

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૌપીરાભિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૯૨૮ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ ડા. વ્ય કુસુમા ૪૨-૧.

વિષય ૫ : ૩

काव्य कुसुमाकर

भाग १ लो.

जनाची प्रसिद्ध करनार.

ओळा लक्ष्मबाई काणीदास
भावनगर.

स्वयंवरावृत्त.

आशा छरे वधारे सह ग्रित वृत्तिने, सर्वदा ने सुधारे,
शांती आपे शरीरे पसरिपु दणने, मानथी ने विदारे;
काढे नित्ये कुयालो हरनिश दमता, दुर्जमाने वधारे,
आपे आनंद आपे दिस दुष्प हरिते, वांच्योने ने विदारे. १
आवृत्ति पहेली.

अमदावाद

ओळी वर्नाकथुलर प्रीन्टींग प्रेसभां
नथुभाऊ रतनचंद भारद्वाजांचे छापडु.

संवत् १९६२

सन् १९०६

(सवें छे अंकजोना स्वाधीनता छे.)

ईमत् ३ ४-०-०

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૬૨૮ ૬-૨

સોરઠા.

દીધું દિનને દાન, કાં સમરાંગણુ શિરધર્યુ;
મહિમાં પામ્યો માન, જે નર કવિને કર અડ્યો. ૧
દોલત કદિ દશ લાખ, પાડા જેવું પૂદગળ,
થશે ઘડિકમાં ખાખ, કવી વિણુ કિર્તી ન અમર રે'. ૨

સવૈયા.

વ્યંડળ જન્મ વૃથા જગમાં, નહિ કીંમત જાણી શકે વિનતાની,
સૂત્ર તણું ધન વ્યર્થ ગણો, જરૌ દાદ ન લે દિનની દીનતાની;
આંખ ઉલૂકનો વ્યર્થ જગે નહિ રોશની ન્યાળો શકે સવિતાની,
વ્યર્થ ગયો જગ જન્મ અને જર કીંમત જે ન કરી ઠવિતાની.

અર્પણ પત્રિકા.

શેઠ સાહેબ,

ચુનીલાલ નગીનદાસ શરાદ

શુભ મુ. મુંબઈ બંદર

ત્રોટક છંદ.

દિન ઉપર નિત્ય દયા ધરતા,
જનના હીતમાં વિત વાપરતા;
હરમાંહિં હિદાર વિચાર રૂઝ,
હરનીશ વશ્યા ચિત્તમાં બહુધા. ૧.

પરમાર્થ વિષે વિણુ સ્વાર્થ સદા,
ધસતા, પ્રિતથી, જન સૂખિ થવા;
અભિમાન ન અંતર, માન મને,
દિસતું ન લગાગ, સ્વધર્મ ગણે. ૨.

પર કાજ હમી નિજ દેહ લતા,
કરતા શુભ કામ સદા સુખદા;
મરકી સમયે ગરિબોનિ પિડા,
ધરિ, વેદ દવા પરમાર્થ મહા. ૩.

જનના સુખમાં સુખ આપ તણું,
લિધું માનિ, મને હું વિશેષ ગણું;
અતિ આતુર આતુર ચિત્ત રહે,
શુભ કામ વિષે સમયાનુકુળે. ૪.

આવનિ ઇશ વાડિ મહીં કરતો,

શુભ કાવ્ય રૂપી ફુલડાં વિણતો;
ગુહિ જાત તણાં કુસુમો કુમળાં,
વિણતો વૃત્તિ વેલિ પરે ધરિયાં. ૫

કુસુમાકર કાવ્ય તણો કરિને,
શુભ અંથ સ્વરૂપ ક્યું ગુણિને;
અરપું પ્રિત ધારિ ઉદાર દિલે,
ચૂનીલાલ શરાદ અપાર પ્રિતે. ૬

અશરાદ દિલું ઉરમ્હે નજરે,
વ્યહવાર વિખેજ શરાદ ખરે;
વધુ બારતિ ઉપર પ્રીતિ ધરે,
કવિ કોવિદ આશ્રય જ્યાંથિ લહે. ૭

ગુણુની રૂઝિ દોરિ વિખે ગુણિને,
કુસુમાકર કાવ્ય તણો સુપ્રિતે;
અરપું પ્રિત ધારિ સ્વિકારિ લિયો,
ગુણુ આલક લાયક અંથ રૂડો. ૮

જોહરા,

સુજ્ઞ ચિત, હરદમ કરો, -દક્ષ તણો દરિયાદ,
અરપું એથી અંથ આ, ચૂનીલાલ શરાદ. ૯

લી. સ્નેહાધીન

આગ્રા લલ્લુભાઈ કાળીદાસ.

પ્રસ્તાવના.

સમય પરત્વે બનતી કવિતાનો પચીશ વર્ષનો સંગ્રહ કરી “કાવ્યકુસુમાકર” ના નામથી પ્રબ્ધ હજુર મૂકતાં મને આનંદ થાય છે. ગુજરાતી ભાષામાં કવિયોને વાંચવા યોગ્ય પુસ્તકો ન હોવાથી કેટલીક અડચણો પડે છે. અને તે માટે હિંદી ભાષાનાં પુસ્તકો વાંચવાની જરૂર પડે છે. ગુજરાતી ભાષામાં સાહિત્યનો વધારો થવા વિદ્વાનોનો પ્રયાસ સતત ચાલુ રહે તો બેશક ગુર્જર ભાષાને સ્મૃદ્ધિવાળી બનતાં વિશ્વંબ લાગે નહિ. સુભાગ્યે “સાહિત્ય સભા” એ વિષય ઉપર પુરતું લક્ષ આપશે તો એ દિવસ આવતાં બહુ વિશ્વંબ નહિ લાગે. તથાસ્તુ.

ભાવનગર.

ત્રવાડી વેણીરામનો કેયો.

જેષ્ઠ સુદી ૧૫ સંવત ૧૯૬૨

} લી. એમ્. લલ્લુભાઈ કાળીદાસ

સૂચિપત્ર.

ધર્મર સ્તુતિ.	૧-૧૦
પ્રભુની વ્યાપકતા	૧૧
પ્રભુને ગરીબનો થાળ	૧૧
અહાર તેવો ઓડકાર	૧૨
કાળચિંતામણી	૨૪
પતિવ્રતા સ્ત્રીના ધર્મ	૭૯
કોણ નરકે જનાર છે	૪૭
પાળે તેનો ધર્મ	૪૮
મારે તેની તલવાર	૪૯
ગધવાળે તે ગોવળ	૫
કરણી તેવી પાર ઉારણી	૫૧
અધુરો ઘટ છલકાય	૫૨
જાણનારીને જૂતી	૫૩
જશને બદલે જોડા	૫૪
કોણે જગતમાં જન્મમારી	૫૫
ત્રીભુવન કાવ્ય શતક	૬૦
આર્યસિંહ ને અશીળસિંહ.	૮૯
ભાગ ૧ લો.	
એજન ભાગ ૨ જો	૧૦૧
સ્વયંવર વિષે	૧૧૩
લગ્ન સંબંધી આર્થાચાર	૧૨૧
બાળ લગ્ન વિષે	૧૨૨
તે નરને ધ્રિઃકાર	૧૨૩
વ્યભિચારીને શિખામણુ	૧૨૫
દેશાટણ કરવા વિષે	૧૩૦
મુરખના રાજ	૧૩૩
સ્વાર્થે વિષે	૧૩૫
લક્ષ્મીને ઠપકો	૧૩૬
લક્ષ્મીનો ઉત્તર	૧૩૬
વસંત ઋતુ વિષે	૧૩૭
સખી પ્રત્યે સખીનું કથન	૧૩૯
લાંચ વિષે	૧૪૦
સ્વદેશમાં સુધારો કરવા	૧૪૧

વિપત્તિમાં હિંમત રાખવા	૧૪૩
ધાર્યું ન થવા વિષે	૧૪૪
અહંકાર વિષે	૧૪૬
સાચું કાળનું વર્ણન	૧૪૭
દેશીઓને સૂચના	૧૪૮
કન્ય.વિક્રય ન કરવા વિષે	૧૪૯
દેશી રજવાડા વિષે	૧૫૦
પરસ્ત્રીની પ્રીતી વિષે.	૧૫૨
સમસ્યા પ્રતિ	૧૫૩
હાલના કવિ વિષે.	૧૫૫
એતે કવી કે ભાંડ.	૧૫૫
હાલના લગ્નના ચાલ વિષે	૧૫૨
મિત્રતા વિષે	૧૫૭
નકારી સ્ત્રી વિષે.	૧૫૮
લોભ વિષે	૧૬૧
લોભીની કવિતા થાય?	૧૬૨
કેવા કંઠુસની કમાધને ધીઃકાર	૧૬૩
ધાર્યા કરતાં ઉલટી આશા વિષે	૧૬૪
ભરતખંડમાંથી ભડવીર ગયા	૧૬૫
સમસ્યા	૧૬૭
જર ખરચીને જશ લેવા વિષે	૧૬૮
આબ્યો દીવસ ઓળખવા	૧૬૯
દિપોત્સવી	૧૬૯
કન્યાવિકૃત્તી વૃદ્ધ પત્નીની વેદના	૧૭૧
કવિ નર્મદાશંકર વિષે	૧૭૪
લલ્લુ સતસાધ	૧૭૭
બાળાસદુપદેશ બત્રીશી	૨૩૯
આર્યોપદેશ.	૨૯૭
મુખ રાજ ને પાછ પ્રધાન.	૩૨૮
કામની શક્તી	૩૨૯
જગતમાં સારી કમાણી કોણે કરી	૩૩૧
લોટ ખાધને ભસવું.	૩૩૨
જીંદગીની સલામતી શી?	૩૩૩

સંસારની અનિત્યતા	૪૩૩
જીવને શીખામણુ	૪૩૪
આખર મોત	૪૩૫
મનને ચેતવણી	૪૩૬
મનનો શો ભરંસો	૪૩૭
જીવને ઠપકો	૪૩૭
વનનો ભમરો	૪૩૮
ઉઘાનનો ચપો	૪૩૯
ગુમાની	૪૪૦
એવાની સંધ્યામાળા શાકામની? ૩૪૧	
ધિરે સર્વવ્યાપક છે એમ	
નાહિ જાણુનાર	૪૪૨
બ્રાહ્મણ થયો તો શું થયું?	૪૪૪
મરે નહીં વિષે	૪૪૫
આશાની સીડી	૪૪૭
ક્યાં વાસો ન કરવો?	૪૪૯
વખત	૪૫૧
પ્રહિત કોણ?	૪૫૩
સુખનો સરદાર	૪૫૫
કવિનો શો દોષ?	૪૫૭
એવો કોઈ મિત્ર?	૪૫૮
હિતમ તક	૪૫૯
તૃષ્ણા	૪૬૦
સ્તાનો સુસાદર	૪૬૧
પ્રભુને શરણે પડેલો પાપી	૪૬૨
ગુરુ કેવા હોય?	૪૬૩
ગુરુનો સમાગમ	૪૬૬
ગુરુનો દરગાર	૪૬૬
અગમથી અજાણ્યું	૪૬૭
હું તું છોડ	૪૬૭
સ્વરૂપ જ્ઞાન	૪૬૮
સંસારનું સ્વરૂપ	૪૬૯
કર્મની બળાર	૪૬૯
આપણા દેશમાં	૪૭૦
પરદેશનાં પંખી	૪૭૦
માયાનો માંડવો	૪૭૧
વરધોડો	૪૭૨

ચેરી ને કલવો	૪૭૪
બુદ્ધિને વીનતો	૪૭૩
જગતમાં સુખમાં કોણુ વસ્યો?	૪૭૪
જીવને શીખામણુ	૪૭૫
ભજનાવળી	૪૮૨
મનહરમાળા	૪૮૬
હિતશિક્ષા	૪૮૭
લલ્લુ સહસ્ત્રી	૪૫૩
એવા સંસારને શું કરે?	૫૨૧
માસીક મગ્ગહના અધિષ્ઠિતએ	
પુછાવેલા પ્રશ્નો	૫૩૦
કાવ્ય સંવાદ	૫૩૫
નાથનાં નેણાં	૫૩૯
નયનામૃત	૫૩૯
સુતેલા પતિને	૫૪૦
નાથને વિનતી	૫૪૧
રીસાયલા પતીને	૫૪૨
વિદેશો પતીને	૫૪૩
પરદેશ ગયેલા પતિ પ્રત્યે	૫૪૪
માનવતીને	૫૪૫
વનનો ભમરો	૫૪૫
કુમુદનું વાદળી પ્રત્યે વચન	૫૪૬
કુમુદ પ્રત્યે ચંદનનું કથન	૫૪૭
કમળમાં બિડાવેલો ભમરો	૫૪૯
પ્રીતમની શોધ	૫૫૧
પ્રેમનો ગુલામ	૫૫૨
કમળનો ભમરો	૫૫૩
પ્રિયને આમંત્રણુ	૫૫૯
પ્રિયને સંદેશો	૫૬૦
પ્રિયાનું અવલંબન	૫૬૨
પ્રેમીના દ્વિદગાર	૫૬૪
રાજ્ય દર્શન	૫૭૩
સંસાર દર્શન	૫૭૫
ધર્મ દર્શન	૫૭૯
માક્ષ દર્શન	૫૭૯
ધિરે દર્શન	૫૮૨
શ્રીમાંતે વરસાદ	૫૮૭

કાવ્ય કુસુમાકર.

જાગ ૧ લો.

ધન્વરસ્તુતી.

શાર્દૂલ વિકિરિત છંદ.

વંદું હું જગદીશ શીશ નમિને, વંદું ભુમીના પત્ની,
વંદું દુઃખ વિદારનાર વિભુને, વંદું સુધારો મતી;
વંદું હે અખિલેશ બેશ કરતા, વંદું હું વિશ્વેશ્વર,
વંદું હું જગપાળ પ્રીતિથિ સદા, વંદું હું સર્વેશ્વર. ૧
વંદું દુર્ભતિ ટાળનાર વિભુને, વંદું દયાના નિધી,
વંદું વાણિ સુધારનાર પ્રભુને, વંદું કૃપા જે કિંધી;
વંદું પાળક પ્રાણીના સરવદા, વંદું હું વિશ્વંભરા,
વંદું દીન દયાનિધી દુઃખ હરા, વંદું દયાના ઝરા. ૨
વંદું માતૃપિતા જનો સકળના, વંદું હું બ્રાતા તને,
વંદું છો સુખકાર સર્વ જીવના, વંદું પિતા આપને;
વંદું સૃષ્ટિ બનાવનાર ધરાને, વંદું ઘડોના પિતા,
વંદું વ્યાપક સર્વદા સહુ સ્થળે, વંદું ધરી નમ્રતા. ૩
વંદું નાથ હું હાથ જોડિ તમને, વંદું દુખો સૌ ટળે,
વંદું આપ પ્રતાપ સર્વ સ્થળમાં, જેનાથિ શાંતિ મળે;
વંદું દોષ નિવારનાર હરિને, વંદું પ્રભૂ સર્વદા;
વંદું ટાળક તાપ આપ સહુના, વંદું ટળે આપદા. ૪
વંદું નાથ અનાથના અવનિમાં, વંદું વિભૂ પ્રીતર્થ
વંદું કાર્ય સુધારનાર જનનાં, વંદું સદા ચિત્તથી;

વંદું સત્ય તણાજ સ્નેહિ તમને, વંદું હું ^૧પાદાંબુજે,
વંદું વીનતિ તાત ધ્યાન ધરિને, વંદું સુખો આપજે. ૫

ઉપજાતિ વૃત્ત.

હે દેવ તું જગત નિવાસ વાળો, અનંત છો હે હરિ તું કપાળો;
તું ધર્મ રક્ષા કરનાર ત્રાતા, સદા તમે છો હરિ સૂખદાતા. ૬
રબૂ વ્યોમમાં વ્યાપિ તમે રહ્યા છો, દિશાન્તરે તો પ્રભુ એક તું છો;
આદી નથી અંત હરી તમારો, મરે કુટી જો જન જનમારો. ૭
તું જાણુવા યોગજ તાત મારો, નિર્માણુ કર્તા હરિ તું અમારો;
છો મોક્ષનું સાધન હે મુરારી, અનંત શક્તી પલુ છે તમારી. ૮
પિતા તું આતા ગુરુ પુજ્ય જાણું, ભૂ માંહિ હે તાત તને વખાણું;
ત્રિલોકમાં તાત પ્રતાપ તારો, નથી બિન્ને તુલિ વડો થનારો. ૯
આશ્રીતનો રક્ષણુ હાર ત્રાતા, જનો તણા છો પ્રભુ અંતરાત્મા;
રૈં અંતકાળે દુઃખને હરોછો, સંસારનો નાવિક તું ખરો છો. ૧૦
છો સ્તુતિ યોગે મમ જગત સ્વામી, કરી સ્તુતિ માગું હું ગૂણુ ગામી;
પીતા હમેશાં નિજ પુત્રને તો, કરે ક્ષમા તેમ કરો મને તો. ૧૧
સાદાંબુ હું પ્રેમ થકી કરંછું. પાદાંબુજે શીર હરી ધરંછું;
કરં દૂરી કોટિ તને પ્રણામ, કરો પુરી હે હરિ મારી હામ. ૧૨

ગીતી.

દાતા દીન દયાળા, સુખ કરનારા જપું જગત ત્રાતા,
સુખ આપી શેવકને, ભય ટાળો શિર થકી પિતા માતા. ૧૩
સરજનહાર અમારો, રક્ષણુ કરતા તને તાંત જાણી;
ધરં ધ્યાન ધરણીમાં, નિત્યે તારં હૃદય પ્રીતી આણી. ૧૪
ભય ટાળી ઉગારી, શેવક ઉપર મેરે સદા આણો;
સુમતી નિત્ય સુઝાડી, દુરમતિ ત્રાતા દિલે થકી ટાળો. ૧૫
સર્વે ધારા તારા, સારા લાગે મહી વિષે મુજને;
દે સુમતી તું ત્રાતા, નમું નિત્ય કરજોડી હું તુજને. ૧૬
ભવસાગર હું બાણું, તોફાની મોજથી ઉછળતો;
તેમાં જાઉં તણાતો, સુમાર્ગ હે પ્રભુ મને નથી જડતો. ૧૭

જતાવ તાત સુ રસ્તો, ધસતો જાડું હું તેણિ ગમે નિત્યે;	
ભાવથી ભઠ્ઠી ધારું, પ્યારું તારું નામ ધરું ચિતે.	૧૮
સુમતીનો તું દાતા, સુખ શાતા કર દાસ ગણી દિલમાં;	
ત્રાસ નિવારણ તું છે, મેર કરી સુખ આપો આ જગમાં.	૧૯
નિત્ય નિરંજન તારી, ભઠ્ઠી ભાવથી કરું સુખકારી;	
અવિચળ પદ દેનારી, શેષ સૃષ્ટિના સદાય હણનારી.	૨૦
બાળ ગણી બહુવંતા, પાળ મને ગણું પાડ પ્રભુ તારો;	
અર્પણપતી અપરાધી છું, પણ મેર કરીને ઉગારો.	૨૧
બાંધ અહીને તારો, હુબતો દેખી સૃષ્ટિ સાગરમાં;	
કૃપા કરી કરુણાળુ, બચાવ બાળ ગણી આ અવસરમાં.	૨૨
નથી કર્યા સત કરમો, મરમો જરયા નહિ સુખક્તીના;	
અધ બનીને બેડો, કામ ન જાણ્યાં તારી શક્તીનાં.	૨૩

વસંત તિલકાવૃત્ત.

વંદું પ્રિતેયિ તુજને જગ પાળનાર,	
હે તાત મારિ વિનતી પ્રિતથી સ્વિકાર;	
તારી દયાથી અતિ થાય સદા સુધારો,	
આ તાપ આપ ભવસાગરના નિવારો.	૨૪
સંસાર સાર વિષુ આ મુજ મન બાસે,	
તે માંહિ તાત તુજ નામ વધુ પ્રકાસે;	
લીલાથી નમ જગમાં સુખનો વધારો,	
આ તાપ આપ ભવસાગરના નિવારો.	૨૫
વિશ્વેશ તારિ કૃતિ આ જગમાં જણાયજી	
તેનો ન પાર કવિરાય થકી પમાય;	
શક્તીશિ મારિ પ્રભુ પામું હું તે કિનારો,	
આ તાપ આપ ભવસાગરના નિવારો.	૨૬
આ સૃષ્ટિ આપ પરતાપ થકી બની છે,	
બીજી વિશેષ વસુધા હરિ તેં કરી છે;	
તેના તું તાત નિત ક્લેશજ કાપનારો,	

આ તાપ આપ ભવસાગરના નિવારો,	૨૭
ખૂટે ન પાણિ કહિ પ્રાણિ ન દુઃખ પામે,	
તેથી બનાવ્યું જગમાં જળ કામ કામે;	
ભર્યા તળાવ નદિ નીર તણે વધારો,	
આ તાપ આપ ભવસાગરના નિવારો.	૨૮
આનાથિ તારિ ૧પરજન્ય શુદ્ધિ આપે,	
દુઃખી ન થાય સુખિ છે પ્રભુ તું પ્રતાપે;	
વીવીધ સૂખ જનને વિભુ આપનારો,	
આ તાપ આપ ભવસાગરના નિવારો.	૨૯
આનંદ આપ અખિલેશ હરિ બળાપો,	
ત્રાપો તું તાર ગણું હું નિત જગત આપો,	
હે તાત તારિ દરશાવ મને કિનારો,	
આ તાપ આપ ભવસાગરના નિવારો.	૩૦
સંસાર ૨અઘિ અખિલેશ ભર્યો હું ભાળું.	
નૌકાતું નામ તુજ વીણુ નહીં નિહાળું;	
તે અઘિ માહિં દુઃખનો ન દિસે કિનારો,	
આ તાપ આપ ભવસાગરના નિવારો.	૩૧
જંજળ જળ પડશે પડતાંજ તેમાં,	
પામે ન પાર ભટકે પડિ જન જેમાં;	
તેમાં ન ભક્તિ વિણુ કો ને ઉગારનારો,	
આ તાપ આપ ભવસાગરના નિવારો.	૩૨
તારા પ્રતાપ થકિ સૌજન પાર પામે,	
દુઃખી ન થાય સુખિ છે જન સર્વ કામે;	
ત્રાતા તું વીણુ જગમાં દુઃખનો વધારો,	
આ તાપ આપ ભવસાગરના નિવારો.	૩૩

ગરખી રાગ દેશી.

“અંતકાળે સગું નહીં કોઇતું રે.”—એ રાગ.
નમું નિત્યે નિરંજન નાથનેરે, હાથ જોડી પ્રીતે વારંવાર,

નમું નિત્યે નિરંજન નાથનેરે.

૭૩

સાચો દિસે સગો સંસારમારે, એક અખિલ તણો કરતાર. નમું ૦ ૩૪
 દુઃખ ટાળી સદા સુખ આપશેરે, જે છે નિર્ગુણ નિરાકાર. નમું ૦ ૩૫
 જેની ભવ્ય કારીગરી ભૂતજેરે, કદી ગણતાં ન પામું પાર. નમું ૦ ૩૬
 વારવાર નમું તે ધરનેરે, દુઃખ દરિયા તણો તારનાર. નમું ૦ ૩૭
 અણુ સમન્તુ જાણે નહીં ધરનેરે, ખાય ખતાને થાય ખુવાર. નમું ૦ ૩૮
 હીંડે પાણી પ્રભુ ગણી પૂજતારે, કેમ જામે પછી ભવપાર. નમું ૦ ૩૯
 પાપ કીધાં પ્રભુ મેં જગે ધણારે, કરો મેર કરી મને માફ. નમું ૦ ૪૦
 ખાપ ભૂત્યો સદા હું ભૂતજેરે, સાફ કરશે મારો ધનસાફ. નમું ૦ ૪૧
 શુભ કત્યો કીધાં નથી કો સમેરે, ભર્યા કુર્મના કોઠાર. નમું ૦ ૪૨
 સાર લીધો નહીં શુભ જ્ઞાનનેરે, કેમ મારો થશે ઉદ્ધાર. નમું ૦ ૪૩
 શુભ રસ્તો સુઝાડનાર તું ખરેરે, જેથી પામે પ્રાણી ભવપાર. નમું ૦ ૪૪
 એવા અખિલપતી ઉદારનેરે, વારવાર મારો નમસ્કાર. નમું ૦ ૪૫

દોહડા.

વિશ્વ તણો કરતાર તું, શક્તી તારિ અપાર;
 વારવાર વંદું તને, જ્ય જ્ય જગદાધાર. ૪૬
 અખિલ વિષે તું એકલો, વ્યાપ્યો ઠારોઠાર;
 એકવાર નજરે નથી, પડતો જગદાધાર. ૪૭
 તારી કૃતિ ત્રિભુવન વિષે, દીસે મને અપાર;
 પાર ન પામ્યા પડિતો, જ્ય જ્ય જગદાધાર. ૪૮
 અદ્ભુત શક્તી અખિલમાં, વ્યાપી ઠારોઠાર;
 કામ કર્યાં અતિ કૂશળ તેં, જ્ય જ્ય જગદાધાર. ૪૯
 ભૂમંડળમાં તેં ભલાં, કીધાં કામ અપાર;
 નંજરે તેને ન્યાળતાં, જ્ય જ્ય જગદાધાર. ૫૦
 પરવત નજરે પેખતાં, મૂખે થાય ઉચાર;
 વારવાર વંદું તને, જ્ય જ્ય જગદાધાર. ૫૧
 શું ખિણુ પરવતમાં કંકરી, ગુફા તણો નહિં પાર;
 શાં જળનાં ઝરણાં ઝરે, જ્ય જ્ય જગદાધાર. ૫૨
 વનસ્પતિ તે ઉપરે, દીસે ભાર અદાર;
 સાર ધણો તેમાં સદા, જ્ય જ્ય જગદાધાર. ૫૩

પશુ પક્ષી તેા તે સ્થળે, નજરે પડે અપાર;	
ઘાટ જોઇ જન સહુ કહે, જય જય જગદાધાર.	૫૪
રમણિય તેના જોઇએ, એક વાર આકાર;	
બવ બધો ભુલાય નહિં, જય જય જગદાધાર.	૫૫
બોમ વિષે પણ તાહરી, કૃતી તણો નહિં પાર;	
મુખ કરે ઉચ્ચાર મુજ, જય જય જગદાધાર.	૫૬
રવી તણી રચના જુઓ, તેજ તણો નહિં પાર;	
જેતાં શક્તી તાહરી, અપાર જગદાધાર.	૫૭
અખિલ વિષે અજવાળું તે, કરતો વારંવાર;	
લેશ નહીં તે કામમાં, કસુર જગદાધાર.	૫૮
શશિ રચના જોઇ શરિરમાં, વાધે હર્ષ અપાર;	
અહ્ભુત તારી અખિલમાં, રચનાં જુગદાધાર	૫૯
કો દિન તે અરધો બને, આખો પણ કોવાર;	
અસ્ત થાય કો વાર તુજ, કૃતિથી જગદાધાર.	૬૦
ઓપાસે ફરતા ફરે, અહ જે નમ મોઝાર;	
તે પૂરે તુજ શક્તીની, સાક્ષી જગદાધાર.	૬૧
ફરવામાં જે તે અહો, કરે ચુક કો વાર;	
અહણુ તણી તેને કરી, શિક્ષા જગદાધાર.	૬૨
ઉદય થાય અહ અવનવા, અસ્તજ થાય અપાર;	
દૂટ પડે નહિં તે સ્થળે, જય જય જગદાધાર.	૬૩
મનુષ્ય રચ્યાં તેં મહિ વિષે, મહેશ દારો દાર;	
અપાર તારી તે થકી, સાક્ષી જગદાધાર.	૬૪
પોષણ થાવા જન્મતાં, તુજ ઉર ટ્રિકર અપાર;	
તે માટે માતા સ્તને, પય ધર્યું, જગદાધાર	૬૫
શામ શ્વેત મહિમાં તમે, કર્યા મનુષ્ય આકાર;	
તેમાં ખૂબી તાહરી, અપાર જગદાધાર.	૬૬
શીત વધૂ કો દેશમાં, કોમાં ઉષ્ણ અપાર;	
જેવું જન તનને સહે, તે કર્યું જગદાધાર.	૬૭
બરદ પડે કો દેશમાં, 'વારિ પડે કો દાર;	

સાર સૃષ્ટિ જન કારણે, બનાવ્યું જગદાધાર.	૬૮
^૧ અરણ્યમાં તારી કતી, અતી દિસે તે કાર;	
તૂજ હુકમથી ઉછળે, ^૨ જળધી જગદાધાર.	૬૯
જળચર બૂચર પ્રાણિયો, પેદા કર્યો અપાર;	
વારંવાર તું તેહને, પાળે જગદાધાર.	૭૦
એવો તું અખિલેશ છો, શક્તિ તણો નહિં પાર;	
વરણ્યતાં પામું નહીં, પાર હું જગદાધાર.	૭૧
માત તાતને બ્રાત તું, જનનાં દુઃખ દળનાર;	
ભવસાગરમાં તાહરો, ભરંસો જગદાધાર.	૭૨
ઉગારી અરણ્ય થકી, આપો સૂખ અપાર;	
પાર વિના ઉપકાર તુજ, મુજપર જગદાધાર.	૭૩
વારંવાર વિનતી કરું, ધાર દિસે દાતાર;	
ભવસાગરનાં સહુ દુખો, ટાળો જગદાધાર.	૭૪

મનહર છંદ.

નમું નાથ જોડી હાથ છો અનાથ તણા નાથ,
 સર્વ પ્રાણી તણા ભુમી માંહિ પાળનાર છો;
 અનંત બ્રહ્માંડ તણી રક્ષા કરનાર તાત,
 દીન તણાં દુઃખ દાઝ લાવી ટાળનાર છો.
 સર્વદા સંભાળ રાખો પ્રાણી તણી સર્વ સ્થળે,
 શિક્ષા આપી પાપીને પ્રભુ સુધારનાર છો;
 અવિનાશી આપવિણ કોષથી જીવાય નહિં,
 સહુ પ્રાણી તણા પીતા આપ પાળનાર છો. ૭૫
 કોઈ તારા ગુણ ગાઇ અંતરમાં રાજ થાય,
 કોઈ હીણ ભાગી તને કોઈ યાદ ના કરે;
 નાસ્તીક બનીને અથડાય અવનીમાં બધે,
 આપના પ્રતાપ વીણ મુંઝાઇને તે મરે.
 આંખ છતાં અંધ બની ધંધ તારી સાથ ધારે,
 આવે અંતકાળ ત્યારે આગળ તો તું ઠરે;

પાપીપર મે'ર લાવનાર હે! પીતાજી પ્રીતે,
પાણી જોડીને પ્રણામ લાદલું આપને કરે.
સવૈથો.

૭૬

તું સુખકારણ દુઃખ વિહારણ કારણ સર્વતું છે જગમાં તું,
સાગરમાં તુજ શાકત અપાર રહ્યો ફરિ વ્યોમ અને નભમાં તું;
રક્ષા વિષે ફળપ્રલ વિષે નિત વ્યાપિ રહ્યો નદિને 'નગમાં તું,
તારિ કૃતીથિ હલાયચલાય જીવોથિ રહ્યો જનને જગમાં તું.

૭૭

૨ વૃષ્ટિ માટે પ્રાર્થના.

દોહરા.

ધાર ધરા ધરનાર તું, આ જનની ફરિયાદ;
મે'ર કરી મનુષ્યો પરે, વરસાવો વરસાદ. ૭૮
સત્તા તારી સૃષ્ટિમાં, પ્રસરી પ્રભૂ અથાગ;
સધળી સત્તા વાપરી, વરસાવો વરસાદ. ૭૯
વૃદ્ધ વેદ ગુણ તાહરા, કરી શ્લોકના નાદ;
ધ્યાન ધારી તે સ્તુતિપરે, વરસાવો વરસાદ. ૮૦
મંગળ^૩ નામ મહેશ તુજ, જપે જનો કરી યાદ;
સાર્થક નામ તણું કરી, વરસાવો વરસાદ. ૮૧
સન્મતી દાતા સુખકરા, સકળ સૃષ્ટિના નાથ;
દિનજન પ્રતિ પાલણુ પ્રભૂ, વરસાવો વરસાદ. ૮૨
નામ ધર્યું જગનાથ પ્રભૂ, નાથ ન થાવ અનાથ;
અંકિતની અરજ સુણી, વરસાવો વરસાદ. ૮૩
આસ્તી ધરે દુકાળની, આગળતું ધરિ યાદ;
ધરણીધર ધાસ્તી હરી, વરસાવો વરસાદ. ૮૪
છોડ સુકાઈ અનાજના, અન્યા ખલકપતિ આખ;
રત્નો કરવા રાખનાં, વરસાવો વરસાદ. ૮૫
ખેતરમાં ખોરાકના, છોડ કરે છે સાદ;
નાદ સાંભળી તેહનો, વરસાવો વરસાદ. ૮૬
ખેડુ ખેતરમાં જઈ, ઉરમાં ધરે વિષાદ;

દિલ્લગિરિ તેનિ દબ્બાવવા, વરસાવો વરસાદ.	૮૭
ગત વર્ષો ઉરમાં પ્રભૂ, આણે છે જન યાદ;	
યાદી એવિ લુલાવવા, વરસાવો વરસાદ.	૮૮
અમા વર્ષ જેમાં પ્રભૂ, લાગી નહિં જરિ ખાદ;	
એવું આ વરસે કરો, વરસાવી વરસાદ.	૮૯
પીડાહર પ્રાણી તણી, પવીત્ર આપિ પ્રસાદ;	
સુખ આપો સુષોપતી, વરસાવી વરસાદ.	૯૦
દહન થાય રવિ તેજથી, તૃણ કણ મનુષ્ય અથાગ;	
તેજ હરી તેજ કરો, વરસાવી વરસાદ.	૯૧
પીરશી પાત્રે હે પ્રભૂ, ઝુંટાવો ન અનાજ;	
પરચો દો પિરશેલમાં, વરસાવી વરસાદ.	૯૨
એડૂ ખરિ પીડા ખમે, ગણિ વરસાદનિ ખાદ;	
ખાદ મટાડો ખલકપતિ, વરસાવી વરસાદ.	૯૩
લીલાલે'ર કરો જગે, સુણિ દિનજનની દાદ;	
યાદ કરે ઉપકાર જન, વરસાવો વરસાદ.	૯૪
તુજ આશ્રયવિણ અવનિમાં, જન આથડે અથાગ;	
અથડાતાં અટકાવિને, વરસાવો વરસાદ.	૯૫
સર્વ સ્થળે શોભી રહી, સત્તા તારિ અગાધ;	
સત્તા પ્રેરી સુષીપતી, વરસાવો વરસાદ.	૯૬
• કષ્ટ હરણુ સુખ કરણુ પ્રભુ, અભરા ભરણુ અખાધ;	
લલ્લુ વિનતી હૃદય ધરિ, વરસાવો વરસાદ.	૯૭

મનહર છંદ.

પ્રાણીનો પાળક દુઃખ ટાળક દયાનિધીતું,	
પાળ ગણી બાળક હે બાપ વિનતી કરું;	
કાપ દુઃખ આપ સુખ સ્થાપ શીર નાથ હાથ,	
હું અનાથ હાથ જેડી શીશ પાયમાં ધરું;	
આધી વ્યાધી ને ઉપાધી નડે ન, તારી સમાધી,	
લીધી હાથ, નાથ કદી દુઃખથી હું ના ડરું;	
સ્નેહથી સ્વીકાર વિશ્વાધાર વંદના આ વાર,	
નોધાર આધાર આપના ગુણો રહે ધરું.	૯૮
તારનાર તાપ તું વીદારનાર વે'મ જાળ,	

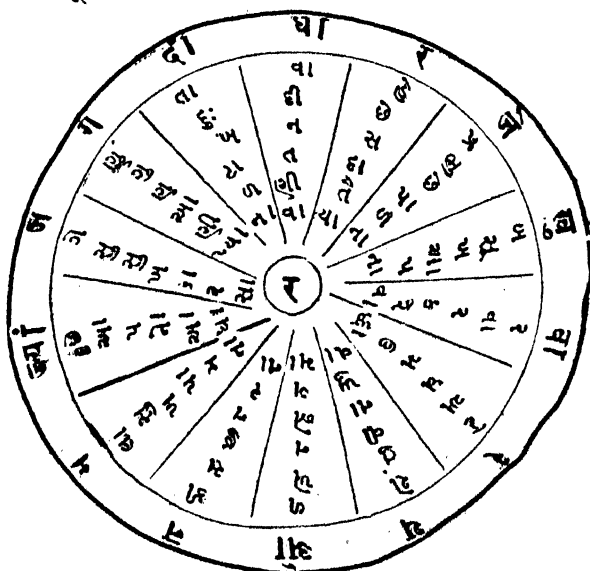
આળ ગણી આપ મારી મતી તું સુધારજો;
 તાર તું દાતાર નિરાધાર તું ઉગાર આજ,
 છોજ શીરતાજ મારી સ્તુતી તું સ્વીકારજો.
 પાપનો ન પાર રાખ્યો ડયો ના લગાર દીલ,
 રે'મ દીલ રાખીને અધમને ઉદ્ધારજો:
 જ્નેશો નહીં દોષ ૧કોષ રહે નવ લાવો રોષ,
 ૨કદમપનો કોષ ટાળી તાત મને તારજો.

૯૫

ધનાક્ષરી છંદ ચૌદ પાંખડી કમળ પ્રખંધ.

ધાતા દીન તણી વારે રહે છે સદા તૈયાર,
 જે પ્રભુ છે પાળનાર, ખુબ સૂખ આપનાર;
 વારવાર કરે વાર, રહે અધમ ઉદ્ધાર,
 થશે તું વિના ખૂવાર, ઓળખે ન જો ગમાર.
 નકી સહુ નરનાર, ભલાં સુખ પામનાર,
 જ્યાં છે આપનો આધાર, જગે સૂખકાર સાર;
 ગણું ગૂણુ આણી પ્યાર, દાતા હુઃખ ટાળનાર,
 ધારજો ખૂવાર થયો, ન ભળ્યા જગદાધાર.

૧૦૭

પ્રભુની વ્યાપકતા.

મનહર છંદ.

૧ સરિતાને ૨ સરમાં જે, જંગલને ધરમાં જે,
ઝાડ, પ્હાડ, પાણીમાં, સુર્યને ૩ સુધાકરમાં,
નરમાં એ, ખરમાં, પશુ પંખીને, વનચરમાં,
જ્યોતી જિવ જડમાંએ વળી ચાર ૪ આકરમાં;
ઝેરને સુધામાં સમાન પણે વશી રહે,
નહીં ફેરફાર મહારાજ શેઠ ચાકરમાં.

આ કર, સુધાકર, પ્રભાકરમાં વ્યાપકજે,
એજ વિભૂ વ્યાપકછે કાવ્ય કુસુમાકરમાં, ૧
પોષણ પ્હોંચાડે પ્રીત ધારી પ્રજાપતી એ છે,
સહુની સંભાળ રાખે વસીને ઘટ ધરમાં,
ક્રીડીથી કુંજરને વનચરને જળચરને,
ખેચરને ખેલાવે છે પેસી દરદરમાં;
પાન પાન ડોલે સહુમાં રહે અખેલે,
વિણ ખેલાવે ખેલે વસે જગમાં ને ચળમાં,
સહુમાં સમાન ભાવ ઉરમાં નહીં અભાવ,
એજ વિભૂ વ્યાપકછે કાવ્ય કુસુમાકરમાં. ૨

પ્રભુને ગરીબનો થાળ.

પ્રેમ ધારી પાળે ટાળે જનની તમામ પીડ,
ધ્રુવને આધીન રાખે સુર્ય કે સુધાકરને,
જેણે પાણી, પાવક, પવન, વન, ઉપવન,
જન સુખ કાજ કર્યાં, ધન્ય એ કપાકરને;
કો નહીં જણાણું જેના કામથી અજાણ્યું,
સૌ માણ્યું, જેણે જાણ્યું ના અજાણ્યું શેઠ ચાકરને,
અર્પું શું એને ? જેણે અર્પું જગ જન સૌને,
“ કાવ્ય કુસુમાકર ” નો થાળ ધરેં ઠાકરને. ૩

અહાર તેવો ઓડકાર.

દોહરા.

- સારું કે નરસું થવા, બીજનું ચિત આંધ; ૧
 તે આપણું તેવું થવા, ઉર ધરશે મઝાય,
 જે શુભ થાવા કોઇનું, ઉરમાં કરિયે યાદ;
 તે પણ શુભ આપણું થવા, સદા કરે છે સાદ. ૨
 ખાલિ જમિનમાં કોઇજન, પાડે જઇ પડકાર;
 પડછંદો તેવો તુરત, પછી કરે પોકાર. ૩
 કરિયે ગુણ જે કોઇને, તે ન કરે અવગુણ;
 અવગુણ પછિ અવગુણ બને, ગુણ પછવાડે ગુણ. ૪
 સુવાસ છાંટી હોય તો, સારી મળે સુવાસ;
 કુવાસથી સુવાસની, ઉર નવ ધરવી આશ. ૫
 લસણ ખાઇને કોઈ જન, બેસે સજ્જન પાસ;
 પ્રસરે ગંધ લસણ તણી, એલચિની નવ આશ. ૬
 મૃદુવાણી સુખથી વદી, સામાને સંતોષ;
 કરિયે, તો તે નવ કરે, કઠણવાણિ વદિ દોષ. ૭
 ગમાર બનિતે ગાળ દષ્ટ, વદિયે વાંકા વેણ;
 તો તે આપણને સદા, વહે વેણ દુખ દેણ. ૮
 એરડો વાવી ધરે, ઉર સુર તરની આશ;
 મોટો થાતાં આશ તજિ, તે નર થાય નિરાશ. ૯
 જે બી વાળ્યું જગતમાં, એવું ઉગે ઝાડ;
 સુર તર વાવે સુર તર, એમાં શો છે પાડ. ૧૦
 જેવું કરિયે જગતમાં, એ આપણને થાય;
 સુખથી સુખ, દુખ દુખ થકી, એ ધધર કત ન્યાય. ૧૧
 એ ઉપર દ્રષ્ટાંત દર્શો, તે જન ધરજ્યો ધ્યાન;
 તોલ કરી તેતો તુરત, કરો અળગું અજ્ઞાન. ૧૨
 નગર એક રણિઆમણું, રાજ નગર છે નામ;
 સજ્જસિંહ રાજ રૂડો, છે સદગુણનું ધામ. ૧૩
 નવતેહી નગરી દિસે, શોભાનો નવ પાર;

રૈયત રાજ રે' સદા, વશિને વરણ અહાર.	૧૪
નહિં જનપર કો દિન જુલમ, રાજ રાખે રોજ;	
દુખિયું કો દેખાય નહિં, મન માની લે મોજ.	૧૫
ધશ્વર ઇચ્છાથી સદા, ઉત્તમ ઉપજે પાક;	
વસ્તીથી ભરપુર નગર, નગર બધાનું નાક.	૧૬
જ્યાં છે રૂંડો રાજિયો, જ્યાં નગરીમાં ન્યાય;	
ત્યાં જન કો દિન કોઇની, પીડાથી ન પિડાય.	૧૭
જુલમ કરે નહિં જ્યાં જરા, કારભારિ કરિ કૂડ;	
રાજ્ય જ્યાં રવિના સમો, ધૂળ ધારણા ધૂડ.	૧૮
હાજર થઇ હરતીશ જ્યાં, રોજ તપાસે કામ;	
રૈયતને ત્યાં નવ રહે, જરી જુલમનુ નામ.	૧૯
જ્યાંનો રાજ આજસૂ, કારભારિ વશ હોય;	
ત્યાં જોરાવરનો જુલમ, રૈયત માથે હોય.	૨૦
નોકર નરપતિ સમ રહે, પિંડે પ્રજા દિન રાત;	
કારભારિના કોપની, ત્યાં નવ કરવી વાત	૨૧
લુચ્ચા લાંચ લિધા કરે, કારભારિ કરિ કૂડ;	
ભરાઈ રે' ભૂ પતિ સદા, ધરમાં જાણે ધૂડ.	૨૨
ત્યાં સુખિ હોય ન જન કદી, દુખિયાં સહુ દેખાય;	
રાંડીરાંડ સમ રાજિયો, કયાં જઇ રાવ રડાય.	૨૩
રાખે પૂરી રાયને, એક અવાસે કેદ;	
કોણ કહે રૈયત તણો, ભૂપ કને જઇ બેદ.	૨૪
એવું બહુ સ્થળમાં બને, અચરજ નહિં એ આજ;	
સુધરેલા પશુ શ્વાન સમ, બને કેદિ મારોજ.	૨૫
રવિસમ રાજ રાજસિંહ, એવો નોતો આજ;	
સુધરેલો સહુથી સરસ, સકળ રાજશિરતાજ.	૨૬
પ્રજાતણી પીડા હરી, આપે અતિશય સૂખ;	
શાંતી આપે સકળને, દેખે નહિં કો દુઃખ.	૨૭
પુરપતિને પરધાન સુભ, પ્રેમચંદ છે નામ;	
લાયક લક્ષણવંત તે, છે સદગુણનું ધામ.	૨૮
એક દિવસ બેઠા હતા, રાય અને પરધાન;	

આહીર ઓરત એક ત્યાં, નિકળી ચતુર સુખણ,
પ્રભાતમાં પદ્મણિ સમી, માથે મહિતું માટ;
આલી ચતુરા ચોંપથી, પડી પોળની વાટ. ૨૯ ૩૦

ભુજંગી છંદ.

રતીના સમી દીસતી તે રૂપાળી, મુનીદ્રોતણું મન લોભાય ભાળી;
જાણે આભથી ઉતરી કાઈ દેરી, ચતુરા તણી ચાલ છે હંસ જેવી. ૩૧
ક્ટી કેશરી જેવિ દીસે રૂપાળી, ધરી નાકમાં મોતિની રૂડિ વાળી;
ધર્યા ચૂડલો હાથમાં હેમ કેરો, વળે જાય તે ભારથી હાથ એવો. ૩૨
જણેણાટ વાગે પગે કાંભિ કેરો, ભુજાએ નહિં ભાળિ જો એક કેરો;
રૂડી નાશિકા કીરની ચાંચ જેવી, કળી દાડમી દાંતની કાંતિ એવી. ૩૩
પ્રવાળા સમા હોડ રૂપ દિપે છે, શશીના સમું મૂખ સાશં તગે છે;
શિરે ચોટલો જાણિયે કાળી નાગ, રહ્યો રોકિને અંગનો એક ભાગ. ૩૪
ધર્યા શોભતાં વસ્ત્ર સારાં શરીરે, ધર્યું માટ મૈતું ધરો ધીર શીરે;
પુરે પેસતાં શરિયે સાદ મારે, દહીં દૂધ લેવું છ લોકો તમારે. ૩૫
કર્યો સાદ તે કામનીએ વિચારો, ગદ્ય વૃત્તિ જ્યાં રાયની ઉભિ નારી;
ધરી પ્રીત રાજ કહે છે પ્રધાન, મહીઆરિ રૂડી દિસે રૂપવાન. ૩૬
મને હેત હૈયા વિષે ખુબ આવે, ગણું બેનની જેમ હું નિત્ય ભાવે;
કહે કારભારી તમે માછળાપ, ગણો છોઈ જેવાં પ્રજાને જિ આપ. ૩૭
કરે વાત એવી પ્રિતે જ્યાં પ્રધાન, બિજે રાયતું તો ગયું ત્યાંધિ ધ્યાન;
ભાષતે શિરે કાષ્ટનો એક ભારો, પલ્યો પુરમાં કાષ્ટનો વેચનારો. ૩૮

દોહરા.

કહિઆરો ત્યાં કારમ્યો, પેડો પુરની માંચ;
નજર પડ્યો પુર પેસતાં, જ્યાં બેડો રાજનય. ૩૯
રાજ કહે પ્રધાનને, આ કહિઆરો રાંક;
કાળ સમો મુજને દિસે, શી છે એનો વાંક. ૪૦
વાંક તણી મુજને નથી, ખબર તેનિ કો વાર;
પણ તેને પુર પેસતાં, આવે ચીડ અપાર. ૪૧
કહિઆરાને કાળ સમ, દેખું છું દિન રાત;
કાષ્ટ વેચ્યા પુર વિષે, પેસે છે પરભાત. ૪૨

એપર મુજને કોઈ દી, દયા ન આવે લેશ;	
‘ખુશી થાજી’ હું તો ખરો, તણ જાય મુજ દેશ	૪૩
આહિર ઓરત આપણે, ગામે આવે રોજ;	
દુધ વેચવા દિનપણે, એપર આવે મોજ.	૪૪
પંસે જ્યારે પુર વિષે, રાજી રોજ હું થાજી;	
સાદ સાંભળી સર્વદા, હું હૈયે હરખાજી.	૪૫
વા’લ વધુ તે પર મને, આવે છે હરનીશ;	
કો પીડા તેને કરે, તો છેદાવું શીશ.	૪૬
એન સમી બાળા પરે, ઉપજે મુજને પ્રીત;	
આવે જ્યારે પુર વિષે, રાજી રે’છે ચીત.	૪૭
એવું છે મુજને અધિક, મહિઆરી પર વા’લ;	
કાળ સમો લાગે મને, કઠિઆરો કંગાળ.	૪૮
કારણ તેનું શું હશે, ખખર મને ન જરાય;	
સમજે તો સમજવજ્યો, એમાં નહિં અન્યાય.	૪૯
પ્રધાન કે’ પુરપતિ સુણો, વાલ ધરો મુજ વાત;	
સંશય છુટે આપનો, દગિં એવું દ્રણંત.	૫૦
આપ અંતરે અન્યપર, ઉપજે જેવું વા’લ;	
એવું આપ ઉપર ધરે, ધનવંત કે કંગાળ.	૫૧
એનસમી બાળા ગણો, તે દીઠે સુખ થાય;	
માયા મહિઆરી પરે, આપ તણા ઉરમાંય.	૫૨
તો તેને તમપર હશે, બાઈ સમો મન બાવ	
તે રામાને રાયજી, તમ દરશનથી લાવ.	૫૩
હરમાં એવું વિચારતી, જૂવતિ હશે જરર;	
અખંડ રાયજી આપનું, વધતું જાજ્યો વર.	૫૪
સંપતિ સાંપડજ્યો સદા, પુત્ર અને પરિવાર;	
સહુ રીતે સુખ પામજ્યો, એવું અંતરનાર.	૫૫
હરિ પાસે તે હેતથી, જોડીને બે હાથ;	
હશે માગતી રે’ સુખી, આ નગરીનો નાથ.	૫૬
અંતરમાં જ્યમ આપને, એ નારી પર પ્રીત;	
તેમ તમો પર તે રહે, રાજી રૂડી રીત.	૫૭

કઠિઆરો લાગે સદા, કાળ સમેા નિરધાર;	
તમને, તો તેને દિલે, એવા હશે વિચાર.	૫૮
પ્રાણ હરણુ પુરપતિ સદા, અવનીમાં છે આજ;	
પુરં પ્રભુ જે તેતું બને, થાજં પુશી મારાજ.	૫૯
એવા કઠઆરા તણા, ઉરના હશે વિચાર;	
આપ ઉર એવું બિજા; ના, મનમાં નિરધાર.	૬૦

ભુજંગી છંદ.

કહે ભૂપ ભૂત્યા તમે કારભારી, નથી આ સમે કામ વૃત્તિ તમારી;	
હું છું દેશને પ્રીતથી પાળનારો, ન લાગું કદી કોઇને હું નહારો.	૬૧
પ્રજાને કદો રાય લાગે ન ખારો, પતી પતિને કેમ લાગે નહારો;	
ગમે તેમ રાજ કરે તોય રાજ, રહે છે પ્રજા તો ગણીને પિતાજી.	૬૨
દિયે દુઃખ તે કાદિને સૂખ આપે, ગણી એવું ના રાયને કોઇ શ્રાપે;	
કહો છો તમે કાઇનો વેચનારો, પુરં મારં તે છે મને ઇચ્છનારો.	૬૩
કહ્યું માતું ના કારભારી તમારં, પુરં તાકતો હોય ના તેહ મારં;	
કરે ના પુરં રાયનું તે કદાપી, પ્રજા એવિના હોય કો દીન પાપી.	૬૪
કરો ખાતરી તો ખરં માતું ચીતે, પ્રજા ચાંચ છે રાયનું રક્ત નિત્યે;	
કહે કારભારી સુણો ને ભુપાળ, કરી આપશું ખાતરી એકવાર.	૬૫

ઢોલુરા.

ખરી ખાતરી હું કરી, આપું તમને રાય;	
પણ તેને પૃથ્વી પતી, શિક્ષા જરી ન થાય.	૬૬
જે એવો કાલજ દિયો, તો હું માતું વાત;	
દેખાડું દ્રષ્ટી થકી, પરમ દિવસ પરમાત.	૬૭
કાલ દિધો કરમાં પછી, પૂરણુ ધારી ખાર;	
જે શિક્ષા તેને કરં, શાક્ષી જગદાધાર.	૬૮
કરિ નકી બીજો દિને, કરવાને તે કામ;	
નોકર વિણુ નરપતિ અને, પ્રીતે પત્યા પ્રધાન.	૬૯
ખદલિ વેશ બને જણા, ચાહ્યા ધારી ધીર;	
રસ્તો ન્યાં આલ્યા તણો, ત્યાં ઉભા બે વીર.	૭૦
બે બહિ એમ વહી ગઇ, કરતાં એમ વિચાર;	

આઓ શિર ભારો ધરી, કઠિઆરો કંગાળ.	૭૧
કાપી કાષ્ટ પ્રથમ ખળ્યો, પુરમાં ધારી પ્રીત;	
જો વેચું વેલો જાત તો વધુ મળશે વીત.	૭૨
એમ વિચારી આવિયો, મન બહુ સજી થાય;	
ત્યાં સામા એ જાણુ મળ્યા, પ્રધાનને રાજ્ય.	૭૩
શરિર ઉધાડું સાબડું. માથે ભારે ભાર;	
આલ્યો આવે ઝોંપથી, અંતર હર્ષ અપાર.	૭૪
કાટ્યાં પે'યાં લૂગડાં, વરવો વપુનો વેશ;	
દ્રષ્ટે દેખી જન ડરે, અંતર ઉપજે કલેશ.	૭૫
દ્રષ્ટે દોડો આવતો, રાજાને પરધાન;	
તુરત કરી પરધાનને, ત્યાં રાજ્યે સાન.	૭૬
રાજ્યે રાજી થઈ, જે પર છે બહુ ખાર;	
પરખાવ્યો પરધાનને, કઠિઆરો કંગાળ.	૭૭
પ્રધાન કે' પુરપાત સુણો, મુખથી ન વદવું વેણ;	
જે બોલે તે સાંભળો, નીચાં ઢાળી નેણ.	૭૮
પરધાને પુછી પ્રિતે, કઠિઆરાને વાત;	
ઝોંપ કરી ક્યમ આલિયો, ઉગમતે પરભાત.	૭૯
કઠિઆરો કે' માહરે, કાષ્ટ વેચવા આજ;	
વેચાશે વેલો જાતાં, નહિંતર નથી ધલાજ.	૮૦
પ્રધાન કે' તુજ કાષ્ટ તો, આજ નહીં વેચાય;	
કારણ કે આ ગામમાં, થયો અતી અન્યાય.	૮૧
પુરપતિ આ પુરનો મુઝો, આજે અરધી રાત;	
રૈતય છે રડતી હજી, થયો ગણી ઉતપાત.	૮૨
માટે ભારો તાહરો, ખપશે નહિં અહિં આજ;	
પુરસુધિ જો પરવરિશ તો, થઈશ નહીં નારાજ,	૮૩

રોળા છંદ.

કે'કઠિઆરો આજ, પાડ હું તારો માતું;
સમપણમાં બહુ શ્રેષ્ઠ, આજ થકિ ઉરમાં જાણું;
આ નગરીનો નાથ, કાળજે કાળજ જેવો,

- કાળ તણો પણ કાળ, એહને ગણતો એવો. ૮૪
 દિલનો અતિશય દુષ્ટ, કાળજનો તે કપટી,
 મુઝો નહિં ક્યમ, પ્રથમ આયુષ્ય ક્યમ ન ધટી;
 બહુ દુખિ કરિને આજ, પાપિયે પ્રાણુજ છોડ્યા,
- મુજ સરખા રાંકનાં, ત્રાસનાં તાળાં તોડ્યાં. ૮૫
 પ્રધાન કે' ક્યમ ભાઇ, રાય મરતાં ઘ્યો રાજ,
 અવગુણ કે'તું આંહી, શી રિતે રાજ પાજ;
 કહિઆરો કે' મુજો, વાત મારી ચિત મારી,
 પેટ કારણે જતો, વેચવા કાષ્ટની ભારી. ૮૬
 કાળસમો કાળ જે, લાગતો નરપતિ નિત્યે,
 એનું પ્રભુની પાસ, મરણ છજતો નિત ચિતે;
 બેશી નિત્ય અટારી, શત્રુ સમ સામું જોતો,
 કરડિ નજરથી નિત્ય, બહુ મનમાં હું ખીતો. ૮૭
 પ્રભુએ માર્યો આજ, એ અતી સારું કીધું,
 એ પ્રભુ ગરિબ નિવાજ, સ્તવન મારું ચિત્ત લીધું;
 વેચી ભારો આજ, ખાજ મારે હતું ખાવું,
 આજ ન લગિં અનાજ, બ્યર્થ મારે ઘેર જાવું. ૮૮
 આ પીડા મુજ અંગ, વધૂ વસમી નહિં લાગે,
 ભુખ્યો રાખિ દિન એક, કાણુ મૃત્યુ ભય ભાગે;
 માટે જમ્મશ હું ઘેર, આજ ભારો વિણ વેચ્યો,
 એ પ્રભુ પુણ્ય દયાલ, ખંતથી ખાવું દેશે. ૮૯
 એમ કહીને ગયો, લિધો રસ્તો ધર કેરો,
 નાખુશ મન નવ થયો, વ્યર્થ જો કે ગ્યો દેરો;
 પુરપતિને પરધાન, કહે મન હતું તમારે,
 તેવું તમ પર હતું, એહને મન અત્યારે. ૯૦
 વશમું જેવું વેર, આપના મનમાં એ પર,
 એથી અદકું ઝેર, એહને આપનિ ઉપર;
 માટે નિજ મનમાંય, જેવિ ખીજપર પ્રીતી,
 તેવી તે રાખશે, આપણી પર વિણ ખીતી. ૯૧

ટાહર.

કરી પરીક્ષા પ્રીતથી, પ્રીતે કહે પ્રધાન;	
આહિરની ઓરત તણું, હવે રાખજ્યો ધ્યાન.	૯૨
ઉભા બે ધડિ બે જણા, રસ્તે જોતા વાટ;	
આવી ચતુરા ચોંપથી, માથે મહિનું માટ.	૯૩
નારીને નિરખી કહે, પ્રીત ધરી પરધાન;	
પ્રભાતમાં ક્યમ પરવર્યાં, શું છે એવું કામ.	૯૪
બણે ભામની ભાઇ સુણ, હું મહિઆરી જાત;	
દહીં દૂધ જળિં વેચવા, ઉગમતે પરભાત.	૯૫
સ્નેહે જમને શે'રમાં, વેચું છું લઇ વીત;	
ખરિદે દામ દઈ દહીં, મુજપર ધારી પ્રીત.	૯૬
મોહું જો લઇ જળિં તો, ધરાક નાખુશ થાય;	
પડ્યું રહે ગોરસ બધું, રતિ ભર નવ વેચાય.	૯૭
માટે ચોંપથિ હરનિશે, છે જાવાનિ જરર;	
ઉપજ વીતની છે વધૂ, એથી હરખું ઉર.	૯૮
પ્રધાન કે' સુણ પ્રેમદા, આજ થયો ઉત્તપાત;	
મહિ તારું અપશે નહીં, વિપ્રીત થઇ છે વાત.	૯૯
રાજા જે આ શે'રનો, વિવેકિને વિદ્વાન;	
રોગ રહિત નિજ તન છતાં, શેવ્યું છે સમશાન.	૧૦૦
અરધી રાતે આ ગજબ, થયો ગામની માંય;	
રૈયત છે રહી જધી, કોને શુધ નવ કાંય,	૧૦૧
શોક શે'રમાં છે બધે, નથી ખુશી કો ઠાર;	
તો ગોરસ ક્યમ ગામમાં, અપશે તારું નાર.	૧૦૨
સુણ્યું જ્યાં શામાએ શ્રવણ, મહિપતિ કેરું મર્યું;	
પછાડિ ખાધી પ્રેમદા, ઢળી પડી તે ધણું.	૧૦૩
મુછા પામી મહિ પડી, ઢળ્યાં મહીનાં માટ;	
મહિપતિનું મરવું સુણી, અંતર થયો ઉચ્ચાટ.	૧૦૪
જાન તજીને ભામની, શબવત પડિ ધડિ આર;	
અંતરમાં અતિ આપદા, પુરપતિ પર બહુ ખ્યાર.	૧૦૫

માનુનિના મુખપર પછી, છાંટયું પાણિ પ્રધાન;
 આવ્યું ત્યારે અંતરે, બામનિને ત્યાં બાન. ૧૦૬
 ખેડી થઇ બાળા વહે, ભુંડું કર્યું ભગવાન;
 અરર ગજળ આ શો થયો, સંકટ શળિ સમાન. ૧૦૭

લલિત છંદ.

અરર એ પ્રભૂ આજ શું થયું, સુખ ગરીબનું ક્યાં જતું રહ્યું;
 ગજળ આ થયો ગામમાં અરે, મરણ શું થયું રાયનું ખરે. ૧૦૮
 પુરપતી પ્રજા પાળતો પ્રિતે, સકળ જનને પુત્રની રિતે;
 અરર રાખતો તે વહ્યો ગયો, ગજળ કાળ આ તૂજથી થયો. ૧૦૯
 પ્રભુ ધરે અરે ખોટ શી પડી, અવર અન્યની દેહ ના જડી;
 રતન રોળિયું રાયના સમું, મન તને અરે કાળ શું ગમ્યું. ૧૧૦
 મરણ રાયનું સાંભળી સદા, ઉર ધરે પ્રજા સર્વ આપદા;
 તજિ દયા બધાં તર્ફડાવિયાં, જન બધાં બન્યાં આજ દુઃખિયાં ૧૧૧
 હૃદય તેં દયા લેશ ના ધરી, કુટિલ કાળ તેં આ ખુરી કરી;
 દિન તણી દયા દીલ ધારતો, નગરિનો હિરો જે ખરો હતો. ૧૧૨
 તદ્દપિ કાંકરો કાળ તેં કર્યો, મન ભુંડા જરી શોક ના ધર્યો;
 હરનિશે દયા હીણુ જે હશે, દિલ દયા નહીં તેહને દિસે; ૧૧૩
 અરર દૈવ હું શું કરું હવે, ફરિ નહિં મળે રાય આ ભવે;
 શશિ સમું રૂડું મૂખ દીપતું, મનજ નિર્ભવા આકળું થતું. ૧૧૪
 નિરખિ નેત્રથી રાજિ હું થતી, મહિ તણું લઇ માટ આવતી;
 પ્રથમ પૂરની પોળમાં જતાં, ખુશિ થતી ખરી મૂખ દેખતાં. ૧૧૫
 નિરખતી સદા ન્યાળિ ન્યાળિને, ભલિ ખુશી થતી બૂપ બાળિને;
 પ્રિતિ હતી સદા બાઇના સમી, છબિ ચિતે મને રાયની ગમી. ૧૧૬
 મુજ બણી રૂડી દ્રષ્ટિ રાખતા, નિરખતાં બધા તાપ નાસતા;
 ફિકર વીણુ હું ગામમાં ફરી, નૃપતિ જીવતે ના ડરી જરી. ૧૧૭
 ભુપ સમો બલો બાઇ તો હતો, કદિ નહીં દિસે શોક તો થતો;
 ભુપ સમો હવે બાઇ ક્યાં મળે, નિરખતાં સદા તાપ સૌ ટળે. ૧૧૮

મરણ પામતાં હે મહીપતી, રહિ અભાગણી શું હું જીવતી;
મરણ માહરે જીવિ શું કરું, નિરખિ નેત્રથી કાણુને કરું.

૧૧૯

દોહરા.

એ રીતે રૂદન કરી, રામા રડતી જાય;
દુઃખ મહિપતિના મર્ણુનું, અંતરમાં અતિ થાય.

૧૨૦

શામાને સ્નેહે થકી, પૂછ્યું જઈ પરધાન;

એન બળાપો કેમ તું, કરે બની અગ્નિ.

૧૨૧

જૂપતિને તારે નથી, કાંઈ સગાઈ સંબંધ;

તો કકળે કયમ કામની, ધારી મોરો ધંધ.

૧૨૨

જાતભાત નહિં તાહરે, નહિં પાડોશની પ્રીત;

શોક એ છતાં અંતરે, એ તો હલટી રીત.

૧૨૩

ભામનિ કે' સુણુ બાઈ તું, સમજ્યો ના મનમાંય;

પ્રીત અનેક પ્રકારની, તુજને ગમ નવ કાંય,

૧૨૪

માત તાતની પ્રીત છે, સગાં તણી પણ પ્રીત;

પ્રીતી પતી પત્ની તણી, સહુની જૂદી રીત.

૧૨૫

પાડોશીની પ્રીત છે, સથવારાનો સ્નેહ;

એ પણ જૂદી રીતનો, તો શાનો સંદેહ.

૧૨૬

પવિત્ર પ્રીતી જેહપર, તેપર મન લગાયાય;

સ્નેહ સહોદર જેટલો, છોડ્યો નવ છોડાય.

૧૨૭

જાતભાત જેવા તણી, રે'તી નથી નિરાંત;

પવીત્ર પ્રીતી તૂટતાં, દહે દીલ દિનરાત.

૧૨૮

મહિપતિપર મારે હતી, પવિત્ર પૂરણ પ્રીત;

સગાં સુબંધીથી સરસ, ચા'તી મારે ચીત.

૧૨૯

સુખ જેવા મહિપાત તણું, બાઈ સમો ધરિ ભાવ;

મહિઆરું લઈ આવતી, લેવા દશન લાવ.

૧૩૦

દરશન તે દૂરજ થયાં, છૂટ્યો સરે સ્નેહ;

માટે મરણ માહરે, દહન કરી આ દેહ.

૧૩૧

પ્રધાન કે'છે પ્રેમદા, સાંભળ શાણી વાત;

સજ છે હજી જીવતો, માં કર તારી ધાત.

૧૩૨

એમ કહી માંડી બધું, કહ્યું મુખે આપ્માન;

આવ્યું ત્યારે અંતરે, ભામનિને ત્યાં ભાન.	૧૩૩
આશિષ દીધી અંતરે, બહુ જીવ ભાઈ ભૂપાળ;	
વંશ વધો તુજ વિશ્વમાં, ટળો કાળની ઝાળ.	૧૩૪
ભાવ ભાઈ સમ રાખિયો, હૈયામાં ધરિ હામ;	
મહિપતિએ મહિઆરિને, દબને ઝાઝું માન.	૧૩૫
પ્રધાન કે' પુરપતિ સુણો, નિજ અંતરમાં જોહ;	
એવું અંતર અન્યને, એમ છુટે સંદેહ.	૧૩૬
પુરપતિ કે' પરધાનને, સાચી સરવે વાત;	
કરિ આપી તેં કાડથી, દબને રૂડું દ્રષ્ટાંત.	૧૩૭
પ્રધાન પુરપતિ પુરપળ્યા. ઉમંગ ધારી અંગ;	
ચા'તો પુરપતિ પછિ ચિતે, જનને ધરી ઉમંગ.	૧૩૮
પુરૂં જો બિજનનું કરો, તો આપણું પણ થાય;	
જેવું આપણ તેવું છે, બિજનના મનમાંય.	૧૩૯
માટે દેશીજન સહુ, ધરો પરસ્પર ભાવ;	
તો સરવે સારું થશે, દુખના રાગિ દરિઆવ.	૧૪૦
હિત દેશી જનનું ચહો, લહો સુકિર્તી રોજ;	
પ્યાર પરસ્પર ધારશો, તો મનમાની મોજ.	૧૪૧
દુસ્મન પણ દેશી ભણો, પુરૂં તેવું કે વાર;	
કરિયે નહિં ક્રોધી બની, કરતાં બહુ ધીકાર	૧૪૨
સામાની શક્તી કદી, પુરૂં કરવાનિ ન હોય;	
તોપણ નદી નવ જીતશે, ઇશ્વર આગળ કોય.	૧૪૩
ધરણીધરની ધાસ્તી ધરી, કરિને સારું કામ;	
ભાઈ બની ભણું જન તણું, કરવું ધારી હામ.	૧૪૪
તો ઇશ્વર રાજ થશે, ધરશે સારો સ્તેદ;	
લલ્લુ કે' સહુ સુખિ થશે, નહિં એમાં સંદેહ.	૧૪૫

ઉપેન્દ્ર વળા છંદ.

કરો બિજનનું કદિ આપ સારું, નહીં કરે તે તમને નહારું;	
વિસારશેના કદિ ઉપકાર, અહાર તેવો જન ઓડકાર.	૧૪૬
સુવેણુથી સારિ મજે સુવાસ, સુખી થવાની જનમાંહિ આશ;	
કુવેણુમાં સાર નથી લગાર, અહાર તેવો જન ઓડકાર.	૧૪૭

કાળ ચિંતામણી.

રૂચિરાછંદ.

જનુનું મેલિ ધન માલ ખજાનો, જાણો જન આ સંસારે
 કાળ કરાળ પકડશે ત્યારે, વિડંબના વધશે ત્યારે;
 નથિ લિધું કદિ નામ હરીનું, દાન દીનને નવ દીધું,
 આ સંસારે અવતરીને કદિ, કોનું સારું નવ કીધું. ૧
 કીધી કૂડ કપટની કરણી, ભરણી પાપનિ ભરિ ભારે,
 જૂઠું બોલ્યો અવતરિ જગમાં, કદી ન પંથ પળ્યો સારે;
 ગળાં કર્યાં તેં ગરિખ જનોનાં, દોષ દીલમાં નવ ધાયો,
 કાળ કરાળનિ બીજ ધારિ તું, કદી ન કામચિ પનવાયો. ૨
 મુવા મહા મોટા જન મહિમાં, મરદ હતા જે મૂછળા,
 લક્ષ્મીથી લોભાઇ અતિશય, કરતા ચિત્ત વિષે ચાળા;
 સૂતા સેજ સરસ શણુગારી, મખમલની ગાદી કરિને,
 તે પશુ નિદ્રા નામ ન આવે, ખુચે એમ કહે ફરિને, ૩
 તે નર કાષ્ટ વિશે સૂતા પશુ બોલ ફરીને નવ બોલ્યા,
 જઈને જગ કરતાની આગળ, પેટ તણા પડદા બોલ્યા;
 મંદીર માલ ખજાના મોટા, રણી રણી કીધા બેળા,
 તે નરને સધળું છોડીને, મરવાની આવી વેળા, ૪
 સગા સખધી ખૂબ હતા જે, લડવાને તત્પર થાતા,
 ગરિખ જનને દુઃખ આપીને, અંતરમાં અતિ હરખાતા;
 તે નરના કુટુંબ વિષે જન, રહ્યું નહીં પાણી પાવા,
 કાળ કરાળે કોપ કરીને. હાલ કિધા તેના આતા, ૫
 મોટા રાજ થયા મહિમાં, જીત મેળવી જઇ ઝાઝી,
 જિતાય નહીં તેને જઇ જીત્યા, એવા થયા મરદ ગાઝી;
 હય હાથીની હાર ચાલતી, કેલુ જેનું સધળે પાળ્યું
 પકડયા કાળે લડી તેહને, જોર જરા ત્યાં નવ ચાલ્યું, ૬
 રામ કખ્યુ રાજ છે મોટા, પ્રજા વિશે બહુ પૂજતા,
 આશુ વર્તતી જેનિ અખિલમાં, છત્ર પતિ નર કે વાતા;
 જેનો મહિમા મોટા, કવિજન કવિતા કરિને બહુ ગાતા,

તેને કાળ કરાજે પકડ્યા, ગયા ક્યાંઈ ગોથા ખાતા,
ભરથરી ગોપીચંદ્રાય જે, અમર થવા મરજી કીધી,
મરણ થકી છુટવા માટે જઈ, ડાહ્યાની દિક્ષા લીધી;
તેને પણ કાળે સપડાવ્યા, ભાર બિજનનો શું ઝાઝો,
માટે પ્રભુનું સ્મરણ કરીને, દુષ્ટ કર્મથી દિલ લાગ્ને,
ખોટા ખ્યાલ દિશે સંસારે, સાચું લેશ ન મન ધારો,
માટે માનો વાત મારિતો, વિશ્વાધાર ન વિસારો;
પ્રીત ધરીને નીતી પાળો, દૂર દીલથી નવ ટાળો,
તો સુખ સૃષ્ટીમાં અતિ મળશે, કેશ નર નીતી વાળો.
ચોખ્ખું અંતઃકરણ કરી, સહુનું શુભ ઇચ્છો સંસારે,
કામ અધૂરાં જરા ન રાખો, પ્રભૂ ભજો વારે વારે;
ધરણીધરનું ધ્યાન ધરીને, ધરમતણું બળ ઉર ધારો,
લલકુ એ રીતે વરતો તો, સ્વર્ગ સુખનો છે આરો.

૭

૮

૯

૧૦

કુંડળિઆ છંદ,

કક્ષા કાળ ન છોડશે, કરતાં કોટિ ઉપાય,
ચતુરાઈ ચાલે નહીં, જે જાણું તે જાણ;
જે જાણું તે જાણ, થાય નહિ મિથ્યા મરવું;
તો જન જ્ઞાને માટ, કાળથી દિલમાં ડરવું;
દરદ તણો ઉપાય, જડેલો તેની જોડે,
કરતાં કોટી ઉપાય, કાળ કક્ષા નહિ છોડે,
ખજખા ખલકે અવતરે, તેને કો દિન કાળ,
ઝડપે એની જાળમાં, કાળ ધરીને ફાળ;
કાળ ધરીને ફાળ, બાળ બુદ્ધાને મારે,
સારાં નરસાં સર્વ, કાળની આગળ હારે;
કરી ધારણા ધૂળ, ઉપાડે જનને પલકે,
કો દિન શિરપર કાળ, અવતરે જે જન ખલકે,
જગમા ગરિખી નવ ગણે, કો દીન કાળ કરાળ,
કદાને પણ ફૂટશે, એક વખત એ કાળ;
એક વખત એ કાળ, આ જગે જનને આવે,

૧૧

૧૨

કરતાં કોટિ ઉપાય, શરમ કોની નવ ભાવે;
 મનમાં ઓછું અધિક, કાળ કોને નવ જાણે,
 કાળ કરાળ કદાપિ, કોનિ ગરિબી નવ જાણે, ૧૩
 ઘઘ્ઘા ધર તજીને જવું, ખરે કાળની પાસ,
 મંદીર મેડી માળિયાં, તજી કાળનાં દાસ;
 તજી કાળના દાસ, એક દિન નકડી થાવું,
 હુકમે હાજર થઇ, કાળ જોડે છે જવું,
 અજળ દિસે એ શેઠ, કોઇ કકળાટ કરીને,
 એથિ ન છૂટો થાય, જવું ઘઘ્ઘા ધર તજીને. ૧૪
 ડ૦ આ અંગ શિથિલ થશે, શક્તિ રે' ન જરાય,
 બાળ જીવાની ને જરા, એમ અંગ પલટાય;
 એમ અંગ પલટાય, જાય શક્તી સહુ ચાલી,
 માંસ રધિર ગળિ જાય, હાડ ચર્મજ રે' ખાલી.
 કો બાળક કે વૃદ્ધ, જાય જૂવાન મરીને,
 કાળે આશુ' જાય, અંગ શિથિલતા ધરિને. ૧૫
 ચમ્પ્યા તું છે ચતુર નર, ચેતિશ ધરી ચતુરાઇ,
 પણ તારું શું ચાલશે, કાળ આગળે ભાઇ;
 કાળ આગળે ભાઇ, કાંઇ ચતુરાઇ ન ચાલે,
 મૂરખ કે મતિ માન, અડપ કાળજ કર ઝાલે;
 કાળ કાળ ચુકવવા, ભલું નથી ભાઇ ભણતર,
 ચેતિશ ધરી ચતુરાઇ, હો તું ચમ્પ્યાજ ચતુર નર. ૧૬
 છઠ્ઠી છોરે વાછરે, વા'લાં ધન ભંડાર,
 એ સરવે છોડી જવું, કાળ તણે દરબાર;
 કાળ તણે દરબાર, ચાર જવું કો વેળા,
 વા'લાં વિખુટાં પડે, આવશે નહિં કો બેળાં.
 સ્વારથનાં સહુ સગાં, કોઇ છે નહિં અહિં તારું,
 તજિ જવું છે તરત, એમ છઠ્ઠી ઉર ધારું. ૧૭
 જળજળ જૂડું જગત છે, તારું ન તેમાં કોઇ,
 પ્રાણ પકડશે તે પળે, રે'શે સરવે રોઇ;
 રે'શે સરવે રોઇ, કોઇ મદદે નહિં આવે

મરત તાહરે માટ, એમ બોલી સમજાવે.
કાળ થતાં સહુ તણું, હેત હૈયેથી છૂટયું,
તારું ન તેમાં કોઇ, છે જગત સરવે જૂઠું. ૧૮

ઝઝી જાળાં જાંખરાં, નહિં ખેતર કે વાડ,
નહિં નેરાં કે ખાતરાં, કાળનિ આડા પાડ;
કાળનિ આડા પાડ, નથી એ મનમાં ગણુજે,
મરવું છે મહિ માંય, એમ ચિત ચણુતર ચણુજે.
ઉગયાનો ન ઉપાય, બેશ કદિ ધર દધ તાળાં,
નહિં ખેતર કે વાડ, કાળની આડાં જાળાં. ૧૯

જા આ અવનીનાં જનો, કાળે સહુ ઘેરાય,
નામ તેહનો નાશ છે, વે'લું મોહું જાય;
વે'લું મોહું જાય, થાય ના રસ્તો ખાલી,
સ્વર્ગ તણી શેરિયે, કંઈક નર જતા ચાલી.
એ રસ્તો કે વાર, ઉજડ પડતો ન જણાશે,
આગળ પાછળ સર્વ, જનો અવનીમાં જશે. ૨૦

ટકા ટોપી ગર્વની, પેરિશ નહિં કે વાર,
લઘ જશે તુજને બડી, પકડિ કાળ પળવાર;
પકડિ કાળ પળવાર, ધાર તુજનેજ ઉપાડે,
સાંજ સવાર બપોર, દોટ દધને કે દાડે.
જઈશ તું રાજ થઈ, કે કદી ઉરમાં કોપી,
પેરિશ નહિં કે વાર, ગર્વની ટકા ટોપી. ૨૧

ટકા જે તેં અહિં કરી, આ હાલી ઠકરાઈ,
કશા કામની તે નથી, કાળનિ આગળ ભાઈ;
કાળનિ આગળ ભાઈ, રાઈ ઠકરઈ ન ચાલે,
કોડે કાળ કસાઈ, આવીને ગરદન ઝાલે.
ટોટા પકડી તુરત, પ્રાણ હરિ જાય ઠરી તે,
કશી ન આવે કામ, હાલિ ઠકસઈ કરી તે. ૨૨

ટકા ડા'પણુ શાણુપણુ, કશું ન આવે કામ,
કો આડાં પડિ તુજવતી, લે ન કાળનું નામ,
લે ન કાળનું નામ, હામ હૈયામાં ધારી;

આપણુને છે મરણુ, એમ અંતરે વિચારી.
તારી આગળ એહ, ચાલશે તુજને છોડી,
ડાંપણુ ન કરે કામ, કાળની આગળ કોડી,
ઢઢા ઢાંકી કોઇ તુજ, ના ઉગારે પ્રાણુ,
એને પણ લાગે અતી, કાળ તણાં ઉર બાણુ;
કાળ તણાં ઉર બાણુ, પ્રાણુ ક્યમ તુજ બચાવે;
રમે જગતમાં રહી, કાળ જ્યમ નાચિ નચાવે.

૨૩

ગયા એટલા નથી, દીન જવાના બાકી,
ઉગારે નહિ પ્રાણુ, કોઇ ઢઢા તુજ ઢાંકી.
જુજુણા રણુકારો નથી, મરતાં થતો જરાય,
છાનોમાનો સ્થળ થકી, આત્મા ચાલ્યો જય;
આત્મા ચાલ્યો જય, જાણુ નહિ કોને પડશે,
ક્યાં જઈ એ સંતાય, એહ સ્થાનક નહિ જડશે.
કોટી કરો ઉપાય, પ્રાણુ પાછો નવ આવે,
મુવા પછી જન કોઇ, કેંણુ કશુંએ નહિ કાંવે.

૨૪

૨૫

તત્તા તારા કલ્પનો, કરજો પશ્ચાતાપ,
ડરજો રહિ દુનિયા વિષે, પ્રાણી કરતો પાપ;
પ્રાણી કરતો પાપ, બાપથી બહુધા ખીજો,
ખલક તણો ખાવીંદ, પાપથી તુજ પર ખીજો.
નાંખે નરકે જરૂર, કામ જે કરે નહારાં,
કરજો પશ્ચાતાપ, કામ જે તત્તા તારાં.

૨૬

થથથા થાવર ને વળી, જંગમ મિલકત જેહ,
પ્રાણુ જતાં રે'શે પડી, જીવ જતા જ્યમ દેહ;
જીવ જતાં જ્યમ દેહ, એકસો અહિઆં રે'શે,
જંગમ ત્યમ જગમાંથિ, કોઇ નહિ સાથે સેશે.
કરિ મે'નત મેળવી, એહ છોડ્યાનો અવસર,
આવે છે દિન એક, રે' પડી થથથા થાવર.

૨૭

ઢઢા દુનિઆં દેવતા, દાર સમ આ દેહ,
આ અવનીમાં અવતરિ, બળે નહી સંદેહ;
બળે નહી સંદેહ, એહ તીજ ઉરમાં આણો,

આધી વ્યાધિ ઉપાધિ, દેહના દુશ્મન જાણો,
એ છે અગ્ની રૂપ, દેહ નવ ઉગરે ક્યારે,
દાઝમાં દેવતા, મળેથી કોણુ ઉગારે. ૨૮

ધદ્ધા ધાસ્તી ધારજો, કાળ તણી હરનીશ,
કોણુ ઉગારે કાળથી, બજ માટે જગદીશ;
બજ માટે જગદીશ, શીશ નામીને દા'ડી,
નહિતર નરકે જઈશ, એમ સમજજો અનાડી.
માટે આ મહિ માંહિ, ભક્તિ ભાવેથી કરજો,
વળી કાળની ખીક, રોજ ધદ્ધા તું ધરજો. ૨૯

નન્દા નારાયણુ વિના, નર ખીજો આધાર,
કાળ પકડશે જે પજો, કો ન શાંતિ દેનાર;
કો ન શાંતિ દેનાર, વારે કો નહિં કરનાર,
અવનીપતિ વિણુ અન્ય, કોઈ મરતાં નથિ તાર.
દુઃખ પામિશ દિનરાત, ભાઈ ભગવાન ભળ્યા વિણુ,
નહિં ખીજો આધાર, વીણુ નન્દા નારાયણુ. ૩૦

પરપા પકડે જે પજો, કાળ ધરિને ફાળ,
તે પણ કો નવ આપણાં, નારી ધન કે બાળ;
નારી ધન કે બાળ, ફાળ કાળની ચુકાવે,
કરિને કોઈ ઉપાય, કાળ મુખથી ન મુકાવે.
હાથ ધસીને રહે, દહે દિલ જૂલ્યુ ફડકે,
કાળ ધરીને ફાળ, જે વખત પપ્પા પકડે, ૩૧

ફફફ ફરિ ફરિ અવતર્યો, લખ ચોરાશી વાર,
તો પણ ચારો કાળનો, તુજ રહ્યો નિરધાર;
તુંજ રહ્યો નિરધાર, વાર એકે નવ ચેત્યો;
ભળ્યા ન તેં ભગવાન, મસ્ત મહિ મંડળ રેતો.
ચાર વાર તુજ શિરે, કાળ ધરિ ફાળજ આળ્યો,
લખચોરાશી વાર, આવિ ફફૂ નહિં ફાળ્યો. ૩૨

બળ્યા બહુ બહુ તેં કર્યો, પાપ ન રાખ્યો પાર,
મરણુ પછી મળશે તને, ક્યમ સારો સતકાર;
ક્યમ સારો સતકાર, ભક્તિ વિણુ તુજને મળશે,

પાપ તણા પોટલા, અઝી પેડે ફળ ફળસે.
ફળિયાનાં દિલ દહી, બારિ કીધી તેં ભરણી,
અવતરિ આ જગમાંય, બહુ કિધી બબ્બા કરણી.

૩૩

બબ્બા બાગ્યાં કછકનાં, કરેલ સુકૃત કામ,
ફળકૃતમાં ખૂબી રહ્યો, હૈયે ધારી હામ;

હૈયે ધારી હામ, કામ તેં ફૂડાં કીધાં,
દાટયાં ચોર્યાં દામ, દુઃખ બહુ દિનને દીધાં,
કાળનિ પાછળ સર્વ, પાપ તારાં છે લાગ્યાં,
કરેલ સુકૃત કામ, કછકનાં બબ્બા બાગ્યાં.

૩૪

મમ્મા આવી મહિ વિષે, લેશ ન લાગે લીધ,
મદદ ન આપી કોઈને, દિનને દાન ન દીધ;
દિનને દાન ન દીધ, કીધી છે ખૂરી કરણી,
જર ખરચી જશ નહીં લીધો, ભરિ પાપનિ ભરણી.
બકિત તેમ ભગવાન, તણી ઉરમાં નહિં બારી,
લેશ ન લીધો સાર, મહિ વિષે મમ્મા આવી.

૩૫

યચ્ચા યશ તું વોરજે, અવતરિ અવની માંય,
તે તારી સાથે યશે, બીજું ન આવે કાંય;
બીજું ન આવે કાંય, છાંય વાદળના જેવું,
એવું યશવિષ્ણુ સર્વ, તો શું તે સાથે લેવું.
સુખકર સ્વર્ગે થાય, બાણજે યશ તું અંતે,
માટે અવની માંય, વોરજે યશ તું અંતે.

૩૬

દર રટતાં રામને, કદી ન કરતો બૂઝ,
કાળ થતાં જન કારમ્યો, એ આવે અતુદૂળ;
એ આવે અતુદૂળ, ધૂળ જે બીજું ધાર્યું,
સરવે અહિઆં રહે, મૃત્યુ થાતાં પરવાર્યું.
સ્વર્ગ તણો સંઘાત, સંગ તું તેનો કરજે,
કદી કરિશમાં બૂઝ, રામ રરો તું રટજે.

૩૭

લલ્લા લાંચ ન ચાલશે, કદી કાળની પાસ,
કારભારિ સમ ફૂડિયા, નથી કાળના દાસ;
નથી કાળના દાસ, પાસ પૈસા લાઇ આવે,
લલ્લાચાશે ન લગાર, ચંડપ તુજ કર લઈ ચાલે.

લાખેના કદિ માલ, હેમ કે હીરા દે તું,
 કદી કાળની પાસ, લાંચ લક્ષા નથિ લે તું. ૩૮
 વબ્બા વિશ્વે વોરજો, સદ્ગુણનો શણુગાર,
 તેથી કિર્તી તાહરી, વધશે અહીં અપાર;
 વધશે અહીં અપાર, જનો સહુ મુખે વખાણે,
 મરણ થતાં પણ તને, યાદ ઝાઝાં જન આણે.
 એ સુખ અપરંપાર, એમ મરતાં મન ધરજો,
 સદ્ગુણનો શણુગાર, ૧૧૨માં વબ્બા કરજો. ૩૯
 શશશા તું સરણે જજો, સૃષ્ટીપતિને સાર,
 મરણ થતાં તે તૂજને, મોક્ષ તણો દાતાર;
 મોક્ષ તણો દાતાર, ધાર મનમાં તું એને,
 ભક્તિ સુધારસ પાન, કરી અક્ષય સુખ લેને.
 જન્મ મરણની ખીક, ટાળિને શરણે લેશે,
 સૃષ્ટિપતિ સરવદા, મુખ સશ્ચા બહુ દેશે. ૪૦
 ષબ્બા ષટ્ રિપુ તાહરા, દેહ તણા છે કાળ,
 કાળનિ આમળ તે પડી, ભરે તારિપર કાળ;
 ભરે તારિપર કાળ, એ વખત રેમ ન આણે,
 બાંધિ ગળામાં બંધ, ચાર ફેરે સહુ તાણે.
 તારો શો છે ભાર, થતુ જ્યાં છે હણનારાં,
 દેહ તણા છે કાળ, ષટ્ રિપુ ષબ્બા તારા. ૪૧
 સસ્સા તેં સંગ્રામમાં, ઝાઝી મેળવિ જીત,
 કસરતવાજો કાળ છે, કરે તારં વીપ્રીત;
 કરે તારં વીપ્રીત, જીત મર મોટી મેળી,
 રણસંગ્રામે લડી, સૈન તુજ નાખે ચોળી.
 ડોળી જેવો દેહ, પ્રાણ હરિ પાછળ રાખે,
 સંગ્રામે તુજ ચરિર, કાળ સસ્સા કુટિ નાંખે. ૪૨
 હહૂં હય હાથી હશે, ભય રૂડા ભંડાર,
 તે છોડીને ચાલવું, સ્મશાનમાં નિરધાર;
 સ્મશાનમાં નિરધાર, કાષ્ટમાં વાસો લેવો,
 ગરમિ ન ગોઠે જરા, એહને અગ્ની સેવે

ખાળી કરશે ખાખ, શરિર તારું સહુ સાથી,
બન્ધ રૂડા ભંડાર, કે હશે હક્કા હાથી.

૪૩

ખાળ્યા રોકાશે નહીં, કાળ આવિ કો વાર,
ચડપ લખને ચાલશે, વખત નહીં દેનાર;
વખત નહીં દેનાર, વાત કરવા નહિં દેશે,
દારાને દીકરા, સર્વ તુજ છેટાં રે'શે.

સુકત કે દુષ્કતો, સાથ સહુ તારાં થાશે,
કાળ આવિ કો વાર, નહીં ખાળ્યા રોકાશે.
સંવત સત ઓગણિશને, ઓગણચાલિનિ સાલ,
આસો શુદ્ધની પાંચમે, રચના રચી રસાળ;
રચના રચી રસાળ, બાળ ને બુઢા વાંચે,
બોળપમાં ન બમાય, કાળનિ જાળયિ ત્રાસે.
કરે નિતીનાં કામ, હામ હૈયામાં ધારી,
આપી દિનને દાન, કરે ભક્તિ સુખકારી.

૪૪

૪૫

ઉપેંદ્રવન્ન ઇંદ્ર.

મળ્યો તને માનુષ દેહ રૂડો, ભિયો નહીં લાવ બન્યો તું કુડો;

તું લોભ ને લાલચમાં તણુયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.

૪૬

અતી ધશે તું'પર મે'ર કીધી, રિદ્ધી અને સિદ્ધિ વિશેષ દીધી;

તથાપિ તેથી કદી ના ધરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.

૪૭

ધરે રૂડા તેં હય હાથિ રાખી, સુતો ન સૂખે કદિ રાત આપી;

તું નિત્ય તે દુઃખ વિષે દમાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.

૪૮

બગી વિષે ખેશ બની તું બેઠો, કદી ન માંડ્યો પગ તેંજ હેઠો;

રજો તું સૌનાથિ સદા સવાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.

૪૯

બનાવિને સેજ રૂડી રૂપાળી, સુતો સુખે તેપર રાત સારી;

તથાપિ ચિત્તે કદિ ના ધરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.

૫૦

ઉદાસ તું આઠ પહોર રે'તો, કદી સુખી મૂખ થકી ન કે'તો;

ધંધાથિ તું લેશ નહીં ધરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.

૫૧

કુડું કથી કેક પ્રકાર પાપી, કરી કમાણી ન ડ્યો તથાપિ;

તું લેખમાં લક્ષપતી લખાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.

૫૨

દમો દમો દેહ વિશેષ દામ, કર્યાં, કર્યું ના કદિ શભ કામ;	
થયો તું શ્રીમંત થકી સવાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૫૩
કરી કુલં કલ્પ કિધી કમાણી, તથાપિ તારી મતિ ના ધરાણી;	
ધરા વિષે કો દિ ન તું ધરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૫૪
ખનાવિ તેં ખેશ હવેલિ ભાષ, કર્યો અતી ખર્ચ હમેશ ત્યાંધ;	
ન નીમ તેં ખર્ચ તણો રખાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૫૫
રૂટિ કરી તેં કુલિ કુલ વાડી, જતો અભીમાન ધરી તું દા'ડી;	
ખીત્રેલ કૂલો નિરખિ કુલાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૫૬
કુલ્યો કુલેલાં કુલ જોઇ જાઇ, કિધો ન વીચાર કદાપિ કાંધ;	
તું ખીલતાં કૂલપરે કુલાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૫૭
ખિલે કુલો ને ખરિ જામ ખાંતે, નવી કળી પાછિ થતી પ્રભાતે;	
વિચાર તારે દિલ તે ન આજ્યો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૫૮
થતું જતું સ્થિતિ રીત જાણી, કરી ન કો દી જગમાં કમાણી;	
અસત્ય પંથે હરનીશ ધાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૫૯
પ્રિતી ધરી તેં પરનાર સાથે, અપાર નાણું ખરચ્યાં કુવાટે;	
તું દંદમાં ફાગટનો ફસાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૦
ગણી ગુણીકા ગુણુવાળિ આપે, ભલી ગણી મોહિ રહ્યા તું જાતે;	
વિશ્વાસ તેનાપર તેં રખાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૧
લુટાવિ તેને અતિ લક્ષ્મિ દીધી, શું જામ તેની ન તપાસ કીધી;	
હગાધથી હુષ્ટ સદા હગાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૨
વિવાહ તેં સૂત તણાજ કીધા, 'વસૂ અતી વાપરિ ત્યંજ દીધા;	
પ્રવાહ તું વાહ તણે તણાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૩
થયો ખુશી મંડપ માંડિ મોટો, અપાર તેં ખર્ચ કિધોજ ખોટો;	
જુઠો ન તે તૂજ મને મનાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૪
વરા કર્યો વીત અપાર ખર્ચો, સુવાત જામે નહિં કોદિ ચર્ચો;	
તું દીનતી વારે વિષે ન ધાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૫
જુગારિ જારી તણિ પ્રીત ધારી, અપાર આપે ખરેદી ખુવારી;	
ખુવારિના ખર્ચ વિષે ખપાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૬

સલાહ સારા જનની ન માની, સુધર્મ રસ્તે ન ધરાણિ પાની;	
અધર્મમાં અધ બની તું ધાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૭
ગરીબને દાન કદી ન દીધું, કદાપિ કોતું નવ સારં કીધું;	
કિર્તી મુકી કાળજી ઓધ સાચો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૮
નહારિ નારી તુજ પાસ નાચી, ઇનામ આપ્યું દિલમાંહિ રાચી;	
કદી ન વારે દિનની તું ધાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૬૯
સુકત્યના ફંડ વિષે કદાપી, પ્રપંચિ તેં પાછ ન એક આપી;	
લુચ્ચાઇના માર્ગ વિષે લુટાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૦
બળ્યા ન કોદી ભગવાન બાધ, પુણ્યે કદી પાછ ન તેં અપાધ;	
પરોપકારે ન તું પાપિ ધાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૧
નિચા ગણીને ગરિબો તંબ્યા તેં, શ્રિમંતને શ્રેષ્ઠ ગણી બળ્યા તેં;	
ગરીબનો ગૂણ કદી ન ગાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૨
નિરાશ્રિતોને નહિ દાન દીધું, પિપ્પશ દાનામૃતનું ન પીધું;	
ન ગૂણિના અંથ વિષે ગવાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૩
તું અન્યનું સારં થયેલ જોઇ, બહુ દિબેથી બળતો તું રોઇ;	
બંડાર તેં લુંડપનો બરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૪
મિઠાશના વામ્ય મુખે ન બોલ્યો, બની અતી દુષ્ટ તું દીલ ડોલ્યો;	
સુવેણ કાઠાર ન સંધરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૫
અધર્મનો માલ અપાર લીધો, સુધર્મનો સંગ્રહ તેં ન કીધો;	
અધર્મથી અધ તું ના ધરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૬
વિશ્વાસિને ઘાતક ઘાત દીધો, કદી ન શ્વભાશિષ કોનિ લીધો;	
જગે ન તેં સજ્જશ સંધરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૭
જગે મુરો તું કહિ મારં મારં, વિચાર તેમાં શું દિસેછ તારં;	
બલો ન તેં ભાગ જગે રખાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૮
પ્રપંચની જાળ સદા બિઠાવી, તું બેસતો તેપર નિત્ય આવી;	
અજાણ્યતે જાળ વિષે ફસાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૭૯
ફગો કરી કેક જતો હણ્યા તેં, મહાન પાપો હલકાં અણ્યાં તેં;	
ન પાપનો પાર જગે રખાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો.	૮૦

- અપાર અંકાર દિલે તું લાગ્યો; કુલ્યો તું પાપીજનનો કુલાગ્યો;
શિરે બહુ બાર જુડો ભરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો. ૮૧
- ઉમંગ અંગે ન ધર્યો કદાપી, બન્યો કુડાં કત્ય કરી તું પાપી;
સુધર્મનો બોધ નહોં ચખાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો. ૮૨
- ત્રિકાળ સંધ્યા કરિ નેક રીતે, સદા રહ્યો બ્રાહ્મણની તું રીતે
ન બ્રહ્મનો ભેદ કદી બણાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો. ૮૩
- હવેલિયે દોડિ હમેશ જતો, કદી ન તું દર્શન બીણુ ખાતો;
તું ચોર હાકાર થકી ઠગાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો. ૮૪
- ટિલાં કરીને તું ત્રિકાળ ભાષ, જતો તું મંદીર હમેશ ધાષ;
ન ભેદ તે દર્શનનો જણાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો. ૮૫
- હરામની દાનત દીલ રાખી, પ્રપંચ વૃત્તી નહિં છોડિ નાખી;
પ્રપંચ તેં પેટ વિષે પચાવ્યો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો. ૮૬
- ન પાષ પુણ્યે કદિ તેં અપાષ, કપાળમાં પાપિનિ છાપ સાહી;
ન ડાધ તેં છાપ તણો કઢાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો. ૮૭
- ગરીબને આશ્રય તેં ન આપ્યો, કુપંચ તેં પાપિ ન કોદિ કાપ્યો;
તું નિત્ય પાપી ગુરૂથી ઠગાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો. ૮૮
- ન સત્ય તુને મળ્યું કોઈ આંહી, અસત્યમાં તેયિ રહ્યો ભરાઈ;
જુગ ગુરૂથી નિત ભોળવાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો. ૮૯
- ન દેશની દાઝ કદાપિ ધારી, થયો ખુશી ના અરિને વિદારી;
સ્વદેશ કલ્યાણુ વિષે ન ધાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો. ૯૦
- બક્યો બહુ જીભ થકી નહારં, અજાણતાં કોતું ન કીધું સારં;
કરી નહારં ચિત તું કુલાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો, ૯૧
- મળ્યા તને લોભિ ગુરૂ લખાડી, બન્યો તું આપે અતિશેં અનાડી;
ન સ્વાદ શાંતી સુખનો ચખાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો. ૯૨
- કંઠે ધરી કાષ્ટનિ મોટિ માળા, બતાવવા ભક્તિ તણાજ આળા;
વિચાર ખોટો દિલમાં ભરાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો. ૯૩
- બતાવવા નીતિ અપાર રાખી, થતો ખરો ભાષણુ મૂખ ભાખી;
લખાડિ લોકો મહિં તું ગણાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો. ૯૪
- મુખે થકી રામનું નામ લીધું, ન શુદ્ધ તેં બીંતર કાંઈ કીધું;
ન બ્રહ્મનો ભેદ તને જણાયો, કહે શું સાચું જગમાં કમાયો. ૯૫

ઉદ્ભવિજય ૭૬.

કામિ હરામિનિ સોખત ધારિ તું, ફેગટ રોજ ફ્યો બનિ કામી,
 નામિ નવોાર કહિ વસુધા મહિં રોજ રખ્યો રખડી બદનામી;
 હાલ લુટે બટકયો બવમાંહિ કહિ નહિં ગૂણ કથ્યા બહુનામી,
 લેશ લિધો નહિં સાર જગે ઉલટી મુડિ ગાંઠ તણી પણ વામી. ૮૧
 કે દિન ખુશિ થયો ન ખરો કદે સંત તણા પગમાં શિર નામી,
 પાપ અપાર કર્યાં જગમાં નહિં દાનત કે દિન છોડિ હરામી;
 રોજ કુટી કૃથલી સહુની બહુ નીદિત કામ કર્યાંજ કુકામી,
 લેશ લિધો નહિં સાર જગે ઉલટી મુડિ ગાંઠ તણી પણ વામી. ૮૭
 કે દિન શાંત બન્યો નહિ બ્રાત સુજ્ઞાન વિદ્વાનનિ પાસથિ પામી,
 ધારિ અતી અભિમાન તું અંતરમાંથિ ખુરો મતિ કે દિ ન વામી;
 મેલ તખ્યો નહિં તેં મનનો ન ભળ્યા કદિ અંતર અંતરયામી,
 લેશ લીધો નહિ સાર જગે ઉલટી મુડિ ગાંઠ તણી પણ વામી. ૮૮
 લક્ષ્મિ મળી મુજને હું રડો સહુતો મુજની ડરશે શિર નામી,
 મારિ અપાર સત્તા હું કરે બહુ હુથિજ આ જગની સ્થિતિ જમી;
 સર્વ તણું ખુરે હું કરે તો પણ આંખ ઉઝી કરશે ન હું સામી,
 લેશ લિધો નહિં સાર જગે ઉલટી મુડિ ગાંઠ તણી પણ વામી. ૮૯
 જરિ રખ્યો તું કુનારિનિ સાથ થયો ખુશિ તું વિપયા સુખ પામી,
 કેકનિ લાજ લુટી ધન આપિ ન રોખિજ પાપ વિષે જરિ ખામી;
 અંધ બન્યો વિપયા સુખમાં સુખ માનિ લિધું દુખ માંહિ હરામી,
 લેશ લિધો નહિ સાર જગે ઉલટી મુડિ ગાંઠ તણી પણ વામી. ૧૦૦

સવૈયા એકત્રીશા.

શુદ્ધ શિખામણ આપું તે સમજીને મનતું ચિત વિચાર,
 આ સંસાર અસાર વિષે નરકો નથિ અમર અહીં રેનાર;
 મિથ્યા મનુષ્યો કરે પ્રયત્નો ગાય નહીં પ્રભુના ગુણ ગાન,
 ક્ષણ બંધર સંસાર ગણી મન ભજ તું ભાવ ધરી ભગવાન. ૧૦૧
 બાળાપણ તો ખોયું રમતાં કરી ન તેની કશિ દરકાર,
 જોબનમાં જરનો મદ આણી ફ્યો ફિકર તજીને તું ગમાર;
 બહુ ચાર, દિવસ જોબનની જતાં વાર નથી હેવાન,

- ક્ષણ ભંજુર સંસાર ગણી મન ભજ તું ભાવ ધરી ભગવાન, ૧૦૨
 બુદ્ધાપણમાં ભાન ગયું ન રહી જરિ દેહ તણી દરકાર,
 ખૂંચો મન આ ભવમાં તુંજો ભજ્યા નહિં કદિ વિશ્વાધાર;
 મરણ પછી ગતિ શી છે તારી તે વિચાર મન તજિ અભિમાન,
 ક્ષણ ભંજુર સંસાર ગણી મન ભજ તું ભાવ ધરી ભગવાન. ૧૦૩
 પૃથ્વી પર જન્મી તેં પાપી કીધાછે અધના રચનાર,
 તારા મનમાં ગણતિ નથી પણ કેમ વિસારે જગદાધાર;
 આખર અવનિં તેજિ જાતાં તું હાથે કરિને યેશ હેરાન,
 ક્ષણ ભંજુર સંસાર ગણી મન ભજ તું ભાવ ધરી ભગવાન. ૧૦૪
 કંઈક તણું લુટી છુંદીને લીધું ધન ન લગાડી વાર,
 કદી ન તજિયાં ગરાબ ગણિને લાખ રીતે કરતાં પોકાર;
 દયા ન આપી તુંજ દિવમાં કરતાં એવા જનને હેરાન,
 ક્ષણ ભંજુર સંસાર ગણી મન ભજ તું ભાવ ધરી ભગવાન, ૧૦૫
 જર જગમાં જનનું તેં છેતરિ ભાવ થકી ભરિયો ભંડાર,
 પર ઉપકાર વિષે નવ ખરચ્યું પ્રીત ધરીને દ્રવ્ય લગાર;
 નથી જાણતો જાતું એકલું મેલી ધન ભંડાર નિદાન,
 ક્ષણ ભંજુર સંસાર ગણી મન ભજ તું ભાવ ધરી ભગવાન. ૧૦૬
 માઈ માઈ કરિ ભેગું કર્યું તેમાં તાઈ નથી લગાર,
 તારે તાઈ કરવું હોયતો પ્રીતે કર તું પર ઉપકાર;
 જાણુ જરા જર તારી સાથે કદી નહીં આવે નાદાન,
 ક્ષણ ભંજુર સંસાર ગણી મન ભજ તું ભાવ ધરી ભગવાન. ૧૦૭
 મરણ પછી કરશે પ્રભુ તારા પાપ પુન્યનો ખરો તપાસ,
 જોર કરી જમડા જાલીને પ્રીતે લઈ જશે પ્રભુ પાસ;
 દોણુ ધણી તારો તે વેળા હમણાંથી ધર તેનું ધ્યાન,
 ક્ષણ ભંજુર સંસાર ગણી મન ભજ તું ભાવ ધરી ભગવાન. ૧૦૮
 પોથી કાઢે પાપ પુન્યની જોશે તેમાં તાઈ નામ,
 પાપ અપાર કર્યાં તે ઉધ્યાં જમે નહિ પૂન્યજ કો હામ;
 શિક્ષા કરશે સ્નેહ થકી પ્રભુ ત્યારે તુંજને થાશે ભાન,

ક્ષણ બંધુર સંસાર ગણી મન બજ તું ભાવ ધરી ભગવાન. ૧૦૯
 પર ઉપકાર પ્રિતે દર તો મળશે સુખ તુજને અપરંપાર,
 પ્રીત ધરીને પાસ રાખશે પ્રભુ અગગો કરશે ન લગાર;
 બજ માટે તું ભવ તારણને લલ્લુની વિનતી ધરી કાન,
 ક્ષણ બંધુર સંસાર, ગણી મન બજ તું ભાવ ધરી ભગવાન. ૧૧૦

શાર્દૂલાવક્રિહિત છંદની ચાલ.

ભુંડા કાળ કરાળ આપું ઠપકો, હું શો તને આ સમે,
 હેતુને દિલદાર યાર હરિને, શું લોકને તું દમે;
 હીરો ગૂણ તણો હતો અવનિમાં, તેને ભુંડા તેં હર્યો,
 લાખોનો પાળક જતાં દુઃખ થશે, વીચાર એ ના કર્યો. ૧૧૧
 કાળા કાળનિ ઉપમા જન સહુ, આપે તને આકરી,
 તે ખોટી તલબાર હું નથ ગણું, મેં જાણી સાચી ખરી;
 કાળાં કૃત્યની ટેવ કાળ તુજને, જે આદિ છે પડી,
 દૂસેલાં કરમાવવા કુસુમ તુ, આવેછ ધોડે ચડી. ૧૧૨
 જેના ઉજ્જળ કામથી જગતમાં, જે સર્વ સ્થળમાં છતા,
 જેતું સજ્જ વાન નામે સુણિને, આનંદ સૌ પામતા;
 જેની કિર્તિ તણાંજ ફિરણો, પૃથ્વી વિષે પાથર્યાં,
 એવાનાં સત કાર્ય ને સજ્જ તેં, તારે દીક્ષે ના ધર્યાં, ૧૧૩
 જેના સદ્ગુણથી હમેશ બનતા, સંતોષિ નારી નરો,
 હેતુ જાણી હજાર વાર જન સૌ, લેતાં હતાં આશરો;
 વિદ્વાનો તણિ વારં સાર કરવા, જે હામ હેયે ધરી,
 દેતા દાન મુમાન કોદિ હદયે, જેણે ધર્યું ના જરી, ૧૧૪
 એવા કૈક નરો હણ્યા તર્દાપ તું, બૂખ્યો ભુંડા ના મટ્યો,
 પામે નિત્ય જુવાનિમાં નવિનતા, તારો જુસ્સો ના ધડ્યો;
 છતાં તેં સહુને તથાપિ તુજને, કો વીરતો ના મળ્યો,
 કોયે ના જિતનાર યાર મળિયો, જુસ્સો ન તારો ટળ્યો. ૧૧૫
 માન્દાતાદિ મહીપતી મલપતા, જેથી રિપૂ કાંપતા,
 જે થરા સમરાંગણે અમકતા, યુધ્ધે થતા જે છતા;
 એવાને પણ વારમાં કુટિલ તેં, પાપી બની પાડ્યા,

તારા પ્રાણ હર્યા ન કો શુર વિરે, આધીન તારે થયા.	૧૧૬
ભારે ભીમ સમાન ભારત વિષે, ખાનારુકો ના હતા,	
રાજ રાવણ કુંભકર્ણુ સરવે, તે આર'માં છે છતાં;	
સૌએ ખાધું અનાજ ખાજ ગણિને, તો આજ વખણાયછે,	
લીધો ભોગ પતીત તે' મનુષ્યનો, તો આજ નીંદાયછે.	૧૧૭
ન્યારે સૃષ્ટિ બનાવી સાર પ્રભુએ, છેલ્લો તને છે ધડ્યો,	
પાપી કલ્પ થયેલ દુષ્ટ તુજથી, વીચાર અતે કર્યો;	
જો હું અન્ય ધરીશ આથિ વધતો, તો દુષ્ટ કે'શે મને,	
ન્યાયા ધોઈ તને ધડી કર પછી, શુંદ્ર કે'વું તને.	૧૧૮

પતિવ્રતા સ્ત્રીના ધર્મ—કવિત્વ.

વનિતાનો ધર્મ તો વિશેષ કરીને વિવેક,
 પતિવ્રત પણામાં આતશે ચિત રાખવું;
 સારા સારા શબ્દ વદી સ્વામીને સુખી કરવો,
 કદી બૂલથી ભામાએ ભુંડું નહીં ભાખવું.
 સ્વામીતણા બોલ સદા પાળવો પ્રીતે કરીને,
 કંથ તણું કે'ણુ કોઈ કાળે ન ઉથાપવું;
 સદ્યુણુ શીખી કરી અતી બોધ અંગ ધરી,
 પત્નિએ જરૂર અતી પતિ વ્રત પાળવું.
 પતિવ્રત એતો ખરું રૂપ તો છે પ્રેમદાતું,
 પતિવ્રત વિષુ પત્ની તો નહારી જાણિયે;
 પતિવ્રત રૂપીતો પોશાક સારો પ્રેમદાનો,
 તે વિના નારી નહારી અંતરમાં આણિયે.
 પતિવ્રત વિષુ પત્ની પૃથ્વીમાં નહારી સદા,
 સ્વામી ભક્તિ વિના નહીં સામાને વખાણિયે;
 રૂપે તે અધીક શોભે પતિવ્રતા હોય નારી,
 બૂધણુ ભામનીનું પતિવ્રત પ્રમાણિયે.
 પ્રભાતમાં ઉડીને તો પ્રેમદાએ પ્રીતે કરી,
 વાસણ વગેરે લઈ વા'લ ધરી માંજવાં;
 ગોઠવવાં પછી ધરમાંહી ધરી ધીર અંગ,

શોભે જે રીતે 'સદન' એ રીતેથી રાખવાં.
 શોભાવવું સારી રીતે સદન 'શામાએ રોજ,
 ઝાડી ઝપટી જળાં જરૂર કાઢી નાખવાં;
 શરીર અતિશે સાફ રાખનાર રામાએ તો,
 ઘર સર સામાન અતિશે સાફ રાખવાં. ૩
 એધું કે અધીક મળે, કે કો દીન નવ મળે,
 તો કદી અંતર માંહી ક્રોધ નહીં આણવો;
 ધાર્યા કરતાં જો કોઈ દીવસ વધારે મળે,
 તોય કદી તન માંહી ગર્થ નહીં ધારવો.
 મળે ન માગેલી ચીજ કંથ પાસે કોઈવાર,
 કરી વદવાડ કંથ ઉઘાસી ન રાખવો;
 ઇશ્વર ઇચ્છાથી મળે કંથની પાસેથી કાંઈ,
 તેમાં અતી વાલ ધરીને સંતોષ મનવો. ૪
 ઇશ્વર પ્રમાણે ગણી કંથને આધીન રે'વું,
 જેમ લક્ષ્મીજી સદાય ઇશની શેવા કરે;
 તેવી રીતે સેવા કરી કંથ કાય ખુશી રાખે,
 તો તેને સતી કેવામાં આંચકો ન કો ધરે.
 વિશ્નુ લોક માંહી જેમ ઇશ સાથે સુખ પામે,
 લક્ષ્મીજી રૂડી રીતેથી પતિવ્રત આદરે;
 તેમ તે અતિશે સુખ પામે પતી ભક્તિએથી,
 સ્વર્ગ તુલ્ય સદા સુખ આ લોકમાં તે ધરે. ૫
 ઘર તણા સામાન અતિશે સાફ રાખી કરો,
 ગોઠવીને શુભ રીતે ગેહ માંહિ રાખવો;
 ચતુરાઈ ચિત ધરી હર્ષ અતી હૈયે આણી,
 નકામો ખરચ ઘર માંહિ ન આદરવો.
 સાસુ સસરાને નિત્ય પાય લાગી પ્રેમદાએ,
 જેમ તેને સુખ થાય તે ઉપાય કરવો;
 કંથને આધીન રે'વું કામનીએ કોડ ધરી,
 એકલાં રે'વાનો ન ઉપાય ઉર ધરવો. ૬

નાનપણમાં નારીએ પીતાની આજ્ઞામાં રે'વું,
 જુવાનીમાં પતી તણી આજ્ઞા નિત્ય પાળવી;
 સ્વામી નવ હોય ત્યારે સુત તણી આજ્ઞા પાળી,
 એકલાં રે'વાની દુર મતી દૂર ટાળવી.
 એકલાં રે'વાથી પતિ પીતા તણા કૃણ બેને,
 લાજ લાગે માટે રામા એકલી ન રાખવી;
 કાપી કુટુંબ કુસંપ વિશેષ વધારી સંપ,
 કામનીને કોડથી કુટુંબ સાથે રાખવી. ૭
 પતિની આજ્ઞા સિવાય યસુવ્રત ઉપવાસ,
 દર્શનનો ડોળ કદી દીલમાં ન ધારવો;
 પતીતણી પુજા થકી શામાને તો સ્વર્ગ મળે,
 માટે અંગનાએ બીજે ઉપાય ન કરવો;
 પતિવ્રત રૂપી વ્રત પાળી નિત્ય પ્રેમદાએ,
 સ્વામીની શેવાનો નિત્ય ઉપાય આદરવો;
 જેથી જગમાં ને સ્વર્ગ માંહીં તેને સુખ મળે,
 માટે જુવતીએ બીજે ધર્મ ન આચરવો. ૮
 શુભ સ્થિતી માંહીં સ્વામી શેર માંહીં વસે સદા,
 કે નહારી હાલતથી વગડામાં તે રહે;
 હોય શુભ સ્વભાવ કે જો હોય નહારો પણ,
 કંથને કડવું કે'ણ કોઈ કાળે નવ કહે.
 પણ જે પત્નિને પતી પર ખ્યાર હોય સદા,
 તેને તો આ લોક નિત્ય ભલી સુખથી કહે;
 આ લોકમાં અધીક આનંદ નિત્ય તેને મળે,
 પણ પર લોક માંહીં ઉત્તમ ગતી લહે. ૯
 સ્વભાવ જરાય સારો હોય નહીં સ્વામી તણો,
 આચરણ અધીક ખરાબ જો ચિતે ચહે;
 ધનહીન હોય સદા ધી:કારવા જોગ તોય,
 સારી શામા કોઈ દીન ધી:કાર નહીં કહે.
 નાથ અતી હોય કદી નાદાર શરીર માંહીં,
 તોય અતી દૈવત જાણીને ચિતમાં ચહે;

ભામની ભલીનું ચિત્ત સ્વામીની શેવામાં રહે,
 સાબાશ સાબાશ શામાં સર્વ સુખથી કહે. ૧૦
 સારા સારનો વિચાર હોય નહીં સ્વામી માંહી,
 ગુણને ગંભીરતા શરીરમાં ન ભાળીયે;
 વિદ્યા કોઈ જાતતણી શીખ્યો નહીં વાલ ધરી,
 તોય તેને તુચ્છ ગણી કદીએ ન ટાળીયે.
 પર વનિતામાં કદી આશક તે કંથ હોય,
 તોય તેનું વેણુ કદીએ નહીં ઉઘાપીયે;
 દેવની પેઠે સદાય અંગનાએ આરાધવો,
 ગમે તેવો હોય પણ ^૧તાજ કરી સ્થાપીયે. ૧૧
 સારી નારો તણી પ્રીતી કરવી પતિ વૃતાએ,
 નહારો નારીની પ્રીતી કદી નહીં કરવી;
 માલણુ ધોળણુ કે વ્યભિચારણુ હોય રામા,
 તે તણી પ્રીતી કીધાની હોંશ નહીં ધરવી.
 પાખંડી નારો નહારો દીયે શીખામણુ તેથી
 તેની પાસે પતિતણી વાત ન ઉચરવી;
 દુઃખ દૂર કરનાર દાઝને દયાવનાર,
 એવી મળે નાર તેની પ્રીતી નિત્ય કરવી. ૧૨
 વિવેકને વાપરી વિશેષ દ્રેષ દુર કરો,
 સાસુ સસરાની સાથે પ્રીતી અતી રાખવી;
 નણુંદની સાથે નેહ વિશેષ વધારી કરો,
 રંગદતણી ગુપ્ત વાત બારે નહીં કરવી.
 વદવી વિશુદ્ધ વાણી જાણે જન જેમ શાણી,
 કુડ કપટની વાણી દૂર કરો નાંખવી;
 પતિ સાથે રાખી પ્રીતી પાળવી સદા સુનીતી,
 નહારો નીતી નારીયે દીક્ષમાં ન રાખવી. ૧૩
 પતિ ખુશી હોય ત્યારે પોતે પણ ખુશી રહે,
 ખેદમાં દેખી પતિને ખેદ્યુક્ત થાયછે;

ખૂબ ખુશી રાખે સ્વામી મીઠા બોલ મુખ વદી,
કદી નહીં કલેશ લેશ મુખમાં જણાયછે.
સંપત્તીમાં અતી સુખ ભોગવે સ્વામીની સાથે,
વિપત્તીમાં પેલી પોતે પડતી પેખાયછે;

^૧જગમિનતો સખંધ ધરે દ્રઢ રાખી મન,
ત્યારે પદ શ્રેષ્ઠ પતિવ્રતાનું પમાય છે,

૧૪

નીંદા કોઇ તણી કદી કરવી ન કામનીયે,
કલેશ ને કંકાશ દીલ થકી દૂર કરવા;

^૨શ્વસૂરને સાસુ સાથે સંપ રાખે સારી શામા,
જેઠ છતાં ઉચે નાદે શબ્દ ન ઉચરવા,

હાસ્ય કરી હલકાઈ જણાવે ન જન પાસે,
આજ્ઞા વિના ^૩આલયથી જાય નહીં ફરવા;

ઉંચા આસનોએ કદી બેસે ન શ્વસૂર છતાં,
વદતાં નહાઈ વેણુ લાગે રામા ડરવા.

૧૫

બા'રથી દેખી પતિને આવતો આલય વિષે,
બાકી રહ્યું છે શું કામ તે વિચાર કરવો;

ખાન પાન કરવાં તૈયાર ચતુરાઈ ધરી,
મુખવાસ તણો થાળ કંથ પાસે ધરવો;

વદવાં વચન ^૪મિટ કામનીયે કંથ પાસે,
જમ બને તેમ તેનો શોક સઘ હરવો;

અનેક પ્રકાર તણી સેવા કરી ^૫અંગનાયે,
પતી તણા પ્યાર નિજ ઉપર મેળવવો.

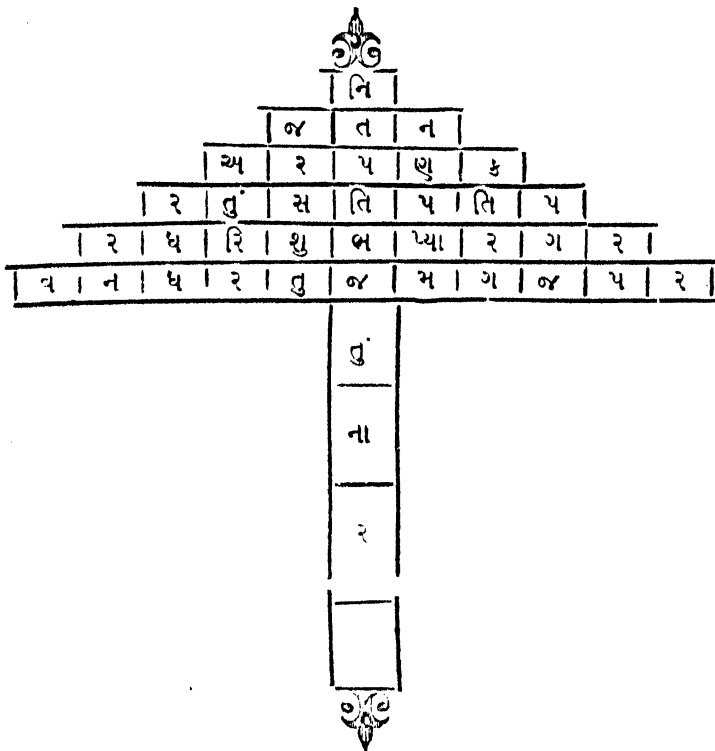
૧૬

ઢાહરો— છત્રપ્રખંધ.

નિજ તન અરપણુ કર તું સતિ, પતિપર ધરી શુભ પ્યાર;

ગરવ ન ધર તુજ મગજપર, નિત પતિ બજ તું નાર.

૧૭

છરપા.

શરિર રાખવું સાધ, નાહિને નિત્ય નારી,
 શરિર રાખવું સાધ, ધર્મ પોતાનો ધારી;
 શરિર રાખવું સાધ, લેપ ચંદનનો કરોને,
 શરિર રાખવું સાધ, અંગ સૂવસ્ત્ર ધરિને;
 વળિ સાધ રોજ ધર આંગણું, રાખે જે પ્રીતે કરી,
 સાધ શરિર તો રાખવું, હૈયે હેત અતી ધરી.
 સારાં કામો કરી, કંથને સૂખી કરવા,
 ધરી વિનય ને વાલ, નેહ અતિ પતિપર ધરવો;
 સારાં વાક્યો વદી, કંથની શેવા કરવી,
 ખરો ધરીને પ્રેમ, શભ નીતી આચરવી;
 કદી એક વાક્ય મનમાં ધરે, તો સામા સ્વર્ગે જશે,
 સર્વ રીતે શેવા કરે, તે ઉચું પદ પામશે,

૧૮

૧૯

વનિતા તેનું નામ, બહું જે પતીનું ઇચ્છે,
 વનિતા તેનું નામ, શિયળ પાળે શુભ રીતે;
 વનિતા તેનું નામ, અતી આચારજી પાળે,
 વનિતા તેનું નામ, પતિહિતમાં ચિત ધાલે;
 વળિ વનિતા તેનું નામજે, સેવા સ્વામીની કરે,
 આલોકે કિર્તિ સદા, સ્વર્ગે ઉત્તમ પદ મળે. ૨૦
 વનિતા તેનું નામ, કદી કુડું નવ બોલે,
 વનિતા તેનું નામ, ગણે પતિ પ્રભુને તોલે;
 વનિતા તેનું નામ, કંથનું સારું બોલે,
 વનિતા તેનું નામ, પેટ પડે નવ બોલે;
 વળિ વનિતા તેનું નામ જે, કુડું કો બોલે કંથનું,
 તજે તુરત તે જાનને, નામ ન દે તે પંથનું. ૨૧

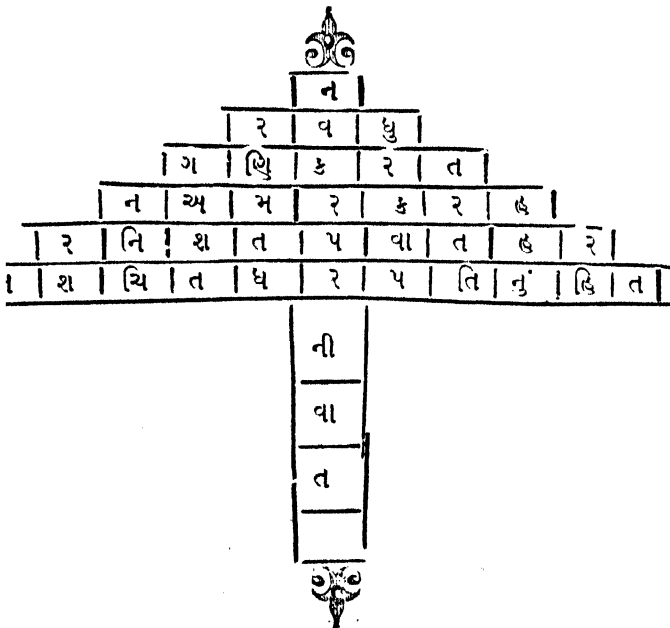
દોહરા.

તીર્થ કિધાની નારિને, જે ઇચ્છા ઉર થાય;
 પતિ પાદોદક પાનથી, તીર્થ અધિક ધ્રુગ થાય. ૨૨
 પતિને ગણવો પૃથ્વીમાં, વિશ્વુથકી વિશેષ;
 શંકરથી શ્રેષ્ઠ ગણો, હલકો ગણો ન લેશ. ૨૩
 હોય નધુસંક નર કદી, વૃષ રોગી કાં બાળ;
 તોપણ આજ્ઞા તેહની, તોડે નહિં કો કાળ. ૨૪
 દેવ પ્રમાણે દીલમાં, રાખો પતિપર ખ્યાર;
 સેવા કીધે સ્વામિની, ઉતરશે ભવપાર. ૨૫
 સુંદર શબ્દ વદી સુખે, કરે સુખી પતિ આપ;
 તે વામાનાં વિશ્વમાં, પ્રવય થાય સહુ પાપ. ૨૬
 રૂપ અને લાવણ્યતા, વાળી નારિ વિશેષ;
 મળશે સોમાં શોધતાં, પતીવ્રતા તો એક. ૨૭
 તકરારી બાળત વિષે, તંત ન કરવો લેશ;
 તંત કિધે ત્રિભુવન વિષે, ઘપજે કલેશ હમેશ. ૨૮
 તરવું સૃષ્ટી સાગરે, મનમાં રાખી ખંત;
 સ્વામીની શેવા થકી, આવે મદધિનો અંત. ૨૯
 સેવા કીધે સ્વામિની, સૂખ શરીરે થાય;
 હલકી રીતે વર્તતાં, દુઃખ દિલમાં દેખાય. ૩૦

મોક્ષ પામશે માનુની, પાળે જે પતિવ્રત;	
નહિંતર નરકે સંચરે, મરતાં રમહિલા તર્ત.	૩૧
બોજન પતિને બાવતું, કરવા ધરવી હામ;	
અણુ ગમતું અળગું કરી, કરવું સાઈ કામ.	૩૨
ખરાબ નજરે કો સમું, જુવે નહિં કોવાર;	
હબી નવ રે' દારમાં, પતીવ્રતા જે નાર.	
મનસુખો એકાંતમાં, કરે નહીં કોવાર;	૩૩
પતિ આજ્ઞા પાળે સદા, પતીવ્રતા જે નાર.	૩૪
ધરિ વિશ્વાસ હૃદય વિષે, સેવા કરે અપાર;	
દુઃખમાં દીલ ડગે નહીં, પતીવ્રતા જે નાર.	૩૫
સુખ સંપતિ અતિ સાંપડે, દુઃખ દિવમાં નવ થાય;	
સ્વામીની શેવા થકી, સે'જે પાર પમાય.	૩૬

દાહરો—છત્રપ્રબંધ.

નર વધુ ગણિ કર તન અમર, કર હરનિશ તપ વાત;	
હરનિશ ચિત ધર પતિનું હૃત, નવ કર પરની વાત.	૩૭

કોણ નરકે જનાર છે.

ઉચ્ચે દ્રવજી છંદ

- અધીક ધર્મો હર માંહિ ધારે, ભલું ન કોનું કરતોજ ક્યારે;
ભુંડાઈ બંડાર વધારનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો, ૧
- કદાપિ કોનું નહીં સારું ભાષે, આટાટનાં આળ શિરેજ નાષે;
તથાપિ તે ત્રાસ ન પામનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૨
- દયા દિશે દીન તણી ન ધારે, ગરીબ જાણી ચડતો ન વારે;
ખરેખરું તેહનું ખોદનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૩
- અપાર અગે નિત ક્રોધ ધારે, હમેશ ક્રોધી મુખ વેણુ ભાષે;
સકોપ કુપે અહિ બૂડનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૪
- હમેશ સારા જતનેજ જાણી, દુષ્ટી કરે દુષ્ટ વદી કુતાણી;
સુવાણ્ણીથી જે નહિં શોભનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૫
- ન બાપ ટંટાવિણુ દીન ખાલી, નકામિ રાખે હર વાત ઝાલી;
કદી ન ટંટો દુર ટાળનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૬
- અભક્ષનો ભક્ષ તણો વિચાર, કદી ન ધારે દિવમાં લગાર;
અભક્ષ જે ભોજન ભક્ષનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૭
- પિયે જઈ મઘ કઢાલ હાટે, પડે પછી કેદ કરી કુવાટે;
સદા પ્રિતી કેદનિ રાખનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૮
- જનો તણી વસ્તુ અપાર ચોરે, પદાવિ લે કાં લઈને જતો રે;
નકી જનોનું વિત ચોરનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૧૦
- ન દેશનું હિત કરે કદાપી, ધરે નહીં દેશનિ દાઝ પાપી;
સ્વદેશનું શ્રમ ન વાંછનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૧૧
- ગરીબને દાન જરા ન આપે, કદાપિ કોનું નહિ કષ્ટ કાપે;
અયોગ્ય જે દાનજ આપનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૧૨
- વહે ન સાચું ડરિ કોઈ વાર, કહે મુખે કે'ણુ જીજ્ઞાં હનર;
અસત્ય જે કો અહિં ખોલનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૧૩
- ન લોકની લાજ હરે વિચારે, જશે જગે લાજ ન એવું ધારે;
ન વ્યાજખી લાજજ રાખનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો. ૧૪

કરેલ પાછો ઉપકાર વાળું; ન એવિ જેને દિલ હોંશ બાળું;	
કરેલ વાળે નહિં ઉપકારૈ, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૧૫
અનીતિથી જે નહિં ત્રાસ પામે, સદા લટે પ્રીતિથી નીતિ સામે;	
ન નીતિથી જે જન વર્તનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૧૬
જુગારમાં લાભ અપાર જાણી, રમે હમેશાં અતિ પ્રીતિ આણી;	
જગે વ્યભીચાર જુગાર વાળો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૧૭
દિલે ખરી ખોદણિ રોજ વાલી, કુટે સહુની કુથલીજ ઠાલી;	
ખરા જનોનું નિત ખોદનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૧૮
પ્રેમૂ ભજે ના દિલ ધારી પ્રીતી, ભિતી નહીં રાખી કરે અનીતી;	
ન શક્તિ તેની કદિ માનનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૧૯
વિચાર શુભા શુભનો ન જેને, વખોડતો શુભ કરેજ તેને;	
અશભ જે અંતર ઇચ્છનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૨૦
રંગે નહીં હોંશ ધરીજ અંગે, રંગેલું ખીજ તણું ખાય રંગે;	
કમાઇ કોડી નહિં લાવનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૨૧
કદાપિ જે સ્વાર્થ જરા સધાય, કરી યુરું ક્રેકતું રાજિ થાય;	
ન સ્વાર્થ સાધી કદિ લાજનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૨૨
નિચા જનોનો નિત સંગ રાખે, ભુંડાઇનાં વેણુ મુખેથિ બાખે;	
કદી ન સૂ સંગત શોધનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૨૩
નચાવિ નિત્યે ગણિકા નઠારી, ખુશીથી વોરે દ્રવ્ય દૈ ખુવારી;	
પરોપકારે નહિં ખર્ચનારો, જરૂર તે નર્ક વિષે જનારો.	૨૪

પાળે તેનો ધર્મ.

શોખાયા.

ઈશ્વરનું આરાધન કરવું; જાણી મનમાં ધર્મ;	
ખીક રાખવી મહા પિતાની, પાળે તેનો ધર્મ.	૧
બ્રાહ્મણને આજ્ઞા એવી છે, કરવું નિજ ખટ કર્મ;	
કોઈ કરે કો કરે નહીં એ, પાળે તેનો ધર્મ.	૨
નાસ્તિક બનિને કો નરે હીડે, જરી ધરે નહિં શર્મ;	
ધર્મ ન જાણે મહેશ કેરો, પાળે તેનો ધર્મ.	૩
કો જન ઓઢે પામરિ જોડો, કો જન ઓઢે ચર્મ;	

કોઇ અડે છોવાઈ જાય છે, પાળે તેનો ધર્મ.	૪
ધર્મતણી નિંદા કરતાં કો, નર બની જાયે ગર્ભ;	
કો નિંદા આપેથી કરતા, પાળે તેનો ધર્મ.	૫
હાકોર પુજા કોઇ કરે છે, કો ન કરે તે કર્મ;	
જે નરને જેવું ક્ષાત્ર્યું તે, પાળે તેનો ધર્મ.	૬
કોઇ ગણે માતાને મોટી, પિતા ગણે કો પર્મ;	
માતપિતા બંનેને માને, પાળે તેનો ધર્મ.	૭
વેદ પ્રમાણે કોઇક વરતી, નર કરતા નિત કર્મ;	
કોઇ વેદ ઉપાને આપે, પાળે તેનો ધર્મ.	૮
વૈશ્નવ માર્ગજોને આપે, ભોજન ગરમા ગર્મ	
નીતિ અનીતી તેની ન જુવે, પાળે તેનો ધર્મ.	૯
કો જનના અંતરમાં આવે, ભૂતતણા તો ભર્મ;	
સાચું માને તે નર તેને, પાળે તેનો ધર્મ.	૧૦
જગમાં જન મરજી પરમાણે, કરતા નિજ ખટ કર્મ;	
લલડુ વારે તે નર મૂરખ, પાળે તેનો ધર્મ.	૧૧

મારે તેની તલવાર.

ચોપાયા.

રણમાં અડિને જાયે લડવા, અંતર કરે વિચાર;	
કાયરનું કંઈ વળે નહીં, મારે તેની તલવાર.	૧
અવનીમાં અવતાર ધરીને, કર વાંસો તુંકાર;	
કાર ખરો કીંમત વાળો, મારે તેની તલવાર.	૨
રાંક જતો કંઈ રોડો પાડે, પીડા પડે અપાર;	
કો પીડા તેની ટાળે, મારે તેની તલવાર.	૩
રીખાતા રે' સદા પિડામાં, પામે નહિં કદિ પાર;	
ટળે પિડા કમ પ્રયત્ન વિણ, મારે તેની તલવાર.	૪
ભૂપતણા ભયથી કે પછિ, સંતાપે જે સરકાર;	
અરજ કરે આવીને તો, મારે તેની તલવાર.	૫
સંધારાનો બોધ આપવા, કરે અનેક પ્રકાર;	
એક આશ બોલે ન બને, મારે તેની તલવાર.	૬

વિધવા લગ્ન કરો ને વા'લા, એમ કરે ઉચ્ચાર;	
વખન પડે સંતાપ જાય, મારે તેની તણવાર.	૭
બડા બડા બોલે છે બોલો, તોણ કરે ન લગાર;	
આપથકી નવ નિપજે કશું, મારે તેની તણવાર.	૮
કહે ખરા પણુ કરે નહીં, વદનેથી જે વદનાર;	
અસત્ય એ જન અવતરિયા, મારે તેની તણવાર.	૯
બાળલગ્નનો બહુ લોકો, ધારે અંતર ધીકાર;	
પણુ પોતે તેવું કરશે, મારે તેની તણવાર.	૧૦
અનેક એવા સૂધારા, કરવા અંતર વિચાર;	
હીંમત હારે તો ક્યાંથી, મારે તેની તણવાર.	૧૧
શુરવિરનાં હથિઆર ધરીને, રણુમાં જે લડનાર;	
કશું કલ્ય તેથી ન બને, મારે તેની તણવાર.	૧૨
રણુ વગડામાં આપ એકલો, દુસ્મન હોય લગ્નર;	
પણુ બેદીને પાર જશે, મારે તેની તણવાર.	૧૩
કુદી પડો મર કષ્ટ પડે, રણુથી નવ હડો લગાર;	
લલલુ વાર લગાડો માં, મારે તેની તણવાર.	૧૪

ગઘવાળે ગોવાળ.

ચોપાયા.

કષ્ટ સહન કરિને કાયાયે, બેઠે જે તતકાળ;	
રણુશીંગુ જઈ રણુ વગાડે, ગઘ વાળે ગોવાળ.	૧
ધીરજ પયતું પાન કરીને, બુઢા બનિને બાળ;	
કાળ સમા સામા આવે પણુ, ગઘ વાળે ગોવાળ.	૨
જમનો ભય જરિયે નવ રાખે, શું કરે કાળ કરાળ;	
શીશ સમરપણુ કરે શત્રુને, ગઘ વાળે ગોવાળ.	૩
કોડ પ્રકારે કષ્ટ પડે પણુ, મોતી ચરે મરાળ;	
મરાળને તો મોતિ મજે છે, ગઘ વાળે ગોવાળ.	૪
માટે મારા દેશી બાધઓ, ઉઠો તમે તતકાળ;	
ડંકા દેશ વિષે ગજવો તો, ગઘ વાળે ગોવાળ.	૫

બહુભોર થકી ન બને કંઈ, તે નરનું મોં આળ;	
દેશીને દુખમાં નાખ્યા શું, ગધ વાળે ગોવાળ.	૬
બોલેલું પોતાનું પાળે, શિર મર આવે આળ;	
દેશતણો દિકરો થઈ મંડે, ગધ વાળે ગોવાળ.	૭
નાત જાતનો ભય નવ રાખે, ભય નવ ધરે ભુપાળ;	
દેશ દુઃખમાં શીશ સમરપે, ગધ વાળે ગોવાળ.	૮
ભેદ ન જાણે બાપણનો ને, વોરે ખોટાં આળ;	
બાળ એની બુદ્ધિને તે શું, ગધ વાળે ગોવાળ.	૯
કરશનદાસે કાબિજ થઈને, તોડી જમની જાળ;	
માયા ઉપાને મારાજીને, ગધ વાળે ગોવાળ.	૧૦
વૈશ્રવ જનમાં કાંઈક સુધારો, તેણે કરિ તે કાળ;	
લુચ્ચાનો ભય ટાળ્યો ભારે, ગધ વાળે ગોવાળ.	૧૧
નરમદ શરો રણુમાં મંડ્યો, વાંકો ન થયો વાળ;	
રણુ સ્થંભ રોપીને રાણે, ગધ વાળી ગોવાળ.	૧૨
મુવા નરો સુધારા કરા, વૈરી જાળ્યો કાળ;	
લલ્લુ વીર ઉઠો હાકીતો, ગધ વાળે ગોવાળ.	૧૩

કરણી પાર ઉતરણી.

ચોપાયા.

અવનીમાં તેં અંધ બનીને, કાંધી પાપનિ કરણી;	
અંતે ફળ એ આડું આવે, કરણી પાર ઉતરણી.	૧
સાચી જૂઠી વાતો જનની, વધુ વિશ્વે તેં વરણી;	
તારે હાથે કશું ન આવ્યું, કરણી પાર ઉતરણી.	૨
લુચ્ચાની તેં સોબત રાખી, ભરી પાપની ભરણી;	
ફળ નીપજશે તેનાં તેવાં, કરણી પાર ઉતરણી,	૩
લુચ્ચી રાંટો રાખીને તેં, મારી પત્ની પરણી;	
પાપ કશું તેં દિલમાં ન ગણ્યું, કરણી પાર ઉતરણી.	૪

૧ રાખેલી રાંડના કહેવાથી પોતાની પરણીયત સ્ત્રીને ઝેર દધને મારી નાંખનાર એકને મેં જ્ઞેયેલો છે.

વ્યભિચારને વાણે ગણિને, ક્યૌં જગે જેમ ફરણી;	
તને પાપનું પ્રભુ ફળ દેશે, કરણી પાર ઉતરણી.	૫
કષ્ટક ગરિબનાં ગળાં ક્યૌં તેં, સુણિને ધૂજે ધરણી;	
તારા દિલમાં દયા ન આવી; કરણી પાર ઉતરણી.	૬
દ્વિજપર દ્રેષ અતીશય રાખી, નીંદા જૂઠી વરણી;	
આખર આડું એહ આવશે, કરણી પાર ઉતરણી.	૭
ખાધું જેતું તેતું ખોધું, બનિને દૂરા ચરણી;	
શ્રીહરિ તારું કદી ન સાંખે, કરણી પાર ઉતરણી.	૮
સારું જોઇને ખીજા જનનું, બળ્યો બગે બ્યમ ચરણી;	
ઉત્તરું તારું બને નહારું, કરણી પાર ઉતરણી.	૯
હું છું મોટો મારું ચાલે, એવી વાતો વરણી;	
પાર ન રાખ્યો જગે જુકા તેં, કરણી પાર ઉતરણી.	૧૦
વંશ બિખનો વધતો દેખી, અતિ બાળી આંતરદી;	
જશે વંશ જગેથી તારો, કરણી પાર ઉતરણી.	૧૧
સર્વે જનનું સારું ચા'વું, કરવી સારી કરણી;	
લદલુ સ્વર્ગે તો સુખ મળશે, કરણી પાર ઉતરણી.	૧૨

અધુરો ઘટ છલકાય.

ચોપાયા.

જે જન મોટી જીત મેળિને, શુરવિર માંહી ગણાય;	
પણ એ'કાર કદી નવ આણે, અધુરો ઘટ છલકાય.	૧
શરિર વિષે સામર્થ્ય મળે નહિ, કામ જરી ન કરાય;	
પણ મનમાં મગરખી રાખે, અધુરો ઘટ છલકાય.	૨
સાગરમાં બહુ સલિલ બર્યુંછે, પાર ન કદી પમાય;	
પણ તે સ્થિર નહિઓ છલકેછે, અધુરો ઘટ છલકાય.	૩
પંડીત પુરો પ્રવિણ બને પણ, કદિયે કંઈ ન કળાય;	
અર્ધ દગ્ધ અથડાય બધે સ્થળ, અધુરો ઘટ છલકાય.	૪
સારાનું નરસું કદિ કરીયે, મન નવ ગણે જરાય;	
પાપી પ્રાણ હરે જોતામાં, અધુરો ઘટ છલકાય.	૫

લક્ષ્મીવંત બની રે' સાદો, બડાઇ તેથી ન ચાય;	
બીખારી બપકો બડુ મારે, અધુરો ઘટ છલકાય.	૬
સકુળ તણી શામાથી સર્વે, ધણિનાં કામ કરાય;	
દુઃક્રાળની રામા લડતી રે', અધુરો ઘટ છલકાય.	૭
મોટા જન મન વૈર ન રાખે, શાંતી ધરે સદાય;	
દુષ્ટ ધરે નિત વૈર હૃદયમાં, અધુરો ઘટ છલકાય.	૮
આંખો ફળ આવ્યાથી નિત્યે, નીચો નમતો જાય;	
એરડો ઊંચો ફળ આવ્યે, અધુરો ઘટ છલકાય.	૯
પ્રસાદિત કવિ કદિ ન પ્રકાશે, નિજ કવિતા જ્યાં ત્યાંય;	
ડોળ ધાલુ કવિ લવતો હીંડે, અધુરો ઘટ છલકાય.	૧૦
ક્ષમાવંત કદિ ક્ષણમાં કોપર, કોષ કરે ન જરાય;	
લલ્લુ કે' તામસિ તપે છે, અધુરો ઘટ છલકાય.	૧૧

જાણનારીને જૂતી.

ચોપાયા.

કામ કુડાં કીધાં તેં કપટી, ધન લીધું બહુ ધૂતી,	
સારે રસ્તે કદી ચડ્યો નહિં જાણનારીને જૂતી.	૧
બન્યો ખાયલો બગલિણુ તુંતો, સૈના મારી સૂતી;	
શુરવિર સામો કદી ઉઠ્યો ના, જાણનારીને જૂતી.	૨
બ્યભિચારને વાલો જાણી, રાખી રાંડો દૂતી;	
દોષ ન તેં દિલ માંહી ધાર્યો, જાણનારીને જૂતી.	૩
ચોરી ચાડી ચોરે કીધી, લાજ કપકની લુટી;	
દયા ન આવી તારા દિલમાં, જાણનારીને જૂતી.	૪
પરોપકારે પાછ ન ખરચી, ચરચી વાતો સૂતી;	
દિનની દિલમાં દયા ન ધારી, જાણનારીને જૂતી.	૫
દેશ દુઃખ દિલમાં નવ આણ્યું, શત્રુ ન શક્યો ચુંથી;	
ભાઇતણું તે બહું કર્યું ના, જાણનારીને જૂતી.	૬
આખો દિન ઊચાટે ફરતો, રહિ ધંધામાં રૂતી;	
કદી સ્મરણ તેં પ્રભુનું ન કર્યું, જાણનારીને જૂતી.	૭
જાનામૃત તણી ખાણે શઠ, તારી મતિ નવ ખુતી;	

અજ્ઞાને ઘેરાઈ રહ્યો તુજ, જણનારીને જૂતી.	
પડકારે તું પ્રથમ ન આલ્યો, રણમાં લડવા રૂતી;	
સૂતો સેજ પલંગ પરે તુજ, જણનારીને જૂતી.	૯
નાત જાતનું બલું ન કીધું, ખાધી લાંચો ખૂટી;	
વા'લાતું વાંકું બોલ્યો તુજ, જણનારીને જૂતી.	૧૦
હરણ ક્યું પરદારા દ્રવ્યનું, તૃષ્ણા તારિ ન તૂટી;	
વિશ્વાસીને વધુ વેડ્યાં તુજ, જણનારીને જૂતી.	૧૧
તજિ સંસાર તું જૂવાનીમાં, બેઠો ચોળિ વિભૂતી;	
સાર્થક જરિ સંસારે ન કર્યું, જણનારીને જૂતી.	૧૨
સત્ય કદી ઉચ્યો ન જિભેથી, અસત્ય વાતો રચી;	
લલ્લુ કે' હે જૂઠા તારી, જણનારીને જૂતી.	૧૩

જશને બદલે જોડા.

ચોપાયા.

દુષ્તાણું બલું કરવા જમ્યે, સહિયે શીર હથોડા;	
તો પણ તે લેખે નવ લાગે, જશને બદલે જોડા.	૧
દુશ્મનના દળ કેરા આવે, ચડિ ચારે દિશ થોડા;	
એકલ સામો શું કરી શકશે, જશને બદલે જોડા.	૨
સમૂહ જ્યાં અણુસમજૂ કેરેજ જ્યાં છે સમજુ થોડા;	
ત્યાં ઉપદેશ ન કામે આવે, જશને બદલે જોડા.	૩
ગરિબતણે શિર પાપિ બનીને, દુખના ધર્યા હથોડા;	
રાંક શિરે રૂઠીને રે'તો, જશને બદલે જોડા.	૪
જૂઠું બોલીને બહુ જનનાં, સાંધેલાં ઘર તોડ્યાં;	
જૂઠા તારા કપાળમાં છે, જશને બદલે જોડા.	૫
જ્ઞાન નહીં અંતરમાં જરિયે, જ્ઞાની થઇને દોડ્યા;	
ફજેતી થાશે બરી સભામાં, જશને બદલે જોડા.	૬
મોતતણો ભય માથે ન ધર્યો, અપજશ જગમાં વો'ર્યા;	
ફળ તેનું તુજને મળશે તે, જશને બદલે જોડા.	૭
બોલી ખુરં બહુ જનના તો, સ્નેહ થયેલા તોડ્યા;	

અભાગિયા અવનીમાં તુજ શિર, જશને બદલે જોડા.	૮
કામ કસાઇતું હરનિશ કીધું, ભરી પાપના ઘોડા;	
અવની પતિ તેતું ફળ દેશે, જશને બદલે જોડા.	૯
મૃથરતું આરાધન ન કર્યું, કો દિન કલાક ઘોડા;	
લલ્લુ કે' તુજ કપાળમાં છે, જશને બદલે જોડા.	૧૦

કોણે જગતમાં જખમારી.

મનહરછંદ.

સારી વાત ન્યારી કરી ધારી છે નહારી સારી,
 સારીને નહારી તણી શોધના ન ધારી છે;
 વારી વારો જાય હારી તોય રહે નહીં વારી,
 ધંધા ધારી નહીં ધંધ તણી વાત ધારીછે.
 વિચારે ન સારી વાત પ્યારી ધારી અંતરમાં,
 ઉતારીને અંતરે વિવેકે ન વિચારીછે;
 શોભા સારી ધારી નારી સંસારી થવાને લાબ્યો,
 તે નરે હજાર વાર ભાઈ જખ મારી છે. ૧
 સાસુ સાથે લડે ચડે સંસારના ચક્ષુ માંહીં,
 પાછી નહીં પડે ધંધ તણી ધારનારી છે;
 બોલે બોલ તેનો કદી તોલ ન કરે કુનારી,
 વારી વારી સાસુને સંતાપે જે નહારી છે.
 પ્રભાત ન થાય ત્યાં લડાઈતું મેદાન જાગે,
 હુધકારા કરીને જે ધંધ ધારનારી છે;
 કાયરફરે કુનારી નખી જણવી નહારી,
 એવી જોઈ લાવનારે જાગે જખ મારી છે. ૨
 નણુંદને નેહ થકી કોઈ દી બોલાવે નહીં.
 ગેહ થકી છેહ દીયે દેહ દમનારી છે;
 બાણેજને ભાંડે રાંડ કાંધ ન રાખે કયાશ,
 મીઠાશ કદાપી મુખમાં ન ધરનારી છે.
 ભુંડી સાસુ સસરો છે નણુંદલ છે નકામ,
 એમ અહોનીશ વદનેથી વદનારી છે;

હું રાંક તોય મને સંતાપેછે સાસરીયાં,
 એવી જોઈ લાવનારે જગે જખ મારી છે. ૩
 જોઈ છે કુપાત્ર પીટયો દેર દરેરોજ દમે,
 ગમે નહીં મને ઘર વર કે' નહારી છે;
 પાંડોશી છે પાછ તેને દેખીને હું દાજ મરં,
 સહુ શુભી જેવાં મને દા'ડી દુઃખકારી છે.
 ભરથારને લગાર બાન નહીં દેહ તણું,
 જીવું થવા પીટયે કદી વાત ન વિચારી છે;
 સારી રીતે રહું તોય ધારી છે મને નહારી,
 એવી જોઈ લાવનારે જગે જખ મારી છે. ૪
 શાકમાં તો વારી ઝારી ભરી ઝખકારી દીયે,
 દાળ કરે ખારી દા'ડી ઘર ખોદનારી છે,
 આપે સુખ સાસરીયાં તોય માને દુખ મને,
 કંથ તણું કાળજી કુવેણે કાપનારી છે;
 ખોલાવે ન ખોલ દીયે રાતદીન રીસ માંહી,
 કા દીન ન કાયામાંથી કલેશ કાઢનારી છે.
 સંસારમાં રે'વા કરતાં શું સાધુ થવે ખુરં,
 એવી જોઈ લાવનારે જગે જખ મારી છે. ૫
 ફલાણીયે ફલાણું ધરેણું તો કરાવ્યું મને,
 કોય દી ન સારે શણુગારે શણુગારી છે;
 બોગ લાગ્યા મારા મારં પાતું આ ઘરમાં પડયુ,
 જડયું ન ઠેકાણું મને કુવામાં ઉતારી છે.
 સોનું રૂપું કાઠ દીન શરીરે તો સાંપડયું ન,
 વાઘરણુ વેશે મને ઘરમાં ખેસારી છે;
 હોળી હૈયામાંહી મારં અંગ આ અંગારે ભરયું,
 એવી જોઈ લાવનારે જગે જખ મારી છે. ૬
 સારં દેખી ખીજનું તે અંતરમાં બળી જાય,
 ઘરમાં શગડી પછી શોકની પ્રજ્વળી છે;
 મોહુંવાળી ખેસે તાણે રાગડો રૂપાળો પછી,
 કુટીને કુટુંબમાં કંકાસ કરનારી છે;

એજે અવતાર ગયો બીખી ગઇ જુમી માંહી,
 મોટી કરી કદી ધરમાંહી ન બેસારી છે;
 ગામ જોવા મળે બળે ધરનાં તમામ જન,
 એવી જોઈ લાવનારે જગે જન્મ મારી છે. ૭

વાત મને પુછીને ધરમાં કાંઈ નવ કરે,
 રાખી ન મોટાઈ મારી એમ ધારનારી છે;
 છુગડું ન લાગ્યો સારું હીરચીર જોયું નહીં,
 ખાલી એમ ખેદ બેદ વિના કરનારી છે.

હોય નહીં નાણું પણ માગે છે અમુલ્ય ચીજ,
 મળે નહીં ચીજ ત્યારે મોડું વાળનારી છે;
 એવી ધરણીને કેમ ગરીબથી જળવાય,
 એવી જોઈ લાવનારે જગે જન્મ મારી છે. ૮

સાસરીયા માંહી કદી ચાર માસ રહી જાય,
 પીયરમાં પછી આખો બવ ગાળનારી છે;
 સાસરામાં સારું નથી માટે હુંતો નહીં જાઉં,
 માખાપને રોજ એવું સમજવનારી છે.

સાસુનું છે દુઃખ મને સુખ નથી નણ્ણીનું,
 પરણે પતિયે પીટયે બીજી નારી ધારી છે;
 સાસરે મોકલશે તો આપઘાતથી મરીશ,
 એવી જોઈ લાવનારે જગે જન્મ મારી છે. ૯

કુટુંબમાં કાંઈ વાંધો પડે તો લડાઇ કરી,
 ગળેફાંસો બાંધવા કે કુવે દોડનારી છે;
 મરવું છે મારેતો અત્યારે રેવું નથી આંહીં,
 એમ બોલી સર્વને પગે લગાડનારી છે.

પરનર સાથે પ્યાર રાખી જર કર્મ કરે.
 ફાગટનો અંગમાં એસડો આણનારી છે;
 કુલં કર્મ કરીને કુટુંબને કબજ કરે,
 એવી જોઈ લાવનારે જગે જન્મમારી છે. ૧૦

ધણી વશ કરવાને વશીકરણો કરાવા,
 બાવા જુવા સન્યાસીને રોહ શોધનારી છે.

ધરમાં તમામ વાત મને પુછી સર્વ કરે,
 હરે મારા થકી એવો ગર્વ ધારનારી છે.
 પતીને પગે લગાડે કુટુંબને કવરાવે,
 કંકાસ કરીને જે દાંડી હરાવનારી છે;
 બાળ પડતાજે ને પછાડે રોજ પૃથ્વી મંહી,
 એવી જોર લાવનારે જગે જખ મારી છે. ૧૧
 રાંડ જે રીસાયતો મનાય નહીં મેનતથી,
 જેના વેણુ કુટુંબના કાળજીમાં કારી છે;
 મેણું ટાણું મારે ગાળો બાંહે ધરનાંતે અતી,
 શારડી સમાન વેણુ છાતી બેદનારી છે.
 ખાય ન બેચાર દીન દીન સહુ જન કરે,
 ધરે સહુપર રોપ એવી અવિચારી છે;
 ધાન ધંધકાર વીણુ બાવે નહીં એક દીન,
 એવી જોર લાવનારે જગે જખ મારી છે. ૧૨
 જ્ઞાન તણી વાત જેને જોડે નહીં અંતરમાં,
 વાતતો અજ્ઞાન તણી પરીપૂર્ણ ખ્યારી છે;
 સારી વાત સુણી બોધ લહું નહીં લેશ માત્ર,
 આજ શીખ આપી તે કાલે વિચારનારી છે.
 સંતોષ ન પામે કદી શાસ્ત્ર તણા શબ્દ સુણી,
 અંતરમાં અનીતીનો ઘાટ ઘડનારી છે;
 શીખ દુર્ઘ થાકે પણ શીખ જેને વીખ લાગે,
 એવી જોર લાવનારે જગે જખ મારી છે. ૧૩
 ફસાણે ઠેકાણે ન જવાય આપણાથી કદી,
 તોય તેવે સ્થાનકે ગમન કરનારી છે;
 કરવાનું કહે તે ન કરે કોડ વાત થકી,
 અનીતીનું આચરણુ જે આચરનારી છે.
 છાની રાખવાની વાત સર્વ પાસે જઇ કરે,
 હરે નહીં વાત કોઇ એવીજ નકારી છે;
 હઠ છોડે નહીં પ્રાણુ કંઠ પાસ આવે તોય;
 એવી જોર લાવનારે જગે જખ મારી છે. ૧૪

બણવાનું કહે ત્યારે માંડવાને બેસે ભુંડી,
 કેલવણી નામ સુણી કાય કુટનારી છે;
 શાસ્ત્ર તણી વાત કદી સાંભળે ન શાંત થઇ,
 ઝોખારણુ સાંભળવા આગે દોડનારી છે.
 સુણી સતીનાં ચરિત્ર થાય ન પવીત્ર કદી,
 દશમ સાંભળવાને હોંશ ધારનારી છે;
 શીખ વીખ જેવી જેણે જગતમાં જણી લીધી,
 એવી જોડે લાવનારે જગે જખ મારી છે. ૧૫
 જાણે નહીં કાંઈ પણ જાણુ બની જગતમાં,
 દાવે તેમ ફીસીઆરી ધારી ફરનારી છે;
 આવડતથી અનેક ગાઢ છેટે હોય પણ,
 મને આવડે છે બધું એમ બોલનારી છે.
 રસોઇ ખરાબ હોય તોય સારી કેવી પડે,
 નદારી કહે તો વાદ કરી વદનારી છે;
 અવળગંડીથી અવની માંહી ન સારું બને,
 એવી જોડે લાવનારે જગે જખ મારી છે. ૧૬
 ચોખખાનું રાગે ન કદી ઘર માંહી સાફ કરી,
 ગંદવાડ કુવડ વધુ વધારનારી છે;
 અગ ચોખ્ખું રાગે વ્યભિચારની લાલચ થકી,
 ઘરમાં તો ગંધ આવે અતિ તે અકારી છે.
 વિષ્ટા બાળતણી ઘણી પડી દીસે દાર દાર,
 વાળવાની વાત જેણે વાલથી વીસારી છે;
 વાળવાનું કહે ત્યારે મોહું વાળી રાંડ બેસે,
 એવી જોડે લાવનારે જગે જખ મારી છે. ૧૭
 બાળ જે રહેતો તડે મારવાને તુર્ત તેને,
 મારી મારી બાળકનું મોત લાવનારી છે;
 ખાતાં મારે પીતાં મારે મારે વાટે ચાલતામાં,
 બાળકને મારી ઘર માંહી લાવનારી છે.
 ગાળોનો હીસાબ ગણતરીથી ગણાય નહીં,
 ઉછરતાં બાળકોનો અંત આણનારી છે;

બાળક નશીબે ઉછરીને મોડું થાય પણ,
એવી જોઈ લાવનારે જગે જન્મ મારી છે.
બાળની સગાઈ કરે તો તુરત ધંધ ધરે,
મારા દીકરાની વહુ કરૂં ને કાળી છે;
વેવાઈ તો સારો નથી તે આપણે પાલવે ન,
વેવાણુ તો વેશ્યા વધુ વાદ વદનારી છે.

૧૮

છોકરાની સાળાઓ તો સામી મળે બોલે નહીં,
છોકરાના સાળા તણી નારીઓ નહારી છે;
એવું સગપણ કરી છોકરો કુવામાં નાંખ્યો,
એવી જોઈ લાવનારે જગે જન્મ મારી છે.
ગાંડું ગાંડું બોલે પણ ગાંડું તો કેવાય નહીં,
ગાંડું જો કહેતો બાંડું વેણુ બોલનારી છે;
ભુડી જો કહેતો બાંડે કાંઈ ન રાખે કયાથ,
રાંડ કરી રીસાઈને રાંડ બેસનારી છે
સગાંથી બોલાય નહીં વીરધમાં એક બોલ,

૧૯

કુટુંબમાં બીક થકી બધાં કહે સારી છે;
આપદા બોલાય નહીં અંગમાંથી આખો બવ,
એવી જોઈ લાવનારે જગે જન્મ મારી છે.

૨૦

સાસુ સસરા કદાપી માંદા પડે મંદવાડે,
કાંઈ કાંઈ ચાકરી ના તેની કરનારી છે;
આખો દીન મારે બેસવું પડે આશીકા પાસે,
તોય બાઈ મને ધરનાં કહે નહારી છે.
પજવી છે મને પીટયાં માંદાં પડ્યાં ધર માંહી,
છુટકયો છે મારે એવું વેણુ વદનારી છે;
મારવાને રાજી હોય તોય બધે એવું બોલે,
એવી જોઈ લાવનારે જગે જન્મ મારી છે.

૨૧

ત્રીભૂવન કાવ્ય શતક.

મૃશ્વર સ્તુતિ.

કવિત્વ.

અનર અમર અવિનાશી ૧અથ ટાળક જે,
પ્રાણક છે પ્રાણી તણો જેનાં રૂપ કામ છે;

વેદ બેદ પામી શકે નહિં જેના રૂપ તણા,
નેતી કહી થાકે નિરંજન જેનું નામ છે.
સારું કામ કરવામાં સ્નેહ થકી સમરતાં,
પુરું થાય પલકે રવિકટ કદી કામ છે;
જે બ્રહ્મની ઇચ્છા વડે અનંત બ્રહ્માંડ બન્યાં,
એવા અવીનાશીને લલ્લુ તણા પ્રણામ છે.

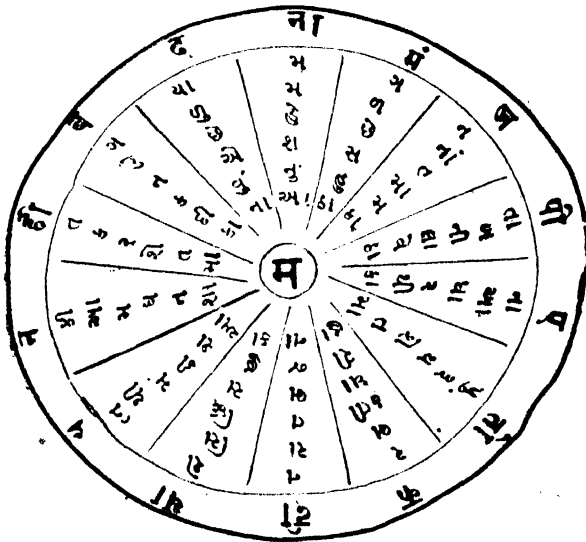
૧

ઐઃ પાંખડી કમળ પ્રખંડ.

ધનાક્ષરી છંદ.

નામ મહેશનું આમ મંગળ છે સહુ ઠામ,
જનનાં તમામ કામ પીતા બની લાવે ઠામ;
એના આધારથી કામ તો પુરું થશે તમામ,
કર ભક્તિ ધારી હામ દીન રાત બજ નામ.
થાશે સિદ્ધ સહુ કામ યત્નથી મંડીશ આમ,
નક્કી આમ ધનશામ હિત કરશે તમામ;
બગડે ન કદી કામ દયાળુ છે એનું નામ,
નામ જપીએ તો કદી થાય નહિં બદનામ.

૬

દર્પણ પ્રખંધ.

દાહરો.

સાર ખ્યાર ધરનાર પર, નર વર કર ધરનાર;
તારનાર નર નાર હર, માર દુર કરનાર.

૩

વાણી રૂપી શણુગાર વિષે

સવૈયો.

છે શણુગાર અપાર શુશોભિત લોભિત તો જન મન ધણો છે,
સોનુરૂપું મણિ માણિકનો શણુગાર શુશોભિત તો ખમણો છે;
વસ્ત્ર અમુલ્ય હિરાગળ ને જરિઆન તણો અતિશે નમણો છે,
લલ્લુ કહેછે ત્રિભૂવનને શણુગાર ખરો શુભ વાણિ તણો છે.

૧

વચન પાળવા વિષે.

કવિત્ત.

અળિ જાય અચળા કે! વાર સ્થીર છે તથાગી,
મેર તણું મંડળ કોવાર ચળી જાય છે;
તારા તણું તેજ અળે કોઇ વાર ચઠ દઈ,
કોઇ વાર ચંદ્રમા ચળાયમાન થાય છે.
મેરામણ કદી મરગદ મૂકીને ધસે છે,
સ્થળ થકી કોઇ વાર સૂર્ય તો ચળાય છે;
ઉઝાસથી લલ્લુ કહે સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
મોટાનું વચન સર્વ ચળતાં પળાય છે.

૨

નીતીરૂપી સુખ વષે.

સવૈયો.

ખાન દીસે શુભ પાન દિસે ધન ધાન દિસે ધરમાંહિં વિશેષે,

મોજ કરો મનમાનિ મહાન દિવાન બની મનમાં બહુ બેઠે;
અંગ ધરી અકડાઈ રહે સરસાઈ થકી મનમાં અતિ ટેકે,
લલ્લુ કહેછે ત્રિભૂવનને નિતિના સમુ સખ નથી અહિં એકે.

૧

કુવેણુ વિષે.

સવૈયો.

માર અપાર દિલેથિ રૂઝાય રૂઝાય કદી ફટકાનો ઝપાટો,
બા ૧ સમશેર તણો શરિરે પિડ મોળી પડે કરતાં કદિ પાટો;
ગામ ગરાસ તણી વડવાડ તણો નિદ્રેને કદિયે કંઈ ફાટો,
લલ્લુ કહેછે ત્રિભૂવનનો ન કપાય કુવેણુ તણો કદિ કાટો.

૪

આશા અમર છે તે વિષે.

સવૈયો.

જન્મ ધર્યો જગમાં જન જ્યાં પળમાં નિજ દેહ કદી પડવાની,
જાણુ છતાં બનિનેજ અજાણુ પ્રમાણુ ગણે ન પિડા નડવાની;
દાનવ માનવ સર્વ મરે ન રહેજ જીવાનિ ખરી ખરવાની,
લલ્લુ કહેછે ત્રિભૂવનને જનની નથિ આશ કદી મરવાની.

૫

પૈસા વિષે.

કવિત્ત.

પૈસા વિના પીતા કહે મારો પુત છે કપુત,
પૈસા વિના ભાઈ કહે મારો દુઃખદાઈ છે;
પૈસા વિના માતા કહે પેટ મારે પથ્થરછે,
૧શ્વસુર કે' જરવિણુ કેનો એ જમાઈ છે.
રજ્જેર કહે જર વિના નકટા શું કામ પડયું,
હુંગળ વિનાની હુંડી મારે તો બવાઈ છે;
ઉલાસથી લલ્લુ કહે સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
જર વીણુ જગતમાં કોણની સગાઈ છે.

૬

સવૈયો.

જો ધન આપણી પાસ હશે જન તો સહુ ચાકરી આપિ કરે છે.
 નારિ અતીશય પ્યારે ધરે જન સૌ શુભ.આપ તણા ઉચરે છે;
 માન મળે જનમાંહિ બહુ સુખ જ્યાં ધનવાન જનો વિચરે છે,
 સહુ કહે છે ત્રિભૂવનને હુકમો ધનથી જન શીર ધરે છે. ૭
 ભાઈ કહે મુજ બ્રાત ખરો વળિ નારિ કહે ભરથારજ ભારો,
 માત કહે મુજ પુત્ર ઉઠ્યો શુભ તાત કહે મુજ વંશ ઉગ્મજ્યો
 તારણ કુળ તણો નિપજ્યો તન એમ કુટુંબિ કહે નિત સારો,
 સહુ કહે છે ત્રિભૂવનને ધનથી જનને સુખનો અદિં આરો. ૮
 નાશ થતાં ધનનો ઘરમાં થકિ ચાકર ચાકરિ આવી કરે ના,
 બ્રાત મુજો નહિં વાત કદાચિત નારિ શિરે કદિ બોલ ધરે ના;
 ના સુખપાસ મળે કદિયે જન હુકમ સાંભળી દુઃખ હરે ના,
 સહુ કહે છે ત્રિભૂવનને જન સ્વાર્થ વિના શુભ તો ઉચરે ના ૯

સ્વાર્થ તથા પરમાર્થ વિષે.

સવૈયો.

જો જનને સુખ આપ્યું ધને કરિ તે જન કોદિ વદે નહિ સાર્,
 સ્વાર્થ ટળ્યો પછી કામ શું છે ગણિ એમ ધચ્છે હરનીશ નહાર્;
 નીમક ખાઈ કરે હક કોક હરામ અહીં કરનાર બધાં છે,
 સહુ કહેછે ત્રિભૂવનને અહિં સ્વાર્થ તણાં સહુ કોઈ સગાંછે, ૧૦

કવિત્ત.

અવતરી અવનીમા સાર્ કે નહાર્ કામ,
 કરે તે તમામ બે પ્રદારનાં ગણાય છે;
 કામ કરવાને ધાય સ્વાર્થ જો જરા સંધાય,
 તેનાથી ન થાય સાર્ કામ જો જણાય છે.
 મળે નહિં વિત હિત થાય નહિં પોતા તણું,
 તોય કરે ધણું પરમાર્થ તે મનાય છે;
 સહુ કે' ઉદ્ધાસ ધરી મુજો ત્રિભૂવનદાસ,

- એમ કામ સ્વાર્થ પરમાર્થથી કરાય છે. ૧૧
 થાય હિત પોતા તણું ધણું દુષ્ટ કામ કરે,
 ધરે પાપ માંહિં પાપ જાય ધાઈ ધાઇને;
 દોડા લાભ માટે પાપ તણી પાટે એસે પાપી,
 દેશે દગો દિલમાં ન જાણે સગા ભાઇને.
 પોતાનો જો સ્વાર્થ સરે બીજનો બગાડ કરે,
 ધરે નહિં ધ્યાન માંહિં કોઇ દી સગાઇને;
 લલ્લુ કે' ઉલ્લાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
 લ્યાનત હજાર એ લખાડની લુચ્ચાઇને. ૧૨
 પર ઉપકારી તણું ચિત ન વિકારી હોય,
 સારું કરવા સહુનું ચિત જેતું ચા'ય છે;
 દુઃખી દેખી દીનમાંહિં આપદા અપાર થાય,
 જાય દુઃખ એવો તો ઉપાય જોઈ થાય છે.
 તનમન ધન થકી તેનું દુઃખ ટાળવાને,
 ધરમને બાને ધોડી ધોડી બધે ધાય છે;
 લલ્લુ કે' ઉલ્લાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
 ગુણીની ગણના ગામેગામ તો ગવાય છે. ૧૩
 સારું કરે સર્વ તણું નહિં અભિમાન ઉર,
 શુરવીર પેટે સૌની વેદના વિદારે છે;
 કરે ઉપકાર ન નકાર કરે મુખ થકી,
 કરવાને ધર્મ મારો એવું ઉર ધારે છે.
 માન અપમાનની લગાર દરકાર નહિં,
 સહી સહુ સારું કરું એવું એ વિચારે છે;
 લલ્લુ કે' ઉલ્લાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
 પર ઉપકારી એવા નરને પોકારે છે. ૧૪

નકારી નારી વિષે.

સવૈથો.

શ્રી તણું દુઃખ દૂર જશે જીવ કાય થકી જીવજોગ પડે તો,
 જાય દુષ્ટો ભવસાગરનાં ભગવાન તણી શુભ ભક્તિ જડે તો;

દર્દ થશે દુર ઓસડથી પિંડની પિડ ને કદિ વૈદ કબો તો,
 લલ્લુ કહેછે ત્રિભૂવનને દુઃખ દારણુ નારિ નહારી મળે તો. ૧૫
 ધા કદિ ને શમશેર તણો શરિરે પડશે પણુ તે નહિં કારી,
 નનય કદી ધન ચેર તણે કર તો પણુ દુઃખ ગણુ નહિં કારી;
 ને ભટકે થઇ રોજ બીખારિ ધરો ધરતો હજિ હાલત સારી,
 લલ્લુ કહેછે ત્રિભૂવનને દુખિ જે નરને મળિ નારિ નહારી. ૧૬
 શાક ખરાખ થકી દિન વ્યર્થ ગયો સમજે મનમાં મમભાઇ,
 ને કદિ થાય અથાણું ખરાખ સવંત્સર એક રહેવું મુંઝાઇ;
 નારિ નહારી થકી ભવ તો ખગશે સુખ ના અગશે જગ માંડી,
 લલ્લુ કહેછે ત્રિભૂવનને ભવમાં ભરથાર મરે ભટકાઇ. ૧૭

સારાને નહારા વિષે.

કવિત્ત

સરસ નરસની તપાસતો તુરત થાય,
 પટ પરખાય શુભા શુભ તેની વાણિયે;
 સારને અસારનો વિચાર નહિં અંતરમાં,
 બકે ને અશુભ તો નરસ તેને જાણીયે
 સ્વાર્થ વિના કરે સનમાન નહિ માન મન,
 સરસ ગણીને તેને વિશ્વમાં વખાણિયે;
 લલ્લુ કે' ઉલ્લાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
 સરસ નરસ એક બોલમાં પ્રમાણિયે. ૧૮
 સારાને નહારા પરખવાની નિશાની કશી,
 ઝાળખીયે કેમ સારા સારને એધાણિયે;
 શીંગણે ન હોય કદી નફ્ટના શીર પર,
 હોય ન નિશાની ખીજ કેમ તેને જાણિયે.
 સારા તણા શીર પર હોય નહિં સુર્ય શશી,
 વશી તેની સાથ કેમ વિશ્વમાં વખાણિયે;
 લલ્લુ કહે હોય ના નિશાની ત્રિભૂવનદાસ,
 સરસ નરસ એક બોલમાં પ્રમાણિયે. ૧૯

આધિકાર વિષે.

સવૈયા.

નમ્ર થવું અધિકાર મળે રહિ ભોળપમાં કદિ ના ભરમાવું,
સાફ કરો ધનસાફ રદાય કદાચ ન કોઇ થકી શરમાવું;
રેવું હળી મળીને સહુ સાથ અનાથની વારે પરે નિત ધાવું,
લલ્લુ કહે છે ત્રિભૂવનને અધિકાર મળે ઉનમત ન થાવું, ૨૦
જો અધિકારિ બની બહુ અંધ મદોન્મત થૈ જન માંહિ ફરે છે,
નીચ ગણે જન નાત તણાં ન ગણો બનિને જન દુઃખી કરે છે;
દીન દયાતણી વાત કરે નહિં ઘાટ કુડા ઘટમાંહિ ઘડે છે,
લલ્લુ કહે છે ત્રિભૂવનને દ્વિડિ જય આકાર ધિકાર રહે છે. ૨૧

પેટ વિષે. સવૈયા.

દેશ તજવિ ભમાવિ વિદેશ અહીંતહિં પેટ સદા પટકાવે,
ચાકરિ નીચિ પડે કરવી વળિ ભાર આપ શિરે ઉપડાવે;
ગૂણિતણા ગુણને તજવી અવગૂણિતણા ગુણતો ગવરાવે,
લલ્લુ કહે છે ત્રિભૂવનને ખરિ વેઠ ખરાબની પેટ કરાવે. ૨૨
બીખ મગાવિ ધરોધર કો દિન ખાજ અખાજ ખરો ખવરાવે,
કાળપ કિર્તિતણી કરિનેજ અકિર્તિતણા નિધિમાં નવરાવે;
જૂબની પીઠથિ ચોરિ કરાવિ કદી નૃપના શિર માર પડાવે,
લલ્લુ કહે છે ત્રિભૂવનને ખરિ વેઠ ખરાબની પેટ કરાવે. ૨૩

આગસ વિષે. સવૈયા.

અંગતણું અતિ ચેત હરી પછિ આગસ અંગ અચેત કરે છે,
કાટ કરે જ્યમ લોહ ખરાબ શરાબ પિયે જ્યમ શાંતિ હરે છે;
જેમ સરાણિય લોહ ખરે ત્યમ આગસથી અતિ શક્તિ ખરે છે,
લલ્લુ કહે છે ત્રિભૂવનને જનનું અતિ આગસ આયુ હરે છે. ૨૪

મનની વાત ખીજને ન કહેવા વિષે.

સવૈયા.

જે મનમાં ધર્યું કામ અચાનક જે થકિ આપણું સાઈં થવાનું,

જાણુ પડે ન બિજા જનને કદિ તે રિત અંતરમાં ધરવાનું;
જો થયું જાણુ બિજા જનને તવ તે નહિં કામ કદી બનવાનું,
લાલુ કહે છે ત્રિભૂવનને ન કહો જનને મનમાં કરવાનું. ૨૫

કાતર ને કપાતર વિષે.

સવૈયો.

ઉત્તમ રાગ્યજા હોય કદિ પણ કાતર આગળ ઝટ કપાશે,
નોખું પડે કટકા બનિને હવું તેવું કદાચિત તે નવ થાશે;
તેમ કપાતર પ્રીય તણું ચિત નોખું કરે વચમાં કદિ જાશે,
લાલુ કહે છે ત્રિભૂવનને ન કપાતર કાતરથી રૂડું થાશે. ૨૬

આંધળા વિષે સવૈયો.

રક્ષોચન એ જનને મળશેજ ધરા તળ જ્યાં અવતાર ધરાવ્યો,
તોપણ આંખ છતાં બનિ અંધ મદોન્મત રે' જનને ભરમાવ્યો;
નિશ્ચળ નેત્ર વિવેક અતે સતસંગ તણી નર જે નવ લાવ્યો,
લાલુ કહે છે ત્રિભૂવનને નર અંધ બની અવની તળ આવ્યો.

લોભ વિષે સવૈયો.

લોભધિ લાજ જશે જગમાં યુગિ દાનત લોભિ સદા કરનારો,
માત ગણે નહિં બ્રાત ગણે નહિં લોભિ ન તાત કદી ગણનારો;
ખુન કરે ન વિચાર કરે જરિ નારિ કહે ભરથાર ન મારો,
લાલુ કહે છે ત્રિભૂવનને અતિ લોભધિ નિત્ય અનર્થ થનારો. ૨૮

કવિત્ત.

રૂપેઆ લઇને ચાલ્યો લોભીયો બજારમાંડી,
અરે એક પાછ શું લોભિથી ખરચાય છે;
મૂઠીમાં રૂપેઆ હતા ઉઘાડીને જોયું આંખે,
તેનાપર પરશેવો વજેલો પેખાય છે;
કહે રૂપેઆને અરે આજ શું ઉદાસી દીસે,
કેમ આંખે નીર વીર આવેલું જણાય છે;

કહે ફાડું માથું પણ તને નહિં તોડું જાણ,
 લલ્લુ કહે લોભીનાં લક્ષણ એ લેખાય છે.
 ખાય નહિં નહિં ખરવાય કદી હાથ થકી,
 લોભી રહ્યો રહ્યો રોજ માયામાં લોભાય છે;
 કરે કર કસર ન સરસ કરીને ખાય,
 હાય હાય જાણે માયા ઝટ ખુટી જાય છે.
 ભીખારીની પેઠે બટકીને ગામમાંહિં રોજ,
 જેવું મળે તેવું ઉર ખંત ધરી ખાય છે;
 પંપાગીને રોજ માયા પર નિજ કર રાખે,
 લલ્લુ કહે લોભીનાં લક્ષણ એ લેખાય છે. ૩૦
 સારા પટકૂળ પેરે માયા ધરમાંથી જાય,
 હાય એવું ધારી ગંદું જે બરું રે'વાય છે;
 સારાં માણેશોને કદી સંગ નહિ રાખે સુમ,
 જાણે માયા મારી મને ફાસઝાવી ખાય છે.
 દાન કરવાથી મારી દોષત તમામ જાય,
 જરની જળવણીમાં જનમારો જાય છે;
 દમડી તોડે તો દમ નીસરી જર જાય,
 લલ્લુ કહે લોભીનાં લક્ષણ એ લેખાય છે, ૩૧
 એવી રીતે માયા જોડી જોડી જનમારો જાય,
 તોય તેની માયા એક દીન નાશ થાય છે;
 લોહની પેટીમાં કદી રાખશે સંતાડી લોભી,
 ત્યાંથી તેની માયા પણ એકમાં પળાય છે.
 ખાધું નહિં પોતે પદીન જનને ન દાન દીધું,
 જતન કરેલ તોય જતી તે જણાય છે;
 લલ્લુ કે' ઉલાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
 આગ ચોર રામ તણે હાથ માયા જાય છે. ૩૨

પર સ્ત્રી વિષે સવેચો.

જો પર નારિની પ્રીત કરી ન કરી જન આબરૂ જાતિ જણારો,
 માન ઘટે અપમાન મળે ફિટકાર કરે જન જ્યાં નર જાશે;
 લક્ષ્મિ ઘટે ઘટશે અતિ આયુષ્ય કાળમ કિર્તિ તણી રહિ પાસે,
 લલ્લુ કહે છે ત્રિભૂવનને પર નારિ થકી પંડમાં પિડ થાશે. ૩૩

ખળ વિષે સવૈયો.

જન્ય મનુષ્ય તણો જીવ જોર કરી કદિ સર્પ તણા કરડયાર્થ,
એક મરે બધી વાત વિષે ન અનેક મરે 'સમશેર પડ્યાથી;
કાન બિજા જનનો કરડે ખળ ત્યાં દુઃખ થાય વધૂ મરવાથી,
લલ્લુ કહે છે ત્રિભૂવનને બહુ મોત બને ખળની ખળતાથી. ૩૪

મુરખની મીત્રાઈ બીધે.

સવૈયો.

દુઃખ ખમી દિલમાંહી અપાર ભમો કદિ રસૈત્ર વિષે પણુ સારં,
સાગરમાં પડિને તજવું તન તો સમજી ગણુશે બહુ પ્યારં;
ભક્ષ કરે ફળને જળનો કદિ પાન સુકાં પણુ તે ન અકારં,
લલ્લુ કહે છે ત્રિભૂવનને નર મૂરખ સાથ રહેવું નહારં. ૩૫

ધોખીના કુતરા વિષે.

કવિત.

ધડીકમાં બોલે આમ ફરી જન્ય પલકમાં,
જોને ન વિચાર સારી કે નહારી વાતનો;
સ્થીર ચીત નહિં જેનું પલકે પતળી જન્ય,
આખો દી ગુલામ બની રહે જે ઉચાટનો,
ભાભા લાભ માટે દોડે લલુતા ભરેલ લોભી,
એક હામે રે' ન થોભી લોભી બધી વાતનો;
લલ્લુ કે' ઉલાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
ધોખી તણો કુતરો એ ધરનો ન ધાટનો. ૩૬
કોડી કોડી કરી માયા લાખ કે કરોડ જોડી,
થોડી માની તોય દોડી ફરે દીન રાતનો;
છે તેથી વધારે કરં કોડી કદી વાપરં ન,
હંડી હંડી સંધરં હું છડી પરભાતનો.
દોડે ચારે દિશાએ દમન કરે દેહ તણું,
ધણું કષ્ટ પામે શીર ડુંગર દુખાટનો;

લકુ કે' ઉઘાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
ધામી તણો કૂતરો એ ધરનો ન ધાટનો.

૩૭

ખરી મોટાઇ શાથી મળે ત વિષે.

સવૈયો.

આસન ઉંચું ગણી મુરખો કદિ બેશિ રહે બનિ ને અભિમાની,
માનિ મને ગુણુ ખાણિ બરોબર સહુ નર જે ^૧અગનાનિ પ્રમાણી;
મેરપરે કદિ કાગ ચડે પણ હંસ બરોબર થાય ન આની,
લલકુ કહે છે ત્રિભૂવનને નિજ જ્ઞાન થકી ^૨મહત્તા મળવાની. ૩૮

કેવા માણસનો વિશ્વાસ ન કરવો તે વિષે.

સવૈયો.

મીઠું ચવહે મુખ આગળ આપણું બાઇ સમાન પ્રિતીજ જણાવે,
પાછળથી ખુરં બોલિ કરે ખુરં શત્રુ બની કોઇવાર હણાવે;
અમૃતનાં વચનો મુખથી વદિ અંતર જેર હળાહળ ધારે,
લલકુ કહે છે ત્રિભૂવનને ભરંસો કરિયે નહિં બૂઝયિ ક્યારે. ૩૯

સતસંગ વિષે.

કુંડળીઆ.

સતસંગે સદગુણ વધે, દુરગુણ નાશી જાય,
લાજ વધે આ લોકમાં, સુખ બહુ વધતું થાય;
સુખ બહુ વધતું થાય, જાય સંકટ સહુ શિરથી,
વધુ વખાણે લોક, માન બહુ મળે અભિરથી.
સુધરે ખુદ્ધિ બહુ, ક્રયુદ્ધી કદી ન ફાવે,
એવા અગણિત લાભ, સુજન સંગતથી આવે. ૪૦
પારસ સમ આ પૃથ્વીમાં, સજ્જન કેરો સંગ,
લોકતાણું ^૪કાંચન કરે, સંગ પ્રમાણે રંગ;
સંગ પ્રમાણે રંગ, લાગિરે સ્થિતી સુધારે,
આપી સૂખ અપાર, સંપત્તી અતી વધારે;
સાખાશી ચોમેર, મળે બહુ ભલા જનોમાં,

મળશે સૂખ અપાર, સજન સંગે પૃથ્વીમાં. ૪૧
 સાધુ જનના સંગથી, કિર્તી વધે અપાર,
 અપકિર્તી અળગી ખસે, જાણો સહુ નરનાર,
 જાણો સહુ નરનાર, સાર સધળો સત સંગે;
 સુધરે સધળાં કામ, કલંક ન લાગે અંગે,
 ખ્યાર ધરે સહુ લોક, કોઈ કૃદું નવ બોલે,
 જગમાં ખીજું સૂખ, નથી સત સંગની તુલ્યે. ૪૨

સવૈયા.

સંગત સારિયિ સૂખ મળે દુખતો દિલનું નિત દૂરે ટળેછે,
 શાંતિ મળે સત સંગ થકી મહિમાં નિત માન અપાર મળેછે;
 આજસ સંગતથી ન ચડે કદિ દુષ્ટ સદા મનમાંહિં ડરેછે,
 લલલુ કહેછે ત્રિભૂવનને સત સંગયિ કામ સદા સુધરેછે. ૪૩
 ૧વારિ પડે વરસાદતાણુ ધાણું તે જાળે સુધરે ૨સરિતામાં,
 દૂર થશે ૩મળને જાળનો ચિત જો સત સંગ તણી સુરતામાં;
 સ્નાન કરે મુનિ નિત્ય ત્રિકાળ પવિત્ર થશે પડતાં ૪રસતામાં,
 લલલુ કહે છે ત્રિભૂવનને સુખતો ખરું છે સતસંગ પલતામાં. ૪૪
 સંગત સારિયિ સૂખિ થયો જાઠ કશ્ચનિ આગળ યાયિ સુદામો,
 મિત્ર પવિત્ર ગણી મન માંહિં દિધું સુખતો વિત આપી વિસામો;
 છે બહુ સુખ સદા સતસંગયિ કો ગુણુ છે નહિ એહનિ સામો,
 લલલુ કહેછે ત્રિભૂવનને સત સંગ કદી ગણવો ન નકામો. ૪૫

કુસંગ વિષે.

કુંડળીઆ.

૧ધિવ સમ ગણી કુસંગને, નાસો સહુ નરનાર,
 દુર્જન કેરા સંગથી, પડશે મોકમ માર,
 પડશે મોકમ માર, સાર ઉરમાં નવ સૂઝે;
 કરે અકૃત્ય અપાર, અધર્મી થઈને ઝુઝે,
 કરતો દૂરશે પાપ, છાપ પાપીની લેશે,
 સજ્જનતો સર્વદા, વિષસમ કુસંગ કેશે. ૪૬

ગણો ^૧કનિષ્ઠ કુસુંગને, લેશ ન તેમાં સાર,
ખાર કરે જન જખલકનાં, ફટફટ દધ ફિટકાર,
ફટફટ દધ ફિટકાર, ખાર સધળાં જન લાવે;
વાધે દુઃખ અપાર, સૂળતો કદી ન આવે,
કરે ન કો વિશ્વાસ, આખર ઓછી થાશે,
જાશે જગમાં લાજ, કુસંગ કનિષ્ઠ ગણાશે.
વક્કર ઘટશે વિશ્વમાં, કુસંગથી નિરધાર,
તોલ રહે નહિં બોલનો, નફટ ગણે નરનાર,
નફટ ગણે નરનાર, પાર વિણ પીડા થાશે;
થાશે અતિ અપમાન, માન જનમાંથી જાશે;
કામ ન પાડે કોઈ, દેખિને જન સહુ નાસે,
અવની માંહિં અપાર, કુસંગે વક્કર જાશે.

૪૭

૪૮

સોનું ને સુવાસ વિષે.

કવિત્ત.

હોય જ્યારે ^૩જર ત્યારે કંજુસ તે નર થાય,
એવાથી શું અળગું ચાચક દુખતો ટળે;
સત્તા હોય ત્યારે કોનું રક્ષણ કરાય નહિં,
એવા શું ગરીબ દીલતણું દુઃખ તો દળે.
હોય અધિકાર ત્યારે થઇ ઉન મત્ત ફરે,
કરે તિરસ્કાર ત્યાં ગરીબ શું રોજી રજે;
લલ્લુ કે' ઉદાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
સોનું ને સુવાસ ખાસ ભાગ્ય હોય તો મળે.
હોય જો કુપાત્ર પાસે વિદ્યારથી રત્ન રૂડું,
ખીજો જિવિદવાન દેખી અંતરમાં તે બળે;
વદકણી હોય વનિતા પછી પ્રસવે પુત્ર,
વઢવાને વારે વારે ધરખાંર નીકળે.
નીચને પનિવાજ્યો હોય રાખે અધિકાર રૂડો,
અમલનો અમલ અમલથી વધુ ધરે;

૪૯

લલ્લુ કે' ઉદ્ધાસ ધરી સુણે ત્રિભૂવનદાસ,
સોનુને સુવાસ ખાસ બાળ્ય હોયતો મળે.

૫૦

દુષ્ટ માણસ શાથી બળે તે વિષે

સયે ચો

ભોભિ અરિ ગણશે નિત યાચકને બળશે નિરખી નજરેથી,
ચોર ગણે રરિપુ ચાંદનિ રાત ન જાય કદી રૂવિત સાર ધરેથી;
શત્રુ ગણે વ્યભિચારિણિ નારિ દિસે પતિને સુખ થાય મરેથી,
લલુ કહેછે ત્રિભુવનને બહુ દુષ્ટ બળે શુભ વાત કરેથી.

૫૧

ખાંહ્ય ધર્યા પછી તરછોડવો નહિં તે વિષે.

કવિત.

બોલ મુખે બોલીયે ન બોલીયે તો ડાલીયે ન,
બોલ એવો બોલીયે કે બોલીયે તે કરીયે;
પ્રીતે પ્રીત જોડીયે ન જોડીયે તો તોડીયે ન,
પ્રીત એવી જોડીયે કે બોલ ખાસે જોડીયે;
ધસીયે ન આગળથી ધસીયે તો ખસીયે ન,
શરતીર સાચા જઈ મારીયે કે મરીયે;
ત્રિભૂવનદાસ સુણો વચન આ લલ્લુ તાણું,
ખાંહ્ય ધરી પછી તેને અળગો ન કરીયે.

૫૨

જન્મતમાં જન્મ સફળ કેનો તે વિષે.

ચોપાછ.

જે જન દુખિયાનાં દુખ હરે, સંકટ વેડી શાંતી કરે;
ધરે પીડા દિનની દિવ માંય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૫૩
દિનને દાન ગળ સમ કરે, અન્ય આગળે ના ઉચરે;
ધરે ન મનમાં ગર્વ જરાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૫૪
પીડા સહિને પર ઉપકાર, કરે ધરે દિલ દુખ ન લગાર;
ચિત વૃત્તિ કદિયે ન ચળાવ, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય. ૫૫

પ્રીતે પરનારી પરહરે, કદિ કુવિચાર ન દિલમાં કરે;	
ઠરે ન એવે દામ જરાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય.	૫૬
જરિ જુગારિનિ પ્રીત ન કરે, સદૈવ શુભ રસ્તે સંચરે;	
દામ કુવાટે ના ખરચાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય.	૫૭
સ્નેહ સહુ જન સાથે રહે, કડવું કથન ન મુખથી કહે;	
સંપ વિષે સુખ ગણે સદાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય.	૫૮
કલેશ કુટુંબ વિષે નવ કરે, વચન વડાનાં શિર પર ધરે;	
ઉત્તર ખોટો દે ન જરાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય.	૫૯
આજ્ઞા માત પિતાની સાર, ઉચ્ચકતાં ન લગાડે વાર;	
પૂજે પ્યારથી માત પિતાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય.	૬૦
દેશ દાઝ દિલમાં બહુ ધરે, બનતી મેનત હરનિશ કરે;	
દેશ દુઃખથી શીર કપાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય.	૬૧
હઠ બનિને કોને નવ ઠગે, લાભ છતાં પણ દિલ નવ ડગે;	
દગો કપટ દુર કરે સદાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય.	૬૨
જૂઠું જીભ થકી નવ વહે, અધ બને નહિં મનને મટે;	
જે જન સત્યની સોખત સાંચ, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય.	૬૩
અહંકારને અગગો કરે, નિત્ય નમ્રતા ઝાઝી ધરે;	
નમ્ર બની નમતો નિત જાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય.	૬૪
ડોળ ન ડાહ્યા જનનું કરે, ફાગટ ફિશિઆરી નવ ધરે;	
જરનો મદ જેથી જીતાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય.	૬૫
અધિકારી પણ અંગ ન ગર્વ, સરખાં ગણે જનોને સર્વ;	
જેથી જન હલકો ન ગણાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય.	૬૬
કલંક કુળને જેથી ચડે, એવું કામ કદાપિ ન કરે;	
સુકાર્યને સ્નેહથી સાંચ, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય.	૬૭
પદવા ઉપર જેને પ્રીત, વિદ્યા વૈરાંતી ખરચી વીત;	
સદ વિદ્યામાં મગ્ન સદાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય.	૬૮
આવે પરદેશી મિજબાન, હિમંગ ધરિ દે આદર માન;	
ગગ સમી ચાકરી કરાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય.	૬૯
હાથર જગમાં જાણે એક, બીજે નહિં એ ધારે ટેક;	
આવે પછી બજે જગરાય, જન્મ સફળ તેનો જગ માંય.	૭૦

લલ્લુ કહે ત્રિભૂવનદાસ, જોણે કવિ તેડાળ્યો પાસ;
ઝાંઘર જગમાં નામ કરાય, જન્મ સદ્ગુણ તેનો જગ માંય.

૭૧

પ્રેતી વિષે.

કવિત્ત.

અંતરમાં હોય જે હિમંગતો અરણ્ય માંહિં,
આહિ મળે સ્નેહી સહુ વાતે સુખકારી છે;
ભાવ બલો હોય ત્યારે ધારે તે તુરત થાય,
થાય ન જરાય કાંય વપુજો વિકારી છે.
પ્રીતથી ચઢાય એક મેકના અંતર માંહિં,
ઘટ ધા રૂઝાય એવી પ્રીતી જો વધારી છે;
લલ્લુ કે' ઉદ્ધાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
પ્રીતીતણી રીતી બધી વાત થકી ન્યારી છે.
પેદા થાય નહિં પ્યાર પેમાના ખરચ થકી,
પ્યાર જાય નહિં જર માંહિં લલચાઇને;
ખાવે પીવે ખુશી નહિં નહિં બગી બેસવામાં,
લગીર ન રાજ થાય મળે ધાઇ ધાઇને;
કરતારે મૂકેલો કોડેથી કુદરતી પ્યાર,
મન મળ્યું હોય, ત્યારે જાય ધસડાઇને;
લલ્લુ કે' ઉદ્ધાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
જોતો નથી પ્યાર કાંઇ સૃષ્ટિની સગાઇને,
જાતભાત જુએ નહિ જુએ નહિં રૂપ રંગ,
મન મળી જાય ત્યારે જુગતે જોડાય છે;
છેડું હોય ગાઉ સો તથાપી તે નજીક લાગે,
આકાશને અવની તે આગળ ગણાય છે;
પોયણની પ્રીત જુઓ જળમાં વસે છે તોય,
હોય ખુશી ચિત અતી ચંદ્ર જો જણાય છે;
લલ્લુ કે' ઉદ્ધાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
પ્રીતીતણી રીત એવી ગરવી ગણાય છે.

૭૨

૭૩

૭૪

ચક્રવાને પ્યાર સૂર્ય ઉપર અથાગ છે તો,
આથમતાં અંગમાં ઉદાસી અતી થાયછે;
વીચારીને જીવો પ્રીતી પાણી અને ૧ પય તણી,
પ્રીતી માટે આગમાં પડવા ઉભરાય છે.

૨ બ્રમર છે ભોગી જો કમળ તણી સુગંધીનો,
ઉડી જાય નહિં કદી કમળ ખીડાય છે;

લલ્લુ કે' ઉદાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
પ્રીતી તણી રીત એવી ગરવી ગણાય છે.

૭૫

૩ દાદુરને દૂર વરસાદ છે તથાપી ઉર,
આવે ભરપૂર ત્યારે હૈકું હરખાય છે;
મોર કરે શોર ધનધોર જોઈ પ્રીતી થકી,
નકી વરસાદ વીણુ શરીર સુકાય છે.

સ્નેહીના શરીરને જીદાઈનો જખમ ભારે,
ઠારે નહિં અન્ય ત્યારે અંગ અકળાય છે;

લલ્લુ કે' ઉદાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
પ્રીતીતણી રીત એવી ગરવી ગણાય છે.

૭૬

વિધા વિષે.

કવૈયો.

ચોરિ કરે ધનની કદિ ચોર કઠોર ખની વળિ કાળજી કાપે,
ભાઈ લિધે ધનમાં નિત ભ.ગ ન ભાગ દિધે અદકું દુઃખ આપે;
રાય છુટે ધનવાન ગણી મરવું પડશે ધનને પરિતાપે,
લલ્લુ કહેછે ત્રિભૂવનને ધન સાચું વિધા તણું જો સુખ આપે. ૭૭

વિધિની વાત ન્યારી છે તે વિષે.

કવિત્ત.

મથી મથી મરે જો ૧ મહિમાંહિ ૨ મહાન જન,

ખને એક વાત જે વિધીએ નિરધારી છે;

ન હોય નશીબ માંહિં તે આવી મજે ન કાંઈ,

બનવાની બને કદી સારી કે નહારી છે,
 હોય નવટાંક ^૧ટાંક વધતું મળે ન કદી,
^૨ધરામાં મળેછે વિધીએ જે વાત ધારી છે;
 લલ્લુ કે' ઉલ્લાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
 વિધિ તણી વાત બધી વિશ્વથકી ન્યારી છે. ૭૮
^૫કનક ^૬કુરંગ હોય નહિ ^૭વસુધામાં કદી,
^૮અખીલ જનોએ વાત અંતરે ઉતારી છે;
 સુવર્ણનો મૃગ નારાયણે નિરમેલ નથી,
 તોય મારવાની મહા રાયે મતી ધારી છે.
 રામનું ભાળીને ચિત લલચાયું મારવાને,
 સીતાની ચોરી થશે એ વાત ન વિચારી છે;
 લલ્લુ કે, ઉલ્લાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
 વિધિ તણી વાત બધી વિશ્વથકી ન્યારી છે. ૭૯
 જૂગારના ખ્યારથકી કૈકે તો ખૂવાર થાય,
 જય ભટકાય અંતરે જે અવિચારી છે;
 વક્ત્ર વિશેષ જય ખંતથી ખૂવાર થાય,
 ગેહમાંથી સ્નેહ જય અતી તે વિકારી છે.
 એવું જાણમાં છતાં નળરાય અને પાંડવોએ,
 રમીને જૂગાર રાજપાટ નાર હારી છે;
 લલ્લુ કે' ઉલ્લાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
 વિધિતણી વાત બધી વિશ્વથકી ન્યારી છે. ૮૦
 મહત જનોની ગસકરી મહા દુઃખદાઈ,
 ભુંડામાં તે ભુંડી ભુમી માંહિં બધે ધારી છે;
 જાદવને જાણુ નહિં દૂળ નિકંદન થશે,
 રૂપીને ખીજાઆ જૈ જ્યાં ^{૧૦}પર્યુકુટી વાળી છે.
 શ્રાપ પામ્યા આપ પાપ પ્રગટયું છે પુર્વ તણું,
 કેફ કરવાની કોડે વાત તો વિચારી છે;

લલ્લુ કે' ઉદ્ધાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
વિધિ તણી વાત બધી વિશ્વ થકી ન્યારી છે. ૮૧
રાવણના શીરપર કાળ ન્યારે રમી રહ્યો,
રામ સાથે રાડ કરવાને વાત ધારી છે;
જગતની માતા જેવી સિતા હરી આણી ^૧શહે,
શીખ કોઇ તણી નહિં અંતરે ઉતારી છે.

રાજપાટ ગયું રહ્યું નહિ કૂળમાંહિં કોઇ,
વિધિએ બુરું કરવા વાત બે વિચારી છે;
લલ્લુ કે' ઉદ્ધાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
વિધિ તણી વાત બધી વિશ્વ થકી ન્યારી છે. ૮૨
સેવા કરી રામ તણી હેત થકી હનુમાને,
રામની અનેક રીતે વેદના ^૨વિદારી છે;
અહો રાત પારો રહી દુઃખ અતિ દીલ સહી,
આરે ઉંઘાવના દિન રાત તો ગુબારી છે.
વરદાન માંહિ વિભિષણને ^૩જલકેશ કીધો,
સિંદુરને તેલ હનુમંત હિતકારી છે;

લલ્લુ કે' ઉદ્ધાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
વિધિ તણી વાત બધી વિશ્વ થકી ન્યારી છે. ૮૩
રાવણનો ^૪આત કુંભકર્ણ વર્ણ મેશ જેવો,
તપ કરવાને તન માંહિં વાત ધારી છે;
બહુ વર્ષ સુધી તપ કીધું હર્ષ ધારી હૈયે,
દેવે વરદાન દેવા વાત તો વિચારી છે.
માગતાં ઈંદ્ર આસન માગી લીધું નિદ્રાસન,
નિદ્રામાં ઘેરાતાં રાજગાદી પરવારી છે;

લલ્લુ કે' ઉદ્ધાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
વિધિ તણી વાત બધી વિશ્વ થકી ન્યારી છે. ૮૪
વસંત રતુમાં બધાં વૃક્ષ તો સુપત્ર પામે,
જામી જાય વૃક્ષ એવી રતુ સુખકારી છે;

ફળ ફલ નવાં આવે મહિ માત શોભા પામે,
 તોય પામે નહિં પત્ર ૧ કેર દુઃખકારી છે.
 પત્ર નવ આવે એમાં દોશ શો વસંત તણો,
 એથી શું વસંત આ અખીલમાં અકારી છે;
 લલ્લુ કે' ઉદાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
 વિધિતણી વાત બધી વિશ્વ થકી ન્યારી છે. ૮૫
 સુર્યતણા તેજ થકી સૃષ્ટિ તો પ્રદાશ પામે,
 રૂઝે રતિમિરનો ત્રાસ ખાસ દુઃખકારી છે;
 ઉગ્ગથ અપાર જામે પ્રાણી માત્ર સુખ પામે,
 ધ્રુવડને ક્લેશ જામે અખીલ અંધારી છે.
 ધારા મેઘતણી ધરાપર ધમોધમ પડે,
 ચડે ન ચાતક સુખ મેઘનું જે કવારી છે;
 લલ્લુ કે' ઉદાસ થકી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
 વિધિતણી વાત બધી વિશ્વ થકી ન્યારી છે. ૮૬
 રાયતણો રંક થાય રંકતણો રાય થાય,
 રાણી દાશી થાય દાસી કામે તે બેસારી છે;
 જુઓ હરીશ્ચંદ્રરામ રહો નીચ ધેર જાય,
 પાસે રહું નહિં કાંઈ દાસી તેની નારી છે.
 રાયે કીધું નીચું કામ રાણી દાસી ધાર્યું નામ,
 સાહબી સકળ પલકમાં પરવારી છે;
 લલ્લુ કે' ઉદાસ ધરી સુણો ત્રિભૂવનદાસ,
 વિધિતણી વાત બધી વિશ્વ થકી ન્યારી છે. ૮૭

વિદાણી ધન વિષે.

સવૈયો.

રૂપ ખરું નરનું અવનીમહિં જે રૂપથી નર થાય રૂપાળો,
 માત સમાન દિયે સુખ તે બિડબંજન બાત સમાનજ બાળો;
 નારિ સમાન કરે નિત ચા.રિ બાત સમાન દુખો દળનારી,
 લલ્લુ કહે છે ત્રિભૂવનને સુવિદા ધન ઉપર બળું હું વારી. ૮૮

૧ કેરડો. ૨ અંધાર. ૩ પાણી.

નાદાન વિષે.

કવિત્ત.

જેણે કાગ તણા રાગ સુણ્યા અનુરાગ થકી,
કાયલનો રાગ કાને કાઈ દી સુણાય ના;
બાળી હોય ભેંજ તેને ભેંજની કિંમત કશી,
એવા દુખળાથી દુખપાક તો કરાય ના;
રાંડો રાખી હોય તે ન રીઝે રાખાયણુ થકી,
નકી તેવા નર થકી શાસ્ત્રતો સુણાય ના;
લલ્લુ કે' ઉલ્લાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
નાદાનથી દાન વિદવાનને દેવાય ના. ૫૫
ઢોકડા બાળેલ જેણે દા'ડી દા'ડી દેહ દમી,
રોકડા રૂપેઆ તણી કિંમત કરાય ના;
ચોકડા બાળેલ જેણે ભોર કાષ્ટ તણા ધેર,
તીર તણા ચોકડા તેવાથી વપરાય ના.
ચોકડાં બાળેલ જેણે પારકા ખેતર માંહિ,
તેણે દાણા દામ ખરચીને સંધરાય ના;
લલ્લુ કે' ઉલ્લાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
નાદાનથી દાન વિદવાનને દેવાય ના. ૫૬
સુડા જેણે સામઠા બાળેલ હોય ચક્ષુ થકી,
પોપટનો પ્યાર તેવા નરે પરખાય ના;
ચાખ્યાં હોય ચણી ભોર ચારી ઢોર જંગલમાં,
તેથી કેરી કલમની કિંમત કરાય ના.
બોકડા ચારેલ જેણે બાવળના પરડાથી,
ચોપડાના ચોકડા તો તેથી ફેરવાય ના,
લલ્લુ કે' ઉલ્લાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
નાદાનથી દાન વિદવાનને દેવાય ના. ૫૭
બવાયાને બાંડ તણા શબ્દનો પડેલ ભાસ,
સમાગમ તેથી સુ વિદ્વાન તણો થાય ના;
ગર્ભવના નાદને વિવાદ વેશ્યા તણા સુણ્યા;

તેવ થી તો વેદ તણો બેદ સમજાય ના.
ભાગ્યથી ભાઈ જે લોભાઈને લુંટાઈ જાય,
તેથી ખરા કવી તણી કિંમત કરાય ના;
લલ્લુ કે' ઉલ્લાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
નાદાનથી દાન વિદવાનને દેવાય ના.

૯૨

જગતમાં દુઃખ શું ! તે વિષે.

સવૈયો.

પેલિ દિસે દુખ કારક તો જગમાં જનને નિજની મુરખાઈ,
ભુંડું કરે હરનીશ અજ્ઞાણુ ળની કદિ સુખ લહે નહિં કાંઈ;
તેથી જીવાનિ ખુરી ગણવી જનિ અંધ સુખી ન થશે મહિં માંહિ,
લલ્લુ કહેછે ત્રિભૂવનને પરધેર રહેવું અતી દુખદાઈ.

૯૩

સ્ત્રીની પ્રીતી કયારે જણાય તે વિષે.

સવૈયો.

કામ કરે મનને ગમતું તવ ચાકરની ખરિ પ્રીત જણાશે,
સંકટ શીર પરે પડતા ખરિ મિત્ર તણી પ્રિતતો પરખાશે;
બ્રાત તણી પ્રિતતો પરખાય નહારિ દિશા મહિ રે' નિપાસે,
લલ્લુ કહેછે ત્રિભૂવનને સ્ત્રિની પ્રીત થતાં જર હીણુ જણાશે.

૯૪

અમર થવા વિષે.

કવિત.

કૈક યુધ કરી ૧ સમરાંગણમાં શીર ધર્મ,
માન મહિમાં મળશે એવું મન ધારીને;
હડયા નહિં રણમાંથી હાડા રજપૂત જેમ,
રમદિને મારીને મુવા નામના વિચારીને.
દીનની દયા ધરીને, દુખિયાનાં દુઃખ છેલાં,

બેલાં જોનાં શસ્ત્ર દુષ્ટ અને દુરાચારીને;
 નામને નિશાન તોય યાદ રહ્યું નહિં આજ,
 ક્યાં થયા ક્યાં ગયા તે ન જાણુ નરનારીને.
 કૈકે કરાવ્યા કોડેથી કિર્તી સ્થંભને મિનારા,
 સારા શોભે એવું હરનીશ ઉર ધાર્યું છે;
 નાણાં ખરચ્યાનો કદી લેશ ન દિસાળ રાખ્યો,
 વાપરવા પિત નિજ અંતર વિચાર્યું છે;
 નામ રહે જગતમાં જનો વાહ વાહ કહે,
 લહે સુખ લોકો એવું કામ નિરધાર્યું છે;
 પડી ગયા સ્થંભ દંભ ધારીને ન ટકી રહ્યા,
 કાળે કરી નામને નિશાન પરવાર્યું છે.

૯૫

૯૬

સુતા ચોટા રાણા તેના રહ્યા ન ઉખાણા કાંધ,
 કવિ વિના કિર્તી તે કમાણા ન કમાણા છે;
 નાતો જમાડીને નાણાં ખરચ્યાં અથાગ જોણે,
 તે નાણાં શું કિર્તીમાં સમાણાં ન સમાણા છે;
 ભાંડ ભવાયાને દેવા દાન દુઃખ દીલ વેઠ્યું,
 દમડાને માટે તે દમાણા ન દમાણા છે;
 ચારણને ભાટ કરે વિત લઈ ને વખાણુ,
 કિર્તી ન કમાણા ઠગ થકી તે ઠગાણા છે.

૯૭

ગુઓ બોજરાજ આજ કિર્તીની કમાઈ કરી,
 ધરી ગયો નામ સુધામાં વિત પાપરી;
 તેડાવી પંડિત કવી ઉમંગે ધનામ આપ્યાં,
 કાપ્યાં દુઃખ કવીને કોઠવીદનાં ચીંતે ધરી;
 થયા હશે એ થકી અધીકરાય અવનીમાં,
 જીવતા કે સુવા તે જગત ન જાણે જરી;
 લલલુ કે' ઉલ્લાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
 કવિને તેડાવી કો ઉદારે પ્રારતી કરી.

૯૮

માયા મળે ત્યારે ભાઈ ભાવથી ઉડાડ થાય,

રાખે રાંડો ભાંડો માંહિ વિત નાંખે વાપરી;
 જેવા કેડાની કમાણી તે તેવામાં વપરાણી,
 કાણી દોણીમાં ન રહે 'ધૃત' જો રાખે ભરી;
 માયા ચાલી જાય હાય થાય હૈયા માંય ત્યાંય,
 સંતોષ ન થાય સારે કામે નાંખી ના જરી;
 લહલુ કે' ઉલ્લાસ ધરી સુણો ત્રિભુવનદાસ,
 કવિને તેડાવી કો ઉદારે કીરતી કરી.

૯૫

ઉદાર વિષે.

સવૈયો.

નાવણુથી નવ મેલ ગયો જળતો નવ જણવું કો દીન એને;
 સ્પર્ધ થકી થયું 'શોહ' ન 'કાંચન' તો પછિ 'પારસ' કે' કુણુ તેને;
 કોણુ પ્રભૂ મુખથી જપશે ન જશે તન તાપ બજે નિત જેને,
 યાચક દુઃખ ઉદારથિ ના ગયું લહલુ ઉદાર કહે જમ કેને. ૧૦૦

લક્ષ્મીની અપજતા વિષે.

કવિત્ત.

જાણુજ્યો ન માયા રહે રખવાળા તેની રાખે,
 દવ જેમ તાતી સગ પણથું કુનારીનું;
 વધારે ન શાંતી થાતી ત્રીકાળ પ્રખલ રોજ,
 જીવને મળે શું મૂંઝાં મુખ આમાં જરીનું.
 નોંધ ત્યાં મુવાસ કરે વસતી ન જાણુ પાસે,
 પુરી પ્રીત જાણુ ન નકી મન ગ્યો જરીનું;

૧ ધી. ૨ શોહ. ૩ સોનું. ૪ જેના અડવાથી સોલનું સોનું થાય
 એવો મણી.

ત્રણ તાપે પ્રાણ જાય દાહ દીલ ભારી થાય,
છે દાતાર સુખ સદા માળતા કુનારીનું.

દાહરો.

જલવજનો પુત્રછે, માતા સામ મુળણ;
તારણ ત્રિભૂવનદાસ તે, બલો દિસે કુળ બાળ.

૧૦૨

સમાપ્તી વિષે.

કવિત્ત.

બેતાળી કવિતને સવૈયા જમાં ચોતરીશ,
ચતૂર ચોપાઇ જમાં ઓગણીશ સારછે;
કુટુંબીઆ દીસેછે હ સંગતની શીખ તણા,
એક સોને એક છંદ તણો એ વિસ્તારછે;
ત્રિભૂવનદાસનો મિલાપ સથરામાં થતાં,
યાદીની નિજાની કેરી બેટ આ શ્રીકાર છે;
લલ્લુ રચનાર છે ત્રિભૂવન શતક તણો,
જેને આ અખીસે ત્રિભૂવનનો આધાર છે.

૧૦૩

દાહરો.

સંવત શત ઓગણિશને, બેતાળીની સાલ;
અષાડ શુદ્ધ પુનમ દિને, રચના રચિ રસાળ.

૧૦૪

આશીર્વાદાત્મક.

છાંપો.

ત્રિભૂવન પતિ આ અરજ, જાણી નિદોષી મારી,
મુપસમ મળજ્યો માન, દયા રહો હરનિશ તારી;
વધો લક્ષ્મી દીન દીન, વધુ દિન જન સુખ પામે,

ન રહેા દિલમાં દુઃખ, જોત જશની જગ જામે;
 દાડી કુટુંબ કિર્તી વધો, નવ નિહિ બરપુર રહેા,
 સહુ કાર્ય સિદ્ધ એનાં થાઓ, લલ્લુ અરજ વિમુ કર લહેા.૧૦૫

વસંતતિલકા વૃત

આનંદ નિત્ય અખિવેશ વિશેષ આપો,
 શત્રુનિ જીભ જડ મૂળ થકીજ કાપો;
 સૂકિર્તી તેનિ નિત સ્મૃતિ વિષે વધારો,
 વિશ્વેશ વિઘ્ન હરિ હલેશ સદા નિવારો. ૧૦૬

જ્યાં જાય માન મહિપાળ સમું મજોતે,
 બોલેલું વાક્ય હરનીશ બધે પજોતે;
 સંહાર શત્રુ દળનો સધજો વજોતે,
 શાંતી પ્રતાપ પ્રભુનાથિ વધુ મજોતે. ૧૦૭

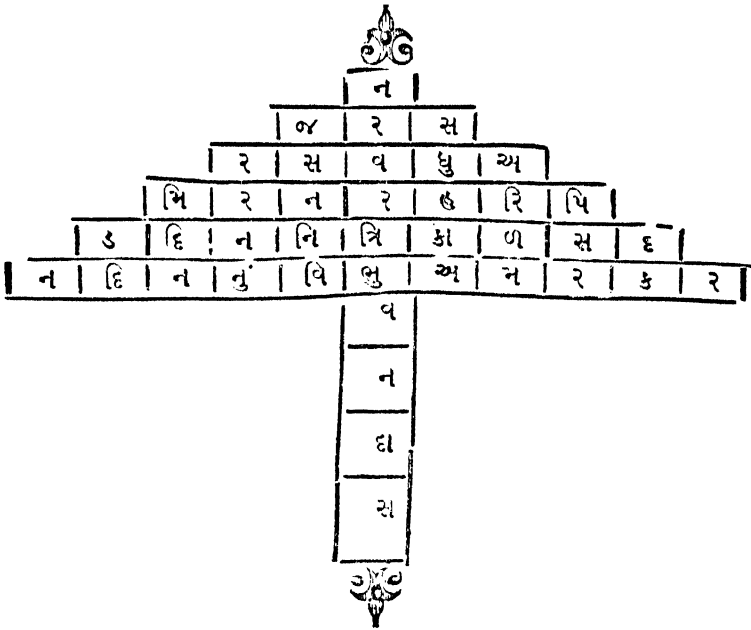
લક્ષ્મી વિશેષ વધતી હરનીશ જાય,
 સ્થિતી હમેશ ચડતી, ચડતી ન થાય;
 વિશ્વેશ વિઘ્ન હર સંપ કુટુંબ સારો,
 વેલી સમાન વધુ વંશ વિભૂ વધારો. ૧૦૮

નિત્યે સુકાર્ય કરિ જે ખુશિ ચીત થાય,
 થાઓ પ્રભૂજિ શુભ કાર્ય વિષે સહાય;
 હોંશીનિ હોંશ પ્રભુ પાર ઉતારનારો,
 આપૂખ્ય ધંશ ત્રિભુવન તણું વધારે. ૧૦૯

દોહરો—છત્રમખંધ.

નજર સરસ વધુ અમિર નર, હરિ પિડ દિનનિ ત્રિકાળ;
 સદન દનનું વિભુ અમર કર, નરવર ત્રિભુવનદાસ. ૧૧૦

૧ ત્રણ ભૂવનના પાત=પરમેશ્વર.

સર્વેચો.

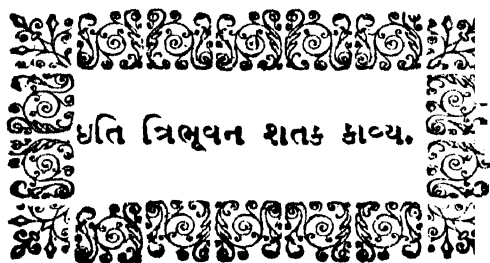
ઉત્તમ કુળ કપોળ તણે અવતાર ધર્યો કરતાર કપાથી,
સક્રતથી થઇ મે'ર પ્રભુ તણિ ને વધુ લે'ર થજ્યો નિત આથી;
ધારિ દયા દિનની નિશ દીન કદી ન ડરે જર વાપરવાથી,
ધન્ય ત્રિભુવનને જગ માંહિ વિશેષ કરો ચડતી પ્રભુ આથી. ૧૧૧

કુલણા છંદ.

ચંદુ જગદીશ હું શીશ નામી તને, અરજ આ આટલી ધ્યાન ધારે;
વંશ વિરતારજ્યો અમરવેલી સમો, દુઃખ દુનિયાં તણાં સર્વ ટાળો.
અષ્ટમાસિદ્ધિ નવ નિદ્ધિ તેને ધરે, સંપ લક્ષ્મી વસો બે સજોડે;
લલ્લુ માગે પ્રભુ તે ત્રિભુવન થકી, શત્રુઓ સર્વદા હાથ જોડે. ૧૧૨

ઢાહરો.

અંગ વિષે આરોગ્યતા, રાખો નિત અવિનાશ;
ત્રિવિધ તાપ અગ્નિ થાજ્યો, તારા ત્રિભુવનદાસ. ૧૧૩

આર્યસિંહ ને અફીણસિંહ.

ભાગ ૧ લો

ઉપજાતિ છંદ.

અરીણુ ને આર્ય તણી લગાઇ, સુણો સહુ સ્નેહ ધરીજ ભાઇ;
અરીણુથી અક્કલ રે' ન કાંઇ, જરા ન જાણો ફળ તેહ માંડી. ૧

ઢાહરો.

અરીણુસિંહ ને આર્યની, પૂવે થઇ લગાઇ;
તે દરશાવું તમ કને, ભાવે સુણુજ્યો ભાઇ.

આર્યસિંહનું વૃત્તાંત.

ઢાહરો.

આર્ષદેશનો અધિપતી, આર્યસિંહ રાજનં;
ચતુર તણો શિરોમણી, જાણો સરવે જનં; ૩
દાતા કરણ સમો દિસે, અરજીનુ જોયો શર;
ગંભિરતાદિક સદ ગુણે, દીસેછે ભરપૂર. ૪
કામ સમો કાયે દિસે, રૂપ તણો ભંગાર;
જ્ઞેતાં જન જગનાં ભણે, પ્રભુ તણો અવતર. ૫
સદયુદ્ધિ પરધાનતે, રાખે નિત્યે પાસ;
વિવેક પુત્ર દિસે વડો, ગણે ન કોનો ત્રાસ. ૬
શરસિંહ સેનાપતી, લશ્કરનો અધિરાજ;
બ્યુહ રચનાતું શરસિંહ, જાણે સઘળું કાજ. ૭
સમા ભરે નિત્ય સ્નેહથી, આર્યસિંહ અધિરાજ;
સમજાવે સ્નેહે કરી, સહુને સહુનાં કાજ. ૮
ભાષણુ ભાખિ ભલાં ભલાં, સહુને આપે સૂખ;
રૈયત સહુ રાજી રહે, દિલ નવ કોને દુઃખ. ૯

સૈન તણા શામત બધા, ખરા દિસે શુરવિર;	
રણમાંથી પાછા કદી, હડેન ધારે ધીર.	૧૦
વિનય થકી વિદ્વાનને, આપે અધિકું માન;	
કરી પરીક્ષા પ્રીતથી, દા'ડી આપે દાન.	૧૧
સૃષ્ટીમાં સઘળે રહ્યા, કિર્તી કોટ ચણાઈ;	
વાહ વાહ જન સહુ કહે, કસુર ન દીસે કાંઈ.	૧૨

અફીણસિંહનું વૃત્તાંત.

દોહરા.

ઉજડ નગરીતો અપિતિ, અફીણસિંહ રાજનં;	
આરિ દીસે અકલ તણો, જ્ઞાન જરા નહિ મનં.	૧
પ્રધાન ધારિ કુપુદ્ધિને, ચલવે નિત્યે રાજ;	
આળસ છે સેનાપતી, તેથી સરે ન કાજ.	૨
કૂંવર કસુંબો છે વડો, બુદ્ધિ ન તેમાં લેશ;	
અવળું નિત્યે આદરી, ખોયો સઘળો દેશ.	૩
અણુધણુ અફીણસિંહની, નિત્યે સભા બરાય;	
નાચે ત્યારે નાચદા, ભાંડ ભવાયા ગાય.	૪
કેદ કરે બહુ કોડથી, બને નિત્ય બેસુદ્ધ;	
જેર જરા નવ અંગમાં, કરી શકે નહીં બુદ્ધ.	૫
સેનાપતિ સેના તણી, જાણે નહીં રચનાય;	
ગોડવતાં નવ આવડે, હાર હરામી ખાય.	૬
કેદ કરી ફરતા ફરે, શરિરે શક્તિ ન કાંઈ;	
સૈન દુખળુ એહનું, કરી નવ શકે લડાઈ.	૭
ભાન નહીં નિજ દેહનું, લડવાની શી વાંત;	
દિવસ ઉગતો દેખિને, કે'શે પડિ આ રાત.	૮
આગ લગાડી તંબુને, શત્રુ નાશી જાય;	
બેસી રે' બળતા સુધી, પણ ઉભા નવ થાય.	૯
એવા દીસે આળસૂ, સૈન તણા સરદાર;	
રૈયત નહિ રાજી રહે, દિવ દુખ સહે અપાર.	૧૦

બંનેને લડાઈ થવાનું કારણ.

દાહરા.

ભમતો આવ્યો ભાટ ત્યાં, અદ્રિણસિંહને ગામ;
આવી મળ્યો અરીણને, કીધો ત્યાંજ મુકામ. ૧
સમાચાર દીધા જઈ, અદ્રિણસિંહની પાસ;
આર્યસિંહ જે અવનીમાં, તેનો તમને ત્રાસ.
છે તે મોટો રાજવી, ચતુર શીરામણી જાણુ;
તેની સઘળા દેશના, લોકો માને આણુ. ૩
માટે તે ઉપર તમે, ચડો આણીને શર;
જીતો જે હીંમત ધરી, તે. જશ છે ભરપૂર. ૪

ભૂજંગી છંદ.

સુણી વાણિ તે ભાટની ધીરધારી,
મચાવા મહા જંગ કીધી સવારી;
સહ શબ્દોને કહ્યું આવી પાસે,
સજ્જે શસ્ત્ર સૌ શર વીરો ઉઠાસે. ૧
જવું છે મહા યુદ્ધમાં આજ મારે,
થવું સાબદા સૂરવીરો તમારે;
યશ આર્ય ને આપણે જંગ મોટો,
નહીં રાખવો સૈનનો સાથ તોટો. ૨
થવું સાબદા સર્વને ધીર આણી,
કરીશું અરીને જિતી ધૂળધાણી;
મહારાજ આજ્ઞા ચડાવીછ માથે,
ખુશી છે બધા આવના આપ સાથે. ૩
તમે મનમાં લેશ ચીંતા ન રાખો,
થતાં સાબદા લાગશે માસ આખો;
નૃપાણે સુણી શબ્દોની સુવાણી,
સુણી વાણિને અંગમાં ધીર આણી. ૪
કહ્યું ભાટને આણુ 'એકાર મૂખે,

જનુતો ખરો નીપજ્યો માત કુખે;
 કરં સાબદી સ્વારિ મારી હું આજે,
 જીતી રાખતે હું કરં દેશ પ્રાજે.
 વધારં હું ચોમેર સાબાશિ મારી.
 ન આવું, કદાપી હું તેનાથિ હારી;
 કર્યું શુભટે સાબદું સૈન શુરં,
 ન જાણે લડાઇ તણું કામ પુરં.
 લિધાં શસ્ત્ર સૈના તણાનો સખવી.
 બધા નીકળ્યા બારં કંઠો બજારી;
 સજ્યાં વસ્ત્ર સંપ્રામાનાં સૈન આખે,
 કરીશું લડાઇ મુખે એમ બાખે

ચોપાદ ત્રીતાળી.

થયું સાબદું સૈન તૈયાર, મુખે કરતું અતિશે હોકાર;
 સજ્યાં અંગે સકળ હથિયાર, બાણ બરછી અને તલવાર. ૧
 લીધી કાષ્ટએ ગદા ને કટાર, બીજાં શસ્ત્ર તણા નહોં પાર;
 મુશળ દ્રુશી અનેરે કપાણ, લીધાં લેવા અરીના પ્રાણ. ૨
 રજ ઉડયાથી આબ છવાયો, સુર્ય રજથી જગ ન દેખાયો;
 પેર્યા બખતર કવચ ને ટોપ, ચાલ્યું સૈન સકળ ધરી ચોંપ. ૩
 કરે મારથી મોટા હોકાર, જાણે સિંહ તણા પડકાર;
 જાણું પાતાળે પૃથ્વી જનશે, પ્રલેકાળ પવક માંહી થાશે. ૪
 બાર ભૂમીથી ન જીલાય, નાશી જનવાને આકળી ધાય;
 એવું સૈન દીસે ભરપુર, જાણું સાગરે આવ્યું પૂર. ૫
 લીધા સાથે ચારણ બાટ, કરતા આવે વાતોના ઠાઠ;
 સરવે સૈન ચાલ્યું એણી રીતે, આવ્યું આર્ય નગર પાસે પ્રીતે. ૬
 કીધો જંગલ માંહોં મુકામ, ગાઉ બેઠું રહ્યું લાંથી ગામ;
 આર્યસીંહે જાણ્યું જે વાર, સૈન કરવા સકળ તૈયાર. ૭
 ચોંપ આણી શુભટને બોલાવ્યા, પ્રીતે શુભટ પાસે આવ્યા;
 આવી બોલ્યા શુભટ સહુ આમ, હોય તે દરમાશેજી કામ. ૮
 આગ્રા આપી રાયે તેણી વાર, સૈન સકળ કરોને તૈયાર;

રાય લડવા પ્રીતે એક આવ્યો, તેણે મામલો મોટો મચાવ્યો. ૯
 ચાટે લશ્કર કરીને તૈયાર, લડવા નીકળતું ગામ બાર;
 છેજ લશ્કર સરવે તૈયાર, આપો આગા તો નીકળે બાર. ૧૦
 આણી પ્રીત આપી આગા રાધે, સૈન લડવાને સામું જાયે;
 સજ્યાં સૈને સકળ હથીયાર, લડવા નીકળ્યું નગરની બાર. ૧૧
 સૈન સામું આવ્યું જણી વાર, અશીશ્યસિંહ થયો તૈયાર;
 સૈન શુભટે ગોઠવ્યું આવી, સામા સામી લડાઇ મચાવી. ૧૨

મનહર છંદ

સામ સામાં રનેહે બંને સૈન લડવાને આવ્યાં,
 ધસે એક એકપર ધારી ક્રોધ ઉરમાં;
 પોકાર પાડીને રણ સઘળું ગળવી મુઝાડ;
 જાન ભુલ્યા દેહનું લડાઇ તણા પુરમાં.
 મારો મારો શબ્દગે પોકાર વારવાર થાય.
 શર વીરો સામ સામા લડે બહુ શૂરમાં;
 હડે નહીં રણમાંથી હાડા રજપૂત જેમ,
 ખોડી પગ ઉભા જાણે સાગરના પૂરમાં. ૧
 કૈક દહ દોટ ઝાલે કોટ જમ દુશ્મનતાં,
 કરે લોટ પોટ ક્રોધે માર અતી મારીને;
 કરી ક્રોધ કૈક તરવાર તણા ધાવ કરે,
 કૈક મારે તીર દુશ્મનોને ધાસી ધારીને;
 શીર ચગદાયાં શૂરવીરનાં મદાના ધાથી,
 હાથ પગ કેક તણા નાખ્યા છે વિદારીને;
 એક ખીત્તને અપાર માર મારે ખાર ધરી,
 પડે પડપર પણુ જીવે ન વિચારીને. ૨
 હોકાર કરી અપાર માર મારે દુશ્મનને,
 પાછા હઠવાની વાત જાણે નહીં ઉરમાં;
 શીર ધડ થટી છુટાં પડે શૂરવીર તણાં,
 જટ જાય જમ સાથે ધણીની હજીરમાં.
 વેદના અસંખ્ય સહે ધાયલ થયેલ જન,
 તોય નાશી જાય નહીં રણ થકી પુરમાં;

એવા શૂરવીર ધીર ધારી રણ માંહી રહે,
 વખાણ અપાર થાય સામતના પુરમાં. ૬
 સામ સામા આવી સ્વાર લડવાને ઉભા રહે,
 'અસી લખ શૂરવીર શત્રુને વિદારે છે;
 મારે છે રતોખાર આણી ખાર એક એક તણા,
 મરવું અવશ્ય એમ અંતરે ઉતારે છે.
 પાઠે પડકાર શૂરવીર ધીર ધારી રણે,
 જીતવું જરૂર એમ ધ્યાન માંહી ધારે છે;
 કરે છે લડાઇ ઘાઇ ઘાઇ વીર સામ સામા,
 દયા તજ દીક્ષથી અપાર માર મારે છે. ૪
 વાળું વધું જોર માંહી સામ સામાં વાગે લાંઘી,
 સુણી શૂરવીરને લડાઇ બહુ ફાવે છે;
 જોરીને નરૂનીના અવાજ તો અપાર થાય,
 ઢોલને ઝંઘમા શૂર શરીરે ચડાવે છે.
 શૂરવીર સુણી સ્નેહ ધારી રણ માંહી જાય,
 ઘડી ન રેવાય ઘેર એવું શૂર આવે છે;
 શુભટો સેનાપતિને સ્નેહથી સાચાશી આપે,
 નાશી જાય તેને આણી ઠપકો લખાવે છે. ૫

દોહરા.

એ રીતે કરનીશ લડે, સામે સામા રાય;
 લડે ન હોમત હારી કો, જિત કોની નવ થાય. ૧
 બહુ દીન એમ વણા, ગયા, મનમાં સદુ મુજાય;
 બંધ પડે વડગાડ તો, સાઈ સંઘળું થાય. ૨
 અશિશુસીહ આવ્યો પ્રિતે, કુંવર કસુંબા પાસ;
 બોલ્યો લાગે મુજને, આર્યસીંહનો ત્રાસ. ૩
 મુવા શુરા સામત મધા, હાર થશે નિરધાર;
 મરવું અપયશ વોરતાં, એ ઉત્તમ આચાર. ૪
 હાઈ લાજ જશે જગે, અપયશ મજે અપાર;

શો ઉપાય કરવો હવે, જીત મળે આ વાર.	૫
વયન સુણી પીતા તણું, મદે કુંવર મુખ વાણું;	
અડું રણમાં હું રમેહથી, અરિના સેવા પ્રાણ.	૬
સામંતને સમજાવીને, કરવું ઈદળ તૈયાર.	
પડું પ્રીતે રપોશાટતાં, દુશ્મન દળ મોઝાર.	૭
તાત શિકર નવ રાખશો, રહો ખુશી આ વાર,	
જીતી જશ હું લઉં જગે, ક્ષણું ન લાગે વાર.	૮
હોમત આપી તાતને, વેગે કર્યો વદાથ;	
સૈન સકળ સજ થાય તે, માટે કરી આગાથ.	૯
ખીજે દિન ઉઠી થયું, સૈન સકળ તૈયાર;	
આલ્યો લડવા ચોંપથી, જરા ન લાગી વાર.	૧૦

ત્રીતાળી ચોપાઇ.

આલ્યો લડવા કસુંબો કુમાર, સજ ક્ષીધાં સકળ હથિયાર;	
ખાણુ બરજી અને તલવાર, તોમર ત્રીશૂળ સાથ કટાર.	૧
ખાંતે ખડગ ધર્મું નીજ હાથે, આલ્યો લડવા શત્રુ દળ સાથે;	
પેર્યા બખતર કતચને ટોપ, આલ્યો ઉરમાં ધરી બહુ ચોપાર.	૨
આલ્યો આર્ય લશ્કરની માંય, સેના સજ થઇ ઉભી છે જ્યાંય;	
વાગે શરણાઇ દોલ ને ફેરી. ગડેડે દદામા ને નફેરી.	૩
લડયાં સામ સામાં સૈન જ્યારે, સરિતા શોણિતની વહી ત્યારે;	
ગજ ઊંટ અનેરે તોખાર, તણાણા સરીતામાં તે વાર	૪
કૈક શૂર ચીસો પાડી રડતા, શસ્ત્ર ધા ધકી પૃથ્વીમાં પડતા;	
વેદના સહે લેહ અપાર, કરે મૂખે અતીશે પોકાર.	૫
છાંડયા ક્ષયકના લડતાં પ્રાણ, આલ્યા સ્વર્ગમાં કરી પરીયાણ;	
મચી એવી ત્યાં મોટી લડાઇ, ન રહ્યો સ્વર્ગમાં મારગ કયાંઇ.	૬
રજ ઉડયાથી આભ છવાયો, સુર્ય દેવ જરા ન જણાયો;	
આર્યસીંહ હાર્યો છે તે વાર, જીત્યો કોડે કસુંબો કુમાર.	૭
કસુંબો કીધી જીત જે વાર, સકળ સૈને પાડ્યો પડકાર;	
જીતી અશીણસીંહની સૈનાય, નગારાના ત્યાં ડંકા દેવાય.	૮

વહેંચી સાકર લસકર માંય, જિર માંહી ઉમંગ ન માય;
 દીપ ઉત્સવ કીધો તે વાર, વરત્યો સૈનમાં જય જયકાર. ૯
 આર્યસીંહને કદ ત્યાં કીધો, બધીયાન કરી સાથે લાધો;
 ભૂલ્યો જ્ઞાન શરીરનું તે વાર, આર્યસીંહ થયો તામેદાર. ૧૦
 કહે કસુંબો જેટલું પ્રીતે, આર્યસીંહ કરે બધું નિત્યે;
 આજ્ઞા નિત્યે કસુંબો જે આપે, સ્થીર કરી નિજ મનમાં સ્થાપે. ૧૧
 આર્યસીંહ અતી અકળાય, કસુંબાવિણ મુખ નવ થાય;
 પ્રીતે રાખે કસુંબાને પાસે, જાણે નહીં જડમૂળ સુખ જશો. ૧૨
 કરે દાયશ નિત્યે પ્રીતે, વિચારે ન જરા નિજ ચિત્તે;
 કેશરીઓ કસુંબો ઘોળાય, ઘોળા સામ સામા ત્યાં દેવાય. ૧૩
 મારા તમારા સમ ત્યાં ખવાય, અદકું અમલ હમેશ ખવાય;
 રાવણાં કુંભાનાં નિલ થાય, નાણાં કાંકરા સમ વપરાય; ૧૪
 બાટ ચારણુ આવીને બાવે, આર્યસીંહને અધિક પુત્રાવે;
 બાટ ખોટાં વખાણુ જ્યાં કરે, આર્યસીંહ પુત્રી નિલ મરે. ૧૫
 ઘેનમાં ઘોડું છોડીને આપે, કુળનો બાટ કરીને સ્થાપે;
 એમ ખરચે નાણાં આડી વાટ, એનો અંતર જરી ન ઉચાટ. ૧૬

દોહરો.

ઉચાટ અંગે એહનો, જરા ધરે નવ જાણુ;
 લેખામાં લક્ષ્મી નહીં, નાણાં જ્નેણુ પાણુ. ૧
 તોલ કરે ન મનુષ્યનો, આર્યસીંહ મનમાંય;
 પુત્રણુજ થઇને દૂરે, કરે વિચાર ન કાંય. ૨
 સ્નેહે શિખ સારો કદી, આપે જન કોવાર;
 કોપ કરે તેના પરે, એવો બન્યો ગમાર. ૩
 સમજો શું એવું કહે, જે શિખ દેવા જાવ;
 રજપુતોને અમલ વિણુ, પળ પણુ ખાલિ ન જાય. ૪
 રણ મધ્યે રજપૂતથી, અરીણુ વિણુ ન મડાય;
 અદિણુ વીણુ રજપૂતથી, પ્રાકમ જરી ન થાય. ૫
 એવું સમજાવે સદા, શિખ દેવા જે જાય;
 સમજે નહિ સ્નેહે કદી, આર્ય નગરનો રાય. ૬

- દશા પડે પડી પડી, સુઝે ન સવળું કાજ;
 ૧ અમલ થકી આર્યે બધું, તજ્યું તાતનું રાજ. ૭
- અમલ વિષે અવગુણ અધિક, બાણેએ સડું જાન;
 પણુ ન વિચારે પેટમાં, આર્યસિંહ રાજાન. ૮
- હારી અશીણ સીંહથી, ખાંતે થયો ખુતાર;
 પણુ ન તજ્યું આર્યે અમલ, મનમાં કરી વિચાર. ૯
- અમલ થકી આર્યો ખમે, ખાંતે જે તુકશાન;
 મસ્કરી ૨ મહિમાં થાય તે, કહું ધરજ્યો જન કાન. ૧૦

ચોપાયા.

- અમલ આર્યસિંહ વિષે પ્રીતેથી, દિવ દિવગિર નવ થાય,
 બને નિલ બેમાન અતીશય, પણુ ન વિચારે કાંય;
 એક દિવસ દિન પો'ર ચડ્યો સાં, ઉઠ્યો આશી પ્રોત,
 ૧ વલધુશંકા કરવાને બેઠો, વિચાર કરતો ચીત.
- બેઠો બેઠો બહુ વિચારે, સાં ૪ પટ પડ્યું માયેથી,
 ગમાર બની ચિતમાં ગમરાયો, શિર દૂટે હાયેથી;
 બાળકને બહુ બૂમો પાડી, પોતા પાસ બોલાવ્યાં,
 ૨ સ્નેહ ધરીને છોડ સરવે, પિતાની પાસે આવ્યાં.
- બાળ કહે બાપા કંયમ આજે, બૂમ અતીશય પાડો,
 બાપ કહે બેટા આ કૌતક, દીકું આજ દહાડો;
 પ્રાતઃકાળ વિષે આ બાળક, બગલું કાણે માર્યું,
 ૩ બાળક બહુ બહુ હશી પડીને, તાતનિ પાસ ઉચાર્યું.
- નથિ બગલું માર્યું બાપા આ, પાત્રડું છેજ તમારું,
 અંધ ગંધ ભૂલ્યા કંયમ આજે, બાન ગુમાવી સારું;
 પસ્તાયો પછિ મનમાં પોતે, થયો અતી ઉતપાત,
 ૪ બાળકને કરગરિ કહ્યું પ્રાતે, કરશે નહિં કયાંઈ વાત.
- અમલ લઈ બેમાન બન્યો સાં, બાપર આવ્યો એક,
 હોકા હોસે ભરિ આપીને, બેઠો ધરી વિવેક;
 આર્યસિંહને અમલ ચડ્યું પછિ, નહિં નિજ તનનું બાન,

પકડ્યો પ્રીત ધરીને પોતે, લાંબા બાજરનો કાન. ૫
 ખણવા માંડ્યો ખંત ધરીને, બાજરનો લાંબાં વાંસો,
 બાજર બોલ્યો બહુ હસીને, નાંખી અતિ નીસાઓ;
 શું કરવા માંડ્યું આ બાપૂ, બાજર એવું બોલ્યો,
 આર્યસીંહે અતિ હર્ષિત થઇને, મનનો મર્મજ બોલ્યો. ૬
 ખણુ આવે છે વાંસે મારે, તેથી ખણુંજુ હુંય,
 તેમાં શી પંચાત પડી તે, વચમાં બોલ્યો તુંય;
 બાજર બોલ્યો મારો વાંસો, સઘળો ધરડી નાંખ્યો,
 ઉજરડા મુજ અંગ થયા છે, બળેછ વાંસો આખો. ૭
 આર્ય કહે મુજને નોતી રંગમ, આ વાંસો છે તારો,
 મારા મનમાં એમ થયું જ, આ વાંસો છે મારે;
 અમલ થકી મારા તારાની, ખમર ન પડી જરાય,
 એવી રીતે અમલ થકી, રહાંસીજનમાં અતિ થાય. ૮

દોહરો.

હાંસી અનેક રીતથી, હરનિશ જનમાં થાય;
 તોપણ રાજ રે' સદા, દિલ નવ દિલગિર થાય. ૧

હુસન છંદ.

અમલ પ્રાશન પ્રિતે આર્ય નિત્યે કરે, રાખી મન માંહીં એવાણુ મોહું;
 છાંયડો છાપરાનો પડે શેરિમાં, છાપડું છેક દીસેજ હોહું;
 ખોરડા આમળે ખાડ દીસે બલી, પ્રીતથી એજ એવાણુ રાખ્યું,
 અમલ ખાવા તણી થાય જ્યારે વખત, ભાનું ખાડે ગયું એમ ભાખ્યું. ૧
 એદિ પેઠે લમ અમલ ઉધી રહે, છેકરાંને પુછે રનેહ અણી;
 ભાનું ખાડે ગયું કે હજી ખામળે, એવિ રીતે કહે રાગ તાણી.
 છોકરાંતો પછી સમજ્યાં મન ત્રિષે, અમલની વખત તો થાય જ્યારે;
 ભાનું ખાડે ગયું એમ મૂખે બળે, ભા અમલ સાંમળી ખાય ત્યારે.
 વરસ વીલ્યા પછી ટેવ એવી પડી, અમલ ખાવા તણી અંગ એને;
 સ્વાર ઘોડાપરે થાય પ્રાશન કરી, અમલ આવે પછી અંગ એને. ૨
 જો કદી જવાબ પર નવ અડે રાજ થઇ, તો અમલ તેહને અંગ નાવે;

૧ ખાણું. ૨ ઘોડો. ૩ ખાણું. ૪ ઘોડો.

એન શરિરે જરા નવ પડે એહને, ખંતથી ખાણું તેને ન બાવે. ૩
 વરસ વીલા પછી વાજી ગજી થઇ, અમલ વેચતું લઇ વેચી દીધો;
 અમલ ચડશે નહી વાજી વિણ અંગમાં, પુરણ વીચાર તેનો ન કીધો;
 લીધું જ્યારે અમલ પ્રીત ધારી મુખે, વાજી ચડતા થયો રાજી રાજી;
 વાજી વેચી ત્રિધુ અમલ રાજી થઇ, કપાંથી લાવે થતા રાજી વાજી. ૪
 અંગલ અકળાય જિવ જીવ વાજી વિના, શિયિલ થઇ સાબદો શોરકીયો;
 વડો ભાળી વડી વાજી પેઠે ગણી, તે પરે ત્યાં થયો સ્વાર સ્ત્રીયો.
 હાંકતા મૂખથી શબ્દ હેંહેં કરે, પગ પછાડે અતી પ્યાર અણી;
 શરિરમાં સર્વ સ્થળ બેસી કાંટા ગયા, પણ નહીં દઃકની વાત જાણી. ૫
 અમલ જ્યારે ગયું અંગથી ઉતરી, દરદ કાંટાનું થયું દીલ ત્યારે;
 ધાર શોણી તણિ અંગ જ્યારે વડી, શુદ્ધિ આવી શરીરેજ ત્યારે.
 ખંતથી રાજ બેયું અદ્વિલ ખાઇને, દામ ન રહ્યો પછી એક જ્યારે;
 વેચી ધરતાર જ્યારે જરા નવ રહ્યું, મરણ પામ્યો મહા દુષ્ટ ત્યારે. ૬

દંદ્ર વિજય છંદ.

રાજ ગુમાવ્યુ તથાપિ ન સાન લુપ્ત્યા તન બાણુ અશીલુથિ આજે,
 અથ ગયા સુખ સાજ ગયા મજરાજ ગયાજ અશીલુજ કાજે;
 માન ગયું ધન ધાન ગયું અપમાન થયું હજી કેદ ન છાંડે,
 રાજ તણા પુતતો મદિ ને ધર્યું નામ હવે રજપુત કૂ બાંડે. ૧
 આમર ઓછી થઇ અવની મહિં કેદ કિરીટ ધર્યો શિર આજે,
 બારિ ઉપાડવી પ્યારિ ગણી ભૂમિનો પડિ મેલિ અશીલુજ કાજે;
 કેદ કરી કલ્પ ખુમ ખરાબ કિધાં તાપી તનમાં નવ લાજે,
 મૂછ ધરી મુખ ઉપર તે પ્રસુ ભુલિ નિસે તમને પુછ છાજે. ૨
 આપિ શિખામણ થાકિ ગયા જન માન નહીં શિખતે હિતકારી,
 ધારિ અશીલુનિ યારિ નકારિ ન છાંડિ થઇ તનમાંહિં જિમારી;
 નાશિ ગયું શુર આખસ આવ્યુ ગુમાવ્યું સુરાજ તજી સ્થિતિ સારી,
 લાજ નથી જરિ આજ કુકાજનિ લ્યાનત છે તમને જણનારી. ૩

દોહરા.

અદ્વિલ અતીશય ખાઇને, દેવું કરે અપાર;
 માંડી આપે મહિ બધી, ખાંતે થાય ખુવાર.

ચડે વ્યાજ માંયે અતી, રૂળે દેવા માય;	
રાજ ખોઇ રખડે સદા, પણુ ન વિચારે કાંય.	૨
વેપારી વરસો વરસ, લેણું લેવા જાય;	
માલ બધો માંડી લિયે, રે'વા નવ દે કાંય.	૩
ખાવા ખોરી બાજરી, કાં રાખેછે જાર;	
દોવા રાખે ડોબડી, પણુ નવ કરે વિચાર.	૪
સુખ એમાં માને અતી, જમે કૈટલા દૂધ;	
રિકર નહીં દેવા તણી, જેને ન મળે શૂન.	૫
ખડે વેપારી બધું, પણુ દિલગિર નવ થાય;	
ઓછું ન કરે અમલને, ધુળ ધાણી મર થાય.	૬
વળિ વેપારીની કને, નાણું લેવા જાય;	
કંગાળી સમ કરગરી, શેવક તેના થાય.	૭
વેપારી કે' આવજો, આજ નહીંને કાલ;	
વળિ કાલાવાલા કરે, જેમ કરે કંગાળ.	૮
એક ટકાની આબર, ન મળે તેની લાંચ;	
તોપણુ નકટાની પહે, ધક્કા ખાવા જાય.	૯
વેપારી લારે પછી, દયા ધરે દિલ માંય;	
અમણું નાણું માંડિને, આપે તેને લાંચ.	૧૦
વળિ વેપારીને વદે, લાજ રાખિ મમ શેક;	
જે કે'શા તેતો કબુલ, કરશું તમારી વેઠ.	૧૧
વાધે વ્યાજ અતી શિરે, દેવું નવ દેવાય;	
મડાવા લારે મહી, વેપારી લાં જાય.	૧૨
વિચાર નવ નિજ ઉરમાં, તેને સ્ત્રી ચીંતાય;	
છોને રામ ચડયા કરે, રામ ચડયે શું થાય.	૧૩
અરે અશીણી મૂરખા, વીચારો મન માંય;	
રામ ચડે ઉધું વળે, પાસે નવ રે' કાંય.	૧૪
એક રામ લંકા પરે, ચડયો આણી ઉર કોધ;	
લીધી લંકાં પલકમાં, માર્યો રાવણુ જોધ.	૧૫
જ્યારે તમ ઉપર ચડે, અધિક એકથી રામ;	
શીગણુતીમાં રામની, આગળ તમારે ગામ.	૧૬

સન્ને તમે સારી મતી, તન્ને અશિલુનો સંગ;	
બન્ને તમે બારતિ સતી, તો રે'શે તમ રંગ.	૧૭
સુખિ થાશે તન્નતાં અશિલુ, જશે નાશિ સહુ દુઃખ;	
માટે માની માહરં, અશિલુ તથા લ્યો સૂખ.	૧૮

ભાગ ૨ ને

ગરણી વિષે.

દોહરા.

ગરણીનો આકાર ને, શંક્ર જેમ ગણાય;	
તેની કરીયે કલ્પના, તો આ રીત જણાય.	૧
તાજ તામવી ટોપિયો, પે'રાવી છે આજ;	
રાંકીરાંડ સમા બન્યા, હતા જેહ મા'રાજ.	૨
શરિન્થિ શૂરાતન ગયું, ગયું મુખ તણું તેજ;	
સમજે પણ નવ આચરે, રાખે એનું એજ.	૩
તજે ન તે તોફાનને, અશિલુ તણું ધર્યું અંમ;	
સંગ ન સારો શોધતા, ધર ધુતારા દગ.	

મનહર છંદ.

આકાર મારોછે શંક્ર જેવો તે તપાશી જ્નેતાં
 ટોપી જેવો લાગે તેવું કામ હું અમ્મવુંછું;
 પ્રથમ બંધાણુ થવા લાલચ અપાર આપું,
 કસુંબા પીનાર પાસે ફાયદા ગણાવુંછું.
 નવો બંધાણી કરવા ઉરમાં ઉઘાસ તેથી,
 નવો આવે તેને સારું ખાણું ખવરાવુંછું;
 ગરણી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પે'રાવુંછું;

જ્યારે ખાત્રા શીખેછે અમલ ત્યારે ઉમંગથી,
 ખરલને ખરે એના હાથમાં ધરાવું છું;
 કસુંબો પીવાની વેળા તાણુ હું વિશેષ કરી,
 બંધાણથી અધીક કસુંબો પીરાવું છું;
 એમ થોડે થોડે એવા નરને વધારી દમ,
 બંધાણીની ટીપે એનું નામ હું ચડાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પેંસવું છું. ૨
 અમલ પીવાની તક કોઇ દીન છોડે નહીં,
 છાંડેતો તુરત એને અંગે અકળાવું છું;
 આળસ કદાપી અમલને ધુટવાનુ કરે.
 ખરે એ ખુસારને બગાસાં ખવરાવું છું.
 તક થાય કે તુરત બાવરો બનાવી પછી,
 ચોરે દાયરામાં એને દા'ડી હું દોરાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પેંસવું છું. ૩
 મોટો બંધાણી જો હોય તેને હું પટેલ કરું,
 પછી નાના બંધાણીને એને ઘેર લાવું છું;
 માર્નને મોટાઇ રોજ પવું પડેછે અશીણુ,
 પાય ન અશીણુ તો હું લાજ લેવરાવું છું.
 માટે રજવાડા વાળા પાય પ્રીતેથી અશીણુ,
 નકામો એવો ખરચ રોજ અદરાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પેંસવું છું. ૪
 દાયરામાં આવે બધા બેસતા બંધાણી પછી,
 મેવાને મીઠાઇ તણા થાળ હું મંગાવું છું;
 સામસામા સોગન અપાવીને અમલ વધુ,
 પ્રીતે પીવરાવીને મીઠાઇ ખવરાવું છું.
 જ્યારે અણુબણુને અમલ તણો કેશ આવે,
 સાચી જુડી વાતો તણા ગપાટા મરાવું છું;

ગરણી કહેજે સુણ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પે'રાવું છું.
 ચારણને ભાટ તણાં ખોટાં સાંભળા વખાણ,
 સાચાજે તમામ એવું ઉરે ઉતરાવું છું;
 સાચા ખોટા દૂદા ભાટ ચાગણના ભાઈ સુણે,
 ઇનામ અપાવી કે.પ ખાલી હું કરાવું છું.
 કાંતો ઘે.ડું અપાવું કે સોળ શોભતા શૃંગાર,
 કાંતો કડાં સાંકળાં હું શરીરે શોભાવું છું;
 ગરણી કહેજે સુણ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પે'રાવું છું.
 બાંડને બવાયા તણા શબ્દનો પડાવું ભાસ,
 કવી કોવીદને એને કચેરી તળવું છું;
 બચાઇ જોઇને રીઝી જાય રજવાડાં બધાં,
 બાંડ વાણી રોજ એને ઘેર હું બણાવું છું;
 બણેલને બાળવા કદી હું ભૂપતી ન દેઉં,
 અબણની ઓળખાણ અતીશે કરાવું છું;
 મરણી કહેજે સુણ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીઓ પે'રાવું છું.
 તાયફા તેડાવે રોજ નવા નવા નાયવાને,
 જાયવાને આવે તેને ધક્કે હું મરાવું છું;
 રાત એકના હજાર કે વધારે દાન દઇ,
 દરબાર માંહી નિલ નાયકા નચાવું છું;
 રાગ રાગણીથી રીઝે કેફ ઠરી રાજાજી તો,
 પછી પટરાણી કરી જનાને ધલાવું છું;
 ગરણી કહેજે સુણ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીઓ પે'રાવું છું.
 નાયકા નહારીને બનાવી દેઉં પટરાણી,
 પછી રાજાજીને એના હાથમાં નચાવું છું;
 સારા સાત ફૂળ તણી બીજી શામા હોય પણ,
 અનાંદર એહનો અંતરમાં કસવું છું.

૫

૬

૭

૮

હકદાર વારસને રજ મળવા ન દેઉં,
 નાયકના દીકરાને ગાત્રી દેરાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીઓ પે'રાવું છું. ૯
 પટરાણીને કદાપી પુત્ર થયો હોય પણ,
 અનૌરસ પુત્ર પછી એકને ઠરાવું છું;
 રાખેલીનાં સગાંવા'લાં રાજમાં કરે તે થાય,
 જરી ના બોલાય એવો જીવન કરાવું છું;
 રાય તણા સાળા તેને કોઈ કહે નહીં કાળા,
 કાળા મોઢાવાળા પાસે પ્રજ્ઞને પીડાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણ લલ્લુ હું ગરાશીયાને
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીઓ પે'રાવું છું. ૧૦
 પ્રજ્ઞને પોકાર પુરપતી તણી પાસ કદી,
 જવા નવ દેઉં એવો જાપનો રખાવું છું;
 પોકાર કરવા કદી પ્રજ્ઞ પતી પાસ જાય,
 તેને પછી પાછળથી દાંડ દેવરાવું છું;
 આંખ છતાં આંધળો બનાવી દઉં અધીપતી,
 નર હોય છતાં એને ખરમાં ખપાવું છું.
 ગરણી કહેછે સુણ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીઓ પે'રાવું છું. ૧૧
 રૈયતનાં સુખનાં સાધન બધાં દૂર કરી,
 રાંકડી રૈયતને હું રોજ રગડાવું છું;
 રાયતણી નીતીને તજની દઉં તરત હું,
 અનીતીના અણુવમાં અંબોળ કરાવું છું.
 પ્રજ્ઞ તણી દાદ ન લગાર સુણે કોઈ દીન,
 રાય હાથ રૈયતની આબરૂં લુટાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીઓ પે'રાવું છું.
 કુસંપ કરાવું હું કુટુબમાં કસુબા થકી,
 માંહોમાંહે વૈરના વધારીને લડાવું છું;

બાઈ બુરં કરે સગાંબાઈ તણું રનેદ થકી,
 નકી પુત્ર તણે હાથે પીતાને મરાવું છું.
 કહ્યું ગણુકારે નહીં કોઇનું કુંડુંય માંહી,
 કુંડુંખીની માંહોમાંહે આખર છુંટાવું છું;
 ગરણ્ડી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીઓ પે'રાવું છું. ૧૩
 બાઈની સગાઈ તો જીંસાઈ જાય અંતરથી,
 વેરવાઈ સાથે હું સગાઈ વધરાવું છું;
 વાત જાની વેરી પાસે જઈ ઘર તણી કરે,
 પૈરી પાસે રોજ એતું ઘર જગોવાવું છું.
 કુંડુંખિમાન છોડી કુળને ખરાબ કરે,
 ધરે નહીં લાજ નીરલજ હું બનાવું છું;
 ગરણ્ડી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીઓ પે'રાવું છું. ૧૪
 લગાઈના મેદાનમાં બાઈ દુરો જાય સામે,
 શત્રૂ તણી ફાજ માંહી એને મોકલાવું છું;
 મારા બાઈ તણે નાશ થાય કેમ રણ માંહી,
 એવી બધી યુદ્ધિત એને મૂખ ઉચરાવું છું.
 શત્રુ તરફથી વધુ માન અપાવીને પછી,
 કોડે કરી કુળ નીકંદન હું કરાવું છું;
 ગરણ્ડી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીઓ પે'રાવું છું. ૧૫
 આર્ય કુળ તથ્યા હોય દીપક તે ઝાલવીને,
 દીવા તણી પાછળ અંધારું હું કરાવું છું;
 સાજ તણી ધરે દરકાર ના લગાર ઉર,
 મનને ધેર એની કન્યા દેવરાવું છું.
 શરીરથી નસાડી તમામ શરાતન પછી,
 રક્તેછ તણી આગળ હું ઝાળમ ભરાવું છું;
 ગરણ્ડી કહે છે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીઓ પે'રાવું છું. ૧૬

કસુંબાને કાળે દાવરા બણી દોડાવું રોજ,
 ધર તમ્બવીને ખાંર રોજ રખાવું છું,
 રાજ હોય થોડું પણ વખાણ કરાવું વડાં,
 ગ્રેમદા પછી હું ચાર પાંચ પરણાવું છું.
 રાજ પડે કસુંબાના કેદમાં બેભાન બની,
 તાણીયો રૂપાળીને હું જતાને ધન વુંછું;
 ગરણી કહેછે સુણ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પેંરાવું છું. ૧૭
 રમા જેવી રાણીયોને સૂખ દેખવા ન દઉં,
 અવતાર એવનો અદ્વળ હું કરાવું છું;
 મેડીયે જવાનો વાગે આઠ દશમાસે આવે,
 એમ રૂડી રાણીયોને વિપતિ પડાવું છું.
 વારો હોય ત્યારે રાજ મોલમાં પધારે પણ,
 અશીષ વિશેષ આપી જોકાં ખવરાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પેંરાવું છું. ૧૮
 રાણી સાથે વાત કરવાની નવરાશ નહીં,
 રાજ મંદીરમાં રાતે કસુંબો કઠાવું છું;
 લગ્નુરી ખવાસ કોડ કરીને કસુંબો દાઢે,
 લીધું હોય તોય તેને વધૂ લેવરાવું છું.
 આવી રીતે રોજ રોજ ટેવ કસુંબાની રાખી,
 દીન પ્રતીદીન હું વિશેષ ખીવરાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પેંરાવું છું. ૧૯
 રાજગાદી જાળવવા કુંવર ન થાય પછી,
 કેવું રાય તણે કરે કારજ કરાવું છું;
 ખોટો ગર્ભ રાણીને છે એવી બધે વાત કરે,
 બીજના બાળકને વેચાતો લેવરાવું છું.
 ધાંચી, મોચી, કોળી ને કુંભાર કે કસાઇ હોય,
 તેને લેવરાવી રાજ વારસ ઠરાવું છું;

ગરણ્ડી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
તાજ ઉતરાવી પછી ટાપીયો પે'રાવું છું.
કારભારી તણે વશ કરે રાજ્યને રોજ,
કારભારી કહે તેવું કામનો કરાવું છું;
રાણી પાસે વાણી કારભારી કહે તેજ યોગે,
રાણી તણી વાતો એને મોઢે કે'વરાવું છું.

૨૦

રાણી કારભારી તણે વશ રહે નહી ત્યારે,
રાજ્યને બંબેરી બીજ રાણી પરણાવું છું;

ગરણ્ડી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
તાજ ઉતરાવી પછી ટાપીયો પે'રાવું છું.
કારભારી ગમે તેમ કરે રાજ માંહી તોય,
રાય તણે મોઢે એનાં વખાણુ કરાવું છું;

૨૧

રાંકડી રૈયત પર જૂલમ કરે તથાપી,
કરે ફરીયાદી તો હું ચામડી ચીરાવું છું;

રાય તણે મોઢે કોઇ જય ન રૈયતમાંથી,
રાજ્યને બંગલા રૂપી શળીયે ચડાવું છું;

ગરણ્ડી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
તાજ ઉતરાવી પછી ટાપીયો પે'રાવું છું.

૨૨

દાદ ન રૈયતની લગાર સુણે કોઇવાર,
પીડા માંહી રોજ એની પ્રજાને પ્રજાવું છું;

ધકા મુક્કી ખાઇ કોઇ જય દરબાર પાસ,
આશ એના અંતરની અંતરે રખાવું છું.

કારભારી સામી આંખ ઉંચી કરે નહીં કોઇ,
કરે જો કદાપી કેદ એહને કરાવું છું;

ગરણ્ડી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
તાજ ઉતરાવી પછી ટાપીયો પે'રાવું છું.

૨૩

લાકડાના ઘેડા ઘઠ ઘેરવા ન કામ લાગે,
તેમ રાયને હું માત્ર ઓડું કેરવાવું છું;
રાજની તપાસ કરે તો તરત કારભારી,
પાસે એને વ્યભિચાર મારજે ચડાવું છું.

અનીતી કરે અપાર નીતીનેા કરે ધીકાર,
 ખારે વાટ હું એ બેવકુદને બનાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પે'રાવું છું. ૨૪
 નાણા પાણા જેમ નાખે વાપરી કુમારગમાં,
 સુમારગ થકી એને વેગળો રખાવું છું;
 રાંડ ભાંડ તણાતો કૌભાંડમાં પડે ભૂપતી,
 રોષ આણી કોષ ખતે ખાલી હું કરાવું છું.
 નાણાં ખુટે ખજીનેથી ત્યારે વાપરવા માટે,
 રોઠ શાહુકાર પાસે વ્યાજે લેવરાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીઓ પે'રાવું છું. ૨૫
 વ્યાજ તણો ભાર વધુ ભૂપતીને શીર પડે,
 ત્યારે ખ્યારં પરગણું ઘરેણું મૂકાવું છું;
 ખરચ કરાવીને ખુવાર કરં ખંત થકી,
 ખરચ ઘટાડે તો હું ઘર વગોવાવું છું.
 રાજ નાનું હોય પણ જૂઠી નામન ને માટે,
 ગળ ઉપરાંત એને પગલાં ભરાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પે'રાવું છું. ૨૬
 જોધ રાય તણી રીત લાગે વીપરીત પણ,
 ખીજને હું દા'ડી એનો દાખલો દેખાડું છું;
 રાંક રજપૂત પણ હર્ષથી બંધાણુ કરે,
 ઘરે ન લગાર ખીક નાણું વપરાવું છું.
 ખેતર ઉપર નાણાં વ્યાજે લેવરાવી પછી,
 વેપારીને ઘેર એને રાજ અથડાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પે'રાવું છું. ૨૭
 અઘાટ ગરાસ માંડી આપવા ગરાશીયાને,
 અપીણના કેદમાં અંતર ઉતરાવું છું;

મંગવી ગરાસ ચાસ કશું નવ રાખું પાસ,
 ચાસ પાસ એને હું ઉમંગે અથડાવું છું.
 નાણું નવ હોય પણ અરીણુ વીના ન ચાલે,
 ત્યારે એને ચોંગે કરી ચોરીયો કરાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીયો પેરાવું છું. ૨૮
 ચોરી એ લખાડ કરી માર ખાય મુલકમાં,
 આખર અપાર અખીલમાં ખોવરાવું છું;
 કોઈ વીશવાસ કરે નહીં પાસ રાખી તેને,
 ચોરી જશે એવો શક અંગે ઉપગ્નવું છું.
 દાંડીઆનું કામ કરે દાંડી એ કસુંબા માટે,
 એમ બધું ખોવરાવી રોજ રખડાવું છું;
 ગરણી કહેછે સુણુ લલ્લુ હું ગરાશીયાને,
 તાજ ઉતરાવી પછી ટોપીઓ પેરાવું છું. ૨૯

હોઠા વિષે.

દેહરા.

હોઠા લઇને હરધડી, ચોરે જવા ચાંચ;
 ગરાશીયા ગગડાવતા, કેદિ સભાની માંચ. ૧
 બજર લીધે દઈ બાજરો, ખાંતે બને ખુવાર;
 બંધાણી ખેલાનને, ભાત નહીં તલભાર. ૨
 અક્કતને અગગી કરે, ધરે ન શિક્ષા ધ્યાન;
 વચન શબ્દ સંભળાય ત્યાં, બંધ કરે બે કાન. ૩
 તજ્યું રાજ ને પાટ શુભ, તજી લોકની લાજ;
 શરમ તજી રનેહી તણી, વોરી અવગુણ આજ. ૪

મનહર છંદ.

બંધાણી થયા પછી ન ચાલે હોઠા વિણુ ધડી,
 તડી તડી હોઠો એને હાથ લેવડાવું છું;
 તમાકુ વિના ન ચાલે, એક પળે પ્રાણુ જાય,
 હાય એને લમાકુની હૈયે વળગાડું છું.

- કળવે તમાકુ માંહીં બેળવે અફલ એની,
અફલ વિનાનો અવનીમાં હું બનાવુંઝું;
હુધો કહે લલ્લુ એને કાળજે લગાડી ડાઘ,
દુઃખનાં નિશાન એને શીર ગગડાવુંઝું. ૧
- હોય નહીં પણ એક હુધો પાસે બંધાણીની,
તો તુરત એને માટે ડોટો દેવરાવુંઝું;
હોઠાવાળા પાસે હડી કાઢી હોંશ થકી જાય,
પીગે હોઠો ત્યારે એને શાંતી હું પમાડુંઝું.
અશીણીઓ આથડે અવનીમાં નિરાશ થઇ,
મારા વિણ મોટી મુશીબત હું પમાડુંઝું;
હુધો કહે લલ્લુ એને કાળજે લગાડી ડાઘ,
દુઃખનાં નિશાન એને શીર ગગડાવુંઝું. ૨
- ચલમ ચડપ પકડેછે કર થકી કોડે,
કલમને દુર એની કનેથી કઢાવુંઝું;
તમાકુ બગેછે તેમાં તેમ તેના કાળજમાં,
અફલની આડો દા'ડી દાટો દેવરાવુંઝું.
આગ એ ઉપર માંડે તમાકુ બગેછે તેમ,
તેના કાળજમાં રોજ આગ હું લગાડુંઝું;
હુધો કહે લલ્લુ એને કાળજે લગાડી ડાઘ,
દુઃખનાં નિશાન એને શીર ગગડાવુંઝું. ૩
- ધુંવાળ નીકળે મુખમાંથી તમાકુના ત્યારે,
અંતરમાં ઉમગ હું એહને ધરવુંઝું;
તારું જીવતર વાના ગોળા પેઠે જાય વહું,
એવું એને રોજ રોજ દ્રષ્ટીએ દેખાડુંઝું.
ધુંવાડાના આચકામાં હોય ના લગાર સાર,
તેમ હું અસાર એની જીંદગી કરાવુંઝું;
હુધો કહે લલ્લુ એને કાળજે લગાડી ડાઘ,
દુઃખનાં નિશાન એને શીર ગગડાવુંઝું. ૪
- જ્યારે મને તાણે ત્યારે ગડુડ ગડુડ બોલે,
જુઓ તેમાં કેવો ચમત્કાર ઉપજાવુંઝું.

તારું જીવતર ગડુડાટ વહું બીય જગે,
ચડ્યો વરઘોડો મોર વાળાં વગડાવું છું.
હાથ નથી હવે ગડુડાટ તારા તનમાં છે,
મનમાં છે તેવું તેને બોલીને બતાવું છું;
ડુંધો કહે લલ્લુ એને કાળજે લગાડી ડાખ,
દુઃખનાં નિશાન ગડેડાટ ગગડાવું છું. ૫
નીચ તણો ડુંધો નળ કાઢીને પીયે કુપાત્ર,
ગંદધનો વે'મ કાઢી એની વટલાવું છું;
મોચી પીયે ઘાંચી પીયે કોળીને કુંભાર પીયે,
પછી એવો ડુંધો બંધાણીને પીવરાવું છું.
પાણી નવ પીયે ડુંધાનો ન દીલ દોષ જરી,
ખરી રીતે એલને ખુવાર હું કરાવું છું;
ડુંધો કહે લલ્લુ એને કાળજે લગાડી ડાખ,
દુઃખનાં નિશાન એને શીર ગગડાવું છું. ૬

ખરલ વિષે.

ઢાહરા.

ખલકે થયા ખુવાર બહુ, પણ ન તળયું તોફાન;
ખપ્પર સમ ખરલે કર્યા, વાટે અશિષુ અન્નલુ. ૧
ખડગ તળવ્યું હાથથી, છોડાવ્યાં હથિયાર;
ખુવાર ખલકે છે કર્યા, પણ નવ છોડે પ્યાર. ૨
લાલ કસુંબા લઇ કરી, ઉંઘે આખો દીન;
વેચી અક્કલ ઊંઘમાં, દિન દિન થઇને દીન. ૩
રાજ ગયું રજપૂતનું, ન રહ્યું ક્ષત્રી નામ;
પણ છાંડે નહિ કેદને, બહુ વા'લુ બદ નામ. ૪

મનહર છંદ.

તળવું હું રાજ તાજ તળવુંજ શીર ચક્રી,
નકી એ નઠોરને હું ઢોરમાં ખપાવું છું;
બાન ન લે રોઝ થઇને ભુડો બેબાન રોજ,
રોઝ જોવો કરી એને રોજ રખડાવું છું.

વાપરવા વીત નહીં ઉઘમમાં ચીત નહીં,
હીતને અહીંતનો વિચાર હું તળવું છું;
ખરલ કહેછે એને ખલકે ખુવાર કરી,
રાજ તળવીને હાથ ખપ્પર ધરાવું છું.
નાણા પાણા જેમ વાપરે નહીં વિચાર ઉર,
શુર એના શરીરથી સાબડું નસાડું છું;
ઝાલાં ખાય ડોલા જેમ આખો દીન ઉંધી રહે,
અકલને એના થકા આધી હું ખેસારું છું.

૧

રીતમાં ન જાણે કરે વીપરીત નિત્ય નિત્ય,
ચીત એનું ચાક જેમ ચક્રે ચડાવું છું;
ખરલ કહેછે એને ખલકે ખુવાર કરી,
રાજ તળવીને હાથ ખપ્પર ધરાવું છું.

૨

રે'વા દહું નહીં રતીભાર એની પાસે રાજ,
રાજ કાજ તળવી ખુવારમાં ખપાવું છું;
દેડની લગાર દરકાર કરે નહીં કદી,
મદી તણી પાસે એનું મસ્તક નમાવું છું.
જર હોય નહીં ખાવા તોય જરકર્મ કરે,
હરે વ્યભિચારી એની લાજ ખોવરાવું છું;
ખરલ કહેછે એને ખલકે ખુવાર કરી,

રાજ તળવીને હાથ ખપ્પર ધરાવું છું.
દોર જેમ પડ્યો રહે અમલના તોર માંહી,
આવે ભાન ત્યારે હું અમલ ખવરાવું છું;
અમલથી અંગમાં અચેત થાય ત્યારે પછી,
ચડાવીને દાર દર વાર પીવરાવું છું.

૩

એક ખર્ચ હોય ત્યાં ખીજે હું એની સાથે કરી,
ખર્ચ તણી ખાડમાં ખુવારને ખેસારું છું;
ખરલ કહેછે એને ખલકે ખુવાર કરી,
રાજ તળવીને હાથ ખપ્પર ધરાવું છું.

૪

ચારણ ને બાટ ખોટાં આવીને વખાણ કરે,
ખરે એને હાથ એને દામ દેવરાવું છું;

ચડાવેછે મને એમ ચીત લાગવા ન દઉં,
સાચું મનાવીને એને રાજી હું રખાવું છું;
સત્તા હોય નહીં પણ વ્યાજે લેવરાવી વીન,
ચીત એને આપવાને દા'ડી હું દોરાવું છું;
ખરલ કરેછે એને ખલકે ખુવાર કરી,
રાજ તળવીને હાથ ખપ્પર ધરાવું છું.
સુકવીને કોષઢી કચેરી દેખવા ન દઉં,
કુકવીનાં વાક્ય એને કાને સંભળાવું છું;
સાકર તળવીને સોમજને ખાસે ગણાવું,
ખંતથી ખુવારને હું બિખ ખવરાવું છું.
શીખ સારા જન તણી કદી સુણવા ન દઉં,
અંતરમાં નકારી હું મતી ઉપજાવું છું;
ખરલ કહેછે એને ખલકે ખુવાર કરી,
રાજ તળવીને હાથ ખપ્પર ધરાવું છું.

૫

૬

સ્વયંવર વિષે.

દાહરા.

આથ સ્વયંવરનો સરસ, તળ્યો આણિને તોર,
લાભ ન લીધો સૂખનો, શિરપર દુખનો દોર.
મરજી વિષ્ણુ આ મહિ વિષે, શુભાશુભ કત થાય;
મન પ્રમોદ પામ્યા વિના, ખરી ખુશી ન જણાય.
પ્રીતે કરે પરપરે, મેળાવિને નિજ મન;
તે દુખિયાં કદિ નવ બને, જગમાં છવી જન.
સુખ સદી માંહી મળે, જે જોડું જેણય;
પ્રીતીનો પરિપુરણ જે, પાસ નહીં તોણય.
કોઠિ પ્રકારે કષ્ટ જે, પડે તજે નહિં પ્રેમ;
મન મેળાવિ કીધો પ્રથમ, રહે એમનો એમ.
સાકર જે રપયમાં મળે, ધરે મહા મીઠાશ;
૩વિખમાં વીચરવા થકી, મિઠાશની નવ આશ.

૧

૨

૩

૪

૫

૬

૧ ખુશી. ૨ દુખ. ૩ એર.

તેમ સુગુણી સજ્જન મળી, આંધે પૂરણ પ્યાર;	
તે મિદગ્ય મહિમાં ધરી, ટકી રહે બહુ વાર.	૭
જોડું જગમાં પ્રેમનું, જે બનિયું સાક્ષાત;	
ભાંગે પણ ભાંગે નહીં, પડી પડોળે ભાત.	૮
જશે કસુઆની જુવે, ચટકી દાંડ ચાર;	
ફાટે પણ ફીટે નહીં, ખરા રંગનો પ્યાર.	૯
જોડું જગમાં જોઈ જન, આંધું ધારી પ્યાર;	
ગમે તેમ ચારો પછી, પણ ગમશે નિરધાર.	૧૦
પ્રેમ પાશ આંધી હર્યો, બ્યાં દંપતિ વ્યવહાર;	
એક બીજું અંદિત જો, પણ ન તજે કદિ પ્યાર.	૧૧
ખોડ શરીરે થાય પણ, હાથે નવ લગ લેશ;	
આંપણુ ડાંપણથી જો, અલંકાર અવશેષ.	૧૨
એવાં સૂખ અપારછે, સ્વર્ગવરેથી સાર;	
પણ તજી દીધો ચાલ તે, આજ કરે ન સ્વિકાર.	૧૩
ત્રિકારનો શીકાર કરિ, ચિકાર વોર્યો આજ;	
આળ લગન બળ દીજીને, કયો શીરનો રતાજ.	૧૪
સરસ તજીને નર સગ્રહી, ખાતે થાય ખુવાર;	
પિડા પ્રભ પાછળ ખમે, તોય નહીં સુ વિચાર.	૧૫
કરે વિચાર ન કોઈ, પ્રભ બલે પીડાય;	
હાય ! બગાયો બાળને, ન મજે મનમાં ધાય.	૧૬
જુઓ પક્ષિ પણ જગતમાં, જોડું બનિ રે' રોજ;	
દુખિયું કયું દેખાડશે, ખરી કરીને જોજ.	૧૭

ઉપેન્દ્રવજ્ર છંદ.

કરો ખરી જોજ તમે જાને, જુઓ નરી આંખયિ સ્વસ્થ થાને;	
દિડું શું પક્ષી દુખિયું તમે કો, દિડું કદી હોય ખુશિથી તે કો.	૧૮
બની દુઃખી બેડું દિડેલ જોડું, શું સૂખ સૃષ્ટીનું લિધેલ થોડું;	
વિયોગ દુઃખે રડતું કદાપી, સુ સ્નેહનું અંધન સઘ કાપી.	૧૯
દિડો શું દેખાવ તમે કદીયે, ક્યાં હશે પા'ડ અને નદીયે;	

તથાપિ દિહું નહિ એવું કાંઈ, સ્વયંવરે સૃષ્ટિનું સૂખ ભાઈ.	૨૦
સન્નેડ બેસે જઈ ઝાડવે તે, ઉડી જશે બેય ઉડાડવે તે;	
ન એક બેસે કદિ બીજું ભાગે, સન્નેડ હંમેશ નિવાસ ત્યાગે.	૨૧
રહે સુખી જંગલમાં સન્નેડે, ન પ્રેમ ઘેલાં કદિ સંગ છોડે;	
ચરે સન્નેડે સુખમાં વશીને, અન્યોન્ય મૂખે કણદે હશીને.	૨૨
સન્નેડમાં એક કદી પિડાય, બિલ્લું પિડાવ્યા નિજ ચીત ચા'ય;	
કદાપિ ઝાલી જન કોઈ જાય, મરે વિયોગે પગ માંહીં ત્યાં.	૨૩
મરે તથાપિ ન ટળેજ પ્રેતી, સુ પ્રેમની એવિ મનાય રીતી;	
ન ભીતિ સાથે વસતાં જરાય, મંચુ પ્રહારે ચિત શાંતિ થાય.	૨૪
શું પ્રેમ સુમે અધરોઈનો તે, સુ કલ્પના દેખી તમે કરો તે;	
વસે વસુધા તળમાં સુહાગી, ન પ્રેમિ તેને ગણું નીર ભાગી.	૨૫
પશુ પ્રમાણે નહિં લા'વ લીધો, સુજન્ય એજેજ ગુમાવિ દીધો;	
ન સૂખ દીકું જન દેહ ધારી, દયા ભુખી ભાર થકી વધારી.	૨૬
સ્વયંવરે લગ્ન આગક થાતાં, પતીત્ર બોડાં તવ ત્યાં જણાતાં;	
સિતા અને રામ સન્નેડ શાણું, સ્વયંવરે એક સમે વરાણું	૨૭

ઓપાયા.

સ્વયંવરે પરણીને ચીતા રામ ચાલી સુખ પામ્યાં,	
કિર્તી ફોટ ગણી વધિ વિશ્વે જશ જનમાં બહુ જામ્યા;	
સ્વતંત્રતાથી લગ્ન કરી બેડયો દપતિ વ્યલવાર;	
અંત સુધી રાખીયો નભાવિ બંને નાર ને નાર.	૨૮
રાવણુ રામે કપટ કરીને હરિ સુંદરિ સીતાને,	
વિયોગ કારણુ શોક શું થોડો થયો રામ રાગને;	
પત્ની વિરહે વનમાં ભટકી સર્વે સ્થળે તપાસ્યું,	
સીતા સાંભ સુંદરિની શોધે ભટકવું ઉત્તમ ભાસ્યું.	૨૯
સગ્રીવ સાથે સ્નેહ કરીને સાગર સમિપે આવી,	
સૈના પતીને સૈન આપિને સ્ત્રીની શોધ કરાવી;	
શોધીને સંગ્રામ કર્યો લડિયો રાવણુ શું રણમાં,	
ચરવીરનાં શીશો છેઘાં લડતાં *સમરાંગણુમાં.	૩૦

રાવણનું કુળ રણમાં રોળ્યું, નામ નિશાન ન રાખ્યું;
 સ્ત્રીના સ્નેહનિ ખાતર રણમાં મરવાતું અભિયાનું,
 સ્વયંવરે શુભ પ્રીત કરીને પરણ્યાં તોતે પ્રીતે,
 મરવાથી જરિ મન નવ ત્રાશું લડ્યા સ્નેહની રીતે. ૩૧
 દ્રૌપદિ સાથે પાંડવ પ્રીતે પરણ્યા મંડપ માંડી,
 સ્વયંવરે જો નારી પરણ્યા શક્યા ન દુષ્ટમાં છાંડી;
 વનવાસે વામાને ભેગી રાખિ બલા ભરથારે,
 જોઈએ તે આણી દેતા, દૃષ્ટિ થવા ન દેતા ક્યારે. ૩૨
 થાકે જો વનમાં વામાતો, પિઠપર પ્રિય બેસારે,
 એ સહુ પ્રેમ સ્વયંવરથી ઉપજતો તેને ત્યારે;
 ક્રીડક શિશ સમરંગણમાં નારીને માટે છેઘાં,
 નારી માટે કહુ વચનો દુસ્મનના દિવમાં બેઘાં. ૩૩
 એ રીતે સુખ પામે સહુ જો ઇચ્છાવર વરવાની,
 હોય રીત જો આર્યજનોમાં પિઠ પડે નહિં અવી:
 જનમી નજરે' સ્વતંત્ર જગમાં એવા પ્રભુનો ધારો,
 તો જન ચાલ સ્વયંવરનો તજિ ગ્રહો શું ચાલ નહારો. ૩૪

લાવણી.

“ એ કુદરતના કરનાર જગતના સ્વામી. ” એ રાગ.

બહુ બાળલગ્નનો દુષ્ટ ધર્યો શું ધારો,
 શુભ ચાલ સ્વયંવર તણો તજ્યો શું ચારો. ૩૫
 આખો હશે અવતાર મે'ર કરી સારો,
 ઉછટા ધારા ધરિ યાર કિધો શું નહારો;
 ખર્ચ સુખ સંસારી જગ્ન વિષે નરનારો,
 તે દીન થઈ સરવે મગ્ન હર્ષ હર ધારો;
 પશુ ઉછટા આતો ખરે બન્યાજ ખુવારો, ૩૬
 ઇસની મરજી છે એમ જોડું જન જોડો,
 પશુ આ ઇશ્વરિ કાયદો અંધ થઈ તોડો;
 શું આ અપરાધજ તમે ગણ્યો છે થાડો,
 સુત સુતા શીરે સંકટનો ધર્યો લથોડો;
 પછિ દુષ્ટમાંથી શું મગે સૂખો આરો, ૩૭

મરજી માફક મહિ માંછ મનુષ્યો ચાલે,
અવતાર ધરાવી ઇશ પ્રેરણા ચાલે;
જન રહી સ્વતંત્રજ સદા મોજમાં માલે,
પરનંત્ર કદી નવ પડે છૂટથી ચાલે;

શુભ. ૩૭

પણ આજન ધરિયો શિરે દુખનો ભારો,
સોખતિ શોધ્યાની છૂટ ઝૂંટાવી સારી,
મુખિ થઇશું ડા'પણ એવું દીલમાં ધારી;
પણ હાલત આવી આજ બાળની નહારી,
ધા બાળલગ્નનો ઘટે ખુંચેછે ભારી;

શુભ. ૩૮

દુખિયાં બની દિલમાં રોજ રહે નરનારો,
ઘરઘર કળિયા કંકાસ નિત્ય દેખાતા,
બહુ બાળલગ્નથી દુખી દીલે જન થાતા;
થઇ નાનકડી જે નાર બાળની માતા,
આવડતું નથી લભાર દૂધ તો પાતાં;

શુભ. ૩૯

પીટયા રોયાનો રોજ કરે પડકારો,
વેંતીયાં દિસેછે બાળ દમ નહિં ઝાઝો,
દેખી તેનું મુખ ૧નર દીલમાં દાઝો;
પૂર્વજની કિર્તી કાળિ દેખવા આ જો,
ઓ હિંદુભાઇ આવાર લગારક લાજો;

શુભ. ૪૦

તજિ શરમ થયા એશરમ ધરી આધારો,
બહુ બાળલગ્નથી વધી વીધવા નારી,
દુખ અંતર અતિશય સહે દહે દિલભારી;
દોષ નારી કરે છે પાપ આપ અધિચારી,
કાંતો સંગતથી બને નારિ વ્યભિચારી;

શુભ. ૪૧

નિત એવાં અતિ નુકશાન થાય ત્રચારો,
બહુ ગર્ભપાતથી મરે બિચારાં બાળો,
તો પણ આવો ૨કુર ચાલ કદી નહિં ટાળો;
બાળકને હોમી અગ્ની વિષે ભવ બાળો,
દઇ જન્મ જણ્યાને શત્રુ વડું શું વાળો;

આ બળલગ્નનો ચાલ બાળ હતારો,	શુભ. ૪૨
આપો સંતતિને છૂટ સોખતી સારો,	
શોધે, સુખ પામે સદા જીવી જનમારો;	
તો દેશ તણી રેઉતલી તણો છે આરો,	
નહિં તો ધારાથી બને હમેશ બિચારો;	
ના જે નર પાડે હવે તેજ હિયકારો,	
શુભ ચાલ સ્વયંવર તણો તજ્યો શું ચારો;	
બહુ બાળલગ્નનો દુષ્ટ ધર્યો શું ધારો,	શુભ. ૪૪

દોહરા.

બાળ લગ્ન કૂચાલથી, થાય અતી તુકશાન;	
બાન ભુસે જેભાન થઈ, થાય નહીં ગુણવાન.	૪૫
પડે નાનિ વયમાં વધૂ, પેટ ભર્યાની પીડ;	
સુખ પામે નહિં કે સમે, ભવ આપો રે' ભીડ.	૪૬
વિદ્યા ભણતાં શરમ વધુ, લગ્ન થવા પછિ થાય,	
નિરાળાએ નારી છતાં, એ મોટે અન્યાય,	૪૭
એમ કહે દોહા બધાં, પછિ મનમાં મુંઝાય;	
ભુસે હોય ભણેલ તે, ભણવાને નવ જાય.	૪૮
કેળવણીના કાર વિણ, કદિ કામી ન શકાય;	
કમિ કેલવણીથી રહા, હુઝ પગાર પમાય.	૪૯
પૂરં થાય ન પેટનું, ખાવાની જ્યાં ખોટ;	
ત્યાં જેચારૂ બાળકો, હેતાં આવે દોટ.	૫૦
ઓછું રે' જ્યાં ઉદરમાં, ત્યાં શું ખાશે બાળ;	
કાળ સમા લાજે સદા, તે નરને તે કાળ.	૫૧
કસર કરી હરનીશ જ્યાં, ચલવે ધર વ્યહવાર;	
તો પંચ પૂરં થાય ના, ધાડતણું નિરધાર.	૫૨
બાળલગ્નથી બાપકો, બને બહુ બેહાલ;	
તેમાં નારિ નકારિ તો, સામું મોટું સાલ.	૫૩
જોયા વીણ વરાવતાં, થાય કજોડ કરાળ;	

બાળે નહિં સુખ ભવ બધો, બને દુખી બહુ બાળ.	૫૪
કહે નાર મુજ બાળને, છે ખાધાની ખોટ;	
દહિં ઠપકો શો એહને, આબ્યાં દહને દોટ.	૫૫
આ ધરમાં એ અવતારી, સુખ નવ પામ્યાં લેશ;	
પેટ પુરણુ ખેરાડ ના, વળી વસ્ત્ર નહિં બેશ.	૫૬
અન વસ્ત્રની અગડી, ત્યાં શા બીજા કોડ;	
અહીં અઢરમી અવતર્યા, માતો નોતો મોડ.	૫૭
અલંકારની આડ તે, ધરતી ના મન માંય;	
નોળ સમા નામા બગે, એવું શુખ છે આંચ.	૫૮
વાર વાર એવું વટી, બાળકને દે દુઃખ;	
મેંણું મારે નાથને, જેમાં આવે મૂળ.	૫૯
સ્વભાવ નવ મળતા પછી, શાશ્વત ધડિ રોજ;	
બાળલગ્નથી બહુ પિડા, પણ ખરિ કરે ન ખોજ.	૬૦
દુષ્ટ ચાલને પરહરે, ધારી મનમાં ધીર;	
સ્નેહે સહુ જન વાંચજ્યો, વિનતી વા'લા વીર.	૬૧

રાગ દેશી.

“લાલ પિયારીનો સાયઓરે.” એ રાગ.

વિનતી સુણુજ્યો! ડાહ્યા દેશીઓરે,	
ધારી હીતકારી અપાર હો લાલ;	
વિનતી સુણુજ્યો! ડાહ્યા દેશીઓરે,	
બાળપણે પરણાવો બાળને રે;	
કાળ થવા તને તતકાળ હો લાલ.	વીનતી. ૬૨
કાં કન્નેડું નિપજે કારમુરે,	
દુખ પડશે શ્રામાને શીર હો લાલ.	વીનતી. ૬૩
એથી મહિલા મન મુંઝાયછેરે,	
ચરચર બળતું જાય શરીર હોલાલ.	વીનતી. ૬૪
ટંટા ક્લેશ દિસે ધરમાં અતીરે,	
દુખ દીલમાં અતિશે દેખાય હો લાલ.	વિનતી. ૬૫

તેથી નારી નાશી જાયછે રે,	
કાંતો વિખ ખાંતેથી ખાય હો લાલ.	ચિનતી. ૬૬
આમર એ થડી અગળી ખશી રે,	
નફ્ટ થયા તમે નહોર હો લાલ.	ચિનતી. ૬૭
પ્રીતી નીતી તો નાશી ગઇ રે,	
ધરધર પડતા દુખના શોર હો લાલ.	ચિનતી. ૬૮
કાં નારી નહારી નીપજે રે,	
તેથી પૂરણ પિડાય હો લાલ.	ચિનતી. ૬૯
હરવાનું ઠકાણું નહીં મળે રે,	
મરવા મરદો મનમાં ચાંચ હો લાલ.	ચિનતી. ૭૦
એથી વિદ્યા નાશી જાયછે રે,	
ભણતાં નર મનમાં શરમાય હો લાલ.	ચિનતી. ૭૧
તેથી અભણપણું રહે અંગમાં રે,	
કો ક્યાંથી નર કમાય ? હો લાલ.	ચિનતી. ૭૨
એથી બને દરિકી બાળકો રે,	
દોલત દેશની ઓછી થાય હો લાલ.	ચિનતી. ૭૩
એથી થર બહુ નાશી ગયું રે,	
કાયરતા આવી છે કાય હો લાલ.	ચિનતી. ૭૪
૧ મેડકથી જે નર મનમાં ડરે રે,	
તે કેમ રણમાં લડવા જાય હો લાલ.	ચિનતી. ૭૫
૨ શીશ્વપણથી શામા સાથમાં રે,	
રહે તો શામા સમ થઇ જાય હો લાલ.	ચિનતી. ૭૬
એથી ડૂબ્યો દેશજ આપણો રે,	
તો પણ એતે નહિં ચિત હો લાલ.	ચિનતી. ૭૭
ધારાએ ડૂબાવી છે ધરા રે,	
વવરાવ્યું છે ચિત હો લાલ.	ચિનતી. ૭૮
તોપણ બિંદુણી ને આળસુ રે,	
ખતા ખાંતે ખાતા જાય હો લાલ.	ચિનતી. ૭૯
દિપક લઇ જે જન કુવે પડે રે,	

તેને શી રીતે રખાય હો લાલ.	વિનતી. ૮૦
માટે મગત મૂકીને મૂરખા રે,	
શબ ચાલે ચલાયો વપડવાર હો લાલ.	વિનતી. ૮૧
રીસ ન ધરશો ૧૨ચે ડીઝમાં રે,	
મિત્ર મને ગણુઓ આ વાર હો લાલ.	વિનતી. ૮૨
શક્ષા કદિ હીન સાર સર્વને રે,	
સમઘ સ્નેહે દેશી વીર હો લાલ.	વિનતી. ૮૩
લલ્લુની વીનતી જન વાલથી રે,	
વાંચીને વિચારો ચિત હો લાલ.	વિનતી. ૮૪

લગ્ન સબંધી આર્યાચાર.

સવૈયા એકત્રીશા.

લગ્ન તણા જે હતા રિવાજે, તે દરશાવું આણી ધીર,
પૂર્વે બાળપણે ન પરણતા, વસતા વસુરામાં શુરવીર;
આર્ય પ્રજામાં હતો ન ક્યારે, બાળજન્મનો છુરો ચાલ,
આજ કાલ બેલાલ થયા પણ, તજતા કેમ નથીજ કુચાલ. ૮૫

પામી યજ્ઞોપવીત બાળકે, વિદ્યા ભણી આણી પ્રીત;
સર્વ શાસ્ત્ર સંપન્ન થવું એ, આર્ય પ્રજાની અસલી રીત.
બલ્યચર્ય પાળે તે ટાળે, ટેક ન ચૂકે તે કો કાળ;
આજ કાલ બેલાલ થયા પણ, તજતા કેમ નથીજ કુચાલ. ૮૬

વીશ વર્ષનો થતાં વિદેશે, વિચરે આણી અંગ વિલાસ;
પછી આવિ ગ્રહસ્થાશ્રમ માંડે, કો' પછી તેને કોનો ત્રાસ.
વય પાકે સહુ સ્વાર્થ સરે પછી, થાય નહીં કદિ તે બેલાલ,
આજ કાલ બેલાલ થયા પણ, તજતા કેમ નથીજ કુચાલ. ૮૭

સતતિ તેની સરસ નીવડે, સુપ્રીમાં પામે અતિ સુખ;
જને બાળ બળવાન અતીશે, દુનિયામાં દોબે નહિ દુઃખ.
તેથી પ્રજામાં પ્રૌઢ પરાક્રમી, જન્યા બાળકો બહુ તે કળ,
આજ કાલ બેલાલ થયા પણ, તજતા કેમ નથીજ કુચાલ. ૮૮

આયુષ અધિક થવું તે અવસર, બાહુમાં બળનો નહિ પાર,
શિકાર શેર તણો કરતા પેસમશેર ધરીને રાજકુમાર;

આજ અરેરે બાળલગ્નથી બળ ખોયું ને થયા બેહાલ,
આજ કાલ બેહાલ થયા પણુ, તજતા કેમ નથીજ કુચાલ. ૮૬

બાળલગ્ન વિષે.

શાદૃલ વિક્રિડિત છંદ.

દેશની અતિશે દિસે દુરદશા, તેનાં કહું કારણો,
શાથી લક્ષ્મ ઘડી દિસે મુલકમાં, વિદ્યા ઘડી તે સુણો;
બાળોનાં કરિ મુઃ લગ્ન મનમાં, ખુશી થશે તો ખરા,
દુઃખો આવી પડે અતી અવનિમાં, ત્યારે ધસે પાધરા. ૧
બાળો વેશ હશે હજી તનયને, લગ્નો કરે લાણુમાં,
આપી નરિ કુમારગ્ન કરમમાં, નાંખે બાંડી ખાણુમાં:
શું બાણુ શિશુ બાપણં મન વિષે, આ માનુની મારિછે,
શું આ સદા વિષે સદા સુખ કરે, કે શું દુખાકારિ છે. ૨
મુંદો લગ્ન કરે અતી શિશુપણુ, રોતો હશે બારણુ,
કાં ગંભિ કરિ લગ્નને સુખ ગણુ, કાંતો હશે પારણુ;
એવી રીત અનેકછે લગનની, વીચાર કેં નાકરે,
દુઃખી થાય અતી પછી પુરપને, કાં કંથ કે સ્ત્રી મરે. ૩
સૂખો તો પછી સુતને નવ મળે, દુઃખો અતી આપદા,
આપી નાર કુમારગ્ન કરમમાં, નાંખે બાંડી ખાણુમાં;
ખાવાનું રળવા તણી દિકર તો, થાશે પછી એહતે,
સારી ચાકરિ શોધતાં નવ જડે, હીણી જડે તેહતે. ૪

હરીગીત છંદ.

ધરિ વાલને કરી ચાકરી હીણી સદા પેટજ ભરે,
બણવા તણો તો ભાવ શાથી થાય એવે અવસરે;
બંધર હશે અગિયારની શિશુ ખેલતો બહુ ખાંતથી,
નાંખે સદા સુતને દિકરમાં બેડિ ધાલી પ્રીતથી. ૫
બણશે નહીં પછી ભાવથી શિશુ મુંદ રેશે મદિ વિષે,
કાયા બળે બાણુ ન દે જન માનુની મોટી દિસે;
થાશે કળેકું જગતમાં ખાવા પડે મેણાં ઘણાં,

મળતાં ન આવે મહિ વિષે મન માનુની ને મર્દનાં. ૬
કંકાસને કલેશદિ દુરચુણુ, ધર વિષે વાસો વસે,
સુખિ થાય નહિં સૃષ્ટિ વિશે, નર નાર તેા મરવા ધસે;
કાં કામની કૃકર્મ કરશે, છાતિ રીતે સૃષ્ટિમાં,
કાં નાશી જ્ઞશે નર લક્ષને, કામની વીદેશમાં. ૭

તે નરને ધીઃકાર.

દોહરા.

કપટ કરીને ક્રોધનું, હેતે ધન હરનાર;
જાણુ કરે નહિ તે છતાં, તે નરને ધીઃકાર. ૧
વિશ્વાસે રે'નારને, મારે મોટો માર;
સાર ન તેની લે કદી, તે નરને ધીઃકાર. ૨
સુખ સંપત્તિને સાલ્યખી, દીસે અપરંપાર;
પર ઉપકાર કરે નહીં, તે નરને ધીઃકાર. ૩
ચતુર તણી ચાડી કરે, દુર્બળ દુખિ કરનાર;
દીસે નહિં દિવમાં દયા, તે નરને ધીઃકાર. ૪
જૂઠાં જન મંડળ વિષે, વેણુ વધુ વદનાર;
જૂઠા તુજને જગતમાં, ઘણો ઘણો ધીઃકાર. ૫
જ્ઞાન વિના જ્ઞાની બની, બોધ બડ દેનાર;
ચાલે નહિં શુભ સંગતે, તે નરને ધીઃકાર. ૬
અસત્ય વા'લું અંતરે, સત્ય તણો શણુગાર;
કદી કરે નહિં શરિરપર, તે નરને ધીઃકાર. ૭
અનાદર કરે અન્યતો, કરે ન દીવ વિચાર;
પાછળથી પસ્તાય છે, તે નરને ધીઃકાર. ૮
લાલચમાં લયગાવિને, લાંચ વધુ લેનાર;
લાંચ લિધે કામ ન કરે, તે નરને ધીઃકાર. ૯
અન્ય તણી આજીવિકા, હાથે કરિ હણનાર;
પ્રાણુ હરે પાપી બની, તે નરને ધીઃકાર. ૧૦
પાળે નહિં નિજ પુત્રને, રઝાવા વે ધરી ખાર;
ધનેશ્વર પિતા હોય પણુ, તે નરને ધીઃકાર. ૧૧

ધશિરના આતીત્યને, કમ્બુજ નહિં કરનાર;	
નાસ્તીક નરને છે ઘણો, વાર વાર ધી:કાર.	૧૨
કુટુંબી બનિ કૃતતા કરે, ધરે દયા ન લગાર;	
હજો કુટુંબી બળને, તે નરને ધી:કાર.	૧૩
ઉરમાં અતી અદાવતે, યુદ્ધ જનનું કરનાર;	
પુરુષોત્તમ નર હોય પણ, તે નરને ધી:કાર.	૧૪
પ્યાર ધરે તેપર કદી, પ્યાર નહીં ધરનાર;	
નિરખી નાગુશ થાયછે, તે નરને ધી:કાર.	૧૫
બોલેલા બોલો તણો, તોલ નહિં કરનાર;	
બોલી યુદ્ધ જે કરે તે નરને ધી:કાર.	૧૬
પ્રિય જનની પીડા કદી, પ્યાને નહિ ધરાર;	
પ્રિય પીડિત પોતે સુખી, તે નરને ધી:કાર.	૧૭
અન્યનિ પીડા અંતરે, આણે નહિં કાવાર;	
દાદ સુણે નહિં દીનની, તે નરને ધી:કાર.	૧૮
ભાઈ તણુ બલું નવ કરે, ઉલ્લેા દુખ દેનાર;	
બ્રાત્ર ભાવ જેને નહીં, તે નરને ધી:કાર.	૧૯
માત પિતાના પ્યારને, જે નહિં પારખનાર;	
સેવા કરિ સુખિ નવ કરે, તે નરને ધી:કાર.	૨૦
દાનો દોસ્ત કરે નહીં, હરામિને આ'નાર;	
ખત્તા ખાય યુવાર થઈ, તે નરને ધી:કાર.	૨૧
લક્ષમતી બનિ નવ કરે, દુર્દરિદ્રીપર ઉપકાર;	
અપકારે આશક બને, તે નરને ધી:કાર.	૨૨
ગુણવંતના ગુણની, ગણના નહિં લગાર;	
અવગુણિપર આશક બને, તે નરને ધી:કાર.	૨૩
રૂપ બેઝને મોહિ રે', ગુણ કદિ નવ ગણનાર;	
ગમે ન ગુણવંતું જરા, તે નરને ધી:કાર.	૨૪
સરસ નરસની પરખના, અંતરમાં કો વાર;	
સરસ નરસ ગણિને થહે, તે નરને ધી:કાર.	૨૫
કુળની લાજ તણી નહીં, કરે જેહ દરકાર;	
છેડું રાખે ગાઉ સો, તે નરને ધી:કાર.	૨૬

ખાધું જેનું ખલકમાં, કુહું તેનું દરનાર;
 હોય અમિર પણ અવનિમાં, તે નરને ધીઃકાર. ૨૭
 લાજ હુટે પરનારની, નહિં મનમાં દરકાર;
 જનર તણા સરદારને, ઘણો ઘણો ધીઃકાર. ૨૮
 વાત સાંભળી જેહ નર, આસ પાસ દરનાર;
 હેલુ લાયક હોય પણ, ઘણો ઘણો ધીઃકાર. ૨૯

વ્યભિચારીને શિખામણુ.

મનહર છંદ.

સાર ન લગાર યાર ધાર વ્યભિચાર માંડી,
 ઉત્તરો ખુવાર થયો યાર ઉર ધારજો;
 વિકાર અપાર થાય સુવિચાર દૂર જાય,
 સંસારનો પાર ન પમાય તે વિચારજો.
 કરે દ્રિષ્ટકાર ન લગાર લાજ રહે યાર,
 જરૂર તું ધાર જાય મેળવેલો કારજો;
 માટે એ સુખજી સાર અંતર આ વાત આણુ,
 પ્રાણુ જાય માટે વ્યભિચારને ન કારજો. ૧
 જાય લાજ જગતમાં કરતાં કુકાજ આજ,
 નાજ પારી માટે શાણા સંતે વ્યભિચારની;
 વિશ્વાસનો થાયછે વિનાશ જનમાંની જાણુ,
 આશ પૂરી થાય ન કદાપી સુવિચારની.
 જાય જેને ઘેર ક્યું વેર મોટું માને મન,
 ક્યારે જાય થાય મને શાંતી સૌ પ્રકારની;
 એવી અધીરાઈથી ભવાઈ તારી ભાઈ થાય,
 ભલાઈ ભુંસાઈ જાય સઘળી સંસારની. ૨
 મળે નહીં માન અપમાન તો અપાર થાય,
 સારાં માણસો કદાપી સંગત ન રાખશે;
 સોખતથી સાર ધારે નહીં ગુણવાન નાર,
 વપૂમાં વિચાર કરી પ્રીત તોડી નાખશે.
 ગમે તેવી હોય લાજ પણ આ કુકાજ થકી,

નાશી જય લાજ ભુંડું ભડા જતો ભ ખશે;
 બાછ ભુડો બારી વ્યભિચારીને વિચારે જતો,
 એવો અવિચારી અંતે કુર કૃપા ચાખશે. ૩
 વિત્ત વપાય થાય વિત્ત વીણુ નક્કો નર,
 ખર તુલ્ય પછી એની અક્ષત પીછાણુશે;
 ઉડાડે અપાર મનમાં નહીં વિચાર સાર,
 પછી નર નર તો ઉડાડ એને જાણુશે.
 પટાવી પટાવી પરનારી વિત્ત હરી જય,
 ખાય ખૂટી જય એવું અંતરે ન આણુશે;
 માગવી પડે જ્ઞે ભુંડા બીખ શીખ તને આની,
 તેણીને શી ખીક એતો ખીજે મોજ માણુશે. ૪
 એછી થાય અખર અપાર તેથી જાણુ ભાષ,
 ખાછ જાશે ખોતરીને તને એક પળમાં;
 જાણુ ન જરૂર હજી દેખુંદું અજાણુ તને,
 જાય તે જણાતું નથી જીવાનીના ખળમાં.
 પણુ તું નિરાશ થોડી વારમાં તજીને આશ,
 શૈશ અનાયાસ પ્રીતિ પાટકીને પળમાં;
 અરે પરનારીને શું સારી ધારી મોહી રહ્યો,
 નક્કો છે નહારી કીડા પેડે રળવળ માં. ૫
 અરે વ્યભિચારી જ્ઞે વિચારીને તું આપ ઉર,
 મટે મોંતું નૂર રોગ ભોગ તો થવાય છે;
 થાય પરમેષ પરનારી તણા નેહ થકી,
 દેહમાં દરદ થવા થકી દમ જાય છે.
 ચાંદીનો મરજ તે મરણનો મરજ જાણુ,
 પ્રાણુ જાય ત્યારે જાણુ ત્યાંથી છૂટો થાય છે;
 કરે છે ખુવાર દર વાર વ્યભિચારથી તે,
 વાર વાર વૈદ દગ્ધાર તો જાય છે. ૬
 દરદ કરેછે રદ ધણીવાર મરદને,
 નપુંસક થાય નર એક પળ વારમાં;
 પામેછે પીડા અપાર પાડેછે મુખે પોકાર,

પડદે પડયા રડેછે પોતાના આગારમાં.
ખરચ કરે અપાર તદ્દપી ખુવાર થાય,
મટશે દરદ એમ આવે ના વિચારમાં;
માન મારી શીખ વીખ જેવી ગણમાં તું મન,
સાર ન લગાર ચાર ધાર વ્યભિચારમાં. ૭

મુવા મોટા રાય કરી હાય વ્યભિચાર માંહી,
પત્તો લાગ્યો નહીં જેતો ગયા એક પળમાં;
તારો શોછે ભાર તે વિચર તું મને ગમાર,
તોય તું આવાર દોડે જીવાનીના બળમાં.
મુતો લંકાં રાય તેની રહી ન નિશાની કાંય.
વાળી નાશ પામ્યો વ્યભિચારથી વિપળમાં,
ગૌતમની નારી સાથે રમ્યો વ્યભિચારી દંદ્ર,
જોયું માન ખલકમાં ખાગ્યો ખરો ખળમાં. ૮

જીવોને આવાર કરીને વિચાર અંતરમાં,
કેવો દોસે ન્યાય અંગરેજ તણુ રાજમાં;
મા'રાજ મલાવરાવ રાવ નીજ રાજ તણુ,
કેવું તેતું રાજ કેવું તેજ તેના તાજમાં.
ગણુના કરી જો વ્યભિચારની ગાયકવાડે,
કેવુ મળ્યું ફળ બળ કીધું જો કુકાજમાં;
કીધો કેદ ન્યાય કરી કાળ મદરાસ થયો,
ગયો કેવો ગાજતો રહ્યો ન નિજ રાજમાં. ૯
સર્વ શક્તિ માનજે આ સૃષ્ટિનો સરજનાર,
સાર ન્યાય કરનર તેના દરબારમાં;

જવાબ જરૂર લેશે કામ જે કરેલ કૂડાં,
ધણો તે તપાસ કરી નાંખે નર્ક દ્વારમાં.
ધારો વ્યભિચારી નરો ખીક મોટા બાપ તણી,
ધણી સારી રીતે ચાલો આવી આ સંસારમાં;
સારાં કામ માંહિં અહીં મળશે સાબાશી ખેશ,
લલલુ કહે લેશ સાર નથી વ્યભિચારમાં. ૧૦

પ્રસ્તાવિક દોહરા.

- કપિ હાથે તરવાર જો, આપે તો તુકશાન;
શકતે તેમ સ્વતંત્રતા, દિધે છવનું જનન. ૧
- ગર્ધવને સાકર દિધે, લાગે કલ્પી જંગ;
દેતાં શીખ મુરખ મને, ઉલટું વાધે વેર. ૨
- બહુ બોલ્યાથી જન તણો, થાય સદા ધીંકાર;
મૃદંગ જો બોલે બહુ, ખાવા જનનો માર. ૩
- શત્રુની પણુ શરમરા, રાખે રાજ થાય;
શ્વાન કરડવા દોડતું, રોટલિયી રીઝાય. ૪
- ટેવ પડેલી નવ તંગે, કરતાં કોટિ કપાય;
કાગ તજને લાપશી, અખજ ખંતથી ખાય. ૫
- નાનું દેખી નજરથી, નવ ગણવું નિરમાલ્ય;
કાપે તો કાપે તુરત, કટારની એ ચાલ. ૬
- ગાળ દિધે ગાળજ દિધે, સાર કીધેથી સાર;
જંગલમાં જયમ બોલિયે, તેમ પડે પડકાર. ૭
- ચોડથી ન થય શકે, બેલે એમ અગ્નણુ;
પ્રાશન ઝેર જરાથી, પળમાં નિકળે પ્રાણુ. ૮
- અબળ પિણ અવની વિધે, હરનિશ સહે અપાર;
સબળ તણો સહુકો કરે, નિત સારો સતકાર. ૯
- અબળ કરે અપરાધ તો, શીક્ષા તેને થાય;
કોઈ સબળને નવ કહે, એ મોટો અન્યાય. ૧૦
- અબળ સબળ સુષ્ટી પતી, તણુ ઘેરછે એક;
ઓછું વધતું અદિં ગણે, એ મોટો અવિવેક. ૧૧
- એક એને આશરે, રાજ નિત રેવાય;
કંકણથી મણિ મણિથી તે, બેથી હાથ સુહાય. ૧૨
- શોભે સરખા જન તણી, સોખત આ સંસાર;
વનથી સિંહ શોભે અતી, સિંહથી વન નિરધાર. ૧૩
- કપટ કરે તો ચપટ જન, તુરત થશે નિરધાર;
કર્તુ કપટ જો ચંદ્રમા, વધ ઘટ થયો આકાર. ૧૪
- કાજ કુકું ખીજો કરે, માર બિજો જન ખાય,

- રેતી થઈ રે' શીશિમાં, ઝાલરને ઝરડાય. ૧૫
- છત જનની છાની કદી, રે'તી નથી નિરધાર;
ચોમાસે નિર નદિ વિષે, વધે ન લાગે વાર. ૧૬
- હલકો જન છલકાય છે, મોટા નવ મલકાય;
ગાગર છલકાશે હલક, સાગર નહિં છલકાય. ૧૭
- મોટા રીસ ધરે નહીં, કરતાં કોડ બિગાડ;
ક્ષમા કરે શાંતી ધરી, હલકો ભાંગે હાડ. ૧૮
- ચઢતી પડતી સર્વને, માથે છે નિરધાર;
રથનું ચક્ર બંધું નિયું, વારંવાર થનાર. ૧૯
- દુઃખમાં શોક કરો નહી, સુખમાં ન ધરો હર્ષ;
કાયમ છે નહિં કો અહિં, અસ્ત પછી ઉતકર્ષ. ૨૦
- શાંતપણામાં ઐટ ગુણ, દીસે આ સંસાર;
ઉન્મતાદ્યથી અવનિમાં, લેશ ન દીસે સાર. ૨૧
- અધીકાર અદકો મળે, પરઉપકાર ન થાય;
હુડી જાય અ અમથી, ધિકાર અહિં રહિ જાય. ૨૨
- મળે આખર માન ને, ગયું મળે ધન ધાન;
ગયો વખત ફરિ નહિં મળે, સમજ સમજ નાદાન. ૨૩
- કરૂં રામા હોય તે, પતીટતા કદિ હોય;
તો તે સેંજ થઈ શકે, અચરજ કરે ન કોય. ૨૪
- પણ રૂપવંતી કામની, સહુ કામની શિર તાજ;
તે જે પતિવ્રત સાચવે, એ અચરજ છે આજ. ૨૫
- મુજ નિતીમાં કુશળ નર, ચાલે સારી ચાલ;
તો તેમાં અચરજ નહીં, એ હું કહું છું હાલ. ૨૬
- ધરમાં ખાવા નહિં જરા, વારવા નહિ વીત;
તો પણ અનિતી નવ કરે, અચરજ એહ ખચીત. ૨૭
- લેવા ઇચ્છે અન્યનું, ત્યાં આપણું પણ જાય;
લાત લાગશે લોભિને, ત્યારે મન પસ્તાય. ૨૮
- નીચ હું નહિં થઈ શકે, કરતાં કોટિ ઉપાય;
કાગ ખાય મર લાપશી, પણ કોયલ નવ થાય. ૨૯
- લાત આપણા મુખમાં, છે ત્યાં સુધી સુખ;

પણ ખીજને સુખ જતાં, દાણુ ઉપજે દુઃખ.	૩૦
શુભ રિત મૂકી કુળતણી, ખીજ લેવા ધાય;	
ચાલ હંસની શીખતાં, કાગ ચાલ ચૂકાય.	૩૧
સારું દેખી કેઇનું, થાવું નહીં ઉદાશ;	
સુખિ પાડેશી હેાય તો, આપણુ સુખની આશ.	૩૨
દેશાટણુ મૈત્રી રૂઢી, સદ્ શાસ્ત્રાનું જ્ઞાન;	
રાજ વિષે આવાગમન, એ અહિં સુખનાં સ્થાન.	૩૩

દેશાટણુ કરવા વિષે.

પ્રલવંગમ છંદ.

ગણ્યા દેશી પીર વાત વિચારજ્યો,
 ધારી મનમાં ધીર, પ્રવાસ પધારજ્યો;
 છે સુખ બહુ વિદેશ, વિચરતાં સર્વને,
 માટે વિચરો વીર, તજી નિજ ગર્વને.
 મુસાફરીમાં માલ, હાલ દીસે અતી,
 કેમ બન્યા બેહાલ, મુંઝાણી શું મતી;
 જૂઓ સૃષ્ટિની રીત, પ્રીત હૃદયે ધરી,
 એક ઠામ જો રહે, જાય સરવે મરી. ૨
 પાખી પણ પરભાત, જંગલે જાયછે,
 ચારો સારો શોધિ ખતથી ખાયછે,
 પૂરણુ બરિને પેટ, છેવટે સાંજરે,
 બચ્યાં માટે બેટ, ઘેર લાવે ખરે.
 જો જાડે નિજ ઠામ, ત્યાં કદી તે રહે,
 ખાય રહી શું ખાજ, મિત્ર તે તો કહે;
 ભૂખે ભુંડા હાલ, થાત તેના ખરે,
 મુસાફરિ સમ માલ, જાણવો ના ધરે.
 વિદેશની શુભ રીત, પ્રીતથી શિખાય છે,
 અકલ વધે અધીક, દીક સહુ થાયછે;
 લોકોની રિતભાત, જેવિ જ્યાં જ્યાં હશે,
 તેથી રીત તમામ, જાણવાનું થશે.

- કેવાં સુખિયાં લોક, દિસે તે દેશનાં,
કેવાં તેન્નં કામ, દિસે હંમેશન્નં;
કેવો ત્યાંછે ન્યાય, થાય ધનસાક કયાં,
કેવો ત્યાંનો રાય, જાય જણાય ન્યાં. ૬
- કેલવણીનો કાર, જનો કેવો ગણે,
કેવા જન હુશિઆર, બણી બારે બને;
કેલવણી કહ રીત, શિક્ષક શીખવે,
કેવી પ્રભુપર પ્રીત, જનો મનમાં ધરે. ૭
- કેવો જન વ્યાપ્તર, કરે તે ગામનાં,
હુન્નરમાં હુશિઆર, દિસે કે નામનાં;
સંયાની ત્યાં શોધ, શિ રીતે થાયછે,
લક્ષ્મી ત્યાંના લોક, સિ પેર કમાયછે. ૮
- એવી અનેક વાત, ધ્યાનમાં આવશે,
બાંદુર બનશે જ્ઞાત, વિદેશે જે જશે;
માલ વિદેશી અહીં, કેમ પોસાયછે,
શી રીતે આપણો, માલ ત્યાં જાયછે. ૯
- આમાં હાંસલ રહે, ખોટ આમાં જશે,
વીચરતાં વીદેશ, ખબર એવી થશે;
એની શુભ રીતભાત, દેશમાં આણવી,
શી રીતે તે તણી, લક્ષ્મિ અહિં તાણવી. ૧૦
- શુભ ધંધો તે તણો, આપણે આણિયે;
હુન્નર તેનો કથો, આ બણી તાણિયે,
એવા શુભ વિચાર, અંતરે આવશે,
જે જનશે પરદેશ, જાણુ એવું થશે. ૧૧
- એક ઘડાનું ઘણા, પિયે જાળ જે પળે,
પાણી ન પુરું થાય, તરસ તો ના ટળે;
જમીનો ભગવાન, ઘણીતો ધારિયે,
એમાં શું અભડાય, વિવેક વિચારિયે. ૧૨
- જોડે જમવું નથી, જાઠ તેને ધરે,
શાથી તે અભડાય, વિદેશે વીચરે?

- તેની સાથ સગાઈ, નથી જઈ જોડવી,
ત્યાં જાતીની રીત, નથી કંઈ તોડવી. ૧૩
- આડો ત્યાં શો બાધ, આર્યને આવશે,
થાશે ઉલટો જામ, દેશ સુખિયો થશે;
આર્ય આજ અમણ, જતાં પરદેશમાં,
શી રીતે સુખિ થાય, રહી નિજ દેશમાં. ૧૪
- જે અટકે અટકાય, શું તેથી કાયદો,
તોડો જન આ વાર, દરેકો કાયદો;
જે શાસ્ત્રાની રીત, પ્રમાણે આવવું,
તો વાણે કો વાર, જનો નવ બેસવું. ૧૫
- ભાપા કદિ ન ભણાય, જિવ જતાં પારકી,
અજો પમાત ગાય, અવર ભાપા થકી;
અગ્રિજ ન ભણેલ, મળે નહિં નોકરી,
શીખ્યા સ્વાર્થી થઈ, થાસ આધો કરી. ૧૬
- માટે સમજૂ બ્રાત, વાત વીચરિયે,
આ અટક્યાની રીત, યૂરિ ગણિ ટાળિયે;
અજે ધરી ઉમંગ, વીદેશે વીચરે,
સ્વાર્થ દેશનો ગણી, મૂસાફરિમાં ફરે. ૧૭
- જેને સધળું સૂખ, દુઃખ નવ દેખવું,
તેણે ફેરવિ મૂખ, કદી નવ બેસવું;
જે ના હીમત થઈ, બેશિ રે'શે ધરે,
કાયર નર કે'વાય, વિદેશ ન વીચરે. ૧૮
- કામિલ કરશનદાસ, પ્રવાસ પ્રિતે કર્યો,
તોડી જનનો ત્રાસ, વિદેશે વીચર્યો;
માન ઘટે આ વાર, મહીપત રામને,
તોડી બેડિ તમામ, કર્યું શુભ કામને. ૧૯
- રસતો ખુશો કરી, ખતાવ્યું આરણ્ય;
તો ક્યમ કાયર થયા, પ્યાઈ કરિ પારણ્ય;
વિનતી લલ્લુ તણી, ધ્યાનમાં ધારણો,
સ્વદેશના સુખ માટે પ્રવાસ પધારણો. ૨૦

મૂરખના રાજી.

દોહરા.

- કરી દેવું દુનિઆ વિષે, દેતાં દિલગિર થાય;
સજ્જન ગણેા સંપ્રિમાં, તે મૂરખનો રાય. ૧
- માત પિતા પદને તથ, પૂજે પત્ની પાય;
લજ્જો નવ લાજે જગ, તે મૂરખનો રાય. ૨
- વોરે વસ્તુ વિત દઈ, જેનો અપ ન જરાય;
નાણુંના પાણુ દરે, તે મૂરખનો રાય. ૩
- નાત વરામાં નીશ દિન, દ્રવ્ય ખરે ખરચાય;
ગરીબને આપે નહીં, તે મૂરખનો રાય. ૪
- જે વસ્તૂથી વરસમાં, નિશદિન પોપણુ થાય;
તે નાંખે જાડે કુવે, તે મૂરખનો રાય. ૫
- કાચ ગ્રહે રતો તથ, નવ દિલમાં દુઃખાય;
સોનાનું પીતળ કરે, તે મૂરખનો રાય. ૬
- સદ્ વિદ્યા શીખે નહીં, મંત્રો ભણુવા આ'ય;
સવળાનું અવળું કરે, તે મૂરખનો રાય. ૭
- કલેશ કરી કુટુંબમાં, લડવા સામો ધાય;
સંપ ન રાખે સંપ્રિમાં, તે મૂરખનો રાય. ૮
- ધશ્વરને અળગા કરી, પાખંડ પુજવા ધાય;
દુખિ થાશે દુનિઆ વિષે, તે મૂરખનો રાય. ૯
- કરિને સારું કાઢનું, રાજી હૃદય ન થાય;
ખોટું કરિ ખુશી રહે, તે મૂરખનો રાય. ૧૦
- પરનારીની પ્રીતથી, ખુબ ખુશી દિલ થાય;
નાણું નાખે નેહથી, તે મૂરખનો રાય. ૧૧
- પીયા દર પ્રીતથી, દળબદ દોડયો જાય;
પૈસા નાંખે પાણિમાં, તે મૂરખનો રાય. ૧૨
- કસબ અધિક તો આવડે, પણ ઉઘમ ન કરાય;
જૂમીમાં જૂખે મરે, તે મૂરખનો રાય. ૧૩
- યુદ્ધને દંધ બાળકી, પછિ મનમાં પસ્તાય;

રાંડે ત્યારે બહુ રડે, તે મૂરખનો રાય.	૧૪
સાકર છોડી સર્વદા, ઝેર હાગાહળ ખાય; સમજી તેને સૃષ્ટિમાં, સહુ મૂરખનો રાય.	૧૫
ઊપજ ઉર લોખ્યા વિના, જરવો બહુ જાય; દેવામાં હુખી જશે, તે મૂરખનો રાય.	૧૬
પરનારીનો સંગ જે, સેજે કરવા જાય; પડે નરકની ખાણમાં, તે મૂરખનો રાય.	૧૭
કુલણજી થઇને કૂરે, કરે કમાઇ ન કાંય; કમાણિ ખાશે કોકની, તે મૂરખનો રાય.	૧૮
મદદ ન કરે ગરીબને, કરે ચોરનો સાય; એવો જે જન અવનિમાં, તે મૂરખનો રાય.	૧૯
સગ્રહ કરતાં પાપનો, દિલ દિલગિર નવ થાય; પુન્ય કરે નહિ પૃથ્વીમાં, તે મૂરખનો રાય.	૨૦
શિર ઉપર છત્રી ધરે, જોડા નહિ પગમાંય; નગ રદવ નિરખે પગ દવન, તે મૂરખનો રાય.	૨૧
પંડિત પોતાને ગણે, નહિ બિજો મનમાંય; આપ વખાણુ કરે મુખે, તે મૂરખનો રાય.	૨૨
અજીત અવરની નજરના, નિજ અવગુણુ ન કળાય; ગુણુ મય પોતાને ગણે, તે મૂરખનો રાય.	૨૩
દાંત એક ડાચા મહી, જોતાંતો ન જણાય; મન પદમણિ પરણ્યા તણુ, તે મૂરખનો રાય.	૨૪
વગર કારણે જન પરે, ગુસ્સો કરતો જાય; જશ અપજશની ખબર ના, તે મૂરખનો રાય.	૨૫
ખોલાચ્યા વિણુ ખોલતાં, લાજ ગણે ન જરાય; ના પાડે પણ ના રહે, તે મૂરખનો રાય.	૨૬
કામ વિના ખીજ તણુ, વાતો કરે સદાય; લાભ વિના રખડી મરે, તે મૂરખનો રાય.	૨૭
ઝાળખાણુ વિણુ અન્યનો, બહુ વિશ્વાસ થાય; દોંગી ધુતી ખાય છે, તે મૂરખનો રાય.	૨૮
દુશ્મન દુનિઆમાં કયો, દોસ્ત કાણુ કેવાય;	

એવી જોને ખબર નહિ, તે મૂરખનો રાય. ૨૯
 કારણ વિણ જો અહિં તહિં, અણુજાણ્યો અથડાય;
 લાભ ન રાખે હાથમાં, તે મૂરખનો રાય. ૩૦
 થોડું સમજે નહિં અને, વિદ્વાનમાં ખપાય;
 ડાળ ધાણ ડાહ્યો બને, તે મૂરખનો રાય. ૩૧

સ્વાર્થ વિષે.

ઉર્ધ્વ ઇંદ્ર ઇંદ્ર.

કુસૂમ સુગંધ સહીત થાશે, સુગંધિ લેવા અતિ ^૧ભૂંગ ધારો;
 તજો સુગંધી વિણ તેહ જાણો, સગાં સહુ સ્વાર્થ તણાં પ્રમાણે. ૧
 હશે ફળો વૃક્ષ વિશેજ બ્યારે, ^૨વિહંગ દોડી બહુ જાય ત્યારે;
 વિના ફળો પક્ષિ ન જાય જાણો, સગાં સહુ સ્વાર્થ તણાં પ્રમાણે. ૨
 તળાવમાં પાણિ અતી ભરાશે, બગો કિનારે લલચાઇ જશે;
 તજો સુકાતાં ^૩સર પવાર જાણો, સગાં સહુ સ્વાર્થ તણાં પ્રમાણે. ૩
 હશે શુ શોભીત વનો હનરો, ^૪કુરંગ બ્યાં ત્યાં ચરતાંજ ચારો;
 ધતાં વનો ^૫દગ્ધ નડી જાણો, સગાં સહુ સ્વાર્થ તણાંજ જાણો. ૪
^૬રણાંગણે દુઃખજ સૂત પામે, તથાપિ જાતું નહિ શત્રુ સામે;
 હશેજ ^૭શંકો જન એમ જાણો, સગાં સહુ સ્વાર્થ તણાં પ્રમાણે. ૫
 હશે વિશેષે જર જન પામે, સગાં સંખ્યાથી મળશે ઉલાસે;
 વદે મુખે મિષ્ટ ન વા'લ જાણો, સગાં સહુ સ્વાર્થ તણાં પ્રમાણે. ૬
 હશેજ દર્દી જન જેહ વારે, સહે સહુ વૈદ્યું કે'ણ ત્યારે;
 થતાં મુખી વૈદજ વૈર જાણો, સગાં સહુ સ્વાર્થ તણાં પ્રમાણે. ૭
 મહે ગુણીકા ધનવાન જે તે, હરે રમાડી બધું દ્રવ્ય પોતે;
 તજો થતાં દ્રવ્ય રહીત જાણો, સગાં સ્વાર્થ તણાં પ્રમાણે. ૮
 બહુ પશુ દૂગણું હોય બ્યારે, દિયે વિશેષે જન ખાણુ ત્યારે;
 પછી નહિં ખાણુ દિયેજ દાણો, સગાં સહુ સ્વાર્થ તણાં પ્રમાણે. ૯
 ગરીબ શ્રીમંત નૃપો વડેરા, પ્રિતીથિ આવે પડતા બણેરા;
 લલ્લુ પ્રિતી સ્વાર્થ વિના ન જાણો, સગાં સહુ સ્વાર્થ તણાં પ્રમાણે. ૧૦

૧ કુલ. ૨ ભરો. ૩ પક્ષી. ૪ તળાવ. ૫ પાણી. ૬ હરણ. ૭ બળવું.
 ૮ લડાઇનું મેદાન. ૯ નપુંસક.

દોહરો.

જાણો જન આ જગતમાં, સગપણ સ્વારથ હોય;
વિણ સ્વારથ બધું વિના, સાંચ કરે નહિં કાચ.

૧૧

લક્ષ્મિને ઠપકો.

વસંતતિલકા છંદ.

હે લક્ષ્મિ આણું ઠપકો સુણુ ધૈર્ય ધારી,
મારી તું શીખ ગણુ માતૃત્વ હીત કારી;
ધારી તું ધ્યાન પરિ ઉત્તર દે વિચારી,
તારી અપાર વધશે અહિં કિર્તિ સારી. ૧
કોરેથિ બેઠિ ક્યમ કાયર કેરિ પાસે,
નાસે શુરાથિ ક્યમ રક્ષણુ તારું થાશે;
જાશે તનેજ રણમાં રખાવિ ત્રાસે,
શાથી તું નારિ વશ ના શુરવીર પાસે. ૨
તેં પ્રીત ધારિ ગણિ મુર્ખનિ યારિ સારી,
ધારી ન બીક મિનિ કેમ ન તેથિ નારી;
તારી ન કિર્તિ કદિ મુર્ખ શકે વધારી,
હે નારિ કેમ વરિ નૈ વિદવાન ધારી. ૩
ઉદારનો શું અપરાધ વશોજ અંગે,
સંગે તું કેમ રહિ નૈ ઉરથી ઉમંગે;
શાણી તું મર્મ સમજવ પ્રિતેથી તેનો,
શો છે અગાધ અપરાધ ઉદાર કેરો. ૪
પ્રીતેથિ નિત્ય જહ બેઠિ તું લોભિ પાસે,
ખાશે ન અન્ન દિનને નહિ દાન થાશે;
જાશે તથાપિ દિનતો વળશે નિરાશે,
ચાશે ન તેથી કંઈતો તું ન કેમ નાસે. ૫

લક્ષ્મિનો ઉત્તર.

વસંતતિલકા છંદ.

પ્રીતેથી મુચ્ચ તું હકીકત ધ્યાન ધારી,

- સારી નઠારિ સુણિ વાત તું જો વિચારી;
તારી તમામ ચિત બ્રાંતિજ ભાગનારી,
લેજે તું વાત મમ સ્નેહ ધરી સ્વિકારી. ૧
- જાજં કદાપિ શુરવીરનિ પાસ પ્રીતે,
નિત્યે ચડેજ રણમંહિ શુરાનિ રીતે;
ચીતે કદાપિ ન હરે મરવાનિ બીકે,
શી કેવિ વાત વિષવા થઇ રે'વું નિત્યે. ૨
- વિદ્વાન પામ ધરિ આશ કદાપિ જાડં,
મુંઝાડં તેથિ મનમાં શું હું દાસ બાડં;
ક્યાં જાડં બાંધિ ગુણુ પાસ થકીજ રાખે,
શેવા કદાપિ ન કરે વળિ કેદ નાંખે. ૩
- જાડં કદાપિ ધરિ પ્રીત ઉદાર પાસે,
કિર્તીનિ આશ થકિ વાપરતાં ન ત્રાસે;
તારે શું નાથ તજીને પર ધેર જાવું,
ઉદાર પાસ વસવે દુઃખ છેજ આવું. ૪
- લોભી કદી ન ખરચે નહિં ખાચ ખાંતે,
પંપાણિ રોજ મુજને ધરમાંહિં દાટે;
શેવા અપાર કરિ સૂખ હમેશ આપે,
નાસું શું કામ પટરાણિ કરીજ સ્થાપે. ૫
- એવાં અપાર દુઃખ છે વરવાથિ બીજે,
રીઝે તમામ જન કે મનમાંહિં બીજે;
મારે મને ન અપરાધ ગણું તમારા,
લોભી તમામ જનથી મુજ મન સારા. ૬

વસંતઋતુ વિષે.

હરીગીત છંદ.

સૃષ્ટિ તાણું રૂપ હે સખી બદલાય શું આ બહુ વળી,
લીલા જગતની જામી રહિ શું વાત જાણે નહિં કળી;
પદ્મવ નવાં રવિટપે દિસે વળિ છોડ સારા આજતો,
આવ્યો અત્તી આનંદ કારી વસંતઋતુ રાજતો. ૧

આંખે અથાગજ મોર ઝુલે જાય નહિં શોભા કહી,
 શી વન વિષે દાસે વિટપને વેલિ થડ વળગી રહી;
 સુગંધ વિચરારવેજ સારી ઝડપથી ફુલ ઝાડતો,
 આંખે અતી આનંદ કારી, વસંતઋતુ રાજતો. ૨
 અગણિત કિલા અવની વિષે નજરે પડેછે ન્યાળતાં,
 પંથી જતો આરામ પામે પંથ મધ્યે આસતાં;
 હડસેલ હીમાલય તણો વા ટાઢ ટાળી આજતો,
 આંખે અતી આનંદ કારિ વસંતઋતુ રાજતો. ૩
 આંખે શિયાળો ચોંપથી ફરિને રૂંદરસ બધી વિષે,
 આતી ઉનાળે વાસ કીધો રાજ તો તેનું દિસે;
 દીવસ કયો લાંબો લગારક રાત ટુંકી પાડતો,
 આંખે અતી આનંદ કારી વસંતઋતુ રાજતો. ૪
 ગાયે રૂપાળા રાગ કાઢી ખેડુ ખેતર ખેડતાં,
 આનંદ આણે અંગનાઓ નિજ તનયને તેડતાં;
 મધુકર કરે ગુંતર વનમાં મહ ધરી મન ગાજતો,
 આંખે અતી આનંદકારી વસંતઋતુ રાજતો. ૫
 મધમાંખિ મધ ચુસે અતી ઝંઝડુ પાખંડી ઉપર રહી,
 જનને બતાવે એમ જગમાં વખતતો ખોલો નહીં;
 આગળથી કરિયે એકદું, પાછળ પડે નહીં ખાદતો,
 આંખે અતી આનંદકારી વસંતઋતુ રાજતો. ૬
 ગાયન કરે ગાયક ધણા ધરિને મૃદંગો હાથમાં,
 હોરી હરીજન ગાય હંશે સજન કેરા સાથમાં;
 દાસે અતી દેવળ વિષે આનંદ હિસવ આજતો,
 આંખે અતી આનંદકારિ વસંતઋતુ રાજતો. ૭

શાર્દુલવિક્રિડિત છંદ.

શોભા શી કહું સૃષ્ટિના સુખ તણી, શીમા વળી જાયછે,
 જોતાં તો જગમાં બધે ધથ તણી, લીલાજ દેખાય છે;
 એવા દીન દયાળ દુઃખ હરતા, વિશ્વેશ વંદુ સદા,
 આપો સૂખ અપાર દીન જનને, ટાળી અતી આપદા.૮

એક સ્ત્રી પોતાની સખી પ્રત્યે પોતાનો પતી પરદેશ
ગયેલો આવ્યો નહીં માટે કહેછે.

વસંતતિલકા છંદ.

શોભા અપાર ખિલિ આજ અખીલ કેની,
કેતાં ન પામું કદિ પાર હું કાટિ ફેરી;
વૃક્ષો તમામ ફળ પત્ર થકી ઝુકાવ્યાં,
આવી વસંત પણ નાથ સખી ન આવ્યા. ૧
આશા અધીક હરનીશ ઉરે ધરંધુ,
આવ્યા ન જાણી અખ રવારિ થકી ભરંધુ;
કે નાથ રોષ ધરિ દીવ વિષે રિસાવ્યા,
આવી વસંત પણ નાથ સખી ન આવ્યા. ૨
બેઠા વિદેશ જમ છોડિ સ્વદેશ પ્યારો,
લીધી ન લેશ ખબરો તજિ સ્નેહ સારો;
શું નારિ અન્ય થકી નાથજિ ભોળવાયા,
આવી વસંત પણ નાથ સખી ન આવ્યા. ૩
કીધો વદાડ શુભ બેસિ અગાશિ સારો,
દીધોઠ કોલ કરમાં ઝટ આવવાનો;
કોણે ભુલાવિ કર કોલ પતી ભમાવ્યા,
આવી વસંત પણ નાથ સખી ન આવ્યા. ૪
શો દોષ કોષ મમ નાથ હેઠે વશ્યો છે,
શું પ્રેમ અન્ય જનનો મનમાં ઠસ્યો છે;
હે નાથ ભોળપણમાં કમ ભોળવાયા,
આવી વસંત પણ નાથ સખી ન આવ્યા. ૫
પત્રો અપાર લખિ થાકિ ગઇ હું પ્યારા,
આવ્યો ન પત્ર સુણિ આંસુ તણીજ ધારા;
કોણે વિયોમ પ્રિય પત્ર તણા પડાવ્યા,
આવી વસંત પણ નાથ સખી ન આવ્યા. ૬
ભૂલી હું બાન ભરથાર તમામ આજે,

વીયોગ અગ્નિ થકિ દીપ્ત હમેશ દાઝે;
 થાયે વિચાર ઉરમાં ક્યમ નાથ નાવ્યા,
 આવી વસંત પણુ નાથ સખી ન આવ્યા.
 સાલે વિયોગ રૂપિ બાણુ સદા શરીરે,
 કામાગ્નિ તાપ સહુ નાથ હું નિત્ય ધીરે;
 દારીની દાઝ હલમાં નવ નાથ લાવ્યા,
 આવી વસંત પણુ નાથ સખી ન આવ્યા. ૬
 આણી ઉમંગ ઉર વાટ વિશેષ જોડે,
 આવ્યા ન જાણિ પ્રિયનાથ મને મુંઝાડે;
 કોણે ભુલાવી ભરથાર લજ્જા ભમાવ્યા,
 આવી વસંત પણુ નાથ સખી ન આવ્યા. ૭
 આવે સમે ન પ્રિય ચે.ગ વિયોગ ધારો,
 પ્યારીન અર્જ સુણિ નાથ પ્રિતે પધારો;
 શું નાથ સૂખ સરવે તજિને તગ્નવ્યાં,
 આવી વસંત પણુ નાથ સખી ન આવ્યા. ૧૦

લાંચ વિષે.

ભૂજંગી છંદ.

ઘણા ભૂલમી લાંચ ઝાઝી લઈને, ખરેખાત ખુશી થતા દુઃખ દેને;
 પછી થાય તેના જીઓ હાલ કેવા, ગણો લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૧
 અનીતી કરે લાંચ લે લોક પાસે, ડરે ના દિલે રાયના કોઈ ત્રાસે;
 પછી ખાય ખતા લઈ લાંચ કેવા, ગણો લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૨
 અતી થાય અન્યાય લાંચે કરીને, છુટે શાક સૌ લાંચ તેને ભરીને;
 ગરીબો તણા તો પછી હાલ કેવા, ગણો લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૩
 ઘશે ન્યાય લાંચે કરીને અકારો, જનો સર્વ ધીકારશે ન્યાય ધારો;
 પછી ન્યાય કારોજ કેવા કહેવા, ગણો લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૪
 શુનેગાર છુટે દહ લાંચ ઝાઝી, ગરીબો ખમે દુઃખ ને જાય દાઝી;
 પછી તેપરે થાય ધીકાર કેવા, ગણો લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૫
 જનો ના ગણો પાપનો કુંભ નાનો, કદાપી નહીં રે'યતે કુંભ છાનો;
 ભારતાં ટૂટી જાય અવ્યો ન રે'વા, ગણો લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૬

- પુટયો કે બડકો દશો દીશ થાશે, સુણીને બડકો ખુશી સર્વ થાશે;
ન આવે પછી કોઇ પાસે રહેવા, ગણો લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૭
- પછી રાયની પાસ ઇન્સાફ થાશે, બધા લોકમાં મૂર્ખ તેતો ગણાશે;
પછી આપશે રાય ઇન્સાફ એવો, ગણો લાંચિયો ચાંચિયા ચોર જેવો. ૮
- કરે દંડ કાં કેદની તેહ શીક્ષા, જતો પાસ ઉભા કરેછે પરીક્ષા;
ગણે મુર્ખને ઉચરે શબ્દ કેવા, ગણો લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૯
- બધા લોકમાં લાંચથી લાજ નજરે, વળી રાયથી ખુશ શીક્ષા પમાશે;
જુઓ લાંચથી હાલ થાશેજ એવા, ગણો લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૧૦
- કરે રાય લાવી દયા એછી શીક્ષા, હજીતો પ્રજાની રહીતે પરીક્ષા;
જવુંછે હજી ત્યાં ખરો ન્યાય લેવા, ગણો લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૧૧
- કરે ઇશ બ્યારે તપાસી તપાસ, ઉભા રાખશે એકલા તેની પાસ;
કરે સાફ ઇન્સાફ દેવાધિ દેવા, ગણો લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૧૨
- સુણો વીનતી એ અધીકારિ મારી, અતી હીત કારી થશે તે તમારી;
નિમાયા નથી બદલુજ્યો લાંચ લેવા, ગણો લાંચિયા ચાંચિયા ચોર જેવા. ૧૩

સ્વદેશમાં સુધારો કરવા વિષે.

ઉપેદ્રવજૂ છંદ.

- અરે સહુ અંતર પ્રેમ આણો, દુખી થતા દેશનિ દાઝ જાણો;
વિવેક રાખી દુખને વિદારો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો સુધારો. ૧
- પણ્યા દુકાળો અતિ દુઃખ આપે, ગરીબનું સંકટ કો ન કાપે;
અરે થયો દેશ બધો નરેરો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો સુધારો. ૨
- સ્વદેશ પ્રખ્યાત પુરો ગણાતો, ગુણે કરી ઉત્તમ તે જણાતો;
હતો અતી લક્ષ્મ તણો વધારો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો સુધારો. ૩
- પુટયો અતી સંપ સગાનિ સાથે, મુવા લડી મુર્ખ સર્ખાધિ હાથે;
કયો બધે દેશ અતી અકારો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો સુધારો. ૪
- થયું જુઓ રામનું રાજ દેશે, સંતાપને શેષ દિંકો ન લેશે;
હતો અતી ખેતી વિષે વધારો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો સુધારો. ૫
- મયા મહાવીર સ્વદેશમાંથી, કહો હવે સૂખ મળેજ ક્યાંથી;
નહીજ નેત્રે સુખને નિહાળો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો સુધારો. ૬
- હડયો ધણો ઘાટજ સૂખ લેવા, થયા બધા દેશ નમદ જેવા;

હવે નથી દુઃખ તણો કિનારો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો સુધારો.	૭
લક્ષ્મિ લુટાઇ ગઇછે વિદેશ, સંતાપ ને શોક સ્વદેશ દીસે;	
હવે સુખો ક્યાંધિ મળેજ યારો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો સુધારો.	૮
જરા નથી સંપ સગાનિ સાથે, પડે મહા કષ્ટ સ્વદેશ માથે;	
કુટુંબમાં કલેશ તણો પ્રસારો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો સુધારો.	૯
તજો તમે કલેશ કુટુંબમાંથી, બણો બલા બાધ ઉમંગમાંથી;	
યશ સુખી દેશ ખરે ખિયારો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો સુધારો.	૧૦
મળે સુખો હુત્ર ને હજારો, ઘણી સુ વિદ્યા સુતને બણાવો;	
કૃપી તણો જો કરશે વધારો, સ્વદેશિયો સઘ ધરો સુધારો.	૧૧

વિપત્તિમાં હીંમત રાખવા વિષે.

સવૈયા એકત્રીશા.

અવની તળ અવતાર ધર્યો પણ અણુવ આ તરવો સંસાર, હીંમત વિણ કો પાર પડે નહિ એ નિશ્ચય ઉરમાંહી ઉતાર; મહાન શત્રુ વિપત્તિ વસેછે તરનારા ને દુખ કરનાર, ધૃત્વર દત્ત ગણી સુખ દુખ ન હીંમત વિપત્તિમાં જન હાર.	૧
કાળચક્ર પેડે વિપત્તિનું ચક્ર ભમે છે આ સંસાર, એકવાર સરવે પ્રાણી તે ચક્ર વિષે આવી જનનાર; હીંમતવાન મુંઝાઈ જાય છે ધીરજ કો વિરક્ષો ધરનાર, ધૃત્વર દત્ત સુખ દુખ ન હીંમત વિપત્તિમાં જન હાર.	૨
હીંમત છુટે તેમ વધારે વિપત્તિ આવીને નડનાર, દુખ આતશય આવી આપેછે હિમત વિણ તે નહિ હઠનાર; માટે હીંમત ધરવી હૈયે મુંઝાવું મનમાં ન લગાર, ધૃત્વર દત્ત ગણી સુખ દુખ ન હીંમત વિપત્તિમાં જન હાર.	૩
મહત્ત જનોને પડી વીપત્તિ તે તું તારા મનમાં ધાર, તારે માથે આજ નવી નહિ એ વિચાર ઉરમાંહી ઉતાર; વિપત્તિથી તે જન કશમ છૂટ્યા એ વિચાર કર વારંવાર, ધૃત્વરદત્ત ગણી સુખ દુખ ન હીંમત વિપત્તિમાં જન હાર.	૪
હિમતનાં હથિઆર ધરીને તે વિપત્તિ સામા લડનાર, કોઈ પ્રકારે કષ્ટ પડે પણ રણુથી પાછા નહિ હઠનાર;	

તો તેને અંતે સુખ આવ્યું અદૃશ જતો અગ્નિ અવતાર,
ધનુરદત્ત ગણી સુખ દુખ ન હીમત વિપત્તિમાં જન હાર.

૫

દોહરો.

હીમત વિષુ હસકો ગણે, જનને વાર લગર;
હિતમ નર એ નહિ કદી, વાનર નર નિરધાર.

૬

રૂચિરા છંદ.

જે જન સંપત્તિમાં, સુખ માની છડી જતા નથિ સંસારે,
સુખ દુઃખ સરવે સરખું ગણિને વિપત્તિમાં હીમત ધારે;
રણક્ષેત્રે રિપુથી લડતાં કદિ ભય ધરી મનમાં નવ ભાગે,
તે નર ત્રિભૂવન તણા તિલકનો દુનિયામાં દાયો ભાગે.

૭

દોહરો.

પીતરાઈ પડતી વિધે, કદી સગા નવ થાય;
વાત વદવિશું અન્યની, કરશે નહિં કદિ સાંચ.
પડે જોહન! પંડપર, એ ભોગવશે આપ;
બીજા જન હસિને કહે, પેલા ભવતું પાપ.

૮

૯

કુંડગિઆ છંદ.

વિપત્તિમાં હીમત કદી હારો નહીં જરાય,
હીમતથી દુઃખો હરે, સુખ શરીરે થાય;
સુખ શરીરે થાય, જો નહીં હીમત હારે,
દુઃખ દૂર સહુ થાય, હોય મન હીમત ત્યારે;
દુઃખ આવે સહુ શીર, તોય હીમત નવ હારો,
સુખી થાવ જગ માંહિ, વિપત્તિમાં હીમત ધારો.
પાડું સ્ત્રી પંચાગિયે, હીમત રાખી મન,
ચિર તાણ્યાં ચોપે કરી, હેતે દુરયોધન;
હેતે દુરયોધન, તોય હીમત નવ હારી,
લાજ ગર્હ નહિ લેશ, સતી કેવાણી નરી;
સાંચ કરી શ્રી કૃષ્ણ, જો મને હીમત ધારી,
લાંછન નાવ્યું લેશ, પાંડુની સ્ત્રી પંચાગિ.

૧૦

૧૧

દશરથ સુત શ્રી રામને, કાઢયા વનની માંય,
 સાથ સતી સીતા લઇ, મુંઝાણા નવ કાંય;
 મુંઝાણા નવ કાંય, જો મને હીંમત રાખી,
 થયું સિતાનું હરણુ, તોય હીંમત નવ નાખી;
 માયો રાવણુ રાય, હીંમતે લીધી નારી,
 હીંમત રાખી મન, સૂત દશરથ બલિહારી. ૧૨
 હરીશ્ચંદ્ર ભૂપાળને, દુઃખ પડ્યું દિવ માંય,
 રાજ પાટ સરવે ગયું, પાસે ન રહ્યું કાંય;
 પાસે ન રહ્યું કાંય, અતી દુઃખ દીલે આવ્યું,
 વેચાણો નિત્ય ઘેર, નામ નીચુંજ ધસવ્યું;
 મુવો સુત રોહિતાશ્વ, તોય હીંમત નવ હારી,
 સુખી થયો જગ મહિં, હિંમત હરિશ્ચંદ્રે ધારી. ૧૩
 નળ નૃપ નિજ નારી લઇ, વસ્યો અરણ્યમાં વાસ,
 દુઃખ દીલે અતિશય પડ્યું, તોય ન પામ્યો ત્રાસ;
 તોય ન પામ્યો ત્રાસ, ભટક્યો વનમાં ભારે,
 રહ્યો અયોધ્યા માંય, તોય હીંમત નવ હારે;
 બધી કાળિ થઇ કાય, તોય હીંમત મન ધારી,
 વસ્યો અરણ્યમાં વાસ, લઇ નળ નૃપ નિજ નારી. ૧૪

ધાર્યું ન થવા વિષે.

વંશસ્થ છંદ.

અરે અવીચાર થકી શું તું બકે, જીવાનિના જોર મહિં શું તું બકે;
 પડ્યું રહે જોર ન કામ આવશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે ૧
 તું રોગનો ભોગ થવા ન ઇચ્છતો, તું નિત્ય રોગી નિરખીજ નાસતો;
 તને કદી રોગ અપાર પીડશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૨
 ભલા ભલા જન જતા રહ્યા બધા, અપાર ઉદોગ થકી ન તે બચ્યા;
 શું જોર તારું પ્રભુ પાસ ચાલશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૩
 તું કાળની કાળથિ નિત્ય નાસતો, ભલા મુઆ ભાળિ તું કાય કાંપતો;
 તથાપિ તે પ્રાણુ પજે પડાવશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૪
 મુવા મહીપાળ અમીરતો ધણા, શુરા મુવા તે નહિં દીવ તે ગણ્યા;

- મું ખીકથી કાળ કદાપિ છોડશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૫
- અતી અબીલાપ થયા તને મને, ઘડીકમાં સ્થાલ થવા તણા તને;
તથાપિ તેવો નિત રાંક તું હશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૬
- અપાર આંખા અબિલાપના કર્વા, શિંચી સુઆશા જળ તેં ઉછેરિયા;
તથાપિ તેનું ફળ તું ન ચાખશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૭
- અધીક આશા ઉરમાં ધરી સદા, તજ ન ઉરે થકિ આશ તો કદા;
ફળી ન જાણી દિલ દાહતો થશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૮
- વિદેશમાં આશ ધરી તું વીચર્યો, અપાર પૈસો કુડથીજ તેં દ્યો;
મને વિચાર્યું કદિ તે ન ખુટશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૯
- તું રાય કે ચારનિ ધારિ ખીકને, સંતાડિ આખો સ્થળ ધારિ ઠીકને;
તથાપિ ત્યાંથી ધન નાથ પામશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૧૦
- ઘડીકમાં આસ ભમેજ ભૂતજે, ઘડીકમાં બોમ વિષેજ સંચરે;
ઘડીકમાં પાછિ નિરાશ થૈ જશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૧૧
- ગણે ઘડી રાય ખનું હું દેશનો, ખનું હું દાકેમ અધા પ્રદેશનો;
તથાપિ તેવો નિત રાંક તું હશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૧૨
- તું જાણુ નારી પરજું હું પદ્મની, તથાપિ નારી મળશેજ શંખણી;
ધરી ખરી આશ તુંતો વિમાસશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૧૩
- ભલે કરે આશ મનુષ્ય ભૂતજે, ન આશ ઇચ્છીત જગે કદી ફળે;
પ્રભૂ વિના કો નવ પાર પાડશે, કદાપિ તારું જન ધાર્યું ના થશે. ૧૪

દાહરો.

ધાર્યું આ ધરણી વિષે, કોનું કદિ નવ થાય;

મનુષ્યતાજું મિથ્યા થશે, ધરણીધરનું થાય.

૧૫

ઇંદ્રવજ્ર છંદ.

ધાર્યું ધણીનુંજ હમેશ થાય, મિથ્યા મનુષ્યો તાજું તો મનાય;
તેમાંથિ કો દી ફરશે ન એક, ફરે ન નિર્માણ પ્રભુનું છેક.

૧૬

ઉપેંદ્રવજ્ર છંદ.

ન કલ્પના જેનિ કદી થયેલી, ન ચીત્ર વૃત્તી કદિ ત્યાં ગયેલી;
ખનાવ એવા ખનશે અનેક, ફરે ન નિર્માણ પ્રભુનું છેક.

૧૭

ઘડીકમાં સ્વર્ગનું સ્વપ્ન થાય, ઘડીકમાં તેજ જતું જણાય;
ન પાર દીસે પ્રભુની કૃતીનો, ન તર્ક પોંચે જનની મતીનો.

૧૮

અહંકાર ત્રિષે

કુલશા ૭૬.

ગર્વ જન જે કરે મોત વીના મરે, ગર્વથી હાની અતિશેજ થાયે;
 ગર્વથી સારં થાયે નહિં કેષનું, ગર્વથી આખર સઘ જાયે.
 ગર્વથી લોક ઘેઘા અને છે બહુ, ગર્વથી કૂળનો નાશ થાયે;
 સહુ જનો જાણુજ્યો અંતરે આણુજ્યો, ગર્વથી લોકમાં લાજ જરો. ૧
 ગર્વ કીધો જુઓ કંસરાયે ધજો, બેનનાં બાળકો સકળ માર્યાં;
 કરગરી કંસ પાસે ઘણા કલેશથી, તોય બાળક કદી ના ઉગાર્યાં.
 છેલ્લે પુત્રી થઈ વાણી કેતી ગઈ, કૂળ તારા તણો નાશ થાયે;
 વેરિ તારો વસે મધ્ય ગોકૂળમાં, તેજ તારો કદી કાળ કરશે. ૨
 કેણુ અવની વિષે મારનારો મને, શત્રુને શોધિને કાર મારં;
 શોધવા શેરમાં ચોંપથી ચાલિયો, ગર્વથી આંધજે ના વિચાર્યું;
 પણ મુવો મારતાં શત્રુ પોતા તણો, શત્રુને દિલ નહીં આંચ આવી,
 કંસ જેવો મુવો રાય મોટો, જરાવારમાં અંતરે ગર્વ લાવી. ૩
 દુષ્ટ દુર્યોધને ગર્વ આણ્યો ઘણો, પાંડુને દુઃખ દઈ રાજ લીધું;
 ચીર તાણ્યાં સતી દ્રૌપદીનાં વળી, બાળવાતું ખુરં કામ કીધું;
 એમ અંકાર દીસે અતી આણિને, પાંડુ પુત્રો પરે કોપ કીધો;
 પણ મુવો મારતાં પાંડુના પુત્રને, રાજનો લાવ જરિયે ન લીધો. ૪
 લંકાજન કિરે ગર્વ લાગ્યો ઘણો, રામ પત્ની તણું હરણુ કીધું;
 વાંચે હાલ બેહાલ તેને કર્યો, રાજનું સૂખ જ રયે ન લીધું;
 ગર્વથી દુઃખ દીસે અતી પામિયો, પુત્ર પરિવાર તો નાશ પામ્યા;
 સૂખ લીધું નહીં ગર્વથી રાવણે, કુંગડા દુઃખના શીર જામ્યા. ૫
 ગર્વ આણ્યો ઘણો જેમતે જેમથી, કોઈ જીતે ન જન એમ ભાખ્યું;
 રાય રાણા બધા હારિયા તે થકી, અંતરેથી અમીમાન નાખ્યું;
 પૂતળાં બાંધ્યાં પગ વિષે તો બહુ, રાય રાણા બહીભાત જીતી,
 ભીમ સાથે બક્ષા યુદ્ધમાં તે મુવો, જાણુજ્યો ગર્વની એજ રીતી;
 ગર્વ આણ્યો જરાસીંહ રાયે ઘણે, ગર્વ આણી અતી કોપ કીધો;
 દુઃખ દીધું ઘણા લોકને ગર્વથી, રાય રાણા જિતી દંડ લીધો,
 પણ મુવો પાપિ તે ગર્વથી યુદ્ધમાં, ગર્વથી રાજ ને પાટ ખોડ્યું;

દુઃખ બહુ પામિયો દીક્રમાં ગર્વથી, તોય દીક્રે ન વીચારિ જોયું. ૭
 ગર્વ ધારી ઘણા મસ્ત યોદ્ધા મુવા, ગર્વથી આખર તો ગુમાવી,
 રાજને પાટ રોજ્યું બધું ગર્વથી, તોય નહિ દીક્રમાં શુદ્ધિ આવી;
 સર્વથી ગર્વ તો નીચમાં નીચ છે, એમ સમજી સહુ ગર્વ છોડો,
 નરક રૂપી નકી ખાડમાં નાંખશે, કૂદિને કારમો ગર્વ ધોડો. ૮

સાયંકાળનું વર્ણન.

ત્રોટક છંદ.

પડિ સાંજ રતી નિરતેજ થયા, ફરિ શધ થવા દુર દેશ ગયા;
 મુખ લાલ દિસે રવિરાય તણું, ઝટ જય ધરી દિલ દુઃખ ઘણું. ૧
 ચક્રવા તણું દીલ દિસે દુખિયું, મુખ માથુકતું રવિ સાથ ગયું,
 પણ ધીર ધરે મનમાં અતિશે, વળિ કાલ રતી થકિ સૂખ થશે. ૨
 ખુશિ થાય ચક્રાર અતી ચિતમાં, રવિ અસ્ત થયો ઠીક આ તકમાં;
 મળશું પળમંદિ નિશાકરને, કરશું બધિ વાત સુમિત્ર કને. ૩
 મુખિ એજ રિતે હરનાશ થશું, રવિ રાય તણું નહિં કામ કશું;
 કમળો કલપાંત અપાર કરે, નિજ મિત્ર વિયોગથિ નેણ બરે. ૪
 અતિશે દુખ આવ્યું ગણુદિલમાં પ્રિયતોજ વિયોગ થતાં પળમાં;
 ધુલની ગભરામણ સર્વ ગઈ, રવિ અસ્ત થતાં શુભ આંખ થઈ. ૫
 ઉડિ વૃક્ષ વિષે સહુ પક્ષિ ગયાં, રવિ અસ્ત થવા થકિ દુઃખિ થયાં
 જયમ રય જાં હડતાળ પડે, ન દુકાન વિષે જન કોઈ ચડે. ૬
 ત્યમ અસ્ત થતા રવિરાય સુણી, કાર બંધ દુકાન મુ ઉઘમની;
 ચરવા ન જવાય ખવાય નહીં, પણ ધીરજ ધારિ અપાર તહીં. ૭
 રમૂગનાં યુથ જે વનમાં ફરતાં, સહુ બંધ થયાં રવિ આયમતાં;
 નિજ સ્થાન વિષે વિચર્યાં વનથી, અતિ દુઃખ ગણી રવિનું દીક્રથી. ૮
 અતિ રઘેનું તણું યુથ ગામ ભણી, વળયાં રવિનું દુખ દીલ ગણી;
 પ્રગટ્યો પશશિ ખુશિ થતો પળમાં, નિજ આણુ ફરી ગણિ ભૂતળમાં. ૯
 થયું રાજ નવું શશિરાય તણું, હરખ્યું મન તેધિ જતોનું ધણું;
 શુભ ચાંદન ખીલિ રહી સઘજે, નિરખી હરખ્યાં જન તેજ પળે. ૧૦

દેશીઓને સૂચના.

શિખરિણી વૃત્ત.

કરંછું હું કોડે, વિનિતિ શુભ દેશી જન કને,
 ધરો ધ્યાને પ્યારા, સરસ યશ ધારી નિજ મને;
 હોડો દેશી વીરો, પગલું ભરવાને પ્રથમથી,
 અરે દેશી બંધ, કયમ બનિ રહ્યા આગસુ અતી. ૧
 પડીછે આ ભૂમી, વધુ વરસથી તો પર કરે,
 સહે દુઃખો દીસે, તદ્દપિ જન ચિત્તે નવ ધરે;
 ગયા નાશિ શરા, રણજિત ગયાછે રણપુતો,
 પિડા પામે પડે, અતિ કરિ બળાપો અણુ છનો. ૨
 દશા આવી પુરી, ભરત ભુમિની આ અવસરે,
 થયા સત્તા હીણા, બળહિણુ બન્યાછે ધર ધરે;
 કહો કયાંથી દેશી, 'હનતિ કરશે આ ભુમિ તણી,
 રહે રોજે બેશી, સકળ જનતો આગસુ બની. ૩
 બલી ભૂમી બાળું, ભરત તણીનો આ જગતમાં,
 તથાપી તે છોડી, સરસ ભુમિ ભુટે મનમમાં;
 લડ્યા માંહે માંહે, સ્વજન અતિ મારી ખુશિ થયા,
 ગુમાવ્યું છે હાથે, સ્વયન જન આતી ઉત્પ બન્યા. ૪
 ભુલ્યા કૂળાચારો, તજિ દિધિ બલી જ્વારતિ સતી,
 ગદ્ય માતા વિદ્યા, સરસ યશ નિત્યે શિખવતી;
 બન્યા હાથે હીણા, તદ્દપિ નવ ચેતે ચિત વિષે,
 અરે આશું આપું, પડળ પેનયનેતો થયું દિસે. ૫
 બલી આ ભૂમીમાં, મરસ કૃષિ ન્યાર નિપજતી,
 ગણાતી સોનાની, ભરત ભુમિ ન્યારે સુખિ હતી;
 સદા જાણી સારી, સકળ વૃષ દેવા વિચરતા,
 અરે શું તે આજે, 'દિન બનિ અતિ ખાતિજ અતા. ૬
 બહુ બધો બાંધ્યા, પિડિત અતિ તેથી જન થયા,

ધુટાનું નૈ તેથી, શરમ ધરિ તે મૌનજ દહ્યા;
 દશા આવી એથી, કહણ અતિશે આ અવસરે,
 ખમે દુઃખો ખાંતે, તદપિ શુભ ધારા નવ ધરે. ૭
 વિદેશે જવાનું, અયુજ બનિને અંધજ કર્યું,
 અરે દેશી અંધ, નિજ જનનું તેથી સુખ હર્યું;
 દિહું છે શું દ્રષ્ટે, શુભ ફળ તમે બાળ લગને,
 મરે શીશુ કષ્ટે, પણ ન ચિતમાં તે દુષિ બને. ૮
 અરે આવું જાણી, જન મન કદી ના ધિરધરે,
 પડે આખે પાણી, તરત સુણિ છતી છળિ મરે;
 અરે એવા ધારા, તરત તજિ દોને સુમતિથી,
 રહો નાશી છેટા, સકળ જન આવી કુમતિથી. ૯
 તજે ધારા એવા, સરસ મશ તેથી નિપજશે,
 થશે પીડા થોડી, જન મન અતિશે સુખિ થશે;
 વિનંતી સદહુની, સુણિ જન બધા આગસ તજે,
 પડું પાયે દેશી, સુમતિ નિત જો સૌ ચિત સજે. ૧૦

કન્યા વિક્રય ન કરવા વિષે.

“બ્રહ્માએ બજન કર્યું ભગવાનનું” એ રાગ.

કન્યા વિક્રય મોટું પાપછેરે, જેનો ગણતાં નાવે પારજો. ૮૬.
 જે પાકી શીક્ષા થશેરે, જશે જરૂર જન જમને દારજો;
 દુખ અતિશય દુનિઆમાં દેખશેરે, ફટ ફટ કરે જનો ફિટકારજો.

કન્યા વિક્રય મોટું પાપછેરે. ૧

પુત્રી પેટે જે આવી પડીરે, તેને વેચે પૈસા માટજો;
 મન વિચાર કરે નહિ મૂરખારે, દામ લાઠને વાળે દાટજો. ૬૦ ૨
 ૧૮નયા તેર વરસની જે હશેરે, એશીનો જોશે ભરથારજો;
 ચેલી નાંખી ધરમાં થાબડેરે, હૈયામાં અતિશય હરખાયજો;
 પણ પાપીને ખબર પડે નહીરે, આ નાણું ધૂળધાણી થાયજો. ૬૦ ૪
 દુઃખ અતિશય દિલમાં દેખાડશેરે, મનમાં મુંઝવણ થાય અપારજો;
 જીવે ત્યાં સુધી સુખ ના મગેરે, મરતાં પડે નરક મોઝારજો. ૬૦ ૫

સરવે શાસ્ત્ર તણો સિદ્ધાંતછેરે, કન્યા વેચે જન કોવારજો; કં ૦ ૬
 પાપ અતી તેને શીરે પડેરે, વણ મોતે જન તે મરનારજો.
 ખીળાં પાપે જો નરકે પડેરે, તો છે છુટવાનો ઉપાયજો; કં ૦ ૭
 પણ આ વિકૃત પાપ અમાપનોરે, છુટવાનો રસ્તો ન જણાયજો.
 વેચ્યામાં જે વાત વિષે પડેરે, તે રૈરવ નરકે પડનારજો; કં ૦ ૮
 છોડવવાને તેને ત્યાં થકારે, સમરથ નથી કંઈ સરજનહારજો.
 વાત કરે દુઃખ પડશે એટલુરે, વેચ્યાના દુઃખનો નહિં પારજો; કં ૦ ૯
 માટે રહો જન એથી વેગળારે, તો સુખ મળશે અપરંપારજો.
 આળાને આપો સુખ પામવારે, ભાવે બણ્યો ગણ્યો ભરથારજો; કં ૦ ૧૦
 પણ પછ સરખી તેની પાસથીરે, લલ્લુ લેવી નહિં નિરધારજો.

દેશી રજવાડા વિષે.

રોળા વૃત.

રાજવળાની રીત, ચાલતી જે આ વેળા,
 પૂરણ ધારી પ્રીત, ખતાવું રામન ઘેલા;
 જનનખાને જાય, પ્રેમદા પાસે પ્રીતે,
 હર અતિશય અઠળાય, ચોર જ્યમ ચમકે ચિત્તે. ૧
 પટરાણીની પાસ, આશ ધરી નવ એસે,
 ધરિ અંતર ઉઘાસ, વાત મીઠી નવ કેંશે;
 વિચાર વધુ કોવાર, પ્રેમદાનો નવ પૂછે,
 ધમકાને ધીંકાર, નારને નિત્યે દેશે. ૨
 વજરને વશ રહે, કહે જે મુખથી કરતા,
 છુટવાનું નવ ચહે, રહે દા'ડી દિલ ડરતા;
 લગામ રાજનિ રહે, હમેશાં વજર હાથે,
 સારું નહારું ન કહે, નડી રૈયતને નાથે. ૩
 ભોક કરે પોકાર, જુલમની પીડા જાણી,
 દાદ મુણે ન લગાર, પડે પીડાનાં પાણી;
 એવું છે અધેર, વેર વિધાની સાથે,
 ઝાઝું પીતા જેર, ગરમલી ગોઠી હાથે. ૪
 પ્રીતે પ્રાતઃકાળ હડીને અમલજા માજે,

ચાકર નર તતકાળ, અમલ લેવા ઉઠિ બાગે;
 તુરત ખરલ ખખડાટ, દાટ વાગેછે દાંડી,
 અશીર્ણુઆનું હાટ, વાટતા અફિણ અનાડી. ૫
 ખોબા ભરતા ખંત, ધારિને અશીણુ કેરા,
 પીવરાવે કરી તંત, કસુખો બે ત્રણ ફેરા;
 મીઠાઈ મહિપતિ નિત્ય, મગાવીને ખવરાવે,
 બંધાણીપર પ્રીત, ચિત્તથી નિત્ય ધરાવે.
 પોતે પ્રીતે પીયે, કસુખો કાઠી ઝાઝો,
 નીરખી તેનું નૂર, તરત શુર દિલમાં દાઝો;
 ઝાઝાં ખાલ અપાર, ભાન કેફથી ભૂલે,
 પણ ન કરે વીચાર, રાજ રડું આમાં હુલે. ૬
 દારૂ પણ દરબાર, પ્રીતથી નિત્ય પિવાતો,
 ગાંડા બની ગમાર, વડી વડિ કરતા વાતો;
 ખ્યાલા દારૂ તણા, પળેપળ તો પીવાતા,
 ઘેંચા બનિને ધણા, અહીંથી તહીં અથડાતા. ૮
 મોજ મારવા માઢ, લાવિને નીચી નારી,
 નાચે નાણાં સાઢ, દાટવાળે અવિચારી;
 એવી અવળી રીત, પ્રીતથી નાણાં નાખે,
 વિદ્યા સાટે વીત, વાપરી સુખ નવ આખે. ૯
 કારભારિ કરિ કૂડ, લાંચ ઝાઝી લઇ લેતા,
 રૈયત ધરમાં છૂડ, વિના નવ રે'વા દેતા;
 ખખર પડે નવ ખરી, નરી આખે નિરખે ના,
 જવાબ નવ લે જરી, ભણે બાવે હાએહા. ૧૦
 રૈયત રાજી રોજ, એવિ ખખરો જઈ આવે,
 ખાર કરવાને રખોજ, તૃપતિની નજર ન આવે;
 પ્રધાન કે' તે ખરૂં, માનિને મહિપતી બેસે,
 ઉઠિ હું સુધારો કરૂં, એવું ધ્યાને નવ લેશે. ૧૧
 પોપઢ પરધાનના, થઇને રાજ રે'તા,
 કદિ કરતા નવ મના, વજર જે સુખથી કે'તા;

દીન હોય ને રાત, કહે તો સાચું માને,
 કો જનનો કકળાટ, કદી નવ ધરતા કાને. ૧૨
 એવું અજળ અધેર, રાજમાં આજળ ચાલે,
 શાણા થઇ સમશેર, કોઇ કરમાં નવ ઝાલે;
 માંહે માંહે વેર, કરીને કઞ્જયા કીધા,
 ઝાઝું આંખે ઝેર, આણિ નવ ચાલ્યા સીધા. ૧૩
 સાર દીસે ન લગાર, આજ રજવાડા માંડી,
 અનાચાર આ વાર, દેખશે જશે જ્યાંડી;
 કારભારિનો કોપ, તોપ સમ લાગે તાણી,
 લલ્લુ કે' ત્યાં તુરત, લેવું રજવાડું જાણી. ૧૪

પરસ્ત્રીની પ્રીતા વિષે.

છાંપા.

પર દારાની પ્રીત, નિત્ય દીલમાં દુઃખ આવે,
 પર દારાની પ્રીત, શોક બહુ રચુળમાં રથાપે;
 પર દારાની પ્રીત, વિત્ત સધળું વચરાવે,
 પર દારાની પ્રીત, હાણુ હમેશ કરાવે;
 વળિ પર દારાની પ્રીતથી, દુઃખ દિલમાં આવે ધણું,
 સુખ પરવારે શરિરનું, મોત આવશે તે તણું. ૧
 કૌરવનું સહુ કૂળ, નારિથી નાશજ પામ્યું,
 ગયું રાજને પાટ, દુઃખ દાવાનળ જામ્યું;
 સાથ મુંવા સો જાત, દ્રૌપદીને સંતાપી,
 ન રહ્યો કુળમાં એક, મુંવા સધળા તે પાપી;
 વળિ પરનારીની પ્રીતથી, કૌરવમાં કે નવ રહ્યું,
 બહુ નાશ પામ્યા નરપત્ની, મુખથી નવ જાણે કહ્યું. ૨
 લંકાનું વળિ રાજ, રાય રાજણુ તો કરતો,
 હતો બહુ બળવાન, અતી અંકારજ ધરતો;
 લાગ્યો સીતા નાર, હરી છાનો વનમાંથી,
 બોલ્યું લંકા રાજ, લાવ્યો નારી તેથી;

સહુ નાશ પામ્યું પર નારીથી, કુળ રાજ રાજ્ય તણું.
પરનારીની પ્રીતથી, પ્રગટ્યું પાપ પુરવ તણું. ૩

કયા કિયક સો બ્રાત, હતા અતિશે બળવંતા,
ધરતા અતિ અહંકાર, જોખને બહુ મદમાતા;
મુવા કમોતે સોય, કરી પરદારા પ્રીતી,
રહ્યા ન કુળમાં એક, પાપ કેરી એ રીતી;
વળી પાપ અતિ પરનારિ છે, બહુ મુવા પ્રીતી કરી,
જોખમ થાશે જીવનું, વાત સહુ માનો ખરી. ૪

કિષકંદાનું રાજ, વાળી વાનર તો કરતો,
હતો મહા બળવાન, અતી અહંકારજ ધરતો;
મુચીવ તેનો બ્રાત, સંપથી સાથે રેતો,
કરતો તેનું કાજ, વાળિ જે મુખથી કેતો;
વળિ વનિતા મુચીવની હરી, કપટ કરીને વાળાયે,
પણ મુવો પાપિ તે પલકમાં, વધુમાં વાત વિચારીયે. ૫

ગૂજરાતનું રાજ, કરણું વાધેસો કરતો,
પ્રજા પાળતો પ્રીત, નિત્ય નીશાએ ફરતો;
પ્રધાનની પદ્મની, રજનીએ નીરખી રાધે,
દરશન દેવીતણું, નિત્ય કરવા તે જાયે;
પણ હરિ પ્રિયા પરધાનની, દુઃખ દાવાનળ પ્રગટીયું,
વળિ નીચ ભેર નારી ગદ્ય, રાજ પાટ સરવે ગયું. ૬

સમસ્ત્યાપૂર્તી.

કવિત.

“મીન મોટા પર્વતના શીખરે ચડી ગયું.”
રાવણને રાજવાને રામ લંકાપર ચડ્યા,
મર્કટનું સૈન માહા સાગર તીરે રહ્યું;
શી રીતે ઉતારવું સમર્થ સૈન સાગરમાં ?
એવું મોટા મોટા માર્ગથીએ મુખથી કહ્યું:
બાંધવીછે પાજ આજ કરો એક કાજ; મહા—
રાજ રામે એમ સખા માંહી મુખે બાખીયું
૨૦

મચ્છ ઉડ્યું પાણી સાથે પર્વતો માંહીં પડ્યાથી,
મીન મોટા પર્વતના શીખરે ચડી ગયું. ૧

“લોહની કટારી જુઓ માછલી ગળી ગઇ.”

કુરુક્ષેત્ર માંહીં જ્યારે ભારથ મંડાયું ભારે,
કૌરવને પાંડવને જ્યારે થઇ છે લડાઇ;

મૂવા શરવીર ધીર ધારી રણ માંહીં ધણા,
મણા નહીં સૈના હય હાથીની રોળાઇ ગઇ;

ચાલી છે ^૧સરીતા ^૨શોણીતની રણ માંહીં મોટી,

^૩કટી શરની કટાર સાથે તો કપાઇ ગઇ,

ચાલ્યો ભાગ સરીતામાં મળી મહા સાગરને;

લોહની કટારી જુઓ માછલી ગળીગઇ. ૨

“જુઓ જનો જગમાં અંબુજ ખીડ્યું આગમાં.”

રામતણી તરણી સીતાને રાવણે હરી તે.—

કારણે કરી લડાઇ લાવી રૂઝ લાગમાં,

સીતાને મળવા રામ ગયા ત્યારે કામનીયે,

એહ ખડકાવી સાચી થવા એક ભાગમાં;

સુંદર શ્રંગાર શરીરે સજીને સુંદરી તે,

આવી બેઠી ઉમંગથી આગના વિભાગમાં;

આગ થઇ શિતળ કળળ હાર કંઠમાં તે,

જુઓ જન જગમાં ^૪અંબુજ ખીડ્યું આગમાં. ૩

“અંબુકનો શોર આકાશમાં સંભળાયો છે.”

કૌરવ પાંડવની લડાઇ થઇ જ્યારે ભાઇ,

ધણુ ધણુ જીવ તણા તે માંહી વળાયો છે;

હાથી મુલાનો શુમાર થાય ન લગાર યાર,

હાથી પેશબ થકી મોટો ભાગતો ભરાયો છે;

તેનું માંસ ખાવાને શીઆળ ગયાં ઉદરમાં,

ખાધું માંસ મીઠું તેમાં જીવ તો ભરાયો છે;

ભામે આવી નવતેર હાથીની રમત કરી,

^૫અંબુકનો શોર આકાશમાં સંભળાયો છે.

હાસના કવિત્ત વિષે.

કવિત્ત.

એકાદ ચરણુ કદી છંદુનું બનાવી જાણે,
 વાટે ઘાટે ટુલાઈ અને નર બાવરો;
 ફક્કડ થઈને ફરે અદલ રે' અવનીમાં,
 કવિતા લવ્યાતો આવે અંતરમાં ઉભરો;
 વળે ન વિવેકી બની આવિવેક અંતરમાં;
 સુકા કાષ્ટ જેમ રાખે અંતરમાં આંખજો,
 એવા અધમને કમ ઉપમા આપી શકાય;
 કવી નહીં જાણુવો તે હડકાયો કૂતરો. ૧
 બનાવી કવિત પછી ગાતો ફરે ગામ માંડી,
 કાગળને પેન શીખે ગજવામાં રાખવા;
 ભાવે જ્યાં ભરાઈ બેઠાં હોય બેઠાં થઈ જન,
 બહુ શોર કરી જોર થકી લાગે બકવા;
 ખીરસામાં ભરેલ ખુબ કાગળ તે કાઢતામાં,
 વાથી ઉડી જાય જેમ બાળના કનકવા,
 એવા કવી રાજ આજ રખડતા રાત રાત;
 આતે ઇન્ડીઆમાં શું આચારીયું હડકવા ? ૨

એતે કવી કે ભાંડ ?

કવિત્ત.

એક પતી તજ ત્રીયા જે બીજને ચીત્ત ચા'ય,
 નકી જાણુવો તે નકટી ને વ્યભિચારિણી;
 સદ્ગને નહારં એક હામમાં કુટાઈ જાય,
 જેમ સારં નહારં ખાંડી નાંખે છે ખાંડણી.
 કણુ કરે જૂદા ઝીણા મોટાને જરૂર જોઈ,
 એવી સમજણુ તો સદા ધરેછે ચાળણી;
 કવી નહીં જાણુવો જે કલુનું કથન કહે,
 કવીનું ન કાવ્ય એતો ભાંડ તણી ભાંડણી.

હાસના લગ્નના ચાલ વિષે.

ગીતી ૭૬.

- હાલ લગ્નના ચાલો, સુણતાં કંપારી ઉપજો કાચે;
 દિલમાં થાય બળતરા, ચિંતા ચિતકુંડુચુંડીને ખાચે. ૧
- પરણાવે પ્રીતેથી, શિશુને નાની ઉમરમાં આજે;
 નિરખી સ્વદેશી જનનું, ઘેલાપણું મમ દીલ અતી દાઝે. ૨
- બાળક થાય વરસનો, વેવિશાળ કરવાનું મન ધારે;
 મુજ તનું મોટા થાશે, કંન્યા તેને નહીં દીયે ત્યારે. ૩
- એવું વિચારી અબળા, પ્રબળા સમિ થઇ શત્રુની પેઢે;
 ધણીને નિત ધમકાવે, ધણી બિચારો બોલ બધા વેડે. ૪
- રહ્યો દીકરો મારો, જાડ જડાવ્યાં નહીં તમે કાંઈ;
 આપું સુતને ઇપકો, શું કરવા આવ્યો આ ઘર માંહી. ૫
- બીજા જનનાં છોડે, નાનપણેથી ખરડાઇ જાયે;
 રહ્યો તનય આ વાંઠો, દેખી દિલમાં દાહ મને થાયે. ૬
- એવું સુણીને ઘેલો, વેલો વેલો જન્ય સગાં સાથે;
 કંન્યા શોધી મોટી, દુખ ધરે દુનીઆમાં શિશુ માથે. ૭
- સમજે નહીં તે શાણા, પાણું જ્યાં હૃદય કરી ખેસે;
 સમજવે કા પ્રીતે, તો પણ ધ્યાન કહિ ન તે લેશે, ૮
- બાર વરસનો થાતાં, પરણાવે પ્રીતેથી માખાપો;
 ભવસાગરમાં તેનો, સંપ થકી ચાલે નહીં કહિ ત્રાપો, ૯
- લગ્નના મોઢી લાગે, લાગે નાનો નાથ જરૂર તેનો;
 મેણાં મારે લોકો, આત્મા બળિને ખાખ બને એનો, ૧૦
- પનથરપર સજ્જ કંશે, નાના નાથ તણી આ છે નારી;
 સુણતાં તેજ દિલમાં, દાવાનજથી તાપ બળે ભારી. ૧૧
- મન વિચારે મહિલા, અરે અરે મેં સુખ નહીં માણ્યું;
 મિથ્યા જિવતર ખોયું, અરે દેહનો અંત હવે આણ્યું. ૧૨
- માખાપોએ મુજને, મેરે તજ દીધી નાના વરને;
 શી રીતે સખ પામું, વામું દુખ ક્યમ સજ નથી મુજને. ૧૩

જુહું થાજ્યો તેનું, જોણે નાના વરને પરણાવી;	
સુખ ટાળ્યું સહુ મારું, દુખ વસજ્યો તેને દીક્રે આવી.	૧૪
મરણ તેહનું થાજ્યો, જ્યાં અન પાણી મળે નહીં જરિયે;	
ઉપાય નથી અમારો, અળખા જાતી તેથી શું કરિયે.	૧૫
એવી રીતે શ્રાપો, માળાપોને હરનિશ તે આપે;	
દુખની મારી બિચારી, હરનિશ સગાં કુટુંબીને શ્રાપે.	૧૬
એવી રીતે નારી, દુખિઆરી અતિ બનેજ અવનીમાં;	
બાળ લગનથી આવાં, દુખ ખમતી વનિતાઓ નિજ તનમાં.	૧૭
બળે નહીં નર બાવે, આવે અતિશય શરમ સદા બણતાં;	
મળે ન ચાકરિ સારી, નહારિ કરિને પેટ પડે બરવાં.	૧૮

મિત્રતા વિષે.

કવિત્ત.

સ્નેહીનું સારું કરવા તુરત તૈયાર થાય,
 પાડે પાર પલકે કદાપ્ત કાંઈ કામછે;
 દુખ જોઈ દોસ્તનું દહન દીલમાંહીં થાય,
 દુખ દૂર કરવા હૈયામાં જોને હામછે.
 પોતાના પડંબી ન લગાર દરકાર ઉર,
 સદેશે પોંચે સ્થળે જ્યાં મિત્રનો મુકામછે;
 વસુધામાં વિશ્વનાથ સુખી રાખજો સદૈવ,
 એ પવિત્ર મિત્રને, પ્રીતે મારો પ્રણામછે. ૧
 કારછે શ્રીકાર ન લગાર ઉરમાં વિકાર,
 સારને અસાર પ્યાર ધારી જુદા પાડતા;
 હીત કરે વીત વાપરીને પ્યારો મિત્ર તણું,
 જોઈ દુખી અંતરમાં આણુતા ઉદારતા.
 વાત કરે નહીં કદી કટ પડે શીર પર,
 મર મરે તોય કદી વાત ન ઊચારતા;
 કાયા જુદી પડી પણ જીવ એક જગતમાં,
 થાય ન ખુવાર કદી એવો મિત્ર ધારતાં ૨

મારા તારા તણો તનમાંથી તળ્યો જેણે તોર,
 ઉરના અંકાર અહંકાર તણો આણ્યતા;
 મારો ધર્મ મિત્ર તણું કરવું પવિત્ર પ્રીતે,
 ચિત્તે મિત્ર તણો ધર્મ ચટ દષ્ટ જાણ્યતા,
 શીરની લગીર દરકાર ન કદાપી ઉર,
 સ્નેહે ભરપૂર, મિત્રને વધુ વખાણ્યતા;
 પ્રભૂ પ્રીતી એવા મિત્ર તણી પ્રીતથી નિભાવ,
 થાય ન અભાવ ભલે ભાવ ભાષ રાખતા. ૩
 વિશ્વ માંહી મિત્ર કંઈક લડી મરે કુર બની,
 શ્વસુર સાજો કહી પરસ્પર બોલાવતા;
 નાદાન અકલ્પનો દેખાવ આપી ^૧આવ્રમને,
 તથા બેવકુફ સામા સામા લડીને છતા.
 સુખ પામે નહીં સ્નેહ થયા છતાં સ્નાત્ર માંહી,
 ખીજવીને ખીખી કરી ટપ તાળી આપતા;
 થાપડ મારીને સામ સામા ખુશી થાય ચિત્ત,
 એ અજ્ઞાણ પ્રાણ જન્ય મિત્ર એવો ધારતાં. ૪
 ત્રણ તાપ હરણ કરેછે હિત ધારી હૈયે,
 બહુ મિત્ર તણું હિત ચિત્તમાં વિચારેછે;
 કરે ધણું પણ કદી સુખથી કહે ન જરી,
 ભાગ સારું કરવાને ધ્યાનમાંહી ધારેછે.
 લક્ષ સુખ હોય પણ મિત્ર દુઃખ માંહી દેખી,
 સુખ ^૨નિજ દુઃખ રૂપ ^૩વપૂમાં વિચારે છે,
 એવા સદા મિત્રથી વિચિત્ર સુખ પ્રાપ્ત થાય,
 લલ્લુ દુઃખ દૂર એવો મિત્રતો નસાડેછે. ૫

નઠારી સ્ત્રી વિષે.

રાગ દેશી.

“લાલ પિયારીતો સાયબોરે” એરાગ.

નારિ નઠારી જે નરને મળીરે,

તેનાં પૂરણુ પાપ હો લાલ,	
નારિ નહારી જે નરને મળીરે.	૨૬.
ઝગડો જાગે નિત્યે જોરથીરે,	
વરસે 'શ્રાપ તણા વરસાદ હો લાલ.	નારી. ૧
ક્રોધ ધરે કાયામાં કારમોરે;	
રીશે થાશે રાતી ચોળ હો લાલ.	નારી. ૨
ટંટા ધરમાંથી ટાળે નહીરે;	
માથે મોટા પાડે રોળ હો લાલ.	નારી. ૩
બલો બજોલો બાવે બાળીયેરે;	
તેને તુચ્છ ગણે તતકાળ હો લાલ.	નારી. ૪
પોતાને અક્ષર નવ આવડેરે;	
બણવામાં નવ રાખે ભાવ હો લાલ.	નારી. ૫
માને સાચા મંત્રો મૂરખીરે;	
ખાતે તેથી થાય ખુવાર હો લાલ.	નારી. ૬
દગ જનથી તે નીલ દગાયછેરે;	
તોપણુ માને મન હુશિઆર હો લાલ.	નારી. ૭
ધણિને વશ કરવાને કારણેરે;	
ન્યાં ત્યાં જોગી પાસે જાય હો લાલ.	નારી. ૮
કાંતો ભૂવા શોધે ભામનીરે;	
ભૂમીમાં અતી બૃષ્ણ થાય હો લાલ.	નારી. ૯
સ્વામીની સેવા કરતી નથીરે;	
બાંડે ભૂમીમાં ભરથાર હો લાલ.	નારી. ૧૦
સ્વામી શી રીતે સૂખી થશેરે ?	
મળશે આવી જો નાર હો લાલ.	નારી. ૧૧
કલેશ કરે હમેશ કુટુંબમાંરે;	
લેશ ન જાપે આ જગમાંય હો લાલ	નારી. ૧૨
મોટપ એથી માને મૂરખીરે;	
પંજ ટંટા વિણુ ખાલિ ન જાય હો લાલ	નારી. ૧૩
ખાળક સાથે નિત્યે ખાઝતીરે;	

મારે મોટપ ધારી મન હો લાલ.	નારી. ૧૪
સ્વામી સાથે તે કદિ સ્નેહથીરે;	
ખેશી ખોલે નહીં વચન હો લાલ.	નારી. ૧૫
જૂઠાં આખ ચડાવે જૂવતીરે;	
લજવે લોકોની માંય હો લાલ.	નારી. ૧૬
સમજે નહીં સમજવી સદ્મીમાંરે;	
તો નર ક્યાંથી સૂખી થાય ? હો લાલ.	નારી. ૧૭
નારી નઠારીથી મરવું બહુરે;	
મરવામાં મોહું નહિં દુઃખ હો લાલ.	નારી. ૧૮
જિવતર જૂહું જાણે આ જગેરે;	
જેને જીવતીનું નહિં સુખ હો લાલ.	નારી. ૧૯

મનહર છંદ.

મળે જો નઠારી નારી નર ગભરાય ભારી,
હામ જાય હારી કારી ધા થયો ગણાયછે,
સુખતો મળે ન લેશ દુખમાં રહે હંમેશ,
બાળી લુંડી બામની તે ચિત્ત ગભરાયછે;
અંતરનું પટ ક્યાં ઉઘાડી નર વાત કરે,
મનમાં મુંઝાય હાય ચિત્ત માંહીં થાયછે,
વાત કરતાં વધારે નર નિરમાલ્ય દીસે,
ખિશે તેથી આપડો અતી દુખી દેખાયછે. ૨૦

ઉપજાતી વૃત્ત.

જેને જરા બાન ન રાંધવાનું, અંતેધિ ખાણું ન સુધારવાનું;
તે નીતિ રીતે ધર ના સુધારે, નઠારિ નારી દુખદાઈ ભારે. ૨૧
હડે હમેશાં ધર જન સાથે, પડે પિડા તેથી અપાર માથે;
ઝાણી થશે આખર એધિ અંતે, સંસારમાં સુખ મળે ન રંચે. ૨૨
નઠારિ નારી ગણિને નઠારી, વિચારી મેં વાત મુખે ઉચારી;
મણે દિસે નારિ નઠારિ ખારી, કારી ફજો થાય તું જો વિચારી. ૨૩

વસંત તિલકા વૃત્ત.

જેનાં ચરિત્ર અતી દુષ્ટ દસે જણાય

ટંટાદિ કલેશ ધરમાં હરનીશ થાય;
તેથી ન અગ્નિ ગણુવો ઉર માંહિ ઉતો.
સંસાર તેવિ થકિ માનવિ માન સુતો.

૨૪

દાહારો.

દુઃખ સારું શુળીતણું, જીવ જતાં સખ થાય;
દિલથી દુઃખ નહારિતું, જીવ જતાં નવ જાય. ૨૫
મરવું રણ વગડે બલુ, અન્નોદક નહિં જ્યાંય;
પણ ભામા ભુંડી થકી, બળતર નહિં બૂઝાય. ૨૬
વિખ જમવું બલુ વિશ્વમાં, મર દુઃખ દિલમાં થાય;
પણ નહારિ નારી થકી, અધિક જેર ઉભરાય. ૨૭
જેણે જન્મી જગતમાં, કીધાં પાપ અપાર;
તેને મળશે મહિ બિષે, નહારી નિશ્ચે નાર. ૨૮
બાળકજનથી બાળકો, બળી થાય બેહાલ;
તેમાં નારિ નહારીંયી, થાય બાળનો કાળ. ૨૯
ચેતી ચિતમાં ચોંપથી, તુરત તજે આ ચાલ;
બાળ કાંઈવા જાગથી, પડો તુરત દઇ કાળ. ૩૦
તજે નહારા ચાલને, તરત થકી શુભ ચાલ;
તો આશિષ અંતર થકી, દેશે તમને બાળ. ૩૧

લોભ વિષે.

દાહારો.

લાજ ઘટેજે લોભથી, નિંદે સઘળા લોક;
સારો જગમાં નવ કહે, જિવતર તેનું ફાક. ૧
લોભે લાભ ઘટે ધણો, હાંસલ જરા ન હોય;
કિર્તી ઘટશે કારમી, સારો નવ કે' કોય. ૨

સુલણા ૭૬.

લોભથી લાભ જશે બધે કામથી, લોભિની કિર્તિનો ના થાયે,
કોઈ વિશ્વાસ તેનો જરા નવ કરે, આખર કામ કામેથી જશે;

લોભથી સારું નવ થાય કે લોકનું, લોભિ પોતા તણું કામ સાધે,
લોભિ અળખામણે લોકમાં થાયછે, લોભિ નહિં જથ તણી ગાંઠ બાંધે. ૩

ઈદ્રવજ્ઞ વૃત્ત.

લોભી સુખી થાય નહીં જરાયે, ખંતથી ખાણું કદિ તે ન ખાયે;
જાણે બધું દ્રવ્ય જરૂર જશે, ધારી સદા એવું દિલે ન ખાશે. ૪

હરિગીત છંદ.

અતિ લોભ દીસે રાખવાથી જન બહુ દુખિ થાયછે,
શુદ્ધિ બધી જઈ શરિરની મુખ તેજ તો કરમાયછે;
બહુ આમર જાયે બધેથી લોકતો નિદે સહુ,
અવગુણછે અતિ લોભમાં માટે ન રાખો હું કહું. ૫

દાહર.

માન મહીમાંથી ધટે, શરિરે પ્રગટે શળ;
લાજ રહે નહિં લોકમાં, લોભ પાપનું મૂળ. ૬
પેટ પુરણ ખોરાકના, દિક્ષ નવ ધરે દુકૂળ;
પોષણ કરે ન પડતું, લોભ પાપનું મૂળ. ૭
દમડી કારણ હેલને, દાટે ધરિને ધૂળ;
સુખ નવ સંસારે લાહે, લોભ પાપનું મૂળ. ૮
ન કર્યાનું કારજ કરે, જીવે ન કૂળ અદૂળ;
છામ ગ્રહે દુષ્કામ કરિ, લોભ પાપનું મૂળ. ૯
નાણાં માટે જઈ નમે, જે નિજ કુળ પ્રતિદૂળ;
શત્રુ પાસે શિર ધરે, લોભ પાપનું મૂળ. ૧૦
સત્ય તજે ચોરી કરે, ગણે ન કે અતુકૂળ;
જૂઠો થઈ જૂઠું વહે, લોભ પાપનું મૂળ. ૧૧

લોભીની કવિતા થાય ?

મનહર છંદ.

આકાંક્ષાનું આકોલીયું આકારમાં કેરી સમું,
ખંતથી તે ખલકમાં કાઢથી ખવાય ના;

યોર દૂધ દીસેછે દેખાવ માંહી દૂધ જેવું,
 આ'રમાં અઝણતાં કદાપી વપરાય ના.
 ગધેડી કદાપી ગંગ માંહી અંગ બોળી આવે,
 ગાયમાં કદાપી એના ગુણુ તો ગણાય ના;
 લક્ષપતી કદી લોભોઆ લખાઇ જાય પણ,
 કંજુસની કવિતા લલ્લુ થકી કરાય ના. ૧
 મેમણુ સંડાવી કદી દાદી કાઢી નાંખે કોડે,
 આઘણુની ઉપમા તો તેહને બણાય ના;
 ભુંડી બામનીના ગુણુ ગમાર બનીને ગાય,
 અંગારીનું નામ કદી કવીમાં કથાય ના.
 જમની પદવી લેવા જે કદી હજમ જાય,
 હજમથી જમ તણી પદવી પમાય ના;
 તેમ કદી કંજુસ થયેલ કોડપતી પણ,
 કવિતા એવાની કદી લલ્લુથી કરાય ના.

દોહરા.

પેટ બાળિ પૈસો રજે, તેથી નવ ખરચાય;
 દાદી મેલે દામ કાં, રૂડિ રખવાળી થાય. ૩
 કર્મ કુડાં કરિને કદી, પૈસો મેળ્યો પાસ;
 તે કૂડે કામે જશે, સુકતની નવ આશ. ૪

કેવા કંજુસની કમાઈને ધી:કાર ?

દોહરા.

લક્ષ્મી મળિ કદિ લક્ષ્યા, પુણ્યે પાઈ ન અપાઈ;
 લલ્લુ કે' ધિક જગતમાં, કૂડા તણી કમાઈ. ૧

મનહર છંદ.

જર જેમને લોભાઇ જાય જગ માંહી રોજ,
 અંગ માંહી અતીશય રાખે અકડાઇને;
 ગર્વ ધારી ગણુ તુચ્છ ૧દીન નરનારી રોજ,
 બોજ રૂપ ભૂમી માંહી રહે જે બરાઇને.

જે નરથી ગુણી તણી ગણના કરાય નહીં,
 વપરાય નહીં સારે કામે કદી પાછને;
 લલલુ કહે દુનિઆમાં દમડીએ દમ સાટે,
 ધીક એવા ફૂડા તણી ફૂડની કમાઈને. ૨
 જાણે નહીં જરા પણ જરવાજો તેથી ફરે,
 ફાગટ ધરીને ફદ ફાંકડો ફલાઈને;
 કવિને 'કાવિદ થકી હા'પણ અપાર ધરે,
 જરવાજો તેથી જા્ય નહીં શરમાઈને.
 હું છું પિડિતથી રૂપાઈ કવિ કન્ટાંય વડો,
 શરવીર થકી કદી જાઉં ન જતાઈને;
 હા'પણ વધારે દોઢ ડાહ્યો બની દુનિઆમાં,
 ધીક એવા ફૂડા તણી ફૂડની કમાઈને. ૩

હાહરો.

ઉદાર વિણુ નર અન્યથી, દાન નહીં દેવાય;
 ગમારથી ત્યમ ગુણિ તણી, ગણના નહીં કરાય. ૪

ધાર્યા કરતાં ઉલટી આશા વિષે.

મનહર છંદ.

બીખારીની પાસે જે બીખારી બીખ લેવા જાય,
 બીખારીની આશા એ બદામની કે દામની ?
 કામની હમેશ કરે કકળાટ કંથ સાથે,
 કહો લોકો એહછે નકામની કે કામની ?
 વેશ્યા સાથે સ્નેહ જોડે નકી નામનાને માટે,
 કહો એની આશા બદ નામની કે નામની ?
 મગર પાસે માન મેળવવા માટે જાય,
 આશ એને નક્કી અપમાનની કે માનની ? ૧
 ગમારને રીઝાવા કદાપ્પી ગુણીયલ જાય,
 ગુણી રાખે આશા શણગારની કે મારની ?
 કારભાર લેવાને મજુર કને કોઈ જાય,
 આશા એહ રાખે કારભારની કે ભારની ?

કુળં કામ કરવાને કોડ થકી ફદી પડે,
અવનીમાં આશા તે નકારની કે ^૧કારની ?
ચોર બજારમાં છોટ વાર કદી લેવા જાય;
ખરી આશા એહને ખુવારની કે વારની ?

૨

ભરત ખંડમાંથી ભડવીર ગયા તે વિષે.

ઢાહરા.

ભારત ભૂમિમાંથી ગયાં, હલ્લા નર દાતાર;
કાર ગયો કવિ લોકનો, ક્યાં થાશે સતકાર.

૧

મનહર છંદ.

કપીને જનિવાજનાર નૃપ પૃથ્વીરાજ ગયો,
ચંદને આનંદ આપી નામના કરેલ છે;
ભોજ ^૩ભારતિનો ^૪ભડ ભકત ભૂમિમાંથી જતાં,
ભારતી માતાએ વેશ ભગવો ધરેલ છે.
રખિદાસ ગયો જોણે સામળને સાચવીયો,
ભલો કારખસ સ્વર્ગ ભણી સંચરેલ છે;
વિદ્વાનની વાર કરનાર ગયા ભૂમિમાંથી,
લલ્લુ ભૂમી હવે ^૫સુમ ભૂપાળે ભરેલ છે.

૨

ઢાહરો.

કાવ્ય બદલ કસુંબો લહે, ગુણિયલને દે ગાળ;
દોંગાથી ડરતાં રહે, આજ સકળ ભૂપાળ.

૩

સમશ્યા.

છંપા.

ચતુરાક્ષરની નાર, મૂખ વિણ શબ્દ ઉચરતી,
એ નર ઉદર માંય, પ્રીતથી પોતે ધરતી;
ફરે નરો ચોમેર, ખાર ઠેકાણે અટકે,
ભલા જનોને ઘેર, નેહથી નારી બટકે;
કહિ ખાય નહિ ખાતે કરી, પીયે ન પાણી તે જરી;
નર ચતુર વિચારે ચિતમાં, સમસ્યાનો ઉત્તર કરી.

૧ ધડીઆળ.

હી અક્ષરની નાર, જગતમાં ઉત્તમ જાતી,
 ખપ મારો સહુ કામ, શર સાથે સજ થાતી;
 રહું આગળે રોજ, નર તણું રક્ષણ કરવા,
 થાય નહિં તુકશાન, રાખું હું નરને નરવા;
 વળિ નર પડતાં પરથમ પડું, ચડું આગળથી રણ વિષે;
 સત સમસ્યાનો ઉત્તર કરો, કવણ નારિ એવી હશે. ૨ હાસી.

નારો નામે નામ, ચાર અક્ષરની હું છું,
 શુરવીરની પાસ, નેહ ધરિ નિય રહું છું;
 અખળા જાતી છતાં, અમયપર થાઉં સખળા,
 સાંભળિ મારું નામ, નાશિ જાશે નર નખળા.
 વળિ દરમાં હું દરરોજ રહું, એતો અચરજ વાત છે,
 જે સમસ્યાનો ઉત્તર કરે, તે સમજી સાક્ષાત છે. ૩ તસવાર.

ભૂવન અક્ષરની નાર, મરદની પાસે રહું છું,
 પડું જેનિપર હું, દરદ તેને દિલ દહું છું;
 પ્રાક્રમ મોટાં કરું, નાનિ દીસું છું અંગે,
 શુરવીર હરનીશ, સ્નેહથી રાખે સંગે.
 વળિ સ્થાનક મરું કમરમાં, શુરવીરના કામની,
 સત સમસ્યાનો ઉત્તર કરો, કવણ દિસે કામની. ૪ કટાર.

એ અક્ષરનો મરદ, દિસે છે મોટો અંગે,
 ત્રીશ પુત્ર ખળવાન, રહે છે તેને સંગે;
 નર કાપે જે વાર, નપુંસકતો એ થાશે,
 નપુંસકને એ સત, નિરખતાં નકી બાસે.
 એ સહુને સાથે મેળવે, ત્યારે નર એક જ થશે,
 સત સમસ્યાનો ઉત્તર કહો, કવણ વડો એ નર હશે? ૫ માસ. (મહિનો)

નિરખ્યું નપુંસક એક, પેટ તેને નવ ભાળું,
 ચરણ ચાર બળવંત, તેથી લાગે રદિઆળું;
 શીશ દિસે છે એય, પેટ વિણ વાંસો તેને,
 હર્ષ ધારિ જન ઘેર, રાખવા ચાહે એને;
 પણ પ્રભૂ કાગ વિણ તે કદી, મળે ન જનને મહી વિષે,
 સત સમસ્યાનો ઉત્તર કરો, કવણ નપુંસક તે હશે? ૬ ઘોડીયું.

ભૂવન અક્ષરનો મરદ, વળી જોતામાં નાનો,

સંતાડી થો છેક, તોય કદિ નવ રે' છાનિ;
આવાક્ષર જે દાખ્ય, અર્થ તો મોઢો થાશે,
મધ્યાક્ષર જે દાખ્ય, તુરત રસ્તો અમળશે.
વળિ ઉત્પત્તીછે વર્ષારતે, બીજી રૂતુમાં નવ બને,
ધરિ હોંશ પુરણુ હૈયા વિષે, મોટા જન રાખે કને.

૭ કેમડો.

ત્રણુ અક્ષરનો મરદ, સરસ દીસેછે અંગે,
ધરી પ્રીત અતિ ઉર, રહે રસિલાની સગે;
મોટું દીસે પેટ, પેટ ઉપરછે વાંસો,
છો નર સાધે રહી, અજ્ઞયબ્ધ કરે તમાસો.

વળિ મુખ વિણુ કરે ઉચાર તે, મીઠા લાગે કાનને,
સત સમસ્યાનો ઉત્તર કરો, વિનતી કરું વિદ્વાનને.
દ્વી અક્ષરની નાર, ચાર તેને દરવાજા,
નહીં શીશ્વ નહિં પેટ, તોય પણુ રાખે રાજ;
તે નારીપર નાર, સોળ રમતી ઉમંગે,
સામા સામી લડી, માર-મારે છે અંગે;

૮ સતાર.

વળિ ત્રણુ પુરૂષો તે નારિને, નચવે ત્રમ નાચે અતી,
સત સમસ્યાનો ઉત્તર કરે, જેની છે વીમળ મતી.

૯ બાજી.

ત્રણુ અક્ષરની નાર, સકળ જનને મન બાવે,
વિદ્વાનોની પાસ, આશ ધરી નારી આવે;
શામ કૂપમાં તોડ, દેહ ડુબાડે એની,
સાબારી ચોમેર, વધારે પાસે જેની.

વળિ મુખ કાળું નારી તણું, પણુ શાભા પામે અતી,
સત સમસ્યાનો ઉત્તર કહે, જે નરની વીમળ મતી.

૧૦ કંલમ.

ભુવન અક્ષરની નાર, વસુંધું જળમાં નિત્યે,
નિર્બળ છું પણુ હું, વરું પાણીને પ્રીતે;
આવાક્ષર જે દાખ્ય, કેશ ત્યાં અર્થજ થાશે,

છેલો અક્ષર દાખ્ય, અર્થ ચાકરીનો ભાસે;
વળિ અંગ ત્રિલુ છે માહર, તેથી હું શોભું અતી,
સત સમસ્યાનો ઉત્તર કહે, જે નરની વીમળ મતી.

૧૧ શેવાળ.

દ્વિ અક્ષરની નાર, કાળિ દીસુંછું કાન,
બધાં બાળકો મને, સ્નેહ ધારીને ચાથે;
કરતા નર ચોમેર, ચાર આવીને બેઠા,
થઈ માહરે પ્રીત, કદી નવ મેલું હેઠા;

વળિ એનપણી વિણ કોઇને, કામ ન આતું હું જરી,
સત સમસ્યાનો સમજી સકળ, ઘો ઉત્તર શાંતી ધરી. ૧૨ રસેટ.

ઘટુરાક્ષરનો મરદ, અધર રહુ છું આકાશે,
મુજથી લીલા લેરે, જગતમા જનને થાશે;

પડું નવ જો કોવાર, તુરત વ્યાકુળ જન થાશે
આતું જો ધરિ પ્રીત, ચિતથી મુજ ગુણ ગાશે.
વળિ માગણુ મારાં સર્વ છે, હું માગણુ કોનો નહીં,
સત સમસ્યાનો ઉત્તર કરે, જે નરછે ડાઘા સહી ૧૩ વરસાદ.

વીશ પાન નિજ લેર, પ્રીતથી સુજન મગાવો,
વેચો ધરી વિવેક, કહું તે મનમાં લાવો;

નરને આપો દોહ, નારીને અરધું આપો,
બાળકને પા દમ, પાન નવ બાકી રાખો.

વળિ વીશ પાન વીશ મનુષ્યને, વેચો તો કૌતક અતી,
સત સમસ્યાનો ઉત્તર કર, જે નરની વીમળ મતી. ૧૪

૧૧ પુરુષ. ૫ સ્ત્રી. ૪ છોકરાં. ૨૦ કુલ.

મુણ સમજી લખનાર, પ્રશ્નનો ઉત્તર પ્રીતે,
ધારિ મરદ અગિઆર, વેચજો પાન તું નિત્યે;
પત્ની ધારી પાંચ, પાન અઢિ પ્રીતે આપો,

અર્ભક ધારી ચાર, એક આપી દુ.ખ કાંપો.

વળિ સાડસોળ મરદ તણાં, મળિ બધાં વીશજ થશે,
વીચારીને વેચીશ તો, તુજ મનનો સંશય જશે. ૧૫

જર ખરચીને જશ લેવા વિષે.

કવિતા

લક્ષ્મી મજે ત્યારે લોભી ઘઈને લલુતા રાખે,
કોડી સારે કામે આપ કરે નહીં વાપરે;
વખે જો પેદાસ તો અંતર અતી રાજ થાય,
જર જોડી જોડી ઉંડી ખાણમાં આપે ધરે.
કોક ભાગ્ય શાળો લસી ભાત થકી વાપરતે,
કીરતીનો કોટ કોડ થકી ભૂમીમાં કરે;
અંતર ઉદારતા અપાર રાખે એવો નર,
જોગે કોઇ જર ખરચીને જશ સંધરે
ભાતુનો ઉદય જ્યારે થાય ભપકાથી ભારે
પ્રથમ કીરણ પૃથ્વી ઉપર તે પાથરે;

અવિદ્યોનો કાપે અંધકાર આપ તેજ થકી,
આપે અંધકાર, વિદ્યા સુર્ય ઉગતાં ડરે.
તેમ સુન્ન પામે જર દશના પ્રતાપ થકી,
કિર્તી કોટ માટે સદા સારે સ્થળે પાથરે;
મળે વીત ત્યારે ચિત્ત વ્યગ્ર અતી થાય પણ,
જશ વંત જર ખરચીને જશ સંધરે.

૨

દોહરા,

જશ મોંઘો જગમાં જરર, જીવ થકી જન જાણુ;
વોરે કિર્તી કેદક જન, આઘડી મરે અજાણુ.
માયાથી મોંઘું સદા, રડું રમાથી હોય;
વાલું પુત્ર થકી વધુ, જશ વીણુ જગે ન કોઇ.

૩

૪

આવ્યો દિવસ ઓળખવા વિષે.

કવિત,

કેક તણા ચિત્તમાં વિકાર વધી જાય વધુ,
જાણે મારું જર વપર્યા થકી ખુટે રણે;
એવું ધારી સારા કામમાં નહિં સામેલ થાય,
ઉદારતા આણી નામ આગળ તે ના લખે.
રણમાં ઉભો રહે તે ખરો રણ વીર ધીર,
હડે ન લગીર પૂરો નર જે પાંચે પખે;
દીનતી જાણીને દાઝ રંકને નિવાજ નાર,
કોઇ ભાગ્યશાળી નર આવ્યો દીન ઓળખે.

૧

દોહરા,

લોભી ખને લક્ષ્મી મળે સુક્રત કદી ન થાય;
આવ્યો દીન જે ઓળખે, ભાગ્યશાળી કેવાય.
પ્રવીણ પૂરો હોયજો, સદવિદ્યા શીખેજો;
તે આવ્યો દિન આળખે, નહિં જાળકના ખેલ.

૨

૩

દિપોત્સવી વિષે.

કવિત

ઠાક માઠ કર્યો વજ્ર આલૂપણનો અપાર,
આંગણું ઉજ્જસદાર કર્યો અજવાળિને;
હૈયા તણી ભોળીયો હાંડીને લટકારી દીધી,

ચોક શેરી સાફ કર્યા વાલ થકી વાળિને,
નાહી ઘોછ વસ્ત્ર નવાં નવાં ધર્યાં અંગ પર,
પુષ્પ જૂદી જાતનાં મગાવ્યાં તેડી માળોને;
ચતુરાષ્ઠ ધરી ચાલી જાય ચોક માંહીં ચોપે,
દીવમાં આનંદ થયો દેખી આ દીવાળીને.

૧

રોશનીનો રંગ રાગ રોપ વીણ કરે રોજ,
ખોજ કરી દોટીને દુકાન શણગારીઆં;
ફટાકા ફટાકા તણા ખાંદુર ખાળક કરે,
ધરે નહીં ધાક ગણી ભપકો તો ભારી આ.
જાત જાત તણાં પકવાન પ્રીત ધારી કર્યા,
બગી માંહી ખાંદુર નર ફરતા નિહાળીઆં;
ખરચે અપાર ખોટ હાંસલ ન એક દામ,
જીઓ લોકો આજ ધ્યાન ધારીને દીવાળીઆ.

૨

અન્નકોટ ઉત્સવ અપાર થાય ઉમંગેથી,
રંગે રોજ રોજ નર નારીને નીહાળીઆં;
શારદા પુજન વેદ મંત્ર થકી થાય ભાવે,
ભક્ષા બ્રાહ્મણોને એવા કામ માંહી બાળીઆં;
ધારી શણગાર તરેવાર ફરે ફોજ જેમ,
એમ માની, સુખ અહીં ભોગવવા આવીઆં;
કરે ખર્ચ ખુબ પણ પાછ પાછી પામે નહીં,
જીઓ લોકો આજ ધ્યાન ધારીને દીવાળી આ.

૩

મંદીરમાં ભીડ થાય માટે ભટ ઉભા રહે,
કોરડા મારતા ભૈયાજીને દ્વાર પાળીઆં;
કરવા દેદાર દીનાનાથ તણાં દર રોજ !!!
મેજ માની ભયડાતા ભીડમાં મેં બાળીઆ.
શણગાર સુધાય ધરેણાં ગુમ થાય ભીડે,
રડતાં કંઈક નર નારીને નીહાળીઆં;
ગૂમ થાય ગયેલું જડે ન જવાહીર જગે,
જીઓ લોકો ધ્યાન આજ ધારીને દીવાળી આ.

૪

કન્યા વિક્રયથી વૃદ્ધ પત્નીની વેદના.

ગરબી.

“ઓધવજી છે અળગીરે, વાત એક પ્રેમ તણી.” એ રાગ.

સૈયર મારા દુખનીરે, વાતો તને શીરે કહું;

દુઃખ દરિયામાં ડૂબીરે, કહે સુખ ક્યાંથી લહું?

માત પીતાએ મુજનેરે, સ્વાસ્થ માટે ખાડ વિષે;

નાંખી નાણાંને લોભેરે, હુંગર દુઃખનાજ દિસે. ૨

ધર કામ ન સૂઝેરે, ફરં ઘેલી ફકિરી લધ;

અંગ આંગ ન બંહેરે, વ્યાધૂળ દીલે તેથી થધ. ૩

પાપી પીત.યે પાળોરે, મારી મારા પેટ વિષે;

દાઝ મારી ન જાણીરે, રીખાતી રાખી છે રિશ. ૪

નાણાં લીધાં નાગેરે, મારં સુખ નવ જોયું;

ધરી ઉછળતી આગેરે, દયાળુ હૃદય ખોયું. ૫

પતી પરણાવ્યો મોટારે, ઉંમર મારી અતિ નાની;

હુંતો કાંધ ન જાણુરે, હવે રોડધું છાની. ૬

ધરમાંથી બધું ધનરે, પીતાયે પરવાયું;

નાથ પાસેથી લધનેરે, ધર માહરં મારું. ૭

ખાનાને ખુબ લીધુંરે, વિચારી ન જોયું ફરી;

ધરેણું મારં ખાધુંરે, દયા તોમ દિલ ના ધરી. ૮

મારા પતિના ધરમાંરે, બદામ એ ના રાખી;

પતી છે વૃદ્ધ વયમાંરે, સકટ રહું ક્યમ સાખી? ૯

રજવાની સ્ત્રીરે, પતીને મળે ન જરી;

અંગ-શ્ચાથીજ તેથીરે, જાપે જાહે રોજ હરી. ૧૦

દળણાં દળિ પેટ ભરવુંરે, ખાવી ખોરી જાર સખી;

એથી બીજું શું વરવુંરે? લેખક ન રાકેજ લખી. ૧૧

શણુગાર શળીનારે, દીસે મારા દેહ વિષે;

ખાપે કરિ ખાવળિયોરે, બળું હવે રોજ રિશ. ૧૨

મારં જોખન જાપેરે, ભવમાં હું ભુંડી ફરં;

સુખ છાંટો ન ભાળુંરે, મુંઝાઈને રોજ મરં. ૧૩

કાયા કંથની કાચીરે, જોખન હવે જાતું રહ્યું;

કેમ રહું હું રાચીરે, સૂણે નવ સ્વામી ઠહ્યું. ૧૪

ઘટમાં ધા લાગેરે, વેરી વપૂમાંહીં દમે;
 દાઝું દલથી દિલમાંરે, સરખી શામા રોજ રમે. ૧૫
 રળવું મારે જાનેરે, કરી વધતરં કોડે;
 મળે તે જાવું ખાતેરે, બેશી નાથની જોડે. ૧૬
 ધરમાં ગરીબાધરે, રીબાધને રોજ મરં;
 કહે કહું ક્યાં બાધરે, કરે દુઃખ કોણ પરં. ૧૭
 ધર વેચીને ધણિયેરે, ધન ધૂળમાંહી ધર્યું;
 બાપે સ્વારથ સાધ્યોરે, માઈં સાઈં કાંઈ ન કર્યું. ૧૮
 આધાર ન એકરે, નિરાધાર નફી દરી;
 રહેવું તોય ટેકરે, છડું ન મુંઝાવ મરી ૧૯
 સાસરિયાંની સાથેરે, સંસારમાં રેવું પડે;
 આવ્યાં કારજ કરવાંરે, કહે સુખ ક્યાંથી જાડે? ૨૦
 પરવાયું બધું સુખરે, પેલા ભવના પાપે કરી;
 દીલ દાડી દહે દુખરે, શોધું સુખ ક્યાં હું ફરી. ૨૧
 છાપરાપર બાપેરે, વાંસ વળી નવ રાખી;
 છોતરી મુજ સ્વામીરે, દુઃખ દરીએ નાખી. ૨૨
 ધાકડ તેથી દીલમાંરે, દયા દીકરીની નહીં;
 થયો ફૂડો કસાઈથીરે, માઈં સુખ જોયું નહીં. ૨૩
 નીચ બાપને પેટેરે, આવે દુઃખ એવું પડયું;
 દામ સાટે વેચીરે, પીટયાને પડેલું જાડયું. ૨૪
 ચાલ ફળનો ફૂડોરે, લેવાં દામ દિકરી તણાં;
 કહે તે કયમ છોડેરે, લીધામાં શી રાખે મણા. ૨૫
 જો ફૂલીનના ધરમાંરે, આવી હોત અવતરીને;
 તો માઈં સુખ સાધતરે, ફળની લાજે કરીને. ૨૬
 આવો દીન ન આવતર, મુંઝાવાનો મારે જરી;
 કરીઆવર લાવતરે, કંથ તણે ઘેર ભરી. ૨૭
 તે કુલિન ફૂળ લાજેરે, શરમ ધારત સારી;
 ઘેર આવત કાજેરે, મેલત ના વીસારી. ૨૮
 દૂખી જોઈને મુજનેરે, આપત કંઈ ઉદાર થઈ;
 પણ આ પાપીનીરે, દયાતો નાશી ગઈ. ૨૯
 પરણ્યા પછી પાછરે, પીયર મેં નથી ભાળ્યું;

- કદી ઓઢણું ઓઢુરે. બાપેતો નથી બાબુનું. ૩૦
- હોત પતી કદી નાનોરે, ચીંતા ન ધરત તેની;
ચીંતે સખુરી રાખતરે, સુખની આશાએ બેની. ૩૧
- કાલ મોટા થાશેરે, ચિંતા પછી અળગી થશે;
દુઃખ દૂર સહ જશેરે, માનત સુખ એવે મશે. ૩૨
- આતો ઉડો ખાડોરે, દુઃખનો છે દરિઆમાં;
સૂખ લાથ ન આવેરે, નથી જોર તરિઆમાં. ૩૩
- ગદ્દા વૈતરું કરિનેરે, ભરું પેટ ખરે;
દયા કોદી ધરોનેરે, બાપે ન જોલાવી અરે !!! ૩૪
- સ્વારથ જ્યારે સાધ્યોરે, પરમારથ કોણ કરે;
પેટમાં જોતે પીડારે, દરદો તેજ સહે. ૩૫
- જોનારાંતો જોરેરે, પૂછે દુઃખ કેવું છે ?
ભાગ કેંઈ ન માગેરે, દરદીને સહ સેવું છે. ૩૬
- તે રીતે થયું મારેરે, મારો બાપ જૂરો થયો;
કાળજીનો કસાધરે, દયા છેડી દૂર ગયો. ૩૭
- મોઢું ફરી નવ બાબુરે, પરજ્યા પછી પીતા તણું;
સમાચાર ન પૂછ્યારે, પૂછાવેતો સૂખ ગણું. ૩૮
- પાપી પીતાને પેટેરે, અવતરી એવે અપરાધે;
સુખ તો રહે છેટેરે, જુરો બાપ સ્વાર્થ સાધે. ૩૯
- દીન ઉગે દુઃખાજોરે, રજનીમાં રોજ રડું;
આય અંગમા ન મજેરે, ચાલું ત્યારેલથડી પડું. ૪૦
- પેટ બેનાં ભરવાંરે, મેંનત કરીને મારે;
ખાવુંતો રહ્યું ખોટુરે, શક્તી અંગ ક્યમ ધારે. ૪૧
- પાપી જળ પસારીરે, મને મારવા ધારે;
મન મારું છે કબજેરે, જૂઠા જખ છો મારે. ૪૨
- ગણી વૃદ્ધની નારીરે, આશા મારી ઉર ધરે;
રસ્તે ચાલતાં લુચ્યારે, નીચાં વચનો ઉચરે. ૪૩
- ચાલી આવુંદુઃખોરે, જુલુચ્યાઓને લેખું નહીં;
મન બળિ જાય કોપેરે, કોને મારે કેવું જઈ ? ૪૪
- વેદના એવી વેડુરે, પતી વૃદ્ધ પરણીને;
દોષ દેવો મારેરે, પેલા બવની કરજાને. ૪૫

પાપ પરભવે કીધારે, તેનાં ફળ આજ મળ્યાં;	
દાન દિનને ન દીધારે, વચન વદી દુઃખી કર્યા.	૪૬
ગાયના વધ કાધારે, એથી દુષ્ટ બાપ ધરે;	
અવતરી અવનીમારે, સારે સુખ કોણુ કરે ?	૪૭
ભોગવી ભવ છુટુરે, વા'લાજીને વિનતી કરે;	
કદી ધાડક ધરમારે, ખીજે ભવે ના હું ફરે.	૪૮
દામ લઇને દિકરીરે, પાપી વેચોમાં કદી;	
દુઃખ જોઇને દાઝેરે, દયા ધારે દીલ મદી.	૫૦
તમે તે થકી ફૂડારે, થયાં દુષ્ટ માબાપો;	
હાલ થાશે ભુંડારે, નહિં દિકરીનાં દુઃખ કાપો.	૫૧
નિસાસાથી તમારે, સાઈ કદી નવ થાશે;	
નક્કી થાશે નહારે, વંશ વિશ્વથી જશે.	૫૨
નીરાધાર ખીચારીરે, બાળકીને શાને કરે;	
કસાઈ નવ થાઓરે, દયા દીલ કંઈક ધરે.	૫૨
પૈસો લેતો છોડીરે, ધારી દીકરીનો દયા;	
લલ્લુ ફૂલીન તેથીરે, જગતમાં સુખી થયા.	૫૩

કવિ નર્મદાશંકર વિષે.

રોળાવૃત.

નાગર નરતું નુર, સૂર સારા કાગોમાં,	
ભારતિથી ભરપુર, ખ્યાતિ વાધી ગામોમાં;	
નર્મદથી નર નાર, પ્યાર ધારીને પરખે,	
ઉમંગ આણ્ણ અપાર, હોંશિ જન ચિતમાં હરખે.	૧
દેશ તણું દુઃખ જોઇ, રોઇ રે'તા કંઈ રહ,	
આખર અધીક ખેઇ, કથાયા જનમાં કુદા;	
એથી ઉલટી રીત, નર્મદા ધ્યાને ધારી,	
સ્વદેશ પર સુખ પ્રીત, ધન્ય તારી જાણનારી.	૨
ધન્ય તાહરાં કામ, દેશમાં ડંકા દેતાં;	
થાય પવિત્ર તમામ, નામ તારું મુખ લેતાં;	
વધારિ વિદ્યા વીત, ચિત્તમાં આણું ચાર,	
હિંદ તણું કર્યું હીત, તે નથી વીસરનાર.	૩
વિધવાનું જોઇ દુઃખ, દીલ દાઝ્યો તું દાતા,	

કરવા તેને સૂખ, ઉર ધારી આતુરતા;
પુતલગ્નની રીત, દેશિ બાળે તો સાર;
બાપણુ તેને માટ, કર્યો તે કદિ ન વિસાર. ૪

દેશ સુધારા માટ, ધુમતો ઘેઝા હાથી,
હાલવા નિકળ્યો બાર, થઈ સુધારા સાથી;
ઉંઠા દેશનિ માંહિ, સુધારા નામે માર્યો,
તે નારો પરત્યા, કુધારો બેઠી હાર્યો ૫

બંધે ભલે બહુ લોક, સુધારો કરવા ધારે,
બાપણુ મોટાં બાળે, તોય તે નહીં તુજ હારે;
કહે ખરા કેનાર, કોઈ વિરલો કરનારો,
કહો બંધે શું થાય, વધે શું વધુ સુધારો. ૬

કેનારો નીંદાય, નવ કરે સમયો આવે,
છાના સંતાઈ બનય, કહો તે નર કયમ શાવે;
ધન્ય નર્મદા વીર, ધીર ધારીને કથતો,
બોલીને બાંદુર, સમય આવે શુર ધરતો. ૭

હવે સુધારા તણા, હાલ માઠા દેખાતા.
કેવા વાળા બાળા, નહીં કરવાને ધાતા;
અરે અરે રે હાય, સુધારો ફૂળ્યો શાણા,
રત્ન રહવડિ ગયું, પછાડી મોટા પાણા. ૮

દે બીજને બોધ, કરો સુધારો બાધ,
પોતે ન કરે લેશ, કેમ તે વધશે બાધ;
જેડાં હવે શા હાલ, સુધારા પડતા તારા,
શેવક થ્યા નિર્માલ, કેમ દિન આવે સારા. ૯

વૈશ્ણવ જનને બોધ, આપવા બાંદુર નર તેં,
ભલે થયો વીરોધ, તથાપી કરી કમર તેં;
કુડો લઇને વીર, પ્રથમ લશ્કરમાં ચાલ્યો,
ધારી મનમાં ધીર, વીર જયમ રણમાં માલ્યો. ૧૦

ગોસાંઈને ગરગડી, દોટ દહ ડોકે વળગ્યો,
વિના સુધારો ઘડી, થયો નહી તેથી અળગો;
કોરટમાં ઇન્સાફ, સાફ થાવા શુરા તેં,
આપ બની અશરાફ, રહ્યો કરશનની સાથે. ૧૧

કાચું ઘણાએ ઘાસ, ત્રાસ પામ્યો નવ તેથી,
 દુર્ગુણ કર્યા વિનાશ, વિશ્વ જશ પામ્યો જેથી;
 લાયબલ કેશનિ લાલુ, સિધી તેં લાયક થઈને,
 દુર્ગુણને દમ ડામ, ઠામ બેસાર્યો જઈને. ૧૨

કવિતા તારો વીર, મરદ કરતી માદાને,
 દ્વેષ અધિરને ધીર, સ્વદેશાભિમાન માને:
 દેશ તાણું અભિમાન, કર્યું કિત્તન કાયરમાં,
 સદા થયું સનમાન, એ થકી કિત્તમ નરમાં. ૧૩

અણુસમગ્રુ અભણેલ, ગતી જેને નહિં જાઝી,
 હીત અહીત નચીત, તેજ દિલ રેંતા દાઝી;
 ઘાખો તેનો જરી, ધર્યો નહિ નર ધીંગા તેં,
 દ્રઢતા ધ્યાને ધરી, ડગ્યો નહિં વેવલિ વાતે. ૧૪

મુંબા પુરિના લોક, થોકે કવિતાસંભળતા,
 બાંચિ સુધારો વીર, મૂરખા મનમાં બળતા;
 તોપણ તારો ધર્મ, તળ્યો નહિં તન પડતાં પણ,
 ખરું એ તુજ ખટ કર્મ, મર્મ મનમાં દિલ ડાંપણ. ૧૫

મરણ તાલરું મરદ, દેશને છે દુઃખદાઇ,
 પૂગશે નહિં ખોટ, સંચર્યો સ્વર્ગે ભાઇ;
 અક્ષય કિર્તી આંહિં, ઓઠી નવ જરિયે થાશે,
 લલ્લુ જેવા લાખ, ગુણ વધતા તુજ ગાશે.

સગધરા વૃત્ત.

જેણે આકાશ માંહીં શશિ રવિ સરજ્યા, તેજના પુંજ તારા,
 પૃથ્વી પાણી પદાર્થો અગણિત પશુઓ, જંતુને સર્જનારા;
 પાળી પોળી બધાને પિડ હરિ પ્રિતથી, રોજ રક્ષા કરે છે,
 લલ્લુ નિત્યે સુકાર્યે સતત ભલું થવા, પ્યાન તેનું ધરે છે. ૧

જેણે પ્રાણીનિ સાર પ્રથમ પય ધર્યું, માતના ઉર માંહી,
 ચિંતા જેને વધારે સહુનિ ચિત મહિં, પ્રાણીને પીડ કાંઈ;
 સારાં કાંભોનિ માંહીં પ્રથમ સમરતાં, દુઃખ જે સર્વ ટાળે,
 લલ્લુ તેને પ્રિતથી હરનિશ સમરે, ના ચિતેથી વિસારે. ૨

લલ્લુ સતસાઈ,

ધશ્વર સ્તુતિ.

હોહરા.

- મહિન દુખ હરણુ શરણુ રૂપતિન, તારણ તરણુ તું તાત;
અધમોદ્ધારણુ અવનિ પતિ, જગકારણુ જગનાથ. ૧
- હન કરણુ દારણુ દુખો, ગહન ગતી ગોપાળ;
મ આણિ પાયે પહું, શુભ ભતિ ઘો હું બાળ. ૨

વાંચનારને.

- ડા'પણુ ડા'પણુ શાણુપણુ, સૃષ્ટીમાં સરસાઈ;
ભોગવવાને ભાવતો, આ વાંચો મ્તસાઈ, ૧
- કડવું કથન કવિજન તણું, હિત હર ગણો હમેશ;
દુઝણિ ગયની લાત ખમિ, ધરે ન જન મન દ્રેશ. ૧
- કડુ ઔષધ વ્યાધી હણે, અદ્ય ઉદર કદિ જાય;
યમ કવિ કથન કરેજ સુખ, જે શાંતીધિ ચખાય. ૨
- મરાંગણુમાં સમર તક, સુમટ તણું સુણિ વેણુ;
કડુ, પણ ક્રોધ ન જરિ કરે, ચિત ગણિ સહુ સુખ દેણુ. ૩
- યમ કવિ કથન શુભટ સમાં, કડુ, પણ શુભ ઉર આશ;
સહન કરેતો સરસ સુખ,મજે, ન થાય નિરાશ. ૪

કયો વખત પાણીમાં ગયો ?

હોહરા.

- સતકિર્તી નવસંધરી, શુભ વખતની માંય;
વો'યો અપયશ અવનિમાં, તે પળ પાણી માંય. ૧
- ગુવાનિના તું જેરમાં, મરડાતો બહુ જાય;
ગણતી કોના ગણે નહીં, તે પળ પાણી માંય. ૨
- શિક્ષા સદ્વિદ્યા તણી, જે ધ્યાને ન ધરાય;
ખાય ખુબ ખતા ખરે, તે પળ પાણી માંય. ૩
- આજસ કયું અબ્યાસમાં, ઉર નવ ઉઘટ જરાય;

રજ્જ્યો બનિને રોઝ સમ, તે પળ પાણી માંય.	૪
નિરખી દુખમાં દોરતને, જે મહેલે નવ જાય;	
મોઢા શેષળ મળવા કરે, તે પળ પાણી માંય.	૫
પ્રાણે નાદં જેતે ક્યુ, ગણે ગણી મન માંય;	
આભિમાને અગ્રિ બન, તે પળ પાણી માંય.	૬
ઉમંગ નહીં મુન કામના, દુઃખને દોરાય;	
વખત ખુરે ખુરાર થમ, તે પળ પાણી માંય.	૭
જ્ઞાતી પાસે ચુપ રહે, મુખ જરે નવ બોલાય;	
મૂલકીણુ રંગપાટકી, તે પળ પાણી માંય.	૮
પાણી પળા ન પેટ ન કાચે શક્તિ ન કાંચ;	
નામ ધરે દરયાવખાં, તે પળ પાણી માંય.	૯
પ્રશ્ન પૂછતાં કોષે દરે, દે ન જવાબ જરાય;	
એકો એકો બાળી મન, તે પળ પાણી માંય.	૧૦
આંખ ન આંખી અચતપાત, બહુ ધણે નં ધાય;	
કાંઈ કોઈટ મારશે, તે પળ પાણી માંય.	૧૧
જન્મ્યો જન્મમાં તે કૃત્યા, અદેખાદા હર માંય;	
અગીકારે ભવ બળે, તે પળ પાણી માંય.	૧૨
નરો બન નધરેણ સમ, આવગુણ અવર ગણાય;	
વખત રમણે વેંલે, તે પળ પાણી માંય.	૧૩
અવગતી આખરે દવા, પ્યાલે નહીં ધરાય;	
શકતી સમ આપે નહીં, તે પળ પાણી માંય.	૧૪
જગમાં હવી બહુ વસ્ત્ર, જે હરિભજન ન થાય;	
ખટપટમાં ખુચી રહે, તે પળ પાણી માંય.	૧૫
ગુનાર રંગે લાભ નહીં, પણ રંગના લલચાય;	
હાલ્ય હટ અવતી નિ, તે પળ પાણી માંય.	૧૬
હજ્યો જગમાં જ્યાંકુલી, સુખ કેળે ન કરાય;	
અપયશ વોની લે જગે, તે પળ પાણી માંય.	૧૭
જેનિ કિર્તી વ્યાપી નહીં, જગજન મોહં જગાય;	
કો' જિવતર શા કામનું, તે પળ પાણી માંય.	૧૮
આવિ ન અકલ અંગમાં, દંગ ન શબ ધરાય;	

વીતેલી વસુધા વિષે, સહુ પળ પાણી માંય.	૧૯
૨૬ પતિને અતિ દ્રેષ્ટ કિન્ન, લેણ ન મુખ લેવાય;	
જન્મારો ઝગમગ વિષે, તે પળ પાણી માંય.	૨૦
ભવ બાપો બટકા કચે, કોટ ન કોદિ કમાય;	
દેડ દમે દારિદ્રતા, તે પળ પાણી માંય.	૨૧
શિયાળ ની શક્તિ નહીં, ઝગજગજને લણાય;	
ધરે વૃક્ષમાં પાંચના, તે પળ પાણી માંય.	૨૨
વાલ ધનુ વ્યભિચારમાં, ગુનાર ખોલે થાય;	
ગુણુ દિનુ રે ગુણુજી ઝાંઘ, તે પળ પાણી માંય.	૨૩
રાજ્ય કહું દુર્લભને, પાંચ વન અચકાય;	
દુર્લભતાના વખત મુમ, તે પળ પાણી માંય.	૨૪
વસોતવા વસે જશે, વસી વસુધા માંય;	
ધૃત ^૧ માખણુ નવ નીપજે, તે પળ પાણી માંય.	૨૫
શિખ દેરી અગમ્યમગુન, ન ધરે ધ્યાન જરાય;	
ઉંડું કર અમંગા ખસ, તે પળ પાણી માંય.	૨૬
બાળીને બી વાવવા, ઉઘટ ધરે ઉરમાય;	
કોળે નહિ મુખ પયજ ધરે, તે પળ પાણી માંય.	૨૭
રામપત્ની હરે રાવણ, મનનાં બહુ મલકાય;	
મુઠ મરડો, પણુ મુ, ગણ પળ પાણી માંય.	૨૮
કંજીમતા કવિથી કહી, ગુણુ જો જો. ગવાય;	
બે બદામ આપે નહીં, તે પળ પાણી માંય.	૨૯
જન્યા પત્ની જનને કહી, આગ્રહ જો અતિ થાય;	
ભુખવિણુ ભાવે ના જરી, તે પળ પાણી માંય.	૩૦
સેવા કરિને સર્પતી, ધરી સભાળ સદાય;	
દુષ્ટ કરજો દોષ દા, તે પળ પાણી માંય.	૩૧
ઉડે ન પડકારે પ્રથમ, ધણ વિષે નવ ધાય;	
બદામ બહુ બહુ મળે, તે પળ પાણી માંય.	૩૨
શાશ્વતણા સિદ્ધાંતન, જાણે વા. બહુ થાય;	
જાણે પણુ ખાંડાય નહિ, તે પળ પાણી માંય.	૩૩

૧ પૃથ્વી. ૨ સ્ત્રી પુરુષ. ૩ હાથી. ૪ શરીર. ૫ કચ્છ. ૬ ધરે

૭ પી. ૮ ઉગે. ૯ દુધ.

જ્યાં રણમાં ઝગડો ઉઠે, ત્યાં કશું જો નવ થાય;	
બોલાવું બળવાન (ન) હું, તે પણ પાણી માંય.	
ખોદું ખાદું જોડતું, ગુણ કદ જો ન ગણાય;	
હિણભાગી તુજ ભવ તણી, સહુ પણ પાણી માંય.	૩૫
જીવતાં નવ જાણે જરી, મુને ઘડાપિટ થાય;	
ગુણ સંભારી ગંગારે, તે પણ પાણી માંય.	૩૬
મેલ તોડવાને કિડી, પ્રયત્ન કરે જરાય;	
ડગલું દૂર ખસે નહીં, તે પણ પાણી માંય.	૩૭
સજ્જનનું વાકું વહે, નિજ સરસાધ સાંય;	
એવા મુખ તણી જગે, સહુ પણ પાણી માંય.	૩૮
સૂર્ય સામિ રજા છાંટવા, કાળો કરે કિપાય;	
ફટ દઈ આંખ બિજિ પુટે, તે પણ પાણી માંય.	૩૯
સદ્વિદ્યા, સદ્કિર્તિ, સદ્- ગુણ જો નવ સંચાય;	
લદલ કહે જીવતર તણી, તે પણ પાણી માંય.	૪૦

સતકિર્તી વિષે.

દોહરા.

સતકિર્તી નવ સાંપડી, જગે ન વાધ્યો રકાર;	
અંગીકૃત અપયશ કર્યા, તો જીવતર ધીકાર.	૪૧
માન મહીમાં નવ મળ્યું, લીધો નહિ શુભ લાવ;	
કાર બદલ કાળજી અચ્યું, દુષ્ટ કરી દેખાવ.	૪૨
સતકિર્તીથી સૃષ્ટિમાં, નામ ન પામે નાશ;	
અગસ્ત અસ્ત થવા છતાં, અમર રહ્યા આકાશ.	૪૩
જો સતકિર્તી સંગ્રહી, પાંડુ આણી પ્રીત;	
કુળ બે.ગણ સહુ કૌરવો, ખલકે થયા ખચીત.	૪૪
રાણા કમક રમી ગયા, આ પૃથ્વી પદમાંય;	
કોઇ ન સાથે લઇ ગયું, સતકિર્તી વિણ કાંય.	૪૫
પુરા પાંચસે પડિતો, બોજ સભામાં રોજ;	
વિદ્યાની કરિ ખોજતો, ભલો થાયો બોજ.	૪૬
દમડી કારણ દેહને, દમી દમી દે દુઃખ;	
તે નર ભોગવિ નવ શકે, સતકિર્તીનું સુખ.	૪૭

બહુ બહુ વસ્તુ બખરમાં, ^૧ વિત સાટે વેચાય;	
પણ સત્કિર્તી મળે નહિ, જે અખિત્રે અથડાય.	૪૮
અંગે હોય ઉદારતા, દિયે ^૨ દક્ષિણે દાન;	
તો સત્કિર્તી સાંપડે, નહિતર રે' નાવાન.	૪૯
કાર કઠિણ ^૩ કાંચન થકી, મળે ન એ શિરસલ્લ;	
કાર વિના બેદાર બનિ, રડજે બારે વાટ.	૫૦
છેદન કરવું શિર સુલભ, કષ્ટ સહન કરિ કાય;	
પાટકતાં પર્વત વિષે, સત્કિર્તી ન સંચાય.	૫૧

ગજવગરની ઉદારતા.

દોહરા.

ગજનું હોય નહિ ગરિમનું, ધનિ સમ કામે ધાય;	
આય ખાસણાં ખતથી, ઉદાર એ ન ગણાય.	૫૨
ખાવા ખેરી બનર નહિ, વસ્ત્ર ન ^૪ વપુમાં કાંય;	
બ્યાજે લઈને વાપરે, એ નર મુરખ મનાય.	૫૩
આપે હોયે આંધળો, નેત્રે નવ નિરખાય;	
આંખ આપતા અવરને, દોડે મુર્ખ મનાય.	૪૪
શક્તિવિણુ આગળ વધી, વિત વાપરવા બળ;	
પંખાબા લે આગળ જતાં, મહિમાં મુર્ખ મનાય.	૫૫
હદવિણુ વાપરવા થકી, મોટા પણ મુકાય;	
બળિ હદવિણુ દાને કરી, બ્યમ પાતાળે બળ.	૫૬
લાભ ન હદ છોજ્યા થકી, ઉલટું દુખ દેખાય;	
હદ તજિ બળ સમુદ્રતો, ^૫ દ્રવ્ય પૃથ્વીનો થાય.	૫૭
વર્ષા જળ વરસાવવા, ચાતુર માસ ચલાય;	
એક અનાજ ન પાકશે, સડી સડળ ઝટ બળ.	૫૮
રજપૂતો રાગ વડા, ગરાસ અતિ ધરમાંય;	
ગજ વગર ઉદારતા, કરિ, દુખ ભેગા થાય.	૫૯
દમડી હોય ન ઘર વિષે, ઉદારતા ઊર થાય;	
પૃથ્વી દેવા પ્રિતિ ધરે, એ અણસમજુ ગણાય.	૬૦
બહુ બહુ કષ્ટ સહન કરે, જે તપસી કહેવાય;	

તો પણુ દેવે શક્તિથી, દાન વધુ ન દેવાય.	
પેલાનું પણુ હજી વળી નવું પડેને બિર જાય;	
પાણી નીચે પડે તો પાણી નીચે જાય.	૬૦
કંચનની પાણી પડે, વધુ પડેને વાલ;	
પણુ તે પેટ સામણી, હવે જશે નવજાણ.	૬૩
ત્યમ ઉદારતા હજી વગર, જાણ ઉપર બેઠે થાય;	
તો પછી અપમાન થયે અપમાન જાય અપાય	૬૪
પિતૃભય પડે તો કહાતો તે પણુ જર ન પાવાય;	
ઉદારતાથી પાણી નીચે તે કદાચ.	૬૫
પાણેસના પાણી, ઉદારતા કદરે કદર;	
નામે બેઠે નવ કદ વધુ, તો છત્રકાપ જરૂર	૬૬
હીનાગર લાખે ગણી પણુ બધું નવ પાવાય;	
કિતર થઈ જશે અપાક લે, તો ગાંધે થઈ જાય.	૬૭
ત્યમ ઉદારતા કિર અપાક, (પણ) શક્તિ વિચાર કરાય;	
વિણુ ધનથી બેઠે જાણે, તો મુલ્યમંદ ગર જાય.	૬૮
ઉનદા ગૂણુ ઉદારતા, જનમાં જાય ગણાય;	
સંપતિ સગ શોભા ધરે, ધન વિણુ પિતરુત્ય.	૬૯
શોભા અંદરના તણી, ઘરમાં ઘણી ગણાય;	
પણુ નાગા થઈ તે જડી, કો જતણે ન અપાય.	૭૦
બેઠે હવેલી હેમતી, ઇચ્છા કદિ કદર થાય;	
સ્પર્ધુક્ટી પણુ પત્રની, આપણું નવ પાંખાય.	૭૧
લાખમાંથી લાયક રકમ, ઉદારતાથી અપાય;	
પણુ એ લાખન દહ શકે, દેતો ગંદુ ગણાય.	૭૨
તણુયુગ જે તપશા કરે, અન જગ તજિ અથડાય;	
દેવે તેને દાન વધુ, શક્તિથી ન અપાય.	૭૩
જે દેશે શક્તિ વગર, ઉદારતાથી દાન;	
દેવ પછી શંકર સદા, મનાય મુર્ખ સમાન.	૭૪
હાંત્રા નિત્ય હાંત્રી કહે, હરી ન બેસે હામ;	
નાતવશે કરવા કંજ કરે, મુખે જે હામ.	૭૫
મુંગાને બોલ્યા તણી, ઇચ્છા ઘણી કદર થાય;	

- પણ ભેં મુખથી ભણાયના, માલતી શું ઉપાય. ૭૬
- હિરમાં ને પે ઉદરના, પણ પાસે નવ હામ;
કો' શું આવે કામઝો ? પગેડ તથા શુભ હામ. ૭૭
- પાતી થાય ન પદચણી, દેવિ ન થાય દુકીર;
પગર પાંત નવ બો, કાગ થાય નવ પકીર. ૭૮
- બગસો હામ ન થયે કાકે, ગધેદા હાથિ ન થાય;
હિરો થયની વેણ પગ, પદચણી ન થવાય. ૭૯
- પાંતવતા સમ પરમદુખ ગણિને ગુણિકા નાર;
બેસે પણ વાધે નહીં, પતીવ્રતા સમ કાર. ૮૦
- ગુડક ધરણુ જગમાં કરી, દેવી કરે દિતૂર;
ગૃહા નવ સાચા બને, ઉદારતા ધરિ ઉર. ૮૧
- કાળપ કાળગતી જવા, કાળગ ખારે કોડ;
આશે નહિં સાધુ થકી, કાળગ કપૂર જોડ. ૮૨
- કાયત્ર બનયા કામડો, કરે અરિહ ઉપાય;
આમે જાય ઉદાર થપ, પણ કોત્રત્ર ન ગણાય. ૮૩
- ભોજ થયને અવર ભુખ, હૈયે ધારે હામ;
રાત્ર્ય દાનમાં જો દિયે ગણાય મુખે મવાન. ૮૪
- દેવુ ગણુ વિચારિને, ગજ ઉપર નવ ધાય;
વિભવપણે પણ રાનથી, લંકાં વિણુ ન અપાય. ૮૫
- અવદાર ધરમાં ઘણા, પણ સહુ નવ પેરાય;
ગજ થકી વધતું ધર્યે, ભારે ભયસાઠ જાય. ૮૬
- ધર્મે ધન બાંધે ભલે, અનાજ સાદ પડાય;
પણ મિત્રકતા દાનતો, કદિ પોકાર ન થાય. ૮૭
- શોભે સહુ શક્તિ થકી, શક્તી વિણુ ન કરાય;
મંકોણથી મમત ધરિ, મણુ ઉચકી ન જવાય. ૮૮
- પ્રિછિ પ્રથમ નિજ શક્તિને, પછિ વધુ થવું ઉદાર;
લલ્લુ કે' એ નર તણો, જશ વાધે સંસાર. ૮૯

ટેક વિષે.

દોહરા.

એક ટેક વિણુ અવનિમાં, નર નિર્માલ્ય મનાય;

એક કામ વિણ ટેક કદિ, છેક ન પુરું કરાય.	૯૦
તનમાં ટેક બણ્યા તણી, જે કદિ હોય મહાન;	
અણુસમઝૂ આગળ જતાં, થાય વડો વિદાન.	૯૧
ટેક કાજ હરિશ્ચંદ્ર જઈ, વરયો નીચ ઘર વાસ;	
માન અધિક મહિમાં મળ્યું, કિર્તી ધર્મ પ્રકાશ.	૯૨
ધરી ટેક ધ્રુવજી ગયો, વન જાવવા જગદીશ;	
મહિ મહાનમાં માનયશ, મળ્યા, પ્રભુ આશિષ.	૯૩
વિશ્વામિત્રે વધુ વિષે, ધરિ રૂપિ થાવા ટેક;	
પ્રભુ પ્રતાપે ધર્મ શાયા, રાજ કુંવર રૂપિ એક.	૯૪
દુષ્ટમોમાં ટેક તે, નિંદા યુક્ત મનાય;	
ટેક ધરી હરિ જે સિતા, રાવણ રણ રોળાય.	૯૫
ક્રિયાક્રિયક સમ કુટિલતા, ધરે ટેકથી ક્રોધ;	
નાશ પામશે કુળ નદી, લેશ દુરક નવ હોય,	૯૬
ટેક પાળવી દોહાવી, પ્રાણુથી અધિક પ્રમણુ;	
હિજને કાંચન દે કરણ, મરતાં મરતાં બળુ.	૯૭
શક્તી નહિ નિજ શરિરમાં, તોપણ કર ધરિ બાણુ;	
કરણે ગંગા કાઢિ કટ, એ ટેકનુ ઝેંધાણુ.	૯૮
ત્રિશંકુરાયે ટેક ધરિ, સ્વર્ગ જવા ચલું ચિત;	
વિશ્વામિત્ર પ્રતાપથી, સ્વર્ગે ગયો ખચીત.	૯૯

મમત વિષે.

દાહરા.

મમત તજે નહિ મુરખ નર કરતાં કોટિ ઉપાય;	
હારે પણ હોશે કરી, કબુલ કરે નહિ કાંચ.	૧૦૦
ખુવાર ખલકે બહુ થયા, તબ્યા મમતમાં પ્રાણુ;	
આખર એ છોડ્યો નહીં, એવા કષ્ટક અગ્નણુ.	૧૦૧
કપાળ્યું કુળ કુહું કર્મ કરી, વળી શુભાળ્યું રાજ્ય;	
રામ સાથ પણ રાવણે, મમત કર્યો નહિ તાળ્ય.	૧૦૨
ફેગટ કાંદાં મારતાં, આંખે હોય અપંગ;	
પણ બીજને પૂછતાં, ધરે દેખતાં લાંગ.	૧૦૩
બેટો બાપ લડી મરે, કદી વારસા માટ;	
પણ નવ નમે અરસપરસ, વળે મમતથી દાટ.	૧૦૪

મમતે ^૧મદિલા તણું સુમુખ, દીડે હિપજો સુખ;
 પણ ન જીવે મુખસામું ફરિ, મમત એજ મહા દુઃખ. ૧૦૫
 હવેલિ હેમ તણી તણ, વસે ^૨અરણ્યમાં વાસ;
 રિધ સિધ લક્ષે નવ લહે, એક મમતને માટ. ૧૦૬
 ધક જ્ઞાતિ મમતે મરે, કરે વિચાર ન કાંચ;
 શ્રિમાળિ ટાળા ટાળિ કરિ, હાથે ધર્નાહન થાય. ૧૦૭
 તજો પ્રાણુ પણ નવ તજો, મનનો મમત લગાર;
 જે એમણુ લહિને મુવા, એછી નવ કે' જનર. ૧૦૮
 વળગ્યા પછી છોડે નહીં, એજ મમતની રીત;
 મગર, મંકોડો, મુરખનર, મમતે મરે ખચીત. ૧૦૯
 નજીવિ બાબત જગતમાં, મમત કદી બંધાય;
 લાખો થાય ખુવાર પણ, તનથી તે ન તનય, ૧૧૦

વચન પાળવા વિષે.

દોહરા.

જગમાં જે જન વચનનિજ, પાળે ધારી પ્રીત;
 ચાલે સત્ય પથે સદા, તે સુખિ થાય ખચીત. ૧૧૧
 વચન ગયું તો છું રહ્યું? જીવિતમાં જન બાણ;
 નાક ગયા પછિ શરિરનો, ધારે હર્ષ અગ્નણુ. ૧૧૨
 વચનેથી વસુધા તણો, ચાલે સહુ વ્યહવાર;
 વચન ભંગી નરને કરે, સહુજન બહુ દિટકાર. ૧૧૩
 જીતસુતાનાં સગપણો, એક વચનથી થાય;
 વચને હારે હોડને, વચનેથી વેચાય. ૧૧૪
 વચનેથી વ્યાપારમાં, કોટી ધ્વજનો કાર;
 પણ જે વચન તજે તુરત, તો મળશે ધીઃકાર. ૧૧૫
 મેર ચંદુનું સે'લછે, અહિ મુખ ધરવો હાથ;

૧ સ્ત્રી. ૨ જંગલ. ૩ એક ખજાનામાં જનનો દગલો હતો, ત્યાંથી જે એમણુ જતા હતા; જેએ જનનું અનુમાન ફેરફાર રીતે કહ્યું, તેથી બંને બધા. એછા અનુમાનવાળો પડ્યો, ત્યારે લોકો કહે ભાષ કહેને તેની મુજબ. ત્યારે તે કહે “લાડી કુચો કુચો થાય, પણ હેકડો ખુરો ન છડું.” ૪ સર્પ.

- બાથ ભરવિ સિંહને ગજે, નહિ મુશ્કેલનિ વાત. ૧૧૬
 નીજ વચન કદિ મા'ન પણ, ખંડિત કરે ન લેશ;
 ધરણીમાં નર ધન્ય તે, પામે પદવિ સૂરેશ. ૧૧૭
 વચન પાળિ નિજ વડિલનું, રામ થયા વનવાસ;
 પણ નવ તોડ્યું^૧ લઘુ ગણી, કિર્તી થઇ પ્રકાશ. ૧૧૮
 વચને રણમાં જતું પટે, વચને શિર છેદાય;
 રાજપાટ તજી રાય પણ, વચને વન અથડાય. ૧૧૯
 વચન વડું જે નર ગણે, તેથી મા'ન થવાય;
 રસરિતા ગંગા આણુતા, ભગિરથ યત્ન ભણાય. ૧૨૦
 વચન ગમું જે વિશ્વમાં, મુવો જીવતો એહ;
 નર નહિં પણ ખર ખડકમાં, મનાય વિષુ સંદેહ. ૧૨૧
 મોટા વચન વદા પછી, પાછો ધરે ન પાય;
 ગજ દંતુશળ નિકળ્યા, તે પાછા નવ જાય. ૧૨૨
 ધરણી હગમગ કદિ થશે, બાનું પશ્ચિમ જાય;
 પણ મોટા જનનું વચન, મિથ્યા કદી ન જાય. ૧૨૩
 નિજ શક્તીને અનુસરી, બોલ્યા હોયે બ્રેહ્મ;
 ખજો નહિંતો પૃથ્વીમાં, તે નર તરણા તોલ. ૧૨૪
 વચન ભંગ જેણે કર્યું, કર્યું બોલ્યો બહુવાર;
 ધીઃક જન્મછે એહનો, ભૂમી ઉપર ભાર. ૧૨૫

વ્યભિચાર વિષે.

દેહદરા.

- ખુવાર નર વ્યભિચારથી, થાય જજે જન જાણુ
 આદર દેન ઉમંગથી, લાજ લક્ષ્મિનિ હાણુ. ૧૨૬
 પ્રયાણુ પ્રાણુ જવા તાણું, એ જગમાં વ્યભિચાર;
 નાશ પામ્યું કુળ કિચકનું, ધરિ આશા પરનાર. ૧૨૭
 તતનું તેજ ધરી જશે, થશે સુકીર્તી નાશ;
 વસે વાંછના પાપની, કરે લોક^૨ ઉપહાસ્ય. ૧૨૮
 વૃત્તિ કરે વ્યભિચારની, કરવા ચાલે આપ;
 ત્યાંથી પ્રલિ ડગલે ગણા, ગૌહત્યાનું પાપ. ૧૨૯

શાસ્ત્ર સાખ પુરે સદા, પાપ ન એ સમ કોય;	
નર્ક ગયાની નિસરણી, વ્યભીચાર જન હોય.	૧૩૦
મોટા રાણા રાજિયા, લાખો ફરતી ફાળ;	
મુક્ત એક વિચારથી, બધો મુખાવી ખોળ.	૧૩૧
ઇંદ્ર સમો અધિપતિ બિજો, ઉચો નહીં ગણુય;	
ગૌતમ નારી સંગથી, પામી શ્રાપ હણાય.	૧૩૨
વિજયમાળ ધરિ કંઠમાં, અનિત અવનિમાં આપ;	
મુવો વાળિ વ્યભીચારથી, પ્રગટયું જ્યારે પાપ.	૧૩૩
બહુ બનેછે દાખલા, આજ અવનિમાં જાણુ;	
વ્યભીચારથી કંઈક નર, ગુમાવિ દેછે પ્રાણુ.	૧૩૪
સાર લગાર ન ધારવો, ઉલટો થાય ખુવાર;	
કાર જાય નિરધાર નર, જગે કરે વ્યભીચાર.	૧૩૫
હાકમ હતો હજ્જરનો, વડું હતું ધર રાજ;	
મહાવારો એ થકી, તજ્યું રાજને રતાજ.	૧૩૬
વ્યભીચારને ધર વિષે, નિરખિ ન રાજી થાય;	
ક્યારે એ અહીંથી ઢળે, એવી ઉર ઇચ્છાય.	૧૩૭
વિકળ ફરે ચિત એહિસે, થાય ખુદ્દિનો નાશ;	
વ્યભીચારથી વિશ્વમાં, તનમાં જળરો ત્રાસ.	૧૩૮
કોરે કાળજી કામજર, ચિંતા ચિતમાં થાય;	
વ્યભીચારથી શરિરનું, શોષિત શોસાઇ જાય.	૧૩૯
આયુષ્ય ઓછી થાય છે, રખડે રાજનિ જેમ;	
બળિયાની બિંક ઉરમાં, સૂવે સૂખથી કેમ?	૧૪૦
ચાંદી પરમો આદિ અતિ, દુષ્ટ રોગ દેખાય;	
પાપી પછિ એ પાપથી, સડી સડી મર જાય.	૧૪૧
નજરે નર નિરખ્યા કંઈક, મરતાં મેં વિણુ મોત;	
લાજ લક્ષ્મિ લુટાઇ ગઇ, રજ્યાં જાચ્યાં સોત.	૧૪૨

કાળ વિષે.

ટાહરા.

પડ્યાં રહે આ પૃથ્વીમાં, સઘળાં ધનને ધામ;
અંતકાળ આવે નહીં, એમાંનું કશું કામ.

૧૪૩

ખોળું હોય કુટુંબ પણ, લે ન કાળનું નામ;	
લાખો રખવાળો હશે, કશું ન આવે કામ;	૧૪૪
સતો સેજ પલંગમાં, દૈયે ધારી હામ;	
શરો સંગ્રામે તદા, કશું ન આવે કામ;	૧૪૫
વિલંબ લાગેના જરી, પકડે પળની માંય;	
કાળ ઝપાટો કારમો, ઝૂલ ફૂલિ કરમાય.	૧૪૬
અતુરાર્થ યોગણિ શિષ્યો, વિદ્યાવંત વિશેષ;	
કરી શકે નહિ કાળને, ડા'પણ પણ ઉપદેશ.	૧૪૭
ફેલી થઇ ધૂલ્યો ફરે, અંતર ધરિ અભિમાન;	
તન, જોખન, ધન, તોર તુજ, નહિ ન રે' નાદાન.	૧૪૮
વાડી, ગાડી, લાટિમાં, સુખ માન્યું મન માંય;	
વૈભવ કદિ પૈકુંડો, ફના થશે પળમાંય.	૧૪૯
આશા મોટી અંતરે, ધારી કરતો રોજ;	
પણ પલકે નિષ્ફળ જશે, ચડી કાળની ફોજ.	૧૫૦
જગત ગુહું તું જાણજો, સાચું છે ન જરાય;	
પરપોટો પાણી તણો, ફટ દઈ ફૂટી જાય.	૧૫૧
જાયું તે જશે જરર, રે' નહિ તેમાં કાય;	
સાંજે કુલ્યાં ગલ 'કુસુમ, પ્રભાતમાં કરમાય.	૧૫૨
એક ધડીનો છે નહીં, ભરંસો ભવમાં ભાષ;	
જ્યમ જથ્થો વાદળ તણો, વાયે જાય વીંખાષ.	૧૫૩
મારૂં મારૂં કરિ મરે, તારૂં ન તેમાં હાંધ;	
લાખો હોશે રોકડા, આવે સાથ ન પાષ.	૧૫૪
તાળાં દીધાં રહિ જશે, કુચી કડમાં ભાષ;	
વાટ ખરચિ વિણ વેવલા, મનમાં રહિશ મુંઝાષ.	૧૫૫
કદિ સત્ કર્મ કયું નહીં, ધધે રે'તો ધાષ;	
મદદ ન આપિ ગરીબને, થશે હાલ શા ભાષ.	૧૫૬
જઈ જગદિશની આગળે, શો તું દષ્ટ જવાળ;	
નમ્ર બન્યો નહિ નીચ તું, ખલકે થયો ખરાળ.	૧૫૭
જોખનના મદમાં જરી, ધરિ ન કાળની ખીક;	
ચેતીને ચાલ્યો નહીં, આપે કયું અડીક.	૧૫૮

બાધુ તે બાશે બર, નામ તેહનો નાશ;
 કરશું પ્રયત્ન ક્રોધિયા, નવ જીવ્યાની આશ. ૧૫૯
 વળ ગુફા ગંભીરમાં, બહુ કર્યો તે બોત;
 આશા જીવ્યાની જગે, તોય ન મેલે મોત. ૧૬૦
 હીર ચીર પેચો જગે, બાધાં જીણાં પોત;
 અંચળ ધાર્યા અમુલ્ય પણ, તોય ન મેલે મોત. ૧૬૧
 દરમાં નર ફેલી થઈ, નાખી રમદન કશરાળ;
 નહિતર નર ગાફેલતું, આખર થઈશ ખરાળ. ૧૬૨
 બંધ લાવ્યા લે જગતમાં, નાવે નાણું કામ;
 ખરચ્યું તે તારું ખર્ચું, દાર્યાં રેશે દામ. ૧૬૩
 વડવા તારા વહિ ગયા, જશે તનુજ તુજ બાજ;
 સાથે કોઈ ન લઈ જશે, અખિલે સમજ અજાણ. ૧૬૪
 ભાતું ભવસાગર વિપે, દાન, ગરિબ કૃપકાર;
 એ ન કર્યું તો જગતમાં, અખર બ્યભ તાણ્યો ભાર. ૧૬૫
 નવ ગ્રહ બાંધ્યા નિજ ગ્રહે, કર્યા દેવ વશ સર્વ;
 રાવણ મૃત્યુ આગળે, ગયો તજી નિજ ગર્વ. ૧૬૬

પ્રેમબંધન.

દોહરા.

બંધન જગમાં પ્રેમનું, સહુથી સમજું બાણ;
 ચમક બેચેણે લોહને, નથી પંડમાં પ્રાણ. ૧૬૭
 છાની મોંઘત નવ રહે, દુઃખ થતાં દિલ માંય;
 પાણી પપ્પ બગતાં જીવે, આગ વિપે હિરણ્ય. ૧૬૮
 પ્રેમી પ્રેમી પ્રેમથી, જીવે છે જગ માંય;
 સારસ જોડે જીવી થતાં, જગમાં નવ જીવાય. ૧૬૯
 છેટું જરી ગણાયના, ચિત લાગ્યું જે પાસ;
 જીઓ ચક્રોર ચાંચછે, વસે ચંદ્ર આકાશ. ૧૭૦
 પ્રીતી વિયોગ આકરો, સહન જરી નવ થાય;
 દસરથ રામ વિયોગથી, પ્રાણ વિહિન પળમાંય. ૧૭૧

મોખત જોજ્યો 'મીનની; રસલિલ સાથ સરજેલ;
 વિખુદું જવારીથી પડી, જગમાં નથિ હવેલ ૧૭૨
 નિરજીવ પણુ આ જગતમાં, પ્રેમાધીન થયેલ;
 જીવો વૃક્ષપર વાંકથી, વનમાં ચડતી વેલ. ૧૭૩
 વ્યર્થ જિવ્યું વિણુ પ્રેમજગ, ચિતમાં જાણુ સુમણુ;
 પ્રેમી જગત જી જતાં, પળમાં તજાય પ્રાણુ. ૧૭૪
 દેહ તણી દરનર કદિ, હેતુથી ન કરાય;
 પતંગ જઈ દિપમાં પડે, દહન થાય મર કાય. ૧૭૫
 નથી નાતકે જાત કંઈ, નથિ પાસેની પ્રીત;
 પણુ રવિ જોઈ આકાશમાં, ખીલે પદ્મ ખચીત. ૧૭૬
 હેતુ લિત કરતાં મરે, પણુ મન નવ મુંઝાય;
 લોહ સાંધતાં અગ્નિમાં, ટપણુ ખાર જળાય. ૧૭૭

અહંકાર.

અહંકાર.

કોટો ઉર અંકારનો, દુખદે જગમાં જાણુ;
 રાવણુ રાયે ગર્વથી, કુળનો કાંડ્યો ધાણુ. ૧૭૮
 રાજા મોટા રાજવી, સૈના પતિ શુરવીર;
 ગર્વ થઈ માંજ્યા ગયા, પળી ન પામ્યા નીર ૧૭૯
 મહા મુની મહિમાં થયા, પ્રાશન કરે પદ્મીર;
 પણુ નિજ તપનું તોરથી, ગુમાવિ નાખ્યું નીર. ૧૮૦
 પક્ષ ગણીને પ્રણુ તણો, ગરડે ધર્યું ગુમાન;
 નાત બાર થાતાં તુરત, તનથી તજ્યું અભિમાન. ૧૮૧
 વાળી સમ શુર નહિં બિજો, વિજય માળ ઉરમાંય;
 પણુ ગર્વે માર્યો ગયો, વાર ન લાગી કાંય. ૧૮૨
 ગર્વ બીજ છે નાશનું, જો અંતરે વવાય;
 ફળ ઝેરી નિપજે તુરત, પ્રાણે પ્રાણુ તજાય. ૧૮૩
 નખજો જાણી અવરને, નડે સખળ કોવાર;
 જીવો દૂત જો મુત મુવો, ઉર ધરિ અતિ અંકાર. ૧૮૪
 ઉતરતાં અંકારને, જરી ન લાગે વર;
 રાય સગરના જો મુવા, સાઠ સહસ્ર કુમાર. ૧૮૫

લાખો પતિને રાજવી, અહંકાર ધરિ ઉર;
 સહુ ગુમાવ્યું સૃષ્ટિમાં, પીડા પામ્યા પૂર. ૧૮૬
 જોખન, ધન, તન, કુદ્યનો, મુખ ધરે અ'કાર;
 વાદળ છાયાં વિખરતાં, કો' શી લાગે વાર? ૧૮૭

જતીવેર.

દાહરા.

જતી વેર મટે નહીં, કરિયે કોટી ઉપાય;
 જ્ઞાન જય પરશેરિયે, લડવા લાખો ધાય. ૧૮૮
 જળ હંડક કારણુ જગત, શાંતી એથી થાય;
 પણ તાતે તેલે પડે, તો સળગી જટ જાય. ૧૮૯
 ઉંદર ઉર અહંકાર તજિ, બેસે બનિને રાંક;
 તો પણ મિનિ ભક્ષણુ કરે, જરા જુવે નવ વાંક. ૧૯૦
 સલાહ આપી સર્વદા, બેળાં કરવા ચા'ય;
 પણ દારને દેવતા, નો, સહવાસ ન થાય. ૧૯૧
 કરિયે કોટી પ્રયત્ન પણ, એ કારજ નવ થાય;
 ગુણિકાને સતિ નારિની, પ્રીતી નહિ બંધાય. ૧૯૨
 મરજી ગરિબડું મન બની, બેસે સરવર પાળ;
 પણ બગલો તે નિરખતાં, ભરે ભાવથી કાળ. ૧૯૩

જતી સ્વભાવ.

દાહરા.

કેરિયે કોટિ ઉપાય પણ, જતિ સ્વભાવ ન જાય;
 સાકર ભરિયે મૂળમાં, નીંબ ન મીઠો થાય. ૧૯૪
 અત્તરમાં આજોટિને, કરે કપુરમાં વાસ;
 સાખ પ્રયત્ને નવ તજે, લસણુ કદી બદવાસ. ૧૯૫
 અંચળ ઉત્તમ આપિયે, અવર અધિક શણુગાર;
 તોય વદકણી નવ તજે, તનમાંથી તકાર. ૧૯૬
 અંબાડી ધરિ પીઠ પર, કદિ શણુગાર્યું શરીર;
 ભુકે રખર ભુડો થઇ, ધરે ન ધીર લગીર. ૧૯૭
 જૂજંગ પાળી પ્રીતથી, દધયે અમૃત પાન;
 જતાં ઉદરમાં તુરત તે, અમૃત જેર સમાન. ૧૯૮

સાત પ્રદારિનિ સૂખડી, અથવા અમત આર; ૧૯૫
 કરે, તથાપિ કાગડો, નર્ક ઉપર હરનાર.
 ધુટે સાકરમાં સદા, રાખે અમૃત પાસ;
 તોપણ અદિણુ તજે નહીં, આપ તણી કડવાશ. ૨૦૦
 ખાડો ખણિને દાટિયે, ઉપર પથ્થર ભાર;
 શ્વાન પૂછડી તોય પણ, સિદ્ધી નથી થનાર. ૨૦૧

સમજ્યો ત્યાંથી સવાર.

દાહરો.

અધકાર ઉભેયવા, મેનત કરી અપાર;
 સુર્ય કીરણ દીકાં હવે, સમજ્યો ત્યાંથી સવાર. ૨૦૨
 અવર તણું ઉંધું કર્યું, ભયો પાપનો ભાર;
 તજ તું જવાબદારછો, સમજ્યો ત્યાંથી સવાર. ૨૦૩
 જોર અપાર જુવાનિનું, આડી સમજ અપાર;
 માર્ય કુલં તેથી થયાં, સમજ્યો ત્યાંથી સવાર. ૨૦૪
 વિષય માર્ગમાં વીચર્યો, ગુણુહિણુ સંગ ગમાર;
 ખત્તા ખ.ધા ૧ખલકમાં, સમજ્યો ત્યાંથી સવાર. ૨૦૫
 સોખત સજ્જનની તજ, દુર્જન સલાહકાર;
 કરી આખર ઝોછી કરી, સમજ્યો ત્યાંથી સવાર. ૨૦૫
 ફકડ થઇ અકડ ફર્યો, જગમાં વારંવાર;
 ફકડતા શીટી ગઇ, સમજ્યો ત્યાંથી સવાર. ૨૦૭
 લાલચમાં લોભાઇને, કુલં કામ અપાર;
 કીધાં પણ મૂરખ હવે, સમજ્યો ત્યાંથી સવાર. ૨૦૮
 કુમાર્ગ ગ્રહી કુકામિતે, કર્યો કુકર્મ અપાર;
 રસ્તો સુઝ્યો તજ હવે, સમજ્યો ત્યાંથી સવાર. ૨૦૯
 અધ બની અવજે પયે, પ્રીતે કર્યો પ્રચાર;
 તજતે સંત સમાગમે, સમજ્યો ત્યાંથી સવાર. ૨૧૦
 સદાચાર છોડી દિવે, કરિ વાલો કુવિચાર;
 સાર ન નિરખ્યો તો હવે, સમજ્યો ત્યાંથી સવાર. ૨૧૧
 જગત લાજના ચિત ધરી, ગણી તુચ્છ ધણિવાર;
 વડિ ગવ વિચારથી, સમજ્યો ત્યાંથી સવાર. ૨૧૨

ધણું કયું કરવા ઘણો, ચિતમાં હતો વિચાર;
પડયું મેઝ લણ મુરખ, સગળ્યો ત્યાંથિ સવાર. ૨૧૩

મીથ્યા મેહેનત જાય.

દાહરા.

ઉજવળ કરવા કાગને, સાચુથી ધોવાય;
તો પણ કાળપ નવ તજે, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૧૪
શ્વાન પુછડી પ્રીતથી, સિદ્ધી કરવા ચા'ય;
કોટિ પ્રકારે નવ બને, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૧૫
જડ મતિને સમજાવવા, કોજન કરે ઉપાય;
આખર ઉઠું કહી ઉઠે, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૧૬
ખરને ગંગામાં ધરી, 'ધમારવાને ધાય;
ગાય બને ન ગધેડિની, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૧૭
હીંગ વૃક્ષના મૂળમાં, ધરિ કપૂર દુધ પાય;
પણ નવ દુરગંધી તજે, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૧૮
કુભારબ્યા કદિ કંથની, સાથ ન સુખે સુહાય;
ઝગડો કરતાં જોરથી, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૧૯
જનુનીયે જૂઠો જણ્યો, તે સાચો નવ થાય;
સમજાવે સો વરસ તે, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૨૦
દુર્જનને દાનો રશિજ, સમજાવવા ચહાય;
નાસે દુર દાનાધથી, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૨૧
મમતી નર છાકેલ સ્ત્રી, કાષ્ટ સકું કે'વાય;
મરણશે નવ મરડતાં, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૨૨
ઉસ્કેરાયો આખ્યો, વઠેલી વનિતાય;
કબજે રહે ન કોષને, મિથ્યા મેહેનત જાય. ૨૨૩

ઉદમ વિષે.

દાહરા.

સકળ જનોને સૃષ્ટિમાં, ઉદમ તણી જરર;
રંક રાજિયા રાજિ થઇ, ઉદમ ચા'તા ઉર ૨૨૪
આગ્રા છે અખિલેશની, જનને આ જગમાંય;
કરવું કામ ઉમંગથી, નવરા નવ બેસાય. ૨૨૫

૧ નવરાવવા; ૨ સમજણે.

હિસાબ પળ પળનો પ્રભુ, છે આખર લેનાર;	
વખત જશે આળસ વિષે, એ દુઃખ અધિક ગણાય.	૨૨૬
પ્રભુના ધર પૃથ્વી વિષે, જન લઇ જો અવતાર;	
વસે થઇ જો આળસ, મુનેગાર થાનાર.	૨૨૭
જીવો પક્ષિને જમતમાં, અતી અંગમાં જ્ઞાન;	
પ્રભાતમાં નિત્ય પરવરે, ઉઘમ કારણ રાન.	૨૨૮
નિરૂઘનો નર જે રહે, કશું કરે નહિં કામ;	
આશા રાખે અવરતી, તે પર રહે રામ.	૨૨૯
જોગી થઈ જોગી ધરે, કરે ન ઉઘમ લેસ;	
કમી કમાણી દેશને, નિર્ધન થાય હમેશ.	૨૩૦
એવા જનને જો કદી, મદદ કરે મહિમાંય;	
એના પર ઇશ્વર તણા, આખર કોપ કળાય.	૨૩૧
ઈચ્છાથી ઉલટું, આપે એને દાન;	
માન ન મળે મહેશનું, આખર અતી અપમાન	૨૩૨
મસ્ત શરીરે હોય પણ, કશું કરે નહિં કામ;	
આશે ખાસી રીતથી, ધર ધર ધૂતી દામ.	૨૩૩
એ ધૂતારાને મદદ, દીધે પ્રભુનો પ્યાર;	
કદીન ખેચે ખલકમાં, ઉલટો થાય ખુવાર.	૨૩૪
ચોરી જે નર જઈ કરે, ધરે અવરને હાથ;	
લેને બમણો દંડદે, દુનિયામાં નર નાથ.	૨૩૫
તેમ નિરૂઘમિ ચોર છે, પ્રભુનો પૃથ્વીમાંય;	
કરે મદદ જો એહને, તો પ્રેમ નાખુશ થાય.	૨૩૬

જાતકજાત.

દાહર.

છાની નરે' સૃષ્ટિમાં, કદિયે જાત કજાત;	
હાથી નવ હોંશે હણે, ગદ્દાની સમ લાત.	૨૩૭
જાત કજાત ન થઇ શકે, પડે કષ્ટ મર કાય;	
તપે તાપમાં તદપિ તે, કાંચન કથિર ન થાય.	૨૩૮
સ્વાંગ ધરીને સીંહનો, જાંચુક જંગલ માંય;	
એસે, પણ બનશે નહીં, પ્રાક્રમ તેથી કાંચ.	૨૩૯

- કરવા જાત કમતની, કરીએ કોટી ઉપાય;
ખરખર જિન ખાસુધરે, પણ તેજી નવ થાય. ૨૪૦
- પ્રયતન કરતાં કોટિયા, ટળે ન જાત સ્વભાવ;
૧૫૦૦ મુખ ૨૫૫ સીંચતાં, વિષનો થાય ઉઠાવ. ૨૪૧
- ઉંચી કીયા કર્યા થકી, જાતિ ફેર ન થાય;
દેદ ગુરુ દીલાં કરે, પણ જ્ઞાનજી ન બણાય. ૨૪૨
- સુખત શબ્દ ઉચારતાં, અંતર કરે વિચાર;
કમત વાંકું ખોડતાં, શરમ ન ધરે લગાર. ૨૪૩
- જાતી રંગ ટળે નહીં, બલે ગમે ત્યાં જાય;
ધ્રુવે સામુદ્રી કોયલા, પણ ઉજવળ નવ થાય. ૨૪૪
- શ્વાન સુખત થવા ધરે, અંતરમાં અભિલાષ;
પણુ બસતું ભમતું ફરે, જગમાંહી ચોપાસ. ૨૪૫
- કનકાસનમાં કામને, ખેસારે દુઃખ માન;
અમૃત ફળ આરોગતાં, થાયન કીર સમાન. ૨૪૬
- ખે વસ્તુ નવ જગતમાં, તજે તન તણો રંગ;
કમત કાળી ઉત્તરે, બલે હોય સતસંગ. ૨૪૭
- સોખત નીચી રાખતાં, લાજ જગતમાં જાય;
ગદ્દની સોખત કરી, ગય લાકડી ખાય, ૨૪૮
- કમત સાથ સજતરશિ, કમત માંહિ ગણાય;
બગલા સંગ કમરાળ વસિ, બગ હમ સમા જણાય. ૨૪૯
- વહે વાંકું વિષે કદી, જાતનું જુઠો કમત;
એથી કશું ન થઈ શકે, શિર જુઠાને લાત. ૨૫૦
- ખે સાચાની મધ્યમાં, જરિ જુઠો જો જાય;
છેટું પાડે ગાઉસો, જુઠો જુઠો જણાય. ૨૫૧
- પારસની પથરો કદી, કરે અવજા આપ;
પથરને પારસાણી, કદી મળે નહિ છાપ. ૨૫૨

સમયવિના ન શોભે.

દોહરા.

- તાપ તપે તન બળે, બહુ બકારો થાય;
કશું હોય કપડું ગરમ, એ સમયે ન સુઢાય. ૨૫૩

મૃત્યુ નિપજે મનુષ્યનું, શોક સદન દેખાય;	
ગાવાં ગીત વિવાહનાં, એ સમયે ન સુધાય.	૨૫૪
ડાચાં બે બેશી ગયાં, દાંત ન મુખ દેખાય;	
શુભ્રિકાના ઘરમાં ગમન, એ સમયે ન સુધાય.	૨૫૫
તૃષ્ણા તજિ સંસારની, ચોળી વિભુતી કાય;	
લોભ જોરે જર જમિનનો, એ સમયે ન સુધાય.	૨૫૬
વાંક અદારે અંગમાં, કરૂપ દીસે કાય;	
વરણાગી કરવી વડી, એ સમયે ન સુધાય.	૨૫૭
અક્ષર એક ન આવડે, મદ અધીક મન માંય;	
પંડિત પાસે એ પતિત, સભા વિષે ન સુધાય	૨૫૮
ગુરૂ સ્થાનનું ગ્રહણ કરિ, વ્યભિચારી જે થાય;	
નવિ નારી બોલાવવી, એ ગુરૂને ન સુધાય.	૨૫૯
વિપ્ર થઇને વિશ્વમાં, અણુ અપતી ચીજ ખાય;	
કરે ટિલાં ટપકાં બહુ, એ સમયે ન સુધાય.	૨૬૦
માગી ખાવું મહિ વિષે, ક્રોધ ધારવો કાય;	
લોટ ખાઈ ભસવું ભુમાં, એ સાથે ન સુધાય.	૨૬૧

એ જીવતરને ધૂળ.

દાહરા.

રહ્યો સિદ્ધો ઘરમાં ભરી, સમય સકળ અનુકૂળ;	
ખાય પિયે પેરે નહીં, એ જીવતરને ધૂળ.	૨૬૨
દમ નીકળે દમડી જતાં, જે રસ્તો સુખ મૂળ;	
ખરચે નાણાં નાચમાં, એ જીવતરને ધૂળ.	૨૬૩
નામ બાપનું બેળિને, કુળમાં નિપજે શૂળ;	
ધજજતને અગમી કરે, એ જીવતરને ધૂળ.	૨૬૪
છાંડીને નિજ સમ્યતા, થાય મજ પ્રતિકૂળ;	
જગમાં નર નીદાયતો, એ જીવતરને ધૂળ.	૨૬૫
કામ કુડાં કરિ કોડિયા, કુડું લગાડે કૂળ;	
પણ મનમાં પસ્તાયના, એ જીવતરને ધૂળ.	૨૬૬
પરણ પ્રિયાને પરહરી, દે ન અનાજ દુકૂળ;	
વિણ વાંકે દે દુઃખતો, એ જીવતરને ધૂળ.	૨૬૭

વગ વિષે.

દાહરા.

વગ વિણુ પગ પેસે નહીં, ૧ ખગ ઉડે આકાશ;
 વગ ન હોય જો ૧પક્ષતી, તો ખગ થાત નિરાશ. ૨૬૮
 ભસો ભણેલો હોય પણુ, જો ન હોય વગ એક;
 તો ન મહાન થઈ શકે, મરે કુટી મર છેક. ૨૬૯
 જુવો વગેથી જગતમાં, થાય કેટલું કામ;
 તપ કરી રૂપિ વગ મેળવી, ઠંથો ઈંદ્રને હામ. ૨૭૦
 ચાકર કરતા ચાકરી, વેગારી વેતાર;
 વિણુ વગ વધુ ચાલે નહીં, સરસ કામ સંસાર. ૨૭૧
 કવિજન રૂપિ કવિતા રચે, અમૃત સમી અમુલ્ય;
 વિણુ વગ તેને નહિ મળે, ગગ્ગ પ્રમાણે મૂલ. ૨૭૨
 પુરાણુ ભજિને પડિતો, વગ વિણુ ગોથાં ખાય;
 હાય સુ વગતો નિમિષમાં, માન પુરાણુ મનાવ. ૨૭૩
 જંગલમાં જઈને જુવો, તો દ્રાવે દેખાય;
 વેલ ધરી વગ વૃક્ષની, ઉચે નભ ચડી ગ્તય. ૨૭૪
 સુવર્ણ હોશે શોભતું, પણુ વિણુ વગ ન સુહાય;
 રમહિપતિ, કર બની રમુદ્રિકા, હીરા સાથ જડ.ય.૨૭૫
 મહિપતિની વગથી જુઓ, ન્યાલ કઈકે નર થાય;
 ચાકર એક બદામનો, હજુરનો લેખાય. ૨૭૬
 ચોરી જરી ખુન કરિ, ગુનેગાર બની કોય;
 નિરપરાધિ પલકે બને, જો વગવાળો હોય. ૨૭૭
 ઈંદુ મૂખ મૃગ નયન શુભ, વાળી નારી હોય;
 પતિના પ્યાર વિનાં જો, જરીન જાણે કોય. ૨૭૮
 પલકેશે વિભિષણુ તજ્યો, કીધો દેશ નિકાત;
 રામ વગેથી થઈ શક્યો, લાંકાનો ભૂપાળ. ૨૭૯
 વાનર જાતી વિશ્વમાં, મનુષ્ય સમ ન મનાય;
 હરિ વગથી હનુમાનજી, પૃથ્વીમાં પૂજાય. ૨૮૦
 જુઓ મચ્છની લાળનાં, રમુક્તા બને મહાન;
 જોધિ વગથી વશી વિશ્વમાં, શુભ પામે સન્માન. ૨૮૧

રખિદાસ જગમાં જુઓ, ગણાય કણગી જાત;
 સામળ કવિની વગ થકી, વસુધામાં વિખ્યાત. ૨૮૨
 આ દુનિયામાં અવતરી, મુઝા કષ્ટક મહિપાળ;
 કવિ વગ વિણુ કો ભોજસમ, ભુમિમાં થયો ભુપાળ? ૨૮૩
 રાજા રામ મનાય છે, વિશ્વ પ્રભુ અવતાર;
 પણ વાનરની વગ વગર, લાવતના ધરનાર. ૨૮૪
 પાંચ પાંડુઓ એકલા, સામે રચરી સમાજ;
 હોત ન વગજો કૃષ્ણની, તો નવ પામત રાજ. ૨૮૫
 વિણુ વગ નવ ફાવી શકે, પેગંબર કે પીર;
 જુઓ વગથિ સતિ દ્રૌપદી, પે'રણુ પામી ચીર. ૨૮૬
 શુરવિર વગ વિણુ વિચરતાં, રણુ માંહીં રાજાય;
 જુઓ એક મત્ર જેમુતો, વૈરાટે મરિ જાય. ૨૮૭

કદરદાન વિના કળા ન શોભે.

દાહરા.

કદર દાન વિના કળા, કદી ન પામે માન;
 મદદ ન પામે દીનજન, રૂદન કરેજો રાન. ૨૮૮
 બીલ પાસ જઈને બણે, શાસ્ત્ર તણા સિદ્ધાંત;
 કોપીને કોવારતે, લગાવિ દેશે લાત. ૨૮૭
 ષ્ઠંગારો ધરિ સુદરી, ષ્ઠપળા સમ ધરિ ચાલ;
 પશંઠ પાસં જે સંચરે, તો શું થાશે ન્યાલ. ૨૮૦
 રીઝાવાને રાગ શુભ, ગાન તણું ધર્યું જ્ઞાન;
 બેરા પાસે જઈ બકે, તો શું મજે સનમાન. ૨૮૧
 ગામડિયા પાસે ગાઇ, ગુણીકા કરવા ગાન;
 પાડા સમ રોગી પ્રિછી, ડામ લઘા નાદાન. ૨૮૨
 શણુગારો સોના તણા, માણુક હિરે મહેલ;
 કાષ્ટ પૂતળી પર ધર્યા, સુણ્યા નથી શોભેલ. ૨૮૩
 સાચો જઈને સર્વદા, દે જુદાને જ્ઞાન;
 બેઠકના બોધક, જગે જુઠો નાદાન. ૨૮૪

અત્રિશ વાનાં થાળમાં, અમૃતસમાં બેલ:	
ગુણિયલનર ધારે કદર, પણ નવ ધારે ખેલ.	૨૯૫
બાળક હાલરડાં થકી, રાજ હૃદયમાં થાય;	
પણ હાલરડાંની બદલ, કવિતા કદિ ન કથાય.	૨૯૬
સમન્વુને શિખ આપતાં, ઉર વિચારે વાત;	
ગદ્દાને સિક્ષા દિમે, હલ્લે હેતથી લાત.	૨૯૭
હીરો કદિ કુંભારને, હાથ પડે કોવાર;	
ખર કોટે લટકાવિને, માને મોજ અપાર.	૨૯૮
ગુણુ હીણાને ગુણુ કયો, કરી ચોરને સાંચ;	
ગુગારિ હાથે હેમની, કદી કદર નવ થાય.	૨૯૯
અત્તર ઊંચી જાતનાં, ધર્યો કદી ચોપાસ;	
બંધ કરે જો નાશિકા, ક્યાંથી મળે સુવાસ.	૩૦૦
ખાખીને ગામે કદી, ધોખી વસવા ધ.ય;	
કહો કામ તેને કરું, કદર થાય નહિ કાંચ.	૩૦૧
પાસે હોય તથાપિ તે, ઉપયોગી નવ થાય;	
ગદ્દાપર ચંદન બર્યું, કદર ન થાય જરાય.	૩૦૨

કીંમત કમી ન થાય.

દાહરા.

સજ્જન કદિ કોયોગથી, દુરજન પાસે જાય;	
તેથી તેની જગતમાં, કીંમત કમી ન થાય.	૩૦૩
મૂરખ સાથ મતિમાન વશિ, માને સુખ મનમાંય;	
મૂરખથી મતિ માનની, કીંમત કમી ન થાય.	૩૦૪
અક્ષર એક ન આવડે, બહુ રિદ્ધી ધરમાંય;	
પાછ ન પડિત પાસે પણ, કીંમત કમી ન થાય.	૩૦૫
ગાડી ધોડામાં સદા, મૂરખ ફરવા જાય;	
વિણુ જોડે વિદ્વાન પણ, કીંમત કમી ન થાય.	૩૦૬
અલંકાર ધરિ અંગપર, ગુણિકા મન મકલાય;	
સન્નારી સાદી રહે, કીંમત કમી ન થાય.	૩૦૭
છાશનો સાથે પય વશી, દધિમાં તુરત ગણાય;	
ઉદરે માંખણુ ધૂત તણી, કીંમત કમી ન થાય.	૩૦૮

કમળ ^૧ કુસુમ સાથે કદી, આવળ કુલ પડિ જાય;	
તેથી કદી કમળ તણી, કીમત કમી ન થાય.	૩૮૯
નીચી નારી બહુ લડી, મેણું દેવા ધાય;	
સૃષ્ટીમાં સત્તારિની, કીમત કમી ન થાય.	૩૯૦
ગદ્દાતણી ગમાણમાં, હાથી કદિ બધાય;	
પણ તેની ગદ્દા થકી, કીમત કમી ન થાય.	૩૯૧
હીરો હાય અમુલ્ય તે; રગોક્ષિ કર કદિ જાય;	
બાંધે કોટે બકરિની, કીમત કમી ન થાય.	૩૯૨
કુંદન ^૩ ઉંચી જતનું, કાંટામાં જોખાય;	
ગુંજ ^૪ સાથે પણ કદી, કીમત કમી ન થાય	૩૯૩
ફટ મુખે કદિ અવનિમાં, ગુણિની નીંદા થાય	
તેથી ગુણિના બુણતણી, કીમત કમી ન થાય.	૩૯૪
કેરિ પકવવા પાકમાં, કાંદા સાથ નખાય	
પણ કેનીની તેણિ જરિ, કીમત કમી ન થાય.	૩૯૫
વન ગંભીર વિષે કદી, કોયલ કાગ વસાય;	
સાથે, પણ કોયલતણી, કીમત કમી ન થાય	૩૯૬
બગલાના ટોળા વિષે, હંસ સરોવર જાય;	
સમાન પણ કદિ હંરાની, કીમત કમી ન થાય	૩૯૭
સત્યવાન સાથે કદી, જૂઠો, આંચિ ભરાય;	
સાચાની જૂઠા થકી, કીમત કમી ન થાય.	૩૯૮
પારસ સમ કદિ પૃથ્વીમાં, પથરો મર પેખાય;	
પારસની પથરા થકી, કીમત કમી ન થાય.	૩૯૯
કેશર સમ હળદી ધરે, પીત રંગ નિજ કાય;	
પણ કેશરની તે થકી, કીમત કમી ન થાય	૪૦૦
કુળહિણ મુખ કદિ કુલિનની, જૂઠી નીંદા થાય;	
લલ્લુ તેથી કુલિનની, કીમત કમી ન થાય.	૪૦૧

તારું કોણ છે ?

હાહરા.

પ્રપંચ કરિ પૃથ્વી વિષે, કીધાં ભેળાં દામ;

પાપતણો ધણી તું ખરો, થયું ફટ તુજ નામ; ૪૨૨

ખાનારાં ખલકે મળી, તુજને હુટી ખાય;	
જીવ જતાં તુજ જોરથી, સગું કોઇ નવ થાય.	૩૧૩
ગરિબ તણાં કાપ્યાં ગળાં, રોળ્યા તે કઇ રાંક;	
યાદ રાખ અવની પતી, માફ નરે નહિ વાંક.	૩૧૪
આવ્યો છો તું એકલો, જમ્મશ એકલો જાણુ;	
પાપ પુન્ય સાથે થશે, પળશે જ્યારે પ્રાણુ.	૩૧૫
કપટ કરી તેં કૈકને, ઝપટ લગાવી ઝોંક;	
અપટ કર્યાં તેં ગરિબને, નદ્રટ મુકાવી પોંક.	૩૧૬
ખાઇ ખસે કોરે બધાં, પેદા તું કરનાર;	
પાપ પોટલો તૂજ શિર, અવર ન ઉચકનાર.	૩૧૭
મન જાણ્યું મરવું નથી, રહિશ અમર જગમાંય;	
તેથી કરતાં પાપ તેં, પાછો ધર્યો ન પાપ.	૩૧૮
તુજ નજરે તેં જગતમાં, નિરખ્યા રાણા રાય;	
જતાં વાટે સ્વર્ગને, કોથિ ન રાખિ શકાય.	૩૧૯
તું વાંકો મુજને બહુ, વહે એમ ધરનાર;	
સ્નેહ તજી સંસારનો, તે સાથે ન થનાર.	૩૨૦
સૂત સુતા મા બાપ સહુ, મિત્ર બ્રાત તુજ જાણુ;	
રાખે પ્રીતી તૂજ પર, પંડ વિષે જ્યાં પ્રાણુ.	૩૨૧
હંસ ઉડી ચાલ્યા પછી, હેતૂ ધસશે હાથ;	
જતાવવા સહુને પ્રીતી, પણ નવ આવે સાથ.	૩૨૨
રોતાં કે માતા પિતા, મરત તાહરે માટ;	
પણ મન મૂરખ માનજે, વશમી લાજે વાટ.	૩૨૩
લડે જગતમાં મનુષ્યો, કુટુંબિ લડવા ધાય;	
કાળ લાતને કોણથી, અહીંયાં અટકાવાય.	૩૨૪
સત્ય પંથે ચાલીશતો, ધરશે પ્રભુજી પ્રીત;	
સુખ પામિશ સ્વર્ગ જઈ, નહિતર દુખી ખચીત.	૩૨૫
સત્ય ધર્મને દીનતા, કરેલ પર ઉપકાર;	
તે તારી સાથે થશે, બાળું નહીં લગાર.	૩૨૬
કોટી નાણાં ધર વિષે, હશે ન આવે કામ;	
પછવાડે કો તાહરો, દેશે નહીં અદામ.	૩૨૭
હાથે તે સાથે થશે, બાકી રેશે આંહિ;	

દેહ દમીને દુખ સહુ, એ વિણુ નાવે કાંઇ. ૩૩૮
 ધર્મ નિતી સત્ સંગને, કરિ ભક્તી ભગવાન;
 તે વિણુ સાથ ન આવશે, સમજ સમજ નાદાન. ૩૩૯
 તું જાણે તારાં સગાં, તારા ધન ભંડાર;
 લલ્લુ આ અવની વિષે, ધરના આશ લગાર. ૩૪૦

ગુરૂ વિષે.

દોહરા.

ગુણહિણુ ગૂરૂ ગણાયના, હિત એથી નવ થાય;
 ગુરૂ થઇને એલા સહીત, જરૂર નર્કમાં જાય. ૩૪૧
 શિષ્યનું છોકરાં સમ ગણી, શુભ દષ્ટિએ જો જીર;
 ખેશ ભોધ દે બેધડક, લો તરિ જાય જરૂર. ૩૪૨
 પણ એવા ગુરૂ આ સમય, મળવા છે મુશ્કેલ;
 લુચ્યા ગુરૂથી લેખજ્યો, ભલા ધ્યાનના ખેત. ૩૪૩
 શિષ્ય તણી નારી સુતા, સાચે કરે કુકર્મ;
 ધરે નામ ગુરૂ ગાંડિયા, જરી ધરે નહિ શર્મ. ૩૪૪
 નિજ નાહ્યા જળને ભરી, ધરે ખારણા માંય;
 દોડે શેવક દરશને, આંગળું પીવા ચા'લ્ય. ૩૪૫
 ખાન બિડીની પચરકી, ગુરૂ મુખ થકી તળય;
 શિષ્ય ચંડાળો અટતાં, ચિતમાં નહિ શરમાય. ૩૪૬
 એ નહિ ધર્મ ગૂરૂતણો, કરે નાયકા નાય;
 ત્યાં દમડા દોડી દિયે, અંતર ધરી ઉલાસ. ૩૪૭
 શિષ્ય પાસેથી દબાવિને, દાડિ દાડિ લે દામ;
 એવા નિત્યા કામમાં, ખરચે ગૂરૂ તમામ. ૩૪૮
 પૈસા પાપી શિષ્યના, ફૂડ કપટથિ કરેલ;
 તે એવે કામે જશે, જો ગુરૂ પગે ધરેલ. ૩૪૯
 ગહન ધર્મ છે ગુરૂ તણો, ગુરૂથી કો ન અધીક;
 પણ ગુરૂ ગુણુ નહિ કોઇમાં, આજે સકળ અકીક. ૩૫૦
 સાગર આ સંસારમાં, નૌકા^૧ ગુરૂ નિરધાર;
 ખુડે બેઠો તારવા, તો શું તરે તરનાર. ૩૫૧
 ગૂરૂ તારવા શિષ્યને, જો ચિતમાં કદિ ચા'લ્ય;

પણુ ગુર કંઠે કાળમિંડ, પથ્થર, કેમ તરાય. ૩૫૨
 ગુણિ ગુરના ગુણુ ગણિ ગણિ, અભિવંદુ અહોનીશ;
 પારસ સમ પારસ કરે, એ ગુર ચરણે શીશ. ૩૫૩
 બમરી બઠકી એળેને, નિજ ગ્રહમાં લઈ જાય;
 પછી કરે પોતા સમી, એ મહા કૃત્ય મનાય. ૩૫૪
 એ રીતે ઉપદેશ દઈ, શિષ્યને સૃષ્ટી માંય;
 ભારી આપે તુરતો, એ ગુણિ ગૂર ગણાય. ૩૫૫

દેવ લાંચિયા છે ?

દાહરા.

દેવ નથી દાંધ લાંચિયા, કરે લાંચ લઈ કામ;
 જો દેવો દમડા ગ્રહે, તો તાર જાય તમામ. ૩૫૬
 એકાદશિ કે અષ્ટમી, કરો ભલે શિવરાત;
 મલ ટળે નહિ મન તણો, ત્યાં સુધ નવ નીરાંત. ૩૫૭
 પૈસા લઈ પ્રભુ જો દિયે, સહુને અક્ષર ધામ;
 તો રાજ દઈ રોકડા, જેસત તેજ મુકામ. ૩૫૮
 અધિપતિના એ અધિપતિ, અવનીપતી ગણાય;
 લાભી થઈ લે લાંચતો, કૂર કનીષ્ઠ કથામ. ૩૫૯
 જો બેટે ભૂખે મરે, ભાવ સહીત ભગવાન;
 તો આપત નહિ અવાનપાત, દુનિયાને અનદાન, ૩૬૦
 દુષ્કાળે કઈકજ મરે, વિના અનાજ રિજાઈ;
 તેને સ્વર્ગ શું સાંપડે, ત્યમ અપવાસે ભાઈ. ૩૬૧
 ઉદર આખું અપવાસથી, થાય અજીરણુ નાશ;
 પણ તેથી નવ ધારશો, અંતર સ્વર્ગનિ આશ. ૩૬૨
 કરશું પરઉપકારતો, કરશે મેર મહેશ;
 નહિતર આપણુપર કદી, દયા ન ધારે લેશ. ૩૬૩
 ધરશું ઈન જનની દયા, વા'લથિ કરશું વારં;
 રમાપતી રાજ થઈ, સુખ આપે સંસાર. ૩૬૪
 કપટ ઝપટ ઉર રમિરહી, અવર અપટની આશ;
 પાપ પચાવ્યું પેટમાં, તો શું કરે અપવાસ. ૩૬૫
 અપવાસે પાપો જળે, એ ન ન્યાયની રીત;
 આન અલકે અપવાસથી, પ્રભુન ન ખેંચે પ્રીત. ૩૬૬

જૂલાવ્યા બાહુ બ્રાહ્મણે, મતી બનાવી મુંદ;	
સત્ય કથા સૂઝે નહીં, વે'મ હયે આરદ.	૩૬૭
દ્રવ્ય પુત્રને મોક્ષ જો, એકાદશથિ અપાય;	
તો જગમાં જન કોજરી, દુખિયું નવ દેખાય.	૩૬૮
નિયમ નિયંતાનો જગે, જો શુભ કામો થાય;	
દાન દયાને દીનતા, ધરતાં મોક્ષ પમાય.	૩૬૯

સ્વયંવર.

દોહરા.

સ્વયંવરેથી સહિમાં, ઉપજે અતિશય સૂખ;	
વિના સ્વયંવર હીંદમાં, આજ સકળ છે દુઃખ.	૩૭૦
માલ ખરિદવો હોય તો, ખીજીથી ન જવાય;	
ઠગે ખીજો ખરિદી દિયે, મન માન્યો ન મનાય.	૩૭૧
અસલ હતો સહુ આર્યમાં, ખરે સ્વયંવર ચાલ;	
યવન રાજના અમલથી, તજ્યો આપણે હાલ.	૩૭૨
ખરી મિત્રતા ખલકમાં, બાંચે હર્ષ અપાર;	
નહિતર હીંદી લગ્નસમ, ખારસા થાય ખુવાર.	૩૭૩
તપાસતાં શસ્ત્રો સકળ, મજે દાખલા હાલ;	
અસલ હતો આ દેશમાં, શબ સ્વયંવર ચાલ.	૩૭૪
ગુઓ જાનકી જનકની, સુતા ^૧ સ્વયંવરમાંય;	
વરિ વરનિજ મન માનતો, કષ્ટ ન પામી કાંય.	૩૭૫
માઆપો પણ બાળને, વરાવતાં ધરિ વા'લ;	
આનદે અરગુનને, વરી સુભદ્રા હાલ.	૩૭૬
વિહવળ થઇ નળ થકિ વિમળ, દમયંતી દિલમાંય;	
વરી સ્વયંવરથી સુખે, તજી દેવને ત્યાંય.	૩૭૭
દ્રૌપદ રાજ્યે રૂડો, મંડપ માંડી ઘેર;	
મહાવેદનથી પાંડુને, સુતા દિધી શુભપેર.	૩૭૮
ખીજીથી ન કરાય કદિ, સંસારી એ કામ;	
પણ આજે ખીજ કરે, તેથી દુખી તમામ.	૩૭૯
કળિયા થાય કુટુંબમાં, દંપતિ સે'તાં દુઃખ;	
લુટે હાલે ભવ પુરા, કરે, ન પામે સૂખ.	૩૮૦

મન મળતાં આવે નહીં, અંતર થાય અભાવ;
 કો' જોડું ક્યમ લઈ શકે, સંસારી શુભ લાવ. ૩૮૧
 આંખો વીંચી આંધળાં, પગલાંવે મા બાપ;
 નખને ત્યારે નાનિર, આપે શ્રાપ અમાપ. ૩૮૨
 ચાંદરણું સંસાર આ, ચાર દિવસનું ધાર;
 એ પણ દુખમાં કા'ડ્યા, વિના સ્વયંવર હાલ. ૩૮૩
 સોખતિ શોધ્યાની ખરે, જુવે છૂટ સંસાર;
 મરણ માફક મહિ વિષે, વર્તે સદ્ નરનાર. ૩૮૪
 જતાં વિદેશે ચારદિન, જુવે શુભ સંગાત;
 જોડી જન્મનિ શોધતાં, જુવે ન એ ઉતપાત. ૩૮૫
 વિના હર્ષ જોડું જગે, રે' એ મોટો રોજ;
 પાંચ નિપજે આ સમયસમ, પ્રગ્ન સકળ નાધરોજ. ૩૮૬
 સેજે સુતાં દંપતી, દિલમાં દાહ જળાય;
 ઉત્તર દક્ષિણ એતણાં, મોઢાં રહે સહાય. ૩૮૭
 અભાવતા પર ભાવતે, ધરે લોકની લાજ;
 પણ ભાંતર ભડકે બજે, એનો કરો ઇલાજ. ૩૮૮

વિચારીને કરવા વિષે.

દોહરા.

કરવું કામ વિચારિને, એથી લાભ અધીક;
 વણસે નહિ વિષે કદી, કામ, કહે જન ઠીક. ૩૮૯
 કરતાં કાર્ય પ્રથમ થકી, કરવો ચિત્ત વિચાર;
 નહિતર મળશે મહિ વિષે, ફટ દધને ફટકાર. ૩૯૦
 વગર વિચાર્યું જો કરે, તે પાછળ પસ્તાય;
 પાછું નવ સુધરી શકે, જ્યમ યુ'કયુ' ન ગળાય. ૩૯૧
 કામ કર્યા આગળ કૌં, વિચાર અંતર માંય;
 પરીણામ શું આવશે, તો બગડે નવ કાંય. ૩૯૨
 ઉતાવળથી જો કરે, કામ ન વાગે કાર;
 ઉલટો અવનીમાં મજે, અપયશ અપરંપાર. ૩૯૩
 કેવો વખત હું કોણ છું, શી મારી ગુંજશ;
 એમ વિચારી જો કરે, તો તને નહિ ત્રાસ. ૩ ૪
 વગર વિચાર્યું કામ કરિ, કમક થયા હેરાન;
 લાજ ગુમાવી લોકમાં, અતિ પામ્યા અપમાન. ૩૯૫

વિદ્યા વિષે.

દોહરા.

- વિદ્યા ધન વિશે વડું, એથી અધિક ન કોય;
ધન કરતાં વિદ્યાનની, વિશે ખ્યાતી હોય. ૩૯૬
- ખર્ચ કરે ખુટે નહીં, ભાઇ ન માગે ભાગ;
રાય ચોર છુટે નહિ, બાળી ન શકે આગ. ૩૯૭
- એવું અમુલ્ય દ્રવ્ય એ, અવર ન એ સમ કંઈ;
વિદ્યા વિણ મૂરખ બની, અવનીમાં અધડાય. ૩૯૮
- સભાવિષે શોભે નહીં, નર કદિ વિદ્યા હીન;
લાખોની દોલત છતાં, બણ્યાવિના નર દીન. ૩૯૯
- વાપરતાં આ વિશ્વમાં, સહુધન ખુટી જાય;
વિદ્યા વાપરતાં વધે, એ અચરજ કે'વાય. ૪૦૦
- અલંકાર અંગે ધર્યા, અમુલ્ય વસ્ત્ર અપાર,
શોભે નહીં સભાવિષે, વિદ્યા વિણ શણગાર. ૪૦૧
- લક્ષ્મી અપળ ગણાય છે, જાતાં જરી ન વાર;
વિશે વિદ્યા ધન કદી, નવ ખુટે નિરધાર. ૪૦૨
- માન મળે વિદ્યા થકી, રિદ્ધી સિદ્ધી સર્વ;
નમ નૃપાત વિદ્યાનને, તજીને તનનો ગર્વ. ૪૦૩
- સભા વિષે વિદ્યાનને, સારું દે સનમાન;
મત નવ માગે મુર્ખનો, ગણે સકળ નાદાન. ૪૦૪
- વિદ્યા દેવિ વિદેશમાં, મોટું અપાવે માન;
રાજદ્વારમાં એ થકી, સારું મળે સનમાન. ૪૦૫
- વિદ્યા વિણ શોભે નહીં, તનનો ખાલી ટેક;
જ્યમ રાખવું નામ ધરિ, ગામ ધરે નવ એક. ૪૦૬
- રમત ગમત સહુ જાતની, બેજણુ વિના ન થાય;
પુસ્તક વાંચી પંડિતો, રાજ હૃદયે થાય. ૪૦૭
- રસ વધુ રમત થકી પડે, વિદ્યામાં જન જાણુ;
વિદ્યા વિણ વિશે ગણો, જનને અતી અજાણુ. ૪૦૮
- માતા સમ પાલન કરે, સ્ત્રી સમ કરી સેવાય;
લાડ લડાવે તાત સમ, કલ્પ વૃક્ષ કે'વાય. ૪૦૯
- ભાઇ સમી ભારતિ થઇ, આપે મદદ અપાર;

પારસ મણિથી પ્રીછજો, એનું મૂલ અપાર. ૪૧૦
 સદ્ગુની મળિ કદિ લક્ષ્યા, જો વિદ્યા નવ પાસ;
 તો ફૂડે કામે થશે, તુરત લક્ષ્મીનો નાશ. ૪૧૧
 વિદ્યા વિણ કદિ વિશ્વમાં, દોષ્ટ્યાધી પતિ હોય;
 પણ પશુ સમ એ પૃથ્વિમાં, નામ ન જાણે કોય. ૪૧૨

પત્રના અધિપતી.

દોહરા.

મુજરાતી ભાષા વિષે, પત્ર તણા અધિરાજ;
 રીડ જેમ ઉમરાઈને, બાર નીકળ્યા આજ. ૪૧૩
 અક્ષત એક બદામની, ન મળે નિજ વપુ માંય;
 શક્તી નહીં લખાણની, અધિપતિ આજ ગણાય. ૪૧૪
 વર્ષારતુમાં નીપજે, જ્યમ જંતુ જગ માંય;
 એ રીતે અધિપતિ થયા, એ પિડ ક્યમ સેવાય. ૪૧૫
 વેશ ફાંકડો રાખિને, ફરે કરી બહુ ફેલ;
 અવર ગણે વિદ્વાન પણ, ખરે ધાંચીના ખેલ. ૩૧૬
 કાગળ લખતાં નાવડે, વળી વાક્ય રચનાય;
 જાણે નહિ પણ મનવિષે, અભીમાન નવ માય. ૪૧૭
 ભીખારી પેડે ભમે, ચાટે અવગ્ની એક;
 બહુ કરે શું દેશનું, વિશ્વ વિષે એ વેક. ૪૧૮
 શું મારું કર્તવ્ય છે, એ વિચાર નહિ ઉર;
 ફેલી થાય ફજેત પછિ, ભૂમીમાં ભરપૂર. ૪૧૯
 લિખોળિ જેવું લઘુ વદન, મદ ન માય મનમાંય;
 તદન ખેવકુદ હોય પણ, અધિપતિ આજ ગણાય. ૪૨૦
 દુખાવિ દેશી રાજ્યને, કે કરિ વડાં વખાણ;
 ખુશામત ખલકે કરી, માને સુખ અજાણ. ૪૨૧
 મા, બા, ભૂપા, શીખિને, છોડી હોય નિશાળ;
 જાણે નહિ જરિ જોડણી, એવા અધિપતિ હાલ. ૪૨૨
 આંખ વિંચીને કાંકરો, કદિ મારે જન કોય;
 પડે જઈ અધિપતિ શિરે, અવર શીર નવ હોય. ૪૨૩
 જાહેર લેખકનો જગે, ધર્મ ન જાણે લેશ;
 દેશ હીત દિલ નવ લહે, ધરે ખુશામત વેશ. ૪૨૪

હિંદતણી પડતી વિષે, આવા અધિપતિ હાલ;
 નિપજ્યા ત્યારે ક્યમ રહે, હિંદિ રાજશિર તાજ. ૪૨૧
 ધંધે જ્યારે નવ મળે, ત્યારે ધારે ધંધ;
 દોરે આખા દેશને, આજ અધીપતિ અંધ. ૪૨૬
 કો રાજે નહિ ચાકરી, વળિ મજૂરિ નવ થાય;
 ત્યારે અધિપતિ પત્રના, જરૂર બનવા બાય. ૪૨૭
 ઉત્તમ ૧કષિ મધ્યમ ગણો, વિષ વિષે વ્યાપાર;
 ૨નજ ચાકરી નાવડે, અધિપતિ થાવા ધાર. ૪૨૮
 દેશહીત દિલ નવ ચહે, લહે ન સાચી વાત;
 ખુશામત ખલકે કરે, એ અધિપતિ શિર લાત. ૪૨૯

સંપ વિષે.

દોહરા.

જંપ જગે નહિ સંપ વિણ, મળે મનુષને બાણ;
 સંપે શોભે સકળ જન, વિના સંપ અતિ હાણ. ૪૩૦
 જેના ઘરમાં સંપ નહિ, તે ઘર માર્યું બાય;
 બાય આબરૂ જગતમાં, ફજેત ફોકટ થાય. ૪૩૧
 સંસારીને સંપ વિણ, ચાલે નહિં જરાય;
 વિના સંપ વિષે વસી, ખચિત ખાસડાં ખાય. ૪૩૨
 સંપવિના સંસારમાં, મળે નહીં જરિ માન;
 જુવો સંપ વિણ સુદ્ધિમાં, લડી મરે છે જ્વાન. ૪૩૩
 પુરાણિ પાકો હોય પણ, ન ધરે સંપ લગાર;
 માન ઘટે જનમાં જરૂર, ખાસ્સો થાય ખુવાર. ૪૩૪
 વિના સંપ આદર નથી, લાજ લક્ષિમનો નાશ;
 એકલ થઇ રે' સંપવિણ, પગમાં થાય વિનાશ. ૪૩૫
 સંપ વિનાનો એક નર, પડ્યો હાંડા જળમાંય;
 કહો દયા ધરિ એહને, કોણ કાંડવા બાય. ૪૩૬
 જુઓ હિંદનું હાલમાં, વળિયું સત્તાનાશ;
 સંપ વિના લડિ સકળ નૃપ, કયો રાજનો નાશ. ૪૩૭
 ભાઇએ ભાઇ લડી મરે, દયા ધરે નહિ લેશ;
 અરસ પરસ શિર છેદવા, દિલમાં ધારે દેશ. ૪૩૮

સંપવિના ગેળાતણું, પાણી શોસાધ જાય;	
ત્યમ આવરદા સંપવિણુ, જરૂર ઓઢી થાય.	૪૩૯
શોભે નહિ વિણુ સંપ કદિ, હોય વડો શુરવીર;	
રણુમાં રઝળીને ભરે, પળી ન પામે નીર.	૪૪૦
સંપ વિના સૃષ્ટિ વિષે, કારજ કશું ન થાય;	
એ હાથે તાળી પડે, એક થકી ન પડાય.	૪૪૧
રાવણુ સમ રાજા મુવો, જે નવ સાહો સંપ;	
કૌરવ કુળ વિણુ સંપથી, જરા ન પામ્યું જંપ.	૪૪૨
દેવ સમા પણુ સંપવિણુ, દિલમાં દુખિયા થાય;	
ઘરમાં એ ગોરી લડે, મહેશ મન મુંઝાય.	૪૪૩
સંપ સમું સુખ છે નહીં, મડતું સૃષ્ટિ માંય;	
દેવ લોકથી દશગણું, ઉત્તમ એજ મનાય.	૪૪૪
ઘરમાં સંપ રડો દિસે, નારિ પુત્ર શુભ હોય;	
તો પછિ સ્વર્ગની સૃષ્ટિમાં, કરે ન ઇચ્છા કોય.	૪૪૫
જીઓ સંપથી જગતમાં, લઘુ પણ મોટા થાય;	
મળી કાઢિયો સર્પને, નિજ ઘર ધસડી જાય.	૪૪૬
સંપે વસતાં સબળથી, નામ કદિ ન લેવાય;	
ભાગે લોકડિ. એકલી, ભારો નવ ભંગાય.	૪૪૭
સંપ સાથ સપતિ વસે, ખસે ન જરિયે દૂર;	
માન સંપથી મનુષ્યને, જગમાં મળે જરૂર.	૪૪૮

નાતવરા વિષે.

દોહરા.

કરજ કરી કરતા વરા, ખરા સુરખ એ ખાસ;	
એક રાતના વાળુમાં, કરે દ્રવ્યનો નાશ.	૪૪૯
કે'તાં કે' એ નાતનો, અસલ અમારો ચાલ;	
નવ કરિયે તો નાતમાં, રે' ન આખર વાત.	૪૫૦
ઘરમાં પાછ ન હોય પણ, કરવો વરો ખચીત;	
કાં ઘર, ખેતર, વેચિને, કે વ્યાજે લઇ વીત.	૪૫૧
જ્ઞાતીમાં શ્રીમંત સમ, ગરીબ ધસડાઇ જાય;	

દેખીને કરવું પડે, એ મોટા અન્યાય. ૪૫૨
 ગળ ઉપર પગલું ભરે, એ નર મુરખ મનાય;
 અવળા આવા ચાલથી, સહુજન મન મુંઝાય. ૪૫૩
 ગળું ન હોય ગરીબનું, કે'વા ખીજા જાય;
 પણ દુખમાં પડવા પછી, કોઈ સહાય ન થાય. ૪૫૪
 જોઈ દુઃખ પછિ સહુ હસે, જે કે'નારા હોય;
 સતી બળે એમાં પછી, જન ખીજા જ્યમ જોય. ૪૫૫
 વ્યાજ ભરીને વિશ્વમાં, રંક ભોગવે ભીડ;
 જાણે નહિ ખીજા જરી, દૂખે એને પીડ. ૪૫૬
 માટે સંપત વિણ જશે, ભરો ન ડગલું એક;
 વ્યાજે નાણું લઈ વરો, કરતાં ધરો વિવેક. ૪૫૭
 ખાડામાં હડસેલવા, ધરિને હોંશ હરેક;
 આવે, પણ નવ કા'ડવા, લલ્લુ આવે એક. ૪૫૮

સ્વસત્તા.

ઢાહરા.

જોર પારકું જગતમાં, કશું ન આવે કામ;
 રણમાં જીત મળે નહીં, શુરનું લીધે નામ. ૪૫૯
 જાતે જે નર કરિ શકે, તે ન અવરથી થાય;
 આપ મુવા વિણ કોઈથી, સ્વર્ગે નહીં જવાય. ૪૬૦
 નિજ સત્તાથી કંઈક નર, પામ્યા છે પદ મા'ન;
 જુઓ ધ્રુવ વનમાં જઈ, પામ્યો રાજ નિદાન. ૪૬૧
 અવર તણી સત્તા આધક, તે શું આવે કામ;
 કૂળ ઉગારી નવ શક્યો, રાવણુ ધારી હામ. ૪૬૨
 કે'વા આવે કંઈક જન, કરવા નાવે શોર;
 પરણાવી આપ્યા પછી, ધર નવ ચલવે ગોર. ૪૬૩

પેહલું દુઃખ તે પાછળ સુખ.

ઢાહરો.

શરૂઆતે શુભ માર્ગમાં, સંકડાશ બહુ હોય;
 હીમતથી આગળ વધે, પોજો રસ્તો જોય. ૪૬૪
 સ્વતંત્રતા શરૂઆતમાં, મેળવવી મુશ્કેલ;

પણ મળવા પછિ મહિવિષે, દે આનંદનિ રેલ.	૪૬૫
જૂના ચાલો તોડતાં, પ્રજા સામિ કદિ થાય;	
પણ સમજ્યા પછિ પાછળે, સહુ તે ચાલ ચલાય.	૪૬૬
નવો ચક્રવર્તી ચાલ એ, ખરે પ્રથમ દુઃખદાઇ;	
લ્યુથર ને ગેલીલિયો, પ્રથમ રહ્યા પીડાઇ.	૪૬૭
સુધરેલા દેશો વિષે, ચાલ્યા આવે ચાલ;	
પ્રથમ સમજીને તોડતાં, છે મુશ્કેલી હાલ.	૪૬૮
આગળ દુઃખ ખમવાવિના, પાછળ ન મળે સુખ;	
ધુવો ખમી રાંધ્યા પછી, જમતાં ભાગે ભૂખ.	૪૬૯
વિદ્યા વેલ વધારતાં, પ્રથમ દુઃખ દેખાય;	
મળે પ્રતીષ્ઠા પાછળે, ત્યારે શાંતી થાય.	૪૭૦

શુરવીર વિષે.

દાહરા.

શુરવીર સૃષ્ટિ વિષે, સાચો એક ગણાય;	
દિનનાં દુઃખ દળવાતણી, ચીંતા બહુ ચિતમાં.	૪૭૧
નબળાપર સબળા થવા, સકળ ચીતમાં ચા'ય;	
પણ નબળાને મદદ દે, તે શુરવીર ગણાય.	૪૭૨
જીલમી બહુ જગમાં થયા, કાયર કીધા લોક;	
પણ તે શૂર ગણાય ના, જિવતર તેનું ફોક.	૪૭૩
રાજા થઇ રૈયત પડે, કરે જીતમનું જોર;	
શુરવીર તેને ના કહે, ખરેખરો કમજોર.	૪૭૪
ધરી ધીર આગળ ધસે, ભરતું જરી ન બાન;	
શત્રુને સંહારવા, તનમાં ઝાઝું તાન.	૪૭૫
અસી હુઠારી કમરકસિ, ધસી ધીંગાણે ધાય;	
ખસી હસાવે નહિ અરી, કશી ન બિંક મનમાં.	૪૭૬
અરી તણી આગળ ધરી, ખરી ધિરજની દાક્;	
જરી ન પગ પાછો ભરે, ધરિ રણ મરવે માલ.	૪૭૭
પડકારે પળતો પ્રથમ, રદ લઈને રણ માંય;	
કેશરિયાં કુદી કરે, એ શુરવીર ગણાય.	૪૭૮

ત્રાસે ના તનમાં જરી, ભાસે અરી અગણીત;
 થાશે શું એવું કદી, વીમાસે નવ ચીત. ૪૭૯
 બડકે ના ભાર થઇ, કડકે ના ગેનઇ ફોજ;
 ધડકે શુરવિર તણું હૃદય, ધરે ન અરિનો બોજ. ૪૮૦
 દેખી દૂખી અવરને, આંતરમાં અકળાય;
 જીલમગાર સામે જવા, ચિતમાં નિય ચઢાય. ૪૮૧
 કરવા પર ઉપકાર જે, પ્રથમ પગ ધરી ધાય;
 પ્રાણુ જતાં જગિ નવ ડરે, એ શુરવીર ગણાય. ૪૮૨
 કામ ક્રોધ ઉપર કરી, રીસ, મળવે જીત;
 લાત લગાવે લોભને, ખલકે શુરો ખચીત. ૪૮૩
 રહે મોખરે સન્મને, નાશી ન ખસે દૂર;
 અરિને પીઠ ન દાખવે, એ છે સાચો શર. ૪૮૪
 અબજાની વારે જવા, આંતરમાંહિ ઉમંગ;
 હોશ હણી નાંખે અરી, રણમાં રાખે રંગ. ૪૮૫

પ્રસ્તાવીક.

દાહરા.

નિજ નારી નાગી ભમે, દે ગુણિકાને દામ;
 એતો હોય ઉગાઉ તો, જન કે' મુખ તમામ. ૪૮૬
 શાસ્ત્ર ભણ્યો વિણુ ભેદ તો, સરે ન એકે અર્થ;
 રમ્યજન કંઠના આંચળો, ઉપય વિણુ જેવા વ્યર્થ. ૪૮૭
 સમજણુ વિણુ સંસારમાં, લાવ નહિં લેવાય;
 અચરપર ચોખ્ખા ભર્યા, તણાય, પણ ન ખવાય. ૪૮૮
 અનીતિથી અતિ આપદા, વધે વિશ્વમાં જણુ;
 દૈત્યે કરી અનિતિ તો, કુળનો નિકળ્યો ધાણુ. ૪૮૯
 બહુ બકવે જે આબરૂ, જગમાં જલદી થાય;
 ખર પડકારે બોલતાં, ધબક ધોડા ખાય. ૪૯૦
 અતિ સદ્વાસે અવનિમાં, તરત અનાદર થાય;
 ઘેર' બેશિ રે' ધરધણી, અમલિલા મન મુંઝાય. ૪૯૧
 સાથે વસતાં સર્વદા, થાય ત્રાસનો નાશ;
 રાજ્યથી રૈયત ડરે, રાણી ધરે ન ત્રાસ. ૪૯૨

અભિમાને અવનીપતી, નો, પણ કોપ કળાય;
 શ્રીક્રમે શિશુપાળ શિર, છેલું મલ્લાની માંય. ૪૯૩
 ગજ થકી વધતું વરે, તો ન ટકે પળવાર;
 દિવાળું કાઢે દેવતો, ખીજનો શો ભાર. ૪૯૪
 ઉદ્ધરનું વાંકુ વહે, તેનો કશો ઉપાય;
 વરો કરે વિત વાપરી, ખાઈ મોળું કથાય. ૪૯૫
 સાખાશી શુભ કામવિણુ, જે નર લેવા જાય;
 વ્યવશ મળે અવનિમાં, પછિ તે નર પસ્તાય. ૪૯૬
 વેશ્યા પ્રીત ન પળ ટકે, પૈસા સાથ પળાય;
 ઘાસ તણી જ્યમ તાપણી, પળમાં યુઝાઈ જાય. ૪૯૭
 સૂઝાકથી આદર અતી, મળે સભામાં માન;
 કાગે રાગ અનુરાગ નહિ, કોયલ શુકન સમાન. ૪૯૮
 કોટિ પ્રકાર કર્યા છતાં, જાતિ સ્વભાવ ન જાય;
 ગૌશાળામાં બાંધતાં, ખર લુંકણુ ન તજાય. ૪૯૯
 નબળો કદિ નવ કરિ શકે, સખળા જેવું કામ;
 નેરણીથી લેવાયના, શિરના વાળ તમામ. ૫૦૦
 મૂલ પ્રમાણે મહિ લિંગે, કરે સકળ જન કામ;
 બે આનાનો દાડિયો, ઘરે ન રણમાં હામ. ૫૦૧
 ટેક તજે ના મહત જન, સધુથી ટેક તજાય;
 શ્વાન બસે ^૧કરિવર પુકે, પણ ગજથી ન બસાય. ૫૦૨
 નિચજનની નીંદા થકી, નવ મોટા મુંઝાય;
 રશશિ સામાં બશિ શ્વાનરે, શશિથિ ન નાશિ જવાય. ૫૦૩
 નિજ ગુણુ ઉત્તમ મન ગણી, જે નર બહુ કુલાય;
 બળદ સમો બનવા જતાં, ^૨મેડક જ્યમ મારે જાય. ૫૦૪
 પુરાણુ વાંચે પાંડિતો, વળી વેદિયા વેદ;
 પણ તે મુર્ખ મનાય છે, જો નવ જાણે બેદ. ૫૦૫
 જતાં મુસાફરિમાં સકળ, લે ભાતું સંગાથ;
 વિકટ મુસાફરિ સ્વર્ગની, પણ ન ભજે જગનાથ. ૫૦૬
 કોડીબુ ને નીંબ ફળ, પાકે ઘરે મિઠાશ;

- પણ દુર્જન નિજ વૃદ્ધવયે, સુધર્માની નવ આશ. ૫૦૭
 ટેવ પડી છુટે નહીં, કરતાં કોટી ઉપાય;
 દુર્જનને નીંદા તણી, ટેવ કદી નવ જાય. ૫૦૮
 શુભ સ્થળમાં વિચર્યા થકી, દુર્જન સજન ન થાય;
 જ્ઞાન કાચ એક પેસતાં, બસવા ચિતમાં ચા'ય. ૫૦૯
 શુભ કરવું સહુથી વિકટ, મહિમાં સદા મનાય;
 નાક કાપવું સે'લ પણ, નથડી ન ઘડવાય. ૫૧૦
 દુર્જનપર ઉપકાર તે, ઉલટું દુષ્કર થાય.
 ક્ષાર ક્ષિત્તીમાં બિજધરે, મહેનત મિથ્યા જાય. ૫૧૧
 ક્ષમાવિષે ઉત્તમ ગુણો, અવર ન એહ સમાન;
 ક્ષિતિપર મળ મૂતર કરે, તેપણ દે કણુ દાન. ૫૧૨
 જ્યાંનિજ ઉદર ભરાયના, ત્યાં જનથી ન જવાય;
 ખાખીને ગામે ખચિત, ઘોખીથી ન વસાય. ૫૧૩
 લોભી પાસે લક્ષ્મિ જ્યમ, શંક પાસ સતિ નાર;
 વિવેક હિન પાસે વધે, વિદ્યા મળે ન સાર. ૫૧૪
 કુળની રીત તળયના, કરતાં કોટિ ઉપાય;
 સિંહ ઉદરથી નીકળી, ગજશિર હણવા ચા'ય. ૫૧૫
 બીજપર આધાર કદિ, શરાથી ન રખાય.
 અવર હણ્યું સિંહ નવ અડે, કુતરાને નવ કાંચ. ૫૧૬
 નાણું વચન ન કહિ શકે, તેથી ન નબળું મનાય;
 ગુણિકા સમ સતિનારિથી, ભાંડ ન વેણુ ભખાય. ૫૧૭
 ઝેર સઙ્ગ દંષો તણું, છે ઉતરવું સે'લ;
 પણ દુર્જન વિષ દિવ્ર ચડ્યું, ઉતરવું મુશ્કેલ. ૫૧૮
 નિજ દેશી ન ભરે ઉદર, તો પરદેશ પળાય;
 કુવો બાપનો બહુ સરસ, પણ નવ દુષ્કિ મરાય. ૫૧૯
 બહુ બકચે બા'હરમાં, જન કદિ નાહિ ગણાય;
 દોલ દબક વાગ્યા કરે, મૃદંગ સમ ન મનાય. ૫૨૦
 ટેકી ટેક તજે નહીં, પળમાં પ્રાણુ તળાય;
 હરીશ્ચંદ્ર હેરાન પણ, ટેક ન તરછોડાય; ૫૨૧
 નાનો નિજ લક્ષ્મી વધે, ત્યારે મન મકલાય;
 ચોમાસે છત્રકે નદી, નિધિ નિર નવ છલકાય. ૫૨૨

જ્ઞાન વિના જ્ઞાની થઇ, સભા જીતવા ચા'ય;
 કંઠ ધરી પાપાણુ કદિ, નિધિ નિર નહિ તરાય. ૫૨૩
 અદેખાઇ કરનાર નર, હાથે જાય હણાઇ;
 જેમ જવાસો જળિ મરે, સુણિ વર્ષાનિ વધાઇ. ૫૨૪
 દેશી દેશ તજે નહિ, કરિયે કોટિ ઉપાય;
 ઉંદર જઇ પગમાં પડે, તોય બિલાડી ખાય. ૫૨૫
 મોટા મનમાં નવ ધરે, નિજ ગુણુ તણું ગુમાન;
 પારથ રથ હાંકયો પ્રભૂ, ગણિ નિજ મિત્ર સમાન. ૫૨૬
 મોટા સાથ બરાબરી, કર્યે ન મોટું થવાય;
 ન બરે સુવર્ણુ, સમગુંજ, મર સાથે તોગાય. ૫૨૭
 નિજ બાહુના બળ થકી, જગમાં જીત પમાય;
 રણમાં લડવું હોયતો, બંધુ ન બોલાવાય. ૫૨૮
 સ્વાર્થ વિના કો સૃષ્ટિમાં, કરે ન એકે કામ;
 દેશે જાહેર ફંડમાં, નામ કારણે દામ. ૫૨૯
 શરમાવે તો રકમવડિ, ફંડે બરે પુલાઇ;
 દિન સુખ કારણુ ના દિયે, પ્રીતે એકે પાઇ. ૫૩૦
 ગાન તાનમાં માન ગણી, બાન બૂલે બેભાન;
 સાન વગર સનમાન કરિ, દે ગુણિકાને દાન, ૫૩૧
 હાલ કાળ બહુ શેઠિયા, રે' બનિ રંડીબાજ;
 બાઈ ભટકતા રાંડમાં, નિજ નારી કદિ 'તાજ્ય. ૫૩૨
 અવ્યંતે બાળક વયે, જો સદગુણુ શિખવાય;
 રશાખા જ્યમ લઘુ વૃક્ષની, વાળે તેમ વળાય. ૫૩૩
 સમજણુ વિણ બોલ્યા થકી, હાથે હળવું થવાય;
 દેં દેહ વાગી પીંજરની, પિંજણુ પખેડા ખાય. ૫૩૪
 ધાકડ ધાકડ શું કરો, ધાકડ ધબ પરખાય;
 વેચે દામ લઇ સુતા, પછિ ઘર ખેડો ખાય. ૫૩૫
 શાણો ધસચીવ ન હોયતો, ખચીત થાય ખુવાર;
 નાશ પામશે નૃપતીનું, રાજ, ન લાગે વાર. ૫૩૬
 ઘર રીંટ ઘર ઘરણિનું, ઘણિથી અદકું જોર;
 ઉર અતી અંકાર ધરિ, તરણી તજે ન તોર. ૫૩૭

સંપતિ મળિ પાણુ શુભ ન થયું, પરોપકારી કામ;
 નંદ સમા નૃપતી તણાં, રહેલ દાટયાં દામ ૫૩૮
 મૂરખને મધમાખથી, નિજ સંચ્યું ન ખવાય;
 મૂરખ હાય કરી મરે, મધ બિલ લુટી ખાય. ૫૩૯
 સાન વગરનો સચિવને, કુબારજી ઘર નાર;
 એ બેથી નવ ચાલશે, નિજ ધણિનો વ્યહવાર. ૫૪૦
 મૂરખ મા ખાપો બને, બણે ન બારતિ સૂત;
 અખિલ વિષે અપ કિર્તિ લે, ગણાય પૂત કપૂત. ૫૪૧
 સો 'સંતતિ નમણી થકી, સરસ એક બે હોય;
 અમર રહે કુળ અવનિમાં, વઢે ન વાંકુ કોય. ૫૪૨
 સગાં સૃષ્ટિમાં સલ કો, પટ જીશે પરખાઈ;
 બીડ પડે ભાગે નહીં, બણો એહને ભાઈ. ૫૪૩
 ભાઈ તણું બવમાં બહુ, કરવું એ નિજ કામ;
 નહિતર ઐરંગજેખ સમ, વિશ્વે નિમક હરામ. ૫૪૪
 સારો દુષ્ટ ન થઈ શકે, કરિયે કોટિ ઉપાય;
 ક્ષમાવંતને ખિન્નવતાં, કરે ન રીસ જરાય. ૫૪૫
 ગુણિ અવગુણિ સાથે વસે, ગુણિને લાગે પાસ;
 પુષ્પ સાથ રે' હોંગતો, ઘરે પુષ્પ એ બાસ. ૫૪૬
 બહુ બોલ્યાથી જગતમાં, લઘુપદ તુરત પમાય;
 પ્યાના પેસે ઘર વિષે, રે' પડધમ ઘર ખાર. ૫૪૭
 સત્તા નવ છાની રહે, સમય પડે પરખાય;
 મછ વેધન વખતે તુરત, અરજીન કિબો થાય. ૫૪૮
 દયા ધર્મની ટેવ તે, કહ પડે ન કઢાય;
 દિજ સુત માટે ધરિ દયા, લડવા અરજીન જાય. ૫૪૯
 પ્રીતીની પારખ ખરી, દુઃખ સમયમાં થાય;
 છતાં પ્રતિજ્ઞા કશ્ચજી, ચક્ર ધર્યું કરમાં ૫૫૦
 નિજ આશ્રીત ઉગારવા, મોટા ચાહે ચિત્ત;
 અંગદને આશ્રય દિધો, પ્રભુએ ધારી પ્રીત. ૫૫૧
 ખાધું જેતું નિમક તે, કદિ ન હરામ કરાય;
 ખાંધિ જતાં વૈરાટને, પાંડવ પાછળ ધાય. ૫૫૨

ફાંદા માંહિ ફસાવવા, ધારે દુષ્ટ ઉપાય;
 પ્રભુ રસ્તો દે પાંશરો, લેશ ન અડચણ થાય. ૫૫૩
 શરાતન સિંહ સૂતનું, રાખ્યું રે' ન છવાઈ;
 અભિમન્યુ કોઠા વિષે, ગયો ધબ્બાકે ધામ. ૫૫૪
 માન્યું મન જે ઉપરે, ગમે તેવું તે હોય;
 કુબળા હતી કરૂપ પણ, તજી ન કશું તોય. ૫૫૫
 નસિબ વિના જશ નવ મળે, રખાડિ મરે મર રાન;
 હનુમંતે પર્વત ધર્મી, પણ નહિ કશું સમાન. ૫૫૬
 સાલવાદિ બૂઠું ભણે, પછી વિમાસણ થાય;
 નરો કુંજરો વા કહી, ધર્મ રાય પસ્તાય. ૫૫૭
 આંટિ ન છટે અવનિમાં, ભણે પ્રાણ વહિ જાય.
 રેશમતી પડિ ગાંઠ તે, છોડી નવ છોડાય; ૫૫૮
 એક સરસ ગુણ અવનિમાં, પામે માન મહાન;
 હનર અવગુણ હોય પણ, માન સિમે વિદ્વાન. ૫૫૯
 અવનીમાં એંદારથી, ખરી ખરાખી થાય;
 રાવણ કૌરવ કૃષ્ણસમ, ગર્વે નાશ પમાય ૫૬૦
 તન, ધન, જોખન, કુળ, અમલ, તણો ન ધર અ'કારે;
 વાવાઝોટે વાદળાં, કે' ખસતાં શીવાર? ૫૬૧
 કપટ વિષે નિદોષને, કરે સૃષ્ટિપતિ સા'ય;
 લા'યો લાખા ઝલવિષે, પણ પાંડુને ઉપાય ૫૬૨
 શુભનું અશુભ ન કદિ બને, ભલે ચરી મરિ જાય;
 મુવા બળી કૌરવ બંધા, પણ પાંડુ જશ થાય. ૫૬૩
 એક પુરૂષથી લાભ મય, જે કામો ન કરાય;
 નદિના મુખને મૂળનું, જળ સાથે ન પિવાય. ૫૬૪
 આસ્તે આસ્તે વધિશકે, પગમાં ધનિ ન થવાય;
 અવનીને આકાશ જે, હાંડળમાં ન ઘસાય. ૫૬૫
 ઉપદેશ અણ સમજીને, દેતા દેહ તજાય;
 રાવણને ઉપદેશ દધ, લાત વિભિષણ ખાય. ૫૬૬
 રૂપ મળતું દેખાય પણ, હોય ગુણ નહિ કાંય;
 સાકર સમ દેખાય પણ, પથ્થર કદિ ન ખવાય. ૫૬૭
 સુમ ધરમાં માયા ઘણી નાવે કોને કામ;

નિધિમાં નીર અથાગ પાણુ, પીવા ધરે ન હામ. ૫૬૮
 મન શીતળ જે સ્થળ થશે, વસો ત્યાંજ વસાય;
 બાવળને થડ બેવકુફ, વિણ, કોથી ન બેસાય. ૫૬૯
 સહન કરવું મુશ્કેલ છે, નહિ બાળકના બેલ;
 વડું નામ ધારણુ કરે, પડિ જઈ તાતે તેલ. ૫૭૦
 સમજૂતે સોષણુ કર્યા, વિના ન અવર ઉપાય;
 જ્યમ નિધિ ^૧તરણી તાપથી, સામે સોપાઇ જાય. ૫૭૧
 રખડે નહિ રસ્તા વિષે, જશનાં ગાઇં જાણુ;
 માથાથી મોઢો મળે, જગમાં જશ પરમાણુ. ૫૭૨
 માગ્યો મળે ન જશ જગે, મળે ન બર્ષા બવ્નર;
 કંજુસને જશને બદલ, પગમાંથી ^૨પેઝર. ૫૭૩
 મોટાની મોટાઇ કદિ, છાની રહે ન છેક;
 એમાંસે નહિ નિર ભજે, પણ ન તજે નિધિ ટેક. ૫૭૪
 ગજ દંતશળ સિંહમુછ, ભૂજંગમણિ નિધિ અંત;
 મેળવવા મુશ્કેલ નહિ, ખરી ધરે જે અંત. ૫૭૫
 પણ નિજ કિર્તી પૃથ્વીમાં, ઉદ્ધિ સમ ઉછળેલ;
 જેવી એ આનંદ પણ, નહિ બાળકના બેલ. ૫૭૬
 પ્રીતી નવ છાની રહે, સો કોશે સંતાય;
 નિરખે જનભમાં સુર્ય ત્યાં, પદ પ્રદુક્ષિત થાય. ૫૭૭
 નીચ મનુષ્યના શરિરમાં, શીંગ પુછ નવ કાંચ;
 બોલે બોલ કઠોર ત્યાં, તરત નીચ વરતાય. ૫૭૮
 મીલનપાણું મતિ હીનતા, મહત્તા ઉર અકાર;
 બકવા બળવાબોરપાણું, એ જીવતીનું જોર. ૫૭૯
 જે વસ્તુ કદિ જગતમાં, પ્રાણુ જતાં ન પમાય;
 એનિ પાંછના ઉર ધરે, તો ખાસગં બવાય. ૫૮૦
 પ્રીતી નવ રસ્તા વિષે, રઝળ્યા કરતી રોજ;
 ધણિયે શુભ જે અવરનું, તો આપણને મોજ. ૫૮૧
 મિત્ર દુખે દુખિયો બને, તો પ્રિતિ વધતી જાય;
 પાણી બળતું પેખિને, પય ઉભરાઇ પળાય. ૫૮૨
 શરમ વગર સ્તિવિષે, મતિ હિન મનુષ્ય મનાય;

રિસામણી પણ અડધતાં, સઘ સમેટાઈ જાય. ૫૮૩
 આશ્રય વિણુ આ અવનિમાં, ગુણિયલ ગોથાં ખાય;
 પડિત ભણે પુરાણુ પણ, પારણુ એક ન થાય. ૫૮૪
 વિદ્યા વિત નહિ ઉદરમાં, સભા છતવા ચા'ય;
 ગિરિ ધરિ રાખે નિજ કરે, તો ક્યમ નિધી તરાય. ૫૮૫
 ઘરમાં હોય ન વિત કશું, કોટિનિ વાત કરાય;
 નામ ધરે દરિયાવખાં, ^૧ઉદક ન ઊર જરાય. ૫૮૬
 જોરે જરા નવ શરિરમાં, શુરવિર સામે ધાય;
^૨જાંબુક ઝગજ સામે જઈ, મુલો તેમ મરિ જાય. ૫૮૭
 શ્રીમંતની ^૩ખરોખરી, કરવા ગરીબ જાય;
 છોટો મોટા સાથ જઈ, મરે ન, માંદો થાય. ૫૮૮
 મોટા પણ સંકટ સમય, મનમાં બહુ મુંઝાય;
 કાળ યવનથી નાશિને, કશ્વ દારિકાં જાય. ૫૮૯
 શબ સમયને માન છે, નહીં મનુષ્યને માન;
 અર્જુનને કામે લુટરો, એ ધનુષ્ય એ બાણ. ૫૯૦
 મોટાના આશ્રય થકી, પામે પાન અધીક;
 વિશ્વ સાથ વસ્યા થકી, શંખ મનાયો ઠીક. ૫૯૧
 દેખા દેખી જે કરે, ખત્તા ખલકે ખાય;
 ખાતાં શ્રીકૃણ ચિંચાણુ સમ, કિરતી ચાંચ ભરાય. ૫૯૨
 મોટાની વચમાં જતાં, જો ન વિચાર કરાય;
 જ્યમ ચીંચોડે શેરડી, પિત્તાય ત્યમ પીડાય. ૫૯૩
 લોભે લક્ષણુ લક્ષધા, પળમાં નાશી જાય;
 મૃગ ગાયનના લોભથી, મૃત્યુ મૂખ પળાય. ૫૯૪
 ચાલાકિ ન જાતી રહે, અવર ધરે મરખાર;
 દ્રોણ પાસ અર્જુન શિષ્યો, વિદ્યા લાગિ ન વાર. ૫૯૫
 બાંધ્ય ગ્રહ્યાને નવ નજે, એ મોટાની રીત;
 ભીરમે આખર તન થતાં, કૌરવ પર ધરિ પ્રીત. ૫૯૬
 ઇશ્વર નાથ નિપજવતો, જાતી કર્મે ચંડાળ;
 કર્મે કુળં કરતા તુરત, હલકો ગણાય હાલ. ૫૯૭

શુભ વૃત્તિ હોય શુકામમાં, જશ આપે પ્રભુ જાણુ;
 સાવીત્રીના સ્વામિના, રહ્યા ગયેલા પ્રાણુ. ૫૯૮
 કેદ કરે તે બે અદ્ધલ, જરૂર જગતમાં થાય;
 યાદવ કુળ કેદે કરી, પ્રલય થયું પણ માંય. ૫૯૯
 મોટા નિજ પણુ નવ તજે, પડી જાય મર પ્રાણુ;
 સીંહ મરે પણ ઘાસને, અડે ન એ એંધાણુ. ૬૦૦
 કામ કેટલાં છે અગમ, ગમ ન પડે શુભવાન;
 અશ્વ કૃદકો નારિ ચિત, રહે ન તેનું જ્ઞાન. ૬૦૧
 વણુ ભિજ નવ જાણી શકે, જોશી હોય સુખાણુ;
 મોંઘવારિ મેહુશો મરણુ, એથી શાસ્ત્ર અજાણુ. ૬૦૨
 છુદ્ધી પો'ચે પણ કદી, તર્ક કરે નહિ કાંય;
 લાભ ખોઈ રખ્યા કરે, છુદ્ધી બળે શું થાય. ૬૦૩
 ગદ્ય લક્ષ્મી પાછી મળે, પળે સુકિર્તિ પમાય;
 સત છોડયું મળવાતણે, અવનીમાં ન ઉપાય. ૬૦૪
 નીચા સાથે નીકળી, પાછું ન સ્થળે જવાય;
 નિધિતિર મહ સાથે મગર, આવે તો મરિ જાય ૬૦૫
 કળત જાત ન થઈ શકે, કરિયે કોટિ ઉપાય;
 અંબાડી ધરતાં પિંડે, ખરે કરિવર ન ગણાય. ૬૦૬
 નીચા સાથ વશ્યા થકી, શુદ્ધ હોય મર ચીત;
 કાળજ કોટડિ સમ તુરત, લાગે ડાગ ખચીત. ૬૦૭
 નારી હોય કુમારજ, વસવું શ્વસર ગામ;
 એ જેવું દુખ અવર નહિ, દાઝયા ઉપર હામ. ૬૦૮
 સખજો શત્રુ મારવા, કંઈ વિચારે હાલ;
 મારિ લાત મુચકંદને, કાળ વચનનો કાળ. ૬૦૯
 સેવા કરેલિ જાનના, પડે જે સમે પીડ;
 દ્રોપતિને ચિર દધ સરસ, કંઈ ભાગી ભીડ. ૬૧૦
 ધન્ય એલી સર્વનો, અખજો રે' ન જરાય;
 હરિશ્ચંદ્રને સત્પથી, પુનઃ પ્રાપ્તિ સહ થાય. ૬૧૧
 વચને ગજશિર પરચડે, દુખી વચનથી થાય;
 બાપ વહુને મા કહે, એથી ફેર જણાય. ૬૧૨

છાનું રત્ન રહે નહિં, વિંટયું ચિંથરા માંય;	
નળ બાલુક દમયંતિયે, તરત પીઠાણ્યો ત્યાંય.	૬૧૩
બુદ્ધી વિણ બોલ્યા થકી, અતિ થાશે અપમાન;	
શ્વાન ભસીને લાકડી. મુખપર ખાય નિદાન.	૬૧૪
એક સ્થાનકે ઉપજ્યા, બને ન એક સ્વભાવ;	
રાવણને વિભિષણ તણો, જુવો જગત દેખાવ.	૬૧૫
નામ ઉંચું ધારણ કરે, પદ ન મહાન પમાય;	
નામ કપુર દે ગંધ દિંગ, કેમ કપુર કેવાય.	૬૧૬
પટ્ટીની કદિ પ્રથમથી, સૂઝ પડે નવ કાંય;	
જુવો રામ રાજ થવા, બદલ ગયા વનમાંય.	૬૧૭
નિચ પાસે હથિયારથી, ઉંચને દુઃખ અપાર;	
કેકે પાસે વચન બે, એથી રામ ખુવાર.	૬૧૮
વનિતા વશ નાહોલિયો, એ સમ દુખ નવ કોઇ;	
દશરથ દીલ દહન થયું, રામ વિયોગે રોઇ.	૬૧૯
તન સાથે નર ટેક બે, રાખે પામે માન;	
સાચવો કણે વિપ્રને, દમ સુવર્ણનું દાન.	૬૨૦
ભુલાય નહિ ભવમાં કદી, ચડી જોનપર પ્રીત;	
નળ દમયંતિ જુદાં થયાં, પણ નળમુખે ખચીત.	૬૨૧
એ બે વાનાં પ્રસરતાં, કણું ન લાગે વાર;	
મંદવાડ મોટા તણો, નાનાનો વ્યભિચાર.	૬૨૨
પાળે પીતાનણું વચન, એ સુત સપુત મનાય;	
ભિખે પાળી પિતૃ વચન, તજી દિધું રાજ્ય સદાય	૬૨૩
આદત અવથી અધિક, વધે વિશ્વમાં માન;	
પિઠા સહે કુણ પૃથ્વીમાં પેકાવિદ રૂકનક સમાન.	૬૨૪
સમજૂને પીઠા સકળ, નાગાને ન જરાય;	
સાફ લૂગડે ડાગ પણ, મેલે પડે ન કાંય.	૬૨૫
સારો કામ વિષે કદી, નહિં વય વખત ગણાય;	
જંગલિશ જપવા જંગલે, લઘુ વયમાં ધ્રુવ જાય.	૬૨૬
નફેટ જન નિજ અંતરે, શરમ ધરે ન જરાય;	
ભાંડ વચન દસી ભણે, રાણીથી ન વઢાય.	૬૨૭

લડતાં દુશ્મન સાથપણ, નિયમ બાર ન જવાય;
 સારાં જનથી સૃષ્ટિમાં, અઘટિત નવ ઉચરાય. ૬૨૮
 શરમ સકળ ગુણથી સરસ, ગુણ જગમાંલિ ગણાય;
 પણ જગતી નાતે ધરે, તો ભૂખ્યો ધર જાય. ૬૨૯
 સ્વચ્છ પેસદન હસતું વદન, મદન જરી મનમાંય;
 તદન શોક વસતો પરો, રેમા વસે જઈ ત્યાંય. ૬૩૦
 શીકર બધી સંસારની, જગત પતીને જાણુ;
 કીડીને કણ હસ્તિને, હોંશે દિયે હમ્મર. ૬૩૧
 પડતી વખતે પરખિયે, પ્રસિદ્ધ જનનો પ્યાર;
 સગાં સહેલર મિત્ર સ્ત્રી, તણી પરખ તે વાર. ૬૩૨
 જો અમૃત વૃષ્ટી કરે, તો ન કળે પાપાણુ;
 બ્રહ્મા ગુર શત હોય પણ, મુર્ખ ન શીખે જ્ઞાન. ૬૩૩
 સમયે સકળ સુદાયછે, વિણ વખતે ન જરાય;
 ઉપાવસ પડે શિશિર રતે, તો માવડું મનાય. ૬૩૪
 સંગદોષ જગમાં સખળ, ગણેછ નર ગુણવાન;
 ચોખ્ખા સાથે દાળ પડિ, ખિચડી બને નદાન. ૬૩૫
 લક્ષ્મી વ્યવજાને ત્રિજી, અંચળ ચતુરા ધાર;
 જતાં વાર નવ લાગશે, હોય ધણી હુશિયાર. ૬૩૬
 અણુસખજી આંખો વિંચી, ગણે ન દેખે કોય;
 સાંસો નીજ શિકારીથી, આંખ વિંચીને જોય. ૬૩૭
 મોટા સાથ કુકર્મમાં, નાનો માર્યો જાય;
 ઇંદ્ર સાથ પેદું જતાં, જ્યમ દાય રોગી થાય. ૬૩૮
 મન્દ મૂખપર લાજની, ધરી પ્રભુએ મૂઠ;
 જો ન ધરેતો જગતમાં, પુંછ બરેબર મૂઠ. ૬૩૯
 દુષ્ટ દુષ્ટતા નવ તજે, કરિયે કોટિ ઉપાય;
 અમૃત ધરિયે મૂળમાં, નીંબ ન મીઠો થાય. ૬૪૦
 ગાંડી દુનિયાં હોય નહિ, સહુ ચીત એવું મનાય;
 સ્વાંગ (પણ) ધરે નાટક વિષે, નગ, પણ નારિકથાય. ૬૪૧
 સ્નેહ કુદરતી કો થકી, તળય નહીં લગાર;
 પુત્ર કરે કદિ અલિત અતિ, પિતા તજે નહિ પ્યાર. ૬૪૨

ન્યાયી જગે મનાય તે, જરા ધરે નહિ પક્ષ;	
નોશરવાન આ દીવનું, જુઓ ન્યાયમાં લક્ષ.	૬૪૩
ઉચું ચડવા આગળે, નીચું પ્રથમ જવાય;	
જૂઓ ધ્રુવારે જળાયડે, ઉચે, નિચેથી જાય.	૬૪૪
લલકાંને બોલાવતાં, લેશ ન નિકળે સાર;	
કોડી ધોવે નીકળે, જન કચરો નિરધાર.	૬૪૫
શક્તિ ઉપર કરવા જતાં કામ, જગતમાં હાસ્ય;	
ગજ લગુવા બળ્યુક જતાં, ઉલટો થયો વિનાશ.	૬૪૬
બે શિખ સારો નવ બને, નબળો ગુરૂ નિરધાર;	
લોહ સ્પર્ધા ન હેમતો, પારસને ધી:કાર.	૬૪૭
જળસાથી જગ જન ડરે, નબળાને દુષ્પ થાય;	
ખમે સળગનાં ખાસડાં, દેવ ન બળને ખાય.	૬૪૮
સકળ ધાવ રૂઝાય છે, કરતાં સઘ ઉપાય;	
કટારિ કટુ વચનો તણી, મેનતથી ન રૂઝાય.	૬૪૯
બોલો બોલ વિચારિને, પસ્તાવો નવ થાય;	
બોલેલું ખેંચાય ના, ચુકેલું ન ગળાય.	૬૫૦
આભલાપા ધરિ માનની, લેવા દોડ્યો જાય;	
મસ્કરિ થાશે મહિ વિષે, માન ન લેશ પમાય.	૬૫૧
તિરસ્કાર નિજ માતિનો, એ નવ ધટિત ગણાય;	
ખજેશ પ્રભુ વાહન છતાં, માતિ વિરૂદ્ધ ન થાય.	૬૫૨
અવસર વિણ શોભે નહીં, બલે સરસ લેખાય;	
ગાવા બેસે મરણમાં, તો રિત ગાંડિ ગણાય.	૬૫૩
જે સમયે હાજર નહીં, ત્યાં જન કરે બડાઈ;	
કાયર ચરા થાય છે, વીત્યા પછી લડાઈ.	૬૫૪
જ્યાં જેનો ઉપયોગ નહિ, ત્યાં નવ પામે માન;	
રકોવિદ વશિ કકાનન વિષે, નવ પામે સનમાંન.	૬૫૫
દુર્જન ઉપર કરિ દયા, કદી કરે ઉપકાર;	
બેશક બદ્દો આપશે, ઉલટો કરી અપકાર.	૬૫૬
સંગત મોટાની સરસ, તેથી સૂખ પમાય;	
ભાર ભીંત ઝીલી શકે, ટાટાથી ન ઝિલાય.	૬૫૭

મન તુટયા પછી કોદિને, સાળુ કરિ ન શકાય;
 તુટયું મોતિ અમુલ્ય તે, શેણે કરિ સંધાય. ૬૫૮
 વિનય તણી વિદ્યા વડી, જગમાં ગુણો ગણાય;
 જીભ વસે દાંતો વચે, જી નવ અડચણ થાય. ૬૫૯
 ફૂર વચન કટુ વિષ થકી, અવનીમાં જન જાણુ;
 કેકેના ફૂર વચનથી, તળ્યા દશરથે પ્રાણુ. ૬૬૦
 મોલેલું બાંધુ વચન, મુખમાં ફરિ ન નખાય;
 તોપ હડકો થુંકયું થુંક, પાછું ન મુખે ધસાય. ૬૬૧
 નિજ પ્રજા મુખ કારણે, ખર્ચ કરે ન જરાય;
 લક્ષ ખર્ચતાં સ્થળ બિજો, તે નૃપ મુખ મનાય. ૬૬૨
 સમગ્ર જનના ચિત્તની, કોને વાત કથાય;
 જેમ કુવાની છાંયડી, ફૂવામાં સમાય. ૬૬૩
 સ્વાર્થ તણી દુનિયાં સગી, વિના સ્વાર્થ નહિ કોય;
 વૃક્ષ વિષે પક્ષી વસે, પણ કળ વિણ નવ હોય. ૬૬૪
 અધટિત શરમ નકામની, લાભ ન એથી થાય;
 દોણી સંતાડી દિધે, છાયા મળે ન જરાય. ૬૬૫
 કુળ ઉંચાની કામની, શરમ નવ ધરે ચીત;
 લાજ એછિ લાખો ટકા, ખસકે થશે ખચીત. ૬૬૬
 સંતોષી નૃપતી અને, અસંતોષિ દ્વિજ રાજ;
 લાજ વાળિ ગુણિકા નરસ, કશું ન આવે કાજ. ૬૬૭
 ભગામ વિણુ જોખન જગે, કરે ખરાખી જાણુ;
 રૂપિને ખિજવી યાદવે, કાઝો કુળનો ધાણુ. ૬૬૮
 ગહન ગતી ગોવીંદની, પડે નહીં ગમ કાંય;
 મિથ્યા મનુષ્ય પ્રયત્ન છે, ધણિનું ધાર્યું થાય. ૬૬૯
 આડિ રાતની અવનિમાં, જરી ન કરવી વાત;
 રામ રાજ છોડી રણે, પળ્યા ઉડી પરભાત. ૬૭૦
 એક કશું ન કરી શકે, એમજ વહે અજાણુ;
 સીંહ અરણ્યમાં એકલો, લેછે પશુના પ્રાણુ. ૬૭૧
 મોભો મોટા જન તણો, નાનાથી જળવાય;
 મોટા માહમા દેવનો, પૂજારાથી થાય; ૬૭૨
 અણસમજી બહુ આચડી, હરે હામનો હામ;

ન્યમ ધાંચીનો બેલ રે', ફરિને એજ મુકામ.	૬૭૩
બકવા પડિત નવકરે, મુર્ખ કરે બકવાદ;	
હેમહાર બોલે નહીં, ઝાંઝરનો ઝણુકાર.	૬૭૪
નીચું નામ ધર્યા થકી, ગૂણુ હીણુ નવ હોય;	
માળા નિરખી સુધરિના, ચકિત થાય સહુ કોય.	૬૭૫
ધીરજથી થાશે સકળ, ધારેલું શુભ કામ;	
ઉતાવળથી આથડી, મરશે મનુષ્ય તમામ.	૬૭૬
આગળથી અવની વિષે, પડતિ દશા પરખાય;	
જીઓ નળ રમિ જૂગટું, અરણ્યમાં અથડાય.	૬૭૭
હોય કામ મુશ્કેલ પણુ, ઉઘમથી ઝટ થાય;	
બિચારિયી કૂઘા વિના, શીકે નવ પો'ચાય.	૬૭૮
સ્વાર્થ તણું સહુછે સગાં, વિના સ્વાર્થ નહિ કોય;	
માત, તાત, સુત, બ્રાત, સ્ત્રી, પ્રિતિ વિતવિણુ નવ હોય.	૬૭૯
શક્તી વીણુ સૃષ્ટી વિષે, ઉચું પદ ન પમાય;	
ઉડે ગરૂડ આકાશમાં, કુર્કટથી ન ઉડાય.	૬૮૦
ખરા મિત્રનું પારખું, અવસર પડે જણાય;	
સુદામાનિ દાદિદ્રતા, કંશવિના ન કપાય.	૬૮૧
સતવાદી છોડે નહીં, પ્રાણુ જતાં નિજ ટેક;	
હેતે હરિશ્વરે જીઓ, સંકટ સહ્યાં અનેક.	૬૮૨
ધન મદ નવ જિરવી શકે, હોય બંને ઉસ્તાદ;	
કનક ધતૂરે નામ ધર્યું, પ્રાણે વધે પ્રમાદ.	૬૮૩
નથિ સાચી વગ વિશ્વમાં, જેતાં એમ જણાય;	
અર્જુન અગસ્ત પી ગયા, કોથી થયું ન કાંય.	૬૮૪
અવર આશ અંતર ધરે, તે નર મુર્ખ મનાય;	
બળદ માંસની લાલચે, શિયાળ ન્યમ અથડાય.	૬૮૫
મર્યાદા મોટા જનો, તજે ન કદી જનાય;	
નિધિ છોડે મર્યાદતો, પૃથ્વી પ્રલય થઇ જાય.	૬૮૬
નાતું જાણી નવગણો, સત્તાહીણુ લગાર;	
વીંછી ચટકો વિશ્વમાં, પડાવશે પોકાર.	૬૮૭

એ મોટાનિ લડાઈમાં, નાનાનો જીવ જાય;
 વિશ્વામિત્ર વસિષ્ઠ લઉં, હરીશ્ચંદ્ર પીડાય. ૬૮૮
 પ્રીતીનું પ્રાણી થકી, માપ કદી ન કરાય;
 લાગે તો લેખું નહીં, તુટે ટાંક ન થાય. ૬૮૯
 મતલબ વિણ મહિમાં કદી, ઉભો ન રાખે કોય;
 મળે મતલબે ચૂરમાં, વિણ મતલબ નવ હોય. ૬૯૦
 અંતર અવર બલાતણી, ઇચ્છા હોય અધીક;
 તો તે બલું આપણું કરે, નહિતર કરે અડીક. ૬૯૧
 રાગનાં પણ કામ સહુ, ચાકરથી ન કરાય;
 સુખમાં આપે કોળિયો, પણ તેથી ન ચવાય. ૬૯૨
 વેવિશાળને લગ્નમાં, વચ્ચે ગોર નખાય;
 પણ કળિયો ઘરમાં થતાં, પંજાને ન પુછાય. ૬૯૩
 શુકન શુકન સહુકો વઢે, તેમ ન કોથિ ચલાય;
 અર્ભક જણ્યું અવયોગમાં, કોં કયમ પાછું નખાય? ૬૯૪
 જગત નશિમ સુખથી કહે, પણ તે સુજળ ન થાય;
 હાથ જોડી બેશી રહે, તો ખાવું ન ખવાય. ૬૯૫
 જગત ચા'ય છે પુત્રને, પિડા ટાળવા માટ;
 કુપાત્ર લઉં કળિયો કરે, ઉલટો ઉર ઉચાટ. ૬૯૬
 રામનામ સમ અવનિમાં, અવર પવીત્ર ન નામ;
 પણ વિવાહમાં વદનથી, રટાય નહિ કદિ રામ. ૬૯૭
 શોભે સહુના સમયમાં, વિણ સમયે નહિ માન;
 વૃદ્ધ વયે વરણાગિ નર, ધરે થાય નાદાન. ૬૯૮
 અવનીમાં ઇન્સાફમાં, પક્ષપાત નવ થાય;
 જીઓ સુધનવા વીરને, ધર્યો કહાની માંય. ૬૯૯
 રણ શત્રુને રોગ એ, નાનાં ચિત નવ ધાર;
 કાપ તેહને ઉગતાં, નહિતર દુષ્પ દેનાર. ૭૦૦
 છઠ્ઠા રે' મનની મને, વણુ ઇચ્છ્યું થઈ જાય;
 આ અવનીમાં મનુષ્યનું, પાંક્યું ન પૂરણુ થાય. ૭૦૧
 ધણિમાં હોય ન ઢંગતો, ત્રીયા ઉઘાડે અંગ;
 અમે બટકતી શૂતડી, ઉર જરિ નવ ઉછરંગ. ૭૦૨

- ભલાઇ છાનિ રહે નહીં, કષ્ટ પડે મર કાય;
ટંકણખાર આપે બળે, પણ લોટું સંધાય. ૭૦૩.
- નિર્લજ કામ નિચું કરે, છતાં જરિ ન શરમાય;
હુતાશનીમાં ખર ચડી, મૂરખ મન મલકાય. ૭૦૪
- હોય ન તૈયારી કશી, કરવું મોટું કામ;
સંચ વિષે હોય આંગણી, વણં કર્યાની હામ. ૭૦૫
- જેમાં અક્ષત જેટલી, આપે તેટલિ શીખ;
ઘોખો શું ધરવો પછી, પ્રાશન કરીને વીખ. ૭૦૬
- ભલાઇ જો ધરિયે ઉરે, મામો ભક્ષો જણાય;
સામો જન લુચ્ચાઇથી, આપ સમોવડ થાય. ૭૦૭
- ધર કુટ્યા વિણ કોઇદી, નાશ ન ફૂળનો થાય;
હાયો મજે કુવાડિમાં, ટક્ષો વણં કપાય. ૭૦૮
- વ્યભિચારિ નર કાગ સમ, તૃપ્ત ન કોદી થાય;
સરિતા તટમાં વારિ શુભ, જળ ઘટ પીવા ચાંય. ૭૦૯
- ડોહી હગમગ હગમગે, શીથીજ થાય શરીર;
તો પણ ઉભો નાયતો, તૃણા નદિને તીર. ૭૧૦
- પારસને પરસી થઇ, કાંચન મય તલવાર;
તોય ત્રણ ગુણુ નવ તજે, માર ધાર આકાર. ૭૧૧

અર્પણ પત્રિકા.

પ્રિય મિત્ર ત્રંબકલાલ નથુભાઈ પારેખ.

મુ. પાટડી.

શાર્દુલ વિકિરિત છંદ.

પ્રીતી પૂર્ણ દિસે વશી મન વિષે, હીણી દશા હીંદની,
શી રીતે સુખિ થાય જાય દુખશે ઉત્પત્તી જ્ઞાનાર્કની;
આર્યાવૃત્ત તજોજ અબ્યુદય જે થાતાં અતિ આંતરે,
ભાર્યા ભારતની ન ભારતિ ભણી એ શલ્ય છે ભીંતરે. ૧
શામાની સ્થિતિ છેક છે દુખ ભરી એ જાણુ' સતસંગથી,
અજ્ઞાની અખળા પરે અતિ દયા દર્શાવતા દીવથી;
પારંવાર વિવાદ એજ કરતા જ્યાં મિત્ર આવી મળે,
ખાળા બોધ શિ રીતથી ચિત્ત ગ્રહે ઉર્મી ઉરે ઉછળે. ૨
ચિત્તે છે સુવિચાર સાર સરવે જાણો સુધારા તણા,
પ્રીતીની રિત વીસરી જગતમાં જતા યુવાનો ધણા;
જાણો સ્નેહતણું સદૈવ રૂપશું એથી હું આનંદ છું,
ખાળા બોધ તણો સુચંચ અરખી મિત્રાઈમાં મગ્ન હું. ૩

હું છું.

તમારો મિત્ર.

લલ્લુભાઈ કાળીદાસ ઓઝા.

*બાળા સદુપદેશ બત્રીશી,

વાંચનાર, બેનોને.

સોરઠો.

વાલી બેની વાત, ત્રિવેકની કહું શ્રવણ ધર;
હણુ જડ મતિને લાત, સદ્વિદ્યાતણું આખસુખ.
હિંદ તણો ઉત્કર્ષ, ધારી હર્ષ તું ધર હૃદય;
કરિ સદ્વિદ્યા સ્પર્ષ, આર્યા આયોદ્ય તું કર.

*આ પુસ્તક સરકારી કેવલણી ખાતાએ ખનામ માટે મંજૂર કર્યું છે.

No. 3139 of 1896/97.

Poona Office of the Director
of Public Instruction.

19th August 1896.

To,

Mr. Lallubhai Kalidas Oza.

Bombay.

With reference to.....
and that the Curator Government Central Book De-
pot Bombay has this day been requested to enter the
Gujrati Book called " Bala Sadupadesh " Batrishi in
the list of books sanctioned for prizes.....

I have the honour to be

Sir,

Your most obedient servant.

K. M. CHATFIELD.

Director of Public Instruction.

ધૃત્વર પ્રાર્થના.

ગરબી ૧

“ હારે તમે નંદજી ગોકુળ સાંચર્યારે. ” એ રાગ.

પ્રભુ પદ સેવો બેની પ્રીતથીરે, એ છે નોધારા આધાર બે;
 સાથ કરે સેવક ગણીને સદારે, જેના ગૂણ તણો નહીં પારબે. પ્રભુ ૧
 કૂડ કપટથી દુર રહેવું સદારે, તજવી મૂખથી જૂઠી વાત બે.
 આખર એ થકી વધશે અતીરે, કરશે મે'ર જગતનો તાતબે. પ્રભુ ૨
 આ સંસાર અસારજ બળવોરે, તેમાં સાર હરીનું નામ બે;
 બણો જગમાં બીજું પ્રભુવિનારે, હરવાનું નથી નિશ્ચય કામ બે. પ્રભુ ૩
 સધળે સૃષ્ટીમાં વ્યાપી રહ્યોરે, જેની શક્તી તણો નહિ પાર બે;
 એવા અવનિપતિ ઉદારનેરે, પ્રીતે બજવો વારંવાર બે. પ્રભુ ૪
 ભૂતળમાં જેની શક્તી તણોરે, વર્ણવતાં પામે નહિ પાર બે;
 પર્વત પાણી નજરે પેખતારે, મૂખથી થાય વખાણ અપાર બે. પ્રભુ ૫
 અદ્ભૂત શક્તી જેણે વાપરીરે, જગ રચનામાં હારો હાર બે;
 જિવ જતું પેદા કીધાં જગેરે, જેનો ગણતાં નાવે પાર બે. પ્રભુ ૬
 મોટા પર્વત નજરે પેખતારે, ધારણ કદી રહે નહિ ધીર બે;
 શી રીતે બનિયા તે તે સ્થળેરે, તેનો કર્તા કણ મહાવીર બે. પ્રભુ ૭
 એવો થાય ઉચ્ચારજ મૂખથીરે, જગ કરતાનાં નિરખી કામ બે;
 જે વિણ ખાલી નાહ જગમાં જગારે, બજવું હરનિશ તનું નામ બે. પ્રભુ ૮
 જનમ થતાં પહેલાં સહુ જીવનીરે, જહરાથી લીધી સંભાળ બે;
 પોષણ થાવા પાછું પીંડતુંરે, તાણું દૂધ ક્યું તૈયાર બે. પ્રભુ ૯
 યાત્રિક શક્તી વાપરે સ્થૂલમારે,^૧ હાલે ચાલે બોલે વાણ બે;
 વળિ ધબ દબને તે ધરણી ઢળેરે, બ્યારે છાંડે પંડથિ પ્રાણ બે. પ્રભુ ૧૦
 બ્યોમ^૨ વિષે શી શક્તી વાપરીરે, તારા મંડળ ક્યું તૈયાર બે;
 અહ ગગને ફરતા કીધા બધારે, ફરતાં ચુક ન થાય લગારબે. પ્રભુ ૧૧
 એની શક્તી વાપરનારનેરે, પ્રેમથકી કરવો પ્રણામબે;
 સાચો સૃષ્ટિમાં તે છે સગોરે, લેવું હરનિશ તેનું નામ બે. પ્રભુ ૧૨
 પ્રીતી કરવી પરમાત્મા પરેરે, જેથી દુઃખ દિલમાં નવ થાય બે;
 સંકટ બશે સર્વ શરિરનારે, મટશે જમના શિરથી માર બે. પ્રભુ ૧૩

કાંઈ માયે કળ મળશે નહિરે, કરશે કોટિ ભલે ઉપાય જો;
પિનતી લલ્લુની લક્ષે ધરીરે, ભજવો હરનિશ જગનો રાયજો. પ્રભુ ૧૪

કરતારની કુદરત.

ગરબી ૨

“અન્નખેલીરે અખેમાત જોવાને જાધયે.” એ રાગ.

સુણ સજની શાણી આજ, કુદરત કેવી છે,
એ છે પ્રભુ ગરીબ નિવાજ, મતિ એ દેવી છે. ટેક.
પ્રભુ રચનાનો પાર ન પામે, ગણતાં કો ગુણવાનરે;
તોપણ કંઈક ગણી દેખાડું, ધરજો તેપર ધ્યાન. કુદરત ૧
અન્ન બની અન્નાંડ સૃજન્યાં, અનંત કોટી આજરે;
તે અન્નાંડની સદૃશકૃતિનો, પ્રભુ શિરપર છે ^૧તાજ. કુદરત ૨
ગૃહમંળ ગગને દીમે છે, શોભાનો નહિ પારરે;
તે પરમાત્મા પરમ પિતાનો, જશનો છે બંડાર. કુદરત ૩
ચંદ્ર ચક્રચકિત રહ્યા શોભતો, આપે આજ ઉગ્ગશરે;
એ તો અધ્યતની શક્તિનો, પૂરણ કરે પ્રકાશ. કુદરત ૪
તારા સારા શોભિ રહ્યાછે, તે ગણતાં ના ગણાયરે,
સકળ ગૃહે અન્નાંડ રહ્યાછે, એ અનુમાનજ થાય. કુદરત ૫
કંઈક અસ્તને ઉદય થાય છે, કંઈક એક સ્થળ રે'તારે;
ધ્રુમકેતુ દોડી આવીને, ફરિ ફરિ દરશન દેતા. કુદરત ૬
છોગાગો ને પૂછડીવાળો, ધ્રુમકેતુ કે'વાયરે;
જ્યારે ઉદય થાય આકાશે, ત્યારે અચરજ થાય. કુદરત ૭
કંઈક ખરે તારા તેપરથી, પડે પૃથ્વીની માંયરે;
કંઈક અધરને અધર રહેછે, શક્તી કળાય ન કાંય. કુદરત ૮
વળિ પર્યત પેખાય શક્તિમાં, એતો અચરજ સરખુરે;
વધે ઘટે શક્તિ^૨ શુદ્ધ વદ તિથિમાં, નિરખી ચિતમાં હરખુ. કુદરત ૯
ધણુ વર્ષાથી ત્યાંથી ચાલ્યું, છે, તારાનું તેજરે;
પણ હજી પૃથ્વીપર નથી પોંચ્યું, અજબ કુદરત એજ. કુદરત ૧૦
હુકમ પ્રમણે ભરે હાજરી, ગૃહ ગગને ગુણ વાળારે;
ચુક કરે નહિ એતી આજે, ટળે ન ત્યાંથી ટાળ્યા. કુદરત ૧૧

સૂર્યતણી રચના રૂપાળી, રચી પિતા ગુણ વાળેરે;	
પ્રદાશ રોજ પ્રભાતે આપે, તીમીર ^૧ સરવે ટાળે.	ફૂદરત૦ ૧૨
રચના જે અવનિમાં રચિછે, જેતાં અચરજ થાયરે;	
કામ નિરખી ફૂદરતનાં બારે, ઇશ્વર શક્તી કળાય.	ફૂદરત૦ ૧૩
સાગર તરફ નજર કરતાં તો, વિવિધ કદપના થાયરે;	
ભરતી ઓટ તણા નયમો, નિરખી હૈયું દરખાય.	ફૂદરત૦ ૧૪
સાગરની ગર્જના સુણીને, પ્રભુ મહિમા પરખાયરે;	
જાણે જગકર્તાના જગમાં, જશ એ રિતે જપાય.	ફૂ૦ ૧૫
પર્વતમાં પણ પ્રભુની લીલા, સર્વ સ્થળે જણાયરે;	
વૃક્ષો પ્રભુ હ્રજદંડ ધર્યાંછે, ઉપમા એવિ અપાય.	ફૂ૦ ૧૬
પર્વતમાં જરણાં સમ જરતી, સરિતાર ^૨ દીસે સારે;	
પ્રભુના યશનો પૃથ્વી માં આ, પ્રવાહ છે નિરધાર.	ફૂ૦ ૧૭
જાત જાતનાં ઝાડ બનાવ્યાં; ઝાઝાં જેવા જેવાંરે;	
જાણે ગૂણ પ્રભુના ગણેછે, જરી મૂનીવ્રત એવાં.	ફૂ૦ ૧૮
ગંભીર ઘણી ગુફાઓ ગિરિમાં, બહુ બહુ સ્થળે જણાયરે;	
જાણે આ કર્તાનો જગમાં, જશ ભંડાર ભળાય.	ફૂ૦ ૧૯
પ્રાણી ગણતાં પાર ન આવે, જાત અનેક જણાયરે;	
તેના મૂખથી પણ પ્રભુજીની કિર્તી પૂર્ણ કળાય.	ફૂ૦ ૨૦
શબ્દ ઉચારી કરે પ્રાર્થના, પ્રભુનીવાર હજારે;	
કંઠ પક્ષીઓ માત્રે બેસી, તુંહી તુંહી કરે પુકાર.	ફૂ૦ ૨૧
જન્મ થતાં પેલાં જઠરાથી, સારી કરી સંભાળરે;	
પ્રસવ થતાં માતાના સ્તનમાં, તાણું દુધ તૈયાર.	ફૂ૦ ૨૨
જન્મથી જગમાં મરણ સૂધી, તુજ આશ્રય વિણ ઉગારોરે;	
ગૂણ ગણે ગુણવંત પીતા તુજ, માની પાડ હજારો.	ફૂ૦ ૨૩
ઋતુ તણી રચના રૂપાળી, મેઘતણું મંડાણરે;	
શીત ઉષ્ણ વર્ષાઋતુનું, અમૂક કર્યું એંધાણ.	ફૂ૦ ૨૪
મહિ મંડળમાં મહાન પિતાવિણ, અન્ય નથી આધારરે;	
લલ્લુ વિનતી હૃદય ધરી, પ્રભુ, ભજવા વારંવાર.	ફૂ૦ ૨૫

માબાપની આજ્ઞા પાળવા વિષે.

ગરબી. ૩

“હારછો હારછો હારછોરે, તમે હરી હૈયાના હારછો.” એ રાગ.	
પાળવી પાળવી પાળવીરે, એની આજ્ઞા મા બાપની પાળવી.	
દૂર મતી દૂર નિત્ય ટાળવીરે, એની આજ્ઞા માબાપની પાળવી.	ટેક. ૧
ધ્યાન ધારી શીખ તેની સાંભળવી, એ પછી ઉરમાં ઉતારવીરે.	એ૦ ૨
આડું ન થાવું એની આજ્ઞાથી, લેશ નહીં ઉરથી ઉથાપવીરે.	એ૦ ૩
સોંપેલું કામ શુભ રીતે, બળવવું, લેશ ન વાર લગાડવીરે.	એ૦ ૪
આખા ઉમરનો આધાર એ પર, તે શીખ ઉરથી ન ટાળવીરે.	એ૦ ૫
સારું થવાની શીખામણ સુણીતે, ચિત્તમાં નિત્ય ઝોંટાડવીરે.	એ૦ ૬
કડવી શિક્ષા સદા માતા પિતાની, મીઠી મનેથી લગાડવીરે.	એ૦ ૭
ઉલ્લંઘવી નહીં આજ્ઞા એવણી, બાંદુર થઈને બળવવીરે.	એ૦ ૮
એથી અપાર માન મળશે મનુષ્યમાં, વીજળીની માળ ઉર ધારવીરે.	એ૦ ૯
માબાપ રાજ થાય તે રીતે, તે રીત ધ્યાનમાં ધારવીરે.	એ૦ ૧૦
કહવું કથન કદી તેને ન કહેવું, સારી વાણી સંભળાવવીરે.	એ૦ ૧૧
સાચું ન વધવું વેણ નફર થઈ, આધીન થતી ઉર આણવીરે.	એ૦ ૧૨
માત પીતાના પવીત્ર ચરણમાં, તાબેદારી તો બળવવીરે.	એ૦ ૧૩
એવો નિયમ હરનીશ રાખીતે, લજ્જા વિનંતી ઉર ધારવીરે.	એ૦ ૧૪

વિદ્યાના ફાયદા વિષે.

ગરબી. ૪

“અચકો મચકો કારેલી” એ રાગ. એક દોહ જાસ્તી છે.	
આ સાધન સુખનું વિદ્યા જાણો, જગમાં જનને મોહું એન;	
ભાવ સહીત વિદ્યા ભણવી.	ટેક. ૧
વિદ્યા વિણ જનમાં માન મળે નહીં, વિદ્ય વિણ સુખ ખોટું એન.	ભાવ ૨
આ અંગ ઉમંગ હમેશ ધરીને, ભણતર ભાવે ભણવું એન.	ભાવ ૩
આ જીવિત સફળ કરો ભણતરથી, મેહનતથી નવ ડરવું એન.	ભાવ ૪
સદગુણ સધળા આવે વિદ્યાથી, દુરગુણ નાશી જનશે એન.	ભાવ ૫
અણુ સમજણ મટશે અંગ થઈ, સદગુણનો સૂર્ય પ્રકાશ એન.	ભાવ ૬
આ વિવેક અતિ વધશે વિદ્યાથી, હું પદ ટળશે ખોટી એન.	ભાવ ૭
આ સફળ થશે ભવ ભણતરથી, વાળિ કિર્તિ વધશે મોટી એન.	ભાવ ૮

વિદ્યા ધન ગણવું સફળી મોડું, જેનો નાશ ન થાશે એન.	ભાવ ૯
લુંટારાથી નવ જરિ લુંટારો, ચોરથી નવ ચોરાશે એન.	ભાવ ૧૦
ફંડાશે નહિ કદિ તે તૃપતિથી, ભાંડુ ભાગ ન ભાગે એન.	ભાવ ૧૧
૧ પાવક કે પાણીનો પૃથ્વીમાં, જેને સ્પર્શ ન લાગે એન.	ભાવ ૧૨
વિદ્યા રોકાષ કદી નવ ખુટે. વાપરતાં અતી વધશે એન.	ભાવ ૧૩
આ વિદ્યા ખરો ખળનો જાણો, તે કદીયે નવ ઘટશે એન.	ભાવ ૧૪
વિદ્યા વિણ જનનું વસુધામાં, જિવતર ફાગટ જાણો એન.	ભાવ ૧૫
આ અભણ ઉપર અવનીમાં એની, બહાલ કદી નવ આણો એન.	ભાવ ૧૬
માત્ર પીતા શત્રુ સમ જાણો, ભાવથી જો ન ભણાવે એન.	ભાવ ૧૭
તો સંતતીને કદિયે સૃષ્ટીમાં, સૂખનો દિન નવ આવે એન.	ભાવ ૧૮
આ લાભ અધિક વિદ્યામાં લેખી, ભણતર ચિતમાં ધાલો એન.	ભાવ ૧૯
લલ્લુની વિનતી ચિત્તે ધારી, ચદ્દ નિશાજે આલો એન.	ભાવ ૨૦

જૂઠું ન બોલવા વિષે.

ગરબી ૫

“ સુણજ્યો સજનોજરે. ” એ રાગ.

જૂઠાનો એની જગમાંથી, વક્કર ઘટશે જાણોજ;	
જૂઠાનો વિશ્વાસ કરે નહિ, જે જૂઠો કહેવાણો,	
જૂઠું ન વદિયેજરે.	૧
જૂઠામાં અવગૂણ છે ઝાઝા, તે નહિ ગણ્યા ગણાયજરે;	
જૂઠા બોલો જગમાં નિશ્ચય, દુખિયો અતિ દેખાય.	જૂઠું ૨
એકવાર જન જૂઠું બોલે, તે તરણને તોલજરે;	
તેનું નવ જન સાચું માને, જે કહે સાચો બોલ.	જૂઠું ૩
નિત્ય નવાં નુકશાન થશે, જૂઠું બોલ્યાથી જાણોજરે;	
ખરેખરે ખુવાર થશે નર, જે જૂઠો કે'વાણો.	જૂઠું ૪
અજાણતાં પણ જૂઠું ન વદવું, તેથી લાગે પાપજરે;	
નરકની ખાણે પડશે તેથી, શાસ્ત્ર વિષે છે છાપ.	જૂઠું ૫
હરીશ્ચંદ્ર બૂપાળ ભટ્ટાને, દુઃખ અતી ઉર આવ્યુંજરે;	
તોપણ જૂઠું કદી ન બોલ્યો, રાજપાટ ગૂમાવ્યું.	જૂઠું ૬

તો તે અતે અતિ સુખ પામ્યો, મળ્યું રાજને પાટશરે;
 સચ્ચાઈથી સ્વર્ગે સુખ પામ્યો, ટળ્યા બધા ઉચાટ. જૂઠું ૭
 એ રીતે પૂર્વેના રાજ, સત્ય થકી સુખ પામ્યાશરે;
 જેના જથ આ જગમાં ઝાંઝા, ખુસ્તકમાં પંકાયા. જૂઠું ૮
 પ્રીત ન રાખે કો જૂઠાપર, ખાર અતી ઉર આણેશરે;
 જૂઠાને જગનાં જન સરવે, પાપી પૂરો જાણે; જૂઠું ૯
 જૂઠા જનને રાજ દંડે, જૂઠું બોલ્યા માટેશરે.
 પરમેશ્વર તેને મોકલશે, નિશ્ચય નર્કની વાટે. જૂઠું ૧૦
 એ રીતે જૂઠું બોલ્યાથી, દુખ અતિથય દિલ આણેશરે;
 ચોર હરે પરમેશ્વરનો, વળિ જથ જનમાંથી જાશે. જૂઠું ૧૧
 એવા તો અવગુણ અધિક છે, જૂઠામાં જન જાણેશરે;
 લલ્લુની વિનતી ઉરધારે, સત્ય સદા ઉર આણે. જૂઠું ૧૨

ભણતરનો ઉપયોગ કરવા વિષે.

ગરબી ૬.

“માજી તું પાવાની પટરાણી, ભક્ષનીમા કાળકારે લોલ”એરાગ
 નથી જગમાં વધા સમ કાંઈ, વિચારે ચીતમારે લોલ;
 સુખ સાધન સૃષ્ટિની માંહી, જનોના હીતમારે લોલ. ૧
 કરવો તેનો કયમ ઉપયોગ, ખતાવું બેનીયારે લોલ;
 ધરબ્યો ધ્યાને ધારી ધીર, વીચારો વહેલીયારે લોલ. ૨
 ભણતર છે જગમાં સુખકાર, વિકાર ન બાળીયારે લોલ;
 મળેછે મહિમાં માન અપાર, નજરથી ન્યાળીયારે લોલ. ૩
 સ્થાપો મંડળી માંહે માંહ, સધારા કારણેરે તોલ;
 બાષણ બલાં કરો તે માંહ, સદા સુખ કારણેરે લોલ. ૪
 સરખી સાહેલીયો તમામ, આમ ભેગી કરીરે લોલ;
 સુધારો સ્થીતી તેની આજ, હામ હૈયે ધરીરે લોલ. ૫
 બામા જે ભણતી નવ હોય, તેને સમજાવવીરે લોલ;
 ભણાવી તેને બાવે બેન, સદા સુધારવીરે લોલ. ૬
 ખુસ્તક લખત્રામાં બહુ માન, ધરી તે ધ્યાનમારે લોલ.
 મહેનત કરો તમે મહિ માંય, અતી સુખ એહમારે લોલ; ૭
 નામ અમર રહેશે જગમાંય, થશે કીરતી ખરીરે લોલ;

હાલત ટોળી નહારી હાલ કરો તે પાંશરીરે લોલ.	૮
દેશી બેન તમે આ વાર, સાર ઉરમાં ગળીરે લોલ;	
પુસ્તક લખવા ધારો પ્રેમ, ભલું ભાવે ભળીરે લોલ.	૯
નીરખો દેશી સ્ત્રીનાં કામ, કરેલાં આગળેરે લોલ;	
નાશ કરી તેનો નવ થાય, ભયો જે ભૂતજેરે લોલ.	૧૦
દેવે તમે વિચારો હાલ, બનેલા દાખલારે લોલ;	
“ટુંકી કહાણી” તણી જે વાત, બનાવી એકલાંરે લોલ.	૧૧
ભાષાંતર પરભાષાનુંજ, બનાવ્યું ખલુ ભળીરે લોલ;	
બળાવી દેશની સેવા આજ, માન સાથે ખરીરે લોલ.	૧૨
અમર રહ્યું દેશી જનમાં નામ, માન સાથે ખરેરે લોલ;	
કીધોછે અપાર આ ઉપકાર, ખરે નહિં વીનરેરે લોલ.	૧૩
એવી ખાંદર બનજ્યો બેન, સમય સધારવારે લોલ;	
વચન આ લક્ષ્યનાં નિત્ય બેન, હૃદયમાં ધારવારે લોલ.	૧૪

વેદુમ તજવા વિધે.

ગરબી. ૭

“લાલ પીયારીનો સાયબારે.” એ રાગ.

વહેમ તજેને વહેલાં વહાલથીરે, બળી સઘળું તુતેતુત હો બેન;	
વહેમ તજેને વહેલાં વહાલથીરે.	૨૩ ૧
એમાંનું એકે સાચું નથીરે, બણો બૂઠું જગમાં ભૂતહો બેન.	વહેમ ૨
ભૂત નથી સાચાં બૂમંદજેરે, સરજન્યાં નંદિય સરજનહાર હો બેન.	વહેમ ૩
જને બાન નહીં નિજ દેહનુરે, તેને ભૂત ગણે સંસાર હો બેન.	વહેમ ૪
એવિણુ બીજું ભૂત નથી જજેરે, બ્રમના બણો ભૂત સમાનહો બેન.	વહેમ ૫
બ્રમના ભાજેછે વિદ્યા વડેરે, બ્યારે આવે અતર જ્ઞાન હો બેન.	વહેમ ૬
મંત્રો ખોટા મહિમાં માનજ્યારે, એથી લાલ જરા નવ થાય હો બેન.	વ૦ ૭
ધૂનાએ ધૂતી ખાવા જજેરે, શોધી કાઢ્યા છે કુપાય હો બેન;	વ૦ ૮
માંડ પડેલું હોય મનુષ્યજેરે, તેને ઔપધથી સુખ થાય હો બેન.	વ૦ ૯
મંત્રે સુખ ન થાય મનુષ્યનેરે, મંત્રે માંડું તો મર્યો જાય હો બેન.	વ૦ ૧૦
જોતિષ ખોટું જગમાં જણુબ્યારે, ઠગને ઠગવાના ઉપાય હો બેન.	વ૦ ૧૧
મહ ક્ષમ ગગનેથી આવી નડેરે, જોતાં જૂઠું તેજ જણાય હો બેન.	વ૦ ૧૨
ભુમાને એકાદ ખરું પડેરે, તેને સાચું કેમ મનાય હો બેન;	વ૦ ૧૩

તેનાપર વિશ્વાસ ન રાખવોરે, બાણો તેને જૂઠું સદાય હો બેન; ૧૦ ૧૪
 ચોટ નજર પણ જૂઠું બાણવારે, તેમાં સાચું નહિ લગાર હો બેન; ૧૦ ૧૫
 નિયમ નિયંતાનો એવો જગેરે, માંદું મનુષ્ય પડે કાવાર હો બેન; ૧૦ ૧૬
 એને આપણ કરવું આંખથીરે, એ વિણ અન્ય નહિ કપાય હો બેન; ૧૦ ૧૭
 નજર પડે નેની મનુષો પરેરે, તેને ઘેર ન જીવે કાચ હો બેન; ૧૦ ૧૮
 બહાલ થકી વીચારો અંતરેરે, નજરથી એવું કદી નવ થાય હો બેન; ૧૦ ૧૯
 માટે ચોટ નજર જૂઠું બાણજ્યેરે, સાચું તેમાં નહીં જરાય હો બેન; ૧૦ ૨૦
 ટાકું ખાવું નહિ શીંગ સંતમેરે; તેથી રોગ શરિરમાં થાય હો બેન વહેમ ૨૧
 આજોટે નવ શીતળા આગમાંરે, એતો ખોટી ગપ ગણાય હો બેન વહેમ ૨૨
 નિજ તન વહાલું સર્વ મનુષ્યનેરે, દાઝે દિલમાં ખુશિ નવ થાયહો બેન. ૧૦ ૨૩
 પતિ વશ નવ થાશે મંત્રો થકારે, વિનયથી પતિ નિત્યે વશ થાય હો બેન. ૧૦ ૨૪
 એવા વહેમ અપાર અખીલમાંરે, ખોટા ગણવા અંતર માંલ્ય હો બેન. ૧૦ ૨૫
 લક્ષ્મીની વીનતી હૃદયે ધરીરે; સાચો ગણવો જગનો રાય હો બેન. ૧૦ ૨૬

નાતીથી વર્તવા વિષે.

ગરબી ૮

“ ઝોરા આવો શિવ શંકર ભોળા ” એ રાગ.

બેનો તેમે નીતી પ્રાપ્તે પાળો, અંજે થકી અવગુણ સહુ ટાળો;
 તો નવ જીવો દહાડો દુખવાળો, બેનો ટેક ૧
 નીતી થકી લાજ વધે જગમાં, મજે બહુ માન મહા જનમાં,
 નીતી થકી દુખ ન આવે તનમાં. બેનો ૨
 નીતી સમું સખ નથી કાંઈ, વિચારી જીવો નિજ ચિત માંહી;
 શોભે ભલી નીતી વાળી બાઈ બેનો ૩
 નીતી તણી સાડી અધિક શોભે, જોઈ જન મન અતિશે લોભે;
 ખીજું પટ એ સમું નહિ શોભે. બેનો ૪
 આજીવણ નીતી તણાં ધારો, કદી નહીં ઉરથી તે ઉતારો;
 સફળ થશે તેથી આ જનમારો. બેનો ૫
 શોભે સહુ નીતી થકી નિત્યે, એથી જન માન દિયે પ્રિત્યે;
 વીચારી જીવો બેની ચિત્તે. બેનો ૬
 અનીતીથી લાજ બધે જાશે, જગે અતી ફટ ફટ તે થાશે;
 પ્રભૂ તેના પર ખરો ખીજશે. બેનો ૭

માટે નીતી પાળવી હિત ધારી, કદી નવ મૂકવી વીસારી;
હૈયે હરનિશ ગણવી પ્યારી. બેનો ૮

પ્રભૂ રીઝે રાખ્યાથી નીતી, અથાગ ધરે જન પર પ્રીતી;
સ્થાપે જે હૃદયે સૂતીતી. બેનો ૯

એવા નીતીથી નિત્ય લાભ મળે, સંસારના તાપ તમામ ઠળે;
વિનંતી જે લલ્લુની ચિતમાં ધરે. બેનો ૧૦

સારી સોખત રાખવા વિષે.

ગરબી ૯

“ જાણ્યું જાણ્યું હેત તમારું જાણવાને ” એ રાગ
સોખત સારી કરવી બેની રત્નેહયી જે,
તજવી તનથી હોય નહારી હાલજે;
એથી સૂખ અતીશય સૃષ્ટિમાં મળે જે,
સુજન અતીશે આણે તમપર બહાલજે; સોખત ૦ ટેક ૧

પારસ સમ જાણો શુભ સંગત સૃષ્ટિમાં જે,
ટેક ન મૂકે પડે ગમે તે દુઃખ જે;
અડતાં લોહનાણું કાંચન સે'જે કરે જે,
ભાગી નાખે ભવ સધાનાની બૂખજે; સોખત ૨

કિર્તી વધશે સારી સોખતથી અતી જે,
મળશે મહા જનમાં નિત્ય જનને માન જે;
શુભ સંગતથી કો કુડું બોલે નહિ જે,
કરશે નહ કો શુભ સંગે અપમાન જે. સોખત ૩

કુસંગત કરવી નહિ આ અવની વિષે જે,
જેથી જશે જગમાં જનની લાજ જે;
કૂટ કૂટ કરશે જન સધાનાં કુસંગથી જે,
હિંમમાં થાશે દાના જનને દાઝ જે. સોખત ૪

કહેવત ધરડાની આ જગમાં ધણી જે,
“સંગ પ્રમાણે લાગે રંગ” નિજ અંગ જે;
કાળા સાથે ધોળા ધોરી જે ધરે જે,
રંગ ન લાગે પણ લાગે છે સંગ જે. સોખત ૫

એ કહેવતને અતુસરીને ચાલવું જે,
કુસંગને તજવો આણી ઉર કોધ જે;

સજવો સંગ સરસ જનનો સૃષ્ટિ વિષે જો,
 શુભ સંગતથી સારો મજે સુખોધ જો; સોખત ૬
 સારી સોખતથી શુભ ગુણ સહુ આવશે જો,
 નારી જાશે અંગ થકી આવગુણ જો;
 મમતા ખોટી મટી જાશે શુભ સંગતે જો,
 એવા અધિક દિસે એમાં ગુણ જો; સોખત ૭
 કલાલ ધર જેવી કુસંગત જાણુજો જો,
 દુધ પીતાં પણ મદિરા સમું મનાય જો;
 હોય વસા સોનું જન પણ હીણું પડે જો,
 શુભ સંગતથી કુડું ન જો કથાય જો. સોખત ૮
 એવા લાભ અધિક છે સારી સંગતે જો,
 ગૃહણ કરો શુભ સંગત ગણિ ગુણવાન જો;
 લલ્લુની વિનતી ધ્યાને ધરશે સદા જો,
 તો તમપર રાજ રહેશે ભગવાન જો. સોખત ૯

ફટાણાં ન બોલવા વિષે.

ગરબી ૧૦

“ મારા દાદાને આંગણ આંખડો ” એ રાગ.
 બેની ફટાણાં ન બોલીયે, લાજ જગતમાં જાય જો;
 હાલતાં નજરે હાંસુ કરે, જાત નીચી ગણાય જો. બેની ટેક ૧
 તોલ તુરત કરે આપણો, બોલ સૂણીને કાન જો;
 લાજ જાશે બેની લોકમાં, મળશે અતિઅપમાન જો. બે. ૨
 ઉત્તમ વરણમાં આપણે, બણવું નહિ ભુંડું વેણ જો;
 પણ જે ભામારે ભુંડું બણે, તેને ગણુરી દુખ દેણુજો. બે. ૩
 કિર્તીને કાળપ લાગશે, જાંખો જશ થઈ જાય જો;
 કલંક લાગશે કૂળને, એવું વેણ વદાય જો. બે. ૪
 નારી જે નીચી જાતની, જેનું કૂળ હોય નીચ જો.
 ભુંડું બણે એવી ભામની, ભરી સમાની વીચ જો; બે. ૫
 મરજનદ હીન થશે માનુની, ભુંડું મુખથી બણુનાર જો;
 સોખત તેની કો ઠરશે નહિ, સૃષ્ટિમાં નર નાર જો. બે. ૬
 તાતને માત જે નારનાં, પુરાં પાછ પેખાય જો;

એ સુખ થકી એવું ઉચરે, ખીજીથી ન બોલાય જો.	બે૦ ૭
કોણીનાળીની કામમાં, નથી આપણે આજ ને;	
તો ક્યમ યૌરં મુખે બોલીયે, લાગે બોલતાં લાજને	બે૦ ૮
આપણા ચાલ એવો નથી, જેતાં નક્કી જણાય ને;	
સારા નહારે કામમાં, ભુંડું કદિ ન ભણાય ને.	બે૦ ૯
તે ચાલ તોડી ક્યમ આપણે, એવા બોલ બોલાય ને.	
તે છતાં જે બેની બોલશે, નીંદા જનમાંથી થાય ને;	બે૦ ૧૦
ભાંડ ભવાયાની ભામની, એથી એવું બોલાય ને;	
લાજ નહીં જેને લોકની, વદતાં તે ન શરમાય ને.	બે૦ ૧૧
આપણે ઉત્તમ કૂળનાં, એથી એવું ન થાય ને;	
મરવું ઉત્તમ એવું બોલતાં, મનમાં માનો સદાય ને.	બે૦ ૧૨
અવગૂણ એવા અધીક છે, ગણતાં પામું ન પાર ને;	
માટે દ્રુણારે માનુની, વાંદવે નહિ કોમ વાર ને.	બે૦ ૧૪
ટેક તમે જો એવી ધારશે, તો સુખ થાશે અપાર ને;	
આશીષ લલ્લુ એવી વદે, નિત્ય સુખ આપે કરતારને,	બે૦ ૧૪

સંપીને ચાલવા વિષે.

ગરબો ૧૧

રાગ સીતાશ્રુતા મહિનાનો.

સૂણો શીખ શાણી તમે એક, વિવેક ધરી અતી;	
કરિયે નહિ કદિયે કલપાંત, રૂડી ધરીને મતી	૧
છે ન કૂળ કંકાસમાં સેશ, બેની જગે જાણુજ્યો;	
માટે તજવો તેને હમેશ, એવી મતી આણુજ્યો.	૨
વસવું વસુધામાં સંપી સદાય, કરવિ ન પીઠ કોમને;	
ચોખ્ખું કરવું અંતર હરનીશ, કપટ બેની ધામને.	૩
સાસુ સસરાની સાથે હમેશ, સંપી બેની આજવું;	
કૂડું તેને કથન કદી બેન, કોયે ન સંભળાવવું.	૪
સંપી રેવું સદા તેની સાથ, પ્રીતી ધારીને અતી;	
કરવી ચાકરી તેની સદાય, વીમળ ધરીને મતી.	૫
નણુદી સાથે રાખો વધુ નેહ, ચાલી સદા સ્નેહથી;	

- કલેશ ટંટા કરો બધો દૂર, બેની નીજ ગેહથી ૬
 દેરાણી જેઠાણીપર ભાવ, ભયો નિત્ય રાખવો;
 ટંટા તેની સાથેથી તમામ, બેની કાઢી નાખવો. ૭
 પાડોશીપર રાખવી પ્રીત, હરનિશ બેની હાંશથી;
 તેની સાથે સંપીને સદાય, રહેવું, ન કદી રોશથી. ૮
 ટંટામાં નથી સાર લગાર, જાણો બેની જગતમાં;
 એથી લાજ લોકમાં જાય, લલકાં થઇયે ખલકમાં. ૯
 કેવલ ધરણી જે બેની હોય, તે કદી ના વીસારવી.
 “વારી” ટંટાથી ખુટી જાય, ” ધરતું તે ઉરધારવી. ૧૦
 લાભ ટંટે નથી લવલેશ, એવું હર આજુવું;
 લાજ જાણે લોકમાં વિશેષ, હરનિશ તે વીચારવું. ૧૧
 નીચા કૂળ તણી જે નાર, કળિયો બહાલો તેડને
 જેને લાજ લોકની ન હોય, કેવું શું બેની એડને. ૧૨
 જેના ધરમાં ટંટા હરનીશ, બેની આતીને વસવો;
 તે પર પ્રભૂ કરશે નહિ પ્રીત, જે સંપ આયો ખરવો, ૧૩
 કૂસંપે અવગુણુછે અધીક, લેશ ન ગૂણુ ભાળીયે;
 લલ્લુ વિનંતી સણીને કાન, ટંટાને દુર ટાળીયે. ૧૪

પારકી શેરીયે ગરબા ન ગાવા વિષે.

ગરબી ૧૨

“ અંતકાળે સગું નહિ કેતનુરે, એ રાગ.

- બેન ગાવા જઇયે ન પર શેરીયે જો; એથી આખર એહી થાય. બેન ટેક,
 ગાય ગોરી મળી પરશેરીયેજો, ભુંડા મરદો જોવાને ભરાય. બેન ૧
 થઇ નિર્લજ ન ફરિયે કુદડીજો, કરીયે નહિ મૂખ ઉચ્ચાર;
 લાજ લાગે નહિ જેને લોકનીજો, તેનો ધીક સદા અવતાર. બેન ૨
 બહુ વીધે બાળા ગવરાવતીજો, બીજી બાળા ઝીલીને ગાય;
 મરદ ન્યાજો મોઢાં ઉભા રહીજો, ભલે જોડ કે સસરો થાય. બેન ૩
 ગાય ગોરી ગરબા શ્રંગારનાજો, જે છેક ઉઘાડા જણાય;
 બાપ ભાઇ તે બેઠા સાંભજોજો, સુણી ગરબા ખુશી દિવ થાય. બેન ૪
 માને માન મોટું ગાવા થકીજો, ગવરાવનારી વખણાય. બેન ૫

કરે હાસ્ય ઉમા મરદો મળીજો, ભલે જોઈ કે સસરો થાય.	એન ૬
લેશ લાજ નહીં ગાતાં ધરેજો, જાણે આવી ગુણિકાની જાત.	એન ૭
સાખાશી નથી ગાવા થકીજો, ગાનારી ગણાય કમ જાત.	એન ૮
નીચા કુળતણી નારી જે હશેજો, તે તો પરધર ગાવા જાય.	એન ૯
ઉંચા કુળની હશે જે અંગનાજો, વાટ ઘાટે ગાતાં શરમાય.	એન ૧૦
ગાવું અંધ કરવે હું ખુશી નથીજો, નથી ગાવાની પાડતો નાય.	એન ૧૧
ધેર એકાં ભલે સહુ ભામનીજો, ગુણવંતીઓ ગરબા ગાય.	એન ૧૨
એકાંતે ગાવું ખોટું નથીજો, જ્યાં મરદો એકે ન ભરાય.	એન ૧૩
ત્યાં સરવે સાહેલીયો રનેહથીજો, ગુણવંતીઓ ગરબા ગાય.	એન ૧૪
એથી ઓછી થશે નહિ આખરજો, મળે મહત જનોમાં માન.	એન ૧૫
સાખાશી તેથી ઓમેરથી જો મળશે, ન થશે અપમાન.	એન ૧૬
ગાવા જઠયે જ્યારે પરશેરીયેજો, ત્યારે આખર ઓછી થાય.	એન ૧૭
માત તાતને બટો લાગશેજો, કુળમાંહી કલંક ગણાય.	એન ૧૮
પરશેરીયે એની પ્રીતથીજો, ગાવા ગરબા ન લેવો લાગ.	એન ૧૯
લલ્લુ વીનતી ધારીને ધ્યાનમાંજો, પરશેરીમાં મેલવી આગ.	એન ૨૦

ક્રોધ ન કરવા વિષે.

ગરબી. ૧૩

“અચક્રો મચક્રો કારેલી” એ રાગ

શિષ્ય શાણી માનો મારી એન ક્રોધ કદાચિત કરશેમાં;

જે છે તમને હિતકારી એન.

ક્રોધ. ૧

સાસરીયાં મેણાં બોલે એન, ક્રોધ૦ નણુદી મર મોં મચક્રોડે એન. ક્રોધ ૨

કનિયો ધરમાં નવ કરિયે એન, ક્રોધ૦ શાંતી ચિતમાંહીં ધરિયે એન. ક્રોધ ૩

સાસુ હરનિશ સંતાપે એન, ક્રોધ૦ દુષ્પ દુષ્ટ બનીને આપે એન. ક્રોધ ૪

સાસરિયાતું દુષ્પ સહિયે એન, ક્રોધ૦ બીજાંને તે નવ કહિયે એન. ક્રોધ ૫

પીયરમાં જ્યારે જઠયે એન, ક્રોધ૦ એ દૂષ્પની વાત ન કહિયે એન. ક્રોધ ૬

કો ધર શ્રીમંતું દેખી એન, ક્રોધ૦ દીન ધર પોતાતું લેખી એન. ક્રોધ ૭

બીજાના જોઇ શણગારો એન, ક્રોધ૦ ધરમાં ટંટો ન વધારો એન. ક્રોધ ૮

ધાંધલ શણગારને સાર એન, ક્રોધ૦ કરશે તો એજ નહાર એન. ક્રોધ ૯

પરણ્યા પતિને પજવો ના એન, ક્રોધ૦ કનિયો કરીને લજવો ના એન. ક્રોધ ૧૦

કમી કંથ કમાણી વાળો એત, ક્રોધ૦ તોપણુ નવ દેવો ટાળો એન. ક્રોધ ૧૧

જે રળીને લાવે સ્વામી બેન, કોધ૦ બોગવતું શાંતી પામી બેન. કોધ ૧૨
 પણ ટંટા ન કોદી કરીયે બેન, કોધ૦ શાણું થઇ સુખમાં ફરીયે બેન. કોધ ૧૩
 જે હોય ન ધરમાં સારું બેન, કોધ૦ તોપણ ધર ગણવું પ્યારું બેન. કોધ ૧૪
 કનિયો કરી કંથની સાથે બેન, કોધ૦ છો દુષ્ટ વચન કહ્યું નાથે બેન. કોધ ૧૫
 સહુ દુખમાં શાંતી રાખો બેન, કોધ૦ ભુંડું સુખ વેણુ ન ભાખો બેન. કોધ ૧૬
 ધર કનિયાથી ઘણી નારી બેન, કોધ૦ બની કુવે પડે અવિચારી બેન. કોધ ૧૭
 કો બુવતી ઝેહરજ ખાતી બેન, કોધ૦ કોધેથી બનીને તાતી બેન. કોધ ૧૮
 એ દુષ્ટ કરમ નવ કરવું બેન, કોધ૦ શાંતીનું વચન મન ધરવું બેન. કોધ ૧૯
 કદિ આત્મધાન નવ કરવી બેન, કોધ૦ શાંતી શરીરે બહુ ધરવી બેન. કોધ ૨૦
 તો દુખ દુનિયાનાં જાશે બેન, કોધ૦ લલ્લુ ઠવિતા કરિ ગાશે બેન. કોધ ૨૧

રસોઇ શીખવા વિષે.

ગરબી. ૧૪

“નહિ આપું હો નંદજના લાલ રે, મહિળા હરી મારાં રે” એ રાગ.

શીખ આપું હું શાણી બેન, ધ્યાને તે ધારો રે;
 એકે વીસારશો નહિ વેણુ, વાંચીને વિચારો રે. ૧
 થશે સાર્યક આ સંસાર, સુણી શીખ મારી રે;
 દેખશો નહિ દુખ કોઇ વાર, થશે હીતકારી રે. ૨
 સ્નેહ ધારીને બેની શાણી, રસોઇ કરવાને રે;
 શીખો અંતર ઉલટ આણી, ભાવે ભણવાને રે. ૩
 ખરું ભણતર આ ભવમાંહી, રામાને રૂડું રે;
 સુક તેમાં પડે જે કાંઇ, કથાય તે કુડું રે. ૪
 ભાત ભાત તણાં પકવાન, ઉલટ ઉર આણી રે;
 શીખો ધારી તે માંહી ધ્યાન, જગે જશ જાણી રે. ૫
 પાકશાસ્ત્ર તણી સહુ રીત, અંતરમાં ઉતારો રે;
 અજમાવો ધરીને પ્રીત, લીધો જશ સારો રે. ૬
 રાજ થાશે કુટુંબીઓ રોજ, દેખી આવિ ડાહી રે;
 બહુ વધશે બધે ભાર બોજ, કહે ન કોઇ કાંઈ રે. ૭
 જે વસ્તુ આવડતી ન હોય, પૂછો ખીજને રે;
 ભણે પડે કડાકૂટ તોય, ન છોડો ખીજને રે. ૮
 ભણે ભગડે કદી બહુ વાર, ધરો ન કંટાળો રે;

મારે શીખવું એ નિરધાર, ઉલટ એમ ધારે રે.	૯
ધરે હાંશ એવી ઉરમાંહી, શીખો ઝટ શાણી રે;	
જશ રે'શે જગે પથરાઈ, વઢે ધન્ય વાણી રે.	૧૦
જે નારી ન તે કામ જાણે, ગણાશે ગાંડી રે;	
વગોવાશે બધે ઉખાણે, દેવાશે દાંડી રે.	૧૧
આવડત વોણી કહી આમ, લોકો ધીઃકારે રે;	
પૂવડ તણું ઉપનામ, જગતમાં પ્રસારે રે.	૧૨
તેની માતા તણું પણુ નામ, ગણાશે સાથે રે;	
જેણે શીખવ્યું ના કંઈ કામ, પુત્રીને લાથે રે.	૧૩
માટે બેની રસોઈની રીત, બાળાપણે પ્રીતે રે;	
ધારી તેમાં તમાઈ હીત, શીખો રૂઢી રીતે રે.	૧૪
જે પુત્રી પોતાને હેાય, શીખવવું તેને રે;	
જેને દુખી કરે નહીં ક્રોધ, મલે માન એને રે.	૧૫
સાસરીયામાં સુખ પામે, અધીક જશ જામે રે;	
વેદના સહુ તે વળી વાશે, સૂખી થાય કામે રે.	૧૬
અહોનીશ તે આવડત વાગી, ગણાશે ગોરી રે;	
જેને આપદ આ બવમાંહી, ન આવે ઝોરી રે.	૧૭
સગાંવાલં કરે વખાણુ, પાડોશી વખાણે રે;	
ધરે ગોરી છે ગુણની ખાણુ, સાસરીયાં જાણે રે.	૧૮
તેની માનો સદ્ગુણ અવતાર, બધું વખણાશે રે;	
ગુણ ગાશે બધો સંસાર, સદ્ગુણ બવ થાશે રે.	૧૯
એન શીખો ધારીને ખ્યાર, રસોઈની રીતી રે;	
જેથી ગૂણ ગાશે વારવાર, લલ્લુ ધરી પ્રીતી રે.	૨૦

સાસરે સંપીને રહેવા વિષે.

ગરબી ૧૫

“રામ લક્ષ્મણ વનમાં સીધાવતાં”

એ રાગ.

સાસરે સારી રીતથી ચાવવું, એથી લાભ અધિક બેની થાય;

સંકટ સહુ જાય, સંપી ચાલો સાસરે.

ટેક. ૧

કનિયો કદિ કરવો નહીં કોઈથું, ચાલો સંપીને બેન સદાય;

જેથી સૂખ થાય.

સંપી. ૨

- સાસરે શાણી માતા સમી ગણો, એની આજ્ઞા માનો હરનીશઃ
નમાવીને શીશ. સંપી. ૩
- સાસુ સાચી માતા જાણો સાસરે, લાવો નહિ તેનાપર કદી રીસ;
ડકે જગદીશ. સંપી. ૪
- પ્રાતઃકાળમાં પ્રીતથી ઉઠવું, બાલવું આ રીતે સાસુ સાથ;
જેડીને બે લાથ. સંપી. ૫
- આજ્ઞા આપો જે આપ ઉમંગથી, ચોંટાડી સ્નેહે ચીત્તની સાથ;
પ્રીતે પાળું માત. સંપી. ૬
- સસરાનેતો બાપ સમો ગણો, છુડું લણવું નહીં તેને વેળુ;
દીસે દુઃખ દેણુ. સંપી. ૭
- શાણી આજ્ઞા પાળો સસરા તણી, ઉથાપો માં તેવું કથું કેળુ;
પ્રીતે પાળો વેણુ. સંપી. ૮
- નણદીને બેતો જેથી જાણવી, આણવી એનાપર અતી પ્રીત;
રાખો રૂડી રીત. સંપી. ૯
- ભાઈ જેવા જાણો દેર જેઠને, રાજી રાખો તેને રૂડી રીત;
આજ્ઞા પાળી નિત્ય. સંપી. ૧૦
- પરણા પતિ સાથે ટંકો ન કીચયે, ખીચયે ન ધરી ઉર ખાર;
રહિયે ધારી ખાર. સંપી. ૧૧
- આજ્ઞા એનીને નિત્ય અનુસરો, કરો જેમ કહે ભરથાર;
પૂરો ધારી ખાર. સંપી. ૧૨
- સુખ આપો આજ્ઞા પાળી એહને, સાતું સ્વામીનું સગપણુ સાર;
હં મોક્ષનું દાર. સંપી. ૧૩
- જેથી જગદીશ રૂડી રીતે રીઝશે, ખીજશે ન ધરી કદી ખાર;
સુખ આપે અપાર. સંપી. ૧૪
- પર પુરૂષ સામું નવ પેખવું, ભેખો ભરથાર વિણુ ભાઈ બાપ;
લેજો સતી છાપ. સંપી. ૧૫
- પર પુરૂષની સામું પેખતાં, લાગે પાપ જગતમાં અમાપ;
એવી શાસ્ત્ર છાપ. સંપી. ૧૬
- પાડોશી સાથે પ્રીતથી વરતવું, તેની સાથે વઢો ન કાવાર;
મળે શીટકાર. સંપી. ૧૭

કોઇનું સારું દેખી શોક ના ધરો, ખોટા લોભ કરો ન લગાર;
 એમાં નહીં સાર. સંપી. ૧૮

ગજ ઉપર ધરેલું બડાવવા, ટોટા કરવો નહીં કોઇ વાર;
 ધરમાંહી લગાર. સંપી. ૧૯

દેવાની ખાડમાં ન ડુબાવવો, શણગાર સાટે બરથાર;
 બેની કોઇ વાર. સંપી. ૨૦

ધરની વાત બીજે જાંઘ ના કરો, ઠરો એથી અણુસમશ્ચ અપાર;
 ધીકારે સંસાર. સંપી. ૨૧

પેટ મોટું રાખો ખ્યારી બેનીયો, રૂડી કે ભુડી બેન લગાર;
 ન કો' વાત ખ્યાર. સંપી. ૨૨

સંતોષી બની સ્વામી સાથે વસો, ભોગવો જે આપ્યું ભગવાન;
 કપા ને નીધાન. સંપી. ૨૩

શિક્ષા શાણી જે લલ્લુની માનશો, પામશો સૂખ સ્વર્ગ સમાન;
 રીઝે ભગવાન. સંપી. ૨૪

બાળક ઉછેરવા વિષે.

ગરબી. ૧૮

“રમવા આવોનેરે, નરબે થયા નંદલાલ, રમવા આવોનેરે” એ રાગ.
 વિનતી ધારોને રે, વાંલી બેની ધારો ધ્યાન, વિનતી. ૧

જો ન ધારો તો નાદાન, વિનતી ધારોને.
 બાળ ઉછેરવાં કેવી રીતે, કેમ પાળીપોષી રાખવાં પ્રીતે;
 ચોંટાડો કહું તે હું ચિત્તે. વિનતી ૧

નિત્ય બાળકને પ્રીતે નવરાવો, ધ્યાન રાખી શૈયામાં સુવરાવો;
 કોપીને નહિ કવરાવો. વિનતી. ૨

ચોખ્ખું શરીર હમેશાં રાખો, જેવી તેવી શય્યામાં નવ નાંખો;
 બાંડણુ વેણુ ન બાંખો. વિનતી ૩

પે'રાવવાં પટકુળ નિત્ય સારાં, સાફ કરો ધોષ લાગે નકારાં;
 સુખ પામે બાળ બિચારાં. વિનતી ૪

હેત હૈયે ધરિને ધવરાવો, ભૂખ્યું થયું એમ મનમાં લાવો;
 ખણુ એમાં નિયમ બજાવો. વિનતી ૫

- ખંત ધરી ખવરાવવું ખાવું, પણ ન એમાંયે નિયમ ખાંર જાવું;
ખવરાવતાં ન ખીજાવું. વિનતી ૬
- હઠ કરે એવી ન ચાલ ચલાવો, માગે જે સારી જણુશ તે મગાવો;
એ રીતે બાળ રીઝાવો. વિનતી ૭
- જો કદી મામે તે જણુશ નહારી, તો તેને ઠપકાથી રાખવું વારી;
પણ રેવરાવો ન મારી. વિનતી ૮
- કજ્જો કરે એવો બાળનો ધારો, અનુભવી ઉપદેશ આપવો સારો;
પીટયો કહી ન પોકારો. વિનતી ૯
- મારવાથી બાળ ડૂર જાશે, ઉઘડું ધરી ઉર ખેદ ખીજશે;
રીઝાવતાં ન રીઝારો વિનતી ૧૦
- મારશે એવુંજ મનમાં તે ધારે, બીક બીજી ન ગણે કોઈવારે;
કંકાસ કરતાં ન હારે. વિનતી ૧૧
- માટે બેની નહિ બાળને મારો, શાંતીથી મનવી સુખોધ દો સારો,
સુખનો તો આવશે આરો. વિનતી ૧૨
- ઘરમાં છુંડું કદી વેણુ ન બાખો, દેખી શીખે બાળ એ ઉર રાખો;
બગડે બાળક ભવ આખો. વિનતી ૧૩
- બાળકને ટેવ બોલેલું બોલે, પેટનો પડદો બધે જઈ બોલે;
બોલનો તોલ ન તોળે. વિનતી ૧૪
- રમત નીતીની રમે બાળ નિત્યે, ઉપદેશ એવો ઉતારવો પ્રિત્તે;
ચોંટાડી રાખે ચિત્તે. વિનતી ૧૫
- બાળક રમત રમે જો નહારી, તો તેને ધમકાથી રાખવું વારી;
નહિતો હાલત છે અકારો. વિનતી ૧૬
- માતાનો ઉપદેશ હાય જો સારો, તો બાળ ઉઘોગ ન કરે નહારો;
સુખમાં કાઢે જનમારો. વિનતી ૧૭
- પાઠ નીતીનો અહોનિશ આપો, મન તણો મેલ કળે કરી કાપો;
સુખોધ શાંતીથી સ્થાપો. વિનતી ૧૮
- ગાળ નહારી કોને નવ દેવી, નિત્ય શિખામણુ આપવી એવી;
હાજરી હરનિશ લેવી. વિનતી ૧૯
- ચોરી ચાડીમાં પાતક બારી, ટેવ એવી નવ રાખે નહારી;
ઉપદેશ દેવો વિચારો. વિનતી ૨૦

ઉઠી સવારમાં દાતણ કરવું, માતા પિતાનું વચન શિર ધરવું;
 પછિ નિશાળે પરવરવું વિનતી ૨૩
 નિશાળે જઈને નાતીથી ચાલે, આજ્ઞા ગુસ્સી અહોનિશ પાળે;
 ઉઘટી રીતે ન કો કાળે. વિનતી ૨૨
 શીખે નવું નવું સ્નેહ ધરીને, ઘેર આવે ત્યારે પૂછો ફરીને;
 તો જા્ય નહિ વિસરીને. વિનતી ૨૩
 નિશાળથી છુટીને ઘેર આવે, રમવાનું જો કદી મનમાં તે લાવે;
 પણ આજ્ઞા આગળે લાવે. વિનતી ૨૪
 એવો રીતે બાળને બેઠો રાખો, તો બાળનો સુધરે ભવ આખો;
 લલ્લુ કહે સુખ આખો. વિનતી ૨૫

સંતતિ સુધારવા વિષે.

ગરમી ૧૭

“હાલી હોલો કે’છેરે પ્રભુજી મારી વારે ચડો રે” એ રાગ.
 સતતી સુધારા રે શાણી બેની સ્નેહથી રે,
 એથી તમને લાભ છે અપરંપાર;
 સૂખી અતી થાશે રે એહને સુધારવેરે,
 લેશ બેની તેમાં નહી ફેરફાર. સંતતી. ટેક ૧
 પ્રીતધકી પઢવા રે શુભ નિશાળે પાઠવો રે,
 ભણે ભાવે ભણુતર આણી ઉમંગ;
 શીખ એવી દેવી રે હરનીશ હોંશથી રે,
 કરવા દેવો નહીં નઠારો સંગ. સંતતી ૨
 વિવેકની બાતો રે તેની પાસે વધુ કરો રે,
 જેથી બને વિવેકી પોતાતણાં બાળ;
 સૂખ અતી પામે રે સૃષ્ટિમાંહી સર્વદા રે,
 દુઃખ દેખે નહીં બાળક કોઈ કાળ. સંતતી. ૩
 ચોરી ચાડી કરતાં હરનિશ તેને વારવાં રે,
 ભણુવા દેવું નહિ ભુલું સુખ વેણુ;
 સાબાશી ચોમેરે વધશે તેથી તમતણી રે,
 સંતતીને શીખ થાશે સુખ દેણુ. સંતતી. ૪
 નમ્રપણું નીતી રે પ્રીતી થકી શીખવો રે,

- અનીતીથી કાઠો બેની તેને ખારે;
સાર સદા જાણે રે છોકરાનો સર્વદા રે,
તેથી દુખી બનશે નહીં કોઇવાર. સંતતી. ૫
- કાઠો વેળા કરે રે મૂળ ધાલી ને રહ્યા રે,
ખોટો તેને જાણે તમારો બાળ;
એવી વાતો ખીંતે રે ભેદની પાસે કરો રે,
છુટાં કરો કાપીને વેળની જાળ. સંતતી. ૬
- વિદેશે જવાનું રે સમજવો સ્નેહથી રે,
અડચણ એમાં જાણે નહીં ભવલેશ;
મુખી અલી ધાશે રે વિચરતાં વીદેશેમાં રે;
એવો હરનિસ દેવો એને ઉપદેશ. સંતતી. ૭
- જાતી બેદ થકી રે જગ જગે છે નહીં રે,
હોય હાની કિત્તી અપરંપાર;
સાર શુભ તેમાં રે જાડો નથી શોધતાં રે,
એવા એના ચિત્તમાં ચોટાડો વિચાર. સંતતી. ૮
- ધમ્મર ઉપર આસ્થા રે જ્યમ બેસે એકને રે,
એવો એને ઉપદેશ કરે તો અપાર;
સાચો જગમાં જાણે રે જગ કરતારને રે,
એ વિષુ જાણે જગમાં જૂડો જાળા. સંતતી. ૯
- આપણે ને કર્યે રે સાક્ષી તેનો સર્વદા રે,
લેશ નવ જાણે તેમાં ફેરફાર;
નકારોં કામોની રે શિક્ષા સદા આપશે રે,
આંતર એમ ઉછળે શુદ્ધ વિચાર. સંતતી ૧૦
- અવિનાશી અવતારી રે કદી અહીંયાં નથી રે,
આપે કદી ભેતા નથી અવતાર;
સ્થિતી ઉત્પત્તિને રે પ્રલય પર્વમાં કરે રે,
એના શક્તિમાન છે સરજન હાર. સંતતી ૧૧
- એવી રે તે બેની રે સુધારો નીજ બાળને રે,
સુખ તેથી પામશે દેસ અપાર;
આધાર તમારો રે બેની આ દેશને રે,

જણી ભાવે હોંશ તેની પાડે પાર.
 સંતતી સૂઝરતાં રે સાચું સૂખ દેશને રે,
 માટે મેં નન કરંજ્યો બેની હરનીશ;
 આપે સૂઝરીને રે સૂઝારશે છોડને રે,
 હાલુ એથી દેશે હ્રમંજે આશીષ.

સંતતી ૧૨

સંતતી ૧૩

પારકે ઘેર ન જવા વિષે.

ગરબી ૧૮

“ અલ્પભેલી રે અંગે માત્ર, જોવાને જઠાયે. ” એ રાગ.
 ચિતની કરું વાલી બેન, પરધર નવ જઠાયે,
 નિજ ઘરમાં ગણી સૂખ્યેન, ડાહ્યા થઇ રહિયે. ચિતની. ટેક.
 જો પાટકવા પરધર જઠાયે, આખર ઓછી થાશે રે;
 માન ઘટે અપમાન મળે વળિ, જશ જનમાંથી જાશે. પરધર. ૧
 ખરી ખખર નવ હોય જરીજે, ઘર આ આખરદાર રે;
 તેને ઘર જવાથી જનમાં, ઘણો મળે ધિકાર. પરધર. ૨
 કુળને ભાગે ખોટ ખરી, એવાને ઘેર વિચરતાં રે;
 માટે ખરી ખખર વિણ પરધર, જતાં રહેવું ડરતાં. પરધર. ૩
 નીચ તણું ઘર હોમ તથાપી, ખખર પહે નહિ એની રે;
 શુભ જાણી સંચરિયે પણ, ઘડી જમ આખર એની. પરધર. ૪
 કુત્રટા કાળજડાની કપડી, બોળવિને બરમાવે રે;
 દગો કરી દિલ હરણ કરેને, લાજ નકી લુટારે. પરધર. ૫
 એમાં કામ હજાર બનેલાં, સાંભળવામાં આવે રે;
 આખર ઓછી થાય અવનિમાં, જરૂર પરધર જાવે. પરધર. ૬
 સાઈં આખરદાર વિવેકી, ઘર કદિ કોનું ગણાય રે;
 ત્યાં પણ કારણ વિણ વીચરતાં, જનમાં નીદા થાય. પરધર. ૭
 કામ બને તે ઘરમાં કરવું, રહીને પતિની સાથે રે;
 પરવારીને કામ થકી, પુરવઠ લેવું નિજ હાથે, પરધર. ૮
 વાંચ્યાથી સદગુણ સધાનાનો, થાય વધારો હીક રે;
 બીક ન રે જનની નીંદાની, આતે કિર્તિ અપીક. પરધર ૯
 એ વિણ વધુ નવરાશ મળેતો, સ્નેહે ફરવા જાવું રે;
 વનદુસ્તી દુરત સરસ થઇ, પયે હવાથી ખાવું. પરધર ૧૦

પુસ્તકશાળા કે કન્યાશાળામાં, હરનિશ જાવું રે;	
વીવિધ રીતિનું જ્ઞાન મેળવી, હરનિશ ચિત્ત હરખાવું;	પરધર ૧૧
સુખોદ દેવો સહુ કંન્યાને, ધર્મ ઉર ખરો ધારી રે;	
પોતા સમ પડિત બને ત્વમ, શિક્ષા દેવી સારી.	પરધર ૧૨
એવાં કામ કરો નવરાં થઇ, અન્ય નહિ આચરવું રે;	
ગાવા ગીત પુનેમનિ રાતે, પરધર નવ પરવરવું.	પરધર ૧૩
ગીત બીજાસ તણાં ગાવાંને, ઉત્તમરો અતિ કરવો રે;	
આ થકિ આર્ય પ્રજાનો બીજો, ચાલ દિસે શું વરવો.	પરધર ૧૪
ધેર બીજાને જઇને ગાવું, શરમ ચિત્ત નહિ ધરવી રે;	
મોળાકત એવરત તણીએ, દુષ્ટ રીત પરહરવી.	પરધર ૧૫
વેંમી હાથ બનેલી બાળા, તેને સમજણ દેવી રે;	
વન્ત કરે ના વેંમી બનીને, કરવી પોતા જેવી.	પરધર ૧૬
પતિ આજ્ઞા વિણ ક્યાંઈ જવું ના, એયું ઉરમાં રાખો રે;	
તો દુનિયામાં દુખિયાં કો દિન, એન જરા નવ થાશે.	પરધર ૧૭
શાસ્ત્રે શામા ધરમો છે, એમાનો આ ધર્મ રે;	
પરધર નવ પરવરે પ્રેમદા, એ ધરમોનો મર્મ.	પરધર ૧૮
પિયર પતી આજ્ઞા વિણ જતાં, ઉરમાં અતિ અચકાવું રે;	
નમ્રપણે વિનતી કરિને પછે, આજ્ઞા માગી જાવું.	પરધર ૧૯
હરવા દરવાની છુટી પતી, પાસે માગી લેવી રે;	
નીતિ સહીત વસો સંસારે, લક્ષુ વિનતી એવી.	પરધર ૨૦

દાન કરવા વિધે.

ગરબી ૨૮

“લાવ લાવ સખી કાગળ એક, લાંખે હરીને રે.” એ રાગ.

એની મારી શીખામણ એક, ધ્યાનમાં ધારો રે;

વાંચો રાખી હૃદયમાં વિવેક, વાંચીને વિચારો રે.

પુણ્યદાન કર્યા તણી રીત, બતાવું હું પ્રીતે રે;

સુણો એંઠાડી તેમાં ચીત, ચાલો રૂઢી રીતે રે.

દયા લાવીને કરવું દાન, ધ્યાન એ ધારો રે;

કાણ છે દાન દેવા સમાન, વિવેકે વિચારો રે;

જેનાં છે મજાનુત શરીર, રોગ ન દાંઘ રે;

પૃથ્વીમાં કાઢે પાટુએ નીર, તેને ન દેવું બાહ્ય રે.	૪
કામે ઉઘમ કરીને જો ઉર, તો તો અતી રૂળશે રે;	
પણ આળસ અંગ બરપૂર, બીખારીમાં બળશે રે.	૫
મળે મદતનું બ્યારે હમેશ, મે'નત કરે શાનેરે;	
રાખે વેરાગી કરો વેશ, દુનિઆં એને માને રે.	૬
એમ કપટ જેના અંગમાંય, હરનિશ હોયે રે;	
તેને દેવાથી પુણ્ય શું થાય? વીચારીને જોઇયેરે.	૭
દયા લાવીને દે કો અનાજ, કાજ ન કરશે રે;	
એથી ઉઘમની દેશમાંજ, ખાધ તો પડશે રે.	૮
દુરખા થાય બીખારીથી દેશ, હરનિશ જાણો રે;	
શત્રુ છે દેશના તે હમેશ, એવું ઉર આણો રે.	૯
ખાઈ નિત્યે હરામનું ખાજ, મરત ખતેછે રે;	
ભરતખડે બિખારીઓ આજ, એવા બમેછે રે.	૧૦
તથી ધધરની મરજી એમ, ભર્યામાં બીખારી રે;	
તાડે તોય બીખારી તે નેમ, ગણી બીખ પ્યારી રે;	૧૧
દાન એવાને દેવામાંય, ગુનો તો ગણાયે રે;	
ફળ છે નહિ તેમાં કંય, જેતાં તો જણાયે રે.	૧૨
કરે કોપ સદા કરતાર, આખ્યાથી એવાને રે;	
જર નાંખશે જમને દાર, પ્રભુ એ ખાતે રે.	૧૩
પૈસાદારને દેવું દાન, નહિ ફળ તે માંહી રે;	
તેને મન દાન કોડી સમાન, ગણાય ન કાંઈ રે.	૧૪
થાય સાગરમાં વરસાદ, તે શું જણાયે રે;	
ઢેલમાં તવૂડનો નાદ, ન લેખે ગણાયે રે.	૧૫
વાચ્યું હોય જે ખેતરમાં અનાજ, બીચું તેમાં વાયે રે;	
વાવનારનું સરશે ન કાજ, તીપજ નહીં આવે રે.	૧૬
લેખે લાખે નહિ તે જરાય, તકી તમે જાણોરે;	
ધનવાનને દેવું ન દાન, એવું ઉર આણોરે.	૧૭
દાન દેવાને પાત્ર છે કોણ, ખેતી હું બતાવું રે;	
ગમ સંપત આપીને દાન, તેને ખુશી થાવું રે.	૧૮
આંધળાં લુલાં જે ખેતી હોય, રસ્તામાં અથડતાં રે;	
વે.નાથી વ્યાકૂળ થઇ રાય, જે આજનાં પડતાં રે.	૧૯

- માત તાત વિનાનાં બાળ, રઝળતાં દીસે રે; ૨૦
- જેને જેતાં ઉઠે ઉર જાળ, દયાથી અતીશે રે. ૨૦
- અસકતાઈ જેના અંગમાંય, કામ ન શાશે રે; ૨૧
- જેને આધાર અવનીમાંય, જેતાં ના જણાયે રે. ૨૧
- એને દીધે અતી પુણ્ય થાય, જેની તમે જણો રે; ૨૧
- હરનિશ તે પર હૈયામાંય, દયા તમે આણો રે. ૨૧
- ખાનપાન આપો તેને સાર, દયા ધરી તનમાં રે; ૨૧
- આપે આશિષ ઉરથી અપાર, ખુશી થઇ મનમાં રે; ૨૧
- રોગીને દવા આપીને રોગ, તેનો તમે કાપો રે; ૨૪
- સારં થ્યા પછી કામાનો જોગ, તેને કરી આપો રે; ૨૪
- નિરાશ્રિત બાળકોને નિશાળ, માંહી જણાવો રે; ૨૫
- અખ આપીને કીર્તિનો કોઠ, જન્મતમાં ગણાવો રે, ૨૫
- એવા જન છે દયાને પાત્ર, તેની દયા ધારો રે; ૨૬
- ખીજને ન દેવું તલમાત્ર, એ ઉરમાં ઉતારો રે. ૨૬
- રાખો એવી જો હરનિશ રીત, તો તો સારં થાશે રે; ૨૭
- ખોટા બીખારી કરી બીડ, અહીંથી મટી જાશે રે. ૨૭
- નિરાશ્રિત બિખારીજ ગણાય, ખીજ ન ગણાવે રે; ૨૮
- ખીજને દીધે જેની દાન, પુણ્ય ન શાશે રે. ૨૮
- પ્રભૂ રાજ થશે દીધે દાન, ગરિબ ગરબાને રે; ૨૯
- સૂખ આપશે સ્વર્ગ સમાન, પ્રભુ એવે બાળે રે, ૨૯
- માટે દેવું ગરિબને દાન, એવું ઉર ધારો રે; ૩૦
- જલ્લુ વિનતી ધારીને ધ્યાન, વાંચીને વિચારો રે. ૩૦

સ્રી કેળવણી ન હોવાથી થતો અડચણ વિષે
પત્નીની મહત્તા વિષે.

શરણી ૨૦

- “વૃતરે રહિયે રે એકાદશી, જળ જસુતામાં વાહિયે” એસગ
સમજે શાણી શીખ સાનમાં, માનીમાંનો ગણાણો; ૧
- રહો ન ખોટા અબીમાનમાં, વૃજ્ઞામાં ન તણાણો. ૧
- ખોટી લાક્ષ્ય હણો લાતથી, ફડી વાતથી ડરજો; ૨
- થાઓ ના દુઃખી ઉતપાતથી, સેવા સ્વામીની કરજો. ૨

- નિજ હાલપણુ દેખાડતાં, બને આંવરી બાળા;
ગાંડી છતાં હાડી થાય છે, ઉપજે એથી જવાળા. ૩
- અધિક મારાથી બીજી નથી, એવી કરી શીશીઆરી;
જ્યાં ત્યાં ફૂડાં કથનો કથી, મન માનતી શાણી. ૪
- પતીથી અધિક અમે પ્રેમદા, એવું ધ્યાનમાં ધારે;
નાથ નમેરો અમે ભલાં, એવું જ્યાં ત્યાં ઉચારે. ૫
- પતિમાં પડે ભૂસ કે તુરત, શીખ દેવાને દોડે;
ગુરૂ બની જાય ઘડીકમાં, લાજ પડેદો છોડે. ૬
- જાણો નહીં કાંઈ જગતમાં, શા માટે આવું કરીયે;
પૂછીયે પ્રેમથી નારિને, આગે પગ પછી ભરીયે. ૭
- જો મને પ્રથમ પૂછ્યું હતે, તો હું સમજણુ આપત;
આ દીન આવત ના કદી, આવી કે ના સંતાપત. ૮
- ભરત ભૂમી તણી આ દશા, જ્યાં છે ભામની ભોળી;
અકલ લઇને આધી ખશી, પછી ધૂળમાં દોળી. ૯
- હાથ નથી હવે આવતી, બથ ભરી બધે બાઝે;
સત્ય સ્વામી નીજ હોય પણુ, રહે ના જરી લાજે. ૧૦
- એવી ભૂડી ભામની ભરી, આજે ભરત ભૂમીમાં;
મરદ મહા મુઝાય છે, દુઃખની નહી શીમા. ૧૧
- ધારી એવું મુજ ધ્યાનમાં, શીખ આપવા શાણી;
ઓલ ઉચારે બે કાનમાં, બેની તે લેશે જાણી. ૧૨
- કિશિઆરી ફોક ન મારવી, હાથાં પતીથી ન થાવું;
અભિમાન દુર કરવું સદા, સદ્ગાનને સાવું. ૧૩
- નિજ સખી હોય ઉછાંછળી, શીખ તેમને દેની;
ટેવ તજવવી નીલાજરી, મીઠી વાત બે કેવી. ૧૪
- પતી પુજ્યછે પ્રેમદા તણો, આ સંસારમાં જાણો;
અવગૂણુ તેનો કદી ધણો, તો ન અંતરે આણો. ૧૫
- ભૂસે કદી ભરથાર તો, શિક્ષા ગુરૂ થઇ ન દેવો;
શાંત રીતે સમજાવિને, દાસી રૂપ થવું દેવી. ૧૬
- ઓછું લાગે ન પતી ઉરે, એ વિચાર હમેશાં,
રાખવો ઉરમાં રાજી થઇ, એથી વધુ સખ આશા. ૧૭
- પતિ પાલણુ કરનાર, છે, પ્રેમદાનો જગતમાં;

રક્ષણુદાર સૌભાગ્યદા, જેથી છો રૂડાં જનમાં.	૧૮
એથી અધિક ખીન્નું કાણુ છે, વિચારો જરા ચિને;	
કરવો નાખુશ ઘટે નહીં, રે'વું પતિ સાથે પ્રીતે.	૧૯
સદ વિચારો તણાં મૂળીયાં, એના અંતરે નાંખો;	
શાણાં ને સદગૂણી છો તમે, વેણુ એવાંજ બાખો.	૨૦
પ્રીતી ઝરો વધવા તમે, સૂ વચન રૂપી વૃદ્ધી;	
કરજ્યો કંથની આગળે, કરી નેહની દ્રઢી.	૨૧
સજડ પ્રીતિતણી ગાંઠ શુભ. દંપતી ઉર પાડો;	
તો પછી કો દીન દેખશો, ખેતી દા'ડો દુખાળો.	૨૨
અનુભવ અવનીતો થશે, સૂખ દાયક શાણી;	
પૂરી પ્રોતિથી વ્યંચશો, જો આ લલ્લુની વાણી.	૨૩

વિદ્યાહીન સ્ત્રીની વિપત્તિ વિષે.

ગરબી ૨૨

“ પ્રગટયા શ્રીકૃષ્ણ મન બાવતા રે લોલ ” એ ગગ.

શુદ્ધ શીખામણુ સાંભળો રે ખેન, જે છે અતી હીતકાર જો;

કાર વગેરે એથી કારખ્યો રે ખેન, ધરામાં મળે નહિ ધિકાર જો.

શુદ્ધ શીખામણુ સંભળો રે ખેન.

ટેક. ૧

આજસને આજગું કરો રે ખેન, સાહેબ ઉચમ સૂખકારજો;

વિદ્યા વેલીને વધારવા રે ખેન, તજવા જૂઠી તકરાર જો.

શુદ્ધ ૦ ૨

વિદ્યા હીણી ગણો વેવલી રે ખેન, સમજણુના ચિત્તમાં લગાર જો;

સારે નરસું ન સમજી શકે રે ખેન, જૂઠીમાં નવ રહે બારજો.

શુદ્ધ ૦

કળયો કંકાસ વાલો કરે રે ખેન, ન કરે આનંદ અગિકારજો;

રે'તી રીસે બળી રોષમાં રે ખેન, કડવાં કથનો કરે ઉચારજો.

શુદ્ધ ૦ ૪

શું છે સારું જીવનમાં જગે રે ખેન. અંતરમાં એ ન આભાસજો;

વિદ્યા થકી વિખુટી પડી રે ખેન, દૂલ તણો કરે કેમ કયાસ જો.

શુદ્ધ ૦ ૫

ચીવટ નહીં ધર કામમાં રે ખેન, ગોરી છતાં રે' ગાફેલ જો;

બેલ પડે બધે પાટકે રે ખેન, બાળાં શીખે બદફેલજો.

શુદ્ધ ૦ ૬

ધર્મ સારો ન ધારી શકે રે ખેન, અધર્મ કરે અગિકાર જો;

લુચ્ચા ગુરૂમાં લપટાયજો રે ખેન, આપે કમી કરે કારજો.

શુદ્ધ ૦ ૭

જ્ઞાનની વાત ન ગોઠતીરે ખેન, આણે અજ્ઞાનમાં આનંદ જો;

ચાણા પ્રજા ગણી પૂજતી રે એન, ચુકે સહિષ્ણી સુખદંદ જો. શુદ્ધ ૮
 બાળા એ બાળના, સુધારશે રે એન, વીંટાળે વે'મતણી બળજો;
 આપે વીંટલી ઘીટે છોકરાં રે એન, દેશનો શું કરે શકે ઉદ્ધાર જો. શુદ્ધ ૯
 કંઈને નિત્ય કથરાવશે રે એન, વચગવશે વધુ વીત જો;
 નાણાં નખાવે નીચા કામમાં રે એન, સમજે ન હીત કે અહીત જો. શુદ્ધ ૧૦
 સરખી સેયરો લથ્થા સાથમાં રે એન, નયનેથી જોઈ નવ રંગ જો;
 બગડો કરે ધરે જોરમાં રે એન, ધારી ધુતારાના ઢંગ જો. શુદ્ધ ૧૧
 સંતોષ કોષ ન સંધરે રે એન, ઉરં અસંતોષ અપાર જો;
 વૈભવ આબૂધણુનો વધુ રે એન, ધારી દુઃખી કરે બરથાર જો. શુદ્ધ ૧૨
 કુટુંબી સાથ છળ્યો કરે રે એન, આપે અકારી બરે થાય જો;
 પતી તણી લાજ પાછની કરે રે એન, સંપ ન શાંતિ ધરી સાધજો. શુદ્ધ ૧૩
 ઠા'પણુ દોલમાં મળે નહિ રે એન સમજુ બણે નીજ ચિત્ત જો;
 અકલ ઉધું કરે આપની રે એન, પાડોશી સાથ નહી પ્રીત જો. શુદ્ધ ૧૪
 વિદ્યા હીણી જે પનીતા હશે રે એન, પામે નહિ મહી વિષે માન જો;
 અકલ ખિનાતી આથડે રે એન, નાથ સાથ લડે થઈ નાદાન જો. શુદ્ધ ૧૫
 સમજણુ વિનાની સુંદરી રે એન, ભુંડણુ જેવી બળાય જો;
 પશુ પેરે પ્રીતિનાં ઓધું રહેં રે એન, શીંગતે પુંછ ના સુદાય જો. શુદ્ધ ૧૬
 વિદ્યા વિવેક વધારવા રે એન, અજગું કરવાને અજ્ઞાન જો;
 જ્ઞાન હીણીના ચુણુ ઉચરી રે, એન, લંછુ દે શીખ ધરી ધ્યાન જો. શુદ્ધ ૧૭

વૃત ઉપવાસ ન કરવા વિષે.

ગરબી ૨૨

“કુતો અખીકાળ પૂજવાને નીસરી રે લોલ,
 ચોખા લીધાને કંકુ વીસરી રે લોલ” એ રાગ
 કંઈ વિનંતી તે એનો ધ્યાને ધારણ્યોરે લોલ;
 વાંચી નિજ ચિત્તમાં વિચારજો રે લોલ. ૧
 કરે વૃત ધરી પ્રેમ ઉરમાં અતી રે લોલ;
 વહેમી બની છે બહુ મતી રે લોલ. ૨
 ધણી જ્ઞાત તણાં વૃત કરે કામની રે લોલ;
 ગૌરિ ભેગિ મળી આખા ગામની રે લોલ. ૩
 ચોખાસા વિષે સ્નેહ કરે એકાદરી રે લોલ;

કાકા નારિયો કરે છે બેગી દાદશી રે ભો.	૪
સૂર્ય પાંદડાં કરે છે સ્નેહથી અતી રે ભોલ;	
વહેમને વશે થઇ જેની મતી રે ભોલ.	૫
ન દેખાય સૂર્ય તે દીને જામે નહિ રે ભોલ;	
ફરે ગામમાં ધુલાઇ જૂત વાળી થઇ રે ભોલ.	૬
મોળા કત વિષે કુમારિકા બાળે મરે રે ભોલ;	
ખાઇ મોળું એક ટાલું સ્નેહથી કરે રે ભોલ.	૭
એવરત તો દીવાસાને દીને કરે રે ભોલ;	
પેંરી ઝોઢી ગામમાં ફરે ફરે રે ભોલ.	૮
મળી માનુની બાળે છે આખી જામની રે ભોલ;	
ગીત ગાય મળી ઝોરી આખા મામની રે ભોલ.	૯
કનૈયા વિના ખીર્ણ ન ચીત આબડે રે ભોલ;	
ગીત વિષયી ગાય ઝોરી લાંબે રામડે રે ભોલ.	૧૦
ટાળી મરદની ઉભી રહે પાસે મળી રે ભોલ;	
તોય બંધ ગાતી થાય નહીં તે જરીરે ભોલ.	૧૧
ઉભા મજા કરે દાંત કાઢ મસ્કરી રે ભોલ;	
તોય ન શરમાય ટાળી લસ્કરી રે ભોલ.	૧૨
બથ બાથ સામી બાઝતી બહુ બકરી રે ભોલ;	
ધરે નહી ભેષ સાજ પ્રતમાં છકી રે ભોલ.	૧૩
જેના શબ્દ સૂગી લાજ મરે જન સહુ રે ભોલ;	
ઉચરે એવા ઉચાર તો બહુ રે ભોલ.	૧૪
શરમ માત તાત તણી દીશે ના બરે રે ભોલ;	
આંકિલ ખુટતી ખેડે ફરે રે ભોલ.	૧૫
એવાં જૂત કરે વીરીધ પ્રકારનાં રે ભોલ;	
છેક જે જાણુય બહાચારનાં રે ભોલ.	૧૬
માટે વિનતી કહું બેની મારી સાંમજો રે ભોલ;	
અનીતી તણો તેથી ઘુટી જશે સુજો રે ભોલ.	૧૭
એવી નારી સાથે સ્નેહ નહિ રાખવો રે ભોલ;	
પુસ્તકો વાંચી નીતી રસ આખવો રે ભોલ.	૧૮
સારી નીતી તણા અંથ નિત્ય વાંચવા રે ભોલ;	
વેંમી ચાલને વિચારી ઝઠ કાઢવા રે ભોલ.	૧૯

કોઈ જાત તણાં વ્રત કરવાં નહિ રે લોલ;	
ફળ તો તેમાં જરા દીસે નહિ રે લોલ	૨૦
નથી પુણ્ય એવાં વૃતથી સંસારમાં રે લોલ;	
જનું પડે જરૂર નર્ક દ્વારમાં રે લોલ.	૨૧
એવાં વૃત કર્યે પ્રભૂ ખુશી થશે નહિ રે લોલ;	
ભક્તિથી પ્રભૂ ખુશી થશે સહી રે લોલ.	૨૨
મોક્ષ દિયા સાધ્ય કદી નહીં જાણવો રે લોલ;	
કૃપા સાધ્ય મોક્ષ નિયમ એ પ્રમાણુવો રે લોલ.	૨૩
ભક્તિ કરવી નહિ કનૈયા લાલની રે લોલ;	
દિસતી એ ભક્તિ દુષ્ટ ચાલની રે લોલ.	૨૪
પ્રભૂ તેહને કદિ ન જગે જાણવો રે લોલ;	
તેની ભક્તિનો વિચાર નહિ આણવો રે લોલ.	૨૫
નહિ અવતરે પ્રભૂ કદી સંસારમાં રે લોલ;	
વાત એવી રાખવી વિચારમાં રે લોલ.	૨૬
અવીનાશી જેનું નામ વિશ્વમાં ખરે રે લોલ;	
તે કદાપિ અહીં નહિ અવતરે રે લોલ.	૨૭
મુંઢ જો મુખે કદાપિ કહે અવતરે રે લોલ;	
નિશ્ચ નર્ક વિષે સચરે રે લોલ.	૨૮
અવિનાશી વિનાશી કદી થાય નહિ રે લોલ;	
ધ્યાનમાં એ વાત ધારવી સહી રે લોલ.	૨૯
માટે ધ્યાન અવીનાશી પ્રભુનું ધરો રે લોલ;	
સૃષ્ટિ મહિ તેજ છે સગો ખરો રે લોલ.	૩૦
નીતિ રાખી તેની ભક્તિ કરવી અતી રે લોલ;	
દયા રાખવી ને રાખવી વીમળ મતી રે લોલ.	૩૧
લલ્લુની વિનંતી ધ્યાન બેની ધારણો રે લોલ;	
સ્વર્ગ વિષે સંચરો સૂખી થશો રે લોલ.	૩૨

પાતને મદદ કરવા વિષે.

ગરબી ૨૩

સજ્જન સાંભજોરે, હરીની બાળ લીલા કંઈ ગાથુ”એ રાગ
એનો સાંભજોરે, હિત શિક્ષા આપું હું પ્રીતે;

- ધ્યાને તે ધરો રે, ચોંટાડી રાખો નિજ ચિત્તે. ૧
- આ સંસારમાં રે, મનુષ્યનો જન્મ પ્રભુએ આપ્યો;
સમજણનો સદા રે સારા રોપ મગજ સ્થાપ્યો. ૨
- કૃષ્ણ તેનાં અતી રે, નિપજે અમુલ્ય આ જગમાંહી;
શુભ કૃષ્ણ આપતાં રે, મજે એવું ન મજે જન ક્યાંઈ; ૩
- તે શુભ આપતાં રે, અતિશય હોશ ધરો અંતરમાં;
માન મજે અતી રે, એ રીતે ચાલે આ જનમાં; ૪
- આ અવની વિષે, મરદને માનુનીની બે જતી,
તે સ્નેહી થતાં રે, પતીપત્ની ઉપમાજ અપાતી; ૫
- પતિ સંસારમાં રે, ધરતો રાજા છે તે જાણો,
પત્નિ પ્રધાન છે રે, તે રાજાનો સોમતિ શાણો; ૬
- રાય પ્રધાનથી રે, આખું રાજ અહોનિશ ચાલે,
લગામ રાજ્યની રે, હમેશાં રાજા કરમાં ઝાલે. ૭
- ધર સંસાર તે રે, રાજ્ય ચલાવો જેવું જાણો;
પ્રધાન છો તમે રે, એવું સ્નેહે ચિત્તમાં આણો. ૮
- મદદ કરો તમે રે, હમેશાં દામ તમારું જાણી;
ફરજ અદા કરો રે, શોખી સુવિધા બેની શાણી. ૯
- સંખી સ્વામીની રે, સાથે હરનિશ બેની રેવું;
કડવું કથન કદી રે, બેની તેને શુભથી ન કેવું. ૧૦
- રસ્તો બે કદી રે, આટો પકડે અણસમજણથી;
તુરત તમે કહો રે, મીઠે વચને શુભ સમજણથી. ૧૧
- દુઃખવેળા સદા રે, ધીરજ ધરિને સાથે રેવું;
શુભ જેમ ઉપજે રે, એ રીતે સમજણથી કેવું. ૧૨
- કડવું તો કદી રે, કથવું નહીં કથન નિજ શુભથી;
કથનિ સાથમાં રે, સામિલ રેવું શુભ કે દુઃખથી. ૧૩
- સાગર સંસારમાં રે, હમેશાં નાગર થઈને વસવું;
ગાગર થઈ કદી રે, ઊરે ઝલકાઈ ન આધું ખસવું. ૧૪
- સન મને સમું રે, વસવું વાલથી સ્વામી સાથે;
નદારાની પડે રે, બાંગી પડવું નહિ કદિ માથે. ૧૫
- કિર્તી મેળવો રે, મરદને મદદ દઈને બેતી;

પછિ સંસારમાં રે, કહોને રે'શે પીડાશેની.	૧૬
ધરમ છે મિત્રનો રે, મદદ રનેહીને રનેહે કરવી;	
સુખ ઉન્નવવું રે, દુખ દોરી નિજ માથે ધરવી.	૧૭
સોખત એવીથી રે, હમેશાં સૃષ્ટિ પતિ સુખિ થાશે;	
એની મેહુરથી રે, દુઃખ દુનિઆનાં દુર ખરી જાશે.	૧૮
તરશે એ થકી રે, સે'જે ભવસાગર આ બારે;	
લાભ થશે ધણો રે, દુનિઆં ડાહ્યાં કહિ પોકારે.	૧૯
વિનતી ધ્યાનમાં રે, લલ્લુની બેની નિત્ય ધરજ્યો;	
ફરજ ગણી સદા રે, મદદ મરદને રનેહે કરજ્યો.	૨૦

હુન્નર શીખવા વિષે.

ગરબો ૨૪.

“ મોહન વિરા મોકલોને મોસાળાં ” એ રાગ.

શાંતી ધારી હુન્નર શીખો શાણી બેની, શુભ કામમાં અડચણુ શેની.	શાંતી. ૨૩.
હુશીઆરી હુન્નરથી વધે છે, એવી કહેવત આજ બધે છે.	શાંતી. ૧
શીખો શીયણું તમે સારી રીતે, ભરવા ભરત શીખો શાણી પ્રીતે;	શાંતી. ૨
એથી અવનીમાં થાશે કમાઈ, વાલ વાલ કહે બાઈ ભાઈ.	શાંતી. ૩
ચિત નિત્યે હુન્નર માંડી રાખો, તેનો સ્વાદ સરસ છે તે ચાખો;	શાંતી. ૪
રાખી હીંમત મંડો તે માંડી, છોડો હીંમત કદી ન સાણો બાઈ.	શાંતી. ૫
મેહેનત ખાલી ન જાય કદાપી, એવી કહેવત જગમાં અવાપી;	શાંતી. ૬
તમ સરખીના દાખવા દેખી, શીખો રનેહે ફરજ નિજ લેખી.	શાંતી. ૭
હુન્નર કામ અતીશય આવે, કદપ વૃક્ષ આ વિશ્વમાં કહાવે;	શાંતી. ૮
બ્યારે માગે ત્યારે ફળ આવે, કદપ વૃક્ષને કો' કોણ ના કે'.	શાંતી. ૯
એવો ગણુજ્યો હુન્નરને શાણી, માટે શીખો ઉત્તર ઉર આણી;	શાંતી. ૧૦
જાશે જ્યાં ત્યાં મળશે તમને માન, આવડત વિણ પશુની સમાન.	શાંતી. ૧૧
આપે શીખી બીજને શીખાવો, કોટ કિર્તીના જગમાં ચણાવો;	શાંતી. ૧૨
ભાવે ભરત ભરો ભપકાળાં, ત્યજો શીખો ચતૂરાં રૂપાળાં.	શાંતી. ૧૩
શિવો કપડાં બાળકનાંરે શાણી, ધરમાં ફરજ એ આપની જાણી;	શાંતી. ૧૪
કામે કંથ મદત કયમ ખાઈએ, કાંઈ ઉપયોગી ધરમાંહી થાઈએ.	શાંતી. ૧૫
હોંશ ધારી ધર કામ સહુ કરવું, ધારી ખોટી મોટપ નવ ફરવું;	શાંતી. ૧૬
ધંધા વીણુ ફરતી શીખે દેલ, જમ રઝળે આંકેલો બેલ.	શાંતી. ૧૭

રાખા કદક ગંધી નવ જાણે, પતિને જેવું તેવું દે પરાણે;	શાંતી. ૧૮
નાથ રાંધ્યાતું કહે તો ખીજેછે, એસી રે'વાની વાતે રીજેછે.	શાંતી. ૧૯
શીખ દે કો તો વિખ જેની લાગે, આગસૂ કે' તો વડવાડ જાગે.	શાંતી ૨૦
એની આગસૂ અંગના હોય, તેની સંગત નવ કરો કાય;	શાંતી ૨૧
આગસૂ અનીતીમાં ફસાવે, જેને યાદ ઉદોગ ન આવે.	શાંતી. ૨૨
નીચું કાયે કીચે મેણું મોઢું, કહે ઉદોગમાં કોણુ ખોટું;	શાંતી. ૨૩
એથી તમને જગતમાં માન, વળી રીઝસે શ્રી ભગવાન.	શાંતી ૨૪
સ્નેહે સાહેલીઓને ખેલાવી, કરો કાળીલ દુનર શીખાવી;	શાંતી. ૨૫
બણી ઝટ ખનો બા'દુર બાધ, કરો દેશની કંઠ સરસાધ.	શાંતી. ૨૬
દયા દેશ તણી કંઠક ધારો, રિખવા દુનરથાળામાં પધારો;	શાંતી. ૨૭
દુનર શીખી ઉદય ઝટ કરજ્યો, લક્ષુ વિનતી ધ્યાને બેની ધરજ્યો.	શાંતી. ૨૮

વિનય વિષે.

ગરબી. ૨૫

“ રાગ ભોજ બમતના ચાખકાનો ”

શણુગાર વિનયનો કરો, બેની શણુગાર વિનયનો કરો;	
લ્યો સુખનો અનુભવ ખરો, બેની ટેક.	
વિશ્વ વિષે સુખ મળે વિનયથી, જાણો નારી નરો:	
વિનયવિના જાણો વસુધામાં, પ્રાણીને પામરો.	બે. ૧
રીસ ન ધારી કોને લડવું, એવું ધ્યાને ધરો;	
માન વધે એથી મનુષ્યોમાં, રીત એવી આદરો.	બે. ૨
કડવું કથન કેવું નહિ કોને, દ્રઢ નિશ્ચય એ કરો;	
લડવું નહિ કો સાથે જગમાં, પક્ષપાત પરહરો.	બે. ૩
કડવું કથન કદિ કોઇ કહે તો, ખેદ ન પામો ખરો;	
રીસ હૃદયમાં જરા ન લાવો, ક્ષમા તેનીંપર ધરો.	બે. ૪
પાડોશી સાથે કો દહારો, કલેશ લેશ નવ કરો;	
હળીમળી હેતે રો' હરનીશ, સંપ સુયશ સંધરો.	બે. ૫
સંપ કુટુંબની સાથે રાખો, માંહે લડી નવ મરો;	
કુસંપથી કલ્યાણ ન થારો, મૂરખ મહિમાં ઠરો.	બે. ૬
જેમ બને તેમ વિનય ધરીને, થઈ એકાં ફરો;	
વિનયથડી આ વિશ્વ વિષે છો, ખરો સુખનો ઝરો.	બે. ૭

પતિ ઉપર અતિ વાલ ધરીને, બહિત ભાવે કરે;
કદિ કડવાં એ કથન કહે પણ, ઉર ન ધરો ખરખરો. એ. ૮
પતિ નામુશ જે થાય રીતથી, તે રીતી પરદરો;
બહાલ ધરો મીઠાં વચનો વદિ, પ્રીતિ સંપાદન કરે. એ. ૯
વિનય વિષે ઉત્તમ ગુણ માટે વધુ વિનય સંધરો;
બહાલ ધરો લલ્લની વિનતી, ધ્યાને એની વચ. એ. ૧૦

સ્વામી સાથે શી રીતે વર્તવું.

ગરબી ૨૬

“માતા કિર્તીજી પૂછે રે કુંવરો ક્યાં ગઈ રે” એ રાગ.
એની શિષ્ય આપું તે ધ્યાને તમે ધારણ્યા રે;
એથી અગણિત તમને અવનીમાં છે માન,
મારી વાલી એની વીનતી રે. ટેક.
શાણી એપી સૂખી થાશે સંસારમાં રે;
કો નવ કરશે કો દી આપતાણું અપમાન. મારી ૧
એની સ્વામીને નો પ્યારો ગણવો પ્રાણથી રે,
શાણી કો દિ ન એને કેવું કલવું કેવું. માં
જ્નેહે સ્વામી તણી સેવા કરવી સર્વદા રે,
એ છે પ્રતિદિન તમને દુનિયામાં સુખદેણ. માં ૨
સખી ચાલવું હમેશાં સ્વામી સાથમાં રે,
કો દિન કોપીને કરવો નહિ કલેશ; માં
શાંતી રાખી સદા બોલ બધા સાંખીયે રે,
કો દી સ્વામી સામું વદિયે નહિ લેશ. માં ૩
કદી ક્રોધ ધરી કંથ કડવું કહે રે,
તોય તેને ગણવું અમૃત સમાન; માં
કંથ કથનની રીસ ન ચઠાવવી રે,
ગોરી ગણજ્યો એને અતી ગૂણવાન. માં ૪
કો દી વાંક વધુ સ્વામીનો સંસારમાં રે,
તોય ક્રોધ કરોને એને ના કેવાય; માં
વાત વાલ ધરી કરવી એની આગળે રે,
જેથી સમજણ પામે સ્વામીજી સદાય. માં ૫

પત્ની હુકમ કરે તે પ્રીતે પાળવો રે,	
બાર તેમાં ન લગાડો તત્ત બાર;	મા૦
પડે મુખમાંથી કે કામ તુર્ત તે કરેરે,	
એથી નાથ દેશે સારો સતકાર.	મા૦ ૬
બહુ બોલવાની ટેવ ન રાખવી રે,	
વિચાર્યા વિણ કોદી વદવું ન વેણ;	મા૦
કંઠને બે માઠું કથનથી લાગશે રે,	
તો તે તમને અતી દુષ્પ દેણ.	મા૦ ૭
સગાં સાસરીઆનાં સાથે સારી રીતથી રે,	
મીઠાં વચન વદિને કરવી મુખથી વાત;	મા૦
કોદી તેની સાથે લડવું નહિ ક્રોધથી રે,	
નહિતર સાસરીઆમાં ગણુશો કન્યત.	મા૦ ૮
કધક ક્રોધી નારી સહુ સામે બહુ લડે રે,	
અંતર વીચારે નહિ બહુ કરે બકવાદ;	મા૦
તેનો તોલ તુરત કરે છે સહુ માણુસો રે,	
માટે કોની સાથે કરવો નહિ વિખવાદ.	મા૦ ૯
શક્તિ સ્વામીની પ્રમાણે નિત્યે ચાલવું રે,	
મોઠા મનુષ્ય તણો નવ કરવો કો દી વાદ;	મા૦
સ્વામી હાય ગરિબ તે શ્રીમંત કયાંથી બને રે,	
નિત્યે અંતરમાં એ રાખી લેવું યાદ.	મા૦ ૧૦
ધરેણાંને માટે ધરમાં લડવું નહિ રે,	
ધરેણામાં શોભા ગણુવી નહિ લેશ;	મા૦
સાચી શોભા છે શિયળ વૃત્ત પાળવે રે,	
ખીજી શોભા સ્વામી આજ્ઞા પાળો બેશ.	મા૦ ૧૧
નીજ પતીથી બીજનને રૂઢા બેઠને રે,	
અંતરમાં નવ કરવો કો દીને વિકાર;	મા૦
પ્રભુ તુલ્ય મારો પ્રાણેશ આ પૃથ્વીમાં રે,	
એવા અંતરમાંહી રાખવો વિચાર.	મા૦ ૧૨
લોભ લાલચમાં કદી લપટો નહિ રે,	
ઉરમાં ઇશ્વર કરી રાખી બેની બીક;	મા૦
સાચી દાનતથી ઇશ્વર સર્વે આપશે રે;	

પ્રભુ રાખશે રાજ થઈ તમને ઠીક. માં ૧૩
 માયું સગપણ સ્વામીનું સંસારમાં રે,
 એથી અગતાને કો નથી અધીક; માં
 લક્ષુ સ્વામી સાથે સંપી નિત્યે આલજ્યો રે,
 બેની પરમેશ્વરની અતર રાખી બીક. માં ૧૪

સાસરે જતી દીકરીને માતાની શિખામણ.

ગરબી ૨૭

“આજા ધુંધટ તે વહુને વાલેરા લાગે” એ રાગ

સાસરે શાણી તારે આલવું સમજ,
 સાસુ સસરાની સંપાદન કરવી મરજ;
 દિનતાથી કરવી ઠાઠી અરજ હો દીકરી. સાસરે. ૧
 આગાને અનુસરીને કામજ કરવું;
 સ્વતંત્ર કરતાં તારે દિલમાંહિ ડરવું;
 વરવું ન કામ ચિતમાં ધરવું હો દીકરી. સાસરે. ૨
 આજ સુધી તું તો અહીંયાં પોશાણી,
 માતા પીતાએ તારી છોકરમત બાળી;
 પણ સાસરે થાવું ઘટે શાણી રો દીકરી. સાસરે. ૩
 ગુનહો નજવો અમે માફજ કરતાં,
 દિકરી બાળીને શિક્ષા; કરવાયો ડરતાં;
 ઠપકો સુધરવાને ક્યરતાં હો દીકરી. સાસરે. ૪
 કડવું વચન સેવું શાંતીથી ચાણી,
 વદવું ન સામું અંતર આલંકાર આણી;
 નહિતર નિવતર છે ધુળવાણી. હો દીકરી. સાસરે. ૫
 સાસરીયામાં કામ શુભ રીતે કરવું,
 બૂલી ન બગડે કામ એવું આદરવું;
 રખે બગડે એમ દિલમાં ડરવું હો દીકરી. સાસરે. ૬
 પ્રીતી પ્રીતેથી રાખે જેમ તું પર એ,
 કડવું કથન કથતાં દિલમાં ડરજે;
 કાગળના કો દી કુકું કરજે હો દીકરી. સાસરે. ૭
 દેશણી જેઠાણીથી સંપીને રેવું,
 બડવા લાયક કાંઈ વચન ન કેવું;

- સે'વું કા બેારે જેવું તેવું હો દીકરી. સાસરે. ૮
- ગંભીર થઇને ગુણવાળી ગણાજે,
લાઇ ટંદાધી ઉરિને વેગળા થાજે;
સદ્ગુણ શાંતીથી શાણી સા'જે હો દીકરી. સાસરે. ૯
- પતિથી અધીક બીજું ગણિશમાં ક્યારે,
કરજે તુરત કામ સુખ જે ઉગારે;
હુકમમાં રે'વું લાયક તારે હો દીકરી. સાસરે ૧૦
- ઉછાંછળી થઇને કાઇ વારે,
ઉચ્ચાર કરીશમાં સામે લગારે;
કોષ કરે જે કંથ ક્યારે હો દીકરી. સાસરે. ૧૧
- સ્વામી વૃત્તીને રોજ અનુકુળ રે'વું,
પુત્ર્ય ગણીને વચન હલકું ન કે'વું;
ના ખુશીનું ન કારણ દેવું હો દીકરી. સાસરે. ૧૨
- સંસાર સમુદ્રમાં નાનીક એ છે,
તેને શીરે તુંથી બોજ વધુ છે;
તેનો મદદગાર તું છે હો દીકરી. સાસરે. ૧૩
- અમે અત્યાર સુધી વૃજને પાળી;
પરણ્યા પછી છે સાસરીયે વળાતી;
ભરથારને છે ભળાવી હો દીકરી. સાસરે ૧૪
- તેને સૂળે દુઃખે તારે રીઝાવું;
એની ઇચ્છાને આધિન આળો ભવ થાવું;
સારું સુધીમાં તેવું ચલાવું હો દીકરી. સાસરે. ૧૫
- સ્વામીની સાથે કા દિ દિગિયો નવ કરવો,
બોલ કદાપી બાંડો મુખ ના ઉચરવો;
સાગર સંસાર સાથે તરવો હો દીકરી. સાસરે. ૧૬
- કળિયાળીમાં ન ખપવું કંઘની નેડે,
આબૂપણે ન માગો અવરતી હોડે;
અઘટિત લાલચ સ્નેહ તોડે હો દીકરી. સાસરે. ૧૭
- અવરનું સારું જોઇ ઘરમાં ન લડવું;
ઝનુનમાં કંઠાસણી થઇને ન ચડવું;

પતિનું ગળું મુશી થઇ ગયું હો દીકરી. સાસરે. ૧૮
 પાડોશી સાથે પ્રીતી રાખવી સારો,
 વાણી બચારવી મીઠાશ વાળી;
 જે રીતે કિર્તી વધે તારી હો દીકરી. સાસરે. ૧૯
 અમારે શિખ આપીને છોટે રે રે'વું;
 સુખ દુખ સાશં નરસું છે તારે સે'વું;
 લક્ષ્મીની શિખને અનુસરિ રે'વું હો દીકરી. સાસરે. ૩૦

સાત વાર વિષે.

ગરબી. ૨૮

“ રમવા આવોને રે, નવો તો નંદજીની આણ્ણ;

રમવા આવોને રે. ” એ રાગ.

આપુ શીખામણુ સાર, શાણી સમજોને રે,

છે તમારી હીતકાર, શાણી સમજોને રે;

દુખ નહિ દેખો લગાર, શાણી સમજોને રે. ૨૬.

સોમવારે સૃષ્ટી પતિને બજવો, દુરગુણ દીવ થકી એની તજવો;

સુનીતીનો શણગાર સજવો.

શાણી ૧

મંગળવારે ધ્યાન ધરોને, પ્રીતે પ્રભૂને પ્રણામ કરોને;

બક્તિ તેનીમાં ફરોને.

શાણી ૨

ગુરુવારે વિદ્યા બણી ગુરુ થાવું; શિખવા સુવિદ્યા નિશાળમાં જાવું;

વિદ્યાનું અમૃત ખાવું.

શાણી ૩

ગુરુવારે શિક્ષા ગૂરૂની માનો, બણવા માંડે! સહુ ભેદ વિદ્યાનો;

સૂખ તેમાં સહુ જાણો.

શાણી ૪

શુક્રવારે સેવા સ્વામીની કરવી, સાસુની આજ્ઞા શિરપર ધરવી;

સસરાની શિખ માનો ગરવી.

શાણી ૫

શનીવારે સ્નેહ નણદીથું કરવો, દુખ લાગે એવો ન ખોલ ઉચરવો;

સંસાર સાગર તરવો.

શાણી ૬

આતવારે ઉર ચોખ્ખું કરીને, નિત્ય અનીતીથી રે'વું ડરીને;

સંસાર નાવે ફરીને.

શાણી ૭

સાત વારે એમ સ્નેહથી કરવું; સુખિ જનો થાય એ કૃત્ય આદરવું;

લક્ષ્મી વચન કાને ધરવું.

શાણી ૮

પંદર તિથિ વિષે.

ગરબી. ૨૬

“ હરીજન સાચારે જે ઉરમાં હોમત રાખે ” એ રામ.

પડવે પ્રીતી રે, પરમાત્મા ઉપર ધારો,
ધારો ધ્યાને રે, શક્તી વિભુતણી વિચારો;
ચારો ચરણો રે, નીતીનો નિયમ પ્રમાણે,
માણે તે સુખ રે, જગ કરતાને જે બાણે. ૧
બીજે બીજ રે, વાતો તનિદેરી ઠાલી;
વા'લી કરવી રે, નીતી ચતુરાએ ચાલી.
ઠાલી ઠાઠજ રે, તનિ દેવો તનથી અળગો;
વળગો વા'લે રે, આળસમાં ગાળો ન પળ કો. ૨
ત્રિજે ત્રિયાને રે, પતિવ્રત પર ધરવી પ્રીતી;
રીતી રૂડી રે, રાખીને લજવી અનીતી.
નીતી નિયમ રે, સ્વામીની સેવા કરવી;
વરવી વાતો રે, કોની કાને નવ ધરવી. ૩
ચોથે સ્વામી રે, સમ અદકું નથિ કો આંહી;
બ્યાંહી સુખ છે રે, મહિલાને પતિવ્રત માંહી.
ચાહી શાણી રે, રામા નિજનાથ રિઝાવે;
આવો અવસર રે, ગોરી એજે ન ગુમાવો. ૪
પાંચમે પતિને રે, પ્રભુ સમ બાણીને પ્રીતે;
હોતે વસબો રે, વસુધામાં વા'લી રીતે.
વિતે વા'લજ રે, સ્વામીનું કદી નથિ મળતું;
બળતું બાવે રે, શુભ વચને વા'લજ વળતું. ૫
છઠે શાણી રે, શોભા પતિવ્રતમાં સારી;
ધારી ધ્યાને રે, શિક્ષા હિતકારી સારી.
કારો કટારી રે, કટુ વચનોની નવ ધારો;
ધારો ન ધાંધલ રે, કંકારી કુટુંબ સુધારો. ૬
સાતમે શામા રે, સાચુ સસરાની સાથે;
સંપે વસબો રે, શીખ ધારી, કહિ જે નાથે.

- હાથે કરિને રે, દારા દુખડાં નવ વેરે;
 સંતોષી થઇ રે, રહો તે સુખ આરો ઓરો. ૭
- આઠમે અદકું રે, સ્વામીથી છે નવ કોઇ;
 બેઠા જગમાં રે, રે'વું દુખી થાય ન કોઇ.
 રોમ રામા રે, સ્વામીને નવ સંતાપો,
 તાપો હરિને રે, સુખશાંતી સરિરે આપો. ૮
- નેત્રો નારી રે, વચનો વદિ સધુર મુખેથી,
 જ્યેથી જગમાં રે, નરનારી રહો મુખેથી;
 વચનો વા'લે રે, પટદહને પત્ની પાળો,
 ટાળો તનનો રે, અહંકાર અતિ દુખવાળો. ૯
- દશમે દિવમાં રે, સાસરીયાપર શુભ પ્રીતી,
 બીતી તજીને રે, ચિતમાં ધરતીજ પ્રતીતી;
 પીતી વાતો રે, ઉરમાં ફરીને નવ આશો,
 ટાળો તનથી રે, જરી દુખ દિવમાં વવ જાણો. ૧૦
- એકાદશી ઉત્તમ રે, ઉરના સહ ક્રોધ શમાવો,
 સાંવો સંપજ રે, લલનાં લેવા શુભ લા'વો;
 લા'વો લેવો રે, સુખ આપી સાસરીયાંને,
 મીઠો મેવો રે, સાસરીયાં વચને માને, ૧૧
- બારશે બાળી રે, કદિ શણગારને સાર,
 નવ સંતાપો રે, સ્વામીને જાણી નહાર;
 વાર વિત્તજ રે, કદિ હોય નહિ પતિ પાસે,
 રહેશે એથીરે, ઉરમાં નિજ નાથ ઉદાસે. ૧૨
- તેરશે તરણી રે, સંતોષ ધરી સ્વામીને,
 રહો ધરમાંહી રે, પૂરજ સુખડાં પામીને;
 ગૌરી ગજથી રે, અદકું નવ કારજ કે'વું,
 એવું સુખ દુખ રે, શાંતી રાખીને સે'વું. ૧૩
- ચૌદશે ચતુરાં રે, કયાંથી બને કંથ શ્રી'વાળો,
 વાળો ન મોહુરે, અન્યના શણગાર નિહાળો;
 ટાળો તનથી રે, સહ તોર તરણિ તોડાની,
 ફાની ફુનિયાં રે, મરી જવું એમન માની. ૧૪

પુત્રમે પ્યારી રે, પતિનું સુખ ચિતમાં ચા'વું
આવ્યું' દિ દુખ રે, ઓછું કરવા સજ થાવું;
પંદર તીર્થી રે, પૂરણ સુખવાળી જાણો,
લલ્લુની શીખ રે, વાંચી અંતરમાં આણો.

૧૫

બાર માસ વિષે.

ગણબી ૮૦

‘શું કીજે સહિયર શું કીજે, દોહલા દહાડા દેવ જય, મારી સજની એવા ઝરાહ’
કારતક માસે ખુખી કરતારની, શાણી અંતરમાં ઉતાર, મારી બેની.
ઉપતી સ્થીતી અને લય પામે, જેની ધમ્મજીથી સંસાર; મારી બેની,
એ અવીનાશીયે અકલ આપી, તરવા આ સંસાર. મારી બેની,
તો શાને ભૂતી બહી આ બલમાં, એજે ખૂવે અવતાર, મારી બેની. ૧
માગશરે આજ્ઞા છે ચહા પિતાની, વિદ્યા ભણી ધા વિદ્વાન, મારી બેની,
તજજે નકારી છે દેવ તુજ તનમાં, મનમાં ખોડું ન ધર માન, મારી બેની
મનુષ્ય જાતીનું ભલું કરવાને, સરખતી છે આ સંસાર; મારી બેની.
શાને જૂઠે ભુંડી આગજી થઇને, ધર્મ ધારે ચિત ધાર, મારી બેની. ૨
પોપ માસે પરવશ કાં ચહાને, બેડીમાં ગઇ શું બંધાઇ, મારી બેની.
મન મારી અહીં તોડજે બંધન, વિદ્યાને વાંલથી સાહી મારી બેની;
પોતા જેવી બીજને દેખી દુખમાં, અંતર કરજે વિચાર મારી બેની. ૩
માહા માસે માનની તુજ રતમાં, દેશ સ્થિતિ જે વિચાર; મારી બેની.
તુથી થતી પ્રજા કેળી દુખી છે, છે ન જે તુજ સવીચાર, મારી બેની.
વૃક્ષને વિદ્યા ‘વારી નથી પાણી’, દુજ તેનાં નળગાં નિરધાર, મારી બેની.
તારે અજ્ઞાનેથી અર્થભેદ તારાં, ખાસાં બનેછે ખુવાર, મારી બેની. ૪
ફાગણ માંહી ફાગટ કાં શુભાવે, હાંસલ કરિયું હરાગ; મારી બેની.
વીંટાઇ રહિ શાને વેવલી વાતે, લેશ કયું નહિ કામ. મારી બેની.
નીતીવાળી તે પ્રજા નથી કીધી, દેશની દિલમાં ન દાઝ; મારી બેની.
દેશતણું બર દરિઆમાં ડોલે, તારા અજ્ઞાનથી ઝાઝ. મારી બેની. ૫
ચૈત્રમાં ચતુરાં થઇ શાને ચૂકે, ચતુરાઇને દે ચિતાર; મારી બેની.
અર્થક અંતરમાં તું સમાગમે, પ્રગટે સદા સુવિચાર, મારી બેની.
દેશની દાઝ જાણે એના દિલમાં, શીખે વિદ્યાથી વિવેક; મારી બેની.

વેળી બની બાળકો આથડે ના, તનની ગુમાનીને ટે. મારી બેસી. ૬
 વૈશાકે વાંસ વૈપ્રમાં ધરીને, સદ્યુષ્ણ ચિત્તમાં ઉતાર; મારી બેની.
 જોમ બને ઝટ બાળ વિવેકી, તોછાં નહિ તવમાર. મારી બેની.
 અવિવેકી બાળથી અવનીમાં તુજને, આખર છે અપમાન, મારી બેની.
 ડાહપણ તારું તેના દિવમાં ધર, ગૌરી તજીને ગુમાન, મારી બેનો. ૭
 જોડે સદા જશ લેતું જગતમાં, સિદ્ધ કરી શુભ કામ. મારી બેની.
 દુષ્ટતાથી દૂર રહે જે ડરીને, તજીને તું તોર તમામ. મારી બેનો.
 સત સંગનો રંગ અંગ લગાડી, માડી તું બન મસ્તાન; મારી બેની.
 લાભ દે રૂડો ખીજ લલનાને, રમણમાં તું મેગવ માન; મારી બેની. ૮
 અપાડે આથી જાજે અનીતીથી, નીતી વૈપ્રયુષ કર પાત. મારી બેનો;
 કાંટો અનોતીનો કાઢ કળેથી, વેબારતીથી લઈ ભાન; મારી બેની.
 નાણું છે નીચ નીતી રીતી કિંચી, સમજજે આ સંસાર. મારી બેની.
 નીતી વિના ધર્મ રીતીએ ઢોંગી, સમજ શાણી વાર વાર; મારી બેની. ૯
 શ્રાવણમાં સૂત્રીપતિ શોધવાને, ભૂકોને કાં ભટકાય. મારી બેની.
 સ્વામીશ્વરી પસેતુ છે તે જડયાનો, કાં અરણ્યે અથડાય ? મારી બેની.
 સંપસાહી સ્વામી સાથે નીતીથી, રેતો પ્રભુ નથી દુર; મારી બેની.
 ગંગા ગઈ દુરગુણના તજ્યા તો, જોખમ જગમાં જર. મારી બેની. ૧૦
 બાદરને ભવ્ય ભરત ભૂમીમાં, ભામની ભણતર હીણ; મારી બેની.
 એથી પ્રજામાં અજ્ઞાન અધિક છે, દેશ દુષ્ટી ગતીદિન. મારી બેની.
 પરતંત્ર પરદેશી હાથે બન્યો તે, ચૂક તમારો સદાય; મારી બેની.
 થડ મજબૂતથી વૃક્ષ ડગે ના, છો વાયરો વધૂ વાંચ. મારી બેની.
 આસો માસે આયોદ્ય થવા આપું, શીખ શાણી ધરો ધ્યાન.
 સંપસાહી નીતી રીતીથી ચાલો, ગુણિયત થઈ ગ્રહો જ્ઞાન; મારી બેની.
 દેશની દાઝ ડાહી દીલધારો, બાળ કરો બહાદુર. મારી બેની.
 લલ્લુ લાયક લલના જે બને તો, આર્ય ઉદય નથી દુર; મારી બેની. ૧૨

પ્રતિવૃત્ત પાળવા વિષે.

ગરબી ૩૧.

“ સુણો સામંતા હું તુજ માટે બેલી થઈ જે ” એ રાગ.
 પ્રતિવૃત્ત બેન પ્રીત થકી પાળજ્યો જે;

દુર મતી બંધા દૂર નિત્ય ટાળજ્યો ને.	પતી૦ ૨૬.
અન્ના અહરનીશ પતી તણી પાળવી ને;	
કદી ઉર થકી એ નહિ વીસારવી ને.	પતી૦ ૨
શુભ ચાલથી નિજ નાથને રીઝાવવો ને;	
દુષ્ટ ચાલ ગ્રહી કંથ ન ખીજવવો ને.	પતી૦ ૩
સેવા કરી સ્વામી તણી સ્નેહથી ને;	
ટટો કલેશને દુર રાખ બેની ગેહથી ને.	પતી૦ ૪
વચન મિષ્ટ વદી વ્હાલ ઉપગ્રવવું ને,	
રીઝે તે રિતે નીતીથી મન રીઝાવવું ને.	પતી૦ ૫
સ્નેહ રાખવો સખંધી સાથમાં અતી ને;	
એથી ટળશે શિર થકી બધી વિપત્તી ને.	પતી૦ ૬
બન્ના દાખલા બનેલ યાદ આણીયે ને;	
પછી પતિ તણા મહત્વને પિઠાનીયે ને.	પતી૦ ૭
સતી સીતા આદી સર્વ થમ ને સતી ને;	
વેઠી કંથ સાથ બશી વડી વિપત્તી ને.	પતી૩ ૮
હૃદય વજ્ર કરી વાત ઉરે ધારીયે ને;	
ચિત્તેથી સ્વામિ ભક્તિ ના વસારીય ને.	પતી૦ ૯
એથી મળશે અધીક માન મહિ વિધે ને;	
દુષ્ટ વાસના દિવેથી દુર ખસી જશે ને.	પતી૦ ૧૦
એવા લાભ છે અજ્ઞાત પતી ભક્તિમાં ને;	
કામ સેવ છે તમારી બેન શક્તિમાં ને.	પતી૦ ૧૧
બસો ભાવ ભરચાર પરે રાખીયે ને;	
દુષ્ટ વચન કદી તેહને ન બાખીયે ને.	પતી૦ ૧૨
સ્વામી સેવનાથી શુભ મળેછે સ્વર્ગમાં ને;	
એવી વાતો વદાય પડિત વર્ગમાં ને.	પતી૦ ૧૩
એથી લાભ છે વિશેષ તે વિચારજ્યો ને;	
લક્ષુ વચનો પ્રીતેથી ઉરે ધરજ્યો ને.	પતી૦ ૧૪

સ્રી શિક્ષા.

ગરબો ૩૨

“ શિવજી બિરાજે છે, નૃત્ય આદે સંગીત નાદ ” એ રાગ.
શાણી તું સાંભળ કાન, આ શીખ મારો;

તજ તનતું અભિમાન, નાદાન થામાં તું નારી. ટેક.
 આરી સંસાર ભૂલી ભગ્યતામાં, કાં અરણ્યે અથડાય; આ શીખ.
 પૂર્વ તણું કળ લઈ અર્ધાં આવી, કાં શોચ કર ચિનમાંય; આ શીખ.
 શાને સંતાપે દૂવચન વદીને, પાપની બાંધ કાં પાળ. અ. શીખ.
 દુષ્કર્મમાં સૂખ કોઈયે ન દીકું, દીકું તો આળ પંપાળ; આ શીખ.
 શિર જોને સૃષ્ટિ પતિનો સદા ભય, મરણે નથી છૂટકાર; આ શીખ.
 નીચ જનમ લેવા કામ નીચાંથી, પામતું દુખ પારાવાર. આ શીખ.
 શો શણુગારમાં પ્યાર ધરે તું, કાલો છે સ્થળને ભાર; આ શીખ.
 ન મળે બળે જીવ, દુઃખ અવરને, લુપ્ત લાગે ભરથાર. આ શીખ.
 સ્વાદ સૂખડિતો શો છે? આબૂપણમાં, દુષણ કાં તું દેખાડ? આ શીખ.
 મહા મૂલો મનખો મહિમાને, વિત સાટે કાં વણુ સાડ? આ શીખ.
 નાથનો નેહ નભાવવાની રીત, સત્ય તારો શણુગાર; આ શીખ.
 બેઠી કદી ભરી ભાર અભરણનો, પતિપ્યાર વિણુ એ અંગાર. આ શીખ.
 શાને બીજની શીખવણીથી બોલે, નાથને વચન નાદાન; આ શીખ.
 ભોગવતું નથી દુઃખ અવરને, તું દુખતું છો નિશાન. આ શીખ.
 સ્વાર્થ વિચાર સાંભળતાં અવર શિખ, અંતર પછીથી ઉતાર; આ શીખ.
 કંથા ઉતાવળી અણુસમગ્ર બની, બગડે તારો સંસાર. આ શીખ.
 કામ અવર તારે હાથે કરાવે, જોવા તારા પુરા હાલ; આ શીખ.
 લલ્લુ બીજને શું તારું બગાડતાં, ન્યાળે થયાં ગણી ન્યાલ. આ શીખ.

છાજ્યાં લેવા વિણે.

ગરબી ૩૩

“ એ અરેશર, તારેરે ડંકો રે સુરત શેરમાં ” એ રાગ
 શાણી બેની, ચોરે ચોરે શાને લોછો છાજ્યાં?
 બધું બાંધ કરો, લલના ના લલકારે રસ્તે રાજિયા.
 કુટવાથી કાનમાં દુખ છે, વળિ ચાલ નહારો નિંદક છે;
 પણ મતિહિનને મન મહા સુખ છે. શાણી. ૧
 નવ કૂટી જાણે કો નારી, બીજ હસશે કુલડ ધારી;
 નથિ કંઈ જાણતી કે' લલકારી. શાણી. ૨
 સાચું થાતાં નથિ આવડતું, ત્યમ અધુરું બેલિ મૂકે પડતું;
 એ બધિઓને મન અણુગમતું. શાણી. ૩

- મરણે ફૂટતી ફૂદી ફૂદી, હાંસલવિષ્ણુ જાણ હૈયાફૂટી;
એની તે દુનિયાં છે જૂદી. શાણી ૪
- ફૂટવું છે પ્યારેં નિજ મતમાં, બચપણુથિ પડે એ ખટપટમાં;
એવરત અને મોળાકતમાં. શાણી. ૫
- શાળા ફૂટયાની મંગલો, ચોરે ઘોટે મજી ફૂટાશે.
આવડતાં મનમાં મકલાશે. શાણી. ૬
- શાળા શાખાની વરસ દિને, ફૂટવાને દાખસ શિસ કરે;
અધ બ્રેડયુએટ ગુમાન ધરે. શાણી. ૭
- કો હોંશ ધરી ફૂટવા જાતી, પછિ ડાંપણુવાળી કેંવાતી;
હૈયાફૂટી છાતી રાતી. શાણી ૮
- જીવો પડતાં કરે મુખ ઉચરે, નથિ લાકડું ભાગ્યું મરણુ ખરે;
હાય હાય કરે ઉંચી ઉછળે. શાણી. ૯
- જો કમ ફૂટે બીજી નારી, દહે પટેલ અધ ડો' પડકારી;
ઢરડી કાઢયાતી મતિ ધારી. શાણી. ૧૦
- ફૂટયાથી સ્વર્ગ ન સાંપડતું, ગુજરેલું પાછું નથિ વળતું;
ગાહું શાને મૂકો પડતું. શાણી. ૧૧
- ભોંતર જેનું એવું મરણે, તેનું અંતર અંદરજિ રહે;
કો' પાવધને પાને શું ચડે. શાણી ૧૨
- ફૂટનારી છે વિણુ સગપણુની, શું દાઝ ધરે એ અંતરની ?
અમ ધેલાધ શી છે ધરધરની શાણી. ૧૩
- ફૂટયાથી દિલમાં દુખ થાતું, છાતીનું રૂધિર બગડી જાતું;
બાળક પય પી દરદી થાતું. શાણી. ૧૪
- છુંદાશે નસ નકર મારે, ફરતું રૂધિર આટકે ત્યારે;
મરિ જાય અગ્નિનક ડો વારે. શાણી. ૧૫
- બગલિણુ બાળક પય પીનામાં, પાણુ માતુનું સુખ ફૂટયામાં !
બાળક મરતાં નાની વયમાં. શાણી. ૧૬
- દમ થાય ફૂટે દમ તો નિકળે, જમધામ જશે ન વિચાર ધરે;
લશ્તુ છે સત્ય મુખે ઉચરે. શાણી. ૧૭

સામાન્ય બોધ.

“ આવી મોટા ધરની જાન વેવાધઓ. ” એ રાગ.

શીખ આપી ધારો ધ્યાન, શાણીબા, મહિમાં પામે મોટું માન, શાણીબા. ૧

વાંચી વિવેકે વિચારો, શાણીઆ; હુબતા દેશને તારો, શાણીઆ.	૨
ચટકો લાગે કદી ચીત, શાણીઆ; કડવું ઓસડ કરે હીત, શાણીઆ.	૩
મતથી વિરૂદ્ધ કદાપી, શાણીઆ, લાગે, જોજો ગૂણ આપી, શાણીઆ.	૪
જોનો તમેછો આધાર, શાણીઆ; તેછે તમેથી ટટાર, શાણીઆ.	૫
પણ ખરી કારે ન જોસો, શાણીઆ; અગાનનિષિમાં ન પેસો, શાણીઆ.	૬
તાંજ દો નઘરી જે દેવો, શાણીઆ; સૂકત કરી જશ લેવો, શાણીઆ.	૭
ઓસડ કડવું માળાપ, શાણીઆ; દે શીશુ હણવાને તાપ શાણીઆ.	૮
છે કદ પણ હીતકારી, શાણીઆ; શીખ વિવેકે ઉચારી, શાણીઆ.	૯
ઢોઠો તજ અવીચાર, શાણીઆ; દેશનો કરવા ઉદ્ધાર, શાણીઆ.	૧૦
જેમને આપે વીદારો, શાણીઆ; સ્ત્રવિદ્યા કર ધારો શાણીઆ,	૧૧
કાપવું કુમતીનું રાજ, શાણીઆ; સૂમતીનો શિર ધરો તાજ, શાણીઆ.	૧૨
વાંચીને કરજો વિચાર, શાણીઆ; ખોટું લાગે તલબાર, શાણીઆ.	૧૩
તો તું વિચારીને જોજો, શાણીઆ; સંશય મનડાનો ખોજો, શાણીઆ.	૧૪
દેશની ધરજે તુ દાઝ, શાણીઆ; તારવા કરજો ધલાજ, શાણીઆ.	૧૫
નાવીક સંસાર માંહી, શાણીઆ; તારાથી અવર છે નાહી, શાણીઆ.	૧૬
હોય નાવીક નહોર, શાણીઆ; વા'ણનું શું પછી જોર, શાણીઆ.	૧૭
અમણ આર્ષાજીત માંહી, શાણીઆ; બાળા સૂકાન રહિ સાહી, શાણીઆ.	૧૮
ભામની બણતર હીન, શાણીઆ; દેશદશા દીસે દીન, શાણીઆ.	૧૯
મુધરવા આ શીખ સારી, શાણીઆ; વધવા.વિવેક ઉચારી, શાણીઆ.	૨૦
અવચરે શીખ ન દઉં આજ, શાણીઆ; બદલુ લાખો ટકા લાજ, શાણીઆ.	૨૧

અર્પણ અત્રિકા.

શેઠ આંપશી ભાઈ પરબત લધા.

શ્રી મુંબઈ.

જવૈયા એકત્રીશા.

- ભારતિ ઉપર ભાવ વધારે કવિતા વેલિપરે વધુ વ્હાલ,
દક્ષ તણાં પુસ્તક વાંચ્યાનો અંતર અતિથય છે ઉત્સાહ;
ભારતમાં કુચાલ થકી જે વધતો રોજ વિરોધ જણાય,
સમજીને અંતરમાં સઘળું ચિતમાં તેને હણવા મ્હાલ. ૧
- બાળકાગ્નિથી થતી ખરાબી બાળક શાં બનતાં બેહાલ,
નિર્બળ થાતા આર્ય તમુજ બળ બુદ્ધીમાં રહે પછાત;
પાપણુ ન કરે પંડતણું ત્યાં પત્ની જઈ પરણાવે આપ,
અવર ઓથથી ઉછરે અર્ભક એ જાણી ચિતમાં સંતાપ. ૨
- આપ થવાનો વખત ન આવે બચ્યાં જેવો રખડે ખાર,
તે દાણે આપો થઈ એસે બાળ લગ્નથી નાનો બાળ;
પોપણુ કરવાની નહિ શક્તી ત્યાં લાગે પત્નનો પાસ,
શ્વાસો શ્વાસે જાય છંદગી આખર થાતી પ્રજાવિનાશ. ૩
- એ નુકશાની જાણો અંતર દેશ ઉન્નતી ક્યારે થાય,
એવી મિત્ર ચિતવણિ હરનિશ યોગે ધરતા સદા ઉપાય;
કવિતા વાંચ્યાનો નિજ અંતર નિરંતર નિરખું ઉત્સાહ,
વણિક ખરા વિદ્યા વેપારી એથી મુજ અતર અતિ ભાવ. ૪
- દશા ઓશબાળનિ જ્ઞાતીમાં જન્મ ધર્યો ઉત્તમ કુળ માંય,
પરબત લધા તણાં સપુત મુત આંપશી મુગ્ધનો ચિતચાંચ;
વ્યસન વિઠતા તણું વધારે પુસ્તક વાંચન પર બહુ પ્યાર,
અથ ખરમીને અંથ ખરીદો આશ્રય શુભિજનને દેનાર. ૫
- ભાવ ધર્યો મારી કવિતાપર સદા ધારતા શુદ્ધ વિચાર,
વ્હાલ અધિક મુજપર દર્શાવો પ્રતિદિન પૂરણ રાખી પ્યાર;
એમાં થવા અધીક ઉમેરો અર્પું મારું પુસ્તક આજ,
આંપશી શેઠ વધે મુજ મૈત્રી સ્વિકારશો નહિ પાડોનાજ. ૬

કોહરો.

સ્વચ્છ બુદ્ધિ સાદાઈ ચિત, ચાર નિત્ય ચરિત;

આર્યોપદેસ ઉત્સાહથી, અર્પું આંપશી મિત્ર.

૭

ઓઝા લલ્લુભાઈ માળીદાસ.

મંથ કર્તા.

આર્યોપદેશ.

ધર્મસ્તુતિ.

ઉધાર ૭૪.

- વંદુ હાથ જોડી નાથ, દિન^૧ શિર નાથ સ્થાપો.
અખિત્રે આપનો આધાર, સ્થિતિણા સરજનહાર. ૧
- સરવે સ્થિતો મહિમાય, નાથજિ આપથી સુધાય;
વિધ વિધ સકળ પામે સૂખ, રંચ ન દીલ તેને દુઃખ. ૨
- એ સહુ આપનો પરતાપ, સહુ પ્રાણી તણા માખાપ;
સાક્ષી સર્વનો તું એક, કાલી કામ તુંધિ ન છેક. ૩
- વ્યાપક વિશ્વમાં મહારાજ, સહુ પ્રાણી તણા શિરતાજ^૨;
રક્ષા સકળની કરનાર, દિનનાં દુખ તું હરનાર. ૪
- મરજી તારિ જો મારાજ, તો જગડે ન એકે કાજ;
અધો થાય ચક્ષુવાન, મુંગો થાય મહાવિદવાન. ૫
- પંચ પર્વતે અડિ જાય, મુંગો ગાન સરવે ગાય;
કહુપ થાય કામ સમાન, જો તું મેર કર ભગવાન. ૬
- કરણા તારિ છેજ સમર્થ, એ વિણુ એક ન સરે અર્થ
દિનને શિર ઢળે નિત છત્ર, આજ્ઞા વિણુ ન ચાલે પત્ર. ૭
- કોટી^૩ બાનુના કરનાર, વિનતી ધ્યાન ખરીધાર;
અમૃત દ્રષ્ટી કરજો નાથ, મુજ શિર નાથ થાપો હાથ. ૮
- આર્યાવૃત તણું અખિલેશ, કરવા તાત ધારો ખેશ;
જેથી દેશિ સુખિયા થાય, મન કદિ તે નહીં મુંઝાય. ૧૦
- એવી કર કપા જો તાત, સાંભળ દીન જરૂી વાત;
મારા દેશીઓ દુખ માહિં, દૂખેલા દિસે જ્યાં ત્યાં ૧૦
- થાતા વહેમના શીકાર, ખાતે સર્વ થાય ખુવાર;
વેમ સમુદ્ર માહિં તણાય, તેને કાણુ લેવા ધાય. ૧૧
- બાળ્યાં બાળણને બાળ, આપ્યો^૧ કારમ્યો તો કાળ;

- ચિતમાં સુણી ઉઠે જ્વાળ, રાખ્યો ઝાણિ રવિપંથર વ્યાસ. ૧૨
- કરડે પ્રાણ પળમાં જાય, તોયે દોડિ તેને સ્થાય;
હાથે કરીને હેરાન, બાળ બનાવિયા એ બાન. ૧૩
- દિશ તેની દયા નહિવેશ, કકળે તેથી આખો દેશ;
કાચી કેરિ વેડી ખાય, સરવે સ્વાદ સોષણ જાય. ૧૩
- કાચાં જો ફળો વેડાય, તેનાં ખીજ કાચાં થાય;
વાવે ઉલટો વીનાશ, બિજમાં પુણ્ય હોય ક્યાશ. ૧૪
- તેથી પ્રગ્ન નબળી થાય, દુખિયા દેશીઓ દેખાય;
મરિ જ્યમ મરે નાનાં બાળ, આવે અવધ વિણુતો કાળ. ૧૬
- પ્રભાતે જે ખિલ્યું ગૂલાબ, તોડે તો થવાનું ખરાબ,
પાકે સાંજરે બરપૂર, છે નુકસાન ચિંતા દૂર. ૧૭
- આપે ઉલટો સુવાસ, પ્રીતે રહી સબ્જન પાસ.
ત્યમ ગૂલાબ સમ છે બાળ, તેને લગ્ન તો વિકાળ; ૧૮
- જો વય પકવ તેની થાય, લગ્ને ના જરી ચિંતાય;
વય વિણુ લગ્ન જો કદિ થાય, બળિતે બાળકો મરી જાય. ૧૮
- કરમાધ જાય ફુલની જેમ,, કાંતે જીવશે પ્રભુ કેમ;
અગણિત મરે આથી બાળ, ખાતે થાય દેશિ ખુવાર. ૨૦
- તો પણ તજે નહિ તે રીત, એ લાગે મને વિપ્રીત;
તેને શીખ દેવા કાજ, નિકળ્યો માર્ગ હું મારાજ. ૨૧
- હણવા વે'મની જડ રેખ, તેમાં મારવાને મેખ;
ઉરમાં એવી મુજ ધમ્માય, તેમાં નાથ થાશે રહાય. ૨૨
- બંધન તોડવા બળવાન, દેવા આર્ય જનને જ્ઞાન;
જ્યમતો તજે જડ કુઆલ, ધારે સુધરવાને હાલ. ૨૩
- એવું જ્ઞાન દેવા માટ, નિકળ્યો છું વિભૂ હું વાટ;
અભિવંદન કરું અખિલેશ^૧, મારું કાર્ય કરજો બેશ. ૨૪

વાંચનારને

સોરઠા.

ફાર ફરિ આ ફરિયાદ, હેતુ સુણુજ્યો હીંદના;
બાળકની બરખાદ, જળવજ્યો જતિ જાંદગી.

૧

દેવી દીસે દુષ્ટ, હત બાગી આ હિંદમાં;	
પૂરણુ થઇ છે પુષ્ટ, શિશુ શોણિતનું પાન કરી.	૨
બકરાં કયાં પોકાર, કસાઇ સામો જઇ કરે;	
ત્યમ બાળક બેઠાર, રે'સાતાં રોવે કીંયાં.	૩
શાણુ સમજ્યો ચિત, હિત ગણી નિજ બાળનું;	
તનિ દો અનુચિત રીત, ઉદય થવાને આર્યનો.	૪
પ્રગ્ન ઉપરજે પ્યાર, દેશિ બંધુ દિલમાં ધરો;	
તનિ દઇ સહુ તકરાર, બાળ લગ્ન બંધોકરો.	૫

આર્યની અધમ સ્થિતિ.

દાહરા.

અધમ સ્થિતિ જેઠ આર્યની, આંખે ભરતાં નીર;	
પ્રગ્ન પતિત પ્રતિદિન થતી, નથી ધરાતી ધીર.	૧
નર નિરમાલ્ય દિસે સદા, નખત્રે નખળુ થાય;	
સત્ય શૌર્યતા છુપિ ગયાં, એ કયમ દેખિ ખમાય.	૨
વડવા જેના વધમાં, પુણું હતા પ્રખ્યાત;	
તનુજે તેના આ સમય, સે'તા સહુની લાત.	૩
નાથ હોય નિરમાલ્ય તો, નારી વિધવા વેશ;—	
જિવતે ધણિયે ભોગવે, એ ગણાય કયમ બેશ ?	૪
ઉંચ તુખમ ^૨ આર્યોતણું, અધમ આજ દેખાય;	
હાથે કરિહાની કરી, અવર કરે શું ઉપાય ?	૫
પણુ હજી એ છે હાથમાં, જેજરિ ધરિયે ધ્યાન,	
બાળ લગ્નની બાથમાં, આબ્યાનું આ જ્યાન ^૩	૬
બાથ તોડિ બા'દર નર, નિકળે જે કદિ બા'ર,	
તો પાછો ઉદ્ભવ થશે, આર્યવૃત્તનો બહાર ^૪	૭
મા'જન મહત દયાળુ થઇ, આપે દિનને દાન,	
પ્રાણી સહુને પાળવાં, એ છે ઉમદા જ્ઞાન.	૮
પ્રાણીના પાળક થયા, તનુજે ટાળક તાત;	
આદર આપે અવરને, હણે સ્વજનને લાત.	૯

- કો'એ કયમ સાંખી શકે, જે સાચા નર શર.
પ્રાણિ પાણિ બાળક હજો, કેમ ન કહિયે દૂર. ૧૦
બાળ લગનથી બાળ સહુ, હાથે જન્ય હણાઇ.
તોયે મા'જન મનવિષે, દયા ન ધારે કાંઇ. ૧૧
અર્ભક ઉપર અતિદયા, આવે આ ઉર માંય;
હું તેથી કહું કરગરી, અરજી મા'જન માંય. ૧૨

સોરઠા.

અરજી ધરજ્યો ઉર, પ્રતિષ્ઠાળક પ્રાણી તથા;
ચિતમાં ધારી શર, શિશુ સંકટ સહુ છેલ્લાં.

મનહર ૭૧.

હિત ચિત ધારીને ઉચારી તે વિચારી જીએ,
પ્રજા હિતકારી કારી કદ દરનારી છે,
પ્રજાને છે પ્યારો નારી, ન્યાયથી જરાય નહિ,
સ્મૃધી સારીને વધારી સૂખ આપનારી છે;
દુગુણું ડરાવનારી જ્ઞાતને ધરાવનારી,
શૌર્યતાને સ્થાપનારી, કસેશ કાપનારી છે,
જ્ઞાતને વધારનારી સૂખી જેથી નરનારી,
હલ્લુ એમ ધારી સારી અરજી ઉચારી છે. ૧
બાયલા બનાવ્યા બાળ લગ્ન થકી બાળકોને,
શૌર્યતાને સ્મૃધી બધો એ થકી બળી ગઇ,
નર નિરમાલ્ય દિસે કૌવતન કાંય દિસે;
ફાગટ ભરાય દિસે નસમાં નરમ થઇ;
પ્રૌઢ પરાક્રમી થવા પ્રજાને અશક્ત કાધી,
બકરી સમાન બળહીણુ તો બની ગઇ,
બાળ્યો હાવ બાળો જોને શી રીતે મજે સુ સાંધે,
હલ્લુ લાંબો વાંધો દેશ કમાણી કમી થઇ. ૨
જીવાનીડું જોર ત્યારે દોર બાળલગ્ન તણા,
કર્તા કમજોર નાનાં બાળકને મારીને;
જીએ જ્યાં ઉમંગે છોડ અવનીધી ઉપર ત્યાં,
કાપવા કોણેય કરી છરી હાથ ધારીને;

કહો વ્રક્ષ જેમ કેમ ફેલાય એ છેડ, હેડ,—
કરો શકે કેમ જુઓ વપૂમાં વિચારોને,
છોડવો સુકાય તેમ બાળ મરી જાય, લક્ષુ—
દિલે દુખી થાય ત્યારે કે,વાય ખુખારોને. ૩
પુત્રનો પ્રસન્ન થાય અંગ આનંદે ભરાય,
ધન્ય જન્મ તો ધરાય બાળ ન્યાણી નાળાને,
વંશનો એ અંશ રહ્યો આપણી પછાત તેનો,
કરો કેમ ધ્વંશ બાળ લગ્ન થકી બાળીને;
નથી નુકશાન કર્યું ધન ધર્યું નથી હર્યું,
મારવાને મન કર્યું હરી હાય ધારીને,
લેશ નથી લાભ ખેડતો ખરો વેપાર, પ્વાર, —
લક્ષુ નર નાર જુઓ વાલથી વિચારોને. ૪

માબાપને શું સત્તા છે ?

દોહરા.

જેનું જે શુભ પ્રેમનું, આ જગતમાં જોગાય,
આપ પ્રીતિ વિણ અવરથી, શાનું એ સંધાય? ૧
પાલન કરવું પુત્રનું, માત તાત અધિકાર;
જન્મ સુધી કારાગરું, ધરિ નવ શકે ધરાર. ૨
લગની^૧ નહીં લક્ષુ સૂતની, છતાં લગ્ન જે થાય;
પરલગનીથી લગ્ન તે, લાયક કયમ લેખાય ? ૩
કસાઇ રે^૨સે કોટિયા, પ્રાણી પૃથ્વી માંય;
પણ દુખિ કરોને મારતાં, એ પણ દિલ દુભાય, ૪
કસાઇથી પશુ કરતા, ધરે આજ માબાપ;
જે વેઠે દુઃખ સૂત સુતા, તેનો નહિ પરિતાપ ૫
રીખાતાં દેખી કહે, પુર્ય તણો સંજોગ;
પણ આપે કર્યું નવ કહે, એ ગણાય નહીં મોગ્ય. ૬
કરે લગ્ન જાતે જઈ, માબાપો મતિમાન;
એ વખતે હાતી નથી, અર્ભકને જરૂર સાન. ૭
સારું નહારું ન શિશુ જુઓ, સમજે નહિ શુ લગ્ન,

પે'રી ઝોઢી અર્ભકો, મનમાં થાતા મગ્ન.	૯
પણુશો હેતુ પરણુને, પડશે તેનો પાર;	
તે નાણી જરિ નવ શકે, તો ક્યમ કરે કરાર.	૧૦
કરાર કરતાં કોડથી, બાળ વતી માળાપ;	
દુખિયાં દેખી કે' પછી, પૂર્વ તણાં એ પાપ.	૧૦
પાપ રૂપ પોતે ખરાં, પૂર્વ પુત્રથી હોય;	
તે પુર્વજતા પાપથી, બળે બાળ સહુ કામ.	૧૧
પૂર્વ તણાં પાપો બધાં, માળાપોથી થાય,	
તે પાપોથી પાછળે, પુત્ર પુત્રી પીડાય.	૧૨
જન્મ દુખી જે જન કરે, પિતાં છતાં પેન્નર. ^૨	
ઘટે મારવી સુ'ડકે, બાળ કરે જે ખ્વાર.	૧૩
પ્રેમિ ઝરો જે પી'ડમાં, પડિયો પડદામાંય,	
પ્રેમી પડદો પાડશે, અવર થકી ન ઉચ્ચકાય.	૧૪
પડદો નથિ પ્રીછતાં, અંધ આજ માળાપ;	
પણુ પડતો તોડી પ્રાણુ લે, બહો અધરમી આપ.	૧૫
જોડું જોડયા આગળે, કરે વિચાર ન કાંધ;	
નજરો કે નડતર યશે, એ જરિ નહી ઉરમાંય.	૧૬
એક બીજના પ્રેમનો, એ લગ્નેથી નાર;	
બેસે નહિ કો રંગનો, કાળે કપડે પાસ.	૧૭
લોક લાજથી મન ડરે, નહિ પ્રીતીની લાજ;	
એથી હરામી આ સમય, કાળાં થાય કુકાજ.	૧૮
જન્મારો જ્યાં જોડવો, મન નવ મળે જરાય;	
જોડી દીધે જોરમાં, ક્યમ સુખ શાંતી થાય.	૧૯
પણુ એ શા સાડ પ્રિછે, જે લા'વો લેનાર;	
સતી બળે જ્યમ એ'વિષ, અવર કરે ઉચ્ચાર.	૨૦
દાવાનળ સંસારમાં, ચિતા ઉપર ધાર બાળ;	
હોરે હવેં હિન્દુઓ, કેમ થાય છે કાળ.	૨૧
વિણુ હકથી વચમાં પડે, કરિ ડા'પણુનો ડોળ;	
બાળકને બેહાલ કરી, રે'સી પાડે રોળ.	૨૨
અવર તણો અધિકાર શો, કરે અવર કથુબાત;	
લલ્લુ એ કરનારને, લાયક હણવી લાત.	૨૩

મનહર છંદ.

અર્ચકને ઉઠેરવાં આણીને ઉમંગ ઉર,
ભાવે ભરપુર રોજ રોજ રાજ રાખવાં;
કેલવણી તણો કાર શ્રીકાર સદૈવ જાણી,
પૂરી રીતે કેળવો પીયૂષ રસ ચાખવાં;
વેંમતણી જળમાં વીંટાયના સંભાળ રાખી,
સુધારાના સાર ભલી રીતે ગૂખ જાખવાં;
સંપસાહી સંસારમાં સારી રીતે સુખી રહે,
દહે દીલ દાહ એવા દુઃખમાં ન નાંખવાં ૨
પ્રજપર ધારી પ્રીત હીત ચીત ચાર ચાહી,
કદી વીપરીત રીત અંતર ન રાખવી;
વારસો વહાલ ધરી વધૂ વિદ્વતાનો દહ,
અવિદ્યા આધિન વૃતિ વસી, કાદી નાંખવી;
ભારતી ના રચાદ થકી પારતી પછાત નહી,
વિવેક વૃત્તિની વેલી વધતી વધારવી;
ધારવી ધરામાં ધ્યાને પીડા પુત્ર પુત્રી તણી,
સુવૃતિ વધારવીને સંગતી સુધારવી.

વસંતતિલકા છંદ.

ધારે કિત્તેક વપુમાં વૃતિ સારિ રાખે,
આનંદ યુક્ત સુત વાણિ સદૈવ બાખે;
બાખે સુબેદ સમજે સધળી રિતીને,
પ્રીછે સુપૂત ચિત ચાહિ રહે નિતીને. ૨૬
રાખે સદૈવ શુભ માન મહાન કેરે,
શાંતિ ધરેજ ચિતમાં ન વહે થણેરે;
ધારે પ્રમાસ નિજ સ્થિતિ સુધારવાને,
કૂછકૂંદ કૂંદ સત સંગથિ મારવાને. ૨૭
રોજ હમેશ રંગતો રહિ રાજિ રાજ,
કોદી ન આવી વદતો દુઃખીધુ પિતાજ;
તાજ તમામ વૃતિ ભારતિ ભીંતરે છે,

સાને પિતા સુત તણું શુભ તો કરેછે.	૨૮
પામે વિશેષ વહિલાઈ વસે સુમંગે,	
જપે જરીનું અરિ, ત્રાસિ હમેશ કંપે;	
છે વીર્યવાન વિદવાન વિદેશ માંહી,	
પામે અધીઠ સરસાઇ કરે કમાઇ.	૨૯
પીતાયિ પુત્ર વધતી ધરિને પ્રતિષ્ઠા,	
પ્રાણાંત થાય તદપી ન કરે કુનિષ્ઠા;	
નીતિ તણા નિયમમાં હરનીશ ચાલે	
ઝાલે કુપથ કદિના તન દુઃખ સાલે. ૩૦	

દોહરા.

આપ ચક્રી અધિકૃતને, એ વિચાર ઉરમાં,	
રખે માળાપો રંગ, પણ નવ શિશુ રેસાય.	૩૧
ઉત્પત્તિ પ્રગ્ન તણી કરે, પાળે ધારી પ્યાર,	
પણ તેને નવ હણિ શકે. તાત છતાં તલવાર.	૩૨
સત્તા સુત વધારવા, ધારે ચિત માળાપ,	
પણ પરત્ર ન કરિ શકે, કરતાં પાપી છાપ.	૩૩
પ્રેમ સ્વતંત્રજ પ્રાણિનો, પેખી જ્ઞે પરખાય,	
આપ વગર નર અવરથી, કોને કદિ ન અપાય.	૩૪
મિલકત ખીજ મનુષ્યની, નિર્બળ ધારી મન,	
આપે જઈ જ્ઞે અવરને, તો ન ગણાય સજ્જન.	૩૫
સજ્જનતા છેડી વરી, દુર્જનતા નવ ફર,	
જેથી ખનિયાં આ સમય, માળાપો બહુ કર.	૩૬
મરજનો મલીક નર, મહિમાં સદા મનાય,	
માલીકો હક હેતુથી, દુર નવ કરી શકાય.	૩૭
આ સમયે માળાપ સહુ, ધરે ન સુખ દુખ ધ્યાન,	
પરણાવીને સુત સુતા, માને મોઢું માન.	૩૮
લીધો લાંબો તે ખરો, કોણે દીડી કાલ,	
આજ દેખવા કાલને, કરે બાળનો કાળ.	૩૯

રોગાવૃત્ત.

કરે બાળનો દાગ ધર્મ જૂઠ્યે પડ્યું 'ધાને,
કર્મ વશે રે' બાળ, બાપિ પીતા મુખ બાબે;
બાપી માંહીં બેદ, આપ કરીને દેખાડે,
કરે બાળને દેદ, બાપિ વશ બાવે પાડે.

૪૦

સત્તા બાપી માંહી, આપી વસતી ન જરાયે,
આપ કુડાડી ધરે, પગે બાપી નવ વારે,
ત્યમ શીશને તાત, હણી હથિયારે નાખે.

૪૧

આપ રહે અજાત મરે, બાપી શિર બાબે,
આપકવ જીજ્ઞ ક્ષોધ, નિપજ સારી લેવાને,
ધારે તે રે' રોધ, સાડું ન બને કા બાને,
પુત્ર ન પ્રીછે પ્રેમ, પ્રેમદા કેમ પછાડી,
કંથ કથાયો કેમ, તે ન જાણે જરિં લાડી.

૪૨

ઉભય પક્ષ મળિ સાથ, લાથ લીધા શિશુ ફેરા,
હસ્ત મિલાપક કરી, ફરાવી દીધા ફેરા,
જન્મ જોડવા તણે, એટલે ગણ્યો કુટારો,
નહિ મેળવયું મન, પછી બાપીનો વારો.

૪૩

વ્યાપારી વ્યાપાર, ભાગમાં કોજન સાથે,
કરતાં કરે કરાર, સાર શુભ થાવા માટે,
જન્મ જોડવા જન, મન મોટું નવ જાણે,
સર્વથી હલકું કર્મ, વીણુ કિમતી ઉર આણે.

૪૪

વર કન્યાની રાશ, આશ સારી ધારીને,
પૂછે જોશી પાસ, પાશ ધરતા મારીને,
જોશી જોડી તણી, કહે મળતી જો રાશો,
પ્રીતી આણી ધણી, લગ્નનો કરે તમાસો.

૪૫

સંડે રામા તોય, જોશી જન જડીન જૂદા,
પડતા નવખેખાય, દેશપર રામજી રૂઢા !!!
અચ્ચાં થઇ બે હાલ, ખુશારીમાં મર બેસે,
વર વહુને નવ વાલ, તોય તે ચાલ ન મેસે.

૪૬

ધરે ચિત માખપ, જવણું ધોડું જગનમાં,
 દહાવો દ્યો ખસિલાત, ઉગળાં થવું સ્વજનમાં;
 કેણે બાળી^૧ કાલ, છોકરાં વાંસે કેવાં,
 એવો આણી ખ્યાલ, મોર^૨ છારું કરો દેવાં.

૪૭

મનહર છંદ.

કાપરી કુમતી અને આપવી વિદ્યા વિશેષ,
 સુનીતીને સ્થાપવી ઉઘાપવી અમીતિને;
 જુઠી બીલી બાખવીન મતી વેળે રાખવીન,
 રેમ કાઢી નાંખવીન પુણે રાખે પ્રીતીને.
 આપવી હીમત હૈયે કાપવી કાયરતાઇ,
 ઉન્મતી ઉઘાપવીને સ્થાપવી સુમતીને;
 આપવી વિવેક બુદ્ધિ સ્થાપવી સ્વતંત્રતાઇ,
 સારા ગુણે રે છવાઇ સૂખી ગણે સ્થીતીને

૪૮

દોહરો.

એ રીતે આપાપનો, ધર્મ ધુરંધર ધાર,
 મનાય નહિએ માવતર, લે અવળે આચાર.
 અમર બને અમૃત મહી, અમુલ્ય અમૃત ગૂણ;
 પળે^૩ પ્રાર્થતાં^૪ પ્રાણ પય^૫, અમૃત નહિ અવગૂણ.
 નિરાધાર નાની વયે, માત તાત ઉપકાર,
 અધિક છતાં આખર હણે, એ ઉપકાર ન ધાર.
 અંતરનો આવેશ જો, વધે જરૂર વધ^૬ ચાવ
 પ્રેમ પુત્ર પર વધુ થતાં, પ્રેમ અપ્રેમ જણાય.
 નિયમ એક છે નજરમાં, વધુ વધે વિસ્તાર,
 કલમ ડાળને કાપિને, ધરે ધરા^૭માં ધાર.
 ફેડી અપકવ ફજ ધરે, ખીજ ધરામાં ધાર,
 અપકવના યોગે કરી, પકવ ન નીપજનાર.
 અપકવનો નહિ પકવ સમ, સ્વાદ જરી સંસાર;
 અપકવ ઉપાશે અનતો, થશે અજીણ અસાર.

૪૯

૫૦

૫૧

૫૨

૫૩

૫૪

૫૫

બરત ભૂમીને આ સમય, અસાધ્ય વાધ્યે શેગ;	
અપકવ પ્રજા અસકતથી, અંતર નથિ આરોગ્ય.	૫૬
ક્ષયથી કે નબળાઈથી, ભરત ભુમીનાં બાળ;	
વ્યસન વિવાહ તણું ધર્યું, એથી બહુ બે હાલ.	૫૭
વ્યસન ન છટે વશ રહે, વસતાં વ્યસન વિશેષ;	
વ્યસન રક્ષાં નાહ વ્યસનથી, દુર્બળ બનિયો દેશ.	૫૮
સીંહ મઠી સૂતી છતાં, ફરે નવ શકે શીયાળ;	
સીંહ સુતો સમશાનમાં, હંચી કરે અયાળ.	૫૯
તન નરવાં નહિ મન નહિ, નરવાનરની તુલ્ય;	
નરવાનર આ અવસરે, એ ભારત નર ભૂલ.	૬૦
વાનર જે નર થાયતો, વાનર વાનર થાય;	
વાનર થી વાન ન રહે, નરવાથી ન નસાય.	૬૧
અળગું કરી અગ્નાને, તજે ભાવની ભાવ;	
અલ્લુ ભાયક ભાવના, ભાવન ભાયક ભાવ.	૬૨

મનહર હંદ.

ભાવની ભાવ્ય ભાગી ભાગી ખધું ભાન ગયું;	
નીતીને અનીતીનો કો' આજ ક્યાં વિચાર છે.	
બાળક બેહાલ બને તેનો નહિ ખ્યાલ કરે,	
આપે તો ખુશાલ રહે ભાવો જે લેનાર છે;	
પાછના હાંસલ માટે ભાખો તુકયાન કરે,	
ધરે ન ધરામાં દાઝ ગંદુ એ ગમાર છે;	
તેમ ભાવ થકી ભાખો પૂલ કરમાઈ જાય,	
ભાય દયા નહીં દીલે ભાવો જે લગાર છે.	૬૩
દાઝ દીલમાંથી ફરે થઈ તેથી બન્યા ફેર,	
સ્વદેશનું શર તો શરીરમાં નહીં જરા;	
બાળક નાદન બને નકી બાળલગ્ન થકી,	
બાણે છે જરૂર હર આણે કેમ હાંખરા;	
ખત્તા ખાય ખલકમાં પશુ ખરા ખુશી રહે,	
કોને મૂખે કહે કિનું ખાઈ મૂખમાં બળ્યા;	

મોટપ મહીમાં માની આપ અવગૂણુ જાણી,
તોય રહે તંત તાણી એવા ચિતના ચંચળા.

૬૪

પ્રેમશુ !

દોહરા.

પ્રેમ તહાં પડો નહિ, પડો ત્યાં નહિ પ્રેમ;

પ્રેમ વિષે પડો પછી, પ્રેમ કહિયે કેમ.

૧

શર સાંધી શરૂ હણે, નિરખી સામો નેણ;

પણ શર ફૂટે નેણથી, મરે સૃષ્ટિમાં શેણ.

૨

પ્રાણુ ટકે છે પ્રેમથી, પ્રેમિ વસે મર દર,

પલ પલ પલ તલસે નયન, બંધો પ્રેમ ભરપૂર.

૩

પ્રાણુ પીહિન પ્રેમી બને, જો પ્રેમી પીડાય,

સરિતામાં સૂકાય જળ, સાથે જ્યમ શેવળ.

૪

પ્રેમી પિડમાં પ્રાણુ દે, ખરી જુશી ધરિ ખંત,

ધિક ધિક પ્રેમ ધરતળે, તાણે છે જે તંત.

૫

હેતુ હણે તદનિત હણે, પ્રેમ તણો એ ન્યાય,

આપે સહે અધીક પણ, પ્રેમી પિડ નવ થાય.

૬

ખમ આકાશે અવરનિશ, ઉડતાં રેવાપાસ,

પણ પ્રેમીના પ્રમતો, કાષમ કરતાં કયાસ;

૭

રમે અરણ્યે એકલું, નાનું હરાણું હાય,

પણ પ્રીતનું પરિપુરણ, લક્ષણ તેમાં જોય.

૮

અંધાર જ્યાં ઉદભવ થયો, પ્રેમતણો ઊરમાંય,

ફટકયું ફરે ફકરે સમ, નિરખે સુખ નવ ક્યાંય.

૯

મહિ મંડળ મતિ માન જની, કરી શકે કદિ નાશ,

પણ તંતૂત તોડી શકે, પડ્યો પ્રેમનો પાશ.

૧૦

જદાંતે હાંતે ઊસી, પડતો પેલે પાર;

પણ બેદે નહિ પક્ષને, મધુકર મનમાં પ્યાર.

૧૧

ફરે પુષ્પમાં દર પળે, ખસે ન બેસે હામ;

એવો અચળ મધુપ પણ, કરે કમળ વિશ્રામ.

૧૨

૧ બાણ. ૨ ગાંઠા. ૩ બાણ. ૪ આશક ૫ વિના ૬ કીમત. ૭ કેરો. ૮ ભમરો.

તરણિ તપે તન વનદરે, પ્રાણી પશુ પીડાય,	
પણ શીતળ ગણિ પ્રેમિપ્રિય, પદ્મ પ્રદુષિત થાય.	૧૩
અતીભાળ્ય એ પ્રેમને, વંદુ ધરી વિવેક;	
શેવક હું એ પ્રેમિનો, જેને તનમાં ટેક.	૧૪
પ્રેમ નેમ ધરતાં પછી, નાસે સરવે નેમ;	
નેમ રહે જે પ્રેમમાં, કહો નિભે ક્યમ પ્રેમ.	૧૫
આખે નહિજે નર રસુધા, કે' તેને શો સ્વાદ;	
પ્રેમ પ્રસન્ના પાત્ર નહિ, બધિ જાશે બરબાદ.	૧૬
પ્રસન્ન વિષે પડતી પિડા, પ્રસન્નીથી પ્રીછાય;	
વંઝાને આ વિશ્વમાં, એ અનુભવ નવ થાય.	૧૭
સ્વપ્નમાં સહુ સ્મૃતિ મળી, સકળ વસ્તુ સુખકાર;	
વિણ જીભે ક્યમ વર્ણવે, સુખનો સકળ પ્રકાર.	૧૮
પડ પૃથ્વીનું પ્રેમમાં, ઉત્પનને લય થાય;	
એ વચ્ચે સહુ પ્રાણિની, જન્માનિ ઝડપાય.	૧૯
પ્રેમ ઉત્પત્તી મન કરે, પેશી નાખે પાશ;	
ચૂસે સ્નેહ સહીત ચિત, જ્યાં સુધી સ્થળન.શ.	૨૦
પ્રેમ રમાડે રંગમાં, સંગ સરસ ચિત આ'ય;	
અવની માંહિ અખંડ સુખ, એ પ્રેમીશ્ચિ અપાય.	૨૧
લાભાલાભ ન લેખરે, હીત અહીત ન ચીત;	
રીત કરે વિપ્રીત ઝટ, જે ચિત સાચી પ્રીત.	૨૨
પ્રેમી ચિત ધરે નહીં, દેહ તણી દરકાર;	
પ્રયાણુ પ્રેમી પ્રાણુ ત્યાં, જ્યમ સગજે સતિનાર.	૨૩
મચ્છ વસે મહાસાગરે, ક્ષાર જજે જે પ્યાર;	
મેલો જઈ મીડે જજે, તો પળ નવ ટકનાર.	૨૪
પ્યાર પરા પરખે ન કદિ, શુદ્ધ સ્નેહિ જે હોય;	
પ્યારો પરા થયો પ્રિછી, સુખ્યું ન જીવ્યું કોય.	૨૫
એવા ઉત્તમ પ્રેમને, પ્રીતે કરી પ્રમાણ;	
લણુ લાયક અદરનિશ, એ ગુણુ તણો ગુનામ.	૨૬
જે જીવે પ્યારો પળે, શોચન લગિરે ચીન;	

એકલ રેં અવની વિષે, ખરો ન ખાર ખચીત.	૨૭
ચોટ નજરને બહુના, ઉપાય, આ જગમાય;	
પણ પ્રીતી બદ્ધતણો, પ્રેમી પાસ ઉપાય.	૨૮
પામ્યો નાશ નકીદીસે, દંપતિમાંથી પ્રેમ;	
નીર સુકાન નિરજ જ્યમ, જગમાં છરી રહેત.	૨૯
વાલપત્ને વપુમાં વશી, તે ક્યમ અળગી થાય;	
પ્રાણુ જ્ય પશુ પ્રીતિ નહીં, અંતર ઝોઝી થાય.	૩૦

પ્રીતી ક્યાંછે ?

હાલના.

દંપતિના દિવસમાં દિસે, દાહ નહીં ઉત્સાહ;	
નાહન ચાહ ન કરી શકે, વરવા આ વીવાહ.	૧
લગ્ન તણો લાયક અરથ, જ્નેતાં જગે જળાય;	
સંબંધ બે હલ્યા તણો, સાથે જે સંધાય.	૨
સાંધો કરવા આગળે, જ્ને સામો આતૂર.	
સાંધો કરવા હોય તો, સાંધે સાચું શર.	૩
લોહ તણા લાખો કરો, કહકા લઈ કરમાય;	
ટંકણુ ખાર જળાવિ તન, સાંધે લોહ સદાય.	૪
આવે જ્ને અકેકને, પ્રેમ એમ ઉર માંય;	
અંતર કેમ સધામના ? સાચું નહિ સમજા.	૫
અળગાં અંતઃકરણુ રે', ધરે લગ્નનું આળ;	
નામ ધરે ધતપાગશા, મટે કેમ કંગાળ.	૬
પ્રીતી જ્ને જ્નેડી ચિતે, તો વીપ્રીત ન થાય;	
વિપ્રીત થઈ વિચ્છેવસે, તો ક્યમ પ્રીત કથાય.	૭
બે જળુને બોલાવિને, કે'શે કરિયો પ્રેમ;	
પ્રેમ એમ ક્યમ થઈ શકે, નહિ એ નીતી નેમ.	૮
પારખ છે નહિ પ્રેમની, કાળે ગઈ ધૂટાઈ;	
હૈયા ધૂટા હાથમાં, રાખી ન શક્યા પાછ.	૯
૧ દક્ષ એક દક્ષિણુ ગયો, ઉત્તર ૨ ઉચ્ચળો એક;	
કેદી બે સાથે મળે, નિરળો ધરી વિવેક.	૧૦

ઉપજતો વૃત.

- ક્યાં છે પ્રિતી પત્નિ વિષે વસેલી, નથી પીયુમાં જાળતે દસેલી,
અદેશિ ઉભી હય ઉર ખીલી, કદી ન કોયે રિઝ ધારિ જીલો. ૧૧
- જીલે શું? ના બે મન એક ક્યારે, જુરે જુદાં બે મળિ પ્રેમ બારે;
ન એક ખીન્ન બદલાવિ પ્રેમ, બનેન વ્યાપારિ, રહેજ એમ. ૧૨
- વ્યાપાર શું તે વપુમાં? ન જાણે, દુકાનમાં બે ધરિયા પરાણે;
ભાડુતિ ક્યાંથી વિકસી વિકાશે, ભાગે ભિરૂ પાછળ સૈન્ય ભાગે. ૧૩
- તું પ્રેમદાએ પિયુ છેજ તારો, છે જન્મ બેઠયો જગમાં તમારો;
વહે બધાં પક્ષ તણાં બિચારાં, જોડી દિધાં જીવન છે તમારાં. ૧૪
- ખીન્નતણું કાર્ય શિશુ વચેથી, ગણી રહું આપતું હર્ષ એથી;
છે પ્રેમ પેટી હૃદયે ધરેલી, કુંચી વિના બંધ બધે પડેલી. ૧૫
- વિકાશતું સ્થાન પત્ની ન પ્રીછે, નાતી વયે નાથ વડી વહુ છે;
પત્નિ શું વિકસે લઘુ નાથજી છે, સમાનતા છેટિ વસેશિ દીસે. ૧૬
- લની લઘુતા^૧ લલના ચિતેથી, વડો થતાં ના ખસતી કનેથી;
છે પ્રેમ પેટી પડેલે લઘુતા, વડી ગણાણી ગણતી ગુરતા; ૧૭
- છે બુદ્ધિ મેટી વયમાં વધું હું, હું નાથજી નાનકડે નમું શું? ૧૮
- ન યોગ્ય એ આપણને વિચારી, પ્રવૃદ્ધ પત્ની ન બને બિચારી;
ક્યાં પ્રેમિ પત્ની પતિ પ્રેમ ધારી, મરી વિયોગે હણિને કટારી, ૧૯
- જીવે ન જુદી પડી જે પ્રિતેથી, વરેલ છે જીવન એક તેથી. ૨૦
- સંગેથિ આનંદ રહે છદ્દાઘ, પ્રીતી તણી છાવણિ પંડ માંડી;
સોહી સુવૃત્તી વૃતિ નીચિ છોડી, છોડી મટી, કેમ ધરે પિછેડી. ૨૧
- આનંદ નાદે ઉમરાઘ જન્ય, પીયુશ પીયુજિ પિયા ચહાય;
છવાઘ આનંદ વિષે હબિલી, છે હીમતી ના જરયે હહોલી. ૨૨
- પત્ની તણા સુખ તણી પ્રભાથી, ખીતી રહે પદ્મ પ્રભાકરેથી^૩ ૨૩
- રીઝી સદા રંગ વિશે રમે છે, ગુણી જનોની ગણના ગમે છે;
દુર્ગુણને અંગથિ દુર કાઢે, તમામ કુમારગ બંધ પાડે;
- સાનંદ સામી સમતા શરીરે, વહે રહું ચીત વિષે રમીરે. ૨૪
- કોકીલ કંઠી કઠતી ન કોને, મોતી સમાં શેખિત વેણુમેયે;

- સહુ સદાયિત વિષે રમી રે', 'ગમી નમીને દુર તે થકી રે'. ૨૪
- રમા સમી ચીત વિષે રમે છે, પ્રભા પતીની ચિતમાં ગમે છે;
જે નાથના પ્રેમ તણી પ્રતીતી, પત્ની બની ખ્યારિ જણાવી દેતો. ૨૫
- છવે ન જનયા પડતાં જુદીતો, વહે કહી કો ગણતી મદીતો;
જ્યોતો નહીં અંગ થકોજ ભિન્ન, દેખાય દ્રષ્ટે સહુ પ્રેમિ ચિન્હ. ૨૬
- સહુચિતીમાં સુખથી વસેછે, આપત્તિમાં ના પચ્છગી ખસેજે;
છે જ્ઞાતિરે પ્રેમ ભલો ભરેલો, પતી રૂપી પેટી વિષે પડેલો. ૨૭
- સતી ગઘ ક્યાં દમયંતિ ડહો, પતી દુખે જે પિડમાં પિડાઇ;
સ્મૃધી તજીને પતિ વીપત્તીને, વિલોકિ આપે રહિ દુઃખિ દીવે. ૨૮
- વશ્યો હતો ખ્યાર વડો વપુમાં, ગણ્યુંન ચિત્તે સુખ નાથ વીના;
ખ્યારા તણી પારખ થાય માટે, વસી વજ્ર પીયરમાં ડિચાટે. ૨૯
- ચાટે તળાં જે પિંકુને ખતાવે, બની દુખી નાથજી ને અમાવે;
તથાપિ ત્યાગ્યો નહિ પ્રેમ ખ્યારી, શોધી ત્રિવે શામ સુસ્નેહ ધારી. ૩૦
- સન્સ્પતિ રાંડન મીઝ નારી, પીયુ જિતારો દુખ થાય ધારે;
ઉભી પ્રિતે શંકર સમી બાળા, જુવો પતી પ્રેમ તણા ઉઝાળા !!! ૩૧
- જકારે થયા નાથ સદા ચિકાર, ખડી રજ શંકર સામિ દાઘ;
ગઘ શું ગારી ગુણવંતી આજે ? અભાગણીથી અતિ પ્રેમ લાજે. ૩૨
- લાજે રહે લોક વિષે હવેતો, વેતું ગયું પ્રેમનું નેમ એતો;
ના નાથમાં પ્રેમ ન નારિ માંહી, માડી બની દેશ તણી દશાઇ. ૩૩
- સ્વયંવરે પ્રેમ સદા વસેલો, તજ્યાધિ છેડો દિસતો ખસેલો;
વીવાહમાં વાંલ લગાર નાંધી, સ્ત્રીતી બી બ્રાહ્મ અનીષ્ટ આહી. ૩૪
- થતું દિસે આર્ય ભુમીનું આજે, લખોડ થતા તનુજે ન લાજે;
ન પ્રેમ ઉર્મી ઉછળે રવાણાં, મગ સમાં મૂખ રહ્યાં શું કાણાં. ૩૫
- નાશી ગયો દંપતિ માંચિ પ્રેમ, નાખુશિમાં તે ભવ જ્ય ક્રેમ ?
હમણ જાગે ઝગડા ઝપાટે, કાંડી મુક્યો પ્રેમ હણી થપાટે. ૩૬
- ચપાટ કોની ભુમે ભર્ત કરો, વરાવતાં ભાળ પ્રિતી ધણેરી,
થતા ખુવારો તદ્દમી ન લાજે, સ્વેચ્છા વરે તો ગુણ હીણુ ગાજે. ૩૭
- વહે કળીગો મહિમા વધારે, ધારે ન ધારા સમયાનુસારે;

૧ દીલગીરી ૨ લક્ષ્મી ૩ પ્રસુત થયેલી સ્ત્રી ૪ પડછાયો ૫ છેદ
૬ અંદર હૃદયમાં, અ.અરમાં. ૮ કળીયુગ.

શાસ્ત્રો તણો સાર કદી ન કાંડે, અસાર લાગ્યો હિણભાગિ દાઢે.
આથી વધુ કે' કળિયુગ કેવેલ? વડે બધોવંશ ન સાર લેવો;
કળી તણું રૂપ કુમાર્ગે ધારો, પ્રતીદિને છે વધતો ધસારો.

૩૮

જોડું પ્રેમ કયાં જાણે છે?

દાહરો.

બાળપણે બાળાવરે, બાળા કે' વર બાળ,
બાળકને બાળા કશી, બાળા બાળક કાળ,

૧.

મનહર છંદ

સંચરતો નથી સત સંસારતા ચક્રમાંહી,
ચક્રમાં સંચારવાનું કાર્ય સહુ કરાય છે,
તત્ત્વરે મંડપમાં મનમાં આનંદ મને.
મનના લગનમાં વિધન વધારાય છે,
લેક લાજ ફૂળલાજ સકળ સંસાર લાજ,
લાજ તણા રાજ તણી ધોંસરી ધરાય છે;
સહન સળેડું કરે દહન ગહન^૧ થઈ,
જુગો આ જોડામાં જગે પ્રેમ પથરાય છે.
બીજવણે ખેલનાર આનંદે ઉછળનાર,
આનંદ સિવાય અગે અવર કયાં સ્થાન છે,
ભારતીમાં^૨ ભાવ અન્ય વૃત્તિમાં અભાવ;
પુરો ખીંચો બળ ભાવ ખીંચું વિશ્વ આ વેરાન છે,
ખાવું, પીવું, ખેલવું, હસવું, જવું, આવવુંને,
ચાવવું, ચવેણું, એવું ચિતમાં ચેગાન છે,
લટલુ એટી લાયકીને લાત હણી લાડી આપે,
છનસાન સાન^૩ નહીં હાય એ હેવાન^૪ છે !!!

૨

૩

મંદાકાંતા છંદ.

જોડું જોડું ઉર ન જરીયે પ્રેમતે હોય કેવો,
જોડે જોડે જમન દુખનો દંપતી દાહ સેવો;
પ્રીછે શાને પતિત થયસો વ્યાજ ધારે ડસેવો,
બુદ્ધિ હીણા પ્રબળ રૂઢીના બંધને બંધવેલો.

૪

પ્રેમી ઉર્મી ઉર ન ઉછળે દંપતીને કદાપી,
 વૃત્તી વીના મનશું મળશે એ વિચારે ન પાપી;
 કન્યાદાને મનદરખતું કાઢતું નાણું લેવા,
 પોતા માટે સકળ બનતું દંપતીને કશું ના. ૫
 લાવો લેવા જન સમુદયું શુભ ચામે કહેવા,
 આખો એથી ઉભય જનને દુઃખની ભાર વેવા;
 આફી જશે અટકિ પડશે આગળે અંટવાશે,
 વૃત્તિ જૂદી રહિ ઉભયની વાલનો ભંગ થાશે. ૬
 જાની પેલો સકળ સમયે શુભ કામે મચેલો,
 અજાનીના પ્રબળ દળથી ચિત દુખી થયેલો:
 કંટાળેલો 'કુર જીવમથી લાય બીજે નકામો,
 સૌનો પેટે હિણતી મુખથી શોચશે એનિ સામો. ૭
 નાનો દીસેનુર વગરનો બોલના બોલી જાણે,
 દેવી તેને દિકરી પછી શું પૂછવું દુઃખ ટાણે;
 બોલે પાછી દિકરિ દુખીએ વાંક માટે વધારે,
 નાનો છે આ જમજ મુજને દીકરો ઉરધારે. ૮
 તેવે ટાણે રતનય રતનયા પામ બેઠાં હશેતો;
 વીચારે શું ? મુરખ જનશાં ! પાણિ પીને પુછે કો !!!
 જ્નેયું જાતે દિકરિ ધરિછે દુઃખની ખાડ માંદી,
 જ્નેયું તોયે રૂઢિ પ્રબળને લાલચે દોરવાઇ. ૯
 નાંખી ખાડે મુરખ શું જુએ એ મરે કે જિવે છે!
 લાવો લેવા પ્રબળ ચિતકું તો હજે દુઃખ શું છે !!
 સત્તા તારી પ્રબળ નહતી આવવા લગ્ન નાણે,
 તોયે તેને પકડિ કરમી અંધ આપી પરાણે. ૧૦
 બાળા દુખો બહુજ ખમશે એ ન વીચરતારે,
 તે ટાણે તો મન ન વશિયો, મુખ શે ચે અત્યારે !!!
 લક્ષ્મી માટે દિકરિ દિધિજૈ વૃદ્ધને વેવતતો,
 રાંડે લારે દુખ શું મુરખા અંતરે આપધારે ? ૧૧
 ડાજે બેટો મુરખ જન જૈ કાપતો અગ્રભાગે,

- પાડે રાહો અસહ્ય દુખમાં ડાળ સાથે પછાડે;
નાણું લીધાં નયન ઝગકયાં પેટિમાં પ્રેમધારી,
મેલ્યાં શાની ફિકર તું કરે દીકરીના દુખોનાં ?!! ૧૨
- ખાવાછેના જરિક ઘરમાં વૈનરૂં દીકરીને—
આખો દાડો કરવું, ભરવું પેટ, રેવું બળીને;
આ પીડથી અધિક જનને અન્ય પીડા ન લાગે,
વેચી, નાણું દિકરિ દુખમાં તે ન વીચારતરે. ૧૩
- ગૂંતામીનો પ્રબળ સ્થિતિશોએ કર્યો બંધધારો,
તોયે ચાલે ભરત ભુમિમાં ચાલ આવો નદારો;
લેવાં નાણું મનુષ્ય રિક્તે એજ બુલામિ ધંધો,
એવી રીતે ટિકાર દધને દામ લે બાપ અધો. ૧૪
- ચાલે એવું તદ્દપિ ન કરે શત્રુ જો નેક ધારો,
શાને કેવા જન હિતક એ આર્ય બધું બિચારો ?
પામે પીડા તનય તનયા બાળ લગ્ને બિચારાં;
સોસહ જતાં કવચ વશમાં રૂઢી મારે મરેલાં. ૧૫
- શક્તી છે ના નુર ન મુખમાં કૂમળાં ^૧કંજ જેવાં;
છે કર્મતા બિકલ બનિયા આર્ય ^૨દેદાર કેવા,
જેના વીરો પ્રબળ બુધમાં પાટુ મારી પડેલા;
તેના આજે તનય દિસતા શામ રંગા સડેલા. ૧૬
- ^૩ગ્લાની દીસે સકળ મુખમાં શાંતિ છે ના છવાઇ,
દીસે નાના બટુક સરખા મુઠ્ઠિમાં રે' સમાઇ;
દોડે જેને ^૪ચારિ ન ડરતા મારતાં શુ મરે કો,
ત્રાસ પોતે અરિથિ ડરિને એ બહુ' શું કરે કો. ૧૭
- નાકું લોહી નજર ન રહી કયાં ગયું આર્ય કેરૂં,
બાળ્યાં બાળો સ્વકર શકતા ધારિ કીધું ઘણેરૂં;
દેવી રૂઢી પ્રબળ દિસતી દંડ દે દડ સાહી,
કયાંથી શુદ્ધી, અત્રગ કરિ છે બાપડી બુદ્ધિબાહ. ૧૮
- હાહુરા.

પ્રેમશું તે પગથા પછી, જેડું ન જાણે લેશ;

૧ કમળ ૨ ચેહુરા ૩ દીવળીરા ૪ શબ્દ.

પ્રેમ આપેશ પ્રવેશના, કરે કારમો કલેશ.	૧૯
એકમેકના ઉરમાં, આપે રોજ અભાવ;	
નભે કેમ સંસારમાં, ઉંચો થતાં ઉઠાવ.	૨૦
માળાપો પરજી જાણે, નહિ અર્ભક ^૧ ને આશ,	
અર્ભકને ઉજા ^૨ થાકી, નાંખે પાવક પાસ.	૨૧
અભાવતું ભાખું ગણી, દેખાડે જગ માંલ્ય;	
ખાસું કરીને ખાથ પથ, ઉદર ^૩ થકી ઉભગથ.	૨૨
જીવે દંપતીની દશા, સંપત્તી છતાં મહાન;	
પ્રેમ ગરીબીપર ઝુકે, જાણે સારી જહાન ^૪	૨૩
હય! એક ઉદગાર પથ, પ્રેમ તણો નિકજે ન;	
વાતોમાં વદવાડણી, અવર મૂખે ઉચરે ન.	૨૪

મનહર છંદ.

ભારતીમાં પ્રીત નહીં પ્રીત નહીં પાંડવર,	
નાણું પર પ્રીત નહીં નહીં પ્રીત જાતપર;	
કુળપર પ્રીત નહીં સદ્યુજી ચીત નહીં,	
પુન્યપર પ્રીત નહીં પ્રીત વધી પાપ પર.	
નેક પર પ્રીત નહીં ટેક પર પ્રીત નહીં;	
ભાત પથુ પ્રીત નહીં ભાવન ભગતી ^૬ પર,	
તાત પર પ્રીત નહીં માત પર પ્રીત નહીં;	
પ્રભુ પર પ્રીત નહીં પ્રીત એક લાવે પર.	૨૫
બાળ મરે તેની દરકાર શીદ ચિત મરે,	
શાને દરકાર કરે દનિઆના દાળ પર;	
વાડી વાવતાન સારી કુસમ ^૭ સુવાસ લેવા,	
આપે મોહી રહે લાવે, આકાશ કુસુમ પર;	
શૌર્યતને છોડતા લગાર શોચ ચિતમાં ન,	
આકીત લગાર નશો આપના ઉદય પર;	
તોડી નાંખે ફોડી નાંખે લાભ વિના વૃક્ષ વેલ,	
લાવે વૃક્ષ વાવીને ઇવિનાશ નાંખે બાળાપર;	

૧ છોકરો. ૨ ખાથ. ૩ અગ્નો. ૪ પેટ. ૫ પૃથ્વી. ૬ જૈન.

૭ કુલ ૮ વિશ્વાસ ૯ નાશ

કુદરતનો કાયદો તુટતાં રૂઢાની ખરાબી.

મનહરછંદ.

ખારી ધરી પ્રજા આગળે કાં પોઠાર થવા—

પાર દુરાચાર પારાવાર પીડનાર છે,
કાંડવો છે હાથ તોય આપે બનતા અનાથ;
રૂઢી લાંબા હાથ કરી બાથ બીડનાર છે,
બડકે રેબીરૂ બનીને ફડકે ફોગડ ચિત;
ઉધડકે અંતરમાં ઉચાટ અપાર છે,
કાંડવો ઉચાટ વળ્યો દાટ, હાટ હાટ, દિસે;
બાળ લગ્ન બળે બારેવાટ આ બગ્ગર છે.

૧

પ્રજામાંથી પ્રજાની ગર્ધ છે પરાક્રમશ્રુતી;
થઇ છે અધમ દશા આર્ય તણા દેશની,
રીસાતી રરમાને રીઝવી ન આણે રડી રહે;
કર્મ કુટે ચડે નીસરણી અહીંજ દલેશની,
પગમાં કુહાડી ધરે પામવા પવીત્ર નામ;
પરાક્રમી પૂરવિષે સત્તાન પ્રવેશની,
નાટક ખેત્રાંડી ઉભો રહે જઈ અગમડી;
તાળી તોરમાં વગાડી પથ વાત એનો વેશની.

૨

દેહુરા.

પીડે રૂઢી પ્રજા થઇ, બળે સરવે જન,
પથ તજવાની વાત નહિ, ખોટી મોટપ મન.
બાળલગ્નથી બાળને, કાળ કરાળ કપાળ,
ચોટે ચતુરાં રૂપ થઇ, બાપ કાર્ય એ બાળ.
વીશ વર્ષની વય વિના, નર યુવાન ન ગણાય;
વૈદક વાંચે વહલથી, તો સહુએ સમજાય.
જર નહિ જેને જગે, કુદરત તણો કરાર,
તોડે અણુસમજી જનો, સહિ શાંતીથી માર.
યુવા પ્રુપ ઉધડ્યા વિના, કળિહા ! કળિથિપ કપાય !!

૩

૪

૫

૬

૧ ધણો ૨ ખીકણ ૩ લક્ષ્મી ૪ પકડી ૫ કળીયુગ.

કળી ધરે ખીજક રૂપે, નાચ કળી તતકાળ	૭
થઈ બંછ કળિ કર્ણ થકી, તે કળિ નખળી હોય;	
અપકવ કળિ આરોગ્ય નહિ, સુન કળિ નખળી સોય;	૮
ગરજ નથી જેને જરા, તે કયમ ગરજુ થાય;	
ગરજ વિના ગોરી તણી, કીમત કેમ કરાય.	
તરણી વર્ષે તેરમાં, આવે જોગન અંગ;	૯
નર વીશે વર્ષે બને, દેશ તણા એ રગ.	૧૦
સાત વર્ષનો છે ફરક, કુદરતનો એ ઘાટ,	
પ્રજેત ફરક તણ થતા, હીક ગણિ નિજ ઠાક.	૧૧
રૂઢી આંખે નિરખતાં, અંતર આંખો શુન્ય,	
ઝટ પરણાવું બાળતો, પામું મોટું પુન્ય.	૧૨
પુન્ય થયું શું ? પૂછતાં, સમજે નહિ નિજ ચિત્ત;	
રૂઢી આધીન આપ થઈ, ગણતા પુન્ય ખચિત.	૧૩
પુન્ય તણે બદલે મળે, પાપ તણે પોકાર,	
તે જાણે કયમ જંગલી, ખમે બાળકો માર.	૧૪
કુદરતનો કાનૂને, ^૧ તોડે આણી તોર,	
તો કુદરત કયમ નવ દરે, પ્રજા પછી કમ જોર.	૧૫
રતુર ગામી નર નારીન્યાં, વસતાં પ્રથમ વિશેષ,	
ત્યાં રૂઢી આધિન પ્રજા, કાંપે પામે રક્ષેશ.	૧૬
આવે નહિં યુવાન ત્યાં, યુવાન કરવા ઉગ,	
ગમત ખાતર ગાડિયાં, બાળક નાંખે પૂર.	૧૭
વાર હશે વયમાં તદા, તરણી દે લઈ તંન,	
તરણી તરણી ^૩ સમતપે, મડત પાપ રૂપગંન.	૧૮

વસંતતિલકા છંદ.

પાપે યુવાન પદ છે ન યુવાનિ આવી,	
લાવ્યો સુત્રાડિ નિજ સુત પ્રીતે વરાવી,	
આ છે અયોગ્ય પણ્ય બુદ્ધિ બંધી ગુમાવી,	
મૃત્યુનિ બાળ રૂનીરૂણી અપાવી.	૧૯
બાળા ન યોગ્ય વર બાળ રીઝો રમેના,	

- થાતાં યુવાન વર બાળ, ચિતે ગમેના,
તાણ્ય તે ર કદિ બાળ વરે નમેના,
સંતાપ તાપ તન સુંદરને સમે । ૨૦
- નાની બિચારિ બાળા વર શું હશે તે,
જાણે નવેશ ચિત્તમાં ધરિ ધોંસરીને;
ના યાદ કેમ પરણી વરણી શકેને,
રંડાય હાય ! પણુ હાય ધરે હદેશે ! ૨૧
- પાપીષ્ઠ પુર ગર્વીષ્ઠ, ગમર ગંદા,
શી દાઝ હેય દિલમાં રૂઢીમાર અંધા;
શણુ હશે અવર તોય સુણી વીચારે,
બાળા બિચારિ જિવતી પડિ દુઃખ ખાંડે. ૨૨
- રંડાવું શું પરણવું શું ન બાન જોને,
ખોળે લાઘ ખુશીથી ફેરતી છેજ ફેરે;
શીડે જરૂર ધરિ આપ મતી ધરાય,
ન.દાન બાળ વતિ બાપ કરે કરાર. ૨૩
- પામે પીડા તવ કહેમુખ મુખ બાપ,
છે પૂર્વ યોગ જનમાંતરનાં અમાપ;
આ છે અગાધ અધ^૧ આવી નડયાં અમોને,
છે દેખવિ દિકરિ પીડ રહી અમોને. ૨૪
- છે ઝેર નિજ મુખ સુખ સદા ઉચારે,
સંસાર લાવ મળવા હજિ મન ધારે;
દાઝેન જોઇ દુહિતાર દિલમાં દહેના,
છે ભૂત મારી કદિ મુખ મુખે કહેના. ૨૫
- લે શાસ્ત્ર સાર પરણાવવિ અગિબાળા,
જો થાય વર્ષ વધુ પાપ તણા ઉછાળા;
દીધુ ન દાન દિકરિતું દશેક વર્ષે,
માથે હું મોડ ધરિને નવ ચાલિ હર્ષે. ૨૬
- એવો વિચાર કરિ વાંલ ધરી વરાવી,
છે યોગ્ય ના તદ્વિ રૂઢિ વિચાર લાવી;

ના નાથ હાથ કદિ પેન રીસેટ જાણે,
 નેને બનાવિ વર મંડપમાંહિ ધાલે. ૨૧૭
 રે 'વેઠ ઠેડ સુધિ પ્રાણુ જતાં ન વટે;
 બાંધેલ બંધ વધુ બાપ તણો ન છૂટે,
 ના બાન વચ્ચપુ^૧ કેમ ધરાય તેનું,
 ના યોગ્ય નરિ નિરખ્યા તણું ચિત્ત જેનું. ૨૮
 એવા અયોગ્ય સમયે શિર શિશુ કેરાં,
 છેદે તમામ સજનો મન માન લેવા !!!
 બાળે બળેથી ધર આપ તણું અગ્નણે,
 માને છ મુંઠ પણુ કત્ય રૂડુ પરાણે !!! ૨૫
 કોડી કમાઈ શકશે ક્યમ કામથી તે,
 તેના વિચાર દિધિ કારમિ કામની તે;
 ના કામની તદ્દપિ કામનિ કામ શું છે ?
 છે લોભગ્રાંથ ક્યમ અંધ ઉરે સુઝેએ. ૩૦
 કાચી વયે કરમ બાપ તણું કુલંડી,
 પામે અથાહ દુખ બોલ ન મૂખમાંથી;
 ઉચ્ચારિ કોદિ ન શકે રૂઢિ માર માયો,
 છે આસપાસ^૨ દવ બ્યાં ક્યમ રે' ઉગાર્યો. ૩૧
 કામ્યાનિ રોજ કુચલીશશુનો વધારો,
 ના યોગ્ય ખાવું સુખનો વધતો ન વારો;
 તેમાં કદાપિ મળિ જ કુલટા કુગામી,
 તેયે રિખાઈ વસતો પિડ પંડપામી. ૩૨
 છેના ઉપાય કરિ હાય મરે તથાપી,
 બીણું ધસાય નહિ છાપ પિતાજિ છામી;
 બાળા બળેવ વયત્રીણુ વરેલ તેથી,
 નિર્માલ્ય બાળ વય નાનિ વયે વરેથી. ૩

મનહર હંદ.

આર્ય દેશતણી આંચકી લીધી છે આધીનતા,
 પરાધીનતામાં લય રૂઢી બળે પામીયા;
 યુદ્ધિ તારવાને કરે કોટીધા પ્રયત્ન પણ,

રૂઢીએ સમાગ હાથ ધરી તેથી હારીયા;
બુદ્ધીમાં બગાડો પણ રૂઢીમાં સુધારો ભાગે,
રૂઢી રાજમાંડી રાત દીવસ રચ્યા રચ્યા;
ભાગે ઉપદેશ દેશ ઉપજે અનીતી પર,
નીતીપર દેશ કેમ અટકે અનીતીઆ.

૩૪

શિખરિણી છંછ.

વિખૂટી વિચારે પલકમહિં ક્યાંથી ઉભિરહે,
અનીચા આધીને સકળ બનિ કૂડો પથથલે;
રૂઢી સહેલી છે સકળ જગનો સંહાર કરવા,
રૂઢી છે ફેલાઇ ભરતનર બુંડા નિરખવા.
દયાવી હીધાછે દુસહ કરમોથી હરનરો,
પ્રજામાં પીડાદૈ હસતિ રહિ છેટે ઠિક થશે;
અભાગી બુદ્ધેછે નિરખિ શક્તા ના કાર્ય નિચને,
રચાછે લોભાઇ કરગ ગતિ ધારી રૂઢિ પટે.

૩૫

૩૬

પિય પામે તોયે અક્ષય અસતા ના દુખ ધરી,
મને માને સારું ઉદરપર નાંખી કર છરી;
કપાતાં કોટીધા સમગ્રુ જન જોતાં ધરિ દણ,
તથાપી તેમાંથી સમજિ જરિ છુટા નવ થયા.
દિધી આશા મોટી સ્વરગ કૃણની ને મોક્ષ ગતિ પી;
વરાવે બાળાજો પરમ કૃણ પામે નાનિવયતી,
છતીદેહે સ્વર્ગે ગમન તણિ ધચ્છા ઉર વિષં;
હમેશાં દેખાતી રૂઢિબળ અને કુર નજરે.

૩૭

૩૮

થયા પોતાની એ, ઉચ્ચગતિ ગુણી જાણિ ચિત્ત માં,
વિહારે બાળાને અધમ જનના જ્ઞાન ઉરમાં:
કદી પાંચે વરે, હરખ ધરિ દીધું દાન દિકરી,
થયો સૌથી મેટો, સ્વરગ જઇ બેડો બચતરી.
વહે લોભ વાહવાડ પરમપદ પામ્યોજ ભરડા,
બકે છે બેભાને રૂઢિ મદ થકી મસ્ત બન્યા;
કિધાં કામો રૂડાં કવણુ તમ જોવું જગતમાં,

૩૯

શકે કેદી કાંઈ આવળું કરિ આપે ખુશિ થયા.	૪૦
જમાવી નાતોને બહુ જથ મળ્યો રેત્ર નદિયાં, તણાયો તોરી ત્યાં ઘસડિ લઈ જાશે પુર 'કિયાં; મને માને મોટા નરક મહિ બેઠો સ્વર્ગ નિરખે, કરેલાં ક્રમોં, દુષ્ટ નિરખીને ચિત્ત દરખે.	૪૧
પણે રાંડેલી જ્યાં ફરતિ દુહિતાં' ધર વિષે, તથાપી પોતાની કસુર જરિ પીતા નચિ-લે; કરેલાં ક્રમોં છે પર બવ તણાં રાંડે દુહિતા, લખેલું વિધાત્રી કરશું કયમ આપ જનું કિયાં.	૪૨
દયા દીલે શાની નિરખી બવ નાની વય થકી, બજેલો બાળાનો ઉગડ ઉર ધારે કયમ નકી; રહે રાજ પોતે વરણુવ કરી કાર્ય નિજનો, વસાવી બાળાજે લગુવય વિષે એજ જશનો.	૪૩
જાને ત્યાં સુધીતો સ્વરગ સમ પોતે સહુ ગણે, કરેલાં કામોને નિરખિ નજરે ના નિચ દહે; રિખાતી જોતોરે' દિકરિ દિવમાં શું દુષ્ટકરે, અમે તો પર્ણાવી કરમ ગતિ તારી નબળી તે.	૪૪
કહો શું એ માંહી' રજનક જનતી તે કરિ શકે, વિધાત્રી છૂટીના દિવસ મહિ લેખો સમખને; અમે જાણી દીધી કરમ ગતિ તાણી લઈ જશે, નિરખાયે સર્વે અનુભવિ બની એમ વદશે.	૪૫
રહેલું સંતોષી તું સમ ધગી રાંડી રજગતી, ફરે છે તેનાથી અધિક સુખ તું અમ થકી; કહી એવું રાજે ધિરજ ધરવાને શિખવતા તથાપી કોદીને અવગુણ ગણેના સ્વમતના.	૪૬
તું મારી પુત્રીછો જાન કુળનું છે જગતમાં, રહી તે હું પાસે ખુશ થવું ઘટે આપ ઉરમાં; પરાયો જતાં કે' અવગુણ કશે આપ ધરમાં ? તું જીવે છે પુત્રી અવરિત નથી કાંઈ સ્વજનમાં.	૪૭

સહુમે રાંડે છે નવિન નથિ પુત્રી તુજ તણું,
બહુ તારા જેવી રખતિ રહી શું મુખ કહું;
નથી ખાવા પીવા વસન ન મળે કાંઈ વેવપુવિષે,
ટુંકારા ખાવાના સ્વજનહિનચિતે બળિ જશે. ૪૮
તને તેવી પીડા લગિર નથિ તારા બાવ વિશે,
રહું ખાતું પીવું તુંસમ બિજિ રાંડેસિ ન હશે;
ધર્યું તારે મારે વિતહિન ધરી જન્મ મુજરે,
વિચાર્યું તારું મેં સકળ સમયે શુભ હદયે. ૪૯
તયાપી પોતાની સકળ દુખ સેવતી નિજ રસુતા,
વિચારે ના મુખે શિશુમય વિષે લાન દુખ આ !!!
બખાણું મોઢેયી કરમ નિય તો ઉચ્ચજનમાં
વડે માને આપે મુરખ સમના લાજ મનમાં. ૫૦

દોહરા.

એ રીતે ઉઘી મતી, આપે બાપ અગ્નણ;
આપ એજ દાંકે મુરખ, કરેતો વડાં વખાણ. ૫૧
પણ કુદરના કાર્યને, કરી શકે શું બાપ,
ખાય પિયે તદવી દિયે, દુટ બાપને શ્રાપ, ૫૨
સમજે શિશુપણું છુટતાં, બાળા મટતાં બાળ,
બેવકુશી જોઇ બાપની, ચડે કારમો કાળ. ૫૩
નાણુપાણુ સમ ગણે, પડે સહિ પરિનાય;
૩ પાવકથા પીડા વધુ, સહે ધસતા દિન રાત. ૫૪
રમ્ભતિ પરણ્યાની પર હરે, રહે રાંડ્યાનું લાન;
નાની વયમાં અણસમજ, મન થતું પછી મસ્તાન. ૫૫
જોઇ બીજી સાહેલિને, પરણી સાસરે જાય;
ત્યારે પુછે માને, કાં હું થી ન જવાય ? ૫૬
માત હહે રાંડીજી તું, ધણી તારો પ્રભુ ધામ;
ખા પી આ ઘરમાં રહે, પરમના રટજે રામ. ૫૭
અશ્યતા આ અમલને, ગણે ગોરિ મન કાળ;
બળતી રે' બાળા સના, આંખે આંસુ ધાર. ૫૮

એ નીતીના નિયમમાં, રહે જાપડી રોજ;
તો પણુ તેને શિર ધરે, અણુધટતો અતિ જોજ.
સહુ સંસારી કામમાં, કરિ નવ શકે પ્રવેશ;
શુભ કામે ક્યમ સંચરે, વધુ વિધવાનો વેશ.

૫૯

૬૦

આર્ય વૃત્તની નિરમાલ્યતા.

દોહરા.

મોઢાં મેઢાં સમ જુઓ, નહી શરકે નુર,
બેબેં છરિ ધરતાં કરે, માયા તણા મજૂર.
મુખપર બેસે માંખને, ઉઠાડવાનિ ન આય;
એશું અધિક કરી શકે, હાય હિંદુ બુગિહાય.

મનહર છંદ.

શરનહીં શરીરમાં નુર નહીં મૂખપર,
ધર્મ તણા ઢેંગ પણુ આપે અનાચારી છે;
શૌર્યનું ન કાર્ય થાય ડર જોઇ નાશી બચ,
લડાયક જુરસા ગયા રહી બ્યાં લાચારી છે;
મૂઠી જેવા મનુષ્ય રહેછે રોજ મંદવાડે,
પ્રજા દુષ્ણ જાડે પેલા જેમ બાગનારી છે;
ખાગી જીંદગીને રાખ્યું ત્રીજતાનું તેજતન,
ખાળ લગન હિંદમાં આતારી બધીહારી છે.
લાભ જોઇ વેપારી કરેછે રોજ રોજગાર,
જોને જગતમાં લાજ પ્રાણ થકી ખ્યારી છે;
નાદારી દેખાય માટે ચરી સામે લડીમરે,
દેશની નાદારી દેખી કાયાને પ્રજાળી છે;
શ્વસતસૂતા દુઃખી દેખી કાંન લડે માતતાત,
ધરમે અધર્મ થઇ મતી એવી ટાળી છે.
લાલ જોઇ હિંદુ તણા હેતુ હોશ ઉડી ગયા,
શુરવીરતાને સાટે નાદારી વધારી છે.
રૂઢીનો જૂલમ માત તાનનો જુલમ મહા,
નૃહી આખરની કવિ ધોસરીઓ ધારી છે;

૭

૪

હોય જો સધારો તો કુધારો માને અંધમતી,
કુમતી ગ્રહીને જેણે સુમતી વીઢારી છે;
મૂરઝે અંધારા 'ગાર માંડી' હડસેડ્યા હવે,
નરકના કીડાને નરક સુખકારી છે;

શીખ આપે શાણા ત્યારે વીખ જેવી માને મન,
હીંદની હાલત સારી ક્યારે આવનારી છે ?

૫

નાનાં બાળકોને પરણાવવાનું મહા પુન્ય,
આવી હિંધી મતી લુચ્ચા મૂરઝે ઉતારી છે;
આપ તણા લાભ માટે પાપ પ્રજા છેડે બાંધું,
સ્વર્ગની નીસરણી ગુરૂને ઘેર ધારી છે !!!

પતીત પ્રજા બને તો ગુરૂનું ગુમાન નબે,
ધુતી ખાય ઢાંગી બની આપે વેષધારી છે;
ચક્રરે ચડાવી શીર છેદન કરેછે રોજ,
રખોજ કરીજે ગુરૂની દુનીઆં ધુતારી છે. !!!

૬

મૂરૂ કહે તેજ જ્ઞાન ગુરૂકહે તેજ માન,
દુષ્ટ મૂરૂ બંધન અતીશે દુઃખકારી છે;
ત્રાસે તો છે દોષ વળી નાસે તો વિશેષ દોષ,
વીમાસ^૩ તો વધતી પ્રજા વટલનારી છે;
ગુરૂ દુષ્ટ વચન તે વેદ ભેદ જેતું માને,
ગુરૂ જ્ઞાની કે અજ્ઞાની મતીતે ન ધારી છે;
ગુરૂ નાંખે નરકમાં ગુરૂ નાંખે સ્વરગમાં,
ગુરૂના ગુમાને બાન સાંનતો વિસારી છે.

૭

અણુ બનાવનો અંકુર.

દોહરા

મન મળતાં નથિ રમહિ વિષે, જે જોડાં જોડાય;
અણુબનાવનો એ થકી, અંકુર ઉદ્ભવ થાય. ૧
અંકુર વધતા આગળે, વડું વૃક્ષ થઈ જાય;
દંપતિ એ વૃક્ષે ચડી, અણુસમગ્ર અથડાય. ૨

૧ ખાડો. ૨ તપાસ. ૩ સાચું જોડું માનવાનું કરે. ૪ પૃથ્વી.

રોળા વૃત.

પ્રથમ ન પ્રીછે પ્રેમ, નેમશું ધરવે જામે,
 કહો પછીજન કેમ, સૂળ દંપતિ દિલ પામે;
 મન જૂદા પડિ જાય, મળે નહિ મન લગ્નેથી,
 વગઇમાં વીંટાય દંપતી હ.ય ! મનેથી. ૩
 નર આ છે નિર્માલ્ય, નાનકો નમવું શાને,
 વડી એ થકી હુંજ, એમ મહિલા મન માને;
 દ્રષ્ટે નિતદિલેલ, સ્વામિની હોકરવાદી,
 મોટપમાંથી ઠરેલ, નારિ સાસરિયે આવી. ૪
 વહુ વધુ ગુણવાન, બાપડીને વર બાળકા
 એ વચનો સહુ તણાં, પ્રેમ દોરીને દાહકા!!!
 સમજૂ શાણી નાર, નાનકો નાથ દિસે આ,
 દુઃખ તણો નહિ પાર, એમ નર નાર કહે જ્યાં. ૫
 સાસરિયામાં નાર, સમ્યક્તા ચિત્તમાં ધારે,
 ખિયર થકી શિખસાર, સમજુ થાવા સહુ આવે;
 રેંવું સારી રીત, પ્રોત સાસરિયાં કેરી,
 ખરિ ખેંચવી ખચીત, એ અસર ઉર ધણેરી. ૬
 તેથી તરણી તળે, બંધી ઉછાંછળિ ટેવે;
 જયું સાસરે થયું, વધુ ગણ્યાં જરા લેવા.
 આ હેતુ વિણ અવર, હેતુ નહિ નારી મનમાં;
 ગોરી ગંભીરાઇ, એથિ ધારે નિજ તનમાં.
 નાથ હોય નનજ ઘેર, નાનકો જામ નિશાળે;
 સમજે નહિ કંઈ પેર, ઘેર ટટે જિવ બાળે.
 પળવે નિત્ય માબાપ, શરમશી નરને નિજ ઘર ?
 પત્નીને પરિતાપ, નાથ ગણુ સમજૂએ ઊર!! ૭
 આઘપેઠિ જે અસર, ખસે નહિ અંતરમાંથી;
 એથિ નારિની નજર, નાથ ગમ નળાળી થાતી. ૮
 હું શાણી સમજેલ, એવું ચિત ચતુરાં ધારે;
 ગોરી ઘેર મળેલ, “સમજુ વહુ” એવું ઉચારે.

એ અંતર અભિમાન, અંગનાને આખો ભવ;
ખસે નહીં કો વાર, એજ અંદરનો ઉદ્ભવ.
ભણી બને ભરથાર, પછી સમજૂને શાણો;
નેહ રહે નહિ નાર, પ્રથમ મતજે અંધાણો.
શામા શિક્ષા ગ્રહે, નીજ જેવી નારીની;
બિચાર ના ઉર લહે, વધુ સમજણુ વિવાની.
ધાય સ્વામિ સમજેલ, પછી સ્ત્રી મૂરખ બાગે;
ખાપે થઇ આઘેટ, કેમ મત તરણી ત્યાગે!!!!
સાસુ સસરા તણી, કરી સંપાદન પ્રીતી;
એજ મને ગણિ ધણી, ગ્રહેના સમજૂ રીતી.
નિજ મતનો રે' નાથ, એવું નારી ઉરધારે;
ખાજા બીડે ખાથ, વાલથી પછિ વઢવાડે

૧૦

૧૧

૧૨

નરમ ઉપકેા.

માસિની વૃત.

દિપક કરગ્રહીને, કોઇ કૂત્રે પડે છે;
જન સહુ પછિ તેને, ખુપ ગાંડો ગણે છે;
ચિત સુખ ગણિદૂખે, અધકૂપે બિચારે,
તદપિ ન યશ પામે ન્યાયનો નેક ધારે,
ત્યમહિણુ મતિધારી, બાળકગ્ને વધારી,
શિશુ હલિ ઝટ નાંખે, કારિ ધારી કટારી,
ચિતજરિ નહિ શંકા, રે'સતાં શિશુ હાથે,
પરમદિલ દયાળુની ધરી છાપ માથે.
હદ થઇ હિણુ બાગી, જગી જ્નેતાં જણુશો,
મુરખ સુધ રહે તો, આખરે માર ખાશે;
ત્યમ થયું દિલદોસે, ઉંઘ આવી અતિશે.
ધર બળિ બધું જશે, તોયના સાર લેશે;
મરત ભુમિ દિસે છે, ભવ્યતાએ ભરેલી;
તદપિ તણુખલાની, નીચ ધારે કરેલી.
બળહિણુ બનતાંશાં, બાળકગ્નેથી બાળો;
નિરમુગ સહુ થાશે, છેક લેતાં ઉછાળો.

૧

૨

૩

૪

જિવન જગત માંહી, જીવ સાથે જડેના;
 ગુણહિણુ બની આજે, આર્ય ગૂમાવનાહા !
 જિવન જતું રહ્યું છે, જર્જરી ભૂત દેહ,
 સુખજન કયમ થાશે, નીચનો ધારિ નેહ ?
 મરખ જન કહે છે, આપ સાહસ બનો છો.
 પથ શુભ પરવારી, વાટ આડી ગ્રહો છો,
 કરમ શુભ નથીને, શુભની ધારિ આશા;
 મૃગજળ નિરખીને, આખરે છે નિરાશા. ૬
 તદપિ નયનની છે ભુત એ ભાળતા ના,
 ધસવું મૃગજળે એ, વાંઠ વીચારતા હા !
 કુપથ સ્વપ્ન માંહી મધ્ય રસ્તે પડેલો,
 કરણ સુખ્યું નથી જો, છોડી સીધો ચડેલો. ૭
 ત્યમ થયું મમદેશી, લોક ભુત પડ્યા છે,
 સુપથ તજિ સ્વદેશી, નીચ રસ્તે ચડ્યા છે,
 કહિ નહિ અટકે એ, પુણ્ય થાક્યા વિનાના;
 બધર નજીક જોને, શંખ ટુંક્યા નકામા. ૮
 નયન નિરખવાનાં, નાશ પામ્યા દિસે છે,
 નિરખિ દિપ શિખાનેર, શું પતંગો પડે છે !
 ચિત શુભ થયું ધારી, વેદનાને વિસારી,
 તદપિ વધતિ દીસે, બાળલએ બીચારી ! ૯
 દુરખજ દિસતા શા, આર્ય દેદાર બાળું.
 ભરત રણ ભુમીના, વીર ક્યાં યાદ આણું ?
 સરખ વહિ ગયાને હાય દીસે લીસોટા !
 નંકર જન જવાથી, ખોખલા જોડે ખોટા. ૧૦
 દમડિ તણિ દિસેના, દેહમાં શક્તિ સાચી,
 ફટ દધ ડુટિ જતા, ફૂલડી હોય કાચી;
 પર વરવું ન પ્યારે, કોદિ વિદેશ માંહી,
 ચવન તણિજ ભયા, શીખવી કોદી નાહી. ૧૧
 દિસનિન દિલમાંહી, શક્તિ, એ સુચવે છે,

જડ મતિ જન માંહી, ન્યાય આવા વસે છે,
 અવાર જન કદાપિ, નિરખે ન્યાય આવા;
 વદવું શું મુખ એને, છો પશુના સગાઓ, ૧૨
 પશુ થકી પડતીમાં, દીસશે આંખ એને,
 શિંગ પુછ તણિ ખ.મી, ચીન વિચારશે એ;
 સકળ જગત માંહી, ભારતીની^૧ સુકિર્તી.
 ઉઠળતિ ઉ.ધીની,^૨ છોળ જેવી સુમુર્તી ૧૩
 જનક જગ વિષે છે, પુરુષ પ્રખ્યાત પ્યારા.
 સુરસ ગ્રહિ રહ્યાતા, ન્યાયના નેક ધારા;
 તનુજ નુર વિનાના, એ પિતાના બન્યા છે,
 જ્યમ દિપ પછવાડે, અંધતાં આવી દિસે !!! ૧૪
 પ્રખળ ગતિ દિસે શું, કાળને કૂદવાની,
 ચડતિ પડતી દીસે, રંકને રાજ્યાની;
 પડતિ પુરણ પેષુ આર્યની આ સમામાં, ૧૫
 ચિનહ ન ચડતીનાં છે નહીં ન્યાયવામાં; ૧૫
 ચડતિ ક્યમ થવાની ચાર^૩ કામો તજ્યાં છે,
 કુમતિ વધતિ ધારી વે'મ જળે દ્રવ્યા છે;
 નિકળવું ગમતુંના કાડનારા નકારા,
 વિષદ મહિં વસનારા જીવ છે બોલનારા! ૧૬

ભરતભુમીને આશ્વાસન.

દાહરા.

સમજણની સંસારમાં, જન્મ્યા પછી જરૂર;
 વિદ્યા અમૃત આપવા, સહુને હચ્છા ઉર. ૧
 સમજણ વિણ સંસારમાં, મનુષ્યન મહિમાં^૫ માન;
 જ્ઞાન વિના નાદાન નર, ત્યમ ગોરિન ગુણવાન. ૨
 ખલક^૬ વિષે ખોરાકનું, ભૂખ સમયમાં ભાન;
 વિણ ભૂખ જો ભક્ષણ કરે, થાય અજીર્ણ નિદાન. ૩

વસંતતિલકા વૃત.

હે ભૂમિ ભારત તણી તજ શોચ ચિત્ત,

જાણે ન સુખ મન હીત અને અહીત;
 ચિંતાશિ તૂજ ચિત શાંત રહે ચતૂરાં,
 બાપુ મુઝાન જરિ, છે વિધિ કાર્ય એવાં ૪
 જ્યાં જ્ઞાનવાનનરનાર તતં વધારે,
 સંખી સદૈવ વસતાં ધસતાં સુધારે;
 બાવિક બારતિ તણા તનુજો હતા તે,
 વામ્યા પ્રકાશ હય સ્વર્ગ વિગે જતાં તે; ૫
 કિર્તી ન આહિ ચિત દેશનું હીત આહું,
 એવા સુધીર, થકિ આહિં નહી વસાયું;
 કાળે થપટ હણિ છે પડતી થવાને,
 તો શોચ કેમ ચિત માતુ ધરે અત્યારે. ૬
 જ્યાં પ્યાર સાર નર નાર મહીં વસેલો,
 દોડે કાદિ નહિ ચિત્ત થકી ખસેલો;
 તે પ્યાર જોડિ કરે દંપતિને હુરેથી,
 કોદીન દૂર ખસતો વસતો પ્રનેથી. ૭
 છે પ્યાર રીત જન બે પડકે સુભાવે,
 નાસેન કોદિ અતિ શાંત દિસે સ્વભાવે;
 એવા સુશીલ પુર હીતકરને તજીને,
 બેઠા કુસંપ કુમતી રૂઢિને સજીને. ૮
 છો પ્યાર જાય પણ ના રૂઢિને તજીશે;
 શાસ્ત્રોનિ સ્વાર્થિ નજરે જરિના જણાશે;
 પૂરો ન પ્યાર પરબે પતિ પતિન ચિત્ત,
 જાણે ન આપ તણું છે હીત કે અહીત. ૯
 વાત્સલ્ય બાવપિતુમાત તણો ધરે ત્યાં,
 કો' કેમ પ્રેમ વસશે જઈ દંપતિમાં;
 છે ના જરૂર ઉર પ્રેમ તણી પ્રસંશા,
 માંડી દુકાન શિયુ^૩ ! શું વકરા^૪ની આશા !!! ૧૦
 જાણે ન પ્યાર પણ પ્રાણ તણી ધરે છે,
 આહુતિ અગ્નિ મહિં હાડ હવે જળે છે;

- જન્યકમાન સુખના સુખના શરીરે;
ના પ્રેમ નેમ જરિ ભારત માંહિ દીસે. ૧૧
- દેવી થની દહનજે પતિ પ્રેમ ધારી,
જાણી સદૈવ શુભ શું ગઇ તે બિનારી !
છે જ્ઞાન નાશ કયમ પ્રીતિ ઝરે વધે કો,
ક્યાંથી થવાય સતિ ? નાશ થતાં પતિ કો. ૧૨
- સંસાર સૂખ બહુ સાર, નાપ્યાર લાગે,
કો' કેમ બાળિ બળવાળિ વૃત્તીનમ્ભજે ?
જામેન જોરે કરિ વૃક્ષ વડું વપૂમાં,
છે જ્યાં નવૃક્ષ કશિવાર હડી જવામાં ? ૧૩
- જ્યાં પાક પ્યાર પણ પ્રજાવળિ જાય પ્રાણ,
રે'વાય કેમ શરિરેતજિ જાય પ્રાણ,
પ્રાણાંત થાય તુટિ જાય કદાપિ પ્રેમ.
કાઠે નિયોગી દિન, જીવન, મૃત્યુ જોમ !!! ૧૪
- જોવાંત પ્રેમ અહતાં ઉરરે' ઉદાસી,
રે'કેમ જીવ મળતા ? પ્રિતના પ્રકાશી,
છે ના વિકાસિ કળિ ત્યાં શું સુગંધ જામે ?
તેનો ન યોગ્ય ઉપયોગ મળે કટાણે, ૧૫
- ટાણા સિવાય ખરિના ખુબિઓ જણાતી,
પ્રીતી તમામ ઉપયોગ બિનાની આતી,
રે' વાંસના ઉર વધુ સુત વંશ રે'વા,
દાદો જની દિલ્લખિયે સુખ સર્વ લેવા. ૧૬
- ત્યાં તું હિંડોએ મુગ જોગે ન થયો પિત્તા જ્યાં !
આતાં યુવાન સગશાન સુતો જઇ ત્યાં !!!
તારાં કરેજ તુજને નડવાં નકી છે,
આથી અધીક જુજરે મુજને વકી છે. ૧૭
- માટે તું જાગિ નર જો તનમાં તપાસી,
આ દીસતી શું વધુ આર્ય પ્રજા ઉદાસી,
ના પુરૂ મૂખ શુર વે'ણ જુહાં ઉચારે,
રૂઠી વિરહ વદતાં દિલ રૂઢેશ ધારે. ૧૮

એવા થયેલ મતિ હીણ મિથ્યાભિમાની,
 તારી તમામ મુગ વૃત્તિ દિંધી ગુમાવી;
 હે માત તેથિ તનુને નળળ દિસેઆ,
 સંસ્કાર થાય સુવરે ભક્તિ ^૧ભારતીના.
 જાણે કદાપિ નુકશાન પછી રનિવારે,
 તે દીન વીર બડ ભારતને સુધારે;
 આદીન વાણિ વહું તે સુણે ભરતીને,
 હ્યો સાહિ, ભાઇ તજિ દૂડિ રૂડી વૃત્તીને.

૧૯

૨૦

બાળકોને શામાટે કટારે મારવાં ?

રાગ દેશી.

“નહિ વિસારિયેરે, આ રૂઢિયામાંથી રામ.” એ રાગ.
 નહિ વિદારિયે રે, કટારિયે નાનાં બાળ, નહિ વિદારિયે. રેક.
 આવે ઘરે મીઠજાન^૩ તેને, ખાનપાન દષ્ટયે શૂન રીત;
 બાળ પોતાતાંને બાળિયેરે, બાળ લગ્ન ઝાળે વિપ્રીત^૪ નહિ. ૧
 પાળક આળશી ટાળક થાનું, ન માખાપની એ રીત;
 પાડ બ્યારે ચીબડાં ગળે, ત્યારે કોણ કહે એ પ્રીત. નહિ. ૨
 અન્ન વપૂ પર પહેરી શકે નહિ, નહિ ખાવાનું બાન;
 એવા સમયમાં વરાવિયે રે, ત્યારે બાળ પુરાં હેરાન. નહિ. ૩
 ખાર શું તે તણમાર ન જાણે, શી આણે તકરાર;
 ફૂર માખાપ કરાર કરે ત્યારે, હજારવાર ધિઃકાર. નહિ. ૪
 પેટ પુરું કરે એથ અવરની, નહિ જંજળની જાળ;
 એવેસમે પાપી પારંધીરે, જાઘ પાથરે એને જાળ. નહિ. ૫
 માણી ન જાણે રૂઢ માખાપો, સારી રીતે સંસાર;
 ખારસો આપે વેવલારે, ખરી રીત જણાવી ખાર. નહિ. ૫
 શેણીત^૫ સોપાઇ જાય શરીરથો, તેજ જતાં તતકાળ;
 અડવડીઆં એને આવતાંરે, વિશ વર્ષમાં આવે કાળ, નહિ. ૬
 બાળપણમાં બાળને સંગત, બાળાની નડીં બેશ;
 બાળા જેવા બાલકારે, બન્યા આજ નરો વિશેષ. નહિ. ૭

૧ સ્વસ્તી. ૨ દુર કરે. ૩ મેમાન. ૪ ઉત્તર. ૫ લોહી.

જીવતે મુવા જેવા જગતને, બાળલગ્નથી બાળ;
વર્ણશંકરની દેશનેરે, આખર ચોટાડી ગાળ. નહિ. ૮
આયલા બીકણ બાળકો થાતા, મુખપર બેસતી માંખ;
આર્ય ભૂમિની આ દશા તું, શ્રીહરી શાને સાંખ. નહિ. ૯
દેશ તરો ઉત્કર્ષ થવા કરી, હર્ષ કરો જન કોઇ.
લક્ષુ લાત લગવજ્યોરે, બાળલગ્નને રેશો ન રોઇ. નહિ. ૧૦

બાપનો ધર્મ શું ?

રાગ દેશી.

ધ્યાને ધારિયેરે, માઆપ, ધરમ માઆપ, ધ્યાને ધારીયે ૧૬૬.
પોપણ કરવું બાળતું એછે, બે સકળ સંસાર;
સોપણ કરવું લોહિતું રે, એવો ક્યાંક નથી કરાર. ધ્યાને ૧
૧અર્ચક ઉછેરવામાં હંમંગને, સંગથી શાંતી થાય;
ખસેડી કોનાં ખાડમાં રે, કરો માઆપ વિચાર કાંઇ. ધ્યાને ૨
કેલવણી પૂરા કોઈથી દેવી, ખાનપાન ચપરીધાન;
રીકમાં બે રખણવશો રે, લો બાળ પરાં હેરાન. ધ્યાને ૩
બેને માટે મુખ મેલેમત વેડી, અવનીમાં એક વાર;
જીવજંગ પેડે બજારે, કેમ આપણે આપણાં બાળ. ધ્યાને ૪
લાલગવવા લક્ષવાર, કરો ઉપાય આપ્યા હંમંગ;
તાતે તેલે ન નાંખવારે, એવું ઝોગળી બસે અંગ. ધ્યાને ૫
ખીલતા પ્રકતે ખીલવા દેવું, એછે બગેચર ન્યાય;
અણ પાક્યું તોડી પાડતાર, એતો આપે સુકાઇ જાય. ધ્યાને ૬
જાતન રાખી બેગવર કરતાં, પેતરવાં રાખવાં રોજ;
રોગમાં રીખી ન રાખીયેરે, એને બગણા નાંખી બોજ. ધ્યાને ૭
નામ રાખે નિજ ફૂળતું એવો, કરવા ચાહે સત;
ફૂળ બોળણુને નીકળ્યોરે, તો તમેજ પુત કપૂત. ધ્યાને ૮
નાનૂક નાનકાં દોડતાં દીસે, બાળકો બાળે વેશ;
કારમ્યાં એને કેદમારે, નવ નાંખતાં પટ્ટી કેશ. ધ્યાને ૯
શિક્ષણ શુદ્ધ વિવેક વિવાનું, દઇ કરો હાપણુવાર;
પણ હણો નહી હાંશથીરે, બાળલગ્ન તણી તણવાર. ધ્યાને ૧૦

૧ છાકરાં. ૨ હુમડાં ૩ મુઠકેલી. ૪ સર્વ ૫ ન રોગી,

સુખ સંસારમાં સામટું ચાખે, દુખ દેખે ન કોવાર;
લક્ષ્મી લાયક લેખમાંરે, લખે બાળલગનને બાળ.

ધ્યાને ૧૧

ધ્યાર પરદેશમાં કાં ગયો ?

મનહરછંદ.

વરવા કઠીને વરસોડા ઘેર ઘોળા જેવા,
ઉભા હિંટ જેવા વર રાગ તણા વેશમાં;
ધ્યાર તલભાર પરખાય ના પતીત રીત,
હીતનો ખચીત ખસે વસે ભુંડા વેશમાં;
નેમ નહી પ્રેમ બાંધ્યા નેમ તેમ નભે દેમ,
રહે ચામે ભવ એમ દાપ્તી તો દેશમાં;
પળતો પેખીને પતીધ્યાર પ્રવનમાંથી પછી,
ધ્યાર પરવારી પરવર્યો પરદેશમાં.

૧

મનમળવા શિવાય મહોખત શી ?

મનહરછંદ.

ઝોળખાણુ વિના ન ઉમંગ ઉર મોહીં આવે,
ભાવે નહીં વસવું ભવો ભવ એ વેશમાં;
પ્રાણીને પકડી પારધી ધરેછે પીંજરામાં,
ધ્યાર વિના, પીડાયો વસેછે એ પ્રદેશમાં;
ઉડવાને ઉરમાં ઉત્સાહ પણ અપંગ છે,
નહિતો વસત નહી વાલ્લાથી વિદેશમાં;
ધ્યારનું કીપીયુશ પીતાં પતીત પાવન થાય,
જેડું ન જોડાય કંઈ કામની રે' કલેશમાં.

૧

લગનનો કાયદો એવો કાં ?

મનહરછંદ.

બાળકને દહને બદામ દામ હરી લેવાં,
કરી ખુશી તોય કુર ગણેછે એ કાયદો;
ફંદમાં ફસીને ફાંસી ફાગટની ખાય, કુલી—
કુલમાં કુલાય ફાંસીખોર ગણી કાયદો;

વેદના સહેછે વંશ વેદના વિચાર વિના;
વરાવીને વાવતા વિનાશ તણે વાયદો,
ફાયદો ફાંસીનો લ્હાવો લેવા તણી લાલચેછે;
હઠે તેમ કરો કાઠ કાયદો ઇલાયદો.

૧

કસાઇને હિંદુ માખાપોમાં શો ફેરફાર ?

મનહર.

પાળી પોશી પ્રીત ધારી ધારી કરમાં કરારી,
નાંખતા વિદારી પ્રાણી જાણી નેમ નેરમાં;
પાઈ પય પોતાતણું પાળતાં રાખીને પ્રેમ,
શાણું બની લગ્ન કરે શીશ તણું શોરમાં;
હાથે હણતા ન હણવાનું હથીયાર રાખી,
અવરને હાથ આપી રેસી નાંખે રોળમાં;
હાંસલ ન હોય પણ હર્ષ આણી હણી નાંખે,
શોછે ફેર ફાર હિંદુને લલાલ ખોરમાં ?

૧

બાળ લગ્નથી થતી વિધવાઓ.

દાહરા.

બાળાને પરણાવતાં, મનમાં માને લાવ;
રાંટે રામા લાવથી, ઉધો થાય ઉદાવ.
લાવ ઘડિક લેતા જતાં, આખા બચનું સાલ;
વિધવા થઇ ઘરમાં વસે, પુરા થાય હવાલ.
સ્થિતિ વિધવાની દુખદ ગણિ, દાઝે ચિત માખાપ;
આખો ભવ ઉભું કરે, પેટ પાળિ હણિ પાપ.
પણ પોતે પસ્તાયના, નેમ વિધવાનો વેશ;
આપ કાર્યથી અવર દૂખ, તોય ન દિલમાં દેવ.
કુચાલ બાળલગ્ન તણો, જે વિધવા કરનાર;
તેને ન તને કાઠ દિન, અહે ગુણિ ગણિ માર.
બાળા રાંટે બાળ પણ, છતાં તેનિપર દેવ;
ધરે, ધરાય ધરા પરે, નીદે ચાલ ન લેશ !
કારણ વિણ કારજ કદી, આ જગમાં નવ થાય;

૧

૨

૩

૪

૫

૬

છતિ આખે આંધા બને, પણ દારણ ન તનય.	૭
બાળવગ્ન દારણ થકો, બનતી વિધવા બાળ;	
વિધવા પર પડતો જીવન, પણ નવ તરે કુચાલ.	૮
નાની વયનાં લગ્નથી, વિધન વીધવા રૂપ,	
નિરમે પોતે નજરથી, તોપણ એસે ચૂપ.	૯
આપે થયું અદિણ છતાં, અમૃત માગિ અગ્નણ;	
પ્રાશન ^૧ વંત પ્રીતે કરે, કેમ ન નિકળે પ્રાણ ?	૧૦
આપતણી ઉંધી મતી, માને સરસ અગ્નણ;	
કમુલ કરે નહિ ભૂલનિજ, ^૨ કરડી કાળા પાણુ. ^૩	૧૧
કદિ ન વિચારે ચિત્તમાં, આછે મારી ભૂલ;	
પણ ફરતા રે ^૪ એવકુક, ફેગટ કરના ફરવા. ^૫	૧૨
વિશ વર્ષે સુધિ બાળને, વ્યાધી અધિક પ્રકર;	
આવે કાળ સમી સદા, બહુ બાળક મરનાર.	૧૩
મામાપોતી ભૂલને, સમજણ નહિ શિશુ સ્તીત;	
એ વયમાં વ્યાધી અમલ, આવે ગણે ખચીત.	૧૪
પરે બાળ બાળા બહુ, નાનિ વય નિરધાર;	
એક મરેતો અવરતો, બગડે સહુ સંસાર.	૧૫
બાળક નાની વય વિષે, પરણાવે ધરિ પ્રીત;	
મરતાં બાળા ભવ બળે, હિતમાં થાય અહિત.	૧૬

હરિગીત છંદ.

નાની ચયે બાળક મરે ભવ બાળકીનો બળિ જશે,	
થયું જે પતીતું મૃત્યુતો, અપશુકનિ સુદ્ધ સુખ બોલશે;	
બગડે બિચારીનો અધો ભવ લીદુ રૂઢી જીલમથી,	
પણ તે ન ગણતાં કોજરા અપશુકનિ માને ચિત્તથી.	૧૭
હોશે અમે પરણાવિયો જ્ઞાતી વિષે કિન્નયા થવા,	
પ્રુબ અરમ્યું ^૧ વિત હિત બાણિ ચિત આ દુષ્ટ દિવસો દેખવા;	
પરણાવિયો બાળક અમે લીધો રૂડો લાવો ધણી,	
અવતાર બગાયો છે અમારો કાળ થાતાં તે તણો.	૧૮

- વહુ આપિ પગલાંની નહરી દામ દરિ બેઠા નહી,
વિવા કર્યા ત્યાં જરિક મુખ આજ્ઞગતમાં દીકું નહીં,
ઉલટું અમારું બગડિયું આવી વહુજ અભાગણી,
એથી થયું અનિશે અનીષ્ટ અમારું એવું ચિત ગણી. ૧૯
- મેણું હમેશાં મારતાં સાસુ ન ચિત શંકા ધરે,
પજવે પુરી, વિધવા બીચારી, કાળ આગળ શું કરે?
ધરમાં થયું જરિ જ્યાન^૧ તો વહુ રાંડ થઈ નીંદાચ છે,
લાખો તણું નુકસાન નિત વહુથી થયેલ મનાય છે. ૨૦
- પણ ના વિચારે પાપિયો કુદરતનિ આગળ શું કરે,
પ્રભુ માર જ્યાં લાગે અસહ્ય ત્યાં કોણ કર આડા ધરે,
કુદરત નિયમથી કલટા આપ્યા તણું ફળ આ મળ્યું,
એવું કદી ગણતા ન ચિતથી પાપ વૃક્ષ ખડું શૂન્યું. ૨૧
- જેઝે જ્ઞાનવરમાં જરે વિણુ વય ન વામા સંગમાં,
પક્ષી પશુ પડતાં નથી પણ એથિ નરતા^૨ ઢંગમાં,
આવ્યા તમે આર્થો અધમ સ્થિતિમાંદિ^૩ કલટા ચાલિને.
તો ક્યમ સમ્મ કુદરત કરે ના લાથ શસ્ત્રા ધારિને. ૨૨
- મૃત્યુ તણું મરી શબ કુદરત નાચ આજનપર ખડી,
નિરખે તમાસો જગતમાં, પારે^૨ ન જરિ આડી પડી;
પણ તે તણા કિમતા નિયમથી જરિક આડા ચાલિને,
અદકાર આણે ઉરમાંતો કરતિ શિક્ષા જાણિને. ૨૩
- વય પકવ વિણુ કરતાં લગન બેસે ન મુખથી બાપડી,
છે રહી અધા ભાવ નહિ પુછતા બિચારી ક્યાં પડી,
સંભાળ તેના નિયમનો અધર્મ આણેથી જરી,
મુજતી નથી આર્થો કરે મૂકે નિયમ પર તે છરી. ૨૪
- નાની વયે નર નારિને કિષ્કોળ યોગ્ય ગણાવના,
પણ લાવ લાવની નજરથી નહીં બન્યા નિરખાયના;
બાળક બિચારો બાર વર્ષની વયવિષે સંસારમાં,
પડતો દિસે હા! જીલમથી કિનારના અંગારમાં !!! ૨૫

કો' ક્યાં સુધી કાનુન^૧ ભંગ થતો જુએ નિજ આંખથી,
કુદરત ન કોપે કેમ તેપર, જે ચિતે ગણના નથી;
પછિ ક્ષય અને નબળાઇનું અતી તિવ્ર શસ્ત્રજ વાપરી,
રે'એ શિશુને હાથ કુદરત કામ હાથમાં ચિત ગણી. ૨૬

દોહરા.

હાથમાં કામેથી સદા, કુદરત કોષ ભરાય,
ખાળક મરતાં તેજિ બહુ, પણ ચિત નવ સમજાય. ૨૭
કો આવીને આપણું, જરા કરે અપમાન,
કોષ ચડેને ચિત ચહે, કરવા વહું નુકસાન. ૨૮
તો કુદરતનો કાષદો, તોડો આણીતાન;
તો કયમ તમને નવકરે, કુદરત પછિ નુકસાન. ૨૯
અધમ તમારા કાર્યથી, અર્થકર મૃત્યુ થાય;
પાપ તમારે શીર એ, હાથે કર્યું ગણાય, ૩૦
દેશ વિષે વિધવા ફરે, સહે દુખનો ભાર,
ફટ ફટ સહુ કરતા તમો, બળી જતાં સંસાર. ૩૧
પરણાવી છે પણ તમે, રંડાણી તમ હાથ;
ફટફટ તમ હાથે થતી, આપે બની અનાથ. ૩૨
અખળા ઉપર અહરનિશ, અનુકંપા^૩ ધર હિં;
પણ એ શુદ્ધિ બળિ ગદ, થયા હૃદયના ફૂર. ૩૩
સામુ નણુંદ મેણું વહે, ખાવા નવ દે જર;
આપો ભવ રહતી રહે, વિધવા જન્મ અસાર. ૩૪
સાસરિયાં હિણુભાગિ કે' પછી પિયરમાં જાય,
માખાપો પણ માનથી, ચિતમાં જરિ નવ ચાંચ. ૩૫
ભાઈ અને ભોળાકાઓ, ગણે ચિતથી પાપ;
સહિ મેણું મારે જગે, વિધવા દુઃખ અમ્મપ. ૩૬
નિચ પગલાંની આ નણુંદ, કયો સાસરે નાશ;
ભોલિ પિવા આ જોગણી, આવિ હવે અમપાસ. ૩૭
વચન માર બે તરફના, પિયર સાસરામાંય;
કહો વિધવાનો જન્મ સહુ, કેમ સુખમાં જાય. ૩૮

આપ કૃતમથી આ થયું, તે ન ગણે માઆપ;	
ઉલટાં નીદે કર્મને, ગણે પુર્વ કર્યું પાપ.	૩૯
અરે મુખ્ય હાંધી મતી, ઉપજી ક્યાંથી આજ?	
આપ હાથ અવળું કરી, મુખથી કહેતા નાજ !!!	૪૦
જૂઠા બોલા જગતમાં, અવર ન તમથી અંતીક;	
કરો નીચ કામો છતાં, આપ ન ગણો અડીક.	૪૧
“હામાં પગ કર મુંઝવર” હાંધી મતી અમ્મણ,	
“તમે કર્યું ન કર્યું કહો,” પ્રભુ કયમ કરે પ્રમાણ.	૪૨
આવી વિધવાની દશા, અધમ આર્યમાં થાય;	
દેશ વિદેશે આ સમય, હિંદુ ઓય નીંદાય.	૪૩
“હિંદુ વિષે હા ! બહુ જીવન, વિધવા પર હમેશ;”	
થાય, વિદેશી મુખ કહે, તેપર ધારો દેશ !	૪૪
નીચ તમારાં કામ પણ, નીચ ન મૂખ કયાય;	
ખરું કહે તેપર સદા, અણુ સમજી ખીખાય.	૪૫
અણુસમજી કરતાં અધિક, અધમ હાલતે આજ;	
સ્નેહ શૌર્ય છોટાં કમી, નિચ ધારાને કાજ.	૪૬
વિધવાને કદુ વચન કહી, નિત્ય જણાવે ખાર;	
સાસરિયામાં સહુ જણાં, વિધવા સહે દુખમાર.	૪૭
આખર કંટાળી જતાં, બાળા બળિને ચીત;	
શ્વસુર ગ્રહેથી પિયર જઇ, વિધવા વસે ખચીત.	૪૮
નાનિ વયે વિધવા થઇ, જીવન સાસરામાંય;	
ખાવા નવ દે રોટસો, આખર બહુ મુંઝાય.	૪૯
પિયર કદાપિ ગરીબ કે, વખતે કો નવ હોય;	
નિરાધાર વિધવા સદા, ખુણે પડિને રોય.	૫૦
શુભ કામે સામેલ નવ, કરતાં જન કાવાર;	
વેશ વીધવાનો ધર્મો, જોઇ કરે ધીકાર.	૫૧
શકન ના જોતાં કતી, માને મન દુખ રૂપ;	
વિધવા શિર સંકટ પડે, આર્થો માંહિ અનુપ.	૫૨
બળિજળિ વિધવા બાપડી, જન્મ પુરો કરનાર;	
શુભ સામે માઆપની, આખર સાચવનાર.	૫૩

મરે આખર સહિત, ઘણી, કરે નીચાં નિત કર્મ;	
જેથી હુએ દેશમાં, આર્ય સનાતન ધર્મે.	૫૪
બાળકની હસા અધિક, દેશ વિષે દેખાય;	
થતિ દર વરસે તે છતાં, આંખ નરિ ઉદગ્રય.	૫૫
પડળ વળ્યાં આર્યો તણી, આંખે દિસે આજ;	
ધારાથી ધગતાં હૃદય, સુખનો જરિ ન આવાજ.	૫૬
એ સહુ બાળસગન તણી, ખરી દિસે મોંઘાણ;	
આપ લખે મેલા પછી, કરને માંડે કાળ.	૫૭
કષક નિધવાને ન દે, ખાચા પૂર્વે અનાજ;	
પેટ બળે પાપો કહે, આખર મહ નારાજ.	૫૮
એ ફળ સહુ શિશુ લખનાં, સહે નાના નાર;	
જિવતે ગુપ્ત જગમાં ગાયે, દુરાચાર વખનાર.	૫૯
જિવ ઉપર ધારે દયા, “જીવ દયા પ્રતિ પાળ.”	
ધરે નામ મોટું છતાં, હણે લાગનિજ બાળ.	૬૦

બાળસગનથી પ્રેમમાં પડતા વિભાગ.

દાહરા.

સત્ય પ્રેમ સ્વરૂપનો, બાળસગનથી નાશ;
હાંશન હૈયામાં જરી, કાયમ રહે કંકાસ. ૧

હરિગીત છંદ.

પરણાચતાં ધરી પ્યાર શિશુને એ વખત આનંદમાં,
રેતાં સદા માઆપ મનથી બાળ ધરીને ફંદમાં
આવી વહુ ધર આંગણે, રાજી તરત હૃદયે થતાં;
વહુ એક એ વખતે થતી માહીત કે ચિત બળ જતાં. ૨
સાસુ ગુમાન ધરે હૃદયમાં હું વડી આ ધર વિષે;
આવી ધરે ગૂલામડી વહુ હુકમ કરવા મન થશે;
બૂલી જતી પોતે વહુ તે વખત આગળ છે ગયો,
પણ આ વખત સાસુબની ઉર ગર્વ અદકો આવિયો. ૩
આ આવડ્યું નહિ કામ અણધણ વહુ મળી અમને જણે,
મરિ જાય કરિને કામ પણ વળણાય ના વહુ કોદિને;

શીખેત્ર સામુ ધીઃકારવા અધિકાર ઉમદા આપનો;
ખાતી મને, હરદમ રહે પગ ધર વિષે સંતાપનો. ૪
સારું કરે વહુ કામ પણ સામુથિ ધીઃકારાય છે,
સુખ રૂપ તેથિ ન “સાસરું” શૂળી સમાન” ગણાય છે;
આતી બિચારી નાનિ દુહિતા તાતધર રમતી હતી,
આનંદમાં ઉછરેત્ર જેને લેશ ગતિ ખીજી ન હતી. ૫
એ કેમ શીખે અવર ધરનું કામ આવી પહોંચતાં,
માહિત થતાં લાગે વખત ત્વમ સામુ ચિત દુખિયાં થતાં !!!
મેણું હમેશાં મારતી વહુને હૃદય દુરતા ધરી,
ના બાપ ધર દીકું કશું એવાં વચન શઠ ઉચરી. ૬
નથિ માલ વહુમાં કોડિનો મીકું ન માયે જરિ મરું,
આ મુજ ધરે પોષાય પણ ખીજે ન ચાલે આ કયું;
સામુ તણી નાખુશિ ખોટીની કરે દરિયાદ ક્યાં,
નાનો બિચારો નાથછે રડવું જમને દુખક્રિયાં. ૭
વસ્તારિના ધર કામથી નવરાસ ના દિનમાં મળે,
રાતે થતી નવરી પીયુ સુવા વખત એ શું કરે !!!
બાળા બિચારી બળિ રહે ના કોઇ ધરમાં આપનું,
આવી અઝણ્યા ધર વિષે સુખ યાઃ કરતી બાપનું. ૮
તેમાં નહારી સામુઓ સમજાવતી નિજ સતને,
વહુ તારિ છે બેટા નકામી તે ન અમને પરવડે !
નહિં દંબ વહુના કામમાં ધરમાં બગાડ બધો કરે,
સિદ્ધ નાથ તેથી માતનું સુણિ મારવાને મન ધરે. ૯
સહેતી બિચારી સકળ દુખ ક્યાં વાત પીતક જમ કરે,
પતિ સાથ ના બોજાય દિનમાં નાથ નાનો શું કરે ?
મા બાપના પુર દાબમાં દરિયાદ શાની સાંભળે,
વાતો કરે જે દિવસના તો લાજ હિણુ ધરમાં ઠરે !!! ૧૦

દોહરા.

માત તાતની રૂબરૂ, કરે દંપતી વાત;
નીતી છતાં વિરૂદ્ધ એ, ગણાય મહા ઉતપાત !!!
નિર્લજ મારો દીકરો, વહુ તણે વશ આજ;

અમે છતાં એ ખોલતાં, લેશ ન ધરતો લાજ.	૧૨
જુઓ હિંદના પ્રેમની, આજે દશા મલીન;	
વાત કરે ઉતપાત ગણિ, કયો પ્રેમને દીન!	૧૩
દંપતિ ઘુભ વાતો કરે, તે કયમ નિર્લજ હોય,	
અટકાયા આતુર બને, પ્રણય ભંગ ત્યાં હોય.	૧૪
નાની વયમાં અણસમજ, માત તાતની ખીક;	
વહુ સાથે વાતો કરી, કરવી એ નહિ ઠીક.	૧૫
બાળક ખેલે બાળમાં, વહુ ધરમાં બેઠેલ;	
છોકરવાદી જોઇને, ચિત અગતી સળગેલ.	૧૬
ગણે નમાશે નાથને, શ્વસુર સાસુ આધીન;	
રહેતાં ડાહી ગણાય છે, એ વિચારમાં લીન.	૧૭
પતિ પરવા ન કરે પછી, સાસુને ચિત આંધ;	
સાસુ મત આધીન વહુ, તો સાસુ ખુશિ થાય.	૧૮
“વદે પછી લોકો કને, વહુ છે ડહાપણુદાર;	
નથી સમજતો છોકરો, પણ છે સમજુ નાર.”	૧૯
મોટી બનાવે સાસુ ત્યાં, વહુ વડાઈ વીંટાય;	
અણસમજણુ જે આપની, તે પણ શુભ મનાય.	૨૦
નાથ તરફ નેહજ ધટે, મટે મનમાં માન;	
શી મોટપ શિશુને હશે, વર મારો નાદાન.	૨૧
પિયર તણો ચિત પ્યાર છે, સહે સાસુનું દુઃખ;	
તેડે ક્યારે તાત ધર, જઈ પામું ન્યાં સૂખ.	૨૨
અરધો પ્રેમ શ્વસુર ઓળે, ઠરી ન બેસે ઠામ;	
પીયરમાં પુરણુ પછી, કરે પ્રેમ વિશ્રામ.	૨૩
નાથ નારિને કો મખત, મળવાનો નહિ લાગ;	
“મળતાં નિર્લજ થાય” એ પ્રેમ દોરિને ડાઘ.	૨૪
વળિ સરખી સાહેલિયો, પિયર તેમ માખાપ;	
મશ્કરિમાં વાંકું વદે, ખર્ચ માનિલે આપ.	૨૫
સાસુ સસરો બેનનાં, કરે વધુ વઢવાડ;	
નિર્લજ છે એ બેનણાં, કરે વધુ વઢવાડ;	૨૬

સાસુ તુજને મારશે, છે બહુ કઝિયા ખોર;	
તું તેને પોંચીશ ક્યમ, જો નહિ રાખીશ જોર ?	૨૭
વર છે ગાંડો બેનનો, નાનો જય નિશાળ;	
પોતડિ પેરી નવ શકે, રખડુ ને નિરમાલ્ય.”	૨૮
આવં મશ્કરિનાં વચન, બાળા અહતી ઉર;	
અકલ નહિ અંતરવિષે, ચિત ગણતી એ શૂળ.	૨૯
હલકી સમ્પરિયાં તણી, વાત પિયરમાં થાય;	
તે સાચું માને સૂતા, પછી સાસરે મુંઝાય.	૩૦
ખરાબ આંખે પ્રથમથી, જોવા શીખે બાળ;	
પછિ સારું સહુએ હશે, પણ ચિતમાને કાળ.	૩૧
ખરો પ્રેમ પાછો ખસે, જ્યાં આ વાતો થાય;	
કો' આ બાંગ્યા પ્રેમને, કેમ દંપતી સા'ય.	૩૨
નાથ કદી નારીચહે, નારી ન ચહે નાથ;	
અંતર જૂઠાં પ્રથમથી, આપે બને અનાથ.	૩૩
બાળકગ્નથી પ્રેમનું, વળતું સત્યાનાથ;	
ખરો પ્રેમ ખાડે પડ્યો, ક્યો અપ્રેમી પાશ.	૩૪
એ પારો દંપતિ તણાં, દિલ્લમાં છે બાંધેલ;	
છુટે ક્યમ ચાહન થઈ, થતાં મોડું મુશ્કેલ.	૩૫
અવી જ્યાં માબાપની, વાતો સુણતી કાન;	
પછી વરને શ્વસુર અહે, નારી થઈ નાદાન.	૩૬
ડાહ્યાં મુજ માબાપ છે, વહે ન જૂઠું જરાય;	
પિયર થઈ હલકું સદા, શ્વસુરઅહે સમજાય.	૩૭
માટે હે માતા પિતા, કરો વિચારી વાત;	
જેથી તનય ^૨ તનયા ^૩ બને, ઉદ્ધત ^૪ નહિ, પણ શાંત.	૩૮
વડાઈમાં વીંટાય જો, સુણે તમારી વાત;	
માત તાત શત્રુરૂપે, ક્યો ગણું ઉતપાત.	૩૯
એવા નિચની દુહિતા ^૫ , ફાટી બોલે બોલ;	
જ્યમ આવ્યો ત્યમ જીભથી, તનમાં કરે ન તોલ.	૪૦
સાસરીયાં સંકર સમી, ગણે વડુ ધરમાંય;	
ધણ્ણી ધિઃકારાય છે, પછિ પોતે પસ્તાય.	૪૧

જિવિ જન્મારો દુખમાં, કાઢે છે કરિ હાય;
રાંડી છાં છાંડી રહે લા'વ તણી એ લા'વ.

૪૨

માખાપની વાતોથી થતાં અસર.

શ્રવૈયા એકત્રીસા.

પિયર ઘરે મોટી થઇ દુહિતા પરણ્યા પછિ સાસરિયે જાય,
મનમાં મોટું માત પિયરનું સાસુ સસરાથિ ન સુહાય;
ખાપ ધરે શ્રીમંત પણાથી કરવું પડતું લેશ ન કામ,
શ્વસુર ધરે સાધારણ હાલત તેથી કરવું પડે તમામ. ૧
માખાપો પાસે માએ ત્યાં મોઢે માગ્યાં આપે દામ;
શ્વસુરે ધરે પૈસો પણ ન મળે ગણે સાસરું દુખતું ધામ;
નાથ હોય નાદાન સદા દિલ જેને હોય ન જ્ઞાન જરાય,
માગી ચિજ લાવીદે કયંથી? કંથ એથિ વિષ સમ વરતાય. ૨
માખાપોની વડી વાતથી સમજ નહિ જેના ચિતમાંય,
તે ચિતડું દિ'એએ ચડતું માને દુખ સાસરિયામાંય;
પિયર આવી આનંદ ઉરે લે સાસરિયામાં સદા કલેશ,
કરતી રે'તી વીણ મહતની તાત વાતથી દિલમાં દેશ. ૩
એને ન દોની સાથ સાસરે પતિ સાથે પૂરણ નહિ પ્રીત,
પાટોશી પીટ્યાં પાછ છે એમ વિચારે હરનિશ ચીત;
આવી પિયરમાં શ્વસુરમ્હ તણું રોજ દો'ડતી સત્યાનાશ,
કયાંથી મારે કમં આપ્યું આ સાસરું, કયમ થયું ન નાશ? ૪
છંછા પૂરી પડે પિયરમાં માત તાત ધર રહે મર દુઃખ,
સાસરીયું શણ સમ લાગે ગમે તેટલું દે કહિ સખ;
૧૬૫૫૫ વચ્ચે વચન આંટથી બંધ પડે સરવે વ્યહવાર,
એક બીજા સામું નવ ન્યાયે તનમાં વા'લી દરી તકશાર. ૫
શામા જતી નથી સાસરે સાસરિયામાં દુઃખતું સાલ,
સદળ દુઃખ માને અંતરમાં નિજ સ્વામીમાં જરા ન માલ;
૨૬૫૫૫ નથી સાસરિયામાં કોડ ઉપાય કરે જન કોઇ,
પુત્રી તેથી હાથ દયાથી માત તાત મુખ સામું જોય. ૬

૧ સ્ત્રી પુરુષ. ૨ ધણાજ નજીયા કારણ માટે સાસરે નહિ જન્મારી
બીજો મણી છે, અને તેનું કારણ તેનાં માખાપજ છે.

ધણી તજણી બહુ રંગણી જાણી જોઇ સાસરે ન જાય,
જીંદગી કાઠે બધી પીયરમાં તોપણ પોતે નવ ખરતાય;
ધણી છને રાંડેલી જેવી પિયર પડી રે' દીવસ રાત,
ત્યાં પણ ચલવે હુકમ આપનો રાજ થઇ જોતાં માખાપ. ૭
બવ બગડે છે આપ સુતાનો જમઃઘ સાથે થાતું વેર,
તે નવ ગણના મુખે બાપ ચિત ઉલટું સહુ પર રાખે ઝેર;
ધરડી થાતી તોય સાસરે જવા ન ચિતમાં કોદિન ચાલ,
હાય જુગમ એ બાળજનનો બાપ આખરે ઓછી થાય. ૮

દોહરા.

ધણિ તાજ સાસરે' પિયરરે', ધણિ રાંડી ધરમાં;
ધણી તજણી ધણી થકી, આ ભુમિમાં અથડાય. ૯
ઈદોનો જુલમ ધણો, અકલ હીણ માખાપ;
એથી દુઃખ અલંક સહે, સદિમાં સંતાપ. ૧૦

સમગ્ર નુકરીનાં.

ઈદ્રવિજય છંદ.

બાળ વયે વરતાં શિશુઓ થતું એથી અનિષ્ટ અવીક હું ધરં,
આયુષ દુઃકં થતાં દુઃખ રૂપ દિસે જમ જીવિત માનિ અકારં;
કાં ક્ષય કે નબળાઈ થકી મરતાં શિશુઓ ચિતમાં હું વિચારં,
તે દુળ આજ અનિષ્ટ થયું ગણું બાળ વયે વરતાં શિશુ ધારં. ૧
ભારતિમાં પડે જય પછાત સહે નિત લાત કુમુદિ વધારી,
શાંતિ સિધાણિ અશાંતિ રહી સ્થિર દેશ દશા પ્રતિદીન નહારી;
હાય કુમાલ પુરા દરિ હાલ એ જન્મ વ્યાલ મહે વિષ ખારી,
મૃત્યુ વિના છુટકો ન બિગ્ને શિશુની નિત હાલત થાતી નહારી. ૨
પ્યાર પ્રભ પરધ્વી વધુદયો ન રહ્યો તબખાર કુમારગ જતાં,
સ્વર્ગ મળે ચિત શ્રેષ્ઠ ગણે અવિઘા દુઃખમાં અતિશે અચક્ષતાં,
પાળક પ્રાણ તણા ગણતા ચિત બેશ દયા ન શીશુ વધ થાતાં,
મા'ન દયાળુ થવાનિ વૃત્તી પણ કામ કસાઈ તણાંજ કરાતાં. ૩
પ્રાણી તણી પ્રિત જો જગમાં જરિ બાળક કાજ ખુવાર ખગે છે,

જળ વિષે સખ્યય દદાયિત તો તતકાળ અગાડિ પડે છે;
 બાળક સાથે ચહે મરવું પળ એકલું ના જરિ દૂર કરે છે,
 હાય મનુષ્ય છતાં ન દયા જરિ જનવરોયિ અજ્ઞાણુ કરે છે. ૪
 યામ ન બળકને ન બને પુરતી પ્રિતથી કણ મૂમ ધરે છે,
 કો તરમાં ઉડું આપ તણું ધર બાધિ નિશ્ચિંત શિશુજ કરે છે;
 બાજ ન મારિ શકે નિજ બાળક રદાક થૈ હરનીશ રહે છે,
 હાય જનાવરથી હલકાં જન લાવની લાવયિ બાળ હજે છે. ૫
 કાણું વટે મુખમિટ અહોનિશ બોલ સુધા થકી ઝેટ ઝરે છે,
 હેમ દિરાધિ વધુ કિમતી કિયરે મુખ સાંમણિ ચિત્ત કરે છે;
 અમૃતની ઉચ્ચતા હરીયે મુખ ચંદનથી શિન શમ્પ કરે છે,
 હાય અમુલ્ય શિશુ શિર મૂરખ હાથ કરી તલવાર હણે છે. ૬

પ્રેમની ઉદાસી.

રાગ દશી ગરબી.

“કુવાને કડિ કેવટો ગોવાળીયા” એ રાગ.
 આયોધી દાસે આ વાર રે, પ્રેમ પુરો ઉદાસી.
 નેહ વિના તર નાર રે, કેમિ વિદેશવાસી. આયોધી. ૧
 શીશુની સાથ ખેલવણે ખીલાવે,
 તનમાં જુવે ના તપાસીરે—પ્રેમ. ૨
 હાય હૃદયમાં હેંચ મજે ના;
 કરમે પુરી છે ક્યાશી રે—પ્રેમ. ૩
 નેહ નગરના બંધ બે હાર છે,
 આંખણુસે રૂઢી રાશી રે—પ્રેમ. ૪
 બ્યક્તી^૧ કદાપી એક બને ના;
 બંને ગણે છે બલાશીર રે—પ્રેમ. ૫
 બીંતર બડકાને ઉપર ધુંવાડા;
 ખામી કબાય કેમ ખાશા રે—પ્રેમ. ૬
 મોહું બેવું ન ગમે મનમાંહી;
 લાજ કાજ રહે મ્હોં વિકાશી રે—પ્રેમ. ૭
 બીજના વચને જ્યાં બલાવ વમે ત્યાં,

પ્રીત કેમ રહેશે પ્રકાશી રે—પ્રેમ.	૭
બંધ કપાટ બતાવીને પૂછતાં;	
આમાં શું? ન જુવે તપાસી રે—પ્રેમ.	૮
સૃષ્ટિ જૂદી કેમ સંગાત સંબધે;	
હડસેલા ખાય યાય હાંસી રે—પ્રેમ.	૯
નાગર નેહ શઠ સાથે ન સંબધે;	
અંતર અલગ રહે નાશી રે પ્રેમ.	૧૦
નાશ થયો અત્ય પ્રેમ નજરથી;	
આપે અસત્ય ઉપાસીરે—પ્રેમ.	૧૧
અંતર અંતરમાંડી દેખાતું;	
મળ્યા વીના છે મગ્નહ શી રે—પ્રેમ.	૧૨
જાણે ન તેમ જરૂર દીસે ના;	
દ્રસાવી દેખી શું દ્રાંસી રે—પ્રેમ.	૧૩
સ્વતંત્રાને શૌર્ય નસાડે;	
હેતુ બની કરે હાંસી રે—પ્રેમ.	૧૪
લલ્લુ અણુલ્લુ રીતમાંડી શું રાચે;	
પરદેશનો થયો પચાસીરે—પ્રેમ.	૧૫

મુર્ખ રાજા ને પાછા પ્રધાન.

ઉપજાતી વૃત્ત.

- ન્યાં ન્યાય અન્યાય સમાન દીસે, વિના ગુને જૂપ ભરાય રીસે;
તથાપિ કે'વું મુખ હાજિ હાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૧
- હજૂશિયા ન્યાં જનમાં હજર, કુટાં કરે કર્મ કરો ન પાર;
રોગી સદા રૈયત થાય રાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૨
- અયોગ્ય છે આપ પ્રજા પિછાને, તથાપિ અધિકારિ તણેજ કાને;
કુકું વઢે તો કરતા ઇજા ઇ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૩
- વિદ્યાનિ વાતો વધતી ન રહે, પ્રજા યવા પુણે ન વાત પૂછે;
સુકાર્ય સાહી, કરવાનિ નાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૪
- ન્યાં યોગ્યનો ન્યાય અયોગ્ય થાય, ભલા મરે દુષ્ટ થકી દમાય;
સારાનિ ના આભર હોય સાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૫
- સુણે ન કે દીન પ્રજા પુકાર, કરે અધીકારિ કળ હજર;
દિવાનની વાતથિ રાજિ રાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૬
- સલામતિ ન્યાં સચવાય ના ત્યાં, હિભા ન રે'વું પળ એક એમાં;
સે'વું બધું, મૂખ કહેવું નાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૭
- પ્રજાપતી રૈયતનું ન પૂછે, જનો મુખી કે દુખિયાં હશે એ;
પૂછે મુખે હોય હજૂરિ હાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૮
- આરં નહારં સહુ એક ભાવે, અજ મહીપી રૂપ એક માને;
ના કરે ચિત્ત ભેશ કુકર્મી કાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૯
- રાણી હશે એક તથાપ અન્ય, કરે વૃષો જીવિત ધારિ ધન્ય;
રાજ રહે એક પરે કુરાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૧૦
- બ્યાપારિ બ્યાપાર વિષે રજે ના, જગાતની છુટ જરી મજે ના;
પેહી ચલાવે પછિ ભાગિ સાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૧૨
- સ્વતંત્રતા રૈયતની છિનાવી, રહે ખુશી રોજ વધુ રિઆવી;
પીડી પ્રજાને ગુણ ગાય ગાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૧૧
- ભલા જનોથી અવજો બ્રમાવે. અધીક આડા પથમાં ઉતારે;
સુમાર્ગ ભવા વૃત્તિ રે'ન સાજ, મહીપ ન્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાછ. ૧૩
- હરામિને માન મજે હમેશ, નિવાજતા નીચ સદા નરેશ;

- વિદ્વાન વિત્ત દે વૃપતી ન રાજ, મહીપ જ્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાજ. ૧૪
જ્યાં પાછનું કામ ન ત્યાં હજાર, ઉડાવિ દે ઉધિ મતિ અગ્નજ;
રહે ન રાજ દિનને નિવાજ, મહીપ જ્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાજ. ૧૫
બણ્યા ગણ્યાને ભુપ દૂર દાઢે, વિદ્યા હિનાનાં વચનો પ્રમાજ;
જડે જડોમાં મિતિ હોય ઝાઝી, મહીપ જ્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાજ. ૧૬
કુકર્મ કર્મે વૃપને ઉતારી, માને હજૂરી મન કીધું ભારી;
દયાવિ નિત્યે વૃપ ચિત્ત રાજ, મહીપ જ્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાજ. ૧૭
સંડો અને ભાંડ વિષે બમાવે, દાર તણા તોર મહી રમાડે;
રે'વા ન દે અક્રમ લેશ સાજ, મહીપ જ્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાજ. ૧૮
વિદ્યા શિષ્યો તે વિસરે નિશાજ, ગણે પ્રજા “ભૂપ ભણી પધારે;”
બણ્યો અવિદ્યા કુમતીધિ રાજ, મહીપ જ્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાજ. ૧૯
મેલે નહિ ભૂપ જરાય વીલો, મળે ન કોદી વૃપને રસીલો;
વિદ્વાન ક્યાંથી મતિ હોય સાજ, મહીપ જ્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાજ. ૨૦
અપાર નાણાં ખરચે કુકામે, જ્યાં નાયકા નહોંટ આન પામે;
ગુણી જનોથી નિત્ય રે' મિગ્નજ, મહીપ જ્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાજ. ૨૧
લાખો તણી દોલત દાંડ લેતા, ભુંગ ભુપો આપ ઉડાવી દેતા;
પ્રજા સુખે પાછ ન આપતાજ, મહીપ જ્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાજ. ૨૨
માગે નિચા એક દિયે હજાર, વિદ્વાનને ના મળતું લગાર;
અયોગ્યને આપિ અપાર રાજ, મહીપ જ્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાજ. ૨૩
નાણાં નહી કેલવણી વિષે જો, દેતો ન ધારી દિલમાં ખુશી તે;
કુવૃત્તિ રાખે ધરિ દ્રવ્ય તાજ, મહીપ જ્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાજ. ૨૪
આપે અધીકારિ અયોગ્ય રીતે, પ્રજા સ્થિતિ ચાલી બગાડિ પ્રીતે;
તથાપિ સારા વૃપ મૂખ હાજ, મહીપ જ્યાં મુર્ખ પ્રધાન પાજ. ૨૫

કામની શક્તી.

જૂજંગીવૃત.

- તું સામે કદી કોનિ ના હામ ચાલે, હમેશાં વિના દેહ સૌને તું સાલે;
રહો કોઇ ના વૂજ પીડા નિવારી, અરે કામ આ શી દિસે શક્તિ તારી. ૧
વડા ધર્મ જેણે દળ ધર્મ ધારી, વડી કીર્તિ મેળી દિનોને ઉગારી;
નહી તે શક્યા શક્તો તારી નિવારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૨
જરાયે કદી જૂજરી જૂત દેહ, થશે, તોય તું ન દેકવાય છેહ;

કરે કષ્ટ આપી વપૂને વિકારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૩
કઠી દૂધ ધીના જમ્યાનુંજ નામ, જમી એક ટાણું પિટે પીડ આમ;
તથાપી ગ્રહે યોગ્ય તુંને વિચારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૪
ગણે જ્ઞાનિ સંસાર આ છેક જોડો, ખરે જાણિને દુઃખનો સિંધુ જોડો;
શકે ના કઠી તોય તુંને નિવારી, અરે કામ આ શી દિસે શક્તિ તારી. ૫
થયા જોગિ જોગી મટીને મહાન, તજી સર્વ માયા જઈ સેવ્યું રાન;
ચલ્યું ચિત્ત તારાં ચરિત્રો નિહાળી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૬
તું માટે નિંચાં વેળુ દુઃખદેણુ સાંખે, ભુલી ભાન કાલો થઈ કાલું બાખે;
ન કુકાજમાં લાજ લેશે વિચારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૭
સુણી વેળુ શાણા જને ના ખમાય, ખમી તેહ, રે' દેહ માંડી દમાય;
થતા તુચ્છ તરુણા થકી યોગ્ય ધારી, અરે કામ આ શી દિસે શક્તિ તારી. ૮
વડા હુકમે જ્યાં હજારી હજાર, ધસે પાસના લાગતી લેશ વાર;
તું માટે ખમે તે ખુશીથી ખુવારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૯
રણે શત્રુ સામે જઈ રંગ રાખે, નહી બાચલું વેળુ મૂખેથી બાખે;
રહે દીન થૈ હાથ સામા પસારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૧૦
વડો હોય વિદ્વાન ખુધિ નિધાન, નકો ભારતીમીમાં દિસે એ સમાન;
ખપે મુખમાં જ્ઞાન સર્વે વિસારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૧૧
મળી લક્ષ્મિ લાખો તથાપી ન રાજ, ગુમાવી ધડીમાં તું સાટે નિવાજ;
ધરી હોંશ ધારી ખરીદી ખુવારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૧૨
તજે લાજના લેશ દિસે વિચાર, પ્રતીદીન તું માં ધરે પુર્ણ પ્યાર;
નહી રોજગારે ધરે ધ્યાન ધ્યારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૧૩
જરા વેળુ સાંખે નહીં જે નકારાં, કુડા કામનીના સહે તે હુંકારા;
મને મગ્ન રે' જે વદે નીચ નારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૧૪
જરા રોગતું જે નહીં નામ જાણે, હુખેલો રહે રોગની રોજ ખાણે;
તથાપી ન તુંથી બિજી ચીજ પ્યારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૧૫
વશ્યા નૈ અરણ્યે ખશી વસ્તિમાંથી, વિચાર્યું ચિતે પીડશે કામ ક્યાંથી;
મળી ધારણાં જે જગે ધૂળ ધાણી, અરે કામ આ શી દિસે શક્તિ તારી. ૧૬
શ્રુતીને સ્મૃતીના સદા જાણનારા, ભણાં વેદનાં બાખ્ય જે બાખનારા;
ભરી પ્યારથી તું પરે કાળ ભારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૧૭
શિવે વાસે કૈલાસ કેરો તજીને, વશ્યા વાસ નૈ જંગલે સ્વસ્થ થૈને;

જગાડયા જઇ જંગલે બાણ મારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૧૮
 શરીરે નહીં ઉઠવાનીજ આય, ન બીજે સ્થળે પડથી તો જવાય;
 તથાપી તું સામે ધસે યોગ્ય ધારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૧૯
 રૂપીમૂનિ બેઠા લગાવી સમાધી, અકારી થતાં સુદિની આ ઉપાધી;
 સમાધી વિષે વ્યાધિ જૈ તેં વધારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૨૦
 ધરી ક્રોધ શીવે કિયો છે અનંગ, તથાપી ન તેંતો તજ્યા ધૂર્ત ઢંગ;
 ધરી ચાપ મારે ચતુરાઇ સારી, અરે કામ આશી દિસે શક્તિ તારી. ૨૧

જગતમાં સારી કમાણી કેણે કરી ?

ઉપજાતિ વૃત્ત.

- બલુ કષ્ટે સર્વતું ભાવ ધારી, તમામ કુમતી તનથી વિહારી;
 શાંતી ધરી, બહાલિ કરી સચાઇ, જીવ્યોજગે શુભ કરી કમાઇ. ૧
- સુવૃત્તિ જેના ચિતમાં સમાઇ, જીવ્યો જગે શુભ કરી કમાઇ.
 આઘો ખસે ત્રાસિ અનીતિથી તે, રહે સુખે સદ્ગુણ સંચલોને; ૨
- દુર્ગુણ તજે દૂર ન કર કંઈ, જીવ્યો જગે શુભ કરી કમાઇ. ૩
- વિવેક વધતો તનમાંહિ ધારે, શાંતી તણા શબ્દ સદા ઉચારે;
 કુવાણિથી ના મચવે લગાઇ, જીવ્યો જગે શુભ કરી કમાઇ. ૪
- પિતા તકી કિર્તિ વધુ વધારે, કુટુંબની હાલત જે સુધારે;
 કાપે કુધારો ચિતમાં સચાઇ, જીવ્યો જગે શુભ કરી કમાઇ. ૫
- બલુ કરે, ના પગ પાપ માંહી, કદી ન ચાલે કુડી ચાલ કયાંઈ;
 પરાક્રમે રે' વૃત્તિમાં જગાઇ, જીવ્યો જગે શુભ કરી કમાઈ. ૬
- સ્વતંત્રતાથી શુભ કાર્ય ધારે, બીજા તણે હાથ જતાં વિચારે;
 કુકર્મ કોઈ ચિતથી કઢાઇ, જીવ્યો જગે શુભ કરી કમાઇ. ૭
- બોલે કદી કો જન બાંદું આવી, તથાપિ બોલે નહિ ક્રોધ લાવી;
 ધરે ન કોઈ તન તોછડાઇ, જીવ્યો જગે શુભ કરી કમાઇ. ૮
- બીજા જિવોને નિરખી રિબાતા, વ્યાધી વધુથી વધતા પિણતા;
 પેખી પિણ પડ રહે પિણાઇ, જીવ્યો જગે શુભ કરી કમાઇ. ૯
- સુકાર્ય જે સ્વાર્થ વિના કરે છે, દરિદ્રતાં દુઃખ સદા હરે છે;
 ભલાઇ છે પડ વિષે ભરાઇ, જીવ્યો જગે શુભ કરી કમાઇ. ૧૦

- સુકામમાં દામ અપાર આપે, પ્રજા તણાં સંકટ સર્વ કાપે;
પ્રજા પિણથી નર રહે પિણહ, જીવ્યો જગે શુભ કરી કમાઇ. ૧૧
- સુકામમાં દામ અપાર આપે, પ્રજા તણાં સંકટ સર્વ કાપે;
ન રંક સાથે વસતો રિસાઇ, જીવ્યો જગે શુભ કરી કમાઇ. ૧૨
- વિદ્યા તણી વેલ વધારવાને, સ્થીતી પુરી દેશ સુધારવાને;
અધીક લક્ષ્મી ધરથી અપાઇ, જીવ્યો જગે શુભ કરી કમાઇ. ૧૩
- કોડી ન ખર્ચે કદિયે કુકામે, રહે સદા દૂર, અસત્ય નામે;
સોટી રહો સત્ય તણીજ સાહી, જીવ્યો જગે શુભ કરી કમાઇ. ૧૪
- મહાન વિદ્વાન અપાર માન, સદૈવ પામે ધરના ગુમાન;
લલ્લુ વધુ લાયક છે લખાઇ, જીવ્યો જગે શુભ કરી કમાઇ. ૧૫

લોટ ખાઇને ભસવું.

ચોપાયા.

- મગર સંગાથે કરવું રસણું, વળી દરિયામાં વસવું;
ઝે જે સાથે બને નહીં જો, લોટ ખાઇને ભસવું. ૧
- ગોતે કોનું જોણું ન સાંભે, જમ અવરને ભસવું;
ઝે જે સાથે બને શિ રીતે ? લોટ ખાઇને ભસવું. ૨
- આપ વિષે અગણીત દુરગુણો, છતાં અવરને કસવું;
નિજ દુર્ગુણ કેમ રહે અંધારે ? લોટ ખાઇને ભસવું. ૩
- જોર વિના દુશ્મનની સામે, ધાડમાં જમ ધસવું;
પંડ સલામત કહો રહે ક્યમ ? લોટ ખાઇને ભસવું. ૪
- અક્ષર એક ન જાણે જગમાં, વળિ પંડિતમાં વસવું;
સભાજીત ક્યમ થવું સકળમાં? લોટ ખાઇને ભસવું. ૫
- આપ હર અભિમાન અતીશય, માન મેળવવા મથવું;
અભિમાનીને માન મળે ક્યમ ? લોટ ખાઇને ભસવું. ૬
- સાહસની ધમ્મજા ઉરમાંહીં, પણ ભયથી દુર ખસવું;
ઝોવા નરથી કર્મે બને ક્યમ ? લોટ ખાઇને ભસવું. ૭
- અકમલ સાથે લઇ લોહને, ધર્મણથી પછિ ધસવું;
કહો શી રીતે અટકે અગ્ની ? લોટ ખાઇને ભસવું. ૮
- દુર્ગુણ અધિક ભર્યા દિલભીંતર, ગુણિ ધરમાં જમ વસવું;
કહો અકારો કેમ ન લાગે ? લોટ ખાઇને ભસવું. ૯

પતીવ્રતા ધર્મ પાળવો, વેશ્યા સાથે વસવું;
કહો આખર કેમ બચાવે ? લોટ ખાઇને બસવું.
ધધો સર્પ પકડવાનો ગ્રહિ, ડંખ થકી દુર ખસ;
લલ્લુ કેમ બને બે સાથે ? લોટ ખાઇને બસવું.

૧૦

૧૧

જીંદગીની સલામતી શી ?

ચાખખા.

વેવલા વેસો લેજે વિચારી, જીંદગી કાસે જશે જખમારી. ૨૬.
જીવ્યો ત્યાં સુધી જખી ન બેડો, વીધવીધ વાત વિચારી;
હાકિ હાકિ કરતા હીંડ્યો ખલકમાં, આપે બનીને આચારી. વેવ. ૧
શાંતી ન રાખી કામ ન સાધ્યું, તનમાં વાત તકારી;
આડો ચડી તુંતો આથડ્યો આપે, ખાંતેથી વોરી ખુવારી. વેવ. ૨
મોટપ લેવા મધ્યે તું મહીમાં, લાડે બોલ્યો લલકારી;
સ્વાર્થ સાધનમાં ચૂક ન આણી, પીટા બેઠારી પડકારી. વેવ. ૩
વિષયા સુખનો વાસી છોડો, આપે બન્યો અનાચારી;
પર લપકારે પાછ ન ખચી, ચરચી વાતો નહારી. વેવ. ૪
જાંઝવા આડે જળ નવ જોયું, આથડ્યો થઇ અહંકારી;
લલ્લુ તને લાભ વાતની રચી, પડ્યો મરણની પથારી. વેવલા. ૫

સંસારનો અનિત્યતા.

ચાખખા.

મુરખ તું ચિત્તમાં લે ચેતીરે, માયાની મોટી નદી બહેતી. ૨૬.
ધન દોલત ને દારા દીકરા, મારાં એ જીભ મુખ કહેતી;
આખર એ તને કામ ન આવે, રણની જ્યમ રેતી. મુરખ. ૧
ગરીબ તણાં ગળાં કરવા હમેશાં, છરી મેલી વહેતી;
દીલમાં પાપથી જરા ડયો નહીં, ફેગટની બેઠારી ફજેતી. મુરખ. ૨
દોડી ધસ્યો તું દારાની આગળ, કુદાં વચન મર કહેતી;
મીઠી સાકર જેવી માતી મનેથી, અતે દુખી થયો એથી. મુરખ. ૩
હાથે દીવો લઇને હત ભાગી, કુવે પડ્યો તું કોડેથી;
કિકિઆરી પાડતાં કોણ કાઢે તને, છૂટકો દુખી મુવેથી. મુરખ. ૪
માયાની જળ પથરાઇ છે મોટી, તે તને જાગમાં લેતી;

ભરાયા પછી ભાર તારો નથી કાંઈ, છૂટકો થાય મુવેથી. મુરખ. ૫
સ્વારથને માટે આવીને સરવે, બણતાં બાઈ મુખેથી;
લક્ષુ કહે લાત મારે પડ્યાપર, પણ નવ કાઢે કુવેથી. મુરખ ૬

ચાખખા.

મુરખ શું મોહ્યા સંસારે, ખાસડાં તને ખલક મારે. ટેક.
સાંઈ દેખીને ચિતમાં ચળિયો, લાભ ભાળ્યો તે ભારે;
પાછો ફરી પુંઢભર પછડાયો, ખાસડાં ખાધાં ત્યારે. મુરખ. ૧
દીકરો કે થયો આપલીયો ગાંડો, ડબ્બળ વેંણ ઉચારે;
ધડો કરે નહિ તારા બોલ્યાનો, તોય ગરવ તને ભારે. મુરખ. ૨
સગાં સંબંધી કે' મરતો નથી, હવે માંચડો મેલશે ક્યારે;
ચૂપ બેઠાતા તેં સોગન ખાધા, આડું આડું ઉચારે. મુરખ. ૩
આયડી કહે મને આવણુ કરી પીટયે, પાછ પેદા ન કરી ક્યારે;
દળણાં દળી પેટ પીટયાતું ભરવું, દુખી ભુડે ભરથારે. મુરખ. ૪
ખાતાં તે તારું બોલવા માંડ્યાં, હાથ ત્રીકમ લાઇ ભારે;
બોદી બોદીને ખુશી થતાં બહુ, ભુડો ગણી તને ભારે. મુરખ. ૫
કુંગળીને ખાસડાં તારા કપાળમાં, સાથે છે તે કાણ ટાળે;
લક્ષુ લાલચમાં લોભાયો પછી તને, આવીને કાણ ઉગારે. મુરખ. ૬

જીવને શિખામણ.

ઉપનતિ વૃત.

ચિચારિ જો સાર નથી અભાગી, સુપંથ જાને નર થા સુહાગી;
તારણનો તોર તમામ ત્યાગી, તારું નથી જો ઉંઘમાંથિ જાગી. ૧
તારાં ન નારી ધનને સુધામ, છે આખરે જંગલમાં સુકામ;
સુકામ સાહી પડ ના પડાત, તૈયાર થા કાળનિ ધારિ લાત. ૨
હવેલિ હેમે જડિયો હિચોળો, પ્રાણી કરે પેખિ સુપંથ પહોળો;
હજાર નર નોકર ન્યાણિ રહેશે, થપાટ બ્યારે મુખ કાળ દેશે. ૩
અંરક્ષણે રોજ રહે સિંચાઈ, કરાવિને વજ્ર હવેલિ માંહિ;
ન ત્રાસ કોનો મર સીંહ ત્રાડે, તથાશ્ચિ ખેંચી કર કાળ કાંડે. ૪
ખેસે તું મ્યાને વદતા ખમા જો, સદૈવ સાથે પળતાજ પ્યાદે;
જનધિ નેત્રો તણું તુર સાચો, ફરે નહીં કાળ તણો તમાચો. ૫

રહે ખુશી છો અરિને વિદારી, સુનામના ચક્ર વૃત્તીને ધારી;
તથાપિ તામે નર કાળને તું, નરેશ છો આધિન કાળને તું. ૬
સુસાફરી મંડળ માંહિ આવ્યો, ફાવ્યો ખરો તું સહુથી સવાયો;
સાહેબો ન રસ્તો શુભ કાર્ય ધારી, ખુચે તુંને કાળ તણી કટારી. ૭
તું તારી દ્રષ્ટે જિવતા સુવાને, જીવે તથાપી ચિત્ત ના પિછાને;
લક્ષુ સદા ચેત તું વાંચિ છંદ, પડે ગળે આખર કાળ ફંદ. ૮

આખર મોત.

ગરબી.

“અલ્પમેદિરે અંખે માત, જોવાને જાણે ”. એ રાહ.
જીવડા કાં કર જંગળ, આખર છે મરવું,
દુસ્તરે આ માયા જાળ, મુશીબત નીકળવું. ૧
જન્મ મરણ સુધીતું આ દુખ, જિવને અંગે લાગ્યું;
વિના ભોગવ્યે ક્યમ છુટાશે, કામ ન લાગે ભાગ્યું. આખર. ૧
હર્ષ શોક ઉરમાં અતી થાતો, જાતો પ્રભુ ઇતખારે;
હું કરનારો એમ ગણીને, ઘોડા કરતો અપાર. આખર. ૨
હું ને માઈ ત.ઈ ગણીને, પામે દુખ અપારે,
પણ એ સહુ જવાનું અંતે, ચિતમાં એ ન વિચાર. આખર. ૩
નીતિ નિયમમાં લેશ ન ચાલે, આપે અનીતિવાનરે;
દુષ્ટ કર્મ દિવમાં ભરિ રાખ્યાં, નહિ અવસાનનું જ્ઞાન. આખર. ૪
કાયાની માયા ધારીને, સાચવતો શુભ રીતરે;
હંસ ઉડી ચાલ્યા પછિ તે પર, કોઈ ન ધારે પ્રીત. આખર. ૫
ખાળ યુવા વૃદ્ધા વસ્થામાં, આશા અતી લંબાયરે;
સ્થિર નવ થાતાં મરણકાળમાં, દુખનો હેતુ જણાય. આખર. ૬
ભેદ બુદ્ધિથી ભર્યો અહરનિશ, અભેદ આપે ગણુતોરે;
દુનિઆમાં ડાહ્યા દેખાઈને, ભેદ ભવાબ્ધી પડતો. આખર. ૭
કાયા માયા જૂરી કથીને, બોધ બહુ વિધી દેતોરે;
પણ જ્યારે પીડિત થાતો ત્યાં, દુઃખ ઉદ્દગારો કહેતો. આખર. ૮
તન ધનમાં તેં ધરી ધારણા, અધિક થવાની આશેરે;
આખર ખોવા વારો આવ્યો, દુખી બનિયો તે ત્રાસે. આખર. ૯
છુટી નહિ મમતા મનમાંથી, આશા ઉર લંબાણીરે;

પરભવતું કારણ એનાથી, મોટી કાણ મંડાણી.	આખર. ૧૦
દયા દાનની વાતો થાતી, બહેરા કરતો કાનરે;	
દિનતામાં તું દોષ બતાવી, મન થાતો મસ્તાન.	આખર. ૧૧
વ્યવહારે વીંટાઈ રહેલો, પરમારથ પંથ ભૂલ્યોરે;	
વિશ્વ વિષે બેપાર કરીને, દીવાળામાં ડૂલ્યો.	આખર. ૧૨
નોકર થઈને આવ્યો અહીં તું, શેઠ બનીને બેઠોરે;	
વડવા તારા વહા ગયા પણ, તું નવ બેઠો હેઠો.	આખર. ૧૩
હાથે કરી મમતા બાંધીને, બ્યાધી ગ્રહમાં જતોરે;	
અંતઃકાળમાં બુમો પાડી, અંતર અતી અકળાતો.	આખર. ૧૪

મનને ચેતવણી.

ભૈરવી.

જાતું છે જરૂર મનવા કાંઈ તું કરી લે,	
કાંઈ તું કરી લે હરિતું નામ સ્મરી લે.	જાવું છે. ૧
આ ભવ સાગર માંહિ તું તણાણોરે,	
જળાણો લેવાણો નીતી ના'વે તરી લે.	જાવું છે. ૨
મહા પુણ્યશાળી મનુષ્યા દેહ પામ્યોરે,	
મત વસ્તૂ બેઠારી તારે સંગ સંગ્રહી લે.	જાવું છે. ૩
અજાણ્યો રોકાણો, રાતવાસો રહ્યો તું;	
શાને તું જુઠાઈના ભંડાર ભરી લે.	જાવું છે. ૪
પીંજર તારું જ્યારે સમુજું વિખાશેરે;	
માત, તાત, દારા, દોલત, દીકરા અહીંરે.	જાવું છે. ૫
ક્યાંથી તું આવ્યો, ખારા કાં તું જવાનોરે;	
અરણ્યે ઉઝડે તારો પંથ તું ગ્રહી લે.	જાવું છે. ૬
ખોટીમાં ખવાયો ભોભ લાલચે લેવાયો તું;	
આખરે અભાગી જગી ત્યાગ પરી તે.	જાવું છે. ૭
રાગ દ્રેષ તુજને પીડે, રાત દી રૂદા માંહી;	
ફૂડી રૂડી ધારી, સારી મતી મ્યાં શમાવિ તેં.	જાવું છે. ૮
તુંતો સહુથી ન્યારો તારો ભેદ અજાણ્યોરે;	
કુડાથી તું ન્યારો રહિને, આપ સુખ સાહિ લે.	જાવું છે. ૯

ક્ષણિક આનંદ માંહીં ચાલીને ખુચ્ચેઃ કાંતું;

લક્ષુ તારી લજ્જતાને લાત લગરિ દે. બનું છે. ૧૦

મનનો શો ભરસો

“નાથ તમે નિરવનિયાતું છો નાણું”, એ રાહ.

કરો ભાઈ કયા મેં કહું એવિ મનકું;

એનો નવીન બનત ક્ષત ક્ષતકું.

કરો ભાઈ. ૧૬૬.

બગત તજ નવ દેખત આંખે, સત્ય સમજ આ સ્વપનકું;

રાચી રાદન સુખ ભીંતર માતી, ક્ષય ક્ષય એ તન ધનકું. કહો ભાઈ. ૧

આપ કંઈ તક દૂખ ગયા હે, દુખ્યા દેખત હે ઓરનકું;

આપકી ખોજ આપ નહિ કરતા, દુખ પવત નીજ તનકું. કહો ભાઈ. ૨

આપ કુદર કુદરાનકું માનત, કુદર કલત હે ઓરનકું;

ઓર આપ નિત્ય શાલ બનત, ઓર કલત હે શાલનકું. કહો ભાઈ. ૩

ઓર દુગાર મેં સખસેં શુભ, ઓરી પ્રતિતી હે તનકું;

ઓત્પ ઉરતમે દુષ્ટ ક્રોધા હે, કલત હે દુષ્ટ ઓરનકું. કહો ભાઈ. ૪

આપકી આંખી દુસરકી કીકારી, નિત્ય દિખાવત જનકું;

દુખકે ગારમેં દાર દિયે પીઝે, લાગત આપ ચલતકું. કહો ભાઈ. ૫

વિષયમેં દુખ હેસો સુખ દિખાવત, સ્વાસ્થ કાજ સખતકું;

ગુસ્ત રહે બોગી વિષયનકું, આપ ખેલત હે અવનકું. કહો ભાઈ. ૬

આપ બહિરા અવરકું સુતેતા, આપ સુતાવે ઓરનકું;

આપ આકીક, હીરા સમ માનત, પથ્થર રત્ન સખતકું. કહો ભાઈ. ૭

સ્વર્ગ દિખાઈ ચલાત નરકમેં, નમતા મેં એમા સંતનકું;

લક્ષુ લગાડી દિખાતહે આપુન, તોખી રખત હે ભરમકું. કહો ભાઈ. ૮

જીવને ઠપકો

સંવેચા.

ખોટલિ તેં મમતાનિ ધરી શીર, ચોટલિ સુધિ દુખી ચતુરાઈ;

આદરિ કામ ઉંધાં, કુમતી સુમતીયા કરી નહિ તેં સરખાઈ.

ભાઈ ભવાઈ ન સારીક કદી ઉલટી ઉન્મતઠ સવઈ કરાઈ,

હીંસલ ખોટ ખજે ન તપાસિ ઉલાસિ અતી ન તણા પથમાંદો. ૬

ખોટ મતી સુમતી કરિ દૂર બન્ધો કુર કાર્ય કર્યાં અતિ દૂધાં,

રીઝિક દિ રમતો ન જગે ભમતો અત બેદ ભયે. બહુ બુધાં

સોળત નિચનિ નિત્ય કરી કિત્યો અતિશે અનિતી પથ ભંગ,
 લાજન કાજ અકાજ કર્યું સુખ સાજ ગણી ચિતમાં નિત્ય ભુંડ. ૨
 તોય તપાસ લગાર કરીન જગાડ બગે તુજ લાથથિ થાતો,
 આપ સમાન બને સરવે બનતા નિરખી ચિતમાં હરખાતો;
 ન્યાય નિતી મહિં શ્રેષ્ઠ સુખણ મજે તું અજ્ઞણ અતિ અકળાતો,
 ત્યાં તું વગાછનિ વાત કરો, નકરી અનિતી કરિ તું શરમાતો. ૩
 તુલિ નિયા જન ન્યાયિ સદા નરમાય ધિકાર કરી ન ધરાતો,
 હાલ હવાલ પુરા નિરખી ખમિ જાય અહિંથી તું એ હરે ચ્હાતો;
 તારિ પ્રભા પ્રગટી ચિતમાં દિતતાનિ જીમો નિરખી દુર ધાતો,
 ચેત અચેતન ખેત વિષેધર બાળિમિકાં ચિતમાં હરખ તો. ૪
 તું સમ કષક થયાજ થશે વળિ કોણ હિસાબ જગે શસ્તારો,
 મેલિ મતા મમતા ધરતા પણ ઉડી ગયા તુર જેમ હજારો;
 સારિખમાં સહુથી ચડતા ડંતા અરિચિત્ત, ન દેખિ ઉગારો,
 તેવૃપતી શઠ ચાલિ ગયા ન રહ્યા નર ચેત પથે તુ જનારો. ૫
 લાખ મજે દશલાખ મજે તું કરોડનિ કીંમતથી ન ધરાતો,
 જેમ વધે વધતી તુજ આશ નિરાશ થઈ ન મજે શરમાતો;
 મેળવવા મતિમંદ રચ્યા અહુ ફંદ અનીતિ તણા તું કુલાતો,
 કોટિ પ્રકાર પ્રયત્ન કર્યા નમટી ભિતિ આખર તું અકળાતો. ૬
 તુલિ ન શ્રેષ્ઠ બિજ્ઞે નિરખ્યો અહિં આપ વિષે સહુ આવિ રહ્યું છે,
 દાનવ દેવ હિસાબ નહોં ચિત માનવિમાન મજેથિ ચડ્યું છે;
 લાલચથી લપટાઈ જતાં સહુ તું શુભ એમ મુખે ઉચર્યું છે,
 જાગિ વિચાર અભાગિ તું ચિત્ત અહીત અખીલ જગેજ કર્યું છે. ૭

વનનો ભમરો.

સેનાવૃત.

પુષ્પો ધરે પરાગ, ભ્રમર ભોગી ત્યાં ભમતો,
 વેલ જુડમાં વસી, પુષ્પમાં નાચી રમતો;
 હરે ઘડિક ના સ્થિર, ત્વરિત શી ગતી વપૂની,
 સુંગરવ ગંભીર, કરે, હઠ લાગી તરૂની.
 દેમે પુષ્પ અનુપ, તોય ઘડિ હરીને બાગે,
 સુલાબને સુલગસ, વિષે ન વસે અનુરાગ;

જામ જામની ઘરા, કેતકી મોગરો ડોલર;
 આપે અધિક સુવાસ, તોય પ્રિય ન હરે ઘરિભર. ૨
 અરે આમ ઉદાસ, મધુકર શાને મહાસે,
 કરે પ્રીત બહુ પુષ્પ, તોય ન હરે કો ડાળે;
 સુર્યાસ્તે અલિ અરે, આરિયો અંબુજ આગે,
 વિકસેલું વીશાળ, તળાવ પ્રીતીભરમાં જે. ૩
 જામ બેઠો ત્યાં અલી, અનુપમ પરાગ પેખી,
 નેહા ચોંટી ને હામ, અવર મુકામ ઉવેખી;
 મદિરા મોહ તણો શુ ? મસ્ત આ પ્યારી પાયો,
 હ્યો નહિં કો હામ, આમ અંબુજ શું ભરાયો. ૪
 દિનાંત માંહિ કૃતાંત, કાળ સમ પદ્મ પ્રભાતે,
 ફાણુ ફાણુ થાતા ક્ષીણુ, પાંખડી વિકસી બિડાતે;
 મધુકર મધ્યે રહે, અહા આશક અંબુજનો,
 બધું બિડાઈ જાય, સમય મુંઝાઈ સુવાનો. ૫
 અલિ ધર ઉર જિસાહ, આહ તનિને ઝટપટ કરે,
 નિદ્રા બહાર ગમખ્વાર, રીખાઈ અંદર કાંમર;
 તું જેવા કદ વાર, મુવા આશક દરખાડે,
 તારો કશો હિસાબ, એક વધતો નોંધાયે. ૬
 ગયો ગળાઈ અરે, મધુકર મોહ મદેથી,
 ખીસે પદ્મ પ્રભાત, જિવે તો ફરે મનેથી;
 પણુ પડિયો જે પાશ, નેહનો શાને તૂટે,
 વિસ્મરિ સહુ દુખ જાય, વળી પથ ચિયરે ઉડે. ૭
 વિષય રૂપ વિશ્વમાં, કમળ નિરખીને સાંજે,
 રહે મુરખ લપટાઈ, બ્રમર જિવ મરે ન ત્યાગે;
 ફરિ ફરિ જાય મુકામ, પ્રાણુ ઠાંટામાં તોળે,
 કમ મધુકર રૂપ મનુષ્ય, આપ આનંદ ન ખે.જે.

ઉદ્યાનનો ચપો.

રેખાવૃત.

ચંપા અરે ચતુર, ઉભો થઈ ચપક વનમાં,
 પુષ્પે વસે પરાગ, રાગ સુમધે જનમાં;

આવે અમિત્ર લહેર, બેટતી સકળ કળીને,
 એ તુજને અથડાય, જ્ય હર ક્યાંઈ હડીને. ૧
 એ મિશ્રણથી મનુષ્ય, મગજ, જાની જનો માતો,
 અનંદન ઉર્મિમાં, અંગવિણુ જઈ અથડાતો;
 એ અનીલ પેગામ, ખરે ચંપા તુજ ચાર;
 કીર્તી વિસ્તરે ખંધે, હું પણ ચિત મન્ય પ્રમણું. ૨
 તદ્દયી તારી પાસ, આશ ધરી અણિ આવે ના,
 યોગમ તારી સુવામ, પામ પણ ચૂનરે ના;
 નાસે તુથી દૂર, કદી ભોગી પ્રેરે પણ,
 તુજ ગમનલિ ડોકાય, એજ વિસમય સહુને મન. ૩
 કહો અલી શું કામ, ગણગણે ધામ રહીને,
 ઘડિક હરી વસિ જાય, વળી આવે ત્યાં ફરિને;
 ચિત્ત ઘડિકના સ્થોર, પલકમાં પળે પતિન થઈ,
 પ્રીત સ્મીત નવ ગણું, કહો લલુના પ્રીતી રી. ૪
 ખરે ગજનો યાર, બ્રમર ભોગી નહિ રોગી,
 વ્યાધી વશમો થયો, ખરે, કો પ્રીય કરે નહિ,
 અસ્ત થતાં અમ તેજ, સુકાતાં પાંખડિ કુંગા,
 હડી જાય એ સમે, નહી ઉર નેહનિ ઉર્મી. ૫

શુભાની.

સર્વેયા.

અન્ય તણું નિગળી નજરે પુરું લેંશ ધરી હાથે હુલસે છે,
 લાભ ન લેશ તથાપિ કરે બહુ મેનત તે પછિ દૂર ખસે છે;
 ન્યાય નિતી નિતિ જૂલિ જઈ અમિમાન તણા કિયમાં લપસે છે,
 લલુ સુમિત્ર સુણો જગમાં પરતા અપકારિ અપાર વસે છે. ૧
 મૂખ મિહું વદતા હરનીશ પછી પુક પાછળ પુરું કરે છે,
 નીચ અમાર ગમાર સમો ખનિ ચિત્ત શુભાન અપાર ધરે છે;
 હુથિ નથી જન કોઈ અધીક ગણી નિજ હીક કુપંથ પળે છે,
 સજ્જન લલુ સહુ જન એ નરથી ઉરિને અળગા પ્રિયરે છે. ૨
 સ્વાસ્થમાં સનનુખ ઉમો શક પુઠં દિધી પરમારથમાં,

રથમાં ચઢિયો અવકાર તણા ઉલટો વિચર્યો અનિતી પથમાં;
 પથનાં પડિયો બહુ પાપ તણા સુખ ચાખિ શક્યો ન યથારથમાં,
 સકશે નર કેમ ઉભો રડિ આગળ બહુદર સંગ, ખાચો ખળમાં. ૩
 આપ મતી વિચરે જગમાં ન કર્યાનું કરે કરવાનું વિસારી,
 ચારિ કરે નિચતી નિત નિત્ય કદી ન મતી સુનિતીથી સુધારી;
 ધારિ નાદી પિત દીન દયા જરિ ખાઈ મનુષ્ય તણી તક સારી,
 લહુ સુમિત્ર સુગે જગમાં નિચ એ નરની કરી કપમ ચારી. ૪
 પય સિંચ્યું પનગ તણે સુખ પ્રોત્થિ જેર તણો શું સ્વભાવ વિસારે,
 કદિ ધ્યાન વસે જહો સ્વરમે ભયભનું ભુલે નહિ જન સુધારે;
 જરિ લોગ કપરની સાથ ધન નાદિ વાસ ઘટે શુભ અન્ય ન ધારે,
 લહુ સુમિત્ર કહું નર હુડ ન સર્જન સંગથી સહુશુ ધારે. ૫

એવાની સંઘ્યામાળા શા કામની ?

“ચહિ આવ્યાં વાદળ કાળાં” એ રાહ.

શું થયું કરી સંઘ્યા માળા, શું થયું કરી સંઘ્યા માળા;
 અંતરમાં અજ્ઞાન ભરેલું, અશુભ ઇચ્છાવાળા. શું થયું ?
 દીનાં ટપકાં કરતો ઉપર, અંતર અશુભ ઉછાળા;
 બગ ધ્યાની બની બેસતો નિયે, ચતુરાઈના કરો ચાળા. શું થયું ?
 અયોગ અંતર ઇચ્છતો સહુનું, આપનું શુભ ઇચ્છનારા;
 અન્યનું શુભ જોઈ આપે બળતો, પ્રભુ તુજને નહિ ખ્યારા. શું થયું ?
 ઉપરથી શુભ સહુને બતાવ્યું, ભીંતર ભરિયા અંગારા;
 જ્વાળા નીકળતી જીલ્લા વાટે, ચતૂર ચેતિ જનારા. શું થયું ?
 અભેદપણું ઉપરથી બતાવો, રહેલું સહુથી ન્યારા;
 પર પીડાયે રાહ થતો ચિત, (મં) દુરશુભ જાણ્યા તારા. શું થયું ?
 કુટુંબી ઉપર દૂર બેસો નિત્ય, અનિષ્ટ ઇચ્છાવાળા;
 ભાઈ ભાંડુ તુથી દૂર થયાં, સુખ પામ્યાં સાળો સાળા. શું થયું ?
 તારું શુભ તેમાં તું રાહ, ખીનનું જોઈ બળનારા;
 વિભૂતી ચોળી વહેંચ બનીને, લોગ મેં જાણ્યા તારા. શું થયું ?
 બાહીર શુભ બતાવી સહુને, કોડ કપટ કરનારા;
 શ્રી હરી જરીયે સાંખી શકેના, પટ દઈ પારખનારા. શું થયું ?

વિત માટે વારસના હકનું, ઉચ્છેદન કરનારા;
 ધૂરંતમ નામેથી વળ્યું શું, નરાધમ કૃત્ય તાનાં. શું થયું ?
 વિદ્યાના વીરોધિ વિયુષ્ઠી, અવજો પથ પળનારા;
 દુઝમ મનુષ્યા દેહ ગુમાવ્યો, ભુંડું એ કર્યું ભમરાળા. શું થયું ?
 નાચી મુંડી અંતર નીચું, નીચ સંગે ચડનારા;
 લાલુ લાંબી વાતો કરે પણ, તુથી કસઇયો સારા. શું થયું ?

ઇશ્વર સર્વ વ્યાપક છે એમ નહિ જાણનાર.

ગ બી.

ઓ હિણભાગી, જાગી જે મુરતીમાં શું મન માન્યું ?
 અતિ ક્યાં ત્યાગી, ઉખેળ્યું આ કઇ પોથીતું પાતું ? ટેક.
 તું દોડિ નિત્ય દરશન જાતો, અથડાતો પડતો ફટાતો;
 વાળ લોભ લાલચમાં લુટાતો. ઓ હિણભાગી. ૧
 નિત્ય એને એ નિરખ્યું નજરે, નહું જાણ્યું ન તોય તું રે'ન ધરે;
 તારી ભલી ભક્તિ નાવી મજરે. ઓ હિણભાગી. ૨
 પથ્થરને ઘડિયો ઘડનારે, ધાતુ ત્યમ ટીપી કંસારે;
 તું ઘડતે કેમ તને તારે ? ઓ હિણભાગી. ૩
 વેવલો થઇને વહેલો વહેલો, દોડી જાતો મંદીરમાં ઘેરો;
 જાતો અજ્ઞાને હડશેલો ? ઓ હિણભાગી. ૪
 ક્યાં પ્રભુ પેઠો એમાં કહેને, તું ગણે જગતમાં પ્રભુ કેને ?
 એ ઉત્તર ઉઘણુશી દેને. ઓ હિણભાગી. ૫
 જડને ઠમકોરી સાફ કરી, વસ્ત્રાભૂષણ મનપસંદ ધરી;
 પ્રભૂ માન્યો તુજ યુદ્ધિ વિદ્રી. ઓ હિણભાગી. ૬
 ના ખાય તથાપી તું દેખાયા, ન સુણે તોયે તું જા ગાવા;
 તુજ ઢંગ થયા ક્યાંથી આવ્યા ? ઓ હિણભાગી. ૭
 નથી જરૂર તું કર શેવા તેની, ચૈતન હિનને શેવા કેવી ?
 જડ થાય ન દેવ અને દેવી ? ઓ હિણભાગી ૮
 તાજોટા પાડે પાસ જઇ, મૂમ આરડતો જ્યમ જગત ગઇ;
 જો, જડ તારી સ્તુતિ માને નહિ. ઓ હિણભાગી. ૯
 તુજને જે પેદા કરનારો, અંત વસ્ત્ર આખર દેનારો;
 એશીયાળો ના થાશે, તારો ! ઓ હિણભાગી ૧૦

તુજ ચોકી કરે દિન રાત રહી, તેને જાગવવાને ખેશ જઈ;
 આથી મોટી મૂરખાઈ કઈ? ઓ હિણુભાગી. ૧૧
 તારી શેવાની ન જરૂર જરા, તારા મેવાના પ્રભુ ના ભુખરા;
 તોયે ઉંઘા તું જાતો ધરવા ઓ હિણુભાગી. ૧૨
 એ પ્રભૂ દયાથી જગત પાળે, તે રહે ન તુજ દયા આધારે;
 કર શોચ જગત મૂરખ ધારે, ઓ હિણુભાગી ૧૩
 જડ આપ તણી ન સંભાળ કરે, તે પાપિ અવનું શું કામ સરે?
 તેથી તું શુભ જગ હરે કરે, ઓહિણુ ભાગી. ૧૪
 ધર અંતર ધ્યાન ધરણી ધરતું, શુભ જ્ઞાન વિવેકથી વીચગતુ;
 લલુ..ધણીનો ભડં સો ધરતું, ઓ હિણુ ભાગી ૧૫

૫૬.

દીકાં મોટાં તાણ્યાં રે, કંઠે કુડી કંઠીનો ધરી,
 જૂઠું જીભે બોલ્યો રે, ફેગટ લીધું નામ હરી. ટેક.
 પ્રાતઃકાળે ઉડી સ્નાન કર્યું નિત, લેનો પ્રભુનું જિભે નામ;
 પૂજા કરી તેં પેટ માંહિ પ્રપંચે, આદર્યાં અવળાં તેં કામ.
 નામ નારાયણનું રે, વગોવ્યું તેં વંડી કરી. દીકાં. ૧
 દરશન કરવાને દોટ તેં દીધી, હાંશે હવેલીમાં ભાઈ;
 કરણી તારી તેં ફૂડી ન કાઢી, ભવમાં થઈ છે ભવાઈરે.
 આખર ઉંધું વળિયું રે, પાપ પુર્ણ રાખ્યું ભરી. દીકાં. ૨
 પડદામાં રહે તે પ્રભુ પર તેં, ધાર્યું ભારે ધ્યાન;
 બિનચારીને વહાલા ગણીને, દમગતું દીધું દાન.
 નામ બોલ્યું નફરે, ગપાટી તેં ગુરને કરો. દીકાં. ૩
 પાપી પ્રપંચને પેટમાં પચવ્યો, આણી ઉરમાંહી મેર;
 ગરીબનાં તે ગળારે કીધાં, કર્યો એ અકરાકેર;
 મેર કીધો મોટારે, પાપની તેં પેટી તો ભરો. દીકાં. ૪
 છેલ છીનાજવા ગુરને ધાર્યો, ચેલો થયો તું ચંડાળ;
 ગૂઝ બિચારો ગોરાને ગોને, તું થયો તેહનો દલાલ.
 લાલ થયો લોહરે, તોય તેની સેવા તો કરો. દીકાં. ૫
 દરથન માટે દોરડા આવા, એમા છે મોક્ષ મહાન;

દેહાર કરવા દુષ્ટના જાહેને, પાણીનું કરવું પાન.
 પોતીયું નીચેવ્યુરે, તે જાળ પીધું ફરીરે ફરાં. દીક્ષાં. ૮
 જાળ પાથરવી શિકારી માટે, શિકારી ગૂંચળ સુગ્ધાણુ;
 માછલા જેમ મદિલાઓને પકડી, પીધું અધરનું પાન;
 જાન તો ભુજારીરે, મદિલાને માલીન કરી. દીક્ષાં. ૯
 લાજ લુટે સાથે લક્ષ્મી માંગે, એ સાથે કેમ અને જાણ;
 એવા એ પણ ભગતો મળે ભાષિક, ગુરૂને થાય છે કમાણ;
 જાણ નવ જુઓરે, લશ્સુ કંડે લલ્લ ધરી. દીક્ષાં. ૧૦

આહાણુ થયો તો શુ થયું ?

હરીગીત છંદ.

દીક્ષાં કરી તું ત્રિકાળ વાંલ ધરી વધ ધરમે ધરો,
 સંતાપ કોઈ તુજ શરીરે દિન જતોતો ના વસ્યો;
 ખટ કર્મ ખટ ખટ કરિ પુરું નહિ ધ્યાન તે માંલો ધર્યું,
 જાણ્યા ન જો પરિબ્રહ્મે આહાણુ અન્યો તો શું થયું. ૧
 ઉડિ નિત્ય પ્રાણઃશળમાં તેં સ્નાન સ્નેહ ધરી કર્યું;
 વિભૂતી ધરી ધાર હેંશ હૃદયે ધ્યાન ઉપરથી ધર્યું,
 આશા તજી ન અતર તણી ધ્યાનથી મન તારું કર્યું.
 જાણ્યા ન જો પરિબ્રહ્મે આહાણુ અન્યો તો શું થયું. ૨
 જોલ્યો જૂઠું જાડુ વાર પ્યાર ધર્યો ન સત્ય પરે કદી,
 ચોરો છિનાળી પ્યારી કરિ દિનરાત પાપ વિષે મચી;
 કાંઈ ન તારું કોઈ મન જો પાપ રસને પરત્યું
 જાણ્યા ન જો પરિબ્રહ્મે આહાણુ અન્યો તો શું થયું. ૩
 આત્મા તણી કરવા શકે ગતિ કોઈ મેંનત ના કરી,
 પયગ્યા પ્રપચો પેટમાં પાપાં પ્રપચે તે ફરી;
 દુષ્કર્મ કરતાં કોઈ તુજ દીલ પાપથી ના થરથર્યું,
 જાણ્યા ન જો પરિબ્રહ્મે આહાણુ અન્યો તો શું થયું, ૪
 વિશ્વામય ત થણી કિધો દીધી વધુ દિનને પિલા,
 રાજ થયો તું હૃદયમાં પરનારિ સાથ કરી કિા;
 નવ જોલ્ય દીધો ધર્મનો કરિ પાપ પંડતાણું પડું,
 જાણ્યા ન જો પરિબ્રહ્મે આહાણુ અન્યો તો શું થયું. ૫

- વિશ્વાસ ન ધર્યો વેદનો નવ ભેદ તેના તું બણ્યો,
પૂરાણ માંહિ પચી રહ્યો નિત્ય પાપ રસ્તે પરવર્યો;
દુર્ભાગિ તારું લક્ષ ક્રમ લિલા પરે દોડી રહ્યું,
જાણ્યા ન જો પરિશ્રમને શ્રાક્ષણ બન્યો તો શું થયું; ૬
- માની મને મૂરતી ખરી સૂરતી પ્રભુની જોઇ ના,
ખલકેશની ખલકે ખરી ખુબી હૃદય માંહિ પરાધ ના;
આધાર ધરણીધર તણો તજિ ધ્યાન અવરતણું ધર્યું,
જાણ્યા ન જો પરિશ્રમને શ્રાક્ષણ બન્યો તો શું થયું. ૭
- પડે વિટાયો વેમમાં જાજો બિજાને તે ધર્યા;
સતમાર્ગ તજ્યો તેહને અન્યાય અવનીમાં કર્યા,
નિત્યે પ્રપંચે પાટકીને પેઠ પાપી તે બધું,
જાણ્યા ન જો પરિશ્રમને શ્રાક્ષણ બન્યો તો શું થયું. ૮
- વડવા હતા વિદ્વાન ચોરી તે અવેધા આપથી,
શ્રક્ષત જન્યું શ્રાક્ષણ બની દુષિ અજ એના પાપથી;
વિખ્યાતિ વડવાનિ ગૂમાવિ અભાગિ ઉધું આદ્યું,
જાણ્યા ન જો પરિશ્રમને શ્રાક્ષણ બન્યો તો શું થયું. ૯
- રૂપિરાજ માટે ઠગ બાજની ઉપમા ધરી ઉમંગથી,
અણુસમજીને દધ બેધ અવજો રહિ ધુતારા ઢંગથી;
હરિ રસ પિયૂષતું પાન પાપી શુદ્ધ મનથી ના કર્યું,
જાણ્યા ન જો પરિશ્રમને શ્રાક્ષણ બન્યો તો શું થયું. ૧૦
- સોબી ગુરુ જે લાલચુ વ્યભિચારી વિશ્વ વિષે બન્યા,
તે સ્વાર્થ માટે તેહના પગ પૂજવા ઉત્તમ ગણ્યા;
વિશ્વાસુને ઠગ બની ઠગ્યો દિવ તારું તેથી ના ડર્યું,
જાણ્યા ન જો પરિશ્રમને શ્રાક્ષણ બન્યો તો શું થયું. ૧૧

મરજાદી વિષે.

હરીગીત છંદ.

નિરખી બીજને નાસતો તું ત્રાસતો તન ત્રાસથી,
અડશે હું છોવમ જમ્મશ એવી બીક ધરી ચોપાસથી;
સગપણ પ્રમાણે સ્નેહ ન ધર્યો માન મનમાં માનિયું,
૪૪

જાણ્યા ન જો જગદીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું ? ૧
 દેદાર કરવા દોડ્યો ધેસો બન્યો ગભરાઇને,
 બુમરાણ પાડ્યાં બારણે ધસિયો તું મંદિર ધામને;
 પરિશ્રમ કરી પાપીષ્ઠનાં દર્શન કરે કે' શું વળ્યું;
 જાણ્યા ન જો જગદીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું ? ૨
 ભૈયા તણા તું કોરડા હોંશ ખમ્યો પ્રભુ બારણે,
 તરિ જઇશ પ્રભુના મારથી એ વાત ધારી ધારણે;
 સહિ માર મુંગા મૂખથી બોલ્યો ન, કે આ શું થયું;
 જાણ્યા ન જો જગદીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું ? ૩
 અડકાય નહિ કોને કદી મહિમા મદી સહુ માનિયા,
 દ્વિટકાર કરિને સર્વને મહત્તાઇમાં દ્વિટકારિયાં,
 માગી લિધી મોટાઇ સહુથી શ્રેષ્ઠ થાવા ધારિયું,
 જાણ્યા ન જો જગદીશને મરજદિ થાવે શું થયું ? ૪
 ગોસ્વામિને માની પ્રભુ સમ પુજ્ય ભાવથી પૂજતો,
 બહુ જાતના મેવા મિઠાઇ આપી રાજી તું થતો;
 આરોગિ લ્યો મહારાજ એવું હોંશ ધારી તે' કહ્યું,
 જાણ્યા ન જો જગદીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું ? ૫
 નીતી અનીતી કોદિ તે' પાપી ગુરની જોઇના,
 જામી ગણેલી જડ મતિ જડ ચિત્તથી તે' જોઇના;
 તન મન અને ધન આપવા દેદારતાથી આદર્યું,
 જાણ્યા ન જો જગદીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું ? ૬
 ગુરને ગણી પ્રભુ તુલ્ય નારી, બાળ, ધન, અર્પણ કર્યો,
 'પાવન કરે ગુર, પુણ્ય' તેમાં, એ વચન અંતર ધર્યો;
 તુજ નારિને કરી બ્રહ્મ તોય ન કષ્ટ તુજ દિલમાં થયું,
 જાણ્યા ન જો જગદીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું ? ૭
 રડિ બાળ મરિ કદિ જાય તો ન અડાય મરજદી થકી,
 અડક્યાથ છોવાઇ જાય ન ધરી, બાળની પીડા કદી;
 પ્રભુશ્રી બહાલું કો નથી એ ધ્યાન અંતર ધારિયું !
 જાણ્યા ન જો જગ દીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું ? ૮
 નિજ પેટ ભરિ રાજી રહ્યા નહીં પીડ કોની તે' ધરી,

- મનમાં ગણ્યું હું તરિ ગયો મરજદ મોટી આદરી;
સ્નેહી સગાંની પીડ જોઇ દિવ તૌરું દુખિયું ના થયું,
જાણ્યા ન જો જગદીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું? ૯
- આધા પછી રહ્યું શેષ્ય તે કદિ કોઇને દેવાય ના,
અમડાય એજ અનાજ તેથિ બિજા બજે મુખ જાય ના;
તે કારણે ખાડા વિષે જમતાં વધ્યું તે દાઢિયું,
જાણ્યા ન જો જગદીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું? ૧૦
- કદિ અન્ય દેવનું નામ તારા મૂખથી દેવાય ના,
એવી પ્રતિજ્ઞા તેં કરી તે ન્યાયિથી સેવાય ના;
પરમાત્મ નારાયણ તણું નવ નામ મૂખે તેં ધર્યું,
જાણ્યા ન જો જગદીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું? ૧૧
- વક્ત્રભ ધણી ધણિયાણિયે બહુ હોંશ ધારી ધારિયો;
બહુ નારિ ભોગવિ તોય તે પ્રભુજિ ન જરી પાપી થયો;
આશ્ચર્ય એ અંતર અતી પ્રમુગ્ધ છતાં આવું કર્યું,
જાણ્યા ન જો જગદીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું? ૧૨
- પર ઉપકારે પ્રીત ન ધરી દીનની ન ધરિ દયા,
તરવું હવે નથિ બાકિ એવું માનિ મરજદી થયા;
સતકાર, સદ્વર્તન, સુણિલતા, સ્નેહ, સર્વ ગુનામિયું,
જાણ્યા ન જો જગદીશ તો મરજદિ થાવે શું થયું? ૧૩

આશાની સીડી:

સગ સીતાજીના મહીનાનો.

ધરી સીડી એક યોગાન, સુષીજન ચડે પડે,
ચાલવાની ન હૈયામાં હોંશ, અધીક ક્રમ ઉપર ચડે.
જો જો સામે પગથીયાની હાર, પથી ખડો આગળે;
જોવા મળિ છે સારી જહાન, ચડે પડે આજ્ઞો.
મારે કો શરતીર કુદકાર, ટપ્પો ચડે તોરમાં;
આગળ ચઢવા અંતર ઉત્સાહ, વીસોકે છે વૃદ્ધમાં.
જુવો જુવો જોનારાં જોનાર, પગથીયું હું ચડું;
આગલાની આગળ જઈ, આનંદની લહેર લઉં.

વાંધ્યો ઉરમાં અધીક ઉત્સાહ, ઠેરે, ચડે, ઉપરે;
 ત્યમ વધતો આનંદ દેખાય, નીચા જન બળી મરે.
 કંઈક આગલા તુટી પડેલ, ઉપર ખાલી એ જગાં;
 ત્યાં પરોંચ્યાની હું કશું પહેલ, આસન મને યોગ્ય જ્યાં.
 કરિ ચીતમાં સંકટપ વિકટપ, આગળ ડગલાં ભરે;
 દૂર ટાંપ્યો ખીજે દેખાય, નજર જવું સ્થાન એ.
 ત્યાં તે ચૂંકે ચપાટે ચોટ, થતો લોટપોટ એ,
 પડે ભૂખર પાછો સચોટ, સંભાળે આ અંગને.
 નીચા ઉભાં કરે મુખ હાસ્ય, ઘટિક મોર ચિત બળ્યું;
 તારા તનમાં ઉપજ્યો ત્રાસ, ડાચું ફરી વીકસ્યું.
 વાચ્યું ગાંઠો ગણ્યો ગમાર, પૂછે તેને પાવરો;
 હવે દેવો શું છે જવાબ, તારે ઉર ખરખરો.
 ભુંગ આમ ન હીમત હાર, ચણુ સીડી દોહલી;
 ચાક્યો કાં પછડાતાં વાર, નાદાન નામોશી શી ?
 આ છે સીડી અનંત આકાશ, આશા ટાંપ્યા ઉપરે;
 કંઈક કાળથી ચડતા અગ્નિ, ઉમંગથી એ પરે.
 ભૂલે આપ તણું કરતવ્ય, ભવતવ્ય તપ્ત જે;
 શાંતી મળવા સીડી ગમ જાય, દેખે ચડે ને પડે.
 કંઈક ચડિયા પ્રથમ શરવીર, સીકંદરશાહ શા;
 પડ્યા પળે નવ પામ્યા નીર, અમલ એનો આજ ક્યાં.
 હે મન તજ તું ફેાગટ આ ઉત્સાહ, આહ સદ જ્ઞાનનો;
 શાંતી શીલા પર કરજે શયન, જ્યાં શોક ન મારનો.
 જે છે ચણાની ચિતમાં આહ, પડ્યાથી પતીત છે;
 પછી શાંતી સ્થળે ન અવાય, એ જ્ઞાન અતીત છે.
 હે પાંચ વિવેકે વિચાર, શું કામ આ સુધિમાં;
 આવા ગમન થવાને ઉદ્ધાર, આશા એ રુમાવ્ય કાં.
 પડે સીડીથી ચડે પાછો આપ, હાંસી કરે હેઠળ;
 તોય ચડે પડે પરતાય, નિસરણીથી ન નીકળે.
 જ્યમ દંડ મર્કટ ગ્રહી હાથ, ચડે ફરી ઉતરે;
 અજે બાંધ્યો દોરી સાથ, તે ક્યાંથી છુટો પડે.

હે મન મર્કટ આ છે સોપાન, સ્વરગદે કદિ નકંની;
 તોયે તારે તેનું શું છે કામ, પીડા કર તુજ કર્મની.
 મેલ વાસના ઘડને વૈરાગ, યથાર્થ જે કર્મ છે;
 કરતાં ન થશે ઉપહાસ્ય, આનંદમાં તું તરે.
 શાને જીવું પડે છે યોગાન, નીસરણીના નેહથી;
 તારા મનમાં કરી લે મેદાન, સદ જ્ઞાનના શસ્ત્રથી.

કયાં વાસો ન કરવો ?

લાવણી.

જ્યાં વિદ્યા હીન વિશેષ દ્વેષ દિલમાંહી,
 સમજણ ન ધરે મનમાંહિ ગર્વ રહે સાહી;
 વપુમાં નવ હોય વિવેક ટેક નવ ધારે,
 એવા જનના ઘરમાંહિ વસો નવ ક્યારે. ૧
 લક્ષ્મી મદ માંહિ છડેલ બેલ જેવા રે',
 નવ અધિક ગણે મન માંહિ ડાઘને ક્યારે;
 ઝાંપણ નવ હોયે દીલ તોય દિલાસો,
 એવા જનના ઘરમાંહિ વસો નવ વાસો. ૩
 જ્યાં વ્યભિચાર પર બહાલ ધરી વપુ માંહી,
 વળગી રહે, ન ગણે પાપ કદી મન માંહી;
 કદિ દુષ્ટ કર્મથી દીલ વિપે નવ ત્રાસે,
 નવ રહેવે સજ્જન લાભ એહનં વાસે. ૪
 સુત દારા સાથે રમે શ્વસુર થઇ સ્નેહે,
 લઘુ ભાત તણી નારિને ભોગવે નેહે;
 લાગી લાયક કદિ લાત પ્રભુની જોડે,
 સમજે નહિ તે મતિ મુઠ પાપ નવ છોડે. ૫
 ઉચ્ચાર કદી મુખ થકી ન ઉચ્ચરે સારો,
 ભુંડાં વાક્યોનો ભયો હોય બંડારો;
 મુદ્ વાણિ ન આણે મૂખ બસે જે ભાવ્યું,
 એવા દુષ્ટોને ઘેર સજ્જન નવ જીવું. ૬
 શંકશિલ હોય સદાય સ્નેહ દેખાડે,
 ઉપરથી આપી માન ધકેલે ખાડે;

- નવ થાય નિવારણુ કદી તેનિ શંકાતું,
 સજ્જન એવે ધર વશ્યે સૂખ કો' શાનું ? ૭
 મતિ ધરિ કદિયે મનમાંકી પરિક્ષા નરની,
 કરિ ન શકે, ખબર ન પડે કદી નર ખરની;
 નર વાનર જેવી સમજ ચિનમાં ધારે,
 સજ્જન એવા ધર માંહિ વસો નવ ક્યારે. ૮
 નરનું નવ ચાલે જરી ખાયલો ખનિને,
 ખેસે ધરમાં, સહુ ગણે ડાહી નારાને;
 નારી વશ જ્યાં છે નાથ અનાથજ જેવો,
 સજ્જન એ ધરમાં કદી પાય નવ દેવો. ૯
 નવિ લાવિ પિતા ધર નાર પુત્રને મારે;
 સ્ત્રી આધીન થઇને સદા વચન ઉચ્ચારે;
 નકટો ન ધરે જરિ લાજ કાજ કુડું કરતાં,
 સજ્જન એ ધરમાં હરે પાર્શ્વનજ ધરતાં. ૧૦
 પીડાતો નિરખી પુત્ર દયા નવ ધારે,
 શાંતી આપી સુત શેક કદી ન નિવારે,
 અક્રહ બનિ ઉલટો રહે પુત્રથી અગણો,
 સજ્જન એવા ધરમાંહિ ન ગાળો પગકો. ૧૧
 સંતાપ સખધી તણો જોઇને પોતે,
 પીડા નવ ધરે લગાર સ્વાર્થ નિજ ગોતે;
 કુટુંબિ તણો બનિ કાળ વાંકુ ઉચ્ચારે,
 સજ્જન એવા ધર માંહિ વસો નવ ક્યારે. ૧૨
 જોઇ રહ્યાં સગાની કદી ચિત્ત નવ રાગે,
 પડતીમાં રાજ રહી બુર નિત્ય વાગે;
 જે લાજ ધરે ન લગાર પ્યાર પૈસાનો,
 વસનારો એને ધરે સુખીયો શાનો ? ૧૩
 જરી જૂઝારિનિ પ્રીત ચિત્તમાં ધારે,
 સત સંગ થકી દુર રહે જૂઠું ઉચ્ચારે;
 જૂઠો થઇ જલમ કરે દુષ્ટ બહુ કામો,
 સજ્જન એ ધરમાં વશે સૂખ શું પામો ? ૧૪

સતકામ વિષે નવ દામ કદી ખરચે તે,
 સતસંગનિ મુખર્થો વાત ન કદિ ચરચેતે;
 મયિ રહે દુષ્ટતા ધરી કુણં કામોમાં,
 સજ્જન સુખ કયાંથી મળે એહ ધામોમાં. ૧૫
 પથ્થર સમ પૈસા સદાં ખર્ચતા હોંશે,
 સતકર્મ ચાને દુષ્કર્મ કદી નજ નેશે;
 નાયકા નાચમાં હોંશે નહિ ઉપકારે,
 વશિ એ ધરમાંહી વાસ કોણુ સુખ ધારે. ૧૬
 વિદ્વાનનિ ન કરે વાર સાર નવ લેતા,
 મતિમાન મુંઝાઈ મરે દાદ નવ દેતા;
 ઠંગથી હરનીશ ઠગાઈ સૂખ મન માને,
 સજ્જન એ ધરમાં મળે સૂખ શે ચાને. ૧૭
 હંદ બારે રાખતાં લોભ ક્ષોભ નવ પામે,
 દમ કાંડી ચાપે બારે દમડિને નામે;
 ચંડાળ તણું ઉપનામ છ ચોક્કે ધારે,
 એ ધરમાં સમજી જનો વસો નવ ક્યારે. ૧૮
 હું પ્રજા ચાને વિદ્વાન એવું મન માને,
 જાહેર જગમાં નિત કરે નીજ નાદાની;
 માની બીજને મુખ મનમાં કુલે,
 એ ધરમાં સર્જન કદી જશે નહિ બૂલે. ૧૯
 કવિ કોવીદનું સત્માન કદી નવ કરેતો,
 જારી જૂગારી સાથ સ્નેહથી ફરેતો;
 હિતેચ્છુ કોણુ તે ખબર પડે નહિ જરિયે,
 એ ધરમાં સજ્જન જતાં દીવમાં ડરિયે. ૨૦

વખત.

શાર્દૂળવી કિડિત છંદ.

રાચે રોજ રમિયું બાજિ કુડિમાં, પાછ પડ્યાં પાછળે;
 છોડેનાં તુજને કદાપિ જિવતો, તારી પ્રભાથી બળે.
 જો તારો શુભ કાળતો મુખ થકી, સર્વે કહે હાજિ હા;
 યાશે એ ઉલટાં કદાપિ ફરતાં, સ્થીતી ખરે પાજિ હા.

છે જો આથે જરાકતો નવ ખસે, તારી કનેથી દુરે;
વા'લો પ્રાણુ સમાન આન નહિ કો, એવું મુખે ઉચરે.
આ કીકી નવનો તણી સ્થિર રહે, દેદારના દર્શને;
વાંચ્છે સૂખ સદૈવ આપ મુખનું, તાતી બની ટમટમે.

૨

હૈયાનો મુજ હાર તુ'યિ વધતું, છે કોણ સંસારમાં;
છો સૌનારણુ હાર આપ તમથી, કૂટુંબ આનંદમાં.
ખોશોછો નિત્ય ન્યાય હું નિરખુંના, અન્યાયતો આવને;
સૌ કીધું કુરબાન આપ ઉપરે, દ્રષ્ટીન ખીજે ઠરે.

૩

છે આ જીવન હાથમાં તમતણા, મારો ઉગારો તમે;
હું આધીન સદાય આ શરિર છે, સંકર્યું પાતાંપુજે.
કૂટુંકો વદનાર છે જીવનમાં, આ દેહ છે ત્યાં મુધી;
કાપું આપ પ્રતાપથી જિભ જમ, એ દુષ્ટના મૂખથી.
પ્લાહું એમ વહે મુખે નિશદિને, કાલાં બની કાંગલાં;
જોના સ્વાર્થ કદી જરીક સરિયો, તો જોઈ હ્યો રંગમાં.
ખોલે ખૂંચે અણનિશે ખિજ થકી, કૂટો કહે કારમ્યો;
તું જેવો નહિ કોઈ નીચ જગમાં, કેનાર છે એજનો.

૪

શું સારો કદિના કર્યું શુભ જરી, કૂટુંખિતું, ને રહ્યો;
ફાટયો, રોજ મદાંધ થઈ મહિ ક્યો ને કાળ મુખે પડ્યો;
તોયે ઇષ્ટ કદાપિ કોનું ન કર્યું, આગ્યો ગયો દોગટે,
પાણો ના પડ્યો પતીત કુળમાં, એવું વહે પાછળે.

૭

કીધું સારું હજાર વારનિસરી, બતાં કર્યું શમ એ,
લાવે યાદ લગાર ના ચિત વિષે, કીધું ન અગ્રે ધરે;
કીધું છે શુભ, ના અશુભ કરિયું, શમે બધું ક્યાં બને,
કો વેળા ન થયું શું દોષ ? ચિતમાં, વિચાર શાને કરે
લાગ્યો છે મધ લાળથી ગરજને એ હાજિ લાજ કરે,
મૂકાતાં મધ લાળ પાજિ પછિથી, વૈરી બની વીરે;
સારું સર્વ સમાય હાય ! ન થયું, સારું બિજું એ વિષે,
એ ઘોતા ઉપકાર આપિ બદલો, બૂરાઈનો પાછળે.

૮

સારું એજ સદૈવ આપિ વદતા, બૂરું વહે આજ એ,
જોઈ નાપુશ કોદિ આપ ન થતો, ધીમંત ધારોજ એ;

સ્વાર્થે આ સૃષ્ટિ બધી રમિ રહી, એ સાધવા આનને,
 જોડે એ પરવાધથી અણુબણો, ધોખે શું વિદ્વાનને ૫
 મીડું જે વદતા થતા વધુ સમા, એ સ્વાર્થ ખુશામતે;
 પ્યારેના, દ્રઢતાથી ધાર ચિતમાં, દુદૈવ છૂટાં પડે,
 મીડું મીડું સદૈવ આવ્યું મુખમાં, ખારાશ કડુતા ભરી,
 છાતીમાં નિકળે પછિથી ધિરતે, ધાલી ક્રમે સંધરી ૧૦
 સ્થીતીને સહુ રોજ આવિ મળતા, દોડ્યા રહે દારમાં;
 તે ધિકારિ સદૈવ દૂર ખસતા, સ્થીતી બની બદ્ધ ત્યાં,
 છે સાળ તનના અવેવ સંધાળા, ખામી ન ખોળી શકે.
 સૈવે ભાવ જતો રહ્યા નજરથી, હે કાળ શાખાશ છે ! ૧૧
 હોદ્દે હાથિ તણે સદૈવ ચડિને, હોકારિને બોલતા,
 રે'તા જે અકચૂર દૂર દુખથી, આપી અરી ચાલતા;
 જેના કુકમથી હજાર અજિતો, થયો સજ સંગમાં,
 જાન્ય ને ધન જેમ રોજ ગગને , તારી પ્રભામાં ગળ્યા. ૧૨
 ચોળી ચંદન અર્ગળ અત્તરમાં, આજોટિ ઉમંગમાં,
 બેઠા શીતળતા ધરી સમિરમાં, વારાંગના સંગમાં;
 નાચી નારિ નકારિ ભાખ સમયે, દ્રવ્યે ગયું દોટ દૈ,
 લે થુકે પળવારમાં તુજ મુખે, જે સ્થીતિ નીચી થઇ. ૧૩

પંડિત કોણુ ?

ઉપજાનિ છંદ.

સંશીલતાથી નિજ ધર્મ પાળે, ક્ષમા ધરે ને નિતિ ધર્મ પાળે;
 જે સ્વાર્થમાં કુર્બી કદી ન જતો, સૃષ્ટિ વિષે પંડિત તે ગણાતો. ૧

ભુજંગી છંદ.

શ્રેષ્ઠંસા તણા પાત્રને જે પુજે છે, સદા નિંચને નીચ જાણી તજે છે;
 ધરે ચિત્ત શ્રદ્ધા ન નાસ્તીક થાય, પુરું લક્ષણે દક્ષમાંહી મનાય. ૨

હરિગીત છંદ.

અભિમાન કોષ અપાર મદને હર્ષ નિજ આત્મા તણું,
 જે છે માન દેવા ચેલ્ય, તે જે નષે વિષે નાથિ દીસતાં;

નિજ અર્થગો આધીન કે દિન થાય નહિ દ્રઢતા ધરે,
 એ સુદ્રઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૩
 જે નર તણું શુભ કે અશુભ કદિ કલ્પ જાણ્યામાં નથી,
 વિચાર નિજ અંતર તણો, જાણે ન અન્ય મરે મથી;
 જેતું કરેતું કાર્ય જગમાં પ્રગટ થાય પૂરું કરે,
 એ સુદ્રઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૪
 ધીમાશયી ધસવા ન દે ન ઉતાવળે ઉંધુ વળે,
 ભય પ્રીતીને દિનતાથ જેતું કાર્ય કો દી નવ ચળે;
 અઘ્યણુ પડે અનહદ તથાપી કાર્ય પૂરું જે કરે,
 એ સુદ્રઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૫
 નિજ બુદ્ધિને જે યોગ્ય લાગે કામ એવું આદરે,
 જે કામથી જગમાંહિ જે નર ધર્મ અર્થ પુરો કરે;
 એ કામમાંથી મેળવે શુભ માર્ગ શોધી સંચરે,
 એ સુદ્રઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૬
 નિજ યોગ્યતાને અનુસરી નિત કામ સર્વે આદરે,
 શક્તી સુજળ મેનત કરીને કાર્ય ઝટ પૂરું કરે;
 અપમાન કોદી કો મનુષ્યનું મહત થઇને નવ કરે,
 એ સુદ્રઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૭
 ગુહ્યાર્થ વાતો તુરત સમજે વાર લાગે ના જરી,
 નિર્ણય કરે શુભ વાતનો નિજ અર્થ એમાંથી ગ્રહી;
 પૂછ્યા વિના ન જવાબ દે ખીજ તણું સારું કરે,
 એ સુદ્રઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૮
 મેનત કરે ન મળી શકે એની ન ઈચ્છા જે ધરે,
 જે નાશ પામેલા તણો ચિત શોક ખાલી ના કરે;
 આત્મીકાળે નવ હરે દ્રઢતા હૃદયમાં જે ધરે,
 એ સુદ્રઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૯
 જે કામ કરવાનું હશે તેનો પ્રથમ નિશ્ચય કરે,
 પૂરું કરે પ્રીતી કરી કદિયે અધુરું ના ધરે;
 ફાગટ વખત જે નવ ખુવે દાસત્વ કોનું નવ કરે,
 એ સુદ્રઢ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૧૦

- સત પુરુષનું શુભ કાર્ય નિરખી નિત્ય રાજિ હૃદય રહે,
લોકોપયોગી કામ નિજ હીતસ્વિ જાણીને લહે;
નિજ સ્નેહિપર કોટી પ્રકારે દેશ દ્રષ્ટિ નવ કરે,
૧ એ સુદ્રઠ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે, ૧૧
ગંગા તણા ઉંડા જળે જ્યમ સ્થીર નીર સદા રહે;
ત્યમ માન વા અપમાનથી નવ ખેદ પામે ચિત ખરે;
મન જેનું સ્થિર નિર ગાઠ જ્યમ નહિ હર્ષ શોચ દિલે ધરે,
એ સુદ્રઠ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૧૨
સહુ પ્રાણીના તત્વો તણા વાકેદ નર હરહમ રહે,
સત કર્મના સંયોગને જાણી સદા ચિતમાં ચહે;
જે મનુષ્યના ઉપાય જાણીને સદા ચિતમાં ધરે,
એ સુદ્રઠ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૧૩
નિજમત સમજી કરવા ન અટકે બોધ દેતો કો પજે,
વાણી વિષે લાવણ્યતા રસતર્ક સરસ કરી શકે;
સમજે નવિન યંધેનિ મતઘન્ય સમય સૂચકતા ધરે,
એ સુદ્રઠ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૧૪
જે સાંમજેલાં વાક્યનો સારાંશ ઝટ સમજી શકે,
શાસ્ત્રાનુસારે બોલવાનું રાખતો જે સંહુ તકે;
મોટા તણી મર્યાદનો જરિ ભોપ કોટી નવ કરે,
એ સુદ્રઠ નરને જગતમાં પંડીતમાં પ્રજો ગણે. ૧૫

મુખનો સરદાર.

દોહરા.

સ્વાર્થ ત્યાગીને સર્વદા, પરાર્થ જે ચિત ચાય;
જૂઠી દોસ્તી જગતમાં, રાખે મુખ મનાય. ૧

સર્વેયા એકત્રીશા.

જે નર બણ્યો નથી જરિ ભારતિ પણ ઉરમાં રાખે અંકાર;
હરિદ્રો પણ દ્રવ્યની ઇચ્છા છે ફૂલં કામો કરી હજાર;
નિજ ધન જરિ વીચાર ચિનાનો ખરચી દે છે વારંવાર, ૧
એને આ અવનીમાં જણે સરવે મૂરખનો સરદાર. ૨

જે વસ્તુ મળવાની નથી તેને હરનિશ જે ચિતમાં આપ,
 કચ્છીત વસ્તુ હોય તથાપી તુરત લેહને સ્વાગ્ની જાળ;
 ખળવાળા સાથે નિર્બળ થઇ વૈર બતાવે વારંવાર,
 એને આ અવનીમાં જાણો સર્વે મૂરખનો સરદાર. ૩
 ધટિત નહિ જે સાથે દોસ્તી તેની માથે રાખે રનેહ,
 તજી મીત્રને દૂષ કરે છે માર મારીને દેલો છેહ;
 દુષ્ટ કર્મ કરતાં જેના દિલમાંહિ આવે નહિં વિચાર,
 એને આ અવનીમાં જાણો સર્વે મૂરખનો સરદાર. ૪
 કામ નકામાને વિસ્તારે સંશય મનમાં ધરે સદાય,
 ઉનાવળના કામ રિપે જે નરને વિશ્વંજ વધતો થાય;
 સંશય યુક્ત સદૈવ રહે ચિત એવો નર જે આ સંસાર
 એને આ અવનીમાં જાણો સર્વે મૂરખનો સરદાર.
 પોતે હોય ખરાબ તથાપી અન્ય તણો જે કાઢે દોષ,
 તિરસ્કાર તેના પર લાવી દિન દિન વધુ બજાવે રોશ;
 શક્તી વગરનો હોય તથાપી ક્રોધ અવર ઉપર કરનાર;
 એને આ અવનીમાં જાણો સરવે મૂરખનો સરદાર. ૫
 નિજ બળને જે જાણી ન શકે ધર્મ અર્થથી જે છે દૂર,
 બની શકે નહિ એવાં કામો કરવાની ચિત હેંશ જરૂર;
 વિશ્વ ઉદ્ધમ એ કાર્ય કર્યાની આશા જે રાખે નિરખાર,
 એને આ અવનીમાં જાણો, સરવે મૂરખનો સરદાર. ૬
 સિધમાં હોય નહિ જરિ અક્ષલ તોપણ તેનો જે ગુર થાય,
 કપણ તણી યાચના કરીને હલકા દુનિઆમાં દેખાય;
 સેવા જેની યોગ્ય નથી તે નરનો થઇ રે' તાબેદાર,
 એને આ અવનીમાં જાણો, સરવે મૂરખનો સરદાર. ૭

દોહરા.

પીતૃદેવ કે દેવતા, કરે ન તૃપ્ત લગાર;
 જેને રોહિ સચું નહીં, એ મૂરખ સરદાર. ૮
 વિશ્વ બોલાવે વિશ્વ પુછે, આવિ વહે બહુ વાર;
 બરંસો દુષ્ટ તણો કરે, એ મૂરખ સરદાર. ૯

કવિનો શો દોષ!

ગજલ.

- કવીને દોષ દો શાને, કવી દરબાર જૂદો છે;
પ્રપચે છે ષડયાં પ્રાણી, કવી તન તાર જુદો છે. ૧
- કદર જ્યાં કારતી છે ના, નકારી વાત પ્યારો છે;
વફાદારી ગઘ વંદી, કવી કુગ કાર જૂદો છે. ૨
- બલે સહુ મસ્ત થઇ મહાલે, નજર ખીજે નિહાળે ના.
ચતુર સજનાર થઇ ચાલે, કવી સજનાર જૂદો છે. ૩
- મગન મનમાં રહે સહુએ, લગન જ્યાં લાગે છે તનની
કવીની લગનીના અગની, તણા કોઇ ખંદાર જૂદો છે. ૪
- પતી પતની પરે ધારે, પિતા નીજ પુત્રને ન્યાળે;
પચેલાં પ્યારમાં પ્રાણી, કવીનો પ્યાર જૂદો છે; ૫
- મરેલાં મૃત્યુને મારે, ઉગારે છાંટિ અમૃતને;
નહી પય પાન ઉગારે, કવીનો માર જૂદો છે. ૬
- જગત વીટોળિયો વીંટ, રહે ના કોઈ સ્થાવર તો;
બમાવી ના શકે ભૂમાં, કવી તન માર જૂદો છે. ૭
- અશે સહુ નાશ અહીંઆંથી, થતાં ઉદ્ધત ઉડે ગારે;
અમર રે'શે અખિલ જગમાં, કવી કરનાર જૂદો છે. ૮
- બરેલા બચ્ચ બંદારે, ભુખે મરતા દૌઢા ભૂયો;
કવિના કંઈભારાનો, ખરે બંદાર જૂદો છે. ૯
- બલે પોકારતાં પ્રાણી, પ્રિયાને પામવા પ્યારે;
બધા પોકારથી પટેલો, કવી પોકાર જૂદો છે. ૧૦
- બલે બેસે હવેલીમાં, હિરા માણેક હેરીને;
કવી કાખિત ખખનાને, ખરે ધડનાર જૂદો છે. ૧૧
- ચણાવી શાંત હવેલી ચિત, પિડા પડખાની ઉરમાં રે';
કવી કીમતી હવેલીનો, ખરે ચણનાર જૂદો છે. ૧૨
- બણે ભાવે થવા પંડિત, અમંડિત ઉર ના રહેતું;
કવી નિર્મોહ નીચાળે, ખરે બણનાર જૂદો છે. ૧૩

નિશાને તાકતાં લાખો, ઉડી જતાં અહીંઆંથી;	
કળી તિરતો કમર કસિને, અમર ખમનાર જૂદો છે.	૧૪
કદાપી કારભારોનો, ઉપાડે બાર હિસાબે શા ।	
કળીના બોજનો કો રોજનો ખમનાર જૂદો છે.	૧૫
જમીન જોર અને જરનો, નજર કરતા ધરે ખેતી;	
ખરે લક્ષુ કળી કલમે, નજર કરનાર જૂદો છે.	૧૬

એવો કોઈ મિત્ર ?

ગણલ.

અરે કો યાર એવો છે, જગત જલધીથી ઉગારે;	
અરે દિલ્લદાર એવો કો, તરંગેથી મને તારે.	૧
ડુબ્યો દેખાવ જોતામાં, ઉરે મેં ઓટ ના જાણી;	
ગયો ગુણિ યાર જોવામાં, તણાયો તીરથી ત્યારે.	૨
દિધું શિર દોટ દધને જ્યાં, નિવાર્યો દુખ તો કાપ્યું;	
ન કાપ્યું કાળજ્યું કોદી, હણાયો હાથથી ન્યારે.	૪
ગુન્નર્યો છે ગરીબીથી, રિબી દીનો રહી રંગે;	
અરે ઉદ્દગાર આ મુખથી, કહ્યો ના કોઈને ક્યારે.	૪
હણી લપડક મુખ રાતું, જગત જોવા બંધે રાખ્યું;	
અરે અંતર ઉઘાડું છે, ન પેઠો યાર કદિ પ્યારે.	૫
કરું ગુજરાન ગરીબીથી, નથી મગરબી મન કોદી;	
ફકીરી વેશમાં ફરતાં, ડરું કાં દીલ હું મારે.	૬
અબીલાષા ગઈ ઉડી, નિરાશા નીરમાં નહાવું;	
અરે આશા નિરાશાના, નિધીમાં નહાવું ના મારે.	૭
પથર કોટે પડ્યો જળમાં, નહી થઈ કાષ્ટ વત્ તારે;	
ડુખાડે દુઃખ શું દીલે, અરે અજ્ઞાન તું ધારે.	૮
ઉપરથી વેશ સારો છે, ખતાવે શાત્રમાં અગ્ની;	
બળે બીંતર રડું બાસે, પ્રકાશું પ્યાર કો' ક્યારે.	૯
વહેતો પૂરમાં ચાલ્યો, નજર જોનારને શાની;	
ખલાસી જો કિનારે તો, તપાસી રે'યના ત્યારે.	૧૦
અરે આ ધાત હૃદયમાં, પુરો બીજો ન પ્રત્યાધાત;	
રહે જ્યારે હૃદય રેહું, તપાસે કોણુ તે વારે.	૧૧

ફસે જ. ધ કુંદમાં હરણી, દુખી દીદાર દીસે છે;	
પુરો છે પારધી રાજ, ધરાયો અંતરે ધારે.	૧૨
તને તજવાનિ તૈયારી, તથાપી ચારી શુધારી;	
અરે એ ઝાંઝવાં જગનાં, ન સાચાં જાણુજે ક્યારે.	૧૩
કદી શાણો રિખાણો તો, નહીં ધર-ધર જઈ રોવે;	
હૃદય રોતું તથાપી તે, અવર આંસુ ખરે ખાજે.	૧૪
અવર શાતીથી રાજ રહિ, દહન કર દેહ કરિ દુકડા;	
અને આહુતિ અગ્નિમાં, દધ દે લલ્લુ બર પ્યારે.	૧૫

ઉત્તમ તક.

ગઝલ

અહા ! જોડે રાહ તે તકની, ખરી લેહજત જહાં સુખની;	
ગુનરે દીન મતલબથી, નથી જ્યાં કારિ ખટપટની.	૧
અરે દિન એક એવો છે, ગુનરાશે પુરી શાંતી;	
ગરીબી કે ગુમાનીની, નહીં પરવાહ પટપટની.	૨
નહીં કર કો પકડનારો, હિસાબી કામ લેનારો;	
નડે ના કો જરી આવી, નિહાળું રાહ તે તકની.	૩
ખરી જશે ઉપાધી ઉર, પછી થાશે પિડા શાની;	
નહીં જ્યાં નામ નીશાની, નિશાની દોર પર નટની.	૪
પશુ દુખ તે ભુલી જશું, નિગનદે ખુશી રે'શું;	
મઝા કેને નહીં કે'શું, નજરે જ્યાં છે ન નફટની.	૫
પ્રજા પ્યારે રહો વાના, કહો શી છે મને પરવાહ;	
ખન્યો આપે હું એ પરવાહ, કરું કીમત શું લહેજતની.	૬
હશે જે સ્વાર્થનાં સાથી, દુખી દેખાય ઉપરથી;	
સદા આનંદ ચિતમાં રહે, સમજ વિણ શોક કો સાથી.	૭
સુવું આનંદ સધ્યામાં, નથી પરવાહ પુષ્પોની;	
કટારી કોદિ નવ ખુચે, નમેરાને નફટ જનની.	૮
ઝુકાવું જહાજ જલધીમાં, સુતો જઈને કિનારે શાંત;	
ઉપાધી આંખ આગળના, મને દેખાય મતલબની.	૯
હું કાં શાહ ડરથી હું, ખન્યો જે શહેનશાહ જાતે;	
મને કંગાળ મહુ ભાસે, ખુબીમાં એ રૂડી તકની.	૧૦

હજારો પોક મૂકે તો, અગર રાજ દિલે રે'તો;
 હુંતો એ બે થકી ન્યારો, મળમાં રહિશ મહા સુખની. ૧૧
 ઉપાધી રહીત આવ્યો તો, ગુમાવ્યો માલ કે' મેં શો ?
 ખગામાં ખોટ હાંસલના, બળું શું કામ બકળકથી. ૧૨
 જુએ જન પ્યાર કે ખારે, તથાપી શું વળે એતું;
 બળે કે શાત રે' ચિત્તે, મને શી યારિ એ જનની ? ૧૩
 ખલક ખાલી કરી આવ્યો, અધર ધરિને ઉચાળાં હું;
 બસે લુંટાય કે રે' એ, કરે' પંચાત શા ખપની. ૧૪
 હિમત છુટી હજારોની, ખગતરા જોઈ બળરોની;
 અતી આનંદ લાલુ ઉર લપેટી કાળની કદની. ૧૫

તૃષ્ણા.

“તેતો ઘટમાં ધર કીધું વાલમવશ્યાગીયારે” એ શાગ.

હુંતો તૃષ્ણામાંહી તણુયો, તારો શ્રી હરીરે,
 મારાં બવ દુખ બંધન કાપો, પ્રભુ કરુણા કરીરે. ૨૬.
 મારું મારું કરિને મરતો, દુષ્કર્મોથી દિવ નવ ડરતો;
 સત્ય પથે સંચરતો ના, ડરતો જરીરે. [હુંતો.
 કૃષ્ણિને ચિતમાં કેળવતો, મદ મત્સર મનમાં બહુ ધરતો,
 અવળાં કલ્પ આદરતો, શમતા ના જરીરે. હુંતો.
 કર્મ તણી કોઠી હું કરતો, અનિતિનાં કર્તો આદરતો;
 તોપણ રહેતો તરતો, ચિત સહુ સંધરીરે. હુંતો.
 વિષયાસુખમાં રાત્રી રહેતો, અશ્વય માની મનમાં એતે;
 ગયો પૂરમાં વહેતો, આદ્યું નાજરીરે. હુંતો.
 જ્ઞાન તણી નવ ગોઠી વાતો, ઘડતો મનમાં ફૂડી ઘાતો;
 ચિતમાં ના શરમાતો, ડરતો ના જરીરે. હુંતો.
 મિથ્યા જડુમાવાની પેઠી, પીડા ના પડતી જરી હેડી;
 એ પણ વેડી શુદ્ધી, સમુળી વીસરીરે. હુંતો.
 મારા તાશમાં ધુંચાયો, મંમતા ધરી મનમાં મુંઝાયો;
 પાયો નહિ દેખાયો, અંત વળ્યો ફરીરે. હુંતો.
 મિથ્યામાં સરવે શુમાવ્યું, સત્ય અંતરે યાદ ન આવ્યું;
 એથી એવું ફાલ્યું, માંખ્યો મને હણીરે. હુંતો.

આ શું અવિદ્યા રહી ઉભાસી, બિનતા ભવસાગરમાં આશી;
 છૂટું ત્યાંથી ત્રાશી નાશી, ક્યાં હરીરે કુંતો.
 મિથ્યા મોટપમાં સુખ માની, બૂલ્યો આપનિ નામ નિશાની;
 હાથે કરી હરાની, વહોરી ખરેખરીરે. કુંતો.
 આપ કપાવિણ કશું ન થાશે, અંતર પટ પડદા ખેલાશે;
 લલ્લુ દુર દેખાશે, ભવ્યતા શી ભરીરે. કુંતો.

રસ્તાનો મુસાફર.

પદ.

ભુંડા મારગના મુસાફર ફેરા કાં ફરેરે;
 અહિ આવીને અથડાયો મુંઝાયો મરેરે. ભુંડા. ૨૬.
 ભવ જંગલની વાટ ભુલ્યોહો, અવળે ચીલે આપ ચડ્યો હો;
 અર્જુનમાં અથડ્યો હો, તેમાં ક્યાં તરેરે. ભુંડા.
 જગત જાંખરામાં ધુંચાયો, કાંટા વાગ્યા બહુ અકળાયો;
 લેવાયો ન વિસામો, કાંટા કોતરેરે. ભુંડા.
 ભુલી ભ્રમિત થતો ભરમાતો, વળિ પાછો રસ્તે પડિ જાતો;
 વળિ પાછો ભુલી બટકાતો, બાંભરેરે. ભુંડા.
 આગળ પાછળ પોટકી ખાંધી, વળી ઉપાડી અગાધ ઉપાધી;
 સમતા તણી સમાધી, લાધીના મરેરે. ભુંડા.
 ક્ષણમાં ખુશી નાખુશી ક્ષણમાં, વળી વિચરે ઉડો કો રણમાં;
 ચાળીશ શેરની મણમાં, ભુલ ક્યાં સાંભરેરે. ભુંડા.
 શીત ઉષ્ણ આતપ તન વેડી, પાપ પોટલી મુકી ન હેડી;
 વૃત્તિ ઠરી નવ બેડી, અર્થો આથડેરે. ભુંડા.
 તણ તાપે અંતરથી તપેલો, તૃષ્ણામાં શિર સુધી હુમેલો;
 અવિદ્યામાં ઉછળેલો, ઉંધો આદરેરે. ભુંડા.
 નહોતો એ નહોતું જગ સરવે, ઘાટ ઘડેને બુમે ગરવે;
 આખર ખોશ સરવે, સત પથ ક્યાં ચડેરે. ભુંડા.
 કાંટા વાગ્યા તેમ વધારે, ઉર અકળાતો દોડે ભારે;
 પામે દુખ સુખ ધારે, વળિ રસ્તે પડેરે. ભુંડા.
 ઉડો અંધારે, અથડાતો, પછડાતો વળિ ઉભો થાતો;
 મુલ્યો ખાતો લાતો, પાછો ત્યાં ઠરેરે. ભુંડા.

મમ લાગે વીંટાયો આપે, બાન રહું નહિ તનતું તાપે;
 આથડિ આપે આપે, બંધનમાં પડેરે. ભુંડા.
 ચાક્યા પગ રસ્તો ન જણાણો, ગુણ હીણ પછિ ચિતમાં ગભરાણો;
 ઉડે વન ભરાણો, આનન ઉચરેરે. ભુંડા.
 શાંતી શીલાપર શયન કરાવી સત્વ ભોજનો શાંત ચખાડી;
 લાલુ રાહ જતાવી, છુટો થઇ કરેરે. ભુંડા.

પ્રભુને શરણે પડેલો; પાપી.

૫૬.

પાપી શરણ પડ્યોનું તારે, પ્રભુ હું શું કરેરે,
 માયા જાળ મહી વીંટાયો, ભીંતર ભેદાતાં ભરમાયો;
 શાંતી તજી સવાયો, ચિંતમાં હું કરેરે. પાપી.
 મહા દુખકર જગમાં માયા છે, રંક રાય જ્યાં વીંટાયા છે;
 અધિપતિ પણ અથડાયા, પાર હું ક્યાં પડુરે. પાપી.
 ચક્ષુહિણો હું ચિતમાં ચડાતો, દોડી દર્શન કરવા જતો;
 ભ્રમનામાં ભટકાતો, લાતો સહી મરેરે. પાપી.
 મારાં ધન તનને સુત દારા, રહે ન્યારાં પણ માન્યાં મારાં;
 એ પણ દુખના ભારા, ભઠને હું કરેરે. પાપી.
 સ્વાર્થ લગણ સહુ કેતાં મારો, સ્વાર્થ ટળે હીધો દ્રિટકારો;
 અનુભવ મળિયો સારો, તોયે આથડુરે. પાપી.
 મતિ જતાં કળમાં હું ખુંચ્યો, આપ વગર કોઇ કરે ન ઉંચ્યો;
 છાં મારે મોયે ડુચ્યો, ક્યાં ઉચરેરે. પાપી.
 ભવસાગર દુખ નથિ કહેવાતું, કહેવાયા વિણ નથિ રહેવાતું;
 શરિરે નથી સહેવાતું, વાતો શું કરેરે. પાપી.
 ઉપર શું આજેપ ચડાવે, પ્યાર પ્યાર મુખ તંતુ બળવે;
 ભીંતર ભરિયું જવાળે, તેમાં હું બળુરે. પાપી.
 સહુ સહુના સ્વાસ્થ્યમાં ગળિયાં, કર્મ યોગથી સાથે મળિયાં;
 પીડા રૂપ નીચડિયાં, હું ક્યાં નીસરેરે. પાપી.
 ઈષ્ટ કરે ઉર અનીષ્ટ ધારે, સામાં પ્રતિવાદી પોકારે;
 અયોગ્ય છે અત્યારે, નતે હું શું કરેરે. પાપી.

મન મોટપ માળે પીંટાયું, ભૂલી બ્રમનામાં ભરમાયું;
આખર નહિ ઉતરાયું, ચોરાશી ફરે. પાપી.
વિશ્વ વાંચ્છના નથી તગ્મતી, ઉકલે નહીં અનાદી આંટી;
ઘેરાયો ધાંટીમાં, કયાં જઈ ઉગરે. પાપી.
આખર છે નહિ સેવા દેવા, તું તેઓનાં સગપણ કેવાં;
લલ્લુ કરતે મેવા, માની કાં મરે. પાપી.

ગુરૂ કેવા હોય ?

ગરબી.

એવા આતમરામ અનુરાગી, સંતો મને બહાલા લાગેરે;
જેની ભવ બ્રમના ગદ્ય ભાગી. સંતો. (૨૬)
કામ ક્રોધ બોભ મોહ મત્સર તમામ જેણે;
દીધેલ ચિત્ત થકી ત્યાગી. સંતો. ૧
ફૂ વૃત્તિને જેણે કાઢી અંતરથી;
સૂ વૃત્તિના છે સુહાગી. સંતો. ૨
ભીંતર બહાર જેવું સ્વચ્છ દેખાતું;
જેની વૃત્તિઓ દીસતી વેરાગી. સંતો. ૩
માયાની જાળ જેને જરિયે ના પીંડે,
ભવ તણી બ્રમના ભાગી. સંતો. ૪
શુભ ધૃષ્ટિ આપ જેવું અવરતું;
આનંદધન અનુરાગી. સંતો. ૫
અજ્ઞાન અધિકાર આઘો ખસ્યો છે;
જ્ઞાન જ્યૈતિ ચિત્તમાં પ્રકાશી. સંતો. ૬
અપમાન માન ચિત્તમાંથી ઉતાર્યું;
જેનિ વૃત્તિ પરબ્રહ્મ માંહિ લાગી. સંતો. ૮
અંદન સમાન શીતળતા શરીરમાં;
સહુ જનને સૂખકારી. સંતો. ૮
આપે તરે વળી તારે અવરને;
મુખ દુઃખમાં સમ ભાગી. સંતો. ૯
આધી વ્યાધીને ઉપાધિની વેદના;
લલ્લુ જે ચિત્તમાં ન લાગી. સંતો. ૧૦

ઘોળ.

આ અસારની માંઘ, સંતો એવા સદગુર;
 જેને લળી લળી લાગું હું પાય, ત્રીવિધ દુઃખ દૂર કરું (ટક.)
 આ માયિક સંસારનેરે, જ્ઞાને જાણે અનિત્ય;
 નિત્ય બાવના નાશ થયેરે, આપે બની રહ્યા ત્રિગુણાતીત. સંતો. ૧
 આચરણ અવિદ્યાનું ભેદિયુરે, ઘટમાં કીધો પ્રકાશ;
 આપ સ્વરૂપને અનુભવ્યુરે, કીધી સકળ અવિદ્યા નાશ. સંતો. ૨
 સ્વર્ગ નર્ક અપવર્ગનીરે, જેણે ઇચ્છા તજી તમામ;
 વિનાશ કરી સહુ વાંસનારે, આપે બની રહ્યા આતમરામ. સંતો. ૩
 સમાનતા સહુ ઉપરેરે, સહુનું શુભ ચિત ચ્હાય;
 હુમેલા ભવ સાગરેરે, તેને બહાર કાઢે ગ્રહી બાંધ. સંતો. ૪
 શીતળતા ચંદન સમીરે, સૂધાસમાં મુખ વેળું;
 શમતામાં સાગર સમારે, સહુ જનને સદા સુખ દેણ. સંતો. ૫
 મોહની બેડી તોડવારે, અનુપમ દે ઉપદેશ;
 ભવ વારિધીના જીવનોરે, સુણિને નાશી જતો સહુ કલેશ. સંતો. ૬
 કામ ક્રોધ મદ મોહનેરે, બાળી કીધા આખ;
 લલ્લુ લોભ શમી ગયોરે, એવી શાસ્ત્રો પૂરે જેની સાખ. સંતો. ૭

ઘોળ.

ભવમાં ભટક્યો હું સદગુર શોધવા,
 ભેટયા સદગુર આણ્યો દુઃખ પાર; વારિ જાઉં એવા સંતને. (ટક.)
 કલેશ ત્રીવિધ કાપ્યા જેણે સ્મરણથી;
 થયા કલેશ અકલેશ સમાન. વારિ જાઉં. ૧
 મનોવૃત્તિ દુષ્ટ વિષયે પચી;
 તેમાંથી ખેંચી કાઢ્યો બહાર. વારિ જાઉં. ૨
 કાયા કલેશનું મૂળ બતાવીને;
 મારું અધ તમ કીધું વિનાશ. વારિ જાઉં. ૩
 ભીરતા મારી ભાગી ભીતર થકી;
 પડ્યો સઘળે સ્વતંત્ર પ્રકાર. વારિ જાઉં. ૪
 પંચભૂત સમે ભૂત હું મટ્યો;
 આધી કીધી અવિદ્યા અસાર. વારિ જાઉં. ૫

મારું કહી મદમાં નિત્ય ડોહતો;	
જ્ઞાન ક્વાથે કીધો હુશીઆર.	વારિ જાડં. ૬
પીડા નિત્ય પ્રજ્જળે પ્રલય સમી;	
તે પર છાંટયું અમૃત શાંતી નીર.	વારિ જાડં. ૭
કલેશ મુક્ત કીધો મને મહેરથી;	
હમને જ્ઞાનમાં દિવ્ય દેદાર.	વારિ જાડં. ૮
બટકું ભવ તૃષ્ણા તૃપ્ત થવા બધે;	
સંતોષે કરી તૃપ્તી અપાર;	વારિ જાડં. ૯
નહોતું જાણ્યું તે મુજને જાણાવિયું;	
દુઃખ રૂપ આ જગતનું સ્વરૂપ.	વારિ જાડં. ૧૦
જૂથો ભવમાં ત્યાં રાહ બતાવીછે,	
પૂરી ધરી મુજ શક પર પ્રીત.	વારિ જાડં. ૧૧
મણી પાષાણને વાનર નર કરે;	
લલ્લુ સ્વરૂપે જે ત્રિગુણાતીત.	વારિ જાડં. ૧૨

દશી રાગ.

સંતો નિરવિઠારીરે, આતમ રામ અનુષ,	
બલ્લ ભજન અધિકારીરે.	સંતો. ટેક.
શાંત સંતોષી શીળા સ્વભાવે, સહુ જન પર સમભાવ;	
રાગને દ્વેષથી દૂર રહે નિત્ય, અંતર શુભ ઉદાય.	સંતો. ૧
પર ઉપકારી સહુપર સરખા, જેઈ હૈયું હરખાય;	
પરદુખ દેખી દિલે દુખી થાતા, ટાળવા કરતા ઉપાય.	સંતો. ૨
દૈતપણું જેથી દૂર તળયું, આપ રહ્યા અદૈત;	
સહુમાં હું સહુએ મુજમાંહિં, સમજણુ એવી ચીત.	સંતો. ૩
પથર પારસને સમ જણે, કાંચન લોહ કથીર;	
અહંતા ધમતા અજાણી કરી છે, ચિત્તાં રહે નિત્ય સ્થીર.	સંતો. ૪
સત્યા સત્ય તણા જે વિવેકી, ડરી રહેતા નિજ દીલ;	
સત્ય ગ્રહે અસત્ય તજે ઝટ, સાત્વિક કૃત, સુશીલ.	સંતો. ૫
દહ્યુ વિષે રસ ગંધ સુધુષ્પે, તલના વિષે નંયમ તેલ;	
કાષ્ટમાં વનિહ વ્યાપ્ત દિસે ત્યમ, જ્ઞાનથી તૃપ્ત થયેલ.	સંતો. ૬
અડગ ન આશ અવરની રાખે, અવર ધરે જેની આશ;	
લલ્લુ જેને જગ લેપ ન લાગે, વ્ય વસાય દિધો વિનાશ.	સંતો. ૭

ગુરુનો સમાગમ.

ભજન.

હુરે ગળિયોરે ગુરુના રૂપમાંજ, ત્યાં શું કામ છે તારે;
હું તું હણિયારે એના દારમાંજ, સૂખ કહે શે'માં ધારે.

હુરે ગળિયોરે ગુરુના રૂપમાંજ (ટેક)

આવરણ અળગાં કીધાં હવેજ, બંધનથી મુક્તી પામ્યારે;
અભય થયા એ દેદારમાંજ, જ્યાં ગુરુ અખંડ ખીરાજ્યારે. હુરે. ૧

નારીના નેહ કટાક્ષમાંજ, બ્રાંતી ભવ તવ્ય બાળીરે;
ગુરુને કટાક્ષે ગમન કર્યુંજ, વ્રેદની વેદના ટાળીરે. હુરે. ૨

ક્યાં હું એ કોનાં માતા પીતાજ, બ્રાત ભગની સુત દારે;
સખધે આઘ્યાં ત્યાં સ્વાસ્થ્ય ભળ્યોજ, નાચે રહી ન્યારાં ન્યારે. હુરે. ૩

આધી વ્યાધીને ઉપાધિનીજ, લાધી સાચી સમાધીરે;
કાંઈ ન અડે એ સ્વરૂપનેજ, શમતા દોરી જ્યાં સાધીરે. હુરે. ૪

લુણ પૂતળી ગઈ સાગર તિરેજ, ગુણની ગણના ગણાણીરે;
ઝોગણી આપ અર્જુવ બનીજ, ગુરુ રૂપ માંડી સમાણીરે. હુરે. ૫

અપઠા મારગ મતી છે ઉધીજ, માયા ફાંસ ભરાણીરે;
ડગલું દેવાય ન સત પથેજ, અલેણાની શી ઉધરાણીરે? હુરે. ૬

ગુરુનો દરબાર.

આ છે સત ગુરુજનો દરબારે, કુદાંનિ તેમાં કારી નહિ;
પ્રેરિ લે હરીના હિરનો તું હારે, જગત જખ મારી રહી. ટેક.

આપ અસંગ છતાં રંગ લાગ્યો, ભીંજ્યો ભારે ભારે. કુડાં.

તું નહિ નહોતું જગત ઘટમાંડી, નહોતો સમુદ્રો સંસારે. કુડાં.

તું ધારે તારં ન તારં તે તારં, એથી અલગ તું અપારે. કુડાં.

મોહ મમત્વ માયાથી ન મૂકે તું, પડશે દુખ પારાવારે. કુડાં.

આ રચના છે પદાર્થ સ્વરૂપે, દુખ તારં તું જે ધારે. કુડાં.

આગ્યો અચાનક જનુ' ઝખટે, કુર આ કાળ કરાગરે. કુડાં.

ધાર્યું તારં છે ધર્યું રહેવાનું, અણુધાર્યાનો આચારે. કુડાં.

મમતા ધારી તું આપે મુંઝાયો, તોપણ તજવાની વારે. કુડાં.

ધન ખરચ્યું ના તન દુઃખ વેડ્યું ના, મદતનું તુંથી ના મુકાયરે. કુડાં.

લાત હણી લલ્લુ આપે તજવે, તો તારં શાને ધારે. કુડાં.

અગમથી અજાણ્યું.

આ છે વાતો અગમથી અજાણ્યું, તું કોઇને કહેતો નહિ;
 માહિં મયી શું રહ્યું ધમસાણ્યું. તું કોઇને. ટેક.
 પંચ તત્વનું તારું પીંજરે બનિયું, તેમાં માંડ્યા દશ દારે. તું કોઇને.
 પંચ કર્મેશી તેમાં દીમે છે, જ્ઞાનેદ્રિને પંચ પ્રાણ્યું. તું કોઇને.
 ઠમઠમ વાગે દની પીંજરમાં, ચિત્ત યોગાનની માંજરે. તું કોઇને.
 કાંધે કાવડ ઉપાડિ ઉપાધિની, વસમો લાગ્યો છે ભારે. તું કોઇને.
 પરની પિડાયે પ્રજ્ઞળી ઉડેકાં, તારે નથી તલ ભારે. તું કોઇને.
 મંછો મદારી રમાડે તને નિત્ય, સાંકળ ધરિ ગળે સારે. તું કોઇને.
 ખુદ્ધિ બિચારી અબળ છે ઉપાયે, કુખુદ્ધિનોં જ્યાં છે કારે. તું કોઇને.
 વૃત્તિઓ સરવે વીંટાઇ વળી છે, આડે પહોરના ઉગારે. તું કોઇને.
 ફરિ ફરિ ખમતો કડુ મુખ કહે પણ્ય, માને સાકરથી સારે. તું કોઇને.
 ભુલ્યો તુંને તુંથી અવર દેખાયો, ફેગટ જગનો જન્મગરે. તું કોઇને.
 વળગી પડ્યો સહુને તું નિરાળો, જે જ્ઞાનગુફામાં શુંજરે. તું કોઇને.
 તજ તું તારું તુંના તે તે ન તારું, લક્ષ્મી શીદ તાણે ભારે તું કોઇને.

હું તુ છોડ.

ગજસ.

હું તું માર શર કમાન કર ધરી ફરી ફરી;
 નહિ વચનનો પ્રહાર કરતું ખેદ ચિત ધરી. હું તું ટેક.
 વાંસના સ્વરૂપ લીંગ સ્થુળ ધરે ફરી;
 સુવિચારનો સત સંગથી કર વાંસના પરી. હું તું.
 જે ઉર્ધ્વ તં તું આશ રૂપ કાં રહે ગ્રહી;
 તોડ્યાનો કર ઉપાય જન્મ મરણના ફરી. હું તું.
 જે કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, સમા અરી;
 રણક્ષેત્ર લડી કર તું ફેજ કાપિને ફરી. હું તું.
 અખાંડ એક ધિસ જે અવ્યક્ત વીસરી;
 ગ્રહી ભૂત ભાવના શું ખુદ્ધિ તારિ વીસરી. હું તું.
 અહંકારમાં અખાંડ મમત દેહમાં ધરી;
 પડિ જાય, કાચિ, મતતથી બનિ ન્તય જે ફરી. હું તું.
 આલ્યો તું ક્યાંથી કોણુ આ વિચાર કર જરી;

સખંધ શો અનિત્યનો વીંખાય વીફરી. હું તું,
 ફરિયાદીની ન યાદી સાદિ વાત સાંભરી; હું તું.
 બુલી તું આપ રૂપ ગયો અન્યમાં ગળી. હું તું.
 મૂળ વાંસના હઠાવ નીકળ બહાર બળ કરી; હું તું.
 હડી જાય તો ફસાય વાત છે ખરેખરી. હું તું.
 તજ પ્રાણ દેહાધ્યાસ તું નહિ તે કહું ફરી; હું તું.
 તું આપ અખંડ રૂપ બુલ્યો મમતમાં પડી. હું તું.
 અખેદ ઉદ્ધવી માંહિ સ્નાન કર તું પ્રીત ધરી; હું તું.
 લલ્લુ લપેટ થાઈશિ હું તું ન રૂપમાં ફરી. હું તું.

સ્વરૂપ જ્ઞાન.

ધ્યાન.

ભાસ્વું સત્ય અસત્ય આધું ખસ્વું,
 સહુનો સત્યે થયો સમાવેશ;
 આતમ અનુભવ થતાં. ટેક.
 મદ મોહ માયા મમતા ટળી,
 રહ્યું આપ સ્વરૂપ અવરોધ. આતમ.
 આવરણ અવિધાતું આધું ખસ્વું;
 મારાં ઉઘડ્યાં કયુધી કમાડ. આતમ.
 નાશવંત દીડો આ વૈભવ બધો;
 રહ્યું હુંને મારું એ સ્વરૂપ. આતમ.
 હુંમાં સહુ ભાસ્વું આત્મ વિચારતાં;
 આપે આપ રહ્યો ત્રિગુણાતીત. આતમ.
 બ્રમરૂપ જાણી બ્રમ મટયો જગતનો;
 રહ્યો જનમ મરણનો જન્મજ. આતમ.
 વાંસનામાં વીંટાઈ દુખ બહોરતાં;
 વાંસના મુળ કીધું વીનાસ. આતમ.
 અન્યતું આપતું ગણી દુખ મહે;
 આ પોપું તજ દીધું તમામ. આતમ.
 અવિષ્ણ અંધકાર આધો ખસ્વો;
 લલ્લુ રજની મટી થયું પરભાત. આતમ.

સંસારનું સ્વરૂપ.

ધોળ.

જાણી જૂઠાને સાચો ગણી ચાલો કાં? જૂઠો આઘંત આપ વિચારે;
 સંસ્થિત તું તારા સ્વરૂપમાં. ૧
 તુથી અન્ય રખેરે જગે દેખતો, તારામાં સહુએ બનતા બનાવેર;
 ન્યારો થઇ ન્યાળી જો જરા. ૨
 એક તુંમાં તે કલ્પના અતી કરી, નિરખાવ્યાં નજરે ન્યારાં સ્વરૂપેર;
 આંટી પાડી અગનાનની. ૩
 પંચ ભૂતના તું ના પંચ પ્રાણ તું, નહીં કર્મેંદ્રી જ્ઞાનેંદ્રી સ્વરૂપ;
 એથી તું અળગો ભાસતો. ૪
 અંતઃકરણના તું ના ભેદ તેહતો, નહીં મન બુદ્ધિ ચીત અહંકારે;
 સ્વરૂપે તું તો સહુ વિષે. ૫
 સહુતો આધાર આદી મધ્ય અંતમાં, એતો ખેલતો આ ધટ માંહારે;
 ન્યારો થઇ ન્યાળી જો જરા. ૬
 હું તું એક સ્વરૂપે નથી અન્ય કો, હું તું જેના સ્વરૂપે સમાયરે;
 તેતો તું આનંદધન સદા. ૭
 સ્કુર્યું તુંમાં તે તુંથી નથી અન્ય આ, જૂઠું ન પડે પણ તુંમાં લય થાયરે;
 લક્ષુ રમ જ્ઞાનાનંદમાં. ૮

કર્મની બજાર.

ભૈરવી.

કરમે બજાર માંડી, જીવ બન્યા બાદશાહ. ૧૬૬.
 સ્કુરી જો બજાર કર્મ જાળે જો ખીછાવી;
 ન્યારી ન્યારી વસ્તુ રાખી જ્યમ ન્યાળે બાદશાહ. કરમે.
 ચાલે જોતો જોતો સરવે, સ્થિત રહે સ્કુરણુ ગવે;
 બહારતા કર્માનુસારે, સહુ ચીજ બાદશાહ. કરમે.
 વાંસના વધારે ધારે, બિબેક વિસારે ત્યારે;
 નકાર તથાપી સુખ રૂપ ગણે બાદશાહ. કરમે.
 કુકરમે ધકેલ્યો ઘેલો, અવિદ્યામાં આથડેલો;
 કુદતિએ હડસેલ્યો, દિસે જીવો બાદશાહ. કરમે.

મમત્વે બંધાયો, સારો માલના પ્રદાયો જરી;
 ખરી આંખે જોઈ કુવે પડ્યો પછી બાદશાહ. કરમે
 શાણીની સુવાણી શાણી, જાણી ના રખાણી ચીત;
 મમત્વે બંધાયો મતી, નિમે કેમ બાદશાહ. કરમે
 સ્ફુર્યું તે સ્વરૂપે તું થા, બટકી ભવાબ્ધીમાં આ;
 તજ સહુ બનિ જા લલ્લુ, શાહ મરી, બાદશાહ. કરમે.

આપણા દેશમાં.

ભજન દશી.

ઉઠોરે પંખીરે આપણા દેશમાં, જ્યાં સહુએ સમાણારે;
 સત ગુર વચન વનહી વિષે, જ્ઞાન ધમણે ધમાણારે. ઉઠોરે.
 એક અમેદમાં હુલવું, નામ રૂપ વીલાયરે;
 અખંડ આનંદ આપ રૂપમાં, વસતું વીણુ વ્યવસાયરે. ઉઠોરે
 કોઈ પંખીરે નથી ઉગર્યા, પારધી પાશમાં પડિયારે;
 પકડી જંજળ જાળે ધર્યાં, આવાગમનમાં ચડિયારે. ઉઠોરે.
 આ સહુ અનિત્યમાં નિત્યતા, મોહ દ્રષ્ટે દેખાતીરે;
 આપ ખેત્રે તેમાં લય થઈ, સાચી શુધ યુધ જાતીરે. ઉઠોરે.
 જ્યાં હું તું સ્વરૂપના ભિન્નતા, સહુએ સમભાસેરે;
 સુવણુ બન્યું મટયા ધાટને, વ્યાધીનેજ વિનાશરે. ઉઠોરે.
 અતીશે ભમ્યાં આ અરણ્યમાં, ભ્રમતા ચક્રમાં ચડિયારે;
 મોહ લાગ્યો મન માયા તણો, પાછાં ખાણે વીચરિયારે. ઉઠોરે.
 હું તુ ભેદ પડે કરી, ચાલો શમવા સ્વરૂપેરે;
 અખંડ આનંદ આપ ઉર વસે, લલ્લુ અવસર કાં ચુકેરે. ઉઠોરે.

પરદેશનાં પંખી.

ભજનની દશી.

અમેરે પંખી પરદેશનાંજી, પળશું પંથ પ્રભાતરે;
 એકલાં અખિલ જગમાં ભમ્યાંજી, નહિ જ્યાં કોનો સંગાતરે;
 અમેરે પંખીરે પરદેશનાંજી. ૨૬ ૧
 વિશ્વ બગીચો બડો બન્યોજી, જેમાં કાયા વૃક્ષ સારરે;
 કાંટરે આવીને વાસો કયોજી, માન્યો સધળો વ્યહવારરે. અમેરે. ૨

કર્મ સંજોગે આવી ચડ્યાંજ, દુર છે અમારું રહેઠાણુરે;
 નગરીનું નામ દીશા ભુલ્યાંજ, જીવશું થઈ તાણા તાણુરે. અમેરે. ૩
 ફેગટ ફસાયાં જંગળમાંજ, સાથી ફસતાંજ નેધરે;
 અમેરે તે દીન સુખ માનિયુંજ, આખરતો રહ્યાં રોધરે. અમેરે. ૪
 વધતાં વીંટાયાં જળમાંજ, તોડે ત્યાં વધી જાયરે;
 પારધી પાકો પીછો ના તજેજ, તોડે ત્યમ સાંધ્યો જાયરે. અમેરે. ૫
 વસ્યાં આવી ત્યાં વળગી પડ્યાંજ, ઉંધિમતિ ચાલે અજળુરે;
 જાણુરે લાગેરે હાંથી દોહણુંજ, જીવને પડી જ્યારે જાણુરે. અમેરે. ૬
 તારું છે એવું ઠસાવ્યું મનેજ, તેને તારો આધારરે;
 હાંધું બાંધ્યું ગળે ગર્વનુંજ, તજતાં લાજ જનારે. અમેરે. ૭
 આમ મંડળમાંથી ઉતર્યાંજ, ચઢવું પાછું ન સ્હેલરે;
 લલ્લુ લાલચ તારો છોડજેજ, જમને ખેશ રંગ મહેલરે. અમેરે. ૮

માયાનો માંડવો.

“બહાલા રહ્યાને વેગજારે” એ રાહ.

ચતુર નર જોજે માયાનો આ માંડવોરે,
 એમાં જીવવર વરવા જનાર રે. ચતુર. ૨૬.
 દદ કર્મના વાંસ દટાવિયારે, નાંખ્યા ઉડા છેડા નવ આવિયારે;
 બાંધ્યા વૃત્તિઓના ત્યાં તારરે, ચતુર ૧
 વાંસનાની ખીછાવી ત્યાં જળજોરે, માની સુખરૂપ આ લગ્નનો સ્ત્રોરે;
 ઢાળ્યા તકિયા તૃષ્ણાના તે માંહિરે, ચતુર ૨
 ખાસી ખુરશી ખંઘાઈની ઢાળીછેરે, નાચવા કુબુદ્ધિ નારી આચિછેરે;
 તેનાપર છે જોનારાનું તાનરે, ચતુર ૩
 દારપાળ અવિવેક ત્યાં વસેરે, દુર્મુખ દુરચુણ પણ સાથે વસેરે;
 સહુને માન દે ભરિ ભરિ બાથરે, ચતુર ૪
 લાયે દીવી જૂઠા હજમે ધરીરે, રસ્તો દેખાડી દે સહુને રહિ પરીરે;
 જોવા જતાં જોનારા ધુંચાયરે, ચતુર ૫
 વાગે પડધમ દારે પાપનીરે, કહું વાત શી તેના પ્રતાપનીરે;
 દેખનારા બહુરા બની જાયરે, ચતુર ૬

વાગે નોખત નીચ કર્તવ્યનીરે, મતી જૂલી જતા ભવીતવ્યનીરે;
 આવે કાને ના અન્ય અવાજરે, ચતુર ૭
 ચાડીયા નર ચોપટ ત્યાં રમેરે, નીચ કર્તવ્ય પાસાને સોગડેરે;
 દેખી દુષ્ટાતું દીલ લોભાયરે, ચતુર ૮
 ત્યાં હાકેમ આપ હરામી છે, મતી સુકૃતની જેણે વામી છેરે;
 સહુને અત્તર છાંટે ચોપાસરે, ચતુર ૯
 આસાના ત્યાં ઉભેય બંધાવિયારે, તૃષ્ણા શરમત પાવાને આવિયારે;
 સહુને પાતા ભરી ભરી જામરે, ચતુર ૧૦
 અજ્ઞાન ઝોરડે જાન જાઉં ઉતરીરે, ભડી સરભરા હુ'પદથી કરોરે;
 થયો કહેલો કહેલો તૈયારરે, ચતુર ૧૧

વરઘોડો.

ચતુર વર આવ્યો માયાને માંડવેરે,
 એનો વરવા અવિધા નારરે, ચતુર ટેક.
 સાથે અણુવર મંછઅંદછેરે, વરને છેતર્યાના બહુ ફંદછેરે;
 ફોસલાવે દઇ મુખ કાનરે, ચતુર ૧
 કર્મ અમરે વર અસવાર છે, પાછળ બુદ્ધિ, આપડી નાર છેરે;
 એતું કહેવું સુણે કાણુ કાનરે, ચતુર ૨
 છાંટયાં તંબેળ ત્યાં ત્રણુ તાપનારે, મંછઅંદના કર્મ પ્રતાપનારે;
 વરરાજા એ રંગે રંગેલરે, ચતુર ૩
 અણુવરને અંદર લઇ આદર કરીરે, બેસાડયા મધ્યસ્થાનમાં જાઇ કરીરે;
 બુદ્ધિનો રાખ્યો બુણે અવાસરે. ચતુર ૪
 વરરાજા અહંકાર આસનપરેરે, મૂછે તા દઇને પછી પગ ધરેરે;
 ભાંચ્યા લાડીને કરીને તૈયારરે. ચતુર ૫
 અવિધાને શૃંગારી સારી કરીરે, પાટ પટકુળ રમ્ય હિરે જડીરે;
 મોહમણીયે મઢેલ ચોપાસરે, ચતુર ૬
 હોશી હસ્ત મીલાપ પછી કયોરે, પુર્વ સંસ્કાર વર કનેથી હયોરે;
 રાજ ચમ નિજ હૃદય અપારરે, ચતુર ૭
 ચાર બાણુની બાંધેલ ચોરીયેરે, બાંધ્યાં માંડ્યાં તૃષ્ણાની દોરોયેરે;
 જીવો વર ચોરી વચમાં જાનારે, ચતુર ૮

ચોરીને કલવો.

- ચોરી ચડવાને માથાને માંડવેરે, આવ્યો જીવ વર આણી ઉમંગરે;
ચતુર નર જોજો માથાનો માંડવોરે. ટેક.
- ગુણહિણ ગોર આવી ત્યાં ગણગણેરે, મંત્ર મહાદુખના નિજમુખ બણેરે;
ચોરીમાં ક્યો કુંડ તૈયારે. ચતુર ૧
- વરકન્યાને સંગે બેસારીયારે, એવકુદ્ધીના બાળેઢ દાળીયારે;
હરામી કરે હસ્ત મિલાપરે; ચતુર ૨
- ફેરા ફરવા સંસારની કુલનારે, એતો ગણીયા ગુણ અમુલ્યનારે;
વરકન્યાયે કરીયો કરારરે, ચતુર ૩
- તેડી કન્યાને કરમાં વરે ખરીરે, આંટા ચાર ફર્યો પાણે પગ ધરીરે;
એ છે ખુવારીનો ખેતરપાળરે, ચતુર ૪
- ચારે પાણે ફેરા સંગમાં ફરીરે, તેડી ફેરવી કયમ જાયે વીસરીરે;
હાય સમ છે ! પણ હેયાનો હારરે, ચતુર ૫
- રાંધ્યો કંસાર ખાવા કુકર્મનોરે, વર અર્થ શું જાણે એ મર્મનોરે ?
આરોગાવે નવાલો લઇ હાથરે, ચતુર ૬
- છેડી નાતું હવે મુજથી જરીરે, પ્રાણુ જાય ન છોડું તને પરીરે;
હોમ્યા જવતલ વધવા જાંજળરે, ચતુર ૭

બુદ્ધીની વીનતી.

મહાડ.

- મારા જીવના જીવન પ્રાણુરે, જગૌ મીઠી નીંદથી;
મારા આતમ પ્રાણુધારરે, જગો. ટેક.
- આશી નિદ્રા અંગમાંરે, તનમન થયું જ્યાં લીન;
આપ સ્વરૂપ છુપાઈ રહ્યું રે, જોડને થાતી હું દીનરે. જગો. ૧
- આપ અબેદને બેદશોરે, નહીં સુગંધનો ગંધ;
ઓઝું અદકું ન ઉરમાંરે, તોય શું ધારો બંધરે. જગો. ૨
- નિદ્રા પાપણી આપનીરે, દુખ દે મુજને અપાર;
બ્રમણ ચક્કરમાં હું જઇ પડુરે, કાણુ કરે મારી સારરે. જગો. ૩
- સ્વપ્ન વશ થયા સ્વામિજીરે, મોહ નિશાની માંજ;
નહોતું તે દીસતું નવું રે, અદકું આપ સ્ફુરાયરે. જગો. ૪
- દુખડર રાત્રી વીતતારે, પ્રજ્ઞા તણું પ્રભાત;
જ્ઞાન બન લલ્લુ જગજ્યો, મારા આતમ પ્રાણુધારરે. જગો. ૫

જગતમાં સુખમાં કેણુ વશ્યો ?

શિખરિણી વૃત.

- થયો લક્ષ્મીવાળો સુખનંદન ધર જન્મ્યો સુખ વધુ,
મળ્યાં સર્વે સારાં સંપૂર્ણ મુત દારા જન સંપદ
તથાપી નીરાશા લગિર નવ ચોક્કી ચિત ચઇ,
વશ્યો કે સુખાબ્ધી જગત સુખ પૂરું અનુભવી. ૧
- મળ્યું સર્વે સારું તદ્દપિ સુખ વાંચ્છા અધિકતી,
ફડું થાતું જુડું, સતત સહવાસે દુખિ બની;
ઉઠી ઉર્મી ઉરે અધિક ધિક્તા તાપ ત્રયની,
વશ્યો કે સુખાબ્ધી જગત સુખ પૂરું અનુભવી. ૨
- મળે થોડું ત્યારે અધિક ઉર આશા નિત ધરી,
થતી ના પૂરી તો, પુરણુ દુખિ થાતો બળિબળી;
કદીએ ના માન્યું સુખદ સહુ હુંને દુખ નથી,
વશ્યો કે સુખાબ્ધી જગત સુખ પૂરું અનુભવી. ૩
- નથી પોતાને તો અવર તણું દેખી ચિત બળ્યું,
અરે ના મુને કંઈ જગત મહિ સારું સુખ મળ્યું;
સ્વહસ્તે ના તેણે પુરણુ દુખિ થાતો પિડ કરી,
વશ્યો કે સુખાબ્ધી જગત સુખ પૂરું અનુભવી. ૪
- ધડીમાં સુખીને ઘડિક મહિ દુઃખી મન થતું,
નિરાશા આશાના જગત મહિં જુલે જુલવતું;
ચડ્યો નીશો તેનો ભ્રમિત ચિત દેખ્યું હરઘડી,
વશ્યો કે સુખાબ્ધી જગત સુખ પૂરું અનુભવી. ૫
- મળ્યા પુત્રો ત્યારે સુખદ સ્થિતિ આપે ચિત ગણી,
ઉછેર્યા લૈ પીડા જરિક દુખ થાતાં પિડ હણી;
જતાં ના જીવે તો પુરણુ દુખિ રેતો ચિત ગણી,
વશ્યો કે સુખાબ્ધી જગત સુખ પૂરું અનુભવી. ૬
- રમાથી છે રાજી રમણ બનિ રેતો રમતમાં,
કથું ના વિચાર્યું દુખદ દિન નાવ્યા સ્મરણમાં;
જતાં એ આવ્યા તો, સુખદ દિન યાદી દુખ મહી,
વશ્યો કે સુખાબ્ધી જગત સુખ પૂરું અનુભવી. ૭

ત્રિલોકીના રાજ્યે અખુટ ધન બંડાર મળતાં,
 રમા રામા તોયે પ્રજાળ દુખિ દીકા પ્રજાળતા;
 પુછે કો જૈને તો સકળ સ્થિતિ વર્ણી દુખ તણી,
 વશ્યો કો સૂખાન્ધી જગત સુખ પૂરં અનુભવી ૯
 રજે લાખો રોજે અધિક જન તાણે નિત રહે,
 હજારો હાકેમો સ્વકર બળ દેખી થરથરે;
 તથાપી ના માન્યું મનહું મસતાનુ દુખ ગણી,
 વશ્યો કો સૂખાન્ધી જગત સુખ પૂરં અનુભવી. ૧૦
 ફરે ગાડી ઘોડે મકળ જન જેના ચરણમાં,
 રહેતા રોકાઈ અધિક સુખ થાવા સુજન જ્યાં;
 ચરે એવાએનો દુખદ સ્થિતિ વાણી માંહિ ઉચરી,
 વશ્યો કો સૂખાન્ધી જગત સુખ પૂરં અનુભવી. ૧૦

જીવને શીખામણ.

રાગ છાજ્યાનો.

“ આવી રૂડી આંખલીયાની છાંયરે, મરછો વાસ્તોરે પરાડનો ”

એતી લેતું ચીતમાં ગમારરે, શીખ આ તું ધારયારી ધ્યાનમો;
 તજ ભુંડા ખોટી તકરારરે, કહું તે કથન ધરજે કાનમાં. ૧
 હાથ આઘો ચિંતામણી સારરે, પાણી સાટે ખેંચો પાપિયા;
 ગુણુ તેના જાણ્યા નહિં ગમારરે, છાતીમાં દુરગુણો થાપિયા. ૨
 તનમાં વાંલું તોરને તોફાનરે, મદમાં મસ્તાન તું ફર્યો ધણું,
 અંધકાર અંતરે અજ્ઞાનરે, ભાન ભુલ્યો તેચિ તું શરિરતું. ૩
 આઘ્યું જ્યારે જોખનતું જોરરે, ડોલતો હાંડે દશે દીશમાં,
 ઉરમાં કોનો નહિં અંકોરરે, વયમાં આઘ્યોરે વરસ વીશમાં. ૪
 આંખ છતાં બન્ધો આપે અંધરે, કાંઈ ન સુજ્યું તને કામતું.
 ધાર્યા મોટા ધરણીમાં ધંધરે, કામ કીધું તે ગુનામતું. ૫
 જોઈ તારું તનતણું સ્વરપરે, તોર અપાર તનમાં ધર્યો,
 આપે બન્ધો ભુમી તણો ભુપરે, પાપના ખાડમાં પાવ તેં ધર્યો. ૬
 નારી જોઈ નેહ ભરી નેણુરે, નિષય સુખો પામવાને પ્રીતથી,
 પામાનાં તું સાંભળીને પેણુરે, રાજ થતો નિત્ય ચિતથી. ૭

- વિષય તણે લાગિયો વિકારરે, ભાગીયો બન્યો તું પાપનો જગે,
વિષય વિષય બન્યો વાર વારે, પાપ બાંધ્યાં તેં પગે પગે. ૯
- બબિયારમાં ધર્યું બહુ વા'લરે, ફંદમાં ફસાવી કૈક નારને,
હાથે ખુરા કર્યા નેહવાલરે, તોય તેં તજ્યા ન તે વિકારને. ૧૦
- નારી પાસે નમાવીને શીશરે, ખીતો બોલ્યો બનીને રાંકડો,
તરછોડે તોય ન આણી રીસરે, ફરતો જગમાં તું બલે ફાંકડો. ૧૦
- સહુ સકળ અંગ અપમાનરે, કુડા વિષય તણે કારણે,
નરી આગળ નીચું કર્યું માનરે, હુકમે બેડો તું રોજ બારણે. ૧૧
- બાંધતો તું ત્રણ ત્રણ તલવારરે, ખાટો થઇ તું બલકમાં ફર્યો,
આથો તારો મેલાવ્યો એંકારરે, જ્યારે તેં સંગ નારીનો કર્યો. ૧૨
- ગમે તેવાં કહ્યાં તને વેણુરે, તોય તેં મીઠાં મને માનિયાં,
સાબળ્યાં તેં નીચાં ઢાળી નેણુરે, જગે તારનાર તેને નળિયાં. ૧૩
- ભુલ્યો ભુલ બવમાં માબાપરે, નારીનો નેહ જૂડો જોઇને,
એમાં સુખ માનીને અમાપરે, માબાપ રહે બલે રોઇને. ૧૪
- કથન તેતું ધર્યું નહીં કાનરે, બાન ભુલ્યો ભામનીના સંગમાં,
અતી કર્યું એનું અપમાનરે, રાગ્યો તું રોજ વિષય રંગમાં. ૧૫
- સગાની તેં લીધી ના સંભાળરે, કાળ જેવાં સહુ તેં અંતર ગણ્યાં,
અહું ઝેર કરડ્યો વિષ્ય વ્યાળરે, નારિ વિના અન્યને ન ઓળખ્યાં. ૧૬
- હડે નારી માત તાત સાથરે, દાડી દાડી દેહને દમે,
માત તાત બનિયાં અનાથરે, વિષય સુખ સાર તને તે ગમે. ૧૭
- બોલે ભાજ ધરે ના લગારરે, કીડા ખરે સુણી કાનથી,
તોય તને વા'લી વધુ નારરે, ચા'ને મહિમાં તું તેને માનથી. ૧૮
- માત તાત તણી ના દરકારરે, છવે જગે કે બલે મરે,
સાચી તારે સૃષ્ટિમાંહિ નારરે, ગમે તેવાં વેણુ બલે ઉચરે, ૧૯
- વહો ફાગટ જનેતાએ બારરે, ઉદરમાં માસ નવ રાખીયો,
કીયા અગણીત ઉપકારરે, પાડ તું તેનો વીસરી ગયો. ૨૦
- ઉઠી તારા જિવતરમાં વાટરે, જણ્યા નહીં માત તાતને,
આપે ઉઠા આલ્યો તું કુવાટરે, મહીને ગોરી તણા હાથને. ૨૧
- પડ્યો હોત જે કદી પાપાણુરે, ધોખી ખુશી થાત વસ્ત્ર ધોઇને,
અયો હોત બાળપણે જાણુરે, રહેત બે ચાર દીન રોઇને. ૨૨

પ્રસવ થયો તારો તેથી પાણુરે, ગરબે ગળ્યો હોત તો સારું હતું,	
સુયાણી હશે ખરે અજાણુરે, ઝેર નકી તુજને દેવું હતું.	૨૩
ભુલ્યો બ્રહ્મા ઘાટ ઘડનારે, ઘડતાં પશુ તને પુરૂષ ઘડ્યો,	
શીતળાને શું કહું વારવારે, જગમાં ભુંડા તને જિવાડિયો.	૨૪
ખરો બન્યો નિમકહરામરે, કામ કુડાં તેં જગે કર્યાં ઘણાં,	
આઠે જામ બળ્યો કામ કામરે, પ્રભુ દેશે કૃપા તને તે તણાં.	૨૫
મેલ્યા માયા જેઠ મહિમાંજરે, આંખે આંધારી તને આવતી,	
કર્યાં નહિ સુકત તેં કાંધેરે દેગટ માયા તરે કુલાવતી.	૨૬
તુચ્છ ગણ્યાં તેં ભુંડા તમામરે, તારી માયા તણા તોરમાં,	
હૈયે કુડી કુડી ધરી હામરે, દોડ્યો દાડી જર તણા જોરમાં.	૨૭
દ્રષ્ટે દેખી દીકરાને હામરે, કામ ન સુઝયું તને પરમાર્થનું,	
મગશરીમાં રહ્યો આઠે જામરે, સાધ્યું તેં કામ બહુ સ્વાર્થનું.	૨૮
કીધાં કૂડ કપટ અપારે, માયા મેળવવાને કારણે,	
પાટક્યો તું પ્રીતે વારવારે, બેઠો જમને તું બંધ બારણે.	૨૯
કુડાં કર્યાં કામ તેં કસાધરે, દીલમાં દયા નહિં આણી જરી,	
સહુનાથી હું કશું સવાધરે, જોગી વાત અંતરમાં ઉતરી.	૩૦
ધાયો ધરામાંહી ધન માટરે, કામ કૂડાં તેં જોનાં કર્યાં,	
દામ માટે વાળ્યો મહા દાટરે, ધન રણી રણી ધુળમાં ધર્યાં.	૩૧
આધું નહીં ખંત ધરી આજરે, વેરાગીનો વેશ વાલથી ધર્યો,	
કુડાં બહુ કર્યાં તેં કુકાજરે, પાપને પથે પ્રીતેથી સંચર્યો.	૩૨
દયા નહીં દીલ ધરી લેશરે, લાખો ગરીબને તેં લુટતાં,	
ધર્યો દીલમાંહી અતી દેશરે, દમઠી ધરમાંથી એક વૂટતાં.	૩૩
આધું નહીં દીધું નહીં દાનરે, અલકે ખુવાર તું બણો થયો,	
ભુલ્યો જ્ઞાન જવમાં જોલાનરે, નાણાં મેલી તું નરકે ગયો.	૩૪
રાખી નહીં સગાંની સંભાળરે, દુખિયાં દેખિને દુનિયાં વિષે,	
લાગ્યાં સગાં સકળ તને કાળરે, લોભ તારા દીલમાં વસ્યો દિસે.	૩૫
દયાને વળાવી તેં વિદેશરે, નકી નિરદય તું નદટ થયો,	
લાવ્યો નહિ દિનગી દયા લેશરે, આવ્યો એમ હાથ બસતો ગયો.	૩૬
અતી ધર્યો અંતરે અંકારરે, હુથી વધતો બીજો છે નહીં,	
ધનહીણનો કરતો તું ધીકારરે, નજરે તેં કાંઈ નીરખ્યું નહીં.	૩૭

જાવું જમ સાથે જરરે, યાદ તે ન અંતરમાં આવતું,	
ફેલી તેથી તે કયો ફિતૂરે, ફંદી ક્યું તે તારં ફાવતું.	૭૮
જાશે જ્યારે જોખનનું જોરે, જગમાં જરા તને જ્યારે વરે,	
ત્યારે તારો ઉતરે અંકારે, કેવો કાલો થઈને તું કરગરે.	૭૯
મોતતણી પુત્રી ત્રણ ધારે, વરશે તને ભુંડા અનુક્રમે,	
બાળ યુવાને જરા પ્રમાણુરે, હેલી આવીને દેહને દમે.	૮૦
ગળી જાશે હાડકાને માંસરે, ખાલી ખોખું રહે ખલકમાં,	
પેઠો તનમાંહી માહા ત્રાસરે, જમડા ઉપાડે તને પલકમાં.	૮૧
કાળા તારા મટી જાશે કેશરે, ઘોળા થઈ ટાલ તાળવે પડે,	
ફરશે તારા વપુ તણો વેશરે, અવસર આખર આવિને અડે.	૮૨
કાળપતજે તાહરા કેશરે, અવસર પાડ્યાનો જ્યારે આવશે,	
તનમાં તારા કાળપનો વેશરે, કેશ ફરે તોય તે રહી જશે.	૮૩
તજનો નથી કપટને ફૂડરે, ઘટમાં શે ઘાટ ફૂડા તું ઘડે,	
આખર તારે આવું છે ધૂળરે, તોય ન વિચાર ચિતમાં અડે.	૮૪
મુવા છત્રપતી મહીમાંયરે, લાગો રખવાળ જેહને હતા,	
સજગાગ્યા છે સ્મશાનની માંયરે, લાગ્યા નથી તેહના હજી પતા.	૮૫
પડી છે કચલી તારી કાયરે, ઉડવાની આપ અંગમાં નથી,	
તોય તને વિકારો વધુ થાયરે, કોડ વાર કહું તને શું કથી.	૮૬
તજ્યો નહીં તન તણો મેલરે, ઉપર અધોળીને રાજી થયો.	
ખુવાર થયો ખોટા કરી ખેલરે, અજાન અંધારે હુમી ગયો.	૮૭
લીધી લુલા લાઠી હાથરે, ડોલતો ફરે જરાના દુઃખમાં,	
આપે થયો અવસરે અનાથરે, જંગળ વાત તારા મુખમાં.	૮૮
છેલ દીયે છે.કરાં તમામરે, કોઈ ન ગણુકારે તને ઘર ત્રિપે,	
ચીવું કરે નહીં કોઈ કામરે, એમ ખુરા હાલ થયેલા દિસે.	૮૯
હૈયાની આંખ તો કુટેલરે, આંધળો હતો તું હૈયા તણો,	
હવે તારાં નેત્ર છે વિચેલરે, તેથી તું દુખ પામતો ધણો.	૯૦
દોરે ત્યારે ડગલાં ભરાયરે, ઘર છોડી બાર તું ન જઈ શકે	
વારેવારે ફરતો હાય હાયરે, ઘડી ઘડી દુખ મુખ તું બકે.	૯૧
માને નહીં કોઈ તારં કેળુરે, બખડે બાડો ભલે બારમાં	
વદે એવાં છોકરાંઓ વેણુરે, તોય તું પડેલ તેના પ્યારમાં.	૯૨

તરઝોડી નાંખના તમામરે, કાણુ ગણુકારે તાહરં કહું,	
તોય તને હૈયા માંહિ હામરે, આ છે ઘરખાર બધું માહરં.	૫૩
મરો મરો કહે નાનાં બાળરે, ગણુતી વિનાતો ઘરમાં થયો,	
વચન લામે બાળકનાં કાળરે, કાળ નામ સુરુની કાયર થયો.	૫૪
કાળ સુણી કંપે તારી કાયરે, મરવું મીઠું ન કદી લાગશે,	
સુણી ચીતમાંહી ઉડી લાંબરે, આકુળ વ્યાકુલ ચિતતો થશે.	૫૫
બખળિ ગયો ભોજનને માટરે, ખાવું ખાવું ખાંતથી કરે,	
મેલ્યો ન તેં મુખથી ટપટપાટરે, લેખામાં ભડે કોઇ ના લડે.	૫૬
શીળી થાતી છત્ર તણી છાંયરે, તડકો ને ટાઢ નહીં લાગતી,	
ખમા ખમા કહે ખલકમાંયરે, જેને જાણેથી ભૂમ ભાગતી.	૫૭
હુકમમાં હાજર હાજરે, ખોલે ત્યાં બહુ જનો દોડતા,	
પ્રજા તણો કતો પુરો ખ્યારે, છોટે જેન ન જનો છોડતા.	૫૮
લાખો જેને મેહુસે રખવાળરે, પવન કદી તે સ્થળે ન પેસશે,	
ઉઘાડી અસીએ જાણે કાળરે, રખવાળ રોજ આવી ખેસશે.	૫૯
જીવજંતુ જામ ના જરાયરે, ખરી એ કી રહે જેનિ ખલકમાં,	
એવાને એ કાળ આવી ખાયરે, પ્રીતે ઉપાડિ જશે પલકમાં.	૬૦
નાણા તણા ભરેલા બંડારરે, પ્રાણુ જતાં નકિ પડ્યા રહે,	
લેવાશે ના તેમાંથી તલ ભારરે, જે માટે દાડી દેડને દહે.	૬૧
મોટી મોટી રણમાં મેળી જીતરે, શત્રુ સુરણુ ભડે તેં કર્યા,	
અવનીમાંહી ગણુયો અજીતરે, જશના બંડાર જશે તેં ભર્યા.	૬૨
સોના રૂપા તણા તારે થાળરે, એકારી રાજ તેથી તું થતો,	
ભરે કાળ તારા ઉપર ફાળરે, રહીશ તું મોહું વિકાસનો.	૬૩
કાળતણો કોળીયો તું જાણુરે, એક થપકક તને મારશે,	
પળમાં તારો ખેંચી જશે પ્રાણુરે, ઓચાંતો આગિને ઉપાડશે.	૬૪
ડરે કાળથી તું કુદા રોજરે, પાપતણા પુંજ તેં જશે ભર્યા,	
રખડ્યો જશે જેમ ભમે રોઝરે, સારા વિચાર ચિત ના કર્યા.	૬૫
કોદી ધારી કાળની ન ખીકરે, ચાલે નહીં શુભ સંગતે,	
હવે તારં કેમ થશે ઠીકરે, ધાર્યા ધુતારાના ઢંગતે.	૬૬
શરીરનો તેં કર્યો સ્વીકારે, તે તારે કામ નહીં આવશે,	
ખડી જશે પળમાં ન વારરે, પાપી પસ્તાવો તો થશે.	૬૭

જે શરીરે ભોગવતો ભોગરે, તેતો હવે ન તારા હાથમાં,	
રંગે રંગે વ્યાપ્યો તને રંગરે, અંગખામણો થયો સગા સાથમાં.	૬૮
નાકમાંથી નીકળતી લીંટરે, લાગ નીકળે તારા મુખથી,	
સગા તને કરે બહુ છીંટરે, દુખીયો બન્યો તેના દુખથી.	૬૯
અડવડિયાં આવે તને અંગરે, કાયા નથી તારા કામની,	
જરાએ તજવ્યા તારા ઢંગરે, રહી છે કાયા તારે નામની.	૭૦
અંતકાળ આવ્યો તારો પાસરે, તોય ચેત્યો નહિં તું અમાગિયા,	
પડ્યો નહિ પ્રભુ તણો ભાસરે, લોભને લગ્ય તુને લાગિયાં.	૭૧
માયા તારી નહિં આવે કામરે, દાટી રેશે દશે દીશમાં,	
આખર તારો જંગલે મુકામરે, ભુકું લખ્યું તારા ભવિષ્યમાં.	૭૨
તાળાં તારી પેટીએ દેવાયરે, કુંચી રહે ન તારા હાથમાં,	
વાત કરવા નહિં રહેવાયરે, જનુ જરૂર જમ સાથમાં.	૭૩
ચેત ચેત અમાગી તું ચેતરે, કાયા માયા નથી તુજ કામની,	
હૈયામાં ના આણુ તે પર હેતરે, સાથિ નથી તે તારા મુકામની.	૭૪
નારી માટે થયો તું નદાનરે, તે નહિં તુજ સાથ કઠી આવશે,	
બ્યારે તું બનીશ ખેમનરે, ત્યારે જરૂર છેડી નાસશે.	૭૫
રાખ્યું તેના ઉપર વધુ વાંકરે, ન ગણી તે તરત વિસરી જશે,	
જોષ તારા તનના હવાતરે, તારાથી તેજ છેડી ભાગશે.	૭૬
સરવેનું છે ઉપર તથું હેતરે, સાચું માન્યું તારા મનથી,	
વાવ્યા કણો ખારાતણે ખેતરે, પાકે ધરાણો તુ ન અંનથી.	૭૭
દીકરા તારા નાસશે દુરરે, ઉભા રહે ન તારી આગળે,	
તારો જીવ જનાં જરૂરે, કંઠવા ઉતાવળ તો તે કરે.	૭૮
કાઠી લેશે વીંટી હશે વાતરે, વજ્ર સારાં અંગથી ઉતારશે,	
આવ્યો એવા કરશે હવાતરે, કાણે ગણીને તુને કાદશે.	૮૦
વળાવાને આવે તારી નારરે, રોતી ખોટું ગામને ગોંદરે,	
પાછો જાણે રખે આવનારે, નકી થયે ઘેર પાછી પરવરે.	૮૧
મોહું વાળે દાંડા તાર બારરે, ઢોંગ કરી તને જોણે ધુતીયો,	
આખર તારી નથી જાણ નારરે, ફેગટ તું અંગમાં ફુલી ગયો.	૮૨
જોને માટે પેડી મહા પીડરે, તે તારે માટે દુખિ નવ થશે,	
ભરાણા જનો તણી બીડરે, વરસે દાંડે પીસરી જશે.	૮૩
સાચું નથી તાર કોષ જાણરે, વળાવીને બધાં તુજને વળે,	

- સાચાં સગાં કાષ્ટ તો પ્રમાણુરે, તેડ તારી સાથે ચિતામાં બળે. ૮૪
- ગરમી નહીં ગેઠી જરાયરે, પંખાને માટે તું પોદારતો,
લાગી જ્યારે અંગ તારે લાયરે, તેણે મુખમાંથી નથી બોલતો. ૮૫
- ગુડી કરી જગતી જંગળરે, ચેત્યો નહીં તું ચિતમાં કદી,
વા'લાં કર્યાં નારી ધન બાળરે, જરૂયાં ન એકો જગે મદી. ૮૬
- તેમાં ભુલ્યો ભાઈ ભગવાનરે, આંધળોં બન્યો તું એના પ્યારમાં,
ભાગ્યું તારા વાહાણનું સુકાનરે, મેલ્યો રઝળતો તને રાતમાં. ૮૭
- પરમ મોક્ષ તણો જે દાતારે, તેને તું ભાઈ પીસરી ગયો,
જખ્યા નહીં કદી જગાધારરે, હાથે હેરાન જગે તું થયો. ૮૮
- જેણે અપિયો તને અવતારરે, ખાનખાન ખત્રકમાં દિધાં ધણાં,
કર્ચું હીત તારું વારવારરે, સુખ દિધામાં નહિ રાખી મણા. ૮૯
- તેને ભુલ્યો ભવમાં તું ભાઈરે, નગણો થઈ ન ભજ્યા નાથને,
કહે જગે શી કરી કમાઈરે, બજવ્યા દેગટ તારા હાથને. ૯૦
- જનમ થતાં પ્રથમથી સંભાળરે, રાખી જેણે હદે તાહરો,
તાણું દુધ કરીને તૈયારરે, પીડ તારા પંડની હરી. ૯૧
- તેના જળ્યા નહીં જરી ગુણુરે, આંધળા તું અવનીમાં આથડ્યો,
ગુણુ માટે કર્યા અવગુણુરે, જ્યારે સંસાર જાળમાં પડ્યો. ૯૨
- નેતી નેતી કહી થાકે વેદરે, મહા મુનીજનો ગુણુ ઉચરે,
તેનો કદી જાણ્યો નહીં ભેદરે, મુવા પછી મોક્ષ જે તને કરે. ૯૩
- દીન રાત કરી છે સંભાળરે, જાળવ્યો તને અનેક ધાતથી,
તારી તેણે કરી છે જંગળરે, હરી હીરો ખોયો છે તેં હાથથી. ૯૪
- પાપતણા ભર્યા તેં ભંડારરે, લેખું તલ તત્તલણું માગશે,
આંધ તારો ક્યમ થશે ઉદ્ધારરે, જામેથી ઉધાર પાસું વાધશે. ૯૫
- નરકે તું જઈશ જરૂરે, કામા તારા કુડા જગે ધણા,
કુડો ખની રોજ જાયો કુરરે, દમતાં દીનને ન રાખી મણા. ૯૬
- કીયો નહીં લેશ ઉપકારરે, વિધાસઘાત વધુ તેં કર્યા,
જૂઠા તારો ક્યમ થશે ઉધારરે, આળ જુઠાં જનો પર ધર્યા. ૯૭
- હરે હરી હીરો લેને હાથરે, તારું આમાં જરા છે નહીં,
શેઠ સદા સંગી તણો સાથરે, શીખ આ મેં તુજ સાફ છે કહી. ૯૮
- ભલે ભર્યા દ્રવ્ય ભંડારરે, તેની લાલચ રખે રાખતો,

તારું નથી તેમાં તવભારે, લુંડા મુખથી ન કદી બાખતો.
માન શીખ બજ્ય મહીનાથરે, નીતી સાચી રાખાને સદા,
સદ્યુ શોધ સદા સારો સાથરે, ટાળ તારા તનતણી આપદા.

૯૪

૧૦૦

ભજનાવળી.

ભજન ૧

ચેતે તો બંદારે તુંને ચેતવુંજ,
મનમાં કરી લે વિચારે,
અમથો તું અવનિમાં આવિયોજ,
બરિયો પાપનો બંડારે. ચેતે તો. ૧

મારે મારે કરિને મુરખાજ,
બટકયો ભવમાં બેભાનરે,
કશુરે સુકૃત તેં કીધું નહિંજ,
હાયે બનિયો હેવાનરે. ચેતો તો. ૨

જેણે તુંને જનમ આપિયોજ,
ખાવા પીવાનું સારરે,
જહરા અગનમાંહી જાળવ્યોજ,
કીધા અતિ ઉપકારરે. ચેતો તો. ૩

સુખ જેણે દીધું સંસારમાંજ,
લુટ્યો તેને તું ભાધરે,
ફાગટ ફેરો તારો આ થયોજ,
દશિયે કરી ના કમાધરે. ચેતે તો. ૪

સંસારમાં સદુ તેં તાગં ગણ્યાંજ,
નારી ધન ને બાળરે,
તેણે કરીને તું દુખ પામિયોજ,
ફાગટ કરીને જંજળજ. ચેતે તો. ૫

નારીરે તારી નથી આ જગેજ,
ઉપર તણું તે છે હેતરે,
દીકરા તારારે દુશ્મન થશેજ,
ફાગટ થઈશ કજોતજ. ચેતે તો. ૬

આવ્યો તું મુડી બાંધી આ જગેજી,
જમણ તું ઉધાડીને બાધરે,
ધાળારે હાથ તેં કાળા કર્યાજી,
પડે રહેા પસતાઈજી. એતો તો ૭

છેરરે સગારે તારું સહુ રહેજી,
જી નતારે જરરે,
નારી તારી છેડી ભાગશેજી,
દીકરા નાસશે દુરજી. એતો તો ૮

તેરે વખત તારું કો નથીજી,
રહિશ તું કોને આધારરે,
નળુણા બજનિરંજન નાથનેજી,
જે તારો હાથ સાંનાજી. એતો તો ૯

શરણે તેને તું ચીત રાખજેજી,
જે કરનાર છે ભવ પારરે,
તજિ દે આ ખોટી જાંખળનેજી,
લલ્લુ ધર નાથનો આધારજી. એતો તો ૧૦

ભજન ૨

ખેતર તું ખેડ બંદા ખાંતથીજી,
ખળે તારે આવે ન ખોટરે,
સાચી દાનત દીલમાં રાખજેજી,
મન મજાચુતીનો કોટરે. ખેતર તું. ૧

આરે અમુલ્ય સંસારમાંજી,
આવ્યો તારો કરમે અવતારે,
ખેતર ખરે તારું છે અહીંજી,
વાવે તેવું તું લણનારરે. ખેતર તું. ૨

અંતઃકરણ રૂપી ખેતરેજી,
ભગતી તણું હળ જોડરે,
બખે ત્રણ ત્રણ ગણ તું નાંખજેજી,
પોચે તારા મનના કોડરે. ખેતર તું. ૩

સત્ય રૂપી તું ખેલ જોડજેજી,

વિવેક રાખ હાંકનારે,
 ખાતર તું નાખ સદ્ગતનતુંછ,
 વાવ સત સંગત ખીસારે. ખેતર તું. ૪
 પાણીરે પાળેરે સુખ દુખનુંછ,
 લાગે પાકતાં ન વારે,
 તાપ દેજે તેને દાદ્રી દમનનોછ,
 ખેતર થાશે તૈયારે. ખેતર તું. ૫
 માકે ત્યારે તેને છે વિધન ઘણુંછ,
 રાખ તેને મન રખવાળે,
 વિવેક વિચાર સાચો તેડનાછ,
 બગડે નાહ તણભારછ. ખેતર તું. ૬
 ટેકનું દાતરડું લાવે ધરીછ,
 લગુજે ખેતરને ખાંનેરે,
 ઉપજ મોક્ષની અટળક આવશેછ,
 ફળશે ફેરો બલી ભાતેરે. ખેતર તું. ૭
 ઓળખીય એથો બંદા નાથનોછ,
 છે તારો મોક્ષનો દાતારે,
 ફેરા તારા તેથી ટળી જશેછ,
 શરણે તને તું જનનારે. ખેતર તું. ૮
 દીવમાં દીવોરે જ્યારે પ્રગટશેછ,
 ત્યારે તારે અજવાળાં થાશેરે,
 ભેટો થાશેરે નિરંજન નાથનોછ,
 ભુંડી તારી ભે મટી જશેરે. ખેતર તું. ૯
 આપેરે તું આપને જો ઓળખેછ,
 દુજો તને નથી દમનારે,
 ભટકે શું લલુ ભવમાં પડ્યોછ,
 સદ્ગત તારો કર અવતારે. ખેતર તું. ૧૦

ભજન ૩

ભવમાં ભટકી તું ભુલ્યો પડ્યોછ,
 દુખ તું પામ્યો અપારે,
 સાચોરે સતગુરુ કોઇ ના મળ્યોરે,

- જે તારા તાપ ટાળનારે ભવ. ૧.
 ભુધ્યોરે ભુંડા તું આપે આપનેજ,
 ભડકી તુંથી તું ભાગેરે;
 અજ્ઞાન નિદ્રામાં ઉંધી રહ્યાજ,
 જગાડતાં નવ જાગેરે. ભવ. ૨
 બાળક પડછાયો પેખતાંજ,
 ચીસ ચમકીને પાડેરે;
 નાડેરે પડછાયો છોડે નહિજ,
 તેની બીંક કાણુ નસાડેરે. ભવ. ૩
 જો સતગુર મળે વાટમાંજ,
 તેા જો આપે ભગાડેરે;
 સુતેલ નિદ્રામાં તેને સતગુરજ,
 જ્ઞાન ગોળીથી જગાડેરે. ભવ. ૩
 રસતો ચૂકીને રાતમાંજ,
 આથડમાં તું અમનાનરે;
 વિષય રૂપી કાંટા વાગશેજ,
 બંદા બનીશ બેભાનરે. ભવ. ૪
 મોચીડો મળે જો તને મારગેજ,
 જોડા જ્ઞાનના આલેરે;
 કાંટા પધી પગમાં ન પેસશેજ,
 સતગુર જ્ઞાનને આધારેરે. ભવ. ૬
 કાચારે નગરી તારી કારમીજ,
 સળગી ઉડી છે આગેરે;
 મેલ મેડીરે તારી બળી ગઈજ,
 તેના તાપથી તું ભાગેરે. ભવ. ૭
 સતગુર પાણી લઈને પોચીયાજ,
 આગ એણે આવી જુઝાવીરે;
 પીંડા તેણે ટાળી તારા પંડનીજ,
 નાકા બારી બતાવીરે. ભવ. ૮
 આંખના પડદા તારા ઉઘડયાજ,

નેણ્યાં હતાં જે મીચેસરે;
 જ્યારે તેં બાળીરે ભુત્ર તાહરીછ,
 મર્યો અંતરનો મેલરે. બવ. ૯
 રસ્તો સુઝયોરે તને પાંશરોછ,
 હવે નહિ આટું કાંઈ આવેરે:
 કહે છે લલ્લુ સત ગુરૂ વિનાછ,
 કોણુ તને જ્ઞાન બતાવેરે. બવ. ૧૦

ભજન ૪

હાલોરે આગ્યો તું આ શહેરમાંછ,
 કરીએ કરી ના કમાણ્યારે;
 ખાલીરે હાયે તું હર્યો વ્રયોછ,
 તારી મતિ તો મુંઝાણ્યારે.
 હાલોરે આગ્યો તું આ શહેરમાંછ. ૧
 કષ્ટક ગરીબનાં ગળ્યાં કર્યાંછ,
 લાગ્યો નહિ દયા લેશછ,
 પાપતણા પાર તેં રાખ્યો નહિછ,
 લાગ્યો નહિ ઉપદેશરે. હાલોરે. ૨
 વીશવાસીને તેં વેડીયાંછ,
 દીવમાં દયા નહિ જાણ્યારે;
 ઘાટ ઘડ્યા કુડા કામનાછ,
 પર પિડ અંતર ન આણ્યારે. હાલોરે. ૩
 અહોનીશ મારગ તું ઉઘે ચડ્યોછ,
 સતમારગ ભુલ્યો સારોરે;
 સતસંગ વળાવો લીધો નહિંછ,
 ક્યાંથી આવશે આરોરે. હાલોરે. ૪
 વાંસના રાખી વિપય તગીછ;
 ભુંડા ભોગને કાજરે;
 હલકાયો થયો હૈયા થકીછ,
 લાગી નહિ જરિ લાજરે. હાલોરે. ૫
 છુતારાના શેરમાં તું સાંચ્યોછ,

તને તેણે ધુતીને ખાધોરે;
 તોય તું ન ચીતમાંલિ ચેનિયોછ,
 પાર તુજને ન લાગ્યોરે. ઠાકોરે. ૬
 ધુતારા વસેછે છ શંકરમાંછ,
 તેના પાસમાં ફસાયોરે,
 નારીને છુટ્યો નલિ તે થકીછ,
 અંતે ખગે ગભરાયોરે. ઠાકોરે. ૭
 લલના લલચ તુને લાગતીછ,
 ઘાલી ગળા માંલિ ખાંચરે;
 ટુંકાને ખાધુરે તારું કળવ્યુંછ,
 તોય તુજને ન જાણાયરે. ઠાકોરે.
 શહેરના દરવાજા ખડી ગયાછ,
 ત્યારે ભરે ઉંઘણી તું જાગ્યોરે;
 લવે દુતેરે સતો શું કરેછ,
 એવું મુખ કેવાને લાગ્યોરે. ઠાકોરે. ૮
 સતગુર સાદ મુશ્કી આવિયાછ,
 તેણે તારાં બંધન તોડ્યારે;
 લલક કીધો છુટો બંધથીછ,
 ત્યારે હાથ ગુરૂને જોડ્યારે. ઠાકોરે. ૧૦

ભજન ૫

આગ્યોરે મુસાફર તું અલીંછ,
 કહે તે વોરત શી વોરીરે;
 શો માલ તું ભરિને લાવિયોછ,
 તે તું તપાશી લે તોળીરે.
 આગ્યોરે મુસાફર તું અલીંછ. ૨૬ ૧
 નવ માસ જનનીને ઉદરેછ,
 ઉંઘે માથે રહેકરે;
 કષ્ટ સહન તે બધું કર્યેછ,
 બાકી દુખ નલિ એકરે. આગ્યે
 પ્રજાવ જ્યોરે તારે ને સમેછ.

વિનતી તેં કરી અપારરે;
 નહિ ભુલું નિરંજન નાથનેજ,
 હિંધે શીર કરતો હિચ્ચારરે. આવ્યો. ૩
 અવતાર તારો એજે જશેજ,
 ને વેરીશ કમાલરે;
 માટે સતસંગ રાખીને સાથમાંજ,
 શહેરમાં કરજે તપાસરે. આવ્યો. ૪
 ચૌઠામાં જ્યારે તું સાંચ્યોજ,
 બે બજારં નેડાનેડરે;
 કષ્ટરે બજારે તારે પેસવુંજ,
 ખજે આવે ન ખોટરે. આવ્યો. ૫
 એકરે બજાર છે અસત્યનીજ,
 જ્યાં જૂઠાશા વેપારીરે,
 લાલચ છે તેને વડી દીકરીજ,
 તે તુજને વરનારીજ. આવ્યો. ૬
 પરિવાર જે તેનો જગશેજ,
 તેથી અતિ દુખી થાઇશરે;
 માટે તે બજારે બંદા ભુલથીજ,
 રખે રજળવા ન જાઇશરે. આવ્યો. ૭
 સતની બજારે જ્યારે સાંચરેજ,
 ત્યાં છે અમુલખ માલરે;
 સાચાશા શેઠની તો દુકાનમાંજ,
 બક્ષિ રૂપી કન્યા સારરે. આવ્યો. ૮
 તેનેરે પ્રીતે તું પ્રાણી પરણજેજ,
 તેથી સૂખ અતિ થાશેરે;
 વિવેક સતસંગ થશે દીકરાજ,
 તેથી ભવપાર જવાશેરે. આવ્યો. ૯
 વોરત તું વોરજે સદ્ગુણજ,
 સતગુરૂ રાખીને સાથરે;
 લક્ષુ બેડો નવ બુડશેજ,
 શીર ગુરૂજે મેલ્યો હાથરે. આવ્યો. ૧૦

ભાગ. ૬

- મૃગલા તું આવી પડ્યો પાસમાંજ,
બંધન તારું ન તૂટેરે;
છોડવા ન ત્યાં વધુ વિંટળાયછેજ,
સંશય તારો ન છૂટેરે.
મૃગલા તું આવી પડ્યો પાસમાંજ. ૧
- પારધી પડખેરે તારે ચડ્યાજ,
મોહની નળ પસારીરે,
ખીલી મારી લોભને લાલચ તણીજ,
તને લેવાની તૈયારીરે. મૃગલા. ૨
- ઘેર્યો ચારે કોરે તૂળનેજ,
પાસમાં લેવાને માટેરે;
લાંકવાને ચારે કોરે સહુ મળ્યાંજ,
તારો ધડવાને ઘાટરે. મૃગલા. ૩
- પાસમાં બે તેના પેસશેજ,
તો તને છુટવા ન દેશેરે;
સહુ ચારે કોરે મળિયા મારવાજ,
તારા પ્રાણ કયમ રેશેરે. મૃગલા. ૪
- બોળવીને તને તે ભમાવશેજ,
સ્વારથ પોતાના સારે;
ઠરણી તુંજ પાસે કરાવશેજ,
રેશે કુટુંબ ન્યારેરે. મૃગલા. ૫
- પેદા પછી તારો આરો છે નહિજ,
માંહિ મરીશ મુંઝાધરે,
ચેતવું હોય તો તું ચેતજેજ,
કરજે સારી કમાધરે. મૃગલા. ૬
- પાસથી જજેરે પ્રાણી,
જૂલી નામશ માંભરમાધરે;
મારો મારો કહિ તને મારશેજ,
છુટાશે ન તેથી ભાધરે. મૃગલા. ૭

તારારે દરમ તે તું ભોગવેછ,
 ખીખાં નેન લેવા દેવારે,
 લેખારે લેવારે તારાં લાગશેછ,
 શીક્ષા આપે ન સેવારે. મૃગલા. ૮
 મોહ લગાડીને તને મારશેછ,
 ઉગરવાનો ન આરેરે,
 માટેરે તે બળમાં ન પેસજેછ,
 નહિતર નહી કચરાણેરે. મૃગલા. ૯
 મોહ મદિરાનો નીશો ઉતરેછ,
 તૂટી બંધન બંધરે,
 લલુને સાચા સતયુરૂ મળ્યા.
 એથી અળગો એ થાશેરે. મૃગલા. ૧૦

ભજન ૭

આપેરે ભુલ્યો તું તો આપનેછ,
 અંતર તારું કોણ ખોલેરે,
 મુંગાને સ્વાનુ લાગ્યું રાતમાંછ,
 બગ્યાં પછી તે શું ખોલેરે,
 આપેરે ભુલ્યો તું તો આપનેછ. ૧
 કોણ તું છે ક્યાંથી તું આપિયોછ,
 તેનો કર તું વિચારે,
 ક્યારે બનું તારે દારમ્યુંછ,
 છે સથવારો કો સારે. આપેરે. ૨
 દોડે ચારે કોરે રાતમાંછ,
 હાથે ઘાંઘ નહિ લાગેરે,
 મૃગલો દોડે છે જેમ જાંઝવેછ,
 તેની ખમના કોણ ભાગેરે. આપેરે. ૩
 શુક મુખ રટે રામ નામનુંછ,
 રામ શું હશે ચીજરે,
 તેનારે તપાસ તે શાને કરેછ,
 જેને માનનું ન ખીજરે. આપેરે. ૪

શુક નર્મિકાએ પકડાય છેજ,
 લટકે છે ઉંઘે માથેરે,
 મુખ બોલે પણ તે મેલે નહિંજ,
 નર્મિકા પકડી જે લાથેરે. આપેરે. ૫
 અધો તળસે છે આરશીજ,
 તેથી મુખ નવ બાથેરે,
 વળગેલ મેશ મુખ ઉપરેજ,
 અધો શી રીતે ટાળેરે. આપેરે. ૬
 તાળારે તોડે જ્યારે કપાટનાંજ,
 અંતર થાશે કિન્નશરે,
 આપે ત્યારે આપ ઓળખેજ,
 સતગુરુ કરે પરકાશરે. આપેરે. ૭
 જ્ઞાનને ધ્યાન તે સમે થશેજ,
 જ્યારે અંતર બોલેરે,
 પડદા ફાટેરે જનરે પડનાજ,
 આતમ અંતર બોલેરે. આપેરે. ૮
 પ્રગટે દીવોરે જ્યારે જ્ઞાનનોજ,
 અંતર પટ તો બેદાશેરે,
 આતમ નિવેદી ગુરુને ઓળખેજ,
 તારે તારો બે મટી જશેરે. આપેરે. ૯
 કુંચીરે બતાવે જ્યારે જ્ઞાનનીજ,
 સતગુરુ કરણા કરીનેરે,
 આપે પરીબ્રહ્મને ઓળખેજ,
 લલ્લુ તારે તરીનેરે. આપેરે. ૧૦

લગન ૮

બેડોરે અધવચ તારો છુડીયોજ,
 તોય ચેત્યો ન અભાગીરે,
 લારે લાગી તારા મેલમાંજ,
 તોય તેં જોયું ન જાગીરે,
 બેડોરે અધવચ તારો છુડીયોજ.

સંસાર સાગરમાં તુ સાંચયેાજી,
 પાર પામવા કાજરે,
 વહાણુ તો ઝોકાર્યુ અધવચ તેં જઈજી,
 છુડતાં મુંઝાણો મન માંચરે. બેડારે. ૨
 ખુટલ મળ્યારે તને ખારવાજી,
 તેણે વા'ણુ હાથ ન રાખ્યુ'રે,
 જવાને દીધુ'રે મોટા મોજમાંજી,
 અંતે આણું ફળ ચાખ્યુ'રે. બેડારે. ૩
 વો'રી નેકમાત્ર ભયો વા'ણુમાંજી,
 ઝાઝો ભરિયો તેં ભારરે,
 નીરમવિનાતું તારું ક્યમ નભેજી,
 તે તું કરને વિચારરે. બેડારે. ૪
 છતરાયો પેલી ખેપે છેલ તુંજી,
 તેં માલ સારો ન લીધોરે,
 વા'ણુ જ્યારે ભર તોફાને ચડ્યુંજી,
 ત્યારે વિચાર તેં કીધોરે. બેડારે. ૫
 આ અરણ્યવમાંથી ઉગરુંજી,
 તો નવ ભરું હું કમાવરે,
 એમ ક્યાર્યું તારા મુખથીજી,
 ભુંડ થયા જાણી હાલરે. બેડારે. ૬
 તોફાનેથી વા'ણુ તારું નહિ નભેજી,
 ખારવે કીધો ખુવારે,
 સદ્વસ્તુ માલ તેં ન વોરિયોજી,
 ભુંડા કરે કાં વિચારરે બેડારે. ૭
 ખરો ખરાબો વાણુને નડ્યોજી,
 લાગ્યો પાપનો પવનરે,
 ખડક જમડાનાં તેને આથડ્યાંજી,
 તેણે વાણુ કીધું પતનરે. બેડારે. ૮
 સાગર હિલોળામાં તું ચડ્યોજી,
 લાલચ તણી લાગી કોરરે,

પાટીયું ન લાંધું પ્રભુના નામતુંજ,
અંતર ઝેલું અંધેરે. એડારે. ૯
રાતરે અંધારીને તું સાગરેજ,
પાણી બોળીને એડારે,
લલ્લુ પાસ સતચર જ્ઞાનનોજ,
તારે અંતર ન પેઠારે. એડારે. ૧૦

ભજન ૯

દાનત હરામી દોટ કાઢમાંજ,
તારે હાથ કાંધ ન આવેરે,
અમથો આથડે તું ઉવાટમાંજ,
તેમાં તારું નહિ કાવેરે,
દાનત હરામી દોટ કાઢમાંજ. ટેક. ૧
તુરંગ તેં તારા તેજ કર્યાજ,
રાખી લોભની લગામરે,
સામાન માંડ્યો તેં પાપનોજ,
તે પર થયો તું સવારરે. દાનત. ૨
સતરૂપી મૃગલા તેં મારીયાજ,
દીલમાં ગણ્યો નહિ દોષરે,
અસત અંતર તારે ઉતર્યુંજ
રહ્યો હૃદયમાં રોષરે. દાનત ૩
લોભમાં લેવાણો તું લાલચુજ,
ધાન્યુ કર્યા મહા ધંધરે,
વિષયે વિંટાણો વલાલથીજ,
આંખો છતાં બન્યો અંધરે. દાનત. ૪
ધાતકી ધોડા તેં ધણા હાંકીયાજ,
દિસે ખોટ ખળા માંયરે;
મદત મેનત તારી સહુ ગણજ,
કામ આવ્યું ન કાંયરે. દાનત ૫
ટીંબાને ટેકરા આવ્યા વાટમાંજ,
અધવચ અટક્યો છે ધોડારે;

લગામ તાણે તો લયડી પડેછ,
 આજ્યો તારો પાપનો પોરેરે. દાનત. ૧
 સમાન હેઠળથી સરો ગયોછ,
 તૂટી ઘોડાની લગામરે;
 ઘરડો ઘોડો જેઠ થઇ ગયોછ,
 પોંચાડ્યો ન તને ગામરે. દાનત. ૧૭
 રાતમાં રઝળતોરે મલીયોછ,
 જ્યાં તને બે ઘણો લાગેરે,
 નગરી નહવા તારી તે સમેછ,
 બળવા લાગી છે આગેરે. દાનત. ૮
 દશ દરવાજા તારા રોડીયાછ,
 નીકળ્યાનો ન ઉપાયરે;
 જ્યાંથી નીકળીશ ત્યાંથી આવશેછ,
 છુટતાં તુંધિ ન છુટાયરે. દાનત. ૯
 પાપી પરવાનો તે લીધો નથીછ,
 બવા તને કેમ દેશેરે;
 લક્ષુ જમના દુત આવશેછ,
 દીલમાં દુખ તને દેશેરે. દાનત. ૧૦

ભજન. ૧૦

સગુરે સંસારે તારું કો નથીછ,
 અંતર કર તે વિચારરે;
 મારે મારે કરીને મુરખાછ,
 અધવચ લટક્યો ગમારે,
 સગુરે સંસારે તારું કો નથીછ. ટેક. ૧
 સ્વાસ્થનો સરપ તુને ડર્યોછ,
 ચાલુ સ્નેહતું ઝેરરે;
 અંતરની આંખો તારું કુટીયુંછ,
 એથી ભાઇ અંધેરરે. સગુરે. ૨
 ફેલીને ખાશેરે તને ફાતડાછ,
 તોય તું મન ના વિચારેરે;
 અમથો અભાગી મોહમાં આથડેછ,

- ઝેમાં લાભ નથી તારેરે. સગુરે. ૪
 માત પીતા તારાં છે સ્વારથનાંછ,
 સ્વારથને માટે કહેયોરે;
 લાલચે તનેરે લલવીયેછ,
 ફાગટ ક્યો તારો ફેરેરે. સગુરે. ૫
 નારીને તું બચુ કાળી નાગણીછ,
 ફરડતાં વીંખ વધુ વ્યાપેરે,
 ડોલનો ફેરેરે તેના દુખમાંછ,
 તને શીખ કાળુ અપેરે. સગુરે. ૫
 દીકરા દોડી તારા દુર થશેછ,
 તારા માતું ન બેશે;
 સ્વારથ સયો કે છુટા પડેછ,
 ખાલી તું તારું બેશેરે. સગુરે. ૬
 અજ્ઞાત અધાર માં તું કિમોછ,
 સરવે સગાં મળ્યાં ચેરેરે;
 લુટી તને લીધો લાખ કારથીછ,
 તેમાં તારું શું બેરેરે. સગુરે. ૭
 સરવસ તારું લુટીયુંછ,
 મંછ રાખ્યું નહિ પાસરે;
 રઝળનો રાખ્યો તને રતનમાંછ,
 નકી કરીને નિરાધરે. સગુરે. ૮
 સાચારે સગાં છેટાં સદુ રહ્યાંછ,
 મતજેલ મળ્યાં તને પાછરે;
 અંતરનાં સગાં તે નવ ઓળખ્યાંછ,
 મુડિ જોઈ તારી તાછરે. સગુરે. ૯
 સંસારે સતગુર સાચો બે મળેછ,
 તે તને સગાં ઓળખાવેરે,
 લલ્લુ અધારે ન અથડેછ;
 આપે આપ ઓળખાવેછ,
 સગુરે સંસારે તારું કો નથીછ. ૧૦

મનહરમાળા.

કુંજર પ્રતિઉક્તી.

કુંજરને આપના શરીર પર કચરો,
 ઉડાવતો દીકેત્ર કોઇવાર કવી કોઇએ;
 શામાટે છાંટે છે છાર વારવાર શીરપર,
 અરે કરીવર કહે કશું તારે જોઇયે ?
 સુણી વાણી શાણી હર્ષ આણી ચિત હાથી કહે,
 લલ્લુ અમે આગળનું સુખ જોઇ રાહયે,
 મેલ્યાં વન મધન સજન ઉપવનનાં, વ્યજન,—
 ત્યારે શીર નાંખી છેલ કાળ જોઇયે.

૧

મિત્ર ક્યારે કહેવો ?

મિત્રની પવિત્રતા તો, પારખીયે પ્યાર થકી;
 નકી એના પર પ્રીત અંતરમાં આણિયે;
 શુદ્ધ સ્નેહ ધારે, હિત કરે વારે વારે;
 સારે ઉચ્ચારે સુધારે, ને વિતરે દુષ્પ વાણિયે;
 પ્રાણ આપે પ્યારે, ધસે જંગમાં ધીંગાણે;
 અરી મારે ને ઉગારે ત્યારે પ્યારો એ પ્રમાણિયે;
 સ્નેહ શણગાર સારા શરીરે સજવે પણ;
 આપણુ બતાવે ત્યારે ખરો મિત્ર જાણિયે.

૨

તજેલી સ્ત્રીની સહયતા.

ગજજ્ઞ ગુન્જરો નહિ ગોરી આ ગરિબપર,
 રીબાતી દેખીને રહીઆળા દયા લઇએ !
 ગોરી ગુન્જેગાર ગુણીયલ વશી વપુમાંતો,
 પરણેલો પાળીયે ન પ્યારા પરહરીયે;
 જ્યારે ભરથાર કરે નારી નિગધાર, ત્યારે,
 કહો વિહાર અગે કામની શું કરિયે,
 કાંતો શીર કાપીયે કે આપીયે અમારા પ્રાણ,
 છાતી ચીરી મોજડીમાં સુખનળી ધરિયે.

૩

શ્વાનના શબ સાથે કુકર્મી કારભારીવાળા રાજની સરખામણી.
 શ્વાન તણા શબ પાસે ગીધ ગરજને કંગ,

ઉડે આસપાસ ખાવા માંસ ખ્યાલ કરેજે;
તેમ રાય પાસ કારભારીની કુપાત ટોળી,
મળી મહીપતી તણી મતી હર્ષે હરે છે;
માંસ તોડે મોઢે કમક ચામડી વછોડે, તોડે,
આંતરડાં તેમ ભૂપ કાળજીને કોરે છે;
લલ્લુ લંગુરથી શાહી શબને ઉખડેને,
પછાડે તેમ રાજજીને રાજી થઇ રોજે છે.

ખિલાસ વાણી વાપરનાર માટે.

કાવ્યમાં કથાણી વાણી, શાણી વાણીથી ફટાણી;
કથાણી કુવાણી જાણી આણી તોછડાઇને.
વદતાં એ વાણી શાણી પૂરી શરમાણી;
કરમાણી કલેશ આણી જાણી ભાષાની ભવાઇને.
સૂચિતે ચોડાણી નહીં પડિતે પ્રમાણી નહીં.
પંચમાં પોષાણી નહીં વર્જતાં વડાઇને;
લલ્લુ એવા લેખકને લાયક છે સગ કશી,
અમીતો ઉઠાવી કાપી નાંખો એ કસાઇને.

કચો રાજ્ય બે બદામનો.

રાજ્યમાં તપાસ નહિ, કાર્ય કરે કયાસ નહિ;
વધુ વિદ્યાભ્યાસ નહિ, પંથસે કુકામનો.
દરબારે દોર નહિ, અરિ સામે જોર નહિ;
ચિત્ત જરી ઠોર નહિ, નૃપતિએ નામનો.
પ્રજાહિત ચિત નહિ, કાષ જરી વિત નહિ;
પ્રિતીની પ્રતીત નહિ, અંશ અભિમાનનો.
પડિતની પ્રીત નહિ, રાજ્ય તણી રીત નહિ;
લલ્લુ એવા રાયમાં ન, માલ બે બદામનો.

લખોડ શંખરાજના ગુણ.

રૈયત રીબાય મરી જાય મહા દુખ મહીં;
અતી અકળાય તોય તપાસતો થાયના,
જૂઠા ચોરને ઝલાય સાચો ચોર સંતાડાય;
પ્રજા પીડમાં પીડાય નિર્મળ જ્યાં ન્યાયના,

ન્યાય નહિ થાયના સુણાય પીડ પ્રગ્ન તણી;
સંઠી રે'સાય ખત્તા ખાય ઉચ્ચરયના,
કાર'ગ્નય, માર ખાય, સગ્ન થાય, ન કથાય;
લલ્લુ ગુણુ ગાય છે લખે'ડ શાંખ રાયના.

૭

એતે ભૂપકે ભવાયો ?

દેશી પરદેશ ધરે પ્રીતી પરદેશીપર,
રામે નરવર તો એ નામનો નરેશ છે;
જમે જ્યાંથી જમે તે ન ગમે રમે કોઈ સમે,
નમે અવરતે નિજ નગરમાં કલેશ છે;
રાજ છે રૈયત, “ નાંખો નૃપતિ નિવાજ ”
એમ પાછ વહે પામ ત્યારે રાજ જે વિશેષ છે,
ખોટી એવી ખબરથી રોટી ખાઇ રાજ રહે;
ભુવતી નહિ એ જાણે ભવાયનો વેશ છે.

૮

કયા રાજાની આખર એ બદામની ?

લગ્યાઇ કરીને રાજ થાય જે વિશેષ ચિત;
ખરીત ખબર રાજ કાજ તણા કામની,
પોપટ સમાન પેશી પ્રધાનના પીંજરામાં;
દરકાર નહિ દિવ દેશની કે દામની,
ગુવતીને ઝાલીને જનાનખાને જેરે લાવે,
બનીને ગુલમગાર ગુનરે છે જામની;
લલ્લુ કહે પ્યાર જેને નહિ પ્રગ્નપર જરી,
એવા અધીગજ તણી આખર બદામની.

૯

રાજાએ શુરવીર કયારે હતા ?

કવીને નિવાજ રાજ રાખતા વસ્ત્રાલંકારે;
મોજ આપી રોજ સ્નેહ ચક્ષુથી નિહાળતા,
સાંભળી કવીત્ત ચિત્ત હિત હૈયામાંહી ધરી;
દુખ જાણી જરી, ખરી ખોજ કરી ટાળતા,
ધરી સમશેર શેર સમાન કરીને છાતી,
આતી જ્યાં લડાઇ ત્યાંએ ધાઇ ધાઇને જતા;
શર પૂર માંહી કવિ કરે ચંકચૂર ઉર,
ત્યારે સંમશેરે રાય શત્રુને સંહારતાં.

૧૦

કવિયો ક્યારે માન પામતા ?

ઉરમાં ઉદારતા અપાર અદોનીશ રહે;
ઉછળતી એથી અતી કીરતી થતી છતી,
દીનને દેવાને દાન દયા દિલમાંહી રોજ;
સાંભળી કવિત્ત કવિરાજ તણાં વ્યાપતી,
આવે મતીમાન તેને સારું સનમાન ખાન;
પાન દાન મળે જોથી ભૂખ ભડી ભાગતી,
એવા ભૂખતી ભણેલ હતા બોજરાજ સમા;
રમાને ત્યારે કવિતા કવિ ઘેર લાવતી.

૧૧

કુભારજ્યા સ્ત્રી કમ ?

વિચરે વિચાર વિના વિશ્વમાં વહેલ વધૂ,
ઉન્મત્ત થઇ આથડતી કમી થાય કાર જ્યાં;
પતીની પ્રભાની જેના પંડમાં પ્રતીત નહિ,
ગુણુદીપ્તી ગેથાં ખાતી ગુરુ છે ગામાર જ્યાં;
સાગર સંસાર માંહી સ્વામી રૂપ સેતુ છોડી,
અજ્ઞાનના અર્શુવમાં પડે નહિ પાર જ્યાં,
રજા વિના રખડે તે ભારજા ભણાય કેમ ?
લલ્લુ કુમારજે રખડે તેથી કુભારજ્યા.

૧૨

અવળું ધારનારા અવળું ધારેજ !

વિપતો સ્વભાવ સાકરમાં ધરે છોડશેન,
પ્રાશન કરે તો પ્રાણી મારશેજ મારશે,
દુષ્ટતાળું ભલું કરવાને દિવે ધારશેનો,
આપે અધમ થઇને અવળું વિચારશે;
અસીને કદાપી યુષ્પ માંહી ખ્યાર ધરી રાખે,
તોય કઠીનતા નહિ તનથી નિવારશે,
વિવેક હિનાઓ વાંચી ચિતમાં વિચાર્યા વિના,
આપે અવળું ધારે તે ધારશેજ ધારશે.

૧૩

કાંણી આંખે બે અંદ્ર દેખાય તેમાં હું શું કરું ?

ન્યાય સુણી અન્યાયીનું કાળજ્યું કપાઇ જાય,
કુરતા ધારીને કહશે ક્યારે મારીને મરું ?

વ્યાજળી હશે તે થશે વ્યાજળી આ વિશ્વમાંહિં,

ગેરવ્યાજળી ગ્રહીને વ્યાજળીયી કાં હરં ?

કાષ્ટ તણો સ્વભાવ બળ્યાનો પડ્યો પ્રથમથી,

પેટમાં છે આગ તે હું બપોર કાઢી ક્યાં ધરં ?

લલ્લની કવિતા સુણી કપડીઓ ક્રોધ ધરે,

ત્રાંસી આંખે ચંદ્ર બે દેખાય તે હું શું કરં ?

૪

પ્રેમની વિવહુલતા.

નળુંદની સાથે નારી નીર ભરવાને ગમ,

અંગાર શરીરે ધારી સારી શોભા પટની,

સરિતાને તીર નીર ભરે જ્યાં ગંભીર ગોરી,

નયનમાં નેહ દીસે ઘણી શોભા ઘટની;

અંગનાના આનનની શોભા અરવીંદ સમી,

ગમી ઘેરી શોભા ઘેરી લીધેલા ધુંધટની,

શામાને શ્રવણે પડ્યા છેલતણા શબ્દ, ચુકી,

ચતુરાંધ ચતુરાંધ ધુંધટ પન ઘટની.

૧૫

આખરૂ વિના જીંદગી શું ?

સુંદર સરોવર શોભાયમાન માન્યું મન,

પાણી વિના કામત ન કરે જરી કામની;

પાણી વિના હાથી ઘોડા તણી ચાલનાન કરે,

ધરે નહિ ધ્યાન સ્વાર કામત બદામની;

હિરા મોતી માણેક જવાહીર ઝલકદાર,

પાણી વિના ઝવેરીની કામત છે નામની;

લલ્લ વિશ્વ માંહીં મુલ પાણીનું વિશેષમાન,

પાણી બે ગયું તો જીંદગાની છે શા કામની ?

૧૬

એવા રાજ કરતાં ગરીબનો ઓળખાણ શું ખરાબ ?

વસે કલ્પવૃક્ષ પાસ તોય સરે નહિ કાજ,

ધીક કલ્પવૃક્ષ ખોટી નામના તેં ધારી છે;

ચીત ચીતવ્યું ન બને હોય પાસ ચીંતામણી,

એ ચીજ ન ચીંતામણી, દેહ બાળનારી છે;

ધનવંતરી પાસ વિશ્વાસ ધરી વાસો વસે,

થાયના આરોગ્ય કશા કામની તે યારી છે;

જૂપ પાસે બીખારીની જૂપ ભાગી જમન તો,
લલ્લુ જૂપ ચારીથી બીખારી ચારી સારી છે. ૧૭
ગંગનો પ્રસંગ થયે અંગ સ્વચ્છ થાય નહિ,
શાને કહો ગંગ ક્યાંએ સ્વર્ગ આપનારી છે;
ગુર ગુણવાન ગણ્યા જ્ઞાનની ન સાન મળી,
ગુર જ્ઞાન વાત, નીચતા ખત વનારી છે;
અમૃત આરોગતાં ન અમરજો અંગજને;
વસુધામાં સુધા કદ વ્યક્તિ મલનારી છે ?
જૂપ દુઃખ હશે નહિ ભવ્ય જૂપથીતો પછી,
લલ્લુ જૂપ ચારીથી બીખારીચારી સારી છે. ૧૮

સ્વભાવથી ઉલટું કેમ બને ?

મર્કટને માન દઈ રાખે મતિમાન પણ,
ટીખણીની ટેવ શુંએ મર્કટે તળાય છે ?
પન્નંગને રાખે પયમાંહિ દિનરાત પણ;
ઝેર શું લગાર મુખમાંથી કમી થાય છે ?
ચાડીયાને ચાહીને ચડાવી રાખો છાતીપર,
ચુગલી તજને કદી સદ્ગુણ એ ચઢાય છે ?
હિજડાને રાખો શુસ્વીરની હડગ માંહી,
કાયામાંથી કચરતા લલ્લુ શું કઢાય છે ? ૧૯

ચાડીયાથી સારા માણસને શો લાભ ?

ચોર ધાડ પાડુની હયાતી હોય ત્યારે જૂપ,
પોલીસ વધારીને ધટાડવા ચઢાય છે;
છેતરી જનારના સમાચાર શ્રવણે સુણી,
સારી સારી ચીજ ધારી બીક સંધરાય છે;
સર્ય, વીંછી, હડકામું જ્ઞાન, સિંહ, વાઘ, વર,
પ્રાણ નાશક ગણીને દુરથી દોડાય છે;
ચાડીઆ અમાર વસે વસુધામાં તેથી લલ્લુ,
સારા માણસોથી ચેતી ચેતીને ચઢાય છે. ૨૦

ચાડીયાની સોખતથી શું લાભ ?

સોખત સમાન ફળ આવી મને અવનીમાં,

આપાદીથી સાવતી એ રીતે ગણાય છે;
 બાવળને આંબજીવ તરે તળે બેસવામાં,
 એક આંબે કાંઈ જીને કેરા મેગવાય છે;
 ચંદન સુવાસ આંબે ચાવડનાં શીતળતા,
 પાવડનાં પાસ જતાં પ્રવળી મરચ છે;
 લલુ કે સુમિત્ર હાથ ગાડીયાની સેબતથી,
 આપનીમાં ગાત આપકિરતી ચડાય છે.

૨૧

જેવું જેવું તેવું લેવું.

મીઠું બદે મૂળથી તે સાંભળે મીઠાશ સામી,
 દૂર વાગી વડનાં કુળે સંભળાય છે;
 સાકર પાશન કરે મુખમાં મીઠાશ રહે,
 અરીચી આરાગતાં કટુતાઈ કળાય છે;
 એરડા વાનેતા કદી આંખા તણી આશા નથી,
 જેવું જીજ હાય તેવું જલ વધી જાય છે;
 લલુ કહે સુમિત્ર નામું ચોખું આ સંસાર માંહિ,
 આંબે જેવું અન્યને તે આપથી લેવાય છે.

૨૨

કેવધથી તુડશાન.

કેવધથી વિરોધ વધે મળે ફિટકાર બધે,
 ગાંડો બની ભન સાન સહુ ભૂલી જાય છે;
 આપ તપે આતસમાં મુખમાંથી જવાળ કાઢી,
 વચન વરાળ વાટે અન્ય અકળાય છે;
 આપ બળે અંતરમાં અન્ય બળે આપણાથી,
 એમ જળાજળી બધે જગમાં જણાય છે;
 લલુ કહે સુમિત્ર એ ચરિત્ર નથી સજ્જનનું,
 કોથે કળો કેર જીવો સંસારમાં થાય છે.

૨૩

વેશ્યાના યારી પદ્મનીને શું જાણે !

સ્વાદની શી સાદ હાય આખ્યા વિણ અંતરમાં,
 સાથી બની રાજ જેને જાણું પડે સાંતીયે,
 પીધ શું પ્રણતાની વિચારે હર વંજા નારી,

જાણવાનું જગે જગે આન્યું નહિ પાતિયે, ●
 શેરડીનો સ્વાદ જોખો જાણુશે શું રસ પીયે,
 વૈભવ શું વસૂલામાં વિત્ત રળી દાટીયે,
 લલ્લુ કહે સુમિત્ર રાંદે જાણે શું પકાનીતે,
 વેશ્યા તણા વેણુ જગે વશ્યાં આપી છાતીયે.

૨૪

સંગતે ગુણ પરખાય.

કાગડાને કહે મોતી હાર ધર્યો તોય પશુ,
 હંમન કથાય પરખાય પટ વાણીયે,
 બાંધી સમશેર શેર સમાન બતાવે છાતી,
 કાયર કે શર રણે લટે તો પ્રમાણીયે;
 સુમ કે દાતાર પરખાય નહિ દાન દીયે,
 પટે જો પ્રસંગ તો તો પારખી પીછાતીયે,
 લલ્લુ કહે સુમિત્ર સંગ વસીને વસવા મહી,
 ગુણી કે અગુણી જોખાણીને હર આણીયે.

૨૫

હેવાનને કવિની કીમત શો હેાય ?

કેડીનો વેપાર જોણે કોડે કોડે કયો હેાય,
 રત્નની પરિક્ષા કેમ અંતરમાં આણુશે,
 નાયકા નિવાળ જોણે રાજ રાખ્યા પાછાંજોને,
 પારખ એ પડીનની પાછ શું પિછાનશે ?
 આપે અપવિત્ર શું ચરિત્ર જાણે ગાતુરનું,
 આતુરતા પૂરે હર સસ શું પ્રમાણુશે ?
 લલ્લુ કહે સુમિત્ર પડ્યાં વેશ્યાનાં ગાન જાન,
 એ હેવાન જગે કવી કીમત શું જાણુશે ?

સજ્જનની સોખત શાડ શું જાણે ?

રખડ્યો જો રાન રાન હેવાનની સાથે, બન્યો —
 આપે જોખાન બાન અંતરે શું આણુશે ?
 આપનું અનિદ્ધ ઉધું અદરો અપાર કહે,
 અન્ય તણું ધટ શું અધમ હર આણુશે ?
 ભીંતડી ગુંજતો હાર કંઠ ધરી રાજ વાય,
 મોતી હીય રત્નની પ્રભાને શું પિછાતશે.

શઠ તણી સોખતમાં ઉછર્યો અવિચારી તે,
સોખત શું સજ્જનની ચિત્તમાં વખાણશે.

૨૭

ગમાર જશ શું લઇ શકે.

વાધરી બીખારી શું ખુમારી આણે આપ ચિત્ત,
કારમાર ભારતો શો ભાર એ વિચારશે ?
બકરી ન બાંધી જેણે જંગલની ઝુંપડીમાં,
હાથી બાંધવાનો ખ્યાલ ચિત્તમાં શું ધારશે ?
અસાર અમત તણા ઘેનમાં જે ઉંધી રહે,
મનના તુરંગ વિના બીજું શું વખાણશે ?
લલ્લુ કહે સમિત્ર નહિ જાણી જશ રીત જગે,
એ ગમાર જર સાટે જશ શું સ્વીકારશે ?

ખુશામતથી રાજ થતા શ્રીમંતો.

કોડી તણી કીમત ન હોય પણ કાંચન કંઠ,
વારે વારે દાને ડુંક મારીને ટુલાવશે;
અવગો આચાર ઉર ધારે પણ સ્વાર્થ થકી,
હિતમ આચાર કહી છાપરે ચડાવશે.
આખરૂ વીંખાય ધર જાય સામા તાણું તોય,
કશું નથી સહુ સારું કહીને લડાવશે;
લલ્લુ કહે સમિત્ર એવા વસુધામાં ચિત્તવાન
ચોર જેવા ખુશામત ખોરને નિવાજશે.

૨૮

શ્રીમાનના ખુશામતીઆ હજમો !

હજમન કરી હેય જેણે ખુશામત તણી,
મરામત આખો ભવ જીભે દર્યા કરે છે;
થુંક રૂપી પાણી વાણી રૂપી જેતો સજ્જનો છે,
ગળા સજ્જાડીમાં શબ્દ સજ્જવાને ધરે છે.
જીભ રૂપી ટપરે ટપાટપ કરીને પછી,
શકેતાનો સાણુ દધ હજમત આદરે છે;
લલ્લુ કહે સમિત્ર પાડ્યા ઉગે નહિ પાછા વાળ,
એવ તો હજમ આજ શ્રીમાનને ધરે છે.

૩૦

હજમ પ્રતિ ઉક્તી.

આરોને હજમ આમ દામ દામ દામ મળે,
કસળી હજમતું હું કામ આ બતાવુંછું;
કાથળી ન રાખે પાસ શ્રીમંતની આસપાસ,
વસે પાસ કયાસ તેનો તમોને દરવુંછું.
હજમત ખુશામતની શીખો તે પાસ જઇ,
થાઓ પિતરાન એ ઉમેદ હું ધરાવુંછું;
કહેછે હજમ ‘આમ મરકરી કરો શું કવી’ ?
“જઇને અમારે નીચી નાતમાં બરાવું છે” ?

૩૧

હજમનો ઉત્તર.

કાથળી ન રાખે કુળ રીત ગણી કાળમાંએ,
રાખે નહિ આજ્ઞ કાંઇ મુંડણના કામનાં;
ખીસામાં રૂમાલ રાખે વારે વારે કાઢે બહાર,
રાખે હજમત કરે હજમ એ નામના.
સુવસ ન પાસ રાખે દુર્ગુણનો પાસ આપે,
ખુશામત ખોર માથાં મુંડતા શ્રીમાનનાં;
હજમ કહેછે લલ્લુ ઉંચ તુખમના અમે,
સંપમાં વશીયે કેમ નીચ એ હજમના.

૩૨

માયાનો મેહેરાબ.

જુઓ આ જગત બાગ વસંતની વાડી બન્યો,
જન સુખકાજ બરી રાખ્યો અબ સાગ છે;
નાયબ નવાબને સવાબનો હિસાબ કર્યો,
આપે અસવાબ ત્યાં સવાબનો ક્યાં બાબ છે.
આ વિચિત્ર ચિત્ર કે પવિત્ર મિત્ર માનુષ્યનાં,
એવો પૂછે પ્રશ્ન તને એટલો જવાબ છે;
આ નથી સવાબ બાબ છે ના અબસાગ જરી,
લલ્લુ ખાલી ખવાબ આ સહુ માયાનો મેહેરાબ છે. ૩૩

પાછ ફોણ ?

પાછની પીછન કરી રાજ થતો ગાજ ગાજ

હાજી ટોળીપર જેની તાજ તાજ રજ છે;
 નાજીમાં નારાજ, કાજ હાજમાં, રાજ રહે,
 દુષ્ટનો સમાજ સહુ વંતમાં ગિજીજ છે.
 નાયકા નિતાજ હાજ બારનીના ચેવકથી,
 સાજ મતિ છોડી દોડી નાજ કહે રાજ છે;
 હાજ છે હળુરી નાજ નારીને કરે મળૂરી,
 લલ્લુ એ મીઝજ નર પારખતાં પાજ છે. ૩૪
 નાયકાને નાટકમાં નાયરંગ બેઠકમાં,
 નિર્દયતા નાદાનીમાં દાની થવા રાજ છે;
 ભુંગાઈતા બરવામાં નીચ કૃત્ય કરવામાં,
 દુષ્ટતા વાપરવામાં ઉદારતા સાજ છે.
 હાજીને નિવાજવામાં નાજ સંગ બાજવામાં,
 પાજ દીલ પોપવામાં રાજ દિલ હાજ છે,
 રંક દીલ રેંસવામાં પાપ નાવે બેસવામાં,
 લલ્લુ શુર ઉરમાં તો, એ નર પણ પાજ છે. ૩૫

સહુ સ્વાર્થનાં !

સ્કારથનાં માત તાત, બ્રાત, સુત, દારા, સહુ,
 પશુ પક્ષી પાજે તે પણ સ્વાર્થ રાખે ચિત્તમાં,
 વૃક્ષ મૂળ વારી ધારી ઉમંગે ઉછેરતા, મે,-
 દીઠા દ્રષ્ટો દ્રષ્ટ જેની વૃત્તિ રૂઢી વીત્તમાં;
 હું હું પરમારથમાં, સ્વાસ્થ્યમાં લગતર નહ;
 હિરયા ઉમંગે વહે અન્ય તણા હીનમાં,
 સ્વાર્થનો સખધ એમાં શાનો પ્રતિપંધ લલ્લુ,
 ધારે ડયમ ધંધ એ સખધ માટે ચિત્તમાં ૩૬
 માત, તાત, બ્રાત, દારા, ભગની, ને સુત, સુતા,
 સ્વાર્થ વિના મારો મુળ કોણ કો' કહેનાર છે,
 આપ ને અપંગ કે આપત્તિમાં આતી પડ્યો,
 તે વખતે સહુ જનો દુખમાં દેવાર છે;
 દૂર નાસે તુંથી બચ, કોદીયાને કોના બ્રહે,

તેમ તુને ચોખી જાણી, છેટાં નામનાર છે,
લક્ષ્મ અધિગાની મરમાની કાં માઈં માઈં,
તારી નાદાની સુખ ગાની એ બેનેતાર છે.

૩૭

માલ વિના મોઢે નામે શું થયું ?

મોઢા નામે મોઢો થાય એ નિવાર કર ધારી,
હોય છે બીજરી પણ શાદ નાય ધરે છે,
હીંગ ને ઝરેર મળી માણુક મહાન નામ,
ધારે અકીકતાં તે ક્યાં કિરાની હરે છે ?
ઝરેરી હર બને ને અંકારે થારે કીમત ભાં,
લીમતથી લાક મારી ઝરેરી ક્યારે છે,
શ્રીમાનને હાય હીરો ખાખી તણે કંડ હીરો,
એક છે અગુલ્ય લક્ષ્મ એક કાટ ધારે છે.

૩૮

શ્રીમંતને શીખામણુ.

અરે શ્રીમાન મારી શીખ તું લગાર માન,
નદાનને માન દહ સાન ક્યાં ગુમાવે છે ?
કરશે મેદાન દાન દેશે દુરગુણ તણું,
અબીમાન તણા અંધ દૂપમાં હુળાવે છે;
ગુણમાં મિથાન ખાન, લાજ નિશાન કાન,
બૃહાં સનમાન દહ દાંડી ગગડાવે છે,
માન તાન ગુણીકાનાં સુણતા તુજ સંગ રહી,
લક્ષ્મ અજમ રંગ તરત તને વગોવાવે છે.

૩૯

નીચના કાશી જવાથી શું કળ ?

દુષ્ટતાનો રાશી, દુરમતિમાં નિવાસી, ખાસી, -
અવિદ્યા ઉલસી, ને i કામ સુણી ત્રાસીયે,
નીચી વાતનો વિવાસી છે ઉદાસી સદગુણી થકી,
સ્વર્ગનો છે ખ્યાસી તેની નીચતા તપસીયે;
કુર છે કળા શી વધ કરતો વિશવાશીનો,
આ શી નીચ સોળતનો, ત્રાસી તેથી નાશીયે,
બટકે બતા શી શીખ્યો જ્ઞાનની કળા શી,

ખાસી શ્વાન રીત ગ્રાશી લલ્લુ કુર ચાલ્યો કશીયે. ૪૦
 બામાં બવાઇ કરી અનીતી સવાઇ કરી,
 કામળ કલ્પેશમાં કટારી નાંખી હાંશીયે,
 દીનને દઝાડી નીતીવાનને નસાડી, રાખ્યું,
 પાપને પછાડી નીચ દેખી દૂર નાશીયે;
 અડતાં અબલાઇયે દ્રષ્ટે દેખતાં દઝાઇયે,
 કાઠાં કામ એ કસાઇયે તેનો તોલ જ્ઞે તપાશીયે,
 ચોરી કરી ઐરણુની દાન દેવા સોનું ચાલ્યો,
 લલ્લુ એ અભાગી અભિમાને ચાલ્યો કાશીયે. ૪૧

પેટમાં છે પાપ રાખ્યું સંઘરી સદ્ગુણી બની,
 આપી ભૂલ ધાપ, આપ ઓળખી વિનાશીયે,
 દાઝ્યો ત્રણ તાપે પામ્યો પાપે પરિતાપ,-
 ત્યારે ઉઠ્યો આપોઆપ તેનું પાપ શું પ્રકાશીયે,
 ડાગ ધોવા દીલગનો પાપ પુંજ પટક્યાનો,
 પછું નવું કરવાનો! છે વિચાર જ્ઞેષ વિમાશીયે,
 ધાંચીના બેલ જ્ઞેવો બટકે ભવ ચક્રમાં,
 લલ્લુ તરે જશું ધારી બેલ ચાલ્યો કશીયે. ૪૨

આશા અભિમાન માન મોહે ગુલતાન તાન,
 સાનના ગુમાન ભયો દેતો ડગ હાંશીયે,
 દેશ હીન ચિતમાંના, સત્યતા સંગિતમાંના,
 અનુરાગે રંગીતના પાપ શું પ્રકાશીયે;
 વડો છે વેપારી કાઠી પાપની પથારી ભારી,
 ન્યારો કરવા મતિ હારી, (ત્યારે) ગંગા વારી પ્રાશીયે,
 જગ આંખે જાંખી જાણી નાણાનો પ્રકાશ કરી,
 છગવા પ્રભુને લલ્લુ પાપી ચાલ્યો કાશીયે. ૪૩
 પાપનો પ્રકાશ થાય પીપજે ચડીને જ્યારે,
 ત્યારે એની નીચતા ન્યાણીને દૂર નાશીયે,
 સાગરના પૂર જ્ઞેમ અનીતીનું પૂર ઉર,
 વહેતું ભરપૂર તે જ્ઞેષ તનમાં તપાશીયે;
 ઉપરથી સારું પણ બીતર ભગવાન જાણે,

પાપને નસાડે કદી પ્રભુ જો ઉપાશીયે,
 એવી વૃત્તિ રહી હર હેતરવા સૃષ્ટિ પતી,
 લલ્લુ એ શું વાળે લીલું કુર જમ કાશીયે? ૪૪
 ભસવાનો ભાવ મુંગાં રહેવાનો અભાવ,
 કોઇને કરડ્યામાં લ્હાવ હાવ ભાવ જોઇ વિમાશીયે,
 દુકડે છે રાજી નવ નાખે તો નારાજ,
 જોના સોખતી છે પાજી તિવ દ્રષ્ટીએ તપાસીયે;
 આંખમાં છે ઝેર નિજ જ્ઞાતી સાથે વૈર ધારી,
 ચારી, અદેખાઇ તેનું પેત ક્યાં પ્રકાશીયે,
 તોયે તન તોર રાખી, ઉરમાં અકોર એવો,
 સુવૃત્તિનો ચોર લલ્લુ જ્ઞાન ચાલ્યો કાશીયે. ૪૫
 પાપનો ન પાર હર અનીતી અપાર,
 સારા સારનો વિચાર નહિ નિરખતાં નાશીયે,
 કામમાં કસાઇ રહે, ગરીબો રીખાઇ, દુખી,—
 સરવે દિલમાંહી, એને ચાહીને તપાસીયે;
 જાણે જગ પાપ ત્યારે ધોવા ચાલ્યો ધોતીયાને,
 ધોયે નહિ છાપ જમ, પાપની પ્રકાશી, એ,
 લાંચ દેવા ચાલ્યો પાપી ચતુરાઇ ચિત સ્થાપી,
 પાપી એતો પાપી, ના ઉઘાપી શકે કાશી, એ. ૪૬

દોહરા.

કરણી કૂડી કરી પધ્ધી, ચાલ્યો બેવા સ્વર્ગ;
 ક્યમ સાંપડશે સૃષ્ટિમાં, નથી આત્મ ઉત્કર્ષ.
 નાણાં લીધાં ગરિબનાં, રાતી રાંડીરાંડ;
 તુંતો ચાલ્યો કાશીયે, ખરો દીલનો દાંડ.
 ગુણુ નવ કયો ગરીબને, અવગુણુ ભર્યું તુજ અંગ;
 તરી જમશ ક્યમ જગતથી, ગદ્દા! નહાયે ગંગ!
 કાણી આંખ વિચારની, તોપણુ ડાંપણુ દીલ;
 જમ ગંગાએ થઇશ ક્યમ, આત્મણુ, મટિને બીલ!
 વૃત્તિમાં અજ્ઞાનતા, પાપ તણો પર સંગ;
 હંગ પુતારાના ધર્યા, તો ક્યમ તારે ગંગ!

અનિતી વશી ઉદર વિષે, અવગુણુ ભરિયું અંગ;
 રાસભ જ્યમ રાખે રમ્યો, તો ક્યમ તારે ગંગ ?
 વિશ્વાભાસ વૃતિ વિષે, નહીં વિભૂઆભાસ;
 વિશ્વનાથ ક્યમ આપશે, સ્વર્ગે તને અવાસ ?
 રમત અનીતીની રમ્યો, પાછ તણે પ્રસંગ;
 છુવાવવા ચાલ્યો છતાં, ક્યમ તારી દે ગંગ ?
 ઉનમત થઇને આચડ્યો, ધર્યા ન રૂડા દંગ;
 ઉપરથી અશરાફ થા, તો ક્યમ તારે ગંગ ?
 નિચતાને પામે નમ્યો, મળતાં સકળ પ્રસંગ;
 બન્યો બેલ સમ બેફિકર, તો ક્યમ તારે ગંગ ?
 ગણાય નહિ ગુણિ જન થકી, આપે પાપિ અથંગ;
 ક્યમ ધસડી તુજને શકે, ? સ્વર્ગે બાપડિ ગંગ !!!
 નીતિબ્રહ્મ નાગો થયો, મળતાં સકળ પ્રસંગ;
 ડોળ ધર્યું દાનાઈનું, તો ક્યમ તારે ગંગ ?
 પાપ કર્યું પાછ બન્યો, લીધું અત્તર અંગ;
 દંગ વગર તુજ કામ સહુ, તો ક્યમ તારે ગંગ ?
 ઉપર સમજવું અવર, અનિતી અંગોઅંગ;
 ભંગ નીતિ ભુંડાઇ ભરી, તો ક્યમ તારે ગંગ ?
 ભલાઇ ભય ગણીને તણ, ન ક્યો ભુંડાઇ ભંગ;
 આખો ભવ અનિતિ દરી, તો ક્યમ તારે ગંગ ?

વાણીનો મહિમા.

મનહર.

વાણીમાં વસંધા વ્યોમ વાણીમાં છે સુર્ય શશી,
 વાણીમાં પવન પાણી વાણીમાં વિચાર છે;
 વાણીમાં સમાણી ચાર ખાણી જીવ જંતુ તણી,
 વાણીમાં સ્વિકાર ને વાણીમાં અસ્વિકાર છે.
 વાણીમાં પિયુષ ઝેર, વેર સંપ વાણીમાં છે,
 વાણીમાં સમાણું બધું સાર કે અસાર છે;
 માત તાત બ્રાત સુતા સુત દારા આદી સહુ,

લલ્લુ વદે વિશ્વમાં આ વાણીનો વેપાર છે. ૪૭
વાણીનો વેપાર વડો તાણી તાણી સહુ કરે,
ખોટ હાંસલનો સરવાળો ખજે જાણીયે;
વદતાં શુભ વાણી જાણી ખરી સુખ ખાણી,
જશ લેતા તાણી તાણી એરી વાણીને વખાણીયે.
ખરી સુખ ખાણી શાણી વાણી છે પીયુષ સમી,
સ્પર્ષતાં વેચાણી વૃત્તિ, ઉંચ એ પ્રમાણીયે;
વાણીમાં વિવેક એતો વ્યક્તીની વૃત્તિ તથો,
સૃષ્ટિમાં ખરું છે સૂખ લલ્લુ શાણી વાણીએ. ૪૮

ગમાર.

સારાસારનો વિચાર ચિત્તમાં લગાર નહી,
આખો ભવ અંગમાં અનીતીનો આચાર છે;
સારું થાય કોઈનું ન રાજ થાય ચિત્ત માંહી,
ખોટું કરી ખુશી રહેવાને જે તૈયાર છે.
કયો ઉપકાર ભૂલી જાય પળવાર માંહિ,
અપકાર લાવીને આગળ ધરનાર છે;
અનીતી અપાર જેના ઉરમાંહિ વ્યાપી રહી,
લલ્લુ જગે એવો ગુણહીણો જે ગમાર છે. ૪૯
સારું કરે કોઈ તેનો પોતાને વિચાર છે નહિ,
અન્યનું નહારું આચરણ શોધનાર છે;
ખીજનું જોઈને સારું બળી જાય અંતરમાં,
કયોરે ખુશ થાય એવો વપુમાં વિચાર છે.
જરીને જુગારી ખ્યારી કરે છે અપાર ચીત,
આખો ભવ અનીતી ઉમંગે કરનાર છે;
ઈશ્વરની યાદી જેના અંતરથી આઘી ખશી,
લલ્લુ જગતમાં એ ખરેખરો ગમાર છે. ૫૦
સત્તા જરી નહીં પણ સર્વ કરું એમ કહે,
ખાલી પછી ખાસણ ખલકનાં ખાનાર છે;
મેટી વાતો કરી લાતો ખાય જગ માંહિ પછી,
હાર હાર ખેટી જે અણધારનાર છે.

વારસા દયાવી કમક દીનને દઝાડી પછી,
 ફૂડ કપટથી ખોટા દામ રળનાર છે;
 પાપ કરે પોતે પણ પુણ્યવાન માને મન,
 બહુ એવો અવનીમાં આદમી ગમાર છે. ૫૧
 ફૂલ કર્મ કરીને કસાઇને લગ્નને પછી;
 સાચો થવા માટે સંધ્યા માળા કરનાર છે;
 પાપને પચાવ્યું પેટમાં તે જગે લાંકવાને,
 ગુણુહીણો ગૌમુખીમાં હાથ ધાલનાર છે.
 જાણે મારું પાપ જગ માટે છાતું રાખે ઠગ,
 મચ્છ મારે બગ તેમ પ્રભુ ભજનાર છે;
 ઉપર અપાર પણ બીંતરમાં પાપ ભાર,
 લહુ જગે જાણુ એ લખાડ ને ગમાર છે. ૫૨

ખાવા.

ઉઘમે ન ધાયા આળસુ બનીને એશી રહ્યા,
 એદી ઉંઘી રહે મતિ માયામાં વિંટાવાને;
 પંચ ધુણી તાપે પેટ ભરી રજ્યું મહા પાપે;
 રામ રામ કહે મુખ ખાવામાં ખપાવાને.
 ધુણી તાપી ગુણી નહિં જ્ઞાન વાત ગોઠે નહિ,
 તપસી કહાત્યા એકા તનને તપાવાને;
 અક્રમનો અંશ નહીં, વિદ્વાનો વંશ નહિ,
 રાસબ સમાન રાખે લોટનાર ખાવાને ૫૩
 આ જીવિકા માટે અથડાતા ઘેર ઘેર રાજ
 મોજ એમાં માની જ્ઞાની ગુણીમાં ગણાવાને;
 કમક ચીપીયા ઉપાડી અંગપર મારે,
 ધારે અંતરમાં પાપ, મુખ દયા ઉપજાવાને;
 માગ્યું મજે ત્યારે કોણુ રળવા મુરખ જાય;
 એવો છે સિદ્ધાંત ધાર્યો જગ ધૂતી ખાવાને,
 આત્મથી ખીલકુત્ર એ માલુમ દિસે જુઓ,
 રાસબ સમાન રાખે લોટનાર ખાવાને. ૫૪

અગ્રેક નગાવે નાતાં બાળક બીવાડે,
ભોગ પાઠ જ્ઞેમ ત્રાડે રામ ભક્તમાં ખપાવાને;
અઢોરાત ગાંડી વાત કરીને ગુમાવે,
દીક્રે દોડાવે ચેલા વસ્તીને ચેતાવવાને.

હાટોહાટ માગે વળી લડવાને લાગે,
ગાગો દેતા વિણ માગે દુષ્ટ દુનિયાં ડરાવાને;
શ્રાપ દે સંહાર હોષ જાગ્યો જગ વારવાર,
રાસભ સમાન રાખે લોટનાર બાવા એ.

૫૫

પેટપર પાણી મુકી માગે ઘેર ઘેર બીખ,
બધરીઓને બાળકને ફેલી ફાસલાવાને;
બાવો આપે શ્રાપ તો થાય મહા પાપ જગે,
સિદ્ધાંત ફેલાવ્યો જોણે પ્રજામાં પુજવાને.

દુકાનમાં દાન લેવા જતાં નહિં આપે કાપે,
અંગ છરી લઈ પ્રજા દયા ઉપજવાને;
મળમુત્ર છોટે કરે બેવકુફી બારે વાટે,
રાસભ સમાન રાખે લોટનાર બાવાએ.

૫૬

ધ્રુમંતર આગીઓ પૈતાળ સાથ એમ બોલે,
પ્રજા જનમાંથી પાપી પૈસા તો પડવાને;
આર્યાવર્ત માંહી એવા અનેક પ્રપંચ કરે,
બેવકુફ બધરીઓને બાળકો બનાવાને,
રામ ધામમાંથી જાણી દોડી આવ્યો દોટ દધ,
તીલક છાપાને વંડી વિભુતી લગાવાને;
બેલ જેવો દીસે જેને જેઠ બધાં બીશે એવા,
રાસભ સમાન રાખ ચોળનાર બાવાને.

૫૭

બાળક ભરાઈ જાય કદી જરી માંદુ થાય,
માબાપો તો લઈ જાય બાવાને બતાવાને;
ઝાડો પીછી નાંખી બાવો બડબડતો મૂખે બોલે,
જાણે બેડો જોગીરાજ પ્રભુ સમજવાને.

અજ્ઞાન અંધારામાં અપાર લીલા બાવો કરે,
માને મૂરખાઓ માન બાવાને રીઝાવાને;
બાવે કયા બાવા તોય બાવા જેને જેવા જાય,
રાસભ સમાન રાખ ચોળનાર બાવાને

૫૮

માળા ફેરવે તથાપી લ્યાળા દિસે ચિત્ત મંહી,
 મોટા મોટા બેરખાની મુખને મનાવાને;
 ઠાકાર દુવારે જેવી બીડ તેવી માળા ફેર,
 પ્રજ્જ્વળમાંથી કંઠક પ્રીતી ઉપજવાને;
 નીચી જાતે આપ પણ સર્વ થકી દૂર રહે,
 દિલનો છે કુર પણ કુરતા ધ્રુપાવાને;
 દયાને વળાવી છે વિદેશ દેશ જાન સાથે,

રાસબ સમાન રાખ ચોળનાર બાવાએ. ૫૯
 લગોટી લગાવે કંઠક નાળા થઇને આવે,
 પુરી પ્રજ્જ્વળે સતાવે છે મહાતમા મનાવાને;
 દારાને ડરાવે નાનાં બાળક બીવાડે મુખ,
 બોલે આડે આડે નીજ કામ કાઢી જવાને;
 પોતે છે પંડિત એવો ડોળ ધાણી શ્લોક બોલે,
 ખાર ભૂલ વાળો તોય બહાદૂરી બતાવાને;
 આપથી વડો ન અવનીમાં એવો ગર્વ ધારે,
 રાસબ સમાન રાખ ચોળનાર બાવાએ.

૬૦

પોતે નિરૂધમી ક્યો દેશનેતો પાયમાલ,
 તોય છે મેઠાઇ પ્રભુ ભક્તમાં મનાવાને;
 પેટ તણે કાજ કરે વંઠ અહોનિશ જૂઠી,
 કાયા કષ્ટ દેતા પ્રજ્જ્વળ દયા ઉપજવાને;
 તાપે ઉંઘે માથે વાવે તુળશીકો હાથે, કેઠ,
 નખતો વધારે નરસીંહમાં ખપાવાને;
 જટા મેઠી ધારે વળી રાખથી સુધારે, એવા,
 રાસબ સમાન રાખ ચોળનાર બાવાએ.

૬૧

માન માગે મતિ નહિ ગતિના ગોબીંદ માંહિ,
 તોય જડરૂપ લાગ્યો શાણા સમજવાને;
 કુરતા કરામ કરતાંય વડી ધારે ચિત,
 તોય વીપરીત રીત જગને જણાવાને;
 લલચાવી નાનાં બાળકોને પરસાદી આપે,
 કોદીન સુવર્ણના દાગીના દબાવાને;

આગસુ આલમ તણા માહારાજાધિરાજ રાજ,
રાસબ સમાન રાખ યોગનાર બાવાએ.

૬૨

શરવીર વિષે.

લગાઇના મેદાનમાં આતુરતુ સાથે ધસે,
ખસેના વીરવીર ધારી ધારી ધાય છે;
ધરે નહિ ધ્યાને બીક ઠીક મરવું વિચારે,
પડકારે પ્રથમતે પંથમાં પળાય છે;
અસીજનઇ ખસીજનય નહિ તેના દાસબની,
ઉલટો ઉમંગ આણી અસી આગે જાય છે;
સુણી પડકારો પ્યારો લાગે છે ધીંગાણા તણો,
એનો શરવીર ધીર વધૂ વખણાય છે.
વાંજ સુણી હાંજ જોના ગગડે ના ગૂડામાંથી,
ભાથી જેમ ભારથમાં ભાવથી ભરાય છે;
હાથી જેવી હોંશ હૈયા માંહી ધરિ બરિ ફાળ,
કાળ કરાળની ઝાળ જેહથી ઝીલાય છે;
દેહછે અનિત્ય તેને માને કયમ નિત્ય,
દેશ હિત ચીત ધારીને પ્રથમ પળાય છે;
માન જેને મરવામાં દેશ હિત કરવામાં,
જીતી પાછા ફરવામાં શર એ મનાય છે.

૬૪

શ્રી સ્વરૂપ મનહર છંદ. (કવિત)

રામા તે રૂપાળી ભાળી આંખ અણીઆળી કાળી,
ન્યાળી જોતાં નજરથી ગર્વ ગળી જાય છે;
રૂપ છે અનૂપ ભાળી ભૂપ લલચાઇ જાય,
પડે મોંહ કૂપ સુપ તુરત તે થાય છે;
આતુરતા કીડો અંગ ભંગકરી અકળાવે,
વિહંગ સમાન વૃત્તી અતિ અકળાય છે;
ચાલવાની ચોંપ અને ચટકો ચતૂરાં તણો,
ચમકી ચપળાગણી ચીતડું ચળાય છે.
વર્ણવતાં રૂપ કવિ ભૂપ પાર પામે નહી,
ચૂપ થઇ ચટ ચતૂરાઇમાં ચુકાય છે;

૬૫

પગની શોભાનું કરે પારખું ખંડિત બની,
 પંકજ સમાન જેના પગ પરખાય છે;
 સ્ફાટીક સમાન જેના નામનો આકાર સાર,
 આર પાર અંગ તણું રૂઢિર દેખાય છે;
 જળે સ્ફાટીકમાં જડ્યાં માણિક જતન કરી,
 નરી આંખે એવા જેના નખ નિરખાય છે. ૬૬
 પોંચો પંક સમે પરખાય પદમણી તણે,
 લાંક તણા વાંક તણી કલ્પનાશી થાય છે;
 જળે કામદેવ તણા દ્વારમાં જવાને માટે, ૧
 કુસુમનો દરવાજો દોરેલો દેખાય છે;
 એડીનો આકાર અનંગને અવકાશ સમે,
 રમવાને માટે પુષ્પનો દડો જણાય છે;
 છુટીનો આકાર જેઠ કરેકો વિચાર સાર,
 અનંગને રથે ધરી સોનાની ધરાય છે. ૧૭
 પોંડીનો પારખનાર પ્યાર ધારી પારખેતો,
 ભાથા કામદેવ તણા અંદર ભરેલ છે;
 જેઠ ખેઠ જય મતિ માન સ્તી થકી મતી,
 દીમત સ્તીનાં બાણ સ્થાનકે ઠરેલ છે;
 ઢાંકણીનો ધાટ રતિ તણાં બાણ ઢાંકવાને,
 દ્વારમાં સોનાનું જળે ઢાંકણું ધરેલ છે;
 લલચાવે લોભીતણું ચીત ચતુરાધ હરી,
 માટે લક્ષનાં લટકાવી તો કરેલ છે. ૬૮
 સુવર્ણ કદળી સમદળદિસે સાથળનું,
 કોમળતા જેમાં કામની તણી કળાય છે;
 કટી કેશરીના સમીનમી ભાર સ્તન તણે,
 ભામનીની બળપનાનો આકાર બળાય છે;
 સુવર્ણ અદ્રી સમાન સ્તન તણી શોભા સાર,
 પ્યાર જેના આકારથી અંતરમાં થાય છે;
 સ્તન વચ્ચે માર્ગ તેછે પર્વતની ખીણ જેવો
 જૂલા પડી મુનીદ્રોનું મનજ્યાં બ્રમય છે. ૬૯

કુસુમ સમાન જેની કોટ તણી કોમળતા,
 પાર દર્શકના જેવા ગૂણુ પરખાય છે;
 મેલ જેના અંતરમાં જરીન જણાય જતો,
 પીતાં ગળામાંથી બધું નીર નીરખાય છે;
 પરવળા જેવા દિસ પાનળા પદ્મણી તણા,
 હોઠ જોઈ હોશે હોશે હૈયુ હરખાય છે;
 દાંત જાણે દાડમની રેખ મેખ મારી નહી,
 દોષ હીણુ દૂધ જેવા દાંતો દેખાય છે.
 નાશીકા દિસે છે ક્રૂર ચાંચ જેવી જૂવતીની,
 જેમાં મુગધીને સર સરસ બે બર છે;
 લાલચુમે લલચાય લટકાં કરિને રૂડાં,
 મુગ નેણુ જેવાં જેનાં નેત્રનો આકારછે:
 બાયામાંથી કાઢી મારે બાણુ પ્રાણુ હરે તેવાં,
 ધનુષ્ય સમાન જેનાં બગાં માંડી ભાર છે,
 પાપણુ રૂપી પણુછ ચક્રી મારે તીર તાણી,
 ધણોક તે ધાયલના ઘટ તણા માર છે.
 પ્રભાકર જેવી પ્રભા પામતું કપોળ જેતું,
 બાનું જેવો ચાંદલો લલાટમાં સોહાય છે;
 ચોટલો ચળકે કાળીનાગ સમે શીરપર,
 રૂણીશની રૂણુ જેમ આગળ ફેલાય છે;
 પાંચો પીઠપર છટાદાર શણુગાર સાર,
 પનંગ સમાન પૂછ પાયમાં પેખાય છે;
 ચોટલો સફેલી અલબેલી વાળે અંબોડોતો,
 બૂભાર સહીત બેડો બૂજંગ બબળાય છે.
 સેથાની સપાટી શી સદાદાર શોભતી છે,
 જાણે પનંગને શીર પંથ પાંચો કાઢયે;
 ફેશું હશે પ્યારના પ્રવાહની પ્રનાળિકા જ્યાં,
 પીંચૂશ પ્રવાહ વહે પીવા પ્રાણુ પ્રેમય;
 જોળી વાળે અંગના અંબોડો ત્યારે કહુંતણા,
 મૂળમાં પડેલ સેંથા રનેહથી બે જોઈયે;
 એ બે સેંથા આવી મળે શીરના શીખરપર,
 બનતી ત્રીવેણી તેમાં ચાલો ખાપ ઘોઘયે.

૭૦

૭૧

૭૨

૭૩

વિધિએ વધારી ચંદ્ર બીંબથી સુધારી વળી,
 મોતીથી મઠારી શાંત સુધાએ સ્વીકારી છે;
 રંભાથી રૂપાળી રતી આપે રતિ રૂપ દીસે,
 મેનદા મરાળીથી મહાન રૂપવાળી છે.
 ઉર્વશીથી ઉત્તમ છે સર્વોત્તમ સૃષ્ટિ માંહી,
 ખોળતાં ન ખામી નામી રૂપમાં નિરાળી છે;
 રમથી રૂપાળી સહનિધા ગુણવાળી વળિ,
 નમ્ર નિતીવાળી એવી અલૌકિક બાળી છે.

૯૪

માયાની અનિત્યતા.

આ છે અનળ્ય રંગ તેમાં બનતા સહુ એક રંગ,
 રંગ બંગ ચતાં આપે અતિ અકળાય છે;
 દેખીને લોભાયા લેવા દોડી દોડી ધાયા તોય,
 કશું ના કમાયા આખર એનો અકળાયા છે.
 મોહથી મરાયા બહાલ વૃત્તિથી વિંટાયા,
 કાંઈ કષ્ટમાં કુટાયા પછી મનમાં મુઝાયા છે;
 પાયા ના દેખાયા તોય લાલચે લોભાયા,
 ખાલી હાથથી લોભાયા એવી મૃગ જળશી માયા છે. ૭૫
 ક્ષણિકમાં દેખાયને છુપાઇ નય ક્ષણ માંહી,
 અનળ્ય રૂપમાંહી જેમ વાદળની છાયા છે;
 દ્રષ્ટીમાં દેખાયા કદી કાનથી સુણાયા કદી,
 શરીરે સ્પર્ષાયા એવા અનળ્ય વાયુ વાયા છે.
 આપે ઓળખાયા બીજા મળવા ને ધાયા;
 તેના સ્નેહમાં સમાયા તોય જરીના જણાયા છે,
 વિકારમાં વીંટાયા કે અજ્ઞાનમાં અથડાયા,
 તેમાં ધ્યાન વિના ધાયા એવી મૃગજળ શી માયા છે. ૭૬
 કંઈક કુડીયા કમાયા કંઈક શાણા સોપાયા,
 ક્યાંઈ મોટા એ મરાયા ક્યાંઈ છોટા ચુંથાયા છે;
 ગુણીયો ગુંથાયા ગુણહીણા ગભરાયા ન્યાં,
 માહારથી મુંઝાયા માન્યું કાંઈ ના કમાયા છે.
 વિદ્વાન વગોવાયા ન્યાં હોંશીલા હણાયા,

જ્યાં ખવીસો ખેવાયાને નિર્જળ નથાયા છે;
 દાના ડોબરાયા કંઈક ગુણીયો ગભરાયા,
 વૃત્તિ જળમાં વિંટાયા એવી મૃગજળશી માયા છે. ૭૬
 કાજ ફૂટાયા જ્યાં નવાજ નમાયા જેના,
 ગણી ગુણ ગાયા સદસ જબથી જપાયા છે;
 પાર નહી પામ્યા રમી રમાને વિરામ્યા જહિં,
 લીધા ના-વિસામા અહોરાત અથડાયા છે.
 કાળજ્યાં કપાયા લાખો ખલક ખખખા,
 છાના માના થઇ છુપાયા જેના પાયાના પમાયા છે;
 જમાના જમાયા જેના અંતના અણાયા ખાલો,
 તંતમાં તણાયા એવી મૃગજળ શી માયા છે. ૭૭
 પૂલી ફેસલાયા કંઈક જશ લેવા ધાયા વૃત્તિ,
 કેલીમાં વીંટાયા પછી મનમાં મુઝાયા છે;
 કષ્ટમાં કપાયા ફોગટ કંદમાં ફસાયા લાયે,
 કરીને હણાયા ને કલેજાં કપાયાં છે.
 તોય ઉઠી ધાયા જરી ચિતના શરમાયા કંઈક,
 કાઢી નાંખી કાયા પણ કશું ના કમાયા છે;
 નીચા થઇ નમાયા તોય હેતુથી હણાયા ખોટા,
 ખ્યાલમાં ખપાયા, એવી મૃગજળશી માયા છે. ૭૮
 ડુંગર દેખાયા ત્યાં પથરાના પડછાયા તોય,
 તેમ્ને માયા લેવા બને હાય સાહ્યા છે;
 માત્ર દેખવામાં પણ નથી લેખવામાં એતો,
 સ્વપ્ન સ્વપ્ન સમા એમાં કોણ કો' ? કમાયા છે ?
 ઉઠી લેવા ધાયા પણ અરણ્યે અથડાયા ઝાડ,
 પહાડે પછાડાયા ત્રણ તાપે તપાયા છે;
 ગુણહિણ ગણાયા ફોગટ કંદમાં ફસાયા વળિ,
 અંધારે અદ્વજાયા એવી મૃગજળ શી માયા છે, ૭૯
 મોટા થઇ મનાયા ગાડી ઘેડથી તણાયા ખમા,
 ખમ્મ ઉચરાયા મોટાં મંદિરો ચણાવ્યાં છે;
 ભોરમાં તણાયા નાતીજનને નમાયા, મોટા,

માણસ કહેવાયા પણ દુખમાં દબાયા છે.
 વહેમમાં વિંટાયા વિવા વિના વગોવાયા,
 છાની વાતથી છવાયા ને અતર અકળાયા છે;
 મમતે મરાયા કુટી કુટીને કપાયા અડી,
 વારે અથડાયા એવી મૃગજળશી માયા છે.

૮૦

પુનરી થઇ પુનયા કોઇ ગુરમાં ગણાયા કોઇ;
 વેદીયા વંદાયા ક્યાંનશાણા શરમાયા છે,
 મુરખ મનાયા ન્યાં લુચ્યા લલચાયા, મતિમાને;
 મુંઝાયા વિત્તવાન વગોવાયા છે,

દાના દબાયા ના પડિતે પુનયા ન્યાં,
 પાછ પંકાયા ગોસા ગુણી ન્યાં ગણાયા છે;
 મહાતમા મરાયા મોટા બાવા બોહરાયા જેના,
 પત્તા ના પમાયા એવી મૃગજળ શી માયા છે.

૮૧

તપસી તવાયા જેમાં ધ્યાની ધખાયા ચિત,
 થી નહિ ચખાયા ભક્તે પ્રેમી પરખાયા છે;
 દ્રષ્ટે દેખાયા પણ અંતર અકળાયા દોસે,
 ખસકે ખવાયને આડાઇએ અટવાયા છે.

જેગી જણાયા પણ ભરમે ભરમાવ્યા ચિત,
 જરીના શરમાયા તદ્દરપ ત્યાં દેખાયા છે,
 પ્રભુ ના પુનયા પણ ધંધ માંડી ધાયા છેલે,
 જણ્યું છેતરાયા એવી મૃગજળ શી માયા છે.

૮૨

ગર્વમાં ગુંથાયા માન તારામાં મરાયા વળી,
 કામે કાણાયા કોઇ કુદાડે કપાયા છે;
 દમથી દમાયા કોઇ દંભે દોરવાયા કોઇ,
 દયાથી દબાયા કોઇ ગંદુમાં ગણાયા છે,
 ભલા ન્યાં ભુલાયા ન્યાં છંદ્ર અથડાયા વળિ,
 વીધી વગોવાયા જેમાં શંભુ શરમાયા છે,
 ચંદ્ર ન્યાં ચળાયા સ્ત્રીરાજ્ય ન્યાં રોળાયા,

વળિ વિસ્તુ વિંટાયા એવી મૃગજળ શી માયા છે. ૮૩
 ભકતીમાં ભરાયાં કંક કંક મહાંત થઇ મંડવા.

કોઇ લુચ્ચાથી લેવાયા કોઇ બાને ભટકાયા છે;
 ક્રિયા કાંડમાં કષ્ટાયા દયાદાનથી દયાયા,
 કોઇ પાછ પેખાયા કોઇ કરમી કળાયા છે;
 કોઇ ગુરમાં ગણાયા કષ્ટક પ્રભુ થઇ પંકાયા,
 કોઇએ કષ્ટ સહ્યું કાયા કો મોટાઇમાં મરાયા છે;
 કોઇ હેંશથી હોમાયા કોઇ લજમાં લુટાયા વળિ,
 ફેલીથી ફસાયા એવી મૃગજળ શીમાયા છે. ૮૪
 અભિમાને અટવાયા હુંતું માની દોડી ધાયા,
 કોઇ કસાઇથી કપાયા જઇ જાળે જીપલાયા છે;
 ભક્તીમાં ભરમાયા પ્રીતી વિના પરાવાયા કોઇ,
 ખાલીમાં ખોવાયા કોઇ દુષ્ટથી દયાયા છે;
 કોઇ હાથે હણાયા કોઇ સૃષ્ટિમાં સમાયા
 કોઇ લગાઇમાં લેવાયા કોઇ શાંતીમાં સમાયા છે;
 હુંતુંમાં હણાયા કોઇ ગાંડમાં ગણાયા તોય,
 ચિતના શરમાયા એવી મૃગજળ શીમાયા છે. ૮૫

એતેરાજના રંગ !

કપટી કુટીલની કચેરી કરી મોજ માને,
 અંતરમાં રોજ અનીતીનો ઉછરંગ છે;
 હજુરી હરામખોર શાણાનું ન ચાલે જોર,
 તનમાં બહુ તોર જોના વચનમાં વ્યંગ છે.
 પંડિતથી પળે દર છેટે નીત રાખે શર;
 કાળજ્યાનો કુર જોના કામમમાં ન ઢંગ છે,
 જાણે નહિ રાજદીત પ્રજાજનપર ન પ્રીત;
 રાજનો નરંગ એતો હુતારાનો ઢંગ છે. ૮૬
 દારના દાબમાં દમામદારબની ખેસે,
 મદીરાને માને એતો જાણે વારી ગંગ છે;
 રોકને રંઝાડેને દાનાને દયાવે એવો,
 અહોનીશ જોના હજુરીનો ઉછરંગ છે;
 સારાથી રહે દૂર નીચને રાખે હજુર, છેટે,
 ગુણથી સદૈવ અગુણુ ભર્યું અંગ છે;

છાક ભર્યુ બોલે જેનાં વચન વૃથા, સત્ય નહિ,
 રાજાનો નરંગ એતો ધુતારાનો ઢંગ છે. ૮૭
 હાથ છે હાથુર નાથ નાસી રહે દર, આપે,
 કાળજ્યાનો ફરજેને પાછોનો પ્રસંગ છે;
 અર્નાતિ અપાર નીતી કરી છે હદ ખાર જેણે,
 ખાસો થાય ખવાર જેતું અનીતી ભર્યુ અંગ છે;
 ત્યાર ગાઉ અક્ષયી દૂર રહે અહોનીશ,
 પાછોનો પ્રસંગ માને પ્રગ્નો પ્રસંગ છે.
 અવિધા અપાર જેમાં રાચી રહે ગમાર નિત્ય;
 રાજાનો નરંગ એતો ધુતારાનો ઢંગ છે. ૮૮

હિંદના બીખારી.

હિંદ હત ભાગીનાં નસીબનો એવાંકવડો;
 અક્ષયના હિણા સરદારો જ્યાં બિખારી છે
 કાવતું એ બોલે અણ કાવતું હડસેલે;
 એવી આપ મતલબની વડી રીત જેણે ધારી છે,
 આપ હિત ચાહે પરહિતમાં શું ચિત દેતું;
 અંતર કંઠાર એવું રોઝ રીત ધારી છે,
 કોટ માંહી લટકાવી બૂખ ફરે વારંવાર;
 હાય હિંદ માંહિ એવા વસેલા બિખારી છે. ૮૯
 જમીન છે સારી ખેતી કરીને સુધારી પણ,
 પાકે શું ? પણશુંક્યાં વિધાતું વારી છે.
 વિવા વરસાદ નથી આગ છે અવિવા તણી,
 વેહમ આદી હુંટારાએ મતી હુંડી મારી છે;
 દેશની દોલત નાશ પામી દુરદેશનાથી,
 મહમદ તૈમુર નાદીરશાહની સવારી છે.
 એવી પીડા લાગી મોટી આખો ભવહિંદને આ;
 તેમાં આ તીવ્રપ ભળાતા બીખારી છે. ૯૦
 રણવાની આપ્ર નહિં સારે ધંધે ધાય નહિ,
 આળસુ બેસી રહેવાની વાત ખ્યારી ધારી છે;
 હાય સામ્રાજ્ય તાજ પણ માજના લગ્નર ધારે,

અનીતીમાં અથડાતા નિતીને વિસારી છે;
 સહુનું છે લેવું દેવું છે નહિ બદામ દામ,
 પ્રભુ મુખ નામ નહિ કુથલી વધારી છે;
 ધારી છે અવિદ્યા પ્યારી કરી છે દારિદ્રતાને,
 હાય હિંદમાંહિ એવા વસેલા બીખારી છે. ૬૧
 હાથ પગ હોય પલ્લ માગી ખાવું મન ધાર્યું,
 માગી ખાનારાની મોટી જ્ઞાતિઓ વધારી છે;
 નિરૂઘ્ની બની ખાદ્ય પાટે છે દેશમાંહિ,
 ઉઘમી પર જીવ્યાની વાત જોને પ્યારી છે.
 શરીરને સાચવીને સાવધાન બેસી રહે;
 અન્ય તણી પીડા આગસુ બની વિસારી છે.
 દેશ દુખ ઝોમ્મું નથી તેના પર ડામ આતો,
 હાય હિંદમાંહિ એવાં વસેલા બીખારી છે. ૬૨
 હિંદના હિતેચ્છુઓને હિતચહો હિંદનુંતો,
 પ્રસાદી બની ટાળો પ્રજા તણી પીડને;
 કળાને કૌશલ્યતાથી દેશનો ઉદય કરો,
 વેહેમ આદી અધમાધમ બાંગી નાંખો બીડને;
 પ્રજા બની પ્રજાદિત્ય ઉદય કરો પ્રાચીમાંહિ,
 નસાડી લો દુષ્કર્મ નીબીડ તીમીરને;
 સુધારો વધારો સંપ માંહોમાંહો ધારો,
 ચાલી વગાડી ઉડાવો ત્રાસ દેતાં આ તીડને. ૬૩
 માલ જો બજાર માંહી વધતો વેવારી જીએ,
 ખપાવાને મોકલે વખાણીને વિદેશમાં;
 એક જાત તણો માલ વધી જવા થકી રોજ,
 વેપારો ખપાવા પડે માંહોમાંહિ દેશમાં;
 હોયના ધરાક તોય મેહેનત મહાન કરે,
 પ્યાર ધારી માલ માટે જો પરદેશમાં;
 હાલ હોંદ માંહી તો બીખારી માલ ખુબ બચો,
 માટે વાણુ બરી બદા મોકલો વિદેશમાં. ૬૪

એતે રાજા કે રોઝ.

કેળવાયલા ને રાખી દૂર બને કુર, બ્યાં,
 બેવકુફ બોયડને મોટાં મોટાં માન છે;
 શાણા રહે છુપાતા બેવકુફ બ્યાં બરાતા,
 મતિ માન બ્યાં મરાતા જેને નીતિનાં નિશાન છે;
 પાંડિતને પડછાયે ઉભો રહે ન પૃથ્વી પતી,
 મુખ સાથે વસી રોજ માનતા મહાન છે.
 રૈયત રોજાતી જેની કદર નહિ થાતી, જરિ,
 રોઝ જેવા રાગજી બ્યાં દિવાના દિવાન છે. ૬૫
 નીચપર પ્રીતી રહે બહેનશાની ભાતી, નિતી,
 નિવારી અનીતી અતિ આપે અજ્ઞાન છે;
 બાણે નહિ જરિ રાજકાજ હોય મુખ જેવા,
 એવા અધિકારીથી પ્રજા બ્યાં હેરાન છે;
 લુટે મારે પીડે પૈસા પડાવી લે બીડે જ્વેન,
 આપે તો ચીડે એથી પ્રજા પીડાવાન છે;
 દાના રહે દૂર બ્યાં છે દુર્ગુણી હજુર રોજ,
 રોઝ જેવા રાગજી બ્યાં દિવાના દિવાન છે. ૬૬
 ભાઈ સાથે વત્તે કસાઈ જેમ આખો ભવ,
 ભાયાતો ભણા, હરામી થકી તો હેરાન છે;
 કુટી લોકો ખાય કોઈ સુણે નહિ હાય, કહો,
 રાવે ક્યાં ગય હાય હજુરી હેવાન છે;
 દારૂમાં ડુબાવે રંડીઆજીથી રીઝાવે આડે,
 રસ્તે અથડાવે જેનું ભૂપને ન ભાન છે;
 હાજીમાં રહે રાજ નાંખે નીચને નિયાજી બ્યાં,
 રોઝ જેવા રાગજીને દિવાના દિવાન છે. ૬૭
 પ્રજાનો પોકાર કોઈ વાર પ્યારથી ન સુણે,
 બહાદૂર હજુરીઆએ બહેરા કર્યો કાન છે;
 મુખ કે દુખ પ્રજાને છે એ તપાસે શાને કાજ,
 મોજ રોજ કરવી એ ભૂપતિને બાન છે;

વાધરી વીંટાયા જ્યાં બીલડા ભરાયા શાણા,
છુટા થઈ છુપાયને વેચાયા વિદ્વાન છે;
ઠલેશમાં કુટાયને છુટાયા સદ્ગુણથી જ્યાં,
રોઝ જેવા રાજજીને દિવાના દિવાન છે. ૯૮

સંસાર સમુદ્રનું નહાવ.

સ્વદેશાભિમાન તણું બાન નિજ અંતરમાં
બાળકના હૃદયમાં હાંશે ધારનારી છે;
વિદ્વતાની વાત બીજી વાતને દે લાત, વહેમી—
ઉત્પાત વાત બહાલથી વિસારી છે.
શીશુના ક્રામળ અંતરમાં ન અનિતી રહે,
ચહી એવું ચિત હિતવાત કરનારી છે;
નમ્ર રહી આપે બાળકને જુદી આપે એવી,
સંસાર સમુદ્ર માંહિ ના'વ રૂપ નારી છે. ૯૯
આનને આનંદ કોદી પીડાનો પ્રસંગ નહોં,
હીલગીરીને દુખ ડા'પણે દબાવનારી છે;
સંસ્કારી સારી, શુદ્ધમતીને સ્વીકારી, નકી,
નીચતા નિવારી સારી વાતે શોભા ધારી છે,
હરમાં અભિરાત, મુખ નીચી નહિ વાત, હણે,
નીચતાને ભાત ચીત ક્રામળતા ધારી છે.
હર ના અહંકારી, નીચી વાતને નિવારી, એવી,
સંસાર સમુદ્રમાંહિ ના'વ રૂપ નારી છે. ૧૦૦

હિત ચિતમાંહિ પતિપર પ્રિત ધારી રહે,
વિપ્રીત રીતીને બહાલ આણીને વિદારી છે;
તોછડાછ દૂર તનમાંથી કરી સ્નેહ ભરી,
ચક્ષુએ સદેવ વાલથી વિક્ષોકનારી છે.
બોલે વાંક વિના કદી બોલ બે સખંધી જન,
તોય વિદ્વતાથી વિશ્વમાંહી વસનારી છે;
પતી પર પ્યારનો પ્રવાહ જેનો પ્રબળ છે,
સંસાર સમુદ્રમાંહિ ના'વ રૂપ નારી છે. ૧૦૧
માત તાત બ્રાત કદી ધારી કુમતી અગાત,
હણી લાત સાક્ષાત જે સુખ ચાખનારી છે;

શ્વસુરતું ધામ દીન છતાં સ્વર્ગ ધારે દીવ,
 સંતોષનો કોપ બ્યાં સદૈવ સ્થાયકારી છે.
 સ્વામીના વિચાર સાથે મળતી સદૈવ રહે,
 દુઃખ માંડી સ્વામીને જે સુખ આપનારી છે;
 ઉત્સાહ અપાર જેના અંગમાં ઉન્નતી તણા,
 સંસાર સમુદ્ર માંડિ નાવ રૂપ નારી છે. ૧૦૨
 ઉચ્ચતાનાં આચરણ આપ તો નિહાળી લીધે,
 સૃષ્ટિએ પછી સૃષ્ટિમાંડી ચાલનારી છે;
 વાજળી કે ગેરવાજળીનો પુરતો વિચાર,
 અંતરે કરીને શુભ કાર્ય કરનારી છે;
 પતી પ્રમાદર તણા સુખની પ્રભાને પામી,
 વામી દુખ અંશુજ સમાન ખીલનારી છે;
 આનંદ ઉદયી લહેર અંતરમાં રમી રહી,
 સંસાર સમુદ્રમાંડિ નાવ રૂપ નારી છે. ૧૦૩
 ગરીબાઈથી રીખાઈ રહે કદી ધરમાંડી,
 તોય મૂખે અશાંતી વૃત્તિ ન આણનારી છે;
 સંતોષ સદૈવ જેના ચિત્તના યોગાન માંડી,
 વસો રહ્યા વ્હાસે તે કદી ન ટાળનારી છે;
 ભાત લોભને લગાવી કુટ્ટિને કુરતાથી,
 દીક્ષ થકી દુર કરી સુખ આપનારી છે;
 આપ રહે આનંદે સદૈવ નાથ સાથ વશી,
 સંસાર સમુદ્રમાંડિ નાવ રૂપ નારી છે. ૧૦૪
 નીતી નિત્ય ધારી અનીતી ને છે નિવારી,
 સારી વાતને સ્વીકારી જેની મતિ ન્યાયકારી છે;
 સંતતી સુધારવાને સ્નેહ જે સદૈવ રાખી,
 અર્બકના અંગથી અશ્વન કાંડનારી છે.
 વિદ્યામાં વિલાસી દીસે જ્ઞાનની ઉલાસી,
 પતિ પ્રીતી તણી પ્યાસી અન્ય વાતને વિસારી છે,
 સ્વામી સુખ માટે જે સદૈવ ચિતવન કરે,
 સંસાર સમુદ્રમાં, એ નાવ રૂપ નારી છે. ૧૦૫

ખર ઉપકારે પ્રીતી, ને સ્ત્રીકારે સ્વામી નીતી,
 કોની રાખે નહિ ભીતી દુર્ગુણે ડરનારી છે;
 સાખાશી વધારે સરવે જનને સુધારે,
 કોટી ધંધ નહિ ધારે જેણે શાંતતા સ્વીકારી છે.
 આઘી ઉતાવળથી દુર રહે દુર્ગુણ ખગથી,
 બહાદુરીને બળથી જેણે નામના વધારી છે;
 સારા મનુષ્ય સ્ત્રીકારે જેની વૃત્તિને વખાણે એવી,
 સંસાર સમુદ્ર માંહિ ના'વ રૂપ નારી છે. ૧૦૬
 કુટુંબમાં ક્લેશ નહિ દુર્ગુણ ને દેશ નહિ,
 ચિતમાં લવચ્છેશ ના વીકાર ધારનારી છે;
 સાસુ સસરાને માન આપે મતિમાન ધારો,
 નણુંદની સાથે નેહ આણી વસનારી છે.
 દીયર ને દીકરામાં ફેર જરા બાણે નહિ,
 આણે ના અભાવ હાવમાવ ધારનારી છે,
 વેઠે દુખ હોય છતાં માને સુખ અંતરમાં,
 સંસાર સમુદ્રમાં એ ના'વ રૂપ નારી છે. ૧૦૭
 ધર્મમાં છે ધ્યાન, પ્રભુ ઉપર કુરબાન, માન,
 લુચ્ચા ગુરૂઓનું કો દી ન રાખનારી છે;
 ધર્મને નામે જે જગાવે જગે ઢોંગ ધુતા,
 એવા નીચ કુત્તા, થકી છેટે નાસનારી છે.
 નીતીને ચાહે પણ નીચતાથી દુર નાસે,
 દુર્ગુણી સખીથી છેટે સોગાડ જનારી છે;
 લક્ષ્મીમાંન રાજ, સત સંગની સમાજ, એવી,
 સંસાર સમુદ્ર માંહી ના'વ રૂપ નારી છે. ૧૦૮

હિતશીક્ષા.

હરીગીત છંદ.

નર ચાપ ધરનારા તણા બાણે કદી એકજ મરે;
 અથવા જીવે, પણ બુદ્ધિવાળા પુરૂષો અવળું કરે,
 જે બુદ્ધી આડા માર્ગમાં પ્રજો કદામિત વાપરે;

તે રાજ સહ મંડળ સકળનો નાશ પળમાંહી કરે. ૧
 એકે વિચારે ચિત વિષે જે કામ કરવું કે નહીં;
 ચારે કરી ચરિ મિત્રને ઉદારીને કરવા ખુશી,
 પાંચે કરી ખટ શત્રુની ઓળખ ધરે અંતર વિષે,
 પછિથી તળે દુર્ગુણ સકળનો સૂખ સંસારે દિસે. ૨
 સ્ત્રી સૂત જિવ હિંસા અને મધુપાન બોલિ કઠોરજે;
 છોટા શુન્દો શિક્ષા વડી ધારે ન ચિતથી કીક એ,
 છે છાનિવાતો અન્યની તે કોદી ખુસી ના કરે;
 આ સાત વાનાં સંગ્રહીને શાંતિસુખ ચિતમાં ધરે. ૩
 સારા પદાર્થો એકલાએ કો દિને ખાવા નહિ,
 અર્થો તણું ચિંતન કદાચિત એકલે કરવું નહીં;
 સુસાધરીના માર્ગમાં નવ એકલાએ ચાલવું;
 સૂતા ધણુ જણુ હોય ત્યારે એકલે નવ જાગવું. ૪
 છે સત્ય ચોખું એકલું જેને ન પાશ અવર તણો,
 તજવું ન તે માટે કદાપી લાભ હોય બિજે ધણો;
 સ્વર્ગે જવાની એ સિદ્ધિને નાંવ નિધિ તરવા તણું,
 છોડાય નહિ એ સૃષ્ટમાંહીં સત્ય છે કીંમતી ધણું. ૫
 આછે પુરૂષ બે જગતમાં નીરખી ક્રિયાદૂતર અવરની,
 પોતે કરે છે તે પ્રમાણે જાણે ન મરજી સકળની;
 ડા સ્ત્રીની સંપાદન કરેલી ચીજ નિજ ચિતમાં ચહે;
 લોકો પુજે તેને પુજ્યાનું વગર વીચાર્યું કરે. ૬
 આ બે મનુષ્યો જગતમાં છે, જાણુનર કાંટા સમા,
 નિજ શરિર સુકવી નાખનારા ના ધરે સમજણુ જરા;
 જે એક વિત જરિના મળે પણ અધિકની ઇચ્છા ધરે,
 બીજનિ શક્તી નહિ તથાપી કોષ કાયામાં ધરે. ૭
 દેવો તણી ઇચ્છા રૂઠી મહિમા મહા બુદ્ધિવંતનો,
 વિદ્વાનની શુભ નમ્રતાને નાશ પામે કર્મનો;
 એ ચાર વાનાં જગતમાં ફેલાયતો સુખ છે ધણું,
 જાણો પ્રસંશા પાત્ર એને જેથિ કાર્ય સફળ પાણું. ૮
 કરિ અગ્ની હોત ઉમંગથીને મૌનતા ધરવી ખરે,

ધરતી સુવિદ્યા સ્નેહથીને યત્ન કરવો નિજ ધરે;
 એ ચાર વસ્તુ અભયદાતા જો રૂડી રીતે કરે,
 ભય પણ કરે એ ચાર, જો કદિ દુષ્ટતાથી આદરે. ૯
 જે મનુષ્ય પોતાના છ શત્રુ જીતી ઈંદ્રી નિયમમાં,
 રાખે સદાતો પાપ એને જરિ ન આવે વળગતાં;
 કારણ છ શત્રુ જીતવાથી થાયના અનરથ કદી,
 તો પાપ શી રીતે બને કેહે છે મહતજન મુખ થકી. ૧૦
 બુદ્ધી રૂડી ઉંચ કુળજનમ મનને નિયમમાં રાખવું,
 સતશાસ્ત્ર સાંભળવાં શ્રવણ વધતું પરાક્રમિ જે થવું;
 વાચાળપણું શક્તી પ્રમાણે દાન દેવું દીનને,
 ઉપકાર બદલો આપવો એ આઠ શુભ શુભ મરદને ૧૧
 આ દેહરૂપી ધર વિષે છે દ્વાર નવ ત્રણા થાંભલા,
 જે માંહિ કૃત શુભ અશુભ રૂપી સાક્ષિ પાંચ વસી રહ્યા;
 એમાં વસે પરમાત્મરૂપ આત્મા અમર શાસ્ત્રો ભણે,
 જે ઓળખે છે એહને પંડિત તો સહુ જન ગણે. ૧૨
 આ દશ જણા જગમાં જરાએ મનુષ્ય ધર્મ ન જાણતા,
 ઉન્મત્ત, વિપયી, ક્રોધિ, મદ્યપ, લાલચુ, થાકી જતા;
 હતાવળો, કામી, ભયેવીટેલ, લોભી, નર ખરે,
 એની જગતમાં કોદીને પ્રીતી ન પંડિત જન કરે. ૧૩
 જે કામનાને ક્રોધનો, નિભ લાગ નિજ તનથી કરે,
 સત પાત્ર ધારી દાન આપે વાત સહુ જાણે ખરે;
 વીચાર શુભ અશુભનોને કાર્ય સાધન ઝટ કરે,
 એને સકળ જન સ્નેહધારીને પ્રમાણિકમાં ગણે. ૧૪
 નૃપતી પ્રજના હૃદયમાં વિશ્વાસ આરોપણુ કરે,
 અપરાધ જાણીને ખરોખર દંડ દેવા ચિત ધરે;
 અનુગ્રહ અને શાસન વિષે જે જ્ઞાનનૃપ ભાવે ધરે,
 એવા અધિપતીની પ્રસંશા પ્રીતથી પ્રજો કરે. ૧૫
 દુર્ભજનું નવ અપમાન કરતો, બુદ્ધિ બળથી અરિહણે,
 યુક્તીથી શત્રુ વશ કરે બળવાનથી વૈર ન કરે;
 ચડતી વખતમાં સ્નેહિતું શુભ કાર્ય કરવા ચિત ચહે,
 એવા પુરૂષને જગતજન તો ધૈર્ય વાળો નિત કહે. ૧૬

આપત્તિ સમયે સ્વસ્થ ચિત્ત ધારે, નહીં આગસ કરે,
 ઉદ્યોગ સંકટ સમયમાં કરિ દુઃખ સહન દિવે કરે;
 એણે સકળ અરિને જગતમાં જિતિ લીધા જાણુવો,
 એ મહાનજનના શુભ ગુણો સરવેજનોએ ધારવા. ૧૭
 પામે કદી અધિકાર પણ ન ધિકાર કોજનનો કરે,
 કુળ ધર્મ છોડી પ્રેમીને નવ માર્ગ કૂડે સંચરે;
 મદમત્તને પણ મિષ્ટ વાક્ય વહે, કદિન કહ્યું કહે,
 એ મનુષ્ય પ્યારો સર્વને લાગે, જગતમાં સહુ સ્થળે ૧૮
 વડું રાજ્ય મળતાં નૃપતિએ કદિ વિનય ચિત્તથી ન ત્યાગવો,
 ત્યાગે વિનય તો રાજ દ્રવ્યનો નાશ નહી જાણુવો;
 રૂપવંત નરનું રૂપ બગડે જે વખત પરોએ જરા,
 ત્યમ વિનય ત્યાગ્યાથી હમેશાં નૃપ બને દુષ્કિયા ખરા. ૧૯
 ઠગ મનુષ્ય લાલચથી હમેશાં હરણુ જન ચિત્તનાં કરે,
 લોભાદ્યે એ જાળમાં વખતો વખત મનુષ્યો મરે;
 જ્યમ ભક્ષથી વીંટાયલો કાંટો ન મછ જાણી શકે,
 ખાવા જતાં મરિ જન્ય મછ ત્યમ ઠગ પુરૂષથી જન મરે. ૨૦
 હાલ્યા મનુષ્યો ચિત્ત વિષે વીચાર પ્રથમ થકી કરે,
 હિતકારિ હાંચ પદાર્થ તે કરી સીદ્ધ પછિ મુખમાં ધરે;
 ખાવાથિ હિત છે કે અહિત જહરાગ્નીએ જિરવી શકે ?
 સામર્થ્ય એથિ મળે, વિચારી એટલું મુખમાં મુકે. ૨૧
 વદિમધુર વાક્ય કરે ખુશી ચાકર, ન ધન કરમાં ધરે,
 આપે કદાપી દ્રવ્ય પણ ચાકરથિ ચિત્ત જૂઠું કરે;
 નિર્ગળ છતાં બળવાન જાણુવે ધારીને ભપકો ધણો,
 ધારે આનાદર આત્તિ પ્રભ, પ્રતિદિવસ એવા નૃપતિનો. ૨૨
 ત્યાગે સદાનિજ ધર્મ નૃપતિ અધર્મમાં વરતે સદા,
 એ જોષ સંકોચાય પૃથ્વી ધારી અંતર આપદા;
 જ્યમ અગ્નીમાં પડિ ચર્મ સંકોચાય ચારે દિશ થકી,
 ત્યમ રાજ અનીતિવાન નૃપનું નાશ પામે છે નહી. ૨૩
 ધર્મ કરીને માન લેવું એરડો અધિકાર છે,
 એ ધર્મથી નિજરાજનું પાલ ન કર્યામાં સાર છે;

મુળ ધર્મનું લક્ષ્મી રૂડી, ઝટ પ્રાપ્ત રાજ્ય વિષે થશે,
 એ ધર્મ લક્ષ્મી કોદીને નવરાજ છોડીને જશે. ૨૪
 ભાષણ રૂંડું ભાષેત્ર તે માંડિથી સારાસારનો,
 કરવો સદા સુવિચાર સારગ્રહો સદા સુખકારનો;
 એ રીતથી ચાલે જગતમાં ધીરપાતું પ્રાપ્તજ થશે,
 જયમ રતન બેળાં બહુ કરી પ્રીતે પરીક્ષક પરખશે. ૨૫
 માપે કરીને કણ તણું રક્ષણ રૂડી રીતે થશે,
 વાજ તણું રક્ષણ થશે શુભ રોજ ફેરવવા જશે.
 દ્રષ્ટીથી વારંવાર નિરખે ગાયનું રક્ષણ થશે,
 શામાનું રક્ષણ થાય સાઈ, વસ્ત્ર વપુ જાણું હશે. ૨૬
 આચરણ સારાં હોયના કુળવાન નર એકોદિને,
 નવ હોય અવનીમાં હું એવી ધારું મતિ મુજ મને;
 નિયકુળમાં જન્મ્યો કદાપી જો સદાચરણે પજો,
 તો માનવો કુળવાન તેને માન સહુ સ્થળમાં મજો. ૨૭
 જે નવ કર્યાનું કાર્ય કરતો દીવમાં ડરતો રહે,
 છોડી દિધાથી લોક હસશે એથિ દિવમાં બહુ ડરે;
 આરંભ કરતાં જાણશે જન એજ ભય ચિતમાં ધરે,
 એણે પ્રથમથી વિચારીને સહુ કામ કરવાં તો ધરે. ૨૮
 વિદ્યા રૂડી ધન ખુબ નર કુળમાંહિ શુભ નિરખી ધણા,
 ગર્વીષ્ઠ થઈ એકયા ફરે મદ ધારિ અભિમાની વડા;
 પણ જો કદી સત પુરૂષને એ પ્રાપ્ત થાય પજો પજો,
 ચિતમાંહિ તેથી ચતુર નર નવ ગર્વ ધારને ફરે. ૨૯
 સત પુરૂષ કોનર કાજ આપે માન નિય જનને આતી,
 જે નર કરે નિય કાર્ય જેની દીસતી નીચી મતી;
 છે દુષ્ટ કાર્ય વિષે પ્રસિદ્ધ પણ સત પુરૂષના માનથી,
 નિજ નિયપણું જાણ્યા છતાં વર્તે સદૈવ શુભાનથી. ૩૦
 છે સત પુરૂષને આત્મવેત્તાની ગતી સાધુ વડે,
 ત્યમ અસત નરની પણ રૂડી ગતિ સાધુજનથી સંભવે;
 સહુની ગતી શુભ સાધુજનથી હરનિશે થાતી દીસે,
 પણ સાધુજનની શુભ ગતિ નવ અસત કોદી કરી શકે. ૩૧

જેણે વસન શુભ વધુ ઉપર ધારણ કર્યાં હતી સભા,
 ગાનું દુઝાણું હોય તો ખાવાની હતી વાસના;
 સ્વારી કરીને ચાલનારે માર્ગે હત્યો બળુવો,
 સહુ હતી લીધું તે નરે જે શીળ ગુચુવળો હવે. ૩૨
 શુભ શીળ ગૂણ શરીરમાં નરને પ્રધાન રૂપે વસે,
 એણે જગતને જિતિયું એમાં ન સંશય જરિ દિસે;
 શિળ વિણ સગાં જાઝાં વધુ ધન ને અધિક આયુષ્ય હશે
 પણ કો નથી ફળદાઇ એ વિણ વ્યર્થ સરવે વહિ જશે. ૩૩
 છે શરીરરૂપી રથ રડો તેનો નિયંતા મન રૂપે,
 છે વાજિરૂપ સહુ ઇંદ્રિયો ચલવે નિયંતા શુભ પથે;
 શુભ સારથીથી રથ હમેશ રૂઠા પ્રદેશ વિષે જશે,
 ત્યમ ઇંદ્રો નિમ્મલ મનથપ્તી અતિ સુખ આત્માને થશે. ૩૪
 એ રીતથી જે નર જરી નિમ્મલ કરે નહિ ઇંદ્રિનો,
 તે નાશ જલદી પામશે સંશય નહીં એ વાતનો;
 ઉન્મત્ત ધર્યા હય રથ વિષે હાંકે સમજ વિણ સારથી,
 તો છે નહીં સુખિ બેસનારો બળુજ્યો નિજ મન થપ્તી. ૩૫
 તરવા જગત મન બુદ્ધિને ઇંદ્રીય તણો નિમ્મલ કરી,
 નિજ જ્ઞાનથી આત્માનિ ઓળખ આપથી કરવી ખરી;
 જો હોય નિમ્મલ ઇંદ્રિનો તો આત્મ નિજ બંધુ થશે,
 પણ ઇંદ્રો જીત્યા વિણ જગે આત્મા અરીસમ ભાસશે. ૩૬
 જે નર જિતે મન સાથ રહેતા પાંચ શત્રૂને પ્રિતે,
 તે મનુષ્ય જગમાં શત્રુને નિત સેવથી હતી શકે;
 પણ જે ન જીતે પાંચ અરિ સાથે વસેલા પિંડમાં,
 તેને જીતે શત્રૂ પલકમાં દિન ગણી બ્રહ્માંડમાં. ૩૭
 જે રાય મોટા જગતમાં ઇંદ્રી નિયમમાં નવ કરે,
 વૈભવ અપાર લહે જગે જ્યાં ત્યાં મહોન્મત્ત થઇ ફરે;
 પણ આખરે આયુષ્ય જતાં નિજ કર્મના યોગે કરી,
 છે બંધને બાંધેલ નવ છુટે કદાપી તે થકી. ૩૮
 પોતે કરેના પાપ પણ પાપી જનોના સંગથી,
 પામે પુરી શીક્ષા સદાજન સંગના નિત્ય રંગથી;

જ્યમ કાષ્ટ સુકા સંગ દવમાં ઘાસ લીલું બળિ જશે,
 માટે પ્રીતી પાપી તણી સતપુરૂષને છોડી ઘટે. ૩૯
 જે મનુષ્ય પંચ વિરાય શબ્દ સ્પર્ષ અદીને સદા,
 બહુ મોહ પામી ધંદીયોથી ભોગવે, ન તજે કદા;
 એવો મનુષ્ય આ જગતમાં દૂષેત્ર આપતિમાં દિસે,
 દુઃખરૂપ સહુ દેખાય મુખ નવ થાય તેને કામિષે. ૪૦
 શુભ સરસતા સંતોષ મીઠું વાક્ય મુખથી બોલવું.
 ધંદ્રો તણો નિમ્મલ કરો વિનયી પવિત્ર સદા થવું;
 શમતા રૂપી જે અષ્ટ ગુણો જેથિ શોભા જન તણી,
 તે દુરગુણી પાસે જગતમાં કો દીને રહેતી નથી. ૪૧
 નિશ્ચિંતતાને સહન શિલતા આત્મજ્ઞાન રૂપીવડા.
 શુભધર્મ શિળતા વાત છાની રાખવી ચિંતમાંસદા;
 દાતારપણું દિલમાં રહે ગુણુવંત જે દ્રષ્ટે દિસે,
 નીચા જનો પાસે કદીએ ગૂણુ નવ વાસો વસે ૪૨
 વદિ વાક્ય નિત્ય કઠોર મુખથી અવરની નીંદા કરી,
 જે હોય દિલના દુષ્ટ તે ખુશિ થાય ખુધ જનને છળી;
 પણ પાપિને નીંદક હશે તે પાપ ભોગવશે સદા,
 દિલના ક્ષમાધર નર હશે તેને નથી જરિ આપદા ૪૩
 નર દુષ્ટનું બળ અધિક, નાશ અવર તણો કરવા વિષે,
 રાજા તણું બળ એટલું કે દંડ કરતાં નવ બિશે;
 સ્ત્રી જાતિનું ખરું શૌર્ય સ્વામી ભક્તિમાં દેખાય છે,
 ત્યમ સતપુરૂષનું બળ અધિક, ક્ષમા વિષે પરખાય છે. ૪૪
 વાણીરૂપી કદ બાણુ જે નરના ઉરે લાગેલ છે,
 તે પુરૂષને નવ શાંતિ કોદિન જવાળ ચિત સળગેલ છે;
 પડિત પુરૂષ તે કાજ કદિ નિજ અરિ ઉપર કોધે કરી,
 ફેકે નહીં કદુ વાક્યશર ડાંપણુ હમેશાં દિલ ધરી; ૪૫
 કપટે કરીને વર્તેતો નિલ થાય દુષ્ણિ કપટે કરી,
 તે દુષ્ણમાંથી દુષ્ટને કદિ વેદ છોડવતા નથા;
 ઉછરેલ પક્ષી પાંખ આપે ત્યાગ નિજ ગૃહનો કરે,
 ત્યમ કપટિ દિવ્ય આખર કપટથી વેદ ધર્મપરો કરે. ૪૬
 જનમાં પ્રતિષ્ઠા કાજ અગ્ની હોત રાખે આંગણુ,

સુખ મૌનવૃત્ત ધારણ કરે તે માનને માટે બહુ.
 યશ માટ યજ્ઞ કરે સદા ગણિયાર અભય કરે મન,
 પણ જે યથાર્થ ન થાય તો અહીં છે મહાભય સર્વને. ૪૭
 લક્ષ્મી તણી કૃત્પતિ સુખ આચરણથી અતિ થાય છે,
 ઔદર્યતાથી અહરનેશ વધતી વિશેષ જણાય છે;
 લક્ષ્મી રહે નિશ્ચળ સદા જે નિયમમાં ઇંદ્રી રહે,
 પણ દક્ષતાથી મુળ કરીને લક્ષ્મી રહેવાને ચહે. ૪૮
 નથિ જે સભામાં વૃદ્ધ નર તેને સમા નવ જાણવી,
 જેને ન શિક્ષા વૃદ્ધતી તેને ન વૃધવય માનવી;
 જેમાં ન અંશ જરાય સતનો ધર્મ તે નવ ધારવો,
 જેમાં કપટ બરપૂર તેને સત્ય ચિતમાં ના ગણો. ૪૯
 સત શાસ્ત્રનો અભ્યાસને, આભાસ દૂલિનતા તણો,
 બળ, શૌર્ય, શિળતા, ધનવદ્ધ, મુખ મધુર બોલ, દિસે ધણો
 છે નમ્રતા, ઉપાસના, ને સત્યતા ચિતમાં વશી,
 દશ ગુણ એ છે સ્વર્ગ મળવાના નહિ અડચણ કશી. ૫૦
 જે નર તણી છે શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિ તે રૂઠાં કામો કરે;
 કરી કામ સારાં સૃષ્ટિમાં કિર્તી પવિત્રજ સંગ્રહે;
 સત કિર્તીથી મળશે સુસ્થાનક સુખ અતીશય જ્યાં મળે,
 માટે પવિત્ર મતી વિષે નિત્યે બધાં સુખ સંભવે. ૫૧
 જગમાં થવા સુખને પછીથી સદૈવ સુખી રહેવા વકી,
 માની જને ગુણ આટલા હરનિશ ચિત ધરવા નકી,
 ધીરજ, ધરમને, સત્ય, શમ, દેહાભિમાની ંથીને;
 છોડી દઇ, ગણવાં સહુ પ્રિય શાંતિ ચિતમાં ધારીને, પર
 કે ક્રોધ વામ્ય કઠોર તો ચિતમાં કદાચિત નવ ધરે.
 ક્રો ક્રોધ આપ ઉપર કરે પણ ક્રોધ સામો નવ કરે;
 તેથી કરે જે ક્રોધ તેને રોજ પસ્તાવું પડે,
 તે પુણ્ય પસ્તાવા તણું સેનારને નિત્ય સાંપડે; ૫૨
 અપમાન અન્ય તણું ન કગ્વું ક્રોધ તનથી ત્યાગવો,
 જરિ દોસ્તનો નહિ દ્રોહ કરવો શત્રુરૂપ કદી હવો,
 સેવા ન કરવી નીચની સંગત ન દુષ્ટ તણી કદી,

કરવો દુખી નવ કોઇને કોયે કટુ વચનો વદી. ૫૪
 થાયે પિતા પ્રાણી અવરને પ્રાણને લદ્યા વિષે,
 એવી કટુવાણી કદાચિત વાપરો ના કો મિત્રે;
 વાણીરૂપી કટુ બાણ નરને બાળવા માટે ખરે,
 ધર્મજ્ઞ માનીજન દૂહાડી જેમ કટુ વાક્યો તજે. ૫૫

હારગીતછંદ.

શત્રુ કદાચિત હોય પણ કટુ વાક્ય તેને નવ કહે;
 કદિ શત્રુ સામા કે' સદા પણ શાંતિ રાખિ સહન કરે,
 કરિ શાંત ચિત્તથી વિચાર શ-નો ચિત્તે ગુણ ધારિને,
 શાંતી મને ક્યાંથી મળત? વિણ વાક્ય એમ વિચારિને. ૫૬
 કદિ સંત સેવાજન કરે તો ગુણ મળે સહુ સંતના,
 તપસી તણી સેવા થકી ગુણ શુભ ગ્રહે ગુણવતના,
 દુર્ગુણી ચોરનિ સેવનાથી નીચ ગુણને પામશે;
 જ્યમ પટ ધર્યું જે પાસમાં તે પાસ પટને જામશે. ૫૭
 પૂછ્યું તથાપિ યથાર્થતાથી કોદિ બ્યાદે નવ વહે,
 બોલ્યા વિના બીજાનિ સાથે વાત કોદી નવ કરે;
 મારે અવર પણ નવ હજી બદલો ન લે નીચો બની,
 એ પુરૂષને માન આપે દેવતાઓ નિત પ્રતી. ૫૮
 બહુ બોલવા કરતાં વધારે શ્રેષ્ઠ મોન સદા થવું;
 છે શ્રેષ્ઠ તેથી સત્ય જગતમાં તેથી વધુ પ્રિય બોલવું;
 સહુથી વધારે શ્રેષ્ઠ એ છે ધર્મને ચિત ધારવો;
 છે ધર્મને સત વચન બહાલાં તેથી ધર્મ સુધારવો. ૫૯
 જે મનુષ્ય નવ જીતે બીજાને જ્ય તણી ઇચ્છા જરી,
 ધારે નહી નિજ ચિત્તમાં વૃત્તિ વૈરની રાખે પરી;
 શત્રુ તણે સંહાર થાવા જરિ વિચાર ન ચિત ધરે,
 નહિ હર્ષ શોક લગાર ચિત, નિંદા પ્રસંશા કો કરે. ૬૦
 પોતે ચહે સારું સહુનું રાજિ રૂઢું જોઇને,
 હચરે સદા સતવાદિ સમસત પિંડ કરે નહિ કોઇને;
 વદિ વાક્ય મિદ્ધ મૂઘે થકી રાજી અવર નર જે કરે,
 ૪૬

- એ પુરૂષને આ જગતમાં ઉત્તમ તણી ઉપમા ખરે. ૬૧
- જે મનુષ્ય થાય અનર્થ પણુ નવ શાંત શબ્દ વડે કરે,
ખોણે વચન જે મુખથી એ મુજબ વર્તન આદરે;
સહુ છીદ્ર જાણે છે અવરતાં પણુ પ્રકાશિત ના કરે,
સહુ દક્ષ જન એ પુરૂષને જ્ઞાની મુખેથી ઉચરે. ૬૨
- સારી શીખામણુ જે કહે તેને ચારી સમચિત ગણે,
ધારે નહીં વિશ્વાસ તેના વાક્યપર મુખ જે કહે;
જે મિત્ર સાથે સ્વાર્થબુદ્ધીથી કરે વર્તન સદા,
એને અધમ નર જાણુવો વેઠે અતીશય આપદા. ૬૩
- સંચેત્ર દ્રવ્ય અસત્યથી અતિશય બર્ચુ ભંડારમાં,
માને પરાક્રમિ આપને વધુ શ્રેષ્ઠ માને કારમાં;
એવો પુરૂષ ઉચ્ચ કુળ ત્રિષે પણુ નીચ નિત્ય મનાય છે,
કુળવાનની કિર્ત્તિ સદા એ નરથી છંટી જાય છે. ૬૪
- જ્યાં છે ન દુરાચાર માત પિતા તણી સેવા કરે,
સેવન કરે સત્ધર્મનું અળગો અધર્મ સદા ધરે;
નિજ દૂળની સત્કિર્ત્તિ મળવા આશ રાખે અંતરે,
જ્યાં છે વીનાશ અસત્યનો તે દૂળ ઉચું સહુ કહે. ૬૫
- જ્યાં યજ્ઞ યાગાથો નથી શાસ્ત્રેક્ત લગ્ન થતાં નથી,
રાજી રહે નિત ચિત્તમાં નકી વેદની નીંદા કરી;
કરતા ઉત્તમ ધર્મનું નિત્ય ચિત્ત શુભ રસ્તે નહીં,
તે દૂળ ઉચું હોય તદપી નીચતા પામે સહી. ૬૬
- આપે કર્યું અતિ એકદુન ધન સ્વાર્થ બુદ્ધી રાખિને,
એ દ્રવ્યને વિધાવડે નિચ વૃત્તિ ટાળી નાંખિને;
રૂપે કરી વૃત્તિ કોદિ નીચી જ્યાં સુધી ચિત નવ ટળી,
ત્યાં સુધી ઉચા દૂળને નર જગતમાં પામે નહી. ૬૭
- લક્ષ્મી તણું આવાગમન પ્રતીદોન મનુષ્યને થાય છે,
જેનાથિ કુળમાં નિત્ય શુભ આચાર ધર્મ પળાય છે;
પૂછે ન કેા દ્રવ્ય ક્ષીણ કદી તેથી ન કુળ નીચું થશે,
ઉતરે સદાચારેયિ જન તો નીચ દૂળ ઝટ થઈ જશે. ૬૮
- રથ હોય નાનો તદપિ બારે બાર આપ સહન કરે,

અન્ય વાહન રથ સમો નવ બાર વહન કરી શકે;
 જે કુલિન જન કહેવાય તે સહિ દુષ્ણ અવરને સુખ કરે,
 એવું મહત મન અવનિમાં અકુલિન કદાચિત નવ કરે. ૬૯

કદ વાંક પડતાં ચિત ડરે નવ ચિત્ર તેને મનવો,
 શંકા ધરે ચિત બોલતાં સ્નેહી ન એને જાણવો;
 વિશ્વાસ તાત સમો ધરે તે મિત્ર સાચો માનવો,
 દેખાડવાનો સ્નેહ ધારે ભત્ર તે ન ઉચારવો. ૭૦

મિત્રે કિધો ઉપકાર પૂરે સાચ કીધી સંકટે,
 તે મિત્રનું કામ ન કરે તો નામ તેને શું ધરે;
 એવા કૃતદ્વની મિત્રનું નવ માંસ ગીધ મૂખે ધરે,
 જાણે ચિતે અપવીત્ર પક્ષો, પણ સુતે તે પરદરે. ૭૧

છે નાશ એછો ઇંદ્રીનો તદપી ભકારે જે વળે,
 અવળે પથે અથડાય તેથી બુદ્ધી નાશ પળે પળે;
 જ્યમ ઘટ ભયો પાણી થકી ઉછો ન લેશ જાણાય છે,
 પણ છીદ્ર નીચે પાડતાં પાણી બધું ઝરિ જાય છે. ૭૨

જન્મમાં મુજો રૂડાં જમિનમાં પત્ર શાખા છે ઘણાં,
 ઉગેલ વૃક્ષ અરણ્યમાં નહિ ચિન્હ નાશ થવા તણાં;
 પણ જે કદી કોપે પવન મસ્તાન બનિ પળવારમાં,
 નાંખે ઉમેડી મુજ સહિત નીશાન નહિ કેષ કાળમાં. ૭૩

રેગે પિડાયો જે મનુષ્ય તે પુત્ર પૌત્રાદી થકી,
 કે વિષયથી કોવાર લગિરે સુખ મેળવતો નથી;
 ત્યમ જે દુખે પીડેત્ર રોગી બે સમાન ગણો સદા,
 એને ન સુખ ધન કે સખંધીનું ન ઠાળે આપદા. ૭૪

જે કામ શુભ વાણીચિ સુધરે બળ ઉપર તે ના ધરે,
 છે ધર્મ સુક્ષ્મ પણ ઉતાવળ ધારિતે જે આદરે;
 થઈ કુર બળતકારે કદી સંમય ન લક્ષ્મીનો કરે,
 સંચે સુધર્મે તે વખત ઝાઝો ટકે સુખ બહુ મળે. ૭૫

જે મનુષ્ય નિજ સ્વામી તણી ઇચ્છા સકળતે અનુસરી,
 ચાંઈસ તણો કરિ ત્યાગ સ્વામી કાર્ય કન્તો હરધડી;
 જસ્તે પ્રમાણિક અહરનિશ સ્વામીને શક્તી જાણિતે.

- એવા રૂઝ સેવકનિ સાથે વર્તવું પ્રીતિ આણિને. ૭૬
- જે વાક્ય કીધેલું કરે નહિ કાર્ય જોઇ સમું વદે,
 દુલાઇને દુકાડ બને આઠ સમજથી રહે મદે;
 ધણિની જરા ઇચ્છાનુસારે કામ જરિ કરતો નથી,
 કરવો ઘટે ચાકર તથો તતકાળ ત્યાગ, ન અધઘડી. ૭૭
- અભિમાન ન ધરે અંતરે સત્તા ધરાવે શરિરમાં,
 તનથી ત્વરાજો પ્રિય વચન વદતો દિસે સહુ સમયમાં;
 કાવે નિરોગી સ્વાદ વશ નર જે સદા રાખી શકે,
 એ આઠ ગુણથી યુક્ત ચાકર રાખવો ધરમાં ઘટે. ૭૮
- વળવું કદી નવ પાંશરા આપે અગ્નિજ્વા ધર વિષે,
 જાવું પડે જો કામસર તો જાણ કરવું કો મિષે;
 રાત્રે કદી છાના ઉભા રહેવું ઘટે નહિ ખારણે,
 રાખની રાખેલી ગણોકા ઇચ્છા ના કો પજે. ૭૯
- દોશી કદી નવ આપવો ટેકો નહારા કામમાં,
 માગે વિચાર કદી ધણાં નાંખે શરમ કે દાબમાં;
 મત આપવા રૂચી નહિ તો બાનું કાઢી ખારણે,
 જાવું ઘટે છે, પણ ન દેવો મત કુતો કો કારણે. ૮૦
- બુદ્ધી સરસ કુળ ઉંચ નિયત ઇદ્રિનો કરવો ખરે,
 સત શાસ્ત્ર સાંભળવાં, પરાક્રમ પ્રીત ધારીને કરે;
 યોડું વદે દિત દાનદે બદલો દિયે ઉપકારનો,
 શોભા સરસ દે સુશ્રીમાં નરને સદા આઠે ગુણો. ૮૧
- એ આઠ ગુણ નર દેહમાંહી અવર ગુણ આશ્રય થકી,
 આવી વસ્ત્રા દીસે, રહે સ્થિર અન્ય આશ્રયથી નકી;
 પણ જે મનુષ્ય પાસે વસે છે વિનય આ અવની વિષે,
 સહુ ગૂણથી ભરપૂર સાચો શર જગમાં એ દિસે. ૮૨
- બળરૂપ સાઈ રાગને વળિ અપદ વદવું મુખ થકી,
 સૂગંધતાને શુદ્ધતા, કોમળપણું દીસે નકી;
 લક્ષ્મી દિસે આવી ધણી ઉત્તમ સ્ત્રિને સુકુમારતા,
 એ દશગુણો શીળવાન જનમાં આવિને વસતા ખરા. ૮૩
- આરોગ્યના રે અંગમાં અયુષ્ય અતો પ્રતિદિન વધે,

બળ સરમ સુખ અતિ શરિરને નિત્ય સંતતી સારી દિસે;
 અકરોતિયા સમ આર નહિ નીંદા ન અવર તણી કરે,
 નિયમીત જમનાસનિ પાસે એ છેયે ગુણ સંચરે. ૮૪
 જે હોય મુરખો કપણ નર કે અવરની નીંદા કરે;
 વગડા વિષે વસનાર ધૂર્તપણા થકી ફરતો કરે;
 છે હાડ વૈરી, કૃતધ્ની, માગે માન મૂળે આપને,
 કટુ વાક્ય બોલે તોન પાસે ચિજ ન માગો કો સમે. ૮૫
 નિત્યે નહારં કર્મ કરતો આગમુ દિસતો અતિ;
 જુદું વહે નિત્ય જગતમાં ચંચળ દિસે જેની મતી;
 કરનાર દ્રઢ બકતી તણો ચંચળ જતી, ત્યાગે પ્રીતી;
 એ છો જણા નિચ જાણુવા તેને મળો નહિ જન કદી. ૮૬
 જે મનુષ્ય પોતાના કરી લે અવરને પળવારમાં,
 ખુદી ચિતે એવી વસે સ્વપરાક્રમી સંસારમાં;
 અશ્વર્યતા ઉદ્ધાગ બળ નિશ્ચય છ વાનાં જે કરે,
 આજીવિકાનો ભય જગતમાં એ પુરૂષ શાને ધરે. ૮૭
 ખુદી રૂપી બાણે હણેસો દરદિ નર જગમાં હશે;
 તેવા મનુષ્યનું પારખું વૈદો કદાપી કરી શકે;
 પણ તે મટયાની ઐષધી ખોળી જગતમાં નવ જડે,
 નવ મંત્ર હોમ યાગાદિ કર્યોથો ન સકતી સોંપડે. ૮૮
 જી સાચવ્યાનું કામ ધરમાં વૃદ્ધ પિતાને સોંપવું,
 સર્વે રસોઇનું કામ કરવા માનુને નિત્ય આપવું;
 મનમિત્રને સંભાળ બેવા સર્વ પશુની સૂચવો,
 ખેતી અને સંસારનો વ્યવહાર આપે આદરો. ૮૯
 ઉત્તમ કુળે નર ઉપજેલા ગુણ ક્ષમા ઉર ધારિને,
 ન્યમ કાટમાં અગ્ની વસે છે શુભ, જે તું વિચારિને;
 એવા સુપુરુષોના વિચારો ઉપજે અંતર વિષે,
 તે આરના કે ઘર તણા નર જાણતા નથી કો મિષે. ૯૦
 જે ભૂપ શુભ કર્તવ્યને નિજ ધર્મ જાણીને કરે,
 ખોલી ખતાવે ના મમેથી તે પરાક્રમ આદરે;
 રાખે નજર નિજ રાજ્યમાં ના નજર બહાર જરી કરે,
 એ નૃપતિનું હકા રાજ નિત્યે અચળ બહુ વરણો રહે. ૯૧

જે નૃપતિ સ્થાન તણા દહી કાયનો ચિચાર કરે ઉરે,
 આધીન આનંદિત સ્વભાવથી નિત્ય આત્માને કરે;
 આપે સદા વર્તે છ ગુણથી અહરનિશ નિજ કામમાં,
 રાખે સદા પૃથ્વીતણી સંભાળ સરવે કામમાં. ૫૨
 ફાગટ નથી જે પુરૂષનો ચિત હર્ષ શોક કદી કરે,
 બીજાં સુરાજ્યોની બધી ખામી ખસિત ચિતમાં ધરે;
 પૃથ્વી ઉપર જ્યમ સ્મૃતીતણા ભંડાર ભગ્ય બળાય છે,
 ત્યમ રાયમાં સહુ જ્ઞાન વસતું સર્વને દેખાય છે. ૫૩
 નિજ નામથી સંતોષ કાં સંતોષ ચામર છત્રથી,
 રાખે સદા, રાજપણાનો ગર્વ નવ ધારે રતી;
 પૈભવ ન આપે ભોગવે આનંદ આપે દાસને,
 એવા મહીપતિ શોભતા દીસે સદા ઉંચાસને. ૫૪
 જે અણુગમ્યું હૃદયે, કદાપી ગૂણ તેનામાં ઘણા,
 પંડીતને ધીમાન તદપી છે ન લેખામાં જરા,
 છે દુષ્ઠ તદપી ચિત ગમ્યું તે સૃષ્ટિમાં સાચું ગણે,
 અણુગમતું છે અપ્રિય સુશિલ, ગમતું કદી ગુણુહિણુ હશે. ૫૫
 જમવું વિવિધ સુખથી સદા જ્ઞાતિજનોના સંગમાં,
 વાક્યો વદો હરદમ મધુર ઉત્સાહને આનંદમાં;
 પ્રીતી વધે નિત્યે પરસ્પર એહ કાર્યો આદરે,
 પણ ટોદિ નિજ જ્ઞાતીજનોમાં કલેશ જગમાં ના કરે. ૫૬
 અનુભવ વગર પંડિતનો પણ વ્યર્થ જ્ઞાન ઉપદેશ છે;
 વસ્તુ તણા વ્યાપારમાં રહે છે અજ્ઞાણુ હમેશ એ,
 અથવા કદી જાણે અવરથી તોય તેમાં શું થયું;
 અનુભવ વિના વસ્તુ તણા ઉપયોગમાં ના ચિત ચલ્યું. ૫૭
 જેના કિધાથી પાપ છે તે પ્રજા નર કરતો નથી.
 તેથી વધે છે, વિશ્વમાં એ વાતમાં સંશય નથી;
 પૂર્વ કરેલાં પાપનો ન વિચાર, જરિ બીજાં કરે;
 તે દુષ્ઠ બુદ્ધિ મનુષ્ય આખર ધોર નરકે સંચરે. ૫૮
 પીવો મદીરા સ્વપ્નમાં લવરી કર્યાની ટેવ જે,
 શીચાર સ્થાન વિષે પ્રવેશ, અવર જનોનો હોય તે;

આંખો અને મુખ જોઇને વરતે વિચારો ઉદરના,
 વિશ્વાસ શઠ મંત્રિ તણો નિય અનુચરે ભય છે ધણા. ૫૯
 નિધિમાં પડેલી ચીજ કોટિ પ્રયત્ન કરતાં નવ જડે,
 શુભ શિખ ન માને શઠ મનુષ્ય છો શાસ્ત્ર વાતો સાંભળે;
 હોમ્યા વિના પાવક મહીં આહુતિ ધરવી તે સદા,
 મિથ્યા જગતમાં જાણુજ્યો ઉપયોગ લાગે ના કદા. ૧૦૦
 કુળરાત્ર કે કુળ વગરનો કો હોય તે મનમાં ધરે,
 મર્યાદ ન તજે મહાનજનની ધર્મ પ્યારો જે કરે;
 પ્રિય વાક્ય ખોલે ધિરજ ચિત હમેશ જે નર સાચવે,
 સો કુલિનમાં પણ એ પુરુષ વધતો ગણાશે સદુ સ્થજે. ૧૦૧
 જાણે કરેલું કામ સરવે ધર્મ શુદ્ધ ચિતમાં વસે,
 છે સત્યવાદી ન નીચ મન, દે ભક્તી, ચિતમાં ભાવજે;
 દ્રઢતાથી ઇંદ્રી વશ કરે, એકજ સ્થિતીમાં નિત રહી,
 એવા સુમિત્ર તણો કદાપી લાગ જરિ કર્યો નહિ. ૧૦૨
 ઉત્પન કરેલ અધર્મથી ધન નાશ જગમાં થાય છે,
 એથી સજન એવી રીતે રણતાં ચિતે શરમાય છે;
 યુદ્ધિયિ દ્રઢ નિશ્ચય કરીને અર્થનું સાધન કરે,
 એ પુરુષ આ અવની વિષે સાચો સદાચારી ઠરે. ૧૦૩
 જે જન વચન મન કર્મથી કર્યું કામ વીચારે સદા,
 એ મનુષ્યની અવની વિષે ટળિ જાય સધળી આપદા;
 મન વચન કર્મ કરે હમેશાં નાશ ચિત્ત વિકારનો.
 કલ્યાણકારી માર્ગએ સૃષ્ટિ વિષે છે સજ્જનો, ૧૦૪
 મૃત્યુ પછી પરલોક સુખ ધનિજન; અધર્મો, લહે નહીં,
 ધન કાજ વેઠું દુઃખ દીક્ર તે યાદ આવે ચિત મહીં;
 જંગલ મહીં કોતર મહિં સહિ માર ખુણે મેળવ્યું,
 સહિ ટાઢ તડકો નિત્ય ભટક્યો છોડવું ના ચિત ગમ્યું. ૧૦૫
 ધરી શસ્ત્ર કર નરધિર પુરુષપર નજર કરિ કદિ મારવા;
 ભય છે ન આત્મામાં સહુલય, પ્રલય તે ચિત વા નવા.
 મોટાઇ નિમઢ ઇન્દ્રિયો ઉદ્યોગિ દક્ષ ધિરજ ચિતે. ૧૦૬
 છે સ્મરણ વધુ, વર્તે વખત, મોટાઇ પામે આ જગે.
 જેમાં અતીશય લાભ પણ આપે અવર્મેથી ભર્યું;

- બહુ દુઃખથી પામ્યો પરાજય, અર્થ શિવ, મન ઉતર્યું;
 માને મને સુખ મહિ વિષે, કરિ ત્યાગ તેવા કાર્યનો,
 અહીં જેમ રાજ કાંચળી તજિ, તેમ રાજ તે થતો. ૧૦૭
- છાપ્યા કરે જે અવરની તે મૃત્યુ સ્થાન ગણાય છે,
 વધુ બોલવું હદ છોડીને, લક્ષ્મી વિનાશ થતો દિસે;
 શેવા ન કરતો ગુર તણી કરતો ઉતાવળ પદનમાં,
 વિદ્વાનનું અભિમાન ધારે, શત્રૂ તણુ વિદ્યા તણી. ૧૦૮
- સુખ છૂછનારે ત્યાગ વિદ્યાનો સદા કરવો પડે,
 વિદ્વાનને વિદ્યાર્થી હાલતમાં ન સૂખો સાંપડે;
 અગ્ની ન કાષ્ઠથી તૃપ્ત થાતો નિધિ ન તૃપ્ત નદિ થકી,
 મૃત્યુ ન પ્રાણિથી તૃપ્ત થાતું, દુષ્ટ સ્ત્રી પુરુષો થકી. ૧૦૯
- સુખ દુઃખ આપ અનિત્ય છે ભોક્તા ધરમને આતમા,
 છે નિત્ય, ત્યાગ અનિત્યનો, ચિત નિત ધરે પરમાત્મા;
 સંતુષ્ટ રે' માની ચિદ્રાત્મા એજ લાભ વડો દિસે,
 "જ્ઞાની સકળ સુખમય જીવે અજ્ઞાનિ અવગુણ પેખશે. ૧૧૦

ઉપખતી છંદ.

- દરે પડ્યો ઉદર સર્પ ખાય, ઉદ્યોગ વિના તૃપ્તી જણાય;
 પ્રવાસ વીના દિજ રાજ જે છે, એને મહી ઉદરમાં ધરે છે. ૧
- શત્રૂ અને સ્નેહિ સલાહકાર, આજીવિકા જે નર આપનાર;
 પરાધ વૃત્તિ થકી જીવનાર, જશે બધાં જ્યાં તૃપ્તી જનાર. ૨
- જો પાંચ જ્ઞાનેદ્રિ વિષેથી એક, રોગે કરી નિર્મળ થાય છેક;
 તો બુદ્ધિ પામે ક્ષય જાણુ ભાષ, પખાલ ફાટે જગ રે' ન કાંઈ. ૩
- આલસ્ય નિદ્રા ભય ને સંક્રોષ, ધિમાશ ધંધા મહિં નર્મ યોગ;
 એ દોષ સારૂ છછનાર ચિત્તે, તજીથિ સુખી નિત્યે રે'જ પોતે. ૪
- યોજ્જેલ કમો સિદ્ધ થાય માટે, વિચાર પેલો કરવો સુવાટે;
 નિશ્ચાર્ય ધારી શરૂઆત સારી, ડાહ્યા જનો નિત્ય કરે વિચારી. ૫
- સુસાધનો નેષ કરે વિચાર, થશે પુરૂં કે બગડે લગાર;
 ઉદ્યોગ સારો નર ધૈર્યવાન, તપાસી પ્રારંભ કરે સુકામ. ૬
- જે રૂપના સ્થાનનું શૌર્ય જાણુ, આઆદિના વિત્ત તણી પ્રમાણુ;
 સૈનાનું ના શૌર્ય ચિતે વિચારે, એ રાય ના રાજ્ય કરે લગારે. ૭
- પ્રસન્ન રાજ કદિ થાય તો શું, કદાપિ કોધે ઉભરાય તો શું; ૮

- પ્રજા ન એરો નૃપ જોઇ હોસે, ન શંક સ્વામી જપમ નારિ ઇચ્છે. ૯
- મૃગો ધરે પારધિનોજ ત્રાસ, એ રીત નૃપથી જન રે' ઉદાસ;
- કદાપિ પૃથ્વી પતિ હોય રાય, છતાં પજો નાશ જરૂર થાય. ૯
- અનીતિથી જો કદિ રાય ચાલે, પિડે પ્રજાને કદિ તે કુચાલે;
- પજો વડું રાજ્ય વીંખાઇ જાય, વાયુ થકી વાદળ નાશ થાય. ૧૦
- જેણે નથી ઇંદ્રિ જીતી કદાપી, તેને શુભાશુભનું ભાન કયાંથી;
- અશુભને શુભ સમાન જાણે, એ સુખને દુઃખ સમું પ્રમાણે ૧૧
- ખાધેલનો સ્વાદ અક્ષબ્ય પ્રાપ્તી, છે વર્તમાને સ્થિર રે' કશાથી;
- ન શકિત તેની અતિ બેદ જુદી, ન અંત સારો નકિ નાશ એથી. ૧૨
- જેની કનેથી નિત વિત્ત પામે, બોલે મધુરં વણિ સાંપ આપે;
- વિચાર દે ગોદવિ તેજ પ્યારો, લાગે, સદા અન્ય ગણે અકારો. ૧૩
- ખીજા પરે જે અપરાધ મૂકે, દેખી દુખી અન્ય વસેલ સૂમે;
- એ વર્તી જે નર વત્તનાર, સદા ગણો વેર વધારનાર. ૧૪
- જેને દિદાથી સુખ છે ન લેશ, સહવાસથી છે ભયને કલેશ;
- તેવા જનો પાસથિ લેવું દેવું, હમેશ જાણો ભયથી ભરેલું. ૧૫
- સંબંધિથી સંપ સદા તજાવે, જે અર્થ સાધી દુર થાય બાવે;
- પાપી વૃત્તિને શક્તાઇ કામે, તે સાથ વસતા સુખ કોણુ પામે? ૧૬
- આ લોકમાં ઉત્તમ ચાલવામાં, પામે વધુ જ્ઞાતિયિ માન, બહાલા;
- જ્ઞાતિ દુરાચારિ તણી પ્રતિષ્ઠા, હમેશ તોડે, અપમાન નિષા. ૧૭
- ધીમાન જુદીથી કરી પરિક્ષા, સ્થીતી અતે ઉત્પતિની નીરિક્ષા;
- કીર્તી સુણીને જનની અપાર, મૈત્રી કરી સુખ ભહે અપાર. ૧૮
- વિદ્વાન સેવા કરનાર ધર્મી, સુમિત્ર સુભેચ્છક મિષ્ટ વાદી;
- સંબંધિ સાથે વણિ સત્યબાધી, ધીમાન ના દૂર કરો કનેથી. ૧૯
- નહારા યશે નમ્રતા નાશ પામે, પરાક્રમે નાશ અનર્થ પામે;
- કોધે થકી શાંતિ સદા તજાય, કુટેવ શુભા ચરણે વિદાય. ૨૦
- કરેલ ઉપકાર ન જાણનારો, કુપ્યુદ્ધિ ને દુષ્ટ સ્વભાવવાળો;
- તજ જવો મિત્ર થવું વિમૂખ, લોકેલ દૂરો ખડથી અનૂપ. ૨૧
- દુર્બુદ્ધિવાળો વણિ મુખે જાતે, કોધી અધર્મી જન હોય આપે,
- ધીમાન તેથી નવ સ્નેહ રાખે, આપે રહે દૂર, ન સ્નેહી બાખે. ૨૨
- મૃત્યુયિ મોટું થવું ઇંદ્રિ જીત, કરી પ્રયાસે કદિ રોષનું ચીત;

- તે અર્થ માટે અવળું બનેનો, માને મને દેવ અનિષ્ટ એતો. ૨૩
- પ્રાણી પિડા ના કરતા લગાર, સ્વભાવ સિંચે ધરતા ક્ષમાય;
પામે સદા મીત્ર મહાન માન, આયુષ્ય વૃદ્ધી વધતા ધિમાન. ૨૪
- આપત્તિને જે અટકાવિ જાણે, છતાં કદી આવી, ન દુઃખ આણે;
“અનૂભવો કામ થયેલ તેનો, એ અર્થમાં ના હડતો, ઠરેલો. ૨૫
- સૌ કામના ત્યાગિ સુસંત સેવા, કરે અભીમાન ન માન લેવા;
શક્તી પ્રમાણે કરિ કામ રાજ, થાશે યશસ્વી નર પુરું પામી. ૨૬
- ક્રોધે કરી લક્ષિમ હણાય જેમ, આશા ધિરે લોભધિ કિર્તિ તેમ;
પાળ્યા વિનાનાં પશુઓ મરે છે, સહુ નાશ ક્રોધી દિનતો કરે છે. ૨૭

ભૂજંગી છંદ-

- રસે જે ભળ્યું વિષ તે એક મારે, વધૂ શસ્ત્ર શરા તણું ના ત્રિહારે;
કુટે જે કદી રાજ્ય કેરો પ્રધાન, પ્રગ્ન સોત રાજ તણો જન્ય ધાણુ, ૧
- વિના સ્વાદનું અંન ખાતા ગરીબો, કરે ભૂખ ભારે મહીં સ્વાદ ઉભો;
ધનીને ન ભાવે રૂડાં ખાનપાન, નથી લાગતી ભૂખ એને નિદાન, ૨
- મરે દીન આજીવિકાને બચેથી, દયાતી રહે મધ્ય પંકિત મુવેથી;
લઘુમાનથી શ્રેષ્ઠ નિત્યે ડરે છે, બધા સૃષ્ટિમાં એમ ખીતા વસે છે. ૩
- મદીરા થકી જે મદોન્મત થાય, વધૂ એથિ ઐશ્વર્યતાથી જણાય;
છકી જન્ય પાપી નહી વાર લાગે, થશે પાંશરૂં સર્વ દારિદ્ર આંવે- ૪
- નહીં નીમમાં ઇંદ્રિયે રાખી જાણે, અતી દુખ પામે જીનીને જગે તે
ખિજાને મહા કટ એથી પડે છે, અંદોથીજ નક્ષત્ર પીડા ખમે છે. ૫
- નથી પંચ વીકાર જેણે જિતેલા, પડે તેહને પેટલા દુઃખ કેરા;
વધીને દુષ્ટો દેહને તો દહે છે, શશી જેમ ઐ શુક્લપક્ષે વધે છે. ૬
- જિતી જે નહિં આપનું મન જાણે, ચિતે ઇંદ્રિયો જીતવાનું વિચારે;
સશે ઈંદ્રિયેના શુણે તે સંદોષ, રહે કામને ક્રોધ લોભાદ દોષ. ૭
- કરો ધર્મને અર્થનો ત્યાગ આપે, વસે ઇંદ્રિયોને રહી વર્તેતો જે,
નકી તેહની રીક્ષિતો નાશ થાશે, કુટી કોડિ રેંશ નહીં એક પાસે. ૮
- અર્થેમો અધર્મો કહુ બોક્ષનોરો, સદા બુદ્ધિહીણો બહુ ક્રોધવાળો,
કુકર્મો બની નીચ કામો કરે છે, અનર્થો સદા એ પરે ઉતરે છે. ૯
- ધરેંધીર શાંતી દયા દીવ માંહીં, પવિત્રાઈ ધારે વહે શબ વાણી;
તજે મિત્રનો દ્રોહ ઇંદ્રી જિતે જે, રમાને વશ્યાનાં દિસે ચિન્હ તે તે. ૧૦

શિશુને ન આપે જરી, આપ ખાતો, કૃતધની બની લાજ છોડી રિખાતો;
સદા પાપમાં ચિત્તના બંધુ હીત, થશે આખરે દુઃખવાળો ખચીત. ૧૧
સદોપી છતાં આપ સાચો બને છે સદા અંગના દાસને છેલ્લે દે છે;
કરેલો બલો ગૂણ જેથી ભુલાતો, મહા વ્યાધિથી રોજ એતો રિખાતો. ૧૨

ઉપેન્દ્રવજ્રા છંદ.

શરીરમાં સોંસરં આણુ જાય, કદાપિ ખેંચી કરેથી કદામ;
પ્રવેશ વાણીરૂપિ આણુનો જે, ન કાઢતાં નીકળવા તણો તે. ૧
યુવાન નારી પચવેલું અન્ન, શુરો જિતેલો રણ રાખિ રંગ;
તપસ્વી જે તત્ત્વગૃહી બનેલો, વખાણુ પાત્રે જન ચાર એતો. ૨
કઠોર બેલે બહુ દ્વેષ રાખે, કરે બધે વૈર ન નમ્ર બાખે;
ધરે અતિશે શઠતાઈ નિત્યે, રહે દુઃખી કાળ અનંત વીતે. ૩
ખુદ્ધિવડે સહુ ભય નાશ થાય, તપેથિ સારા ગુરને પમાય;
ગૂઝનિ સેવા થકિ જ્ઞાન પ્રાપ્ત, અને સદા યોગથિ થાય શાંતી. ૪
પરોપકારે પુનઃજન થાય, વિજ્ઞાનથી વેદ મદ સુણાય;
થયા દિસે સુકત બને જણા આ, ન રાગચિત્તે નહિ દ્વેષ બ્યાં બ્યાં. ૫
બણેલ યોધ્ધો શુભ કાર્યકારી, કરે સદા જે તપ યોગ ધારી;
પૂરં કરેથી ફળ તેનું પામે, અપુણ્યતાથી નવ લાભ જામે. ૬
પર્યંક પોઠે નહિ નોંદ આલે, સુનારિમાં ના ચિત્ત તે લગાલે;
સ્ત્રી કરે ખૂશ નહીં લગારે, સંસાર ત્યાગે, સુખ જે વિચારે. ૭
સ્વજ્ઞાતિનો ભેદ ચિત્તે વિચારે, ન જે કુળાચાર પ્રીતેથિ પાળે;
સુકિર્તિને સુખ અને શુશાંતી, મળે ન બેઠી ચિત્તને કદાપી. ૮

વસંતતિલકા વૃત્ત.

જે દેશ ચાલ વળિ કાળ તપાસનારો,
જાતી સ્વધર્મ ઉંચ નીચજ જાણનારો;
બ્યાં જાય ત્યાં ઉપરિ સજ્જનનો બને છે,
તેને સુપાત્ર જગનાં જન તો વદે છે. ૧
જે દંભ, માહ, મદ, દ્રેશ, અને કુકામ,
ચાડી, લગાઇ, જન દુષ્ટનું લે ન નામ;
બૌ વૈર કે દિ ન કરે નહિ મઘપાન,
તેને સુખુદ્ધિજનમાં ગણવો પ્રધાન. ૨

- જે દાન, મોહ, કુગદેવ તણી સુપૂજા,
આલે સુનીતિ થકી દુર્ગુણ દૂર બીજા;
પાપો સદા દૂર કરી શુભ વૃત્તિ રાખે,
સૌ દેવ એ મનુષ્યને બહુ માન આપે. ૩
- વીવા સમાન જન સાથ કરી ખુશી રે,
મૈત્રી સમાન જનથી વ્યહવાર રાખે;
ત્યાગી વિવાદ ગુણિને ઘણું માન આપે,
એ જન આ જગતમાં અતિ માન પામે. ૪
- આશ્રીતને દધ પછી નિત આપ ખાય,
જે કામ ખુબ કરિને ઉંઘવા ચઢાય;
શત્રુનિ ભાગણિ પૂરી કરતો સુહર્ષે,
એ પુર્વેને ન કદિ પાપ જરાય સ્પર્શે. ૫
- જેની કીયા શુભ અશુભ ન કોઇ બાણે,
બહુર આપ ન કરે કદિ કોઇ ટાણે;
વીચાર ગુપ્ત ચિત્ત કામ વિષે લગાડે,
તેનું ન કામ બગડે કદિ કોઇ કાળે. ૬
- સારું થવા અવરતું સુપ્રયાસ પારે,
જે મિટ વાક્ય શુભ ચિત્ત થકી ઉચારે;
આપે સુમાન જનને ભડ જ્ઞાતિ માંડી,
એ છે મણી સમ સદા ત્રણુલોક માંડી. ૭
- જેનાથિ કામ કદિ કોનું થયું નહારું,
નિત્યે લબ્ય ચિત્તમાં ગણિને નકારું;
એ થાય છે ભવિષ્ય માંહિ પ્રતાપવાન,
એનું સુતેજ પરખાય રવી સમાન. ૮

છંદ્રવંશ છંદ.

બાણે કરીને વપુને વિંધેલું, કાપેલ ફૂલાડિથિ વનં વેલું;
સાળું થશે એ ફડ વાક્ય મારે, વીંધેલ છાતી નદવા સમારે. ૧

જુલણા છંદ.

ઝોર ઝોરી મદોન્મત્ત કનેથી કરે, રોગિ પામેથિ દ્રવ્ય વૈદ લે છે,
વિષથિ પુરોથિ જીવેછ વારાંગના, ગોર યજમાન દરથી ઝેડે છે;

સત્તુ જીતી જિવે રાય નિષ્કંટકે, રાય પ્રીતીધિ પાંડત પાળે,
એ છ જણુ જીવતા વૃતિ ગૃહિ અવરની, એ મહીં છે ન શક કોષ કાળે. ૧
ગુરૂની પાસે બળેશો દશે શિષ્યને, પુત્ર પરણ્યા પછી નીજ માતા,
રતિ પછી સ્ત્રી પતી, અર્થ સરવા પછી અર્થી જન ચિત્તમાંહી ન ચા'તા;
જળ તણો પાર કરતાંજ નાવીકને, રોગિ સાજો થતાં દૈદ જનને,
એ છયે જણુ ભુતી જન્ય કાર્યો થતાં, આપનું શુભ કરનાર જનને. ૨
નારિ સંગ જૂગડું મલ શીકારને, દુષ્ટ ભાષણુ બલું જાણિ બણવું,
મદ્દતને કરવું શાસન અને એહને, મૂખથી કટુ જરા વચન વદવું;
દ્રવ્ય અન્યાયથી ધરવું નિજ ગૃહ વિષે, સાત એ દોષ છે ધરજવાના,
રાજગૃહ ઉંધું મુળમાંથિ એથી વળે, સજનને દોષ ઝટ દુર કરવા. ૩

છરખા.

જેને પોતા તણો, ચિત્તમાં હરનિશ ધાર્યો,
દિન જાણીને પ્રેમ, અધિક જે જન પર આણ્યો,
જે નિજ સેવા કરે, રહે સુખ દુખમાં સાથે,
હું છું આપનો દાસ, આપ ગાળે મુજ માથે,
એવાં વચનો વદનારને, નવ સંકટમાં ત્યાગવો,
નિજ પ્રાણુ જતાં પણ એ પુરવને, શરણે નિત્ય રાખવો. ૧
ખુદ્દીહીનની સાથ, વાત કો દી નવ કરવી,
સંકટમાં નાકેલ, પ્રીત તેની પરહરવી,
વિચારહિન નર હોય, તેનિ સાથે નવ વસવું,
કામ મોહું કરનાર, એથિ અગગા નિત ખસવું,
એ વિચાર કરિને વિશ્વમાં, કામ કોડ ધારી કરે,
તો પડિત તેને સકળ જન, હેયે હોંશ ધરી ગણે. ૨
ધાર્યું કારજ થાય, શરિર સુખી રોજ રહે છે,
સ્ત્રી સાથે બહુ સ્નેહ, મિટ સુખ વેણુ વહે છે,
પતી પત્ની ખુશ રહે, પુત્ર વશ રે' પોતાને,
અર્થ પ્રાપ્ત અતિ થાય, મેળવી જે વિદાને,
વળિ માન મહીપતિનું મળે, કીર્તી જગમાં ઉછળે,
તો સુખમાં શી ન્યુનતા, સ્વર્ગે એ શાથી મળે ?
શરીર હોય આરોગ્ય, નહીં દમડીનું દેવું,
દેશાટન નવ જવું, રોજ સુખિ ધરમાં રે'વું.

મરસ મનુષ્યનો સંગ, ઉપજ છે ખરવ્ય પ્રમાણે,
રહેવું આપ અવાસ, ભય ન કોનો ચિત આણે,
વળિ સ્વતંત્રતા સચવાય છે, સુખકારક એ સહુ સદા,
એ સર્વે એક સ્થળે મળે, તો જનને શી આપદા. ૪

મિત્ર સમાગમ થાય, વધુ વિતતું નિત રગવું;
પુત્ર સપુત્રજ હોય, સ્ત્રીનું સુખ પુરણ મગવું.
સમય સચક બોલવું, કુટુંબે વધે વડાઈ,
દાચ્છીત વસ્તુ મળે, મહત જનરે' ગુણગામ્ન;
એ આઠે સુખ છે જોડને, એને હર્ષ દિસે અતિ,
ખરો સુખી એ ખત્રકમાં, દુખ નહિ જેને દિલ રતી. ૫
વધુ નવ દરે વિદેશ, દુરાચાર્યિ દિલ ડરતો,
પરસ્ત્રીનો કોવાર, સ્પર્ષ જે નર નરિ કરતો;
સંગ કૃશંગ ન કરે, ઉરે અભિમાન ન ધારે,
ચોરી ચહે ન ચીત, કદ વચનો ન ઉચારે,
વળી મઘપાન કોઈ ન કરે, દુર્ગુણથી ડરતો રહે,
એવા ટેકીલા મનુષ્યને, સુખિયો જન જગનાં કહે. ૬

ક્રોધ કદી નવ કરે, સાંતિ ચિતમાંહિ રાખે;
ધર્મ અર્થ કામનું તત્ત્વ જાણે, નવ આખે,
મિત્ર સાથ અર્થની, ખુદ્ધિ કેદી નવ ધારે.
તિરસ્કાર કો કરે તો ન કદુ વચન ઉચારે,
વળિ માન ક્રોધ આખે કદી; કો જન અપમાનજ કરે;
તોપણુ નવ ક્રોધ કરે કદી, તેને સુખિયો જન બાણે. ૭
સકળ ઉપર સમદ્રષ્ટિ, નહીં કો ઓછું વધારે;
સર્વ તણી ચિતમાંહિ, દયા વધતી નિજ ધારે.
દે નહિ દિનને દુઃખ, સૂખ કરવા ચિત ધારે,
વદે ન વધુ કોવાર, કામ સમ શબ્દ ઉચારે;
વળી સારો કે નરતો કહે, જનો, ન અંતર જે ધરે,
એવો નર જે જે સ્થળ જશે, ત્યાં સારો યશ મેળવે. ૮
અદેખાઈજે જન, કદી કોનો નથી કરતો,
ગરિબ ઉપર હમેશ, દયા દિલમાંરે' ધરતો;

ગમ્મ ઉપર બળ કદી, 'નહી આપે બતલાવે,
 બગાડ કેનો કરી, ચિત્ત ફેગટ ન ફૂલાવે,
 વળી કંઠણુ બાણિ કદિ દામને, પડતું ન મૂકે પણુ કરે,
 એ મનુષ્ય માન પામે અતિ જે જે સ્થળમાં સંચરે. ૯
 એક નારિથી અધિક, નારિ જે પરણે છે નર,
 એક માનિતી થાય, ખીજી અણુમાની રે' ધર,
 જુગારમાં જન જેહ, હારિ પુરતું દુખ પામે,
 માર અસહ્યથી અંગ, દુઃખ અદકું જ્યમ જામે,
 એથી વધતું દુખ વિશ્વમાં, અન્યાયે જે ઉચરે,
 એને તનમાં થાતું સદા, એવું મહાન જનો કહે. ૧૦
 ખાંધી મૂડયો હોય, પુરષને મહાન નગરમાં,
 તેને જે દુખ થાય જન્ય વર્ણુ ન કથનમાં,
 મુસાફરીમાં હોય, રાતમાં રખડે ભૂખે,
 વધુ વિશ્વમાં દુખ, શત્રુ કેડો નર મૂકે,
 એથી પણ વધતું દુખ દિસે, જે બોલે જૂઠું જગે,
 જૂઠી સાક્ષી પુરનારને એથી દુઃખ વધુ દિસે. ૧૧
 મદિરાનો પીનાર, કલેશ ઝાઝો કરનારો,
 વૈર ધણુ જણુ સાથ, નારિ નર છોડવનારો,
 માતિ માંહિ તકરાર, દ્વેષ નૃપતીની સાથે,
 નર નારીમાં દેશ, કરાવે વસિ સંગાતે,
 વળિ ચાડી ખાવી સર્વની, નીંદા કરથી પ્રીતથી,
 ડાહ્યા જનને તજવાં ધટે, વિચાર કરિને ચીતથી. ૧૨
 હાથ તણો જોનાર, વણિક જે ઓણું તોળે,
 જુગારિ જે જગમાંય, ધૂતને જૂઠું બોલે,
 વિવેક હીણો વૈદ, શત્રુ જે પોતા કેરા,
 હોય મિત્ર પણ દિસે, દુરાચારે દૂભેલા,
 એ સર્વેને કો દિને, સાક્ષીમાં નવ રાખવા,
 કદિ હોય સ્નેહ તે સાથ પણ, ચિત્ત વિચારી ત્યાગવા. ૧૩
 ધર બાળે વિખ દિયે, અપર નરથી ઉપજેલો,
 ગર્ભપાતની દવા, તણો વિક્રય કરનારો,

શસ્ત્ર તણે મજનર, ચાડિ ખીજની ખાતો,
 મિત્ર દ્રોહ જે કરે, પરભીમાં લપટાતો,
 બાળકને હણનાર, ગુરુ સેજે પગ મૂકે,
 દિગ્ગજ થઇ મદિરા પિયે, દુખી, દુખિ કરે ન ચૂકે,
 વિશ્વાસીની ધાત, કરે નસ્તિક નર જે છે,
 વેદ ઉપર વિશ્વાસ, નહિં નિંદાજ કરે છે.
 આવે જો અધિકાર, બળાત્કારે ધન લઈ લે,
 દુષ્ટ આચરણ ધરે, શરણ આવે તો હણિ દે,
 ફર કાળજ્યા તણે, એટલા જન આ જગમાં,
 બ્રહ્મદલારા ગણે, ફરે પાપી સમજનમાં,
 તાપણિયી તન રૂપ, જરૂર જોતાંજ જગ્યાશે,
 વૃત વડે વિશ્વમાં, ધર્મવાળા જન થાશે,
 વ્યસવારેથી નિત્ય, શ્રેષ્ઠતા ચિત્ત સમજાતી,
 સંકટ સમયે સદા, ખરી ધીરજ પરખાતી,
 વળિ ભય વેળા શુરવીરનું, શર પ્રકાશિત થાય છે,
 ત્યમ આપત્તિમાં અવનિમાં, મિત્ર સ્વરૂપ સમજાય છે. ૧૪
 જરા રૂપને હણે, હણે આશા ધીરજને,
 મૃત્યુ પ્રાણિને હણે, હણે છે દ્રેશ ધરમને,
 ક્રોધ લક્ષ્મિને હણે, દુષ્ટ શેવા શિળતાને,
 કામ હરે લાજને, જગતમાં હરકોઇ બાને,
 પણ અભિમાને આ અવનીમાં, નાશ સકળનો થાય છે,
 ગુણ એક એક અવગુણ થકી, હરેક રિતે હણાય છે. ૧૫
 બુદ્ધિ અધિક ચિત વસે, કુલિનતા શમતા છાજે,
 ઇદ્રી નિમ્મહી થઇ, શાસ્ત્ર સાંભળિને રાચે,
 થોડું બોલે મૂખ, પરાક્રમ ઉપર પ્રીતી,
 ગમ્મ સમુ' દે દાન, ગૂણ જાણે શુભ પ્રીતી,
 એ આઠ ગુણે જે પુરૂષમાં પ્રતિ દિન દીસે શોભતા,
 એવા જનના સતસંગથી, આપ વિષે ગુણ રે' વડા. ૧૬
 ચિત જેનું નવ સ્થીર, કપટ ઝાઝું અંતરમાં,
 હદ્રી વશ જે વીર, સ્વાર્થ વિણ કંઈ ન નજરમાં,

પાસે હોયે ચીજ, સ્વાર્થ વિણુ જરી ન નિરખે,
તળાવ જળવિણુ જેમ, હંસ નવ જોતાં હરખે,
વળિ અણુચિંતવ્યો કોપજ કરે, પ્રસન્ન દારણવિણુ ધરે,
જ્યમ આકાશે વાદળ ચડે, નીચ લક્ષણો એ હશે. ૧૭

વૃધતા હણે સ્વરૂપ, ધિરજને આશ હણે છે,
મૃત્યુ પ્રાણને હણે, ધર્મથી દ્વેશ ઘટે છે,
લાજ નાશ કામથી, સદાચારો નિચ સેવે,
હણાય લક્ષિમ હમેશ, ક્રોધને કારણુ દેવે,
એ સદ્ વસ્તુ અદેકથી, હણાય છે હરનિશ જુગે,
પણુ અભિમાનીનું અવનીમાં, તમામ નાશ થયું ગણો. ૧૮
વિશ્વાસે ઘર માંડી, વસી ઘરનાર બગાડે,

ગુરુ શર્યા પર આપ, ખાય મૂક્યાનું ધારે,
કૌંચ વરણુ છે આપ, નીચ નારીને સ્પર્ષે,
વિપ્ર ક્ષત્રિ ને વૈશ, છતાં, મદિરા લે હર્ષે,
વળિ વલિથી રહિ વેગજો, કામ કરાવે વડિલને,
જે અવર તણી આજીવિકા, છેડી માને સુખ મને. ૧૯
વિપ્ર પાસ ચાકરી, કરાવે ચિત્ત ન વિચારે,
શરણુ આવે સદા, હણ્યાનું તેને ધારે,
એ કામો કરનાર, વડા પાપી જગ જાણે,
દ્વિજ હત્યારા સમા, પાપિ એ અંતર આણે,
વળિ એ પાપીના સંગમાં, વસવાથી પાપી બને,
પ્રાશ્રિત તેને કર્યું પડે, એવું વેદ શ્રુતી બણે. ૨૦

પાળે ગુરુનું વાક્ય, ન્યાય વીચારી વરતે,
છાંડેલું નવ ખાય, ધાત ન કરે કો જનને,
અનર્થ આપ ન કરે, કયો ઉપધાર પીછાને,
સત્ય અને પ્રિય વાક્ય, અહરનિશ મુખ ઉચારે,
વળિ દેવ વિપ્ર અતિથી તરી, શેવા સ્તેહ ધરી કરે,
એ ભડનર આ અવની વિષે, સ્વર્ગ સમોવડ થઈ દરે. ૨૧
લાજવાન જે રાય, નારિ જે છે વ્યભિચારી,
ચાકર વૃષ્ટિ તણો, આપનો પુત્ર વિચારી,

બ્રાત આપણો હોય, વીધવા સ્ત્રી સુત નાનો,
સૈનાઝિવિકા હિપર, જે પુરૂષ છે જિવનારો,
વાળ તુપે ત્રિવો અધિકાર હરી, એવા દશ સાથે જરી,
વિતનો વ્યહવાર ન રાખયો, સંગત કર ઝટપટ પરી. ૨૨

અકરમી હોયે આપર, ખુબ જગમાં ખાનારો,
દૂષિ તણી દિલ છાપ, કર્મ કૂળ કરનારો,
ધાતક દિલનો ધણો, દયા નહિ જરિ અંતરમાં,
દેશ કાળની ગતી. જરી જનશે નહિ મનમાં,
વળિ વેશ નહારો ધારિને, જે નર દુક્રુડ થઇ ફરે,
એવા નરને સમજૂ કદી, લાવે નહિં ધર અંગજો. ૨૩

આવે રાજજન ધેર, પ્રથમ આસન શુભ દેવું,
જળ લાવી શુભ પેર, ઘોષ પગને જળ પીવું,
સ્થિતિ આપની હોય, તે મુજબ માન દધને,
સમાચાર હર કોઇ, પૂછવા પાસે જઇને,
પછિ ધિર પુરૂષે મિજબાનને, ગળ સમું ભોજન દધ;
સદા તૃપ્ત કરવો ઘટે, અતિથિ આવ્યો ધરમહીં. ૨૪

અતિથી આવે ધેર, જે ન જળ આપે તેનો,
પુત્રે ન મધુ પર્કથી, ના વહે મીઠાં વેણો,
ધરી કપણતા કાય, આડું જેતો આપેથી,
કરે નહીં સતકાર, અતિથી ને જાતેથી,
તો જગમાં તેનું જીવવું, નિષ્કળ નકી મનાય છે,
સત પુરૂષો તણે મુખે સદા, વાણી એવી સુણાય છે. ૨૫

વૈદ શસ્ત્ર સજનાર, બ્રહ્મચર્ય ન જે પાળે,
ચોર કુર મવપી, બાળ હત્યા ચિત ધારે,
સૈન્યા જિવિકા થકી, જીવતો નર જગમાંહીં,
વેદ શીક્યો થાય, ચિત શંકા નહિ કાંઇ,
એ નરમાંથી નર કોઇને, પાણી પણુ દેવું ન ઘટે,
પણુ ભોજન દેવું બાવથી, આવે જે કદિ અવસરે. ૨૬

રીસ હ્રદયમાં નહીં, લોહ કાંચન સમ જાણે,
શોક જરી ન શરીર, સંધી વિચલ મન નાણે,

નીંદા સ્તૂતી ઉભય, થકી વીરક્ત રહેજે,
 બહાલું નવ કો વધૂ, નહીં કો દવડું દીસે,
 એ સરવે ચિતથી ત્યાગીને, રહે રૂડેરા રંગમાં,
 એવા બિશુકને સર્વદા, આપો જનો ઉમંગમાં. ૨૭
 ખરી પડેલાં પત્ર, કંદમુગ ફળ નિત ખાઇ,
 રહે રંગમાં સદા, રૂડી રીતે ન નવાઇ,
 આપ આતમા સદા, નિયમમાં જે નર રાખે,
 યગ્ન યાગમાં કુશળ, રહે કદિ વનને વાસે,
 એવા નરને આ અવનિમાં, પુરો તપસ્વિ પ્રમાણુવો,
 સહુ અતિથી માંહી શ્રેષ્ઠ નર, હરનિશ તેને જાણુવો. ૨૮

લલ્લુ સહસ્રી.

દોહરા.

ઠગ જનના વિશ્વાસથી, ગણા ઠોકર ખાય;
 પ્રથમ મેળવે મન પધ્ધી, ઘર લુટી લઇ જાય. ૧
 ઉપરથી સારું કહે, અંતર દ્વેષ અપાર;
 એવા ઠગ ઠાકોરને, કર જગમાંહિ જીહાર. ૨
 શુભ નવ નિપજે દુષ્ટથી, કરશે કોટી ઉપાય;
 વિષ ભક્ષણ કરિ કો દિવસ, અમર મનુષ્ય નવ થાય. ૩
 નિજ ગુણ તજે ન જગતમાં, બલે ગમે તે થાય;
 હસ્તી સંગે બાંધતાં, ખર લોટણ ન ભુલાય. ૪
 મહત જનો દુષ્ણ ભોગવે, પણ નવ આણે ઉગ;
 સોખત વિણ સિંહ વન રહે, લોય તજે નહિ શર. ૫
 પરોપકારી દામમાં, પાછ ન ખરચે હાથ;
 રાંડોમાં લાખો દિયે, દુષ્ટ દૈસ્તની સાથ. ૬
 નીચ પુરૂષ ગુણને કદી, નાણે યાદ લગાર;
 કપૂત જૂલે તાત ગુણ, ઉલટો નિત લડનાર. ૭
 નિજ શુભ કરનારા તણું, શુભ કરવું શુભ ધર્મ;
 ઉલટો કૃતધન થઇ લડે, દુષ્ટ ન ધારે શર્મ. ૮
 સ્વામી કે નિજ શેઠને, પડયા દુખે દિઠેલ;

નાસે નહિ માથું જતાં, ઉંચ કુળમાં ઉપજેલ. ૯
 ડરમાં તું દુઃખ જોઈ દિલ, બ્રાત મને થા શાંત;
 દિવસ પછી પડિ રાત તે, રાત ન રે', નિઃબ્રાંત. ૧૦
 દુખ શાને તું દીવ ધર, સહુનો અહીં છે અંત;
 સુર્ય ચંદ્ર પણ સ્થિર ન નિન, તો શો ધરવો તંત. ૧૧
 મોઢે શુભ વદનાર પર, નવ ધરવો વિશ્વાસ;
 નહિ ધરમાં વાતો વડી, તો શું ધરવી આશ. ૧૨
 નામ પ્રમાણે શુણુ જગે, ભાગ્યે કદિ દેખાય;
 માણુક ચતુર હિરો છતાં, પાછ ન મૂક પમાય. ૧૩
 જુઓ શેઠ આ શહેરના, સઘજે મૂર્ખ મનાય;
 ગાળ બદલ દે ગાંઠિયા, ડા'પણુ જોઈ હરખાય. ૧૪
 સાંજે સો મળતાં છતાં, કરે સવારે સાઠ;
 શેઠ છતાં જાણે ન ગણિ, છોને બે શું ? આઠ. ૧૫
 લક્ષ્મી થકી વડાઈ ના, વિદ્યા થકી વડાઈ;
 ખીલી પેઢેરે લુગડાં, શો દે જવાબ બાઈ ? ૧૬
 જુઓ જગતમાં મૂંઝા, દે ન સત્યને દાન;
 છેતરિ લેતા મુરખ નર, અસત્યધારે તમામ. ૧૭
 નાનાથી ન બની શકે, મહત જેવું શુભ દામ;
 પતંગથી ન બની શકે, રંગી પ્રકાશ તમામ. ૧૮
 આપે છે પ્રભુ સકળને, જોઈએ તેવી જોડ;
 એક આંધળો આંખથી, બીજને પગ ખોડ. ૧૯
 શર, દાની, પુરવો ગયા, હવે નીચ આભાસ;
 રહ્યા બાકિના કોલસા, આગે બળ્યા અભાસ. ૨૦
 દયા આણિને દીન પર, દે ભોજન ધરે બાવ;
 અન્ન પ્રાપ્ત્યું તે નહિ ધરે, તુજ પર અતિ અભાવ. ૨૧
 તનુજ પાળિ મોટા કરે, ધરી હોંશ મા બાપ;
 વૃદ્ધ વયે રહે વેગજો, પુત્ર ન મળુ એ પાપ. ૨૨
 હોય ન ધરમાં પાછને, જરે ખરચી જશ આંધ;
 જશ બદલે જૂતી જડે, દેવામાં ફલાય. ૨૩
 મહત તણી ધર્મ કરે, દેખત લાભ ન થાય;

શ્વાન ભસે શશિના સમાં, શશિ શુ' નીચ કથાય ? ૨૪
 નીચ જને કદિ પ્રસૂતે, ગણ્યો ન લેખા માંય;
 ગધ્યો તજે કપુર તો, કપુર ન હલકો થાય. ૨૫
 નીચ નીચતા નહિ તજે, વસે ઉચને સંગ;
 કપુર સંગ હીંગ રહી, લે નહિ સંગ પ્રસંગ. ૨૬
 શુભ જન બોલે નહિ તદા, માન લડે ભરપૂર;
 ચડે ચાંદલો સ્ત્રી શિરે, પગમાં રહે તુપૂર. ૨૭
 ધાહડ કદિ ધોડી મરે, તોય કુલીન ન થાય;
 આક તાણું આકોલિયું, ફેરી કેમ કથાય. ૨૮
 નીચ જાતિ નિજ જાતને, જૂસે નહિ ભવ માંય;
 અમૃત આપો શ્વાનને, ભર્યા વિના ન સુહાય. ૨૯
 મોટા જનના સંગમાં, પદ પણ મોટું પમાય;
 પવન પ્રસંગે ધૂળ પણ, ઉડિ આકાશે જાય. ૩૦
 નીચ ચડે ઉચે તદા, હોય નીચ તે નીચ;
 ઉદધિ જળા ઉચું ચડી, વહે ઉદધિની વીચ. ૩૧
 કૂળ કદિયે જાતું નથી, કરેલ સુકૃત કામ;
 જો નહ' આપે મનુષ્ય પણ, ભુલિ ન જાશે રામ. ૩૨
 જીવ જતાં કાયા થકી, પડિ રહે જગ વ્યવહાર;
 નીજ ગાન રહે બંધ જટ, તુટે યંત્રનો તાર. ૩૩
 હંસ ઉડી જાવા પછી, સર શોભા ન લગાર;
 વેપારી ઉછળ્યા પછી, માન ન લહે બજાર. ૩૪
 સુખ કદુ ભાખે તે ગણો, હિતકારી મન માંય;
 કદુ ઔપધ પાયા વિના, જ્યમ વ્યાધી નવજાય. ૩૫
 સુખ તે દુખ રૂપ થાય છે, અંત સગવડની માંય;
 પામે સુખ સંસારમાં, મરતાં ચિત રહિ જાય. ૩૬
 સુખ કરને દુખ કર ગણો, આખર વખત પ્રમાણ;
 હશે ભોગ સુખ રૂપ તે, મરણે દુખનું ધામ. ૩૭
 હિરા હામ ન હાર તું ? કર્યું મુરખે મૂલ;
 જાહેર જવેરી હાથ તો, કો દિન મૂલ અમૂલ. ૩૮
 તારા ગુણ તારે સુખે, કદીન કરતો જાન;

ગુણુ અવગુણુ રૂપ થઇ જશે, પામિશ અતિ અપમાન. ૩૯
 હાથી હથ કબાડિને, ત્યાં સુધી ન તુજ મૂત;
 જમથ ભૂપના ભુવનમાં, પામિશ હિરા જૂલ. ૪૦
 હિરા શાને શોચ તું, પડી મુરખને સંગ;
 કો કાળે કીમત થશે, મળતાં મહત પ્રસંગ. ૪૧
 શોચ ન ચિતમાં ચતુર નર, વર્તુળ મૂરખ જોઇ;
 ખોદિ મટિથી અલગ કરી, હિરા પરખે રાઇ. ૪૨
 શ્રીમંત દે નહિ આશરો, તેથી ન પ્રગ્ન પિડાય;
 કિર્તિ ન હોય નશીમમાં, આશ્રય કેમ અપાય? ૪૩
 માન ન પામ્યો ચતુર નર, મળિયાં મુરખ અસંગ્ય;
 કરે શું? અંધો આરશી, બધિરે સુણે નહિ શંખ. ૪૪
 શરણુ તેહનું લીજિયે, અરિથી બળિયો હોય;
 વાઘ સાથ લડનારનું, શરણુ છછુંદર નહોય. ૪૫
 દુરજનને આશ્રય દિધે, પછી થાય પ્રતિદૂળ;
 જળ સિંચતાં બાવળ મૂળે, ફળ આપે છે શળ. ૪૬
 દૂલ્ય કરે ફાટયો ફરે, આખર થાય અમૂલ્ય;
 ફળ નવ આપે આખરો, ધરિને મોટાં ફૂલ. ૪૭
 સુપાત્રપણું કુપાત્રને, અંગે ગહે કુરુપ;
 જળધીમાં વરણાતું જળ, પડતાં જળધિ રૂપ. ૪૮
 કૃતધની પુરો ફૂલિશથી, જોતાં જગે જણાય;
 કુલીશથી જિવ જીવ પણુ, કૃતધનથી પીડાય. ૪૯
 માન શોધવા જહાનમાં, ખાન મળ્યાં અપમાન;
 મજે ન વિણુ આઘાત જગ, ખાન, માન, અપમાન. ૫૦
 સદગુણુ હાંકયા નવ રહે, જગમાં લાંબીવાર;
 આભે છાયો સુરજતે, આખર ઉઘડનાર. ૫૧
 લઘુથી કરી શકાયના, મોટા સાથે હોડ;
 વૃક્ષ સમાન ન થઇ શકે, કોદી છાળાં છોડ. ૫૨
 નીચો આપે વચન તે, કદી ન ખરું મનાય;
 જોમ જ્ઞાનના કોલનો, નહિ વિશ્વાસ કરાય. ૫૩
 દુષ્ટ પુરુષના મિલનથી, નિશ્ચય થાશે નાશ;

- જ્યમ સડી વચમાં જતાં, સોપારીનો વિનાશ. ૫૪
 જવેરી લઈ હીરા, તું કયમ, આંખો મૂરખ ગામ?
 ન્યાં છે કામ અકીકનું. વસતા ફકીર તમામ. ૫૫
 અંપા તું સિદ્ધ શોચકર, મધુકર નવ દે માન;
 શુભ જાણે શુભવંતના, શુભિષ્ણને નહિ જ્ઞાન. ૫૬
 અલિ અંબુજ આગળ જઈ, શું પામ્યો કંડે સૂખ?
 પીડાયો બેભાન થઈ, વળી મૃત્યુ મનમૂળ. ૫૭
 પંડિત કાં પરવશ થઈ, ગમારને દે જ્ઞાન?
 પારસમણિ લઈ કાં ફરે, મૂરખ તણે મુકામ. ૫૮
 પ્રેમ પયોધીમાં પડ્યો, એથિ ન ઉપર તરાય;
 ઉપર રહિ હલકા જતો, પ્રેમિકથાવા ચ્હાય. ૫૯
 પ્રેમ નેમ જોણે ગ્રહો, તેયિ ન અવર ગ્રહાય;
 અવર ગ્રહણ ઇચ્છા કરે, પ્રેમ નેમ છુટી જાય. ૬૦
 પૂરો પ્રેમિ ન પટપટે, અપુર્ણ કરિ બકવાદ;
 જણવે ખોટો જગતને, અપુર્ણ ઘટ જ્યમ નાદ. ૬૧
 પ્રેમ અંશ અવતંશ તે, પ્રેમિ ન જાણે આપ;
 છુટો ન તેથી કયમ કળે, મુજને પ્રેમી છાપ ૬૨
 પૂરો પ્રેમી અંશ તે, અવર ન ન્યાણી જોય;
 દ્રગ અંજન તલિન નહે, દેખે નહિં દ્રગ કોય. ૬૩
 પ્રેમ પ્રેમ પામર જતો, મુખ કરતા બકવાદ;
 જ્યમ પોપટ મુખ રામકે, પણ નવ જાણે રવાદ. ૬૪
 પ્રેમિ કહે નિજને મૂરખ નારી સંગ વસેલ;
 તે ત્રિભુવન છે ભારરૂપ, જ્યમ આંકેલો બેસ. ૬૫
 પતિત અવસ્થા પ્રેમની, કરિ મુખે જગમાંય;
 બાળા ધરી બગલ ત્રિષે, જગના જૂતા ખાય. ૬૬
 માત તાત સ્નેહી સગાં, બ્રાત ભગિનિ ભવ માંય;
 ભૂલે સહુના શુભ પછી, પ્રેમી થઈ પછડાય. ૬૭
 મૂરખ જન ભુલિ જાય છે, શાથી પ્રેમ થયેલ;
 વાંદર જ્યમ રિચે કુદે, વૃક્ષ ડાળ કરિ ગેજ. ૬૮
 મહ્યા મૂરખ બે મિત્રને, કરિ સ્ત્રી પ્રેમની વાત;
 લઈ આંખો રાનોડ પછિ, જ્યમ ગદ્દો “પ્રિય લાત.” ૬૯

અવર સાથ કરિ સ્નેહને, પરખાવે નિજ પ્રેમ;
 પણ વાંછા ભગની સુતા, સ્ત્રીની કરતા એમ. ૭૦
 બોળા બોપા ભુમિમાં, એ પ્રેમિની દગાય;
 લલ્લુ લાયક સગ્ગનો, લાત હણી દુર થાય. ૭૧
 બહુ દુખથી પણ સંતને, કોદિ ન ક્રોધ બરાય;
 જ્યમ ચંદનના કાંટને, ઘસતાં પાવક ધાય. ૭૨
 ક્ષમાવંત ક્ષીતી સદા, તજતિ ક્ષમા કોવાર;
 ભાર વધુ નિજપર જુવે, કાટિ કરે સંહાર. ૭૩
 ખરું ખોટું પરખાય ના, કરિ નહિ જો અજમાશ;
 કાચ ન કાપે કાચને, હીરો કાપે કાચ. ૭૪
 ઈશ્વરને અંતર સદા, સમાન ભાવ જણાય;
 કર્મ કરે જિવ તે મુજબ, ફળ શુભા શુભ થાય. ૭૫
 દુટ્ટ કરે દુષ્કર્મને દુર રહે સજન સરે પ;
 મતિ અનુસાર કરે સકળ, દીવાને શો દોષ ? ૭૬
 સમાન શક્તી જો તણી, સુખ દુખ રૂપ થઈ જાય;
 દુષ્ટ કરે સજનન દુખી, શુભ કરિ દિન સુખ થાય. ૭૭
 સમંધ કાં તજશે તને, કાં તું તજિ જાનર;
 અનિત્યમાં આશક્તિતો, ગમાર નર કરનાર. ૭૮
 સાચાને જગમાં જરી, આંચ નથી કોવાર;
 કાંચનને કહે કૂટ પણ, કસોટિથિ ન છુપનાર. ૭૯
 કહેવું સહેલું આવરને, કરવું આપ મુશ્કેલ,
 “ચડજ એટા શુભિપર,” પડે ચડવું ન રહેલ. ૮૦
 ખીજ તણું બગાડવા, જગજન છે તૈયાર;
 તુજ સુત થાયે ગોરજી, સાંખેસો મુજ સાર. ૮૧
 જુઓ કર્મ ગતિ જગતમાં, જ્યાં વિચરે ત્યાં દુઃખ;
 ગદ્દાને શિર ડીકણાં, કરી* રાય ધર સૂખ. ૮૨
 બેશ ધરી વિશ્વાસતું, કર ના ફેગટ શોર;
 જહશ મેળવવા લાભ ત્યાં, કર્મ જશે તુજ મોર. ૮૩
 ગ્રહો દુઃખ દેનાર છે, તે માન્યું નવ જાય;
 આકાશથી આવિને, અહિંઆં કેમ નડાય. ૮૪
 જો ગ્રહ નડે જગત વિષે, તો સહુને સમભાવ;

એક પળે જન્મેલને, સુખ દુખનો સમ દેહાવ. ૮૫
 માતી શકતું મન નથી, જે અહ જગે નડેલ;
 રાવણ કયમ દુખિયો બન્યો ? બધા અહો બાંધેલ ? ૮૬
 મધ્યાં મારે ગોર તે, ભોળાં માને સાચ;
 પછિ અહ પૂજે મૂરખા, છુટવા અહની વ્યાંચ. ૮૭
 ગોર નડે કે અહ નડે, તે ન જરા સમજાય;
 ગોર હાથ અહ હાથ છે, શાંતી કરે સદાય. ૮૮
 એવા જુદા વિશ્વમાં, ભોળાનર ભરમાય;
 દ્રવ્ય હાનિ ને દુખ ખમે, પછિ પડે પીડાય. ૮૯
 પ્રભુ પેદા સૃષ્ટિ કરે, અવર કરે શું શોર;
 અહ પ્રભુના છે હાથમાં, શાંતી શું કરે ગોર ? ૯૦
 ગોર શાંતિ અહની કરે, તો મહા ગજખ ગણાય;
 મરે ન ગોર મહીતજે, કાઠી જ્યમ ઉભરાય. ૯૧
 સજ્જનના કહે ત્યાં કદી, ગુણિજનથી ન જવાય;
 નાવિક નાવ ન લે કદી, ઉદધિ ખરખા માંચ. ૯૨
 ગુણહિણુ રૂપ ન કામનું, શુભ કરૂપ ગુણવંત;
 બગ ઠગ મુની સમ એક પગ, મરાળ સમ ન સુહંત. ૯૩
 આકારે ઉત્તમ કદી, અમૃત સમ દેખાય;
 ઉપલ સરકરા સમ દિસે, પણ મુખથી ન ચવાય ૯૪
 સ્વરૂપ પરથી ન જાણવું, વિણ મૂલું જગમાંય;
 કાળજને કરતૂરિ, સમ, પણ વાસે પરખાય. ૯૫
 ચાલે કદિ ચુપ સ્થીતિમાં, બગ ઠગ અને મરાળ;
 પણ પરખાશે પાણિ પય, છુટાં કરતી વાર. ૯૬
 કદિ સજ્જન ઓળખ વગર, રહે પડ્યો સો વર્ષ;
 હીરો રહે કદિ ખાણમાં, સુજન અહે ગણે હર્ષ. ૯૭
 શબ્દ મતી જેને ઉરે, કથન થકી શું થાય ?
 જ્યમ પાવૈયાથી કદી, રણ લડવા ન જવાય. ૯૮
 ૫૬

જો વધતું હૃદયી થશે, તો અવગુણ રૂપ આય;
 મીઠું થોડું હોય તો, વધતે ખારું વદાય. ૯૯
 મૂરખને મતિ દે અતી, તોય ન આવે જ્ઞાન;
 ભાષણ કરે સક્ષાહતું, પણ લઈ મરશે શ્વાન. ૧૦૦
 પ્રભુ પ્રસન્ન શી રીતથી, તે નવ જાણ્યું જાય;
 પાપી લુપ્ત બોલે ભુમાં, દુખિયા સંત જણાય. ૧૦૧
 માયાનું બળ પ્રબળ છે, જોતાં જગે જાણાય;
 દુખ રૂપ કહિ કહિ મુખ થકી, વધતા દ્રવ્યતા જાય ૧૦૨
 જુદો કહિ સાચું કહે, તે નહિ માન્યું જાય;
 દુષ્ટ જનો જનહિત કરે, તે કયમ સત્ય કથાય. ૧૦૩
 મહત જનોને નીચથી, કરવો નહિ વિખવાદ;
 જીભાથી જશ ના જગે, હારે ઉર વિષાદ. ૧૦૪
 સજ્જન કે દુરજન થકી, કદી પડો ના કામ;
 સહુ સારું ઉપર થકી, તંતે સહુ દુખ ધામ. ૧૦૫
 શુભ અશુભ દુરજન તણું, કરતાં દુખ દેમાય;
 શુભ કરેથી લાભ નહિ, અશુભે અરિ સમ થાય ૧૦૬
 સજ્જનનું ઉદર વડું, ગુણ અવગુણ સમાય;
 અવગુણ ઉચ્ચારે ન મુખ, ગુણ ગણિ બળિને ગાય. ૧૦૭
 સજ્જનને દુરજન વિષે, દ્રવ્ય વડો દેખાય;
 સજ્જન સુખી જ્યાં વીચરે, દુરજન દુખિયો થાય. ૧૦૮
 સારાસાર વિચાર નહિ, ત્યાં તારો નથિ તોલ;
 સહુ સમાન ભાવે ખપે, ગોળ અને જ્યાં ખોળ. ૧૦૯
 ઉપરનો જે રંજ તે, ધોયો નિત્ય ધોવાય;
 ચિત્ત ચડેલો રંગ તે, શાશ્વી ઓછો આય ? ૧૧૦
 તનબળથી મનબળ અધિક, જુવો જગે દેખાય;
 કરિ સમ કો પ્રાણી ન પણ, પારધિથી પકડાય. ૧૧૧
 સત્ય સ્વરૂપ પણ સુખદ ગણ, અસત્ય દુખ દેખાય;
 દશરા દિન સોનું લિયે, કનક સમું ન સુઢાય. ૧૧૨
 જોઈ જમિનને જર જગે, વાહી અવર જન જાય;
 તે માટે ન લડી મરે, તે જળસાપ ગણાય. ૧૧૩

અરિની પીડા ઉદર ગણુ, મુખપર કદી નવ આણુ;
 સાગ મળ્યા સુધિ ચુપ થઇ, પછિ ફર્ણીસમ લે પ્રાણુ. ૧૧૪
 જોના અરિ નિજ નામથી, નવ કોપ્યા જગ માંધ;
 તે નર શાને અવતર્યો, જોજો જનની કાય ૧૧૫
 રણુથી નાઠે શું વળે, કાળાચિ નહિ છુટાય;
 મરણુ લખ્યું જે મહિયિવે, કાં મરના ? રણુમાંધ. ૧૧૬
 ગર્વ કરે નહિ ગુણિજનો, નાશ ગર્વથી થાય;
 બીડો બાદરવા તણો, અસોમાં અજપાય. ૧૧૭
 દુખ રૂપ થઇ નડતો રહે, દુનિઆમાં નિશદીન;
 કાં મરવું કાં મારવું, પણ નવ થવું આધીન. ૧૧૮
 કાર્ય તરત કરવું ઘટે, તેમાં વીજંત ન થાય;
 વણુસે વીજે કામ તે, પછિ ચિતમાં પરતાય. ૧૧૯
 અંચળ તદપી સહાય વિણુ, કરી શકે નહિ કામ;
 પવન વિના પાવક કદી, બાળી ન શકે ગામ. ૧૨૦
 અભ છાય, અજ પ્રિતિ, સ્ત્રી, યુવા, ધન, રોધ્યું અનાજ;
 સ્વરૂપ સમય ઉપયોગનાં, પછિ ન આવે કાજ. ૧૨૧
 લાયક ના લાયક તણું, નાયકને નહિ ભાન;
 ના લાયક નાયક વસે, ત્યાં નવ વસો અજાણુ. ૧૨૨
 નાયક નાલાયક વદે, શાયક સમ મુખ વેણુ;
 પાછ પાયક હોય તો, નાયકને દુખ દેણુ. ૧૨૩
 ક્રોધી, કપટી, દૂરને, અપ્રિય ઉલુક સમાન;
 નિર્મે એવો વૃપતિ તો, પ્રજા ન આપે માન. ૧૨૪
 સમાનતાથી શોભતો, અહારને વ્યહવાર;
 નીચ ફૂળે કેમ આલશે, ઉંચ જન તણો કરાર ૧૨૫
 મહાન છતાં ગુણિની સદા, સજ્જન ધરતા આશ;
 જળધીમાં જળ બહુ છતાં, સરિત સચિત્તની ખ્યાસ ૧૨૬
 સજ્જન જન સામું જુવે, ત્યાં ગુણુ દોશ જણાય;
 અવેરી કર હીરો ચડે, કે ઝટ પારખ થાય. ૧૨૭
 અરિ પેટો જરિ ઉદરમાં, તો ઝટ નાશ થનાર;
 છીદ્ર પેડે નૌકા તળે, ઉદધીમાં ફુગનાર. ૧૨૮

શત્રુ નમિ ચાલ્યા પછી, ચીંતા ધરવી ચીત;
 નમી સુધી બનતાં સદા, કમાન કરે અહીત. ૧૨૯
 દુશ્મનનું દિલ માપવા, કર વિચાર ચિતમાં
 જળ માપ્યા વિણ ઉતરતાં, ઉલટું ડુબ્યો મરાય. ૧૩૦
 જે તારામાં છીદ્ર તો, દુશ્મન ફાવી જાય;
 જ્યમ મુક્તા નિજ છીદ્રથી, બંધન સહે સદાય. ૧૩૧
 શ્વધર્મે પર ન રતી જરા, સત્ય ન બ્હાલું ચિત.
 તે સાથે મૈત્રી કરે, થાશે આપ અહીત. ૧૩૨
 મુજન સુયશ, ઠાંકિ ન શકે, બલે દુષ્ટ ચોપાસ;
 વાદળ ક્યમ રૂધે સતત, રવિનો ઉચ પ્રકાશ. ૧૩૩
 ક્ષણિક બલે દુરજન કરે, સજ્જન સમો પ્રતાપ;
 રહેશે નહિ લાંબો વખત, રવિ સમ તેજ પ્રતાપ. ૧૩૪
 સજ્જનને હલકો ગણી, દુરજન વદે અનિષ્ટ;
 ગર્ધવ બકવે ક્યમ જશે, સાકરનો ગુણ મિષ્ટ. ૧૩૫
 તન સુધારવું સે'લ છે, મન સુધરણ નથિ સે'લ;
 આપ અમીર બની શકે, મન અમીર મુશ્કેલ. ૧૩૬
 ઉસરમાં બી વાવતાં, ફળ ન મળે બી નાશ;
 નિય ગુણ કરતાં લાભ નહિ, ઉલટો થાય વિનાશ. ૧૩૭
 ગુન્હો કરી કો ધરવિષે, નહિ રહિ શકે જરર;
 કુકૃત ઉભો રાખશે, હરિ હાકેમ હનૂર. ૧૩૮
 કુલા માં નર ફાંકડા, ઉંચી કરિજો આંખ;
 આ કાયા તો એક દિન, થશે બળીને ખાખ. ૧૩૯
 જે ધાર્યું અબીમાન ઉર, તે દુખ રૂપ દેખાય;
 તન મન બેને દુખિ કરે, જ્યમ ધણુ લાકડ ખાય. ૧૪૦
 જે વસ્ત્રનો નાશ છે, તેની કાં ધર આશ;
 કાયા કાજ કુકર્મ કર, તે કાયાનો નાશ. ૧૪૧
 છોટા પણ મહદાશ્ચર્યે, ડરે ન કરતાં કામ;
 તપ્ત સ્તંભ જુજ બીડવા, પ્રહ્લાદે ધર હામ. ૧૪૨
 સ્થિરતા હિન મનમાં કદી, રહી ન શકે શુભવાત;
 જ્યમ જળ જરિ રહિ નહિ શકે, જે કાણુ છે પાત્ર. ૧૪૩
 સજ્જન દુરજન ઉભય તે, દુખ રૂપ જળ દેખાય;

દુરજન મળતાં દુઃખ તે, સજ્જન પળતાં થાય. ૧૪૪
 અન્યોન્યાશ્રય છુટતાં, ઉભય વ્યક્તિ દુખ થાય,
 પય જખ વિણ ગંદું બને, જખ પય વિણ મરિ બન. ૧૪૫
 ઉંચ ગૂણ ન જાય કદિ, દુઃખ ગમે તે થાય.
 કાપે પીલે ઉકળે, દહુ સાકર થાય. ૧૪૬
 વિધિનું ધાર્યું ના કરે, કરો ગમે તે યત્ન;
 હજો હિરણ્યકશ્યપહરી, કોટી કર્યા પ્રયત્ન. ૧૪૭
 ઉદાર ઉરન વિચારતા, અવર સુખ, દુઃખ આપ;
 બસ્માસુર કંકણ દહા, શીવે બહોયું પાપ. ૧૪૮
 નીંદક કદી તજશે નહીં, નિજનો નીચ સ્વભાવ;
 ઉંદરને ઉગારતાં, ટુક્ટી કરડે પાપ. ૧૪૯
 સ્વાર્થ તણે વશ જગત આ, જોતાં જરે જણાય;
 વિના સ્વાર્થ માળા પણ, પય ન અવરને પાય. ૧૫૦
 દુર્જનને સુખકર થતાં ઉભય પાંતિ નુશાન;
 કાંતો પીડા જગત જન, કાં તુજ નેજ નિદાન ૧૫૧
 દુરજનતા દુરજન તણી, જુઓ વિચારી મન;
 ઉલટો હણશે હાંશથી, જેણે કર્યું જતન, ૧૫૨
 એક સ્થળે ઉત્પન્ન થતાં, એક ગુણ નવ થાય;
 રાવણ, વિભિષણનો જનમ, એક માતૃ ઉરમાં. ૧૫૩
 સજ્જન સંગ ન સુધરે, દુરજન વસતાં છેક;
 તજે ન કટુતા લીંમડો, આંખા સંગ અનેક. ૧૫૪
 હજાર દુરજન સંગમાં, સજ્જન તજે ન આવ;
 લાખ અનાડી સંગ પણ, પ્રસુ નવ તજ્યા પ્રહલદ. ૧૫૫
 તજ લાલચ તન ધન તણી, અચળ ન અવતી માંય;
 તુજ સાથે આવે ન તો, તારું કેમ ગણાય ? ૧૫૬
 સમય ગણી બળવાનને, થઇ રહેવું સમ કાળ;
 નેતર વાળે તો વળે, વળિ સીધું થાનાર. ૧૫૭
 માહાજન મહત્ત ગુણે બને, નહિ તેજાને થાય;
 બહારવટે નિકળેલ નર, જનમાં ચોર મનાય. ૧૫૮
 દગતા અંતઃકરણને, દુઃખ નશી તલમાર;

દાળ પરે પાણી વહે, થાય ન કીચ લગાર. ૧૫૬
 સમાન બદલો સકળને, મળતો જગે જણાય;
 આંખો ઉછેરે સકળ, બાવળ છેદન થાય. ૧૩૦
 ઉત્તમ જગમાં સહનતા, ઉંચપદ જેથી પમાય;
 પુષ્પ ચુટે નખ દહ બધા, પણ પ્રભુ શિર સોડાય. ૬૧
 મહત નામથી પણ જીવો, મહત જગો મળનાર;
 ચંદ્ર નામ ધરિ ચાંદલો, ચતુરા શિર ચોડાય. ૧૬૨
 જેવું જેના ચિત વિષે, તે પરખાય તમામ;
 રામ નામ પોપટ વહે, કાગ કહે નહિ રામ. ૧૬૩
 સ્થિરતા હિન મનમાં કદી, રહી શકે નહિ વાત;
 જ્યમ જળ જરિ ન રહી શકે, જો છે કાણું પાત્ર. ૧૬૪
 સજ્જનતું પ્રેમળ હૃદય, નવ નિત સમું મનાય;
 આપ તાપ નવનિત દ્રવે, સજ્જન દ્રવે પરતાપ. ૧૬૫
 માળા કર લઈ મન વિના, રટયા કરે મુખ રામ;
 એ કર્મે કયમ સાંપડે, સ્વર્ગ સુખનું ધામ. ૧૬૬
 તારી પિડ કાં તું ધરે, મુરખ જગે જણાય;
 શક્તી રહિત માત્ર ઉદર, પોપણ પ્રભુથી થાય. ૧૬૭
 વિણ વિવેક કારજ કરે, બગડે પશ્ચાતાપ;
 કર્યું વિવેકે વણસતાં, ચિત્ત ન વધુ સંતાપ. ૧૬૮
 સુખ ખોટું સંસારનું, સત્યું માની ધાય;
 મર જળ દેખી મૃગ મરે ત્યમ જિવ દુખિયો થાય. ૧૬૯
 સજ્જન મન સુપડા સમું, ગ્રહે શુભ અશુભ દૂર;
 શિલિમુખ ગ્રહે સુગંધ વધુ, ભગિ કુત્રમાં ભરપૂર. ૧૭૦
 પ્રભુથી ડરી પાપી હવે, કરજે સુકૃત કામ;
 અલક કાળ ખોરાક છે, તું સમ ખાય તમામ. ૧૭૧
 જે સંગે વસવું સદા, ચોરિ કરે દુખ થાય;
 નાવ નિર નિધિથી ગૂટે, ત્યારે ડુબી જાય. ૧૭૨
 પર, નિંદા, -દારા, -રમા, બહાલી ન કર લગાર;
 નહિંતર ભાટ કટાર જ્યમ, આપ જીવ ગૃહનાર. ૧૭૩
 હક કરિ અવર પુરું કરે, તો આપણું પણ થાય;

અવર કાચિ હણવા જતાં, આપણિ કાચી થાય. ૧૭૪
 મોટા નામે શું થયું, કામ વડું ન કરાય;
 હિરો નામ અકલહિણો, તો કાંકરો કથાય. ૧૭૫
 દુષ્ટ સ્વભાવ પડેલ તે, સુધરે નહિ કોવાર;
 ન્યમ કાળજની શામતા, સાચુ નથિ ધોનર. ૧૭૬
 સુખરૂપ ગણુ દુખ સજનનું, દુરજન સુખ દુખ થાય;
 શુર શિષ્ય હણી વિદ્યા દીયે, ગલ ધરી મચ્છ હણાય. ૧૭૭
 ભાગ્ય વિના ફળ નહિ મળે, જીવ ગમે ત્યાં જાય;
 હજમ લંકામાં ગયો, ખરચ ન પૂરો થાય. ૧૭૮
 માયક આવે યાચવા, તુજ શિષ્ય દેવા કાજ;
 અમે ન દીધું તેનું ફળ, માટે કંઈક નિવાજ. ૧૭૯
 વિવેક વિણુ શોભે ન કદિ, કરે મહત્ શુભ કામ;
 વસન વીણુ નવ શોભતાં, સ્ત્રી ભૂષણો તમામ. ૧૮૦
 શરિર મોટું મોટા નહિ, જગમાં જરા જણાય;
 કરિવર વપુ વિશ્વે વડુ, પંચાનનથિ હણાય. ૧૮૧
 કુપાવને લક્ષ્મી મળી, તેથિ ન જન સુખ થાય;
 યોમાસે છત્રકે નદી, બહુ જિવ તાણી જાય. ૧૮૨
 વિશ્વંભર પ્રભુ જગતમાં, સહુ શુભ જેને ચિત્ત;
 મુખ દિધા પહેલાં કર્યું, પ્રભુ પય જન ધરિ હિત. ૧૮૩
 સાહસ કરતાં સૃષ્ટિમાં, થાશે પશ્ચાતાપ;
 સાપ છછુંદરને ગળે, તજે મહા સંતાપ. ૧૮૪
 જિવન જિવિકા ભય તજી, રહે રાજિ નિશદીન;
 જીવન કર્માધીન ત્યમ, જિવિકા જિવનાધીન. ૧૮૫
 કરવાનું જે હોય તે, કરવો પ્રથમ વિચાર;
 ખંદુક ઘોડો દાખતાં, ગોળી નહિ ટકનાર. ૧૮૬
 આગળથી શુભ અશુભનો, અંતર ધાર વિચાર;
 કર્માનથી શર છુટતાં, પછિ-લાગે નહિ કાર. ૧૮૭
 ભલો કહે સુખ પર સદા, કટુ વચનો દુખદાઇ;
 દુખ મનવે ન મરણુ સુધી, ભુમિમાં એ ન ભલાઇ. ૧૮૮
 તરવરને ફલ આવતાં, નિશ્ચે ફળ થાનાર;

તે ન્યાયે કુલીશ તો, તુજ ફળ ખરિ જનનાર.	૧૮૬
ધર્મે ગુર હગ રૂપ છે, ચિતમાં જાણુ જરર;	
નાણું લેતા છેતરી, રાખે ધરમથી દૂર.	૧૮૭
બલો બલાઈ ભુમિ વિષે, સદાય છે કરનાર;	
તોડે છેદે મારશે, આંખો ફળ દેનાર.	૧૮૮
એવો ગુણ શા કામનો, જે માટે જિજ્ઞાસ્ય;	
મણિ લેવાને ફણિશને, પ્રથમ મારવા ચ્હાય.	૧૮૯
સ્વાર્થ સાધતાં જગતમાં, કો ગણતા નથિ પાપ;	
કસ્તૂરી માટે હણે, મૃગ, નહિ પશ્ચાતાપ.	૧૯૦
સખ હોય જે જગતને, તેજ દુષ્ટ દુષ્પર;	
પુરુષ નિશાકર જગત સુખ, ચોર કષ્ટનો કૂપ.	૧૯૧
નાનો વાત વડી કરે, તે કદિયે ન મનાય;	
શિયાળ સુખ બકવા કરે, મૃગપતિને ન હણાય.	૧૯૨
દુષ્ટ હૃદય સતસંગથી, પોતું ના પરખાય;	
પ્રસન્ન ^૧ વિષે પાપાણુ રે', પણ ન કડિનતા જાય.	૧૯૩
મોટા સીધા ચાલતા, હલકું વાંકું હોય;	
કરિવર ચાલે પંશરો, શ્વાન વાંકુ થઈ જાય.	૧૯૪
કરે તેવું પામે લખ્યું; શસ્ત્રે, સત ન મનાય;	
રામ સંગ રાવણુ લડ્યો, તો કયમ સ્વર્ગે જાય ?	૧૯૫
પ્રભુથી દુનિઆની કૃતી, રે' ન અજાણી આપ;	
ચિત હૃદયું જાણે મન તુરત, જેમ, પુન્યકે પાપ.	૧૯૬
ગુણ હિણુ ગુણ પારખ કશી, મુખ આગળ શું જ્ઞાન;	
અધા પાસે આગશી, બધિર પાસ શુભ જ્ઞાન.	૨૦૦
આપ વિષે અકલ્પ નહી, વણુસે કરતાં કામ;	
અધી પીસે પીસણું, આટો ખાતા શ્વાન.	૨૦૧
જશ દાયક પરહિત કરમ, શરમ ધરે નવ થાય;	
ગજ ઉપર ચડિ ચાલતાં, છાણું નવ વીણાય.	૨૦૨
કામ કરે નહિ કોડિતું, માન મહાન ચ્હાય;	
કુપુત્ર પુત્ર છતાં મને, મોંઘો થાય જાય.	૨૦૩
વડાઈનો નહિ પાર જ્યાં, લાલો આપે થાય;	

પ્રુદ્ધિ ન બે બદમની, કયાંથી લેવા જાય.	૨૦૪
કરવાતું ન કરે જરી, અકર્મ કરતો જાય;	
પરહરી પુષ્પ સુવાસને, હીંગ હાંથથી ચઢાય.	૨૦૫
શુભ કરતાં નવ વાર કર, વારે વણુસે કામ;	
એક રાતની વાતમાં, રામે તજ્યું તમામ.	૨૦૬
અતિશય કરતો અડપલાં, તે સાથે ન ચલાય;	
વિપ્રે બોળી અડપલે, હોડી દરિયા માંય.	૨૦૭
નામ ઉપર ભૂલીશ નહિ, નામે નથિ નિશાન;	
બોળો નામ વણીકતું, તોળે ઓછું નિદાન.	૨૦૮
મૂરખના મનમાં કદી, રહે ન છાની વાત;	
વડાઇ વધવા ભશિ મરે, જ્યમ હજમની જાત.	૨૦૯
શક્તી નહીં શરીરમાં, ધરે અવરની આશ;	
અકરમી આપે છતાં, ભાવે ભોગ વિલાસ.	૨૧૦
ભવમાં નવ ભાળેલ તે, દેખી ચિત દુખ થાય;	
રાજ્યભુવનમાં વાધરી, વસતાં વ્યાકુળ થાય.	૨૧૧
અણુ બોલાવ્યું બોલતાં, વક્કર જગમાં જાય;	
જ્ઞાન ભસે શેરી વિષે, હાથે હડહડ થાય.	૨૧૨
વગર વિચારે વણુજથી, દીવાળું દેખાય;	
સંબ્રહથી વધતું વરે, તો ધન ખુટી જાય.	૨૧૩
સમજણ હોય ન શરિરમાં, ભક્તિવંત દેખાય;	
કામ ઉંધાં ઓથે કરે, તોયે ભંગત ભણાય.	૨૧૪
જોતાં આ જગનાં જનો, ઉપર જે દેખાય;	
ભીંતર કો નવ ભાળતું, કુકર્મ કેમ કળાય.	૨૧૫
શુભ દેખાડે અવરને, મુખ કરી બહુ બકવાદ;	
અંતરમાં વૃત્તિ અશુભને, નિષ્ક્રિય કરતો યાદ.	૨૧૬
હોય ન હાજર ત્યાં સુધી, ઉરમાં અતિશય ભાવ;	
વરસે વધુ વરસાદ તો, અંતર ધરે અભાવ.	૨૧૭
હદ કરતાં વધતું થતાં, આંખે અશુભ જણાય;	
બહુ માંદો રહે પુત્રનો, માતા મરવા ચઢાય.	૨૧૮
શુભ બોલે ઉપર થકી, તેનો નહિ છત્યાન;	

- પોપટ પટ પટ સુખ કરે, ચલવે નહિ વ્યહવાર. ૨૧૫
 પૂઠ પછાડી દુષ્ટ જન, વાંકું નિત વદનાર;
 એવા જનને ઓળખી, દૂર થતો, હુશિયાર ૨૨૦
 જે દાળે જે ખપ નહીં, તે કયમ આણે યાદ;
 માત્ર ખપ ન યુવા વયે, તો સાતો વિખવાદ. ૨૨૧
 જ્યાં સૂઝી જે નવ મળ્યું, ત્યાં સૂઝી રે' ભાવ;
 સાસુને વહુ મળિ પછી, અંતર થાય અભાવ. ૨૨૨
 જે પાસે જે ચીજના, તેની ગણના નહોય;
 ધનિક વાપરે ધન વધૂ, દિન ધન કાજે રોય. ૨૨૩
 શુભ કામે ખરચાય ના, તે ધન દુખ દેનાર;
 નાટક નારી નાયમાં, જરૂર થનાર ખુવાર. ૨૨૪
 ચાકર તું છો સકળનો, કાંધણિ મનમાં ધાર;
 મેલી જીવું મહિ વિષે, મરતાં, કાં અહંકાર ? ૨૨૫
 તન તારું દેખાય ના, અચર શું તારું થાય;
 તન સાથે સહુનો સદા, યોગ વિયોગ જણાય. ૨૨૬
 ઘણો લાભ વિદ્યા મળે, ઘણું મળે કદિ માન;
 મદોન્મત જે થાય નહિ, તે નર ડાહ્યો જાણુ. ૨૨૭
 સારાં મિષ્ટ પદાર્થને, અંચળ ઉત્તમ જાત;
 ધરે, સંતતીને ન દે, એથી કોણુ કમત ? ૨૨૮
 એક પાપ કરનાર નર, ખૂબ હોય ખાનાર;
 ખાનાગંને કાંઈ નહિ, પાપી શુન્દેગાર. ૨૨૯
 ક્ષમાવંતમાં છે રહ્યો, એકજ દોષ છુપાઈ;
 અશક્ત અચર પુરૂષ કહે, ખીજને દોષ ન કાંઈ. ૨૩૦
 મહત પુરૂષની જે ક્ષમા, દોષ ન, બળ લેખાય;
 તિર્બળ નર ધારે ક્ષમા, ભૂષણુ રૂપ ભણાય. ૨૩૧
 ક્ષમાથિ શું મળતું નથી, લેક ક્ષમા વશ થાય;
 ક્ષમા ખડક હાથે ધર્યું, દુર્જન ડર ન જરાય ૨૩૨
 તૃણવિણુ અવનિ પડ્યો અનળ, આપે કરિ ઓલાય;
 ક્ષમા હીણનર દોષથી, આપે પાપી થાય. ૨૩૩
 એ પુરૂષો આ જગતમાં, પામે માન અપાર;

વાક્ય પ્રીય વદનારનર, સતનર સેવણુ દાર.	૨૩૪
અવળા કામે બે મનુષ્ય, શોભે નહીં લગાર;	
સંસારી કામે તજે, ભિક્ષુક રે' સંસાર.	૨૩૫
આ બે પુરૂષો સ્વર્ગમાં, હોય સદા વસનાર;	
દયાવંત રાજા અને, દીન છતાં દાતાર.	૨૩૬
અન્યાયે આવેલ દ્રવ્ય, બે વણુશ્યાનાં દાર;	
સત પાત્રે મળશે નહીં, કુપાત્ર નર ગ્રહનાર.	૨૩૭
ધની છતાં દાતારના, દીન છતાં તપ દીન;	
પદ્મથર ધરિ કહે ઉભય, નાંખે જળે મહીન.	૨૩૮
ઉત્તમ મધ્યમ અધમ નર, દુનિઆમાં દેખાય;	
એ સ્વભાવને અનુસરી, એને કામ અપાય.	૨૩૯
સ્ત્રી સુત દાસ આ સૃષ્ટિમાં, નિર્ધન સદા મનાય;	
જેને તાબે હોય ત્યાં, પિતનાં માલિક થાય.	૨૪૦
હરણુ કરવું ધન અવરતું, ભોગવવી પરનાર;	
ખરા સ્નેહિને ત્યાગવો, એમાં દોષ અપાર.	૨૪૧
આત્માને નકે જવા, છે ખુદલાં ત્રણુ દાર;	
કામ ક્રોધને લોભ એ, કરો ત્યાગ નરનાર.	૨૪૨
મળે રાજ વરદાનકે, પુત્ર જન્મ ધર થાય;	
અરિ કરવો દુષ્પ મુક્તએ, ચારે લાભ ગણાય.	૨૪૩
માત, તાત, અગ્ની અને, આત્મા ગુરુ એ પાંચ;	
અગ્ની ગણાય સર્વદા, વિષ્ણુ સેવે દે આંચ.	૨૪૪
દાન, દ્રેષ નહિ, સત્યતા, ક્ષમા ધીર ઉદ્યોગ;	
એ છ ગુણોને ત્યાગતાં, થાય મૃત્યુનો જોગ.	૨૪૫
ગાય નોકરિ ખેતિ સ્ત્રી, વિદ્યા અને કુમિત્ર;	
ધડીક ભુલ થાવા થકી, ખગડી જાય ખચીત.	૨૪૬
દયાવંત અસહન શીળ, વીણુ સંતોષિ ક્રોધ;	
વેંમીપરવૃત્તિપર જીવે, છયે દુખી કર શોધ.	૨૪૭
નિજ સુખથી હરખાય ના, પર દુખથી દુભાય;	
બક્ષિસ દઇ પરતાયના, એ સતપુરૂષ મનાય.	૨૪૮
અસત ઉપાયથિ કપટનાં, કાર્ય સિદ્ધ કદિ થાય;	

અંત અસા છે તેહનો, માટે તમે સદાય.	૨૪૯
પ્રજા પુરુષ પ્રયત્નથી કરે કામ શરૂઆત;	
નિષ્કળ જાય તથાપિ ચિત્ત, ધરે ન ખેદ લગાર.	૨૫૦
વનકળ કાચું તેહિજે, મનુષ્ય અંતથી ખાય;	
સ્વાદ જરા તે નવ લહે, વ્યર્થ ખીજ વહી જાય.	૨૫૧
જે જન કળ પાકું જમે, તેને મજા મિઠાશ;	
ખરું પકવ કળ હોયતો, થાય ન બિજનો નાશ.	૨૫૨
જ્યમ ભરો ભમિ પુષ્પમાં, લે સાયણિ સુવાસ;	
અર્થ સિદ્ધ એ રત કરો, કરો ન કોનો નાશ.	૨૫૩
માણી લે કુલ, બાગથી, વૃક્ષ ન છેદન થાય;	
પ્રજા સુખી કરી દ્રવ્ય લે, જે છે લાયક રાય.	૨૫૪
પ્રથમ કામ આરંભતાં, કરવો ચિત્ત વિચાર;	
કળ પ્રાપ્તી છે કે નહીં, એ ચુકવું ન કોવાર.	૨૫૫
કો કામો ઝટ થાય છે, કોમાં બહુ શ્રમ થાય;	
માટે પ્રથમ વિચરિતે, કામો આરંભાય.	૨૫૬
અલ્પ પ્રયાસે કામકો, સિદ્ધ થાય ઝટ વાર;	
પ્રજે એ આરંભવાં, વિધન ન નડે લગાર.	૨૫૭
પ્રજા સકળને રાય જે, સદા જીવે સમભાવ;	
પ્રજા કદી ત ઉપરે, ન ધરે જરી અભાવ.	૨૫૮
મનસા વાચા કર્મણા, થકી પ્રજા હીત થાય;	
તે નૃપતીપર સહુ પ્રજા, રાજી રે' દિનરાત.	૨૫૯
અવર રાજ્ય જિતવા કરે, નૃપતી જેમ પ્રયાસ;	
એ રીતે કરવો ઘટે, પુરવા પુરજન આશ.	૨૬૦
જ્યમ માટીમાંથી ગ્રહે, સુવર્ણ શોધન કાર;	
ત્યમ બાળના બોલમાં, થી, પણ ગ્રહવો સાર.	૨૬૧
ગાયો જોતી ગંધથી, વીપ્ર વેદથી જાણ;	
નૃપતી સેવક નયનથી, આંખે અવર પ્રમાણ.	૨૬૨
બળાકારથી મ.ય જે, દોવા દે ન જરાય;	
દુખ પામે બમણું, સુખે, દેતો દુખ નવ થાય.	૨૬૩
વિણ તપવે વાંકી વળે, તે ત્યજ ન તપાવાય;	
કાષ્ટ લાકડી વાળવા, અગ્નિમાં ન નખાય.	૨૬૪
ધર્યવાન બળવાનને, સમજી નમે સદાય;	
પણ એ નરથી ઈદ્રને, કો દિન નિચો કરાય.	૨૬૫

પશુને બળ પાવસ તણું, નૃપને બળ પરધાન;
 પતિનું બળ પત્ની ધરે, બ્રહ્મણુ વેદ નિદાન. ૨૬૬
 ધર્મ રક્ષવો સત્યથી, વિદ્યા કરિ અભ્યાસ;
 રૂપ રક્ષણુ છે સ્વચ્છતા, કુળ રક્ષણુ શુભ ચાલ. ૨૬૭
 અગર પરાક્રમ રૂપ દ્રવ્ય, વૈભવને સુખ જોષ;
 ખુશિ ન થાય તો ખલકમાં, ઉપાધિથી રે' રોષ. ૨૬૮
 જોણે જીત્યું પ્રથમ મન, તેને સરવે સે'લ;
 ઇન્દ્રિય અરી સ્વાધીન થતાં, નવ જરીયે મુસ્કેલ. ૨૬૯
 વિકારવાન પદાર્થમાં, જે મન દોડ્યું જાય;
 શિક્ષા તેને જે કરે, તે શ્રીમાન મનાય. ૨૭૦
 અર્થ સાધવા સખળ પણ, નવ ઇંદ્રી વશ હોય;
 એ નરની ઐશ્વર્યતા, જગે નાશ જન જોય. ૨૭૧
 આત્માથી આત્મા જિતે, તો બંધુ સમ થાય;
 પણ ઇંદ્રી વશ નર થતાં, અરી સમ એક કળાય ૨૭૨
 ધર્મ અર્થ જાણી જગે, જે ઇચ્છે શુભ કામ;
 સર્વ સાધને યુક્ત નર, સુખ પામે સહુ ઠામ. ૨૭૩
 વાણિ રાખવી નિયમમાં, એ અતિશય મુસ્કેલ;
 અચળ અર્થ રચના રહે, એ વદવું નહિ સે'લ. ૨૭૪
 શુભ શબ્દનિ રચના થકી, ભાષણુ બલું વખણાય;
 કઠોર શબ્દો મૂકતાં, અનર્થ અતિ દેખાય. ૨૭૫
 મનુષ્ય તણી પડતી થવા, દેવ છછે દિલ માંય;
 પ્રથમ બુદ્ધિ કમતી કરે, તો નિય કર્મ કરાય. ૨૭૬
 નાશ થવા આગળ સદા, બ્રહ્મ બુદ્ધિ થઈ જાય;
 કરે નકાર નિત્ય પણ, સારું ચિત્ત મનાય. ૨૭૭
 દ્રવ્ય કાજ જોડું કહે, તે થયેલ થાનાર;
 પેઢીને નરકે ધરે, આપે થાય ખુવાર. ૨૭૮
 જમિન માટ વદતો કુડું, તેનું સરવે નાશ;
 થાય આખરે અવનિમાં, રહે ન રોકડ પાસ. ૨૭૯
 લાકડિ લઈ ગોવાળ સમ, રક્ષણુ કરે ન દેવ;
 પણ આપે સારી મતી, ઉગરે અવશ્યમેવ. ૨૮૦

- જેવી શુભ કામો વિષે, જનો ધરે અતિ પ્રીત;
તેના સિદ્ધ મનોર્થ સહુ, ખલકે થાય ખચીત. ૨૮૧
- અષ્ટ ગૂણ જે મનુષ્યમાં, તેને સ્વર્ગાવાસ;
એમાંના ગુણ ચાર તે, રાખે સર્જન પાસ. ૨૮૨
- યજ્ઞ, દાન અધ્યયન, તપ, એ સતપુરૂષો પાસ;
આવીને વસતા દિસે, કીધા વિના પ્રયાસ. ૨૮૩
- ઇન્દ્રિયનિયત્વ સત્યતા, શમતા નમ્રાચાર;
સત પુરૂષો ગુણ ચાર એ, શોધે વારંવાર. ૨૮૪
- ભણવું, યજ્ઞ, તપ, દાન, સત, ક્ષમા, દયા, નિર્દોભ;
એ આઠે ગુણ ધર્મના, સંજ્ઞન ધરો ન ક્ષોભ. ૨૮૫
- એમાં ચાર પ્રથમ બ્રહ્મા, દંભ અર્થ સેવાય;
બીજા ચાર મદત જને, મુશ્કેલિથી રખાય. ૨૮૬
- પાપી પાપી કિર્તિનાં, ફળ પાપી ગ્રહનાર;
સુપાત્રની સતકિર્તિનું, ફળ ઉત્તમ મળનાર. ૨૮૭
- શુભવૃત્તધારીએ કદી, કરવું નહિ જરી પાપ;
બુદ્ધી ભૂષ્ટ પાપે બને, પાપો કરે અમાપ. ૨૮૮
- નાશ બુદ્ધિ જે નર તણી, પાપ તેથી નિત થાય;
પવીત્ર બુદ્ધિ હોયતો, પવીત્ર કામ કરાય. ૨૮૯
- જ્ઞાનવાન આચરણ શુભ, સાદો સરલ સ્વભાવ;
બહોલો લાગે વિશ્વને, નહિ દુખનો દેખાવ. ૨૯૦
- ગ્રહે જ્ઞાન વિદ્વાનથી, પાંડિત એજ પ્રમાણ;
ધર્મ અર્થ સુખ સાર જે, સેવે બુદ્ધી નિધાન. ૨૯૧
- કામ એવું દિવસે કરો, રાત વિષે સુખ થાય;
આઠ માસના કામથી, સુખ ચોમાસામાંય. ૨૯૨
- સુવાન વયના કામથી, સુખી જીવ વય હોય;
જીવિતના શુભ કામથી, મુને સુકૃત ફળ હોય. ૨૯૩
- અન્યાયે ધન મેળવી, તેથી ઠાંક્યું પાપ;
ધૃષ્ટા ઉરમાં તદ્દપિતે, પ્રગટે આપો આપ. ૨૯૪
- ચિત જિતેલસશિષ્યને, શિષ્યવે ગૂરૂ સુખણ;
દુષ્ટોને દે દંડ નૃપ, પાપીને યમરાય. ૨૯૫

રૂપી, નદી, કુળ, મહતજન, સ્ત્રી, સહ પાંચ મનાય;
 એનાં દુષ્ટાચરણનો, પતો નહીં પમાય. ૨૯૬
 સુવર્ણ ફૂલ સૃષ્ટિ વિષે, વિણતા ત્રણે જણાય;
 શરવીર વિદ્વાન નર, ને શેષક કહેવાય. ૨૯૭
 બુદ્ધી કાર્ય જે જે કરે, શ્રેષ્ઠ મનાય સદાય;
 મધ્યમ વપુષળથી, બને, કપટે નીચ કથાય. ૨૯૮
 કાંટા જેવાં દુરવચન, વહીજન દુખ કરનાર;
 વદનારો નર વિશ્વમાં, દાન્ત્રિજ વહનાર. ૨૯૯
 સંગત નર જેવી કરે, ચહે જેવું નિજ સ્ત્રીત;
 થવા, તે મુજબ થાયછે, ખત્રકે મનુષ્ય ખચીત. ૩૦૦
 જે કરવાની વૃત્તિ રે', જનને મુન્ત મનાય;
 નીવૃત્તિ પામેલ નર, દુષ્પિયો નવ દેખાય. ૩૦૧
 જે શુભ નિજ ઇચ્છે સદા, ચિત્ત ચહે સત સંગ;
 મધ્યમ કો સગયે કરી, તજે નિચ પર સંગ. ૩૦૨
 દેવ દ્રવ્ય ને વિપ્ર ધન, લોભે લુંટી જાય;
 અનાદર કરે શુભનો, નિચ ફૂળ તેથી મનાય. ૩૦૩
 ગાય દ્રવ્ય ખેતી સરસ, સંપતિ હોય મહાન;
 કુલિનપણું પામે નહિ, નરસ વૃત્તિથી જાણ. ૩૦૪
 દ્રોણી ધાતક વીપ્રનો, દિન પાલન ન કરાય;
 એવો સુત સજ્જન કુળે, ઉત્પન કદી ન થાય. ૩૦૫
 સજ્જન આસન સરસદે, જગા સરસ જળપાન;
 પ્રિય વાણી, આચાર ચિજ, શુભ ઘર હોય નિદાન. ૩૦૬
 એ ચારે સતકારથી, અતિથી સંતોષાય;
 એવા સતકર્મી તણું, વાયે માન સદાય. ૩૦૭
 વિણ સંબંધ મૈત્રી કરે, ઘરે ભાવ હિત સ્ત્રીત;
 એને નવ અતડો ગણો, બંધુ ગણો ખચીત. ૩૦૮
 ચિત્ત ચંચળ વૃદ્ધમાન નહિ, ચંચળ બુદ્ધિ સદાય;
 તેવા સાથે મિત્રતા, ટકે નહિ પળવાર. ૩૦૯
 દ્રવ્ય ન પાસે હોય પણ, નવ લજવાવું ચિત્ત;
 શક્તી પ્રમાણે મિત્રની, મદદે જવું ખચીત. ૩૧૦

- વિદ્યા, નિમલ હંદ્રિનો, વળી લોભનો નાશ;
શાંતીનો એવે સ્થળે, હરદમ દિસનો વાસ. ૩૧૧
- જ્ઞાન રૂપ બળનો સદા, નાશ કરે પરિતાપ;
વ્યાધી થાય વપૂ વિષે, પરિતાપને પ્રતાપ. ૩૧૨
- ધૃષ્ટિ વસ્તૂ નવ મળે, ધરે શોક નિજ ચિત;
અરી એના રાજ થશે, તજવો શોક ખચીત. ૩૧૩
- વારવાર ઉત્પત્તી મરણ, લઘુતા અતે વડાઇ;
માગે મગવે, શોક પણ, કરે કરાવે ભાઇ. ૩૧૪
- હાની લાભ ઉત્પત્તિ મરણ, જન્મ સૂખ દુષ્ણ કાય;
સહુનો સ્પર્શ અનુક્રમે, ધીર ન શોચે કાંય. ૩૧૫
- પય ગાયે તપ વિપ્રમાં, ચપળતાઇ સ્ત્રીમાંય;
નિર્ભયતા જ્ઞાની વિષે, વસતી નિત્ય દેખાય. ૩૧૬
- વૃક્ષ વૃંદમાં જે થયું, વૃક્ષ વધૂ બળવાન;
આશ્રય અન્યોઅન્યથી, સહે પવન મસ્તાન. ૩૧૭
- ગુણે યુક્ત નર એકલો, કરે શત્રુ ઝટ નાશ;
જયમ વાયથી અરણ્યમાં, વૃક્ષો થાય વિનાશ, ૩૧૮
- એક ખીજના આશ્રયે, જ્ઞાતી વધારો થાય;
જયમ જળના આશ્રય થકી, જલજ જલદિ વધિ જાય. ૩૧૯
- વિપ્ર ગાય, નિજ જ્ઞાતિજન, સ્ત્રી, બાળક, યજમાન;
શરણે આવ્યાં એકને, હણવાં નહીં નિદાન. ૩૨૦
- જે જન જગમાં આપણી, સાથે વરતે જેમ
કપટે કે રૂટે દિસે, વરતો સાથે તેમ. ૩૨૧
- જન આજ્ય સો વર્ષનું, વેદ વિષે કહેવાય,
પણ કામેથી એ વરસ, પ્રીતે પુરાં ન થાય. ૩૨૨
- હિતેચ્છુ પ્રિય વદનાર નર, શીખ સારી દેનરા;
કટુ ભાષણથી સકળને, વિરહા સાંભળનાર. ૩૨૩
- નિજ નૃપને પ્રિય કે અપ્રિય, ભાગે પણ સતધર્મ;
હિત વાક્યો હોંશે વહે, એનૃપહેતુ ધર્મ. ૩૨૪
- ઠગનર તજ શુભ કુળ થવા, કુળ તજ રક્ષણ ગામ;
દેશ રક્ષણે ગામ તજ, તન રક્ષણે તમામ; ૩૨૫

ધન સંચય લઘુતા ડરે, ધનથી રક્ષણ નાર;	
ધન નારીથી આપતું, આત્મા રક્ષણ થાય.	૩૨૬
જનમાં દુસ્મનવટ ઉભી, જગમાં કરે જુગાર;	
તેથી મોટા જન ડરી, તજતા છુત સદાય.	૩૨૭
સાધન વળગી અર્થ રે', અર્થે સાધન તેમ;	
સાથે એથી સિદ્ધિછે, થાય એકથી કેમ ?	૩૨૮
રૂણ નવ દેવું સૂતને, ઘો આજીવિકા દાન;	
સુતા મોકલી સાસરે, વન ભજવા ભગવાન.	૩૨૯
નિજ માટે પ્રાણી અવર, કરી કામ ખુશ થાય;	
ધન્ય પ્રોત્યર્થે કરો, એથી અર્થ સધાય.	૩૩૦
વનવિણ વાધ વસે નહી, વાધ વિના નવ વન;	
વન રક્ષશે વાધને, વાધ રક્ષશે વન.	૩૩૧
પાપી ચિતના પુરૂષને, અવર દોષ દેખાય;	
ઉત્તમ ગૂણો અવરના, જોવા ચિત નવ ચ્હાય.	૩૩૨
અર્થ સિદ્ધિ ઇચ્છનાર નર, કરે ધર્મની સેવ;	
સિદ્ધિ ન જૂડી અર્થથી, અમૃતથી નહિ દેવ.	૩૩૩
આત્મા પાપ રહીતને, મંગળ માર્ગે જાય;	
વિકાર સકળ પ્રકૃતિના, એ નર થકી જણાય.	૩૩૪
ધર્મ અર્થને કામની, શેવા શુભ રીત થાય;	
તો અહીંથી પરલોકમાં, જન સુખિયો દેખાય.	૩૩૫
ક્રોધ હર્ષના વેગને, એએ, આપત્તિ કાળ;	
મોહ ન પામે મન વિષે, એ નર લક્ષ્મી સ્થાન.	૩૩૬
પંચ પ્રકારે પુરૂષનું, બળ જગમાંહિ જણાય;	
તેમાં પણ બાહુનું બળ, કનિષ્ઠ નિત કેંવાય.	૩૩૭
શુભ સંગત બળ છે સરસ, બીજું બળ ધન ધાર;	
સગાં અને શુભ પુદ્ધિનું, ઉત્તમ મલાહકાર.	૩૩૮
પીડા મોટાને કરે, તેનો કરવો નાશ;	
વૈર કરીને નવ કરો, વેરીનો વિશ્વ સ.	૩૩૯
સર્પ, અગ્ની, સિંહ, રાત્રિ, શિશુ, તેજસ્વી જે અથાગ;	
અવજા ન એની કરો, પ્રલક્ષ એમાં આગ.	૩૪૦
છાતો અગ્ની કાષ્ઠમાં, અવર કાષ્ઠ નવ સ્પર્ષ;	

ત્યાં સૂધી છાનો વસે, ઘસતાં રે' ન અદર્શ.	૩૪૧
જો દવ ધર્મણથી પ્રગટ, કો પળ વનમાં થાય;	
તો દવ સામથે સકળ, વન પળમાં બળિ જાય.	૩૪૨
પ્રજા તણે અપરાધ કરિ, છોટે છું, ન ધર ચીત;	
ગૂરૂ હસ્ત પ્રજો તણા, આખર હજુ ખચીત.	૩૪૩
વિણ વિશ્વાસીતો નહીં, કરો જગે વિશ્વાસ;	
વિશ્વાસીતો પણ નહીં, નહીંતો ભયમાં નાશ.	૩૪૪
મહાભાગિ શુચિ નારિથી, સદૈવ ધર શોભાય;	
અહ લક્ષ્મી ગણિને ચિતે, સંતોશવી મદાય.	૩૪૫
ધર્મ અર્થના મામતો, કરવો ગુપ્ત વિચાર;	
પર્યંતપર કે માળપર, સ્થિર થઈને વધુવાર.	૩૪૬
કર વિચાર વગગા રિષે, અવિદ્યાન વિદ્યાન;	
વિચાર વિણ નવ રાખવો, પ્રીતે થઈ પ્રધાન.	૩૪૭
ઉત્પાદક જે અર્થનો, રાખે ગુપ્ત વિચાર;	
કામ સિદ્ધ તેનું બને, સંશય નહીં લગાર.	૩૪૮
મોહ બુદ્ધિ ધરિ મનુષ્યથી, જે અપકૃત કરાય;	
ઉલટાપણથી આપનો, નાશ જગે જટ થાય,	૩૪૯
વિચારવાળા કામનો, કર્યા અગાધ વિચાર;	
કરે, સુખ, નહિતો પછી, પાછળ દુઃખ આપાર.	૩૫૦
જાણે દ્વિજવર દ્વીજને, સ્ત્રી જાણે નિજ નાથ;	
પ્રધાન ગુણુ જાણે વૃષ્ટિ, એ જાણે ગુણુ આપ.	૩૫૧
દેવ, વિપ્ર, વૃષ્ટી, શિશુ, વિશ્વ વિષે વહ સાથ.	
ક્રોધ કદાચિત નવ કરો, હણી રાખવો હાય.	૩૫૨
કલેશ અર્થ વિણ શક કરી, પામે પિડ નિદાન;	
અનર્થ ઉત્પત્તિ કિર્તિલય, ન કરે બુદ્ધિ નિધાન.	૩૫૩
ક્રોધ અને અનુગ્રહ વિના, પ્રજા ન ઇચ્છે રાય;	
શાંત સ્વામિની વાંછના, નારીથી નવ થાય.	૩૫૪
આ ભોલે પન્થોકમાં, બુદ્ધિ સુખ દાતાર;	
દન્દિતા દેતી નથી, સુખ દુખનો ન વિચાર.	૩૫૫
વિધાયક દ્રવ્ય કુંગ વડું, સ્વભાવ શુભ વૃદ્ધતાય;	

માન ખાંડ કોનું ન કરે, મૂરખ કરે સદાય. ૩૫૮
 ચિજ દે પ્રિય વદિ અહરનિશ, નમ્ર ધરે મર્યાદ;
 એ નર અરી છતી લિયે, નક્કી રાખો યાદ. ૩૫૯
 મદોન્મત્ત પુરૂષ નારિને, મુર્ખ હાથ દ્રવ્ય હોય;
 કુશળ ગણો નહિ દ્રવ્ય એ, ગયું ગણો સદુ કાય. ૩૬૦
 સ્ત્રી કપટી શિશુ હાથમાં, જ્યાં છે રાજ લગામ;
 નદાવ નાશ પથ્થર તણું, જળમાં તેમ તમામ. ૩૬૧
 પ્રમ્ત પુરૂષ નિજ હીતના કરે કામ હરનીશ;
 કરે પ્રયોજન વિણ જરી, પડિત નહીં ખચીત. ૩૬૨
 કપટી, ચારણ દુષ્ટ સ્ત્રી, જેનાં કરે વખાણ;
 એ નરનું અવની વિપે, કદિ ન થાય કલ્યાણ. ૩૬૩
 જે વધતાં નાશજ વધે, તે નવ વૃદ્ધિ ગણાય;
 ક્ષય થાતાં વૃદ્ધી થતી, તે ક્ષય કદિ ન મનાય. ૩૬૪
 ક્ષયથી જે વધતી વૃદ્ધી, તે નહિ નાશ કથાય;
 વૃદ્ધિ લઘુ નાશ વડો દિસે, તે ક્ષય ખચીત ગણાય. ૩૬૫
 લઘુ અપકાર કરે કદી, મોહથી નાવે ધ્યાન;
 અપકારીની અવનિમાં, સોચત છોડ નિદાન. ૩૬૬
 એ જનનું સુણિ નામને, રહે વિહજન દૂર;
 નિજ યુથ દીન દરીદ્ર નર, રોગ દુખે ભરપૂર. ૩૬૭
 એ નરપર અનુગ્રહ કરે, રિધસિધ વારંવાર;
 વળિ પામે સુખ આત્મનું, જ્ઞાતી હિત કરનાર. ૩૬૮
 કુળ વૃદ્ધિ છે એ કામમાં, સત પંથ સંચરનાર;
 જ્ઞાતિ લાભ ચિત શુભ ચહે, પામે લક્ષ્મી અપાર. ૩૬૯
 જીવન પુર દુઃખર્મથી, કરી પછી પસ્તાય;
 નાશવંત જીવન ગણી, પ્રથમ વિચાર કરાય. ૩૭૦
 ધીર પુરૂષના વાક્યપર, અવસર કરે વિચાર;
 સીદ્ધ કામ સંતત બને, યશ મેળવે અપાર. ૩૭૧
 દેહ ધર્મ ત્યાગેલથી, વાંચ્યા નવ રોકાય;
 દેહ ધર્મ રાખી વસે, ત્યાં શું કરે ઉપાય. ૩૭૨
 બળતપ છે તપસી તણું, બ્રહ્મજ્ઞાનિ બળ બ્રહ્મ;
 દર્શનબળ હીંસકપણું, ક્ષમા જોર ગુણવંત. ૩૭૩

ક્ષળ, મુળ, જળ, હુતદ્રવ્ય, દુધ, ઋષિ આત્મા ગુરુવેણુ;
 ઓસડ એ સેવન કર્યે, ભંગવૃત નહિ, ક્ષેમ. ૩૭૪
 આપ અપ્રિય પ્રિય અવરના, એ ચિત નિત ધરનાર;
 નિષ્કામી ધર્મી સુનર, “ઉલટો ગણે” ગમાર. ૩૭૫
 ક્ષમા ધરીને ક્રોધ જિત, જિત દુષ્ટ શુભ આશ;
 જીત કૃપણતા દાન કરી, જિત સાચે જુઠ્ઠા જાળ. ૩૭૬
 સ્ત્રી, ઠગ, આળસુ, જંગલી, નાસ્તીક, ક્રોધી, ચોર;
 અભિમાની ભરંસે દણે, તજ ભરંસો કમજોર. ૩૭૭
 વિનયી, વૃદ્ધની અહરનોંશ, સેવા નર કરનાર;
 આયુષ્ય, કિર્તી, અધિક બળ, પામે આ સંસાર. ૩૭૮
 કલેશ અધર્મે શત્રુ વૃષ્ટિ નમે અર્થ સિદ્ધ થાય;
 તે ન કરે ગણે વૃષ્ટિ, અર્થ સિદ્ધ ઉપાય. ૩૭૯
 સ્ત્રીગમન શિશુ ઉત્પત્તિ વિના, વિવાહિણી નર હોય;
 ક્ષુધિત પ્રભુ વૃષ્ટિ વિણ તપ્પત, શોચ કરે સહુ કોય. ૩૮૦
 પંથે પુરૂષ અશક્તને, સ્ત્રી નિજ પત્ની વિયોગ;
 નગજળ પાસ અશક્ત ત્યમ, વાણી બાણ મનયોગ. ૩૮૧
 નવ કરવો અભ્યાસ તે, મળ બ્રાહ્મણનો જાણ;
 કૃષી ખરણો પૃથ્વી મળ, જુઠ્ઠા મળ પુરૂષ પ્રમાણ. ૩૮૨
 સતી મળ નાટક નિરખવું, જાવું પરધર રોજ;
 એ મળ છે સહુ અનુક્રમે, ખરી કરો જે ખેજ. ૩૮૩
 ઉંધ ન જીતે સ્વપ્નથી, સ્ત્રી નવ જીતે કામ;
 કાષ્ટે અગ્ની જીતવો, મદિરા જીતો પાન. ૩૮૪
 દાનવડે મિત્રો જિત્યા, યુધ્ધે ચરી સમાજ;
 અન્ન વસ્ત્ર જિતિ અંગના, ધન્ય જિવન છે આજ. ૩૮૫
 હે જન લાખ કરોડ કે, ખરચો અગણીતદામ
 અમર તોય નહિ અવનિમાં, આશા છોડો આમ. ૩૮૬
 મહિ તળમાં માયા પ્રબળ, કદી વસે એક દાર;
 સુહુ પાસે તદપી નચિત, નહિ સંતુષ્ટ થનાર. ૩૮૭
 શુભ વૃષ્ટિના અંતર વિષે છે સહુપર સમ ભાવ;
 સ્વસ્મૃત શમ સહુ તે ગણે, અંતગ તજ અભાવ. ૩૮૮

અજ્ઞાનીને જ્ઞાનને, દાને લાભ ન લેશ;
 મૃત શરિર ઉત્તમ દવા, કામ કરે નહિ બેશ. ૩૮૯
 કામ શુભ, સાધન સરલ, શાસ્ત્ર શ્રવણ ઉદ્ધોગ,
 સન્નિવન દર્શન, નમૃતા, એ છ પ્રતિષ્ઠા ભોગ. ૪૯૦
 સુપથ લક્ષ્મીને લાભ ઝાલી, શુભ આપનું ચા'નાર;
 એ સન્નિવન આ અવનીમાં, સુખી સદા વસનાર. ૩૯૧
 અધિક સુખ જરથી આહી, બીજું જરિ ન ગણાય;
 સ્વબ્યેચ્છક પુરૂષે ક્ષમા, ધરવી ચિત્ત સદાય. ૩૯૨
 શક્તી હીન સહુપર ક્ષમા, ધરે, શક્તિ ચિત્તમાંય;
 અર્થ અનર્થ સમાન ચિત્ત, ક્ષમાવાન પરભાય. ૩૯૩
 ધર્મ અર્થ જ્યાં નાશ નહિ, તે કરવું નિત કામ;
 ઇંદ્રિય નિયમ નહિ દુષ્ટ દહે, તજ વૃત્ત નર અજ્ઞાન ૩૯૪
 મદોન્મત્ત નાસ્તિક, દુષ્ટી, આગસુ, વિણ ઉત્સાહ;
 તે પાસે લક્ષ્મિ ન રહે, જ્યમ જળ તણે પ્રવાહ. ૩૯૫
 બહુ ગુણિ, દાતા, ને શુરો, વૃત્ત વધુ કરનાર;
 નિજ શ્રુદ્ધિ અભિમાનિને, રમા ભયે તજનાર. ૩૯૬
 ગુણી જનના ગુણુનીધરે, ના, લક્ષ્મી પરવાહ;
 દુરગુણીના અવગુણ તણો, તેમ ન ચિત્તમાં ચાહ. ૩૯૭
 મદોન્મત્ત ગોસમ રમા, કદી વસે કોઠાર;
 ચમડીથી દમડી અધિક, ત્યાં શાંતી ધરનાર. ૩૯૮
 ગર્વ, મોહ, આગસ, ગમત, ઠગાઇને, અભિમાન;
 લોભ, ચપળતાની ગમત, તજ ભણનાર તમામ. ૩૯૯
 મહિ તળમાં માયા પ્રબળ, કદી વસે એક ઠાર;
 સહુ પાસે, તદ્દપીન ચિત્ત, નહિ સંતુષ્ઠ થનાર. ૪૦૦
 હે જન લાખ કરોડ કે, ખરચો અગણિત દામ;
 અમર તોય નહિ અવનિમાં, આશા છોડો આમ. ૪૦૧
 અનિતિને આ જગતમાં, ડર છે વારંવાર;
 નિતને ડર નહિ કોઇ દિન, સૂખ લહે સંસાર. ૪૦૨
 આશા રાખી અવરની, તે શું આવે કામ;
 પ્રભુ વિણ કો ન પુરી કરે, જિવની આશ તમામ. ૪૦૩

- સંગતનું દૂળ જગતમાં, જડ પણુ આપે બાણુ;
કાંટા બાવળ સગથી, કેરી આંખે ધાર. ૪૦૪
- જન્મી જગમાં પાપિ જની, જયું નર્ક નિરધાર;
તે કરતાં જગમાં નહિ, જન્મ્ય માં બહુ સાર. ૪૦૫
- મહત મુરખ આગળ જયું, એ બાય રૂપ સદાય;
શાણ્ણની પાછળ જયું, એ પણુ જગ સુખકાર. ૪૦૬
- સજ્જન સંગથી દુર્જનો, પામે છે નિત્ય માત;
પયમાં પાણિ પટેલ તે, વેચાતું પય બાવ. ૪૦૭
- પ્રભુ ક્યાં છે બોલે મુરખ તેનો શો આધાર;
ભક્ત જનો ભગવાનને, સાચે લઈ દરનાર. ૪૦૮
- આજ કામ કર કાલ પર, ધર ન મુરખ કો વર;
હવિતનો ક્યાં જગતમાં, ઘડિનો છે નિરધાર. ૪૦૯
- ધરમાં ખોરી જ્ઞાના, વળી અંતર ન હિદર;
તે ક્યમ કરી શકશે કહે, સજ્જનનો મતકાર. ૪૧૦
- ખાંધા રિણુ પ્રાણી તણે, દિવસ ન એકે ગય;
ત્યમ હરિજન કરતા દિસે, પરાપકાર સદાય. ૪૧૧
- અરૂપ પાપ પણુ જિવને, નરકે લઈ જનાર;
છિદ્ર પડયું જે બહાણને, જગમાં ડૂબી જનાર. ૪૧૨
- એક સર્પના દંશથી, મૃત્યુ જનનું થાય;
એક પાપ ત્યમ પુરખને, નરકે લઈને જાય. ૪૧૩
- સિંહ સુત નાની ઉમરે, પારવિધિ પકડાય;
ત્યમ નાનાથી પાપ પણુ, ઝોછું કરી શકાય. ૪૧૪
- પાપા ચરણે જગતમાં, કોન સુખી દેખાય;
ઝેર પીધા પછિ મુરખ નર, અમર રહેવા આય. ૪૧૫
- ફૂટેલી થાળી તણે, રણકો વધૂ ન થાય;
ત્યમ પાપી અંતર તણે, બેધ ન શુદ્ધ મનાય. ૪૧૬
- પ્રેમ વગરનાં વચનથી બહાલ ન વધે લગાર;
ગોળાવિણુ બંદૂક ફૂટે, તો ક્યમ થાય શિકાર. ૪૧૭
- ભુલ વગરનું જગતમાં, કોથી નહિં થવાય;
બાગ વડો સુંદર છતાં, કાંટા રહે સદાય. ૪૧૮

સંજ્ઞન કો સમયમાં, પાપ કદી થઈ જાય;
 પણ તેનું અંતર સદા, નિર્મળ ઝટ નિરખાય. ૪૨૬
 ગાડિ લાડિ વાડિ કરી, નરકે જવું ન સાર;
 બિખ માગી ભવમાં જવું, સ્વર્ગે એ શુભ ધાર. ૪૨૭
 આપ તણું જેવું ચંદ્ર, તેવું અવર ચિતમાંય;
 તેજ ભગતજન જાણવે, બાકી ઠગા ગણાય. ૪૨૮
 ધન અધિકાર આરોગ્યતા, જન્મ મરણ જંગળા;
 દાર દરિ મળશે જગતમાં, વખત નહીં મળનાર. ૪૨૯
 પ્રભુ બદલો માણી તણી, સેવાનો દેનાર;
 તમે કરો તેથી પ્રભુ, વધવું નિલ કરનાર. ૪૩૦
 ઉચ્છેદી સાકર ઉપર, કદી ન માંખ જનાર;
 ત્યમ કોઈ જનની નજીક, કો ન જાય ધરિ પ્યાન. ૪૩૧
 બીજનું શુભ તાકતાં, આપણું પણ શુભ થાય;
 અન્ય હુંડી શીકારતાં, આપણી પણ શિકરાય. ૪૩૨
 નિજ મનથી મોટા ગણે, તેથી લાભ ન લેશ;
 ખર મોટપથી ક્યમ બને, કરિવર સમ લવલેશ. ૪૩૩
 સંજ્ઞન નિજ ઉત્તરી સમે, નીચો નમતો જાય;
 જ્યમ ફળથી ઝૂકી લતા, નીચી નમે સદાય. ૪૩૪
 મરણ રૂપ કરવા તણી, છે સહુને આહીં છુટ;
 કો દિનને દમડા દિયે, કો કરતા દિન છુટ. ૪૩૫
 નિજ સત્તા સમ આપવું, મેમાનોને માન;
 મોટા ગણે મિજબાનને, થવું નહીં હેરાન. ૪૩૬
 જે ઉદરે ભરિ સત્યતા, ત્યાં છે પ્રભુનો વાસ;
 મહત જનો વસતા જઈ, જ્યાં અનંય પ્રિયદાસ ૪૩૭
 ગરજ ગરીબ જનો તણી, મોટા ન ગણે મન;
 નિજ ગરજે ગુંથાઈને, ખરચે લાખો ધન. ૪૩૮
 શેક વડો સ્થિપતી, સહુને શિરે જણાય;
 દુનિઆ તણી દુકાનમાં, પ્રાણી સર્વ પળાય. ૪૩૯
 ધધર વધવું આપતો, જનને જગે જરૂર;
 પરમારથને પંથ ચઢી, રહે પાપથી દૂર. ૪૪૦

સ્વાથે વિષે ક્ષાત્રમાં સકળ, પ્રાણી આ સંસાર;
 પ્રભુના જન વિણ સ્વારથે, કરતા પર ઉપકાર. ૪૩૪
 નીચા જન જરી કામ કરી, વધૂ વિસામો ખાય;
 માહા પુરુષો જગ શુભ થવા, હમેશા ધધે ધાય. ૪૩૫
 જે અવગુણ ગણી આપના, કરે ન જન ઇન્સાફ;
 તેા આખર દેવો પડે, જમરાજને જવાબ. ૪૩૬
 જેની કૃપા ભાવાથી આ જગે, પામ્યા છો ધન ધાન;
 સેવા તેની નવ કરો, તેા નક્કી નાદાન. ૪૩૭
 ખળ શોભા રક્ષણ ગરીબ, ધન શોભા દિન દાન;
 પરોપકારે પડંતી, શોભા ગણ નાદાન. ૪૩૮
 અત્તરની પેટી સમાં, ગુરુ મુખ નિકળે વેણ,
 ઉત્તમ આપ સુવાસમાં, સહુ જનને સુખ દેણ. ૪૩૯
 પ્રભુજનપર ગુણ દેખતા, અંતે આપના દોષ;
 દુષ્ટ સદા દેખ્યા કરે, આપગુણ પરદોષ. ૪૪૦
 જેને કો નહિ આશરો, પ્રભુ બિણ નહિ પીછાન;
 ક્ષાત્રું મદદે એહની, એ સુખ રૂપ મહાન. ૪૪૧
 પ્રભુ નામે પરમાર્થમાં, જે વાપરિયું વિત્ત;
 અન્ય હિતથી પણ સદા, થશે તમારું હિત. ૪૪૨
 માગ્યાથી પણ અધિક નિત, આપે શ્રી ભગવાન;
 તમે દિસો પ્રભુનો ધરે, જગત તણા મેમાન. ૪૪૩
 સજ્જનને દુરજન નહિ, દેખાશે કોવાર;
 ત્યમ દુરજનને જગતમાં, સજ્જન નહિ મળનાર. ૪૪૪
 મલીનપણું છૂંદા ધરે, અંતર હોય મલીન;
 મલીનતા મુખ દાખવે, અંતર થયું તક્લીન. ૪૪૫
 અંતરમાં અઝી બરો, ધુવો બહાર દેખાય;
 પાપી અંતરનો ધુવો, વચને પટ વરતાય. ૪૪૬
 બરું હોય વિષ અંતરે, ઉપર સુધા આચાર;
 પણ પરખારો પ્રગ્ધી, ધગ ધગતા અંગાર. ૪૪૭
 અંતર શુદ્ધ થયા વિના, પ્રભુપદ કદિ ન પમાય;
 પ્રભુ, પાપી જટ પરખશે, છોતરાય ન જરાય. ૪૪૮

કુવે પડેમો કાંડતો, પગ રાખો નિજ રથીરં;
 નહિતો એક ઉગારતાં, તમે સમાશે નીર. ૪૪૭
 માન જુખ જેને વધી, તે નહિ તૃપ્ત કરાય;
 જળમાં વડવાનળ વધે, ક્યમ ઓલવી સકાય. ૪૫૦
 માન જીવે તેને જગે, મળે ન માન લગાર;
 નિરામિમાનીમે બધે, માન દિયે સંસાર. ૪૫૧
 ખુશીથી અહિ આધિન થવું, પ્રભુ કરે તે કામ;
 સુખ વખતે દેતા નથી, પ્રભુને એક બદામ. ૪૫૨
 ઉપરથી અશરાર જોઈ, જરા ન કર વિદ્વાસ;
 વિષ ગોળી સાકર સમી, પ્રાશન કરતાં નાચ. ૪૫૩
 કરે કામ ગણિ ધર્મનું, ઉલટો અધર્મ થાય;
 સદાવ્રતો બાવા લઈ, ઉદમ વિણ અથડાય. ૪૫૪
 દોંગ ઉપર કરિ ધૂતવા, પાખાંડિતો વિચાર;
 ઉપર શુભ આચાર પણુ, બીંતર પાપ અમાર. ૪૫૫
 ઇશ્વરના મનમાં નથી, કોપર હેત કહેત;
 અબૂધ આરોપણુ કરે, સમજે નહીં અચેત. ૪૫૬
 ત્યાગ અર્થ નહિ મરિ જવું, નવ નાસવું કો કામ;
 પશુ જગ ચિતમાં રમિ રહ્યું, તે છોડવું તમામ. ૪૫૭
 કમળ રહે જળ સંગમાં, ડૂબે નહિ જરાય;
 ભક્ત તેમ સંસારની, ભ્રમણાથિ ન બેદાય. ૪૫૮
 જગજનને સહુથી વધૂ, હેત લક્ષ્મીમાં હોય;
 ત્યમ પ્રભુની લક્ષ્મી ભગત, દુબે ન તેને કોય. ૪૫૯
 મોત તણો કો જીવને, નથી દિવસ ચિત યાદ;
 નહિતો નીચ બની જગે, કર્યા કરત વિખવાદ. ૪૬૦
 પ્રાણિ પથારી મોતની; હરદમ કરજે યાદ;
 સહુ બાશે સાથે તું પણુ, તો શાનો વિખવાદ. ૪૬૧
 ન્યાય કરીને મિહજન, સદા રહે છે દૂર;
 પણુ સજ્જન એથી સરસ, રાખે દયા હજૂર. ૪૬૨
 અપચામાં ખાધેલ તે, જરા ન લાગે સ્વાદ;
 ત્યમ મલીન અંતર ભર્યું, યાન ન રહેશે યાદ. ૪૬૩

રવિ સામે ચાલ્યા થકી, નિજ છાયા ન કળાય;
 ત્યમ પ્રભુની ભક્તી કરે, નાશ થાય અજ્ઞાન. ૪૮૪
 જડજ દયાળુ હોય પણ, ખુનિને કાંસી ચાય;
 દયાળુ પ્રભુથી આપિને, શિક્ષા તેમ કરાય. ૪૮૫
 મનુષ્ય ડરેછે દુઃખથી, દુઃખ પાપથી ચાય;
 પણ પાપો પાપી મનુષ્યથી, નહિ દૂર કરાય. ૪૮૬
 મોટા દેખાતા જનો, અંતર મોટાં પાપ;
 ચંદનવૃક્ષ વડું છતાં, વીંટળે ભીંતર સાપ. ૪૮૭
 પાણી પાયા વિણ સુકે, જરૂર વૃક્ષ ગુલાબ;
 ત્યમ સજ્જન સતસમ વિણ, દિન દિન થાય ખરાબ. ૪૮૮
 પાપી શિષ્ય ગુરુ કથન, ગુણમય માને કેમ ?
 વિષના નિત્ય વિલાસિને. અમૃત ન રૂચે જેમ. ૪૮૯
 કોજન કદિ આપી દિયે, દિન જનને ભંડાર;
 તોપણ ના ધરતું વરે, પ્રભુએ આપ્યું ધાર. ૪૯૦
 દુષ્ઠ દેખી નિજ કે અવરતું, પ્રભુ પર ધરિ પ્રેમ;
 વળ્યા સુમાર્ગે ચટ દમ્ભ, તે દુષ્ઠ કહિયે કેમ ? ૪૯૧
 સુષ્ઠ આપ્યું સૃષ્ટિપતી, વિમુખ થાય પ્રભુ નામ;
 તે સુષ્ઠ નવ ગણ સમજ વિણ, આખર એ દુષ્ઠધામ. ૪૯૨
 મન મલીન પણ દ્રવ્યથી, તિથેં દોડ્યો જાય;
 પણ ધર બેઠાં શુદ્ધ ચિત, તેને તિર્થ સદાય. ૪૯૩
 જોરાવરનો જગપતી, છે ન સહાય કરનાર;
 દિનદયાળ દિનપર ખુશી, દિન વારે ધાનાર. ૪૯૪
 ઉપરથી અશરાફ બની, ફોગટ કરે પ્રજાપ;
 લાભ જીવે બે પાપમાં, તો કરતો રે' પાપ. ૪૯૫
 જ્ઞાન વિનાનો ગુરુ કરે, ક્યાંથી આપે જ્ઞાન;
 કંજીસની શેવા કરે, તો શું આપે જ્ઞાન. ૪૯૬
 જ્ઞાન દિયે ભક્તી ન દે, ભક્તી ન દે દેજ્ઞાન;
 બને સાથે શીખવે, એ સતસંગ સુગ્મજ. ૪૯૭
 મોટા પથ્થર ધણુ ધિના, કટકા કરિ ન શકાય;
 મલીન અંતર શિષ્ય રૂપી, ધણુ વિણ નવ હેદાય. ૪૯૮

રસ્તા મુકિ ઉવાટમાં, ચાલે લુટે ચોરઃ
 ત્યમ નીતીપંથ છોડતાં, પાપી બને ચક્રોર. ૪૮૬
 રૂપવંત દિસતા જતો, અંતર હોય ખરાખ;
 આડંબર ધરી ધર્મનો, પીતા પ્રીતે શરાખ. ૪૮૭
 જમે કરાવ્યાં બેઠમાં, નાણાં આવે કામ;
 ત્યમ સંકટે સાચ દે, જપતાં પ્રભુનું નામ. ૪૮૮
 સજ્જન સમ ક્યારે બને, ક્યારે પામે સૂખ;
 નિજનું બુઝું કરનારને, સુખ આપે, નવ દુઃખ. ૪૮૯
 આજ્ઞા અધિપતિની તજે, તો મેળાપ ન થાય;
 ત્યમ પ્રભુ હુકમ ન પાળતાં, પ્રભુ પદ કેમ પમાય. ૪૯૦
 શુભ કરનારાનું સરસ, કરે જગતની રીત;
 પણ સજ્જન સહુ શુભ કરે, ખમી આપ વીપરીત ૪૯૧
 દોંગીજનનો પ્રેમ તે, કેવળ વૃથા જણાય;
 ઘાસ તાપણી ઘડિકમાં, ભડકો થઇ ઓલાય. ૪૯૨
 આ ધશ્વરના રાજ્યમાં, નાસી નહિં છુટાય;
 બધે નજર છે આપની, પાપી ઝટ પકડાય. ૪૯૩
 મચ્છ નીરથી કુદિને, પડે નીરનો માંય;
 ત્યમ દોંગી ભગતો સદા, પાપે વસે સદાય. ૪૯૪
 તોફાને ચડ્યું જલાજતે, ઓથે શાંત જણાય;
 ત્યમ સંસાર સમુદ્ર દુખ, પ્રભુ ઓથે ન જણાય. ૪૯૫
 દિવા કરે જન સાંજરે, ઘરમાં થાય ડિગ્ગશ;
 અંધ દિવો ઘરમાં કરે, પણ નહિ આશ ડિગ્ગશ. ૪૯૬
 વૃક્ષ વડું વધિ જાય તે, બળવા અગ્ની માંય;
 પાપી તેમ વડો થતાં, નકે જરૂર જવાય. ૪૯૭
 દુરજનને નિત દુષ્ટતા, કોણ શિખવવા જાય;
 અણી કાંટાના મુખની, કોણ કાંડવા ચાંય. ૪૯૮
 અક્ષલ હિંજાને ઘડિકમાં, લાગે અંગ પ્રસંગ;
 જેમ ઘાસમાં ઘડિકમાં, અગ્ની લાગે અગ. ૪૯૯
 પ્રેમીનું અંતર કદી, છુપાવતાં ન છુપાય;
 જ્યમ દીવો બળતો હશે, તો નહિ સંતાડાય. ૫૦૦
 મુસાફરીમાં ડર ન જરી, સાથે હોય સિપાઇ;

મરણ પછી હરિ બજનથી, હર નવ દીસે કાંઈ. ૪૬૪
 દયા દુષ્ટની દોલ ગણો, સદા અદયા સમાન;
 ઘેટું પાળે ખાટકો, આખર હણે નિહાન. ૪૬૫
 જીભ ચકી ફાટે ફસે, દુષ્ટ ન લાગે વાર;
 સદા ચારી જીભે કરી, ઝટ છૂટા થાનાર. ૪૬૬
 અર્ધચારીની જીભ છે, જ્યમ તાતી તલ્લવાર;
 ધા મારે, પણ જ્ઞાન નિભે, કુશળ સદા કરનાર. ૪૬૭
 આપ એવ્ય ખોલે અવર, જાતે મુખ મનાય;
 વિદ્વજનથી અવરની, હાંકી સદા રખાય. ૪૬૮
 કુવિચારીને કપટથી, મનન રહે જરિ સ્થિર;
 શુભવૃત ધારીને સદા, અતિ આનંદ શરીર. ૪૬૯
 ઝેર ઉતાર્યાની દવા, મળે, ન ઝેર ખવાય;
 પ્રભુભક્તિ પાપો ખળે, પાપ ન તેયિ કરાય. ૫૦૦
 સંત દુખી પાપી સુખી, એથી ન ચિત ધર ક્ષોભ;
 વૈભવિ નર નરકે જશે, સ્વર્ગે મરીખ લોક. ૫૦૧
 મેહેલ મહીં મોટા રહે, ગરીબ ઝુંપડી માંધ;
 તેથી ઇશ્વર દ્રષ્ટિમાં, જરી નથી અન્યાય. ૫૦૨
 સમુદ્રમાં સરિતા સહુ, સમાય પણ ન ભગાય;
 લમ ક્ષોભી ચિત જગતમાં, ધનથી નહીં ધરાય. ૫૦૩
 રણમાં જો લાગ્યા ન ધા, તે શુરવીર ન ગણાય;
 દુખ ન પડે જગમાં કદી, તો નવ ભક્ત થવાય. ૫૦૪
 દુનિયાં આ દમડે રચી, દે દમડાને માન.
 પાપી જરા જગ મેળવે, ભક્ત ન ખાવા ધાન. ૫૦૫
 મન ઉપજતું દુઃખ તે, કયમ કમિ કરી શકાય;
 તરંગ ઉઠતા નિધિમહીં, શાથી બંધ કરાય? ૫૦૬
 નીતીવાનને નિતિમાં, આવે છે આનંદ;
 કારણ કે નીતી મહીં, નથી ફસાનો ફંદ. ૫૦૭
 જોને કાંઈ જરૂર નહિ, એજ વડા ધનવાન;
 સહુ પોતાને છે ધણી, આખે સુખ પઠવાન. ૫૦૮
 વશ મન નહિ ભગત થયો, ગયો ન ભેદાભેદ;

- એ પાપી પૂરો જગે, એમ કહેછે વેદ. ૫૦૯
- આયુષ્ય અધિક જગે થયું, જાણી ન નીતી ટેક; ૫૧૦
- વપુ ભાર લધ વિશ્વમાં, રઝળ્યો ધરિ અવિવેક. ૫૧૧
- પ્રભુમાં પ્રીતી નીતીમાં, લાગ્યું જોધક ધ્યાન; ૫૧૨
- તેને જગત હિસાબ શો, સતોષે ધનવાન. ૫૧૩
- સેવા સરવેની કરે, તેમાં સુખ મહાન; ૫૧૪
- સેવામાં મેવા મળે, જાણો સારિ જહાન. ૫૧૫
- અન્ય ચીજ ભરતાં પ્રથમ, વાસણુ ખાલી થાય; ૫૧૬
- ન્યમ પ્રભૂ ભજતાં પ્રથમ મન, ખાલી કરો સદાય. ૫૧૭
- અવર દોષ દ્રષ્ટી પડે, નિજ દોષન નિરખાય; ૫૧૮
- પોતાનો વાંસો કદી, નિજ આંખે ન જણાય. ૫૧૯
- અવર અધમતા ભર્યું દિસે, ત્યાં સુધી દુઃખરૂપ; ૫૨૦
- આપ અધમ સ્વરૂપે જુઓ, જે સુખ ચહો અનુપ. ૫૨૧
- નિજ દુરગુણને ઢાંકિને, કરમાં અવર પ્રકાશ; ૫૨૨
- પ્રકાશ ઢાંકેલા થશે, વાણી તણો વિલાસ. ૫૨૩
- દુનિઆમાં દરવાર રહે, પણ ચિત રાખ સુ ઠામ; ૫૨૪
- પશુ જંગલ ચરવા જતાં, ચિત રાખે રહેઠાણુ. ૫૨૫
- ઠામ થકી જે ચિત ઉઠ્યું, પડશે ઠામ કુઠામ; ૫૨૬
- હૃશ્વરથી અજગો થતાં, અન્ય કુઠામ સુકામ. ૫૨૭
- મનુષ્ય કરાવી કામને, પુરી કરે છે આશ; ૫૨૮
- જગપતી કેમ ન જાણુશે, તારો શબ્દપ્રયાસ. ૫૨૯
- તારું સંભાળ્યા વગર, અવર તરફ નવ ન્યાય; ૫૩૦
- અન્ય તણા પગમાં બળે, પણ તારે શિર ઝાળ. ૫૩૧
- દેખછ તે દુખ રૂપ નથી. તૂજ અંતરે ભરેલ; ૫૩૨
- જુએ અવર ચિતરે ચિતે, દુખની આવે રેલ. ૫૩૩
- ક બીજા જનતું જુએ, પાપ થાતું નિષ્પાપ; ૫૩૪
- જવાબદારી તારિના, તો શું તને સંતાપ. ૫૩૫
- શું ધન પુત્ર સંબંધો છે, જગમાં સહુ પુછનાર; ૫૩૬
- ક્યમ વર્યો પૂછે પ્રભૂ, અવતરીને સંસાર. ૫૩૭
- દુનિઆની દ્રષ્ટે કદી, નિજ દુરગુણ ન કળાય; ૫૩૮

આંખ નિરખે અવરને, નિજ કાન ન દેખાય. ૫૨૪
 માતૃત્વ હરદમ રહે, નિજ શિશુ પાસે ચિત્ત;
 ત્યમ પ્રભુજીની જગતના, જીવે પર નિત્ય પ્રીત. ૫૨૫
 પ્રેમ વિના કર્તવ્ય સહુ, મિથ્યા જગે મનાય;
 હુણુ વિણુ પકવાનો સરસ, પણ સ્વાદોષ ન થાય. ૫૨૬
 એક આપતાં લાખ લે, એ ખોટું ન જરાય;
 વાવી એક ફળ જમિનમાં, લાખ ગણી લેવાય. ૫૨૭
 જડ પણ બદલે આપતાં, ઉપકારીને અપાર;
 આંખો એક અનેક દે, ફળ, બદલે ઉ-કાર. ૫૨૮
 આપ વિષે દુરગુણ ભર્યાં, અવર આપવી શીખ;
 તે બીજને બોધરૂપ, બની ન લાગે દીક. ૫૨૯
 મુરખ નિજ ચિત્તમાં ગણે, જગને મુખ સ્વરૂપ;
 આપ અંધપણુ જગતને, અંધા ગણે દલુક. ૫૩૦
 કપટી ચિત્તમાં સદગુણો, ટકે નહીં પળવાર;
 નદિમાં આવ્યું પૂર તે, ઝટકઈ ઉતરનાર. ૫૩૧
 અવર દોષ નિરખે નજર, કરે ન ખીચું કામ;
 એક ખાધ જ્યમ જગતની, ભસ્યા કરેછે શ્વાન. ૫૩૨
 થઈથી ડાળ જૂદી પડી, તેને ફળ ન થનાર;
 સદગુણથી વીમુખ હૃદય, સુખ નહીં સાંપડનાર. ૫૩૩
 નીચ વચન વદનારને, કહો ન નાચું વેણુ;
 ભુંકતા સાસું ભુંકવું, ગદ્દાને સુખ દેણુ. ૫૩૪
 મળી શહેનશાહત સુખદ, કર્યાં નીચ કદિ કામ;
 નરક ગયો સુખ ના મળ્યું, દાઝયો ઉપર ડામ. ૫૩૫
 વિષયો મનુષ્ય હૃદય વિષે, ટકવા દે નવ જ્ઞાન;
 વારી રહે જ્યમ ચાળણીમાં, ત્યમ ગણો તમામ. ૫૩૬
 સુખમાં સરવે જન મળે, દહિ મારો બહુવાર;
 દુઃલાલે પણ આખરે, આઘાં ખસિ જનાર. ૫૩૭
 કુદરત જેતાં પ્રભુ તણો, મહિમા મહાન મનાય;
 કેમ વરતવું તે મહિં, શસ્ત્રોથી સમન્વય. ૫૩૮
 અરી હણવાને લસકરી, રાખે છે હથિયાર;

દુરમુલ્ય અરી હણવા જગે, કર સદગુણ તૈયાર. ૫૩૯
 સંગત કરતાં ધર સુરત, ધર નહિ ઢંગ કુદંગ;
 આખર આરી લાગસે, સંગ પ્રમાણે રંગ. ૫૪૦
 સદગુણ વિણતું માનવી, કશું કરે નહિ કામ;
 જ્યમ છાયા તવણ છાપરી, થાય ન કોયિ સુકામ. ૫૪૧
 અન્ય વાંક માફ ન કરે, ઝાઝું રાખે ઝેર;
 તોડે પુલ પરચોઠમાં, જવાતણું નહિ ફેર. ૫૪૨
 સુમતણું ધન સૃષ્ટિમાં, નિષ્કળ નિત્ય નિરખાય;
 જળથી બરો સમુદ્ર પણ, તરસ્યાથી ન પિતાય. ૫૪૩
 અગારા જળમાં પડી, આપે આવ્રમ જાય;
 ત્યમ પાપો સદગુણ પિપે, નાશ નિરંતર થાય. ૫૪૪
 મોટું થાવા આગળે, નાના થવું જરે;
 નાનાથી મોટું બને, એ વિચાર ધર ઉર. ૫૪૫
 શાંતિ વૃક્ષને બે લતા, બેતાં જનો જણાય;
 એક ખમી રહે આપ સહુ, બીજી માફ કરાય. ૫૪૬
 હુબતાં દરિઆમાં ગ્રહો, કાષ્ટ નહિ હુબનાર;
 ભવ વારિધીમાં કાષ્ટરૂપ, દીસે જગ કરતાર. ૫૪૭
 વ્યાયામે સુધરે શરિર, આપ રહે આરોગ્ય;
 ત્યમ પ્રભુ બજને મટિ જશે, જન્મ મરણરૂપ રોગ. ૫૪૮
 ધમણ થકી ધમતાં થનો, પ્રદીપ્ત અગ્ની પ્રકાશ;
 ત્યમ પ્રભુ બજને જિવજડ, સુધર્યાની છે આશ. ૫૪૯
 જેવું અવરને આપવું, એવું ગ્રહવું આપ;
 કપા સહુપર રાખશું, તો ટળશે સંતાપ. ૫૫૦
 કલ્પ પ્રમાણે આખરે, ફળ જન મેળવનાર;
 બાવળ વાવે શળ ફળ, આંખે કેરી ધાર. ૫૫૧
 શેઠ તણી પ્રીતી થવા, દુકાનમાં ધર ધ્યાન;
 પ્રભુની વિશ્વ દુકાન છે, ધ્યાને મળશે માન. ૫૫૨
 વડબીજક નાતું છતાં, વાવે વૃક્ષ સમાન;
 ત્યમ સદગુણ નાના છતાં, ફળ પહોંચે અસમાન. ૫૫૩
 મરી જવું પણ વિષયમાં, જગત રહું લવલીન;

ન્યમ પતંગ બહુ ઉડતાં, પડિ દિપ થાતા દીન. ૫૫૪
 ફાંસિ ગળે ફાંસિ મૂળે, નહિ હાંપણુ દેખાવ;
 કાળ મુખ પડિયા જનો, પણ ખેલેછે દાવ. ૫૫૫
 ઢોંગ ધરે સાધુ તણા, પણ આખર પકડાય;
 અનાજ મિત્રાત કાંકર, છે, પણ વિણી કઢાય. ૫૫૬
 લેણકથી ચાલે સદા, નિયમ સહિત ઘડિયાળ;
 ત્યમ દુષ્ટથી સરવે મનુષ્ય, ચાલે છે શુભ ચાલ. ૫૫૭
 ભગત કહે સહુએ તદા, ના ભગ થકી તરેલ;
 ભગવત દીઠા ભગતજન, અવિદ્યામાં ઉછરેલ. ૫૫૮
 જનમુખ કરવા જગતમાં, જે પ્રમુના અવતાર;
 પણ જન પ્રભુને પામવા, યત્ન કરે ન લગાર. ૫૫૯
 મંદીરમાં દોડી જતાં, કરે પ્રભુ ક્યમ મેર;
 સ્થળ શરિર દરશન કરે, મન તે બાંધ્યું ઘેર. ૫૬૦
 પેટી વડી મનાય છે, બ્યાં છે ઝાઝું વીત;
 મોટા મનુષ્ય મનાયજો, પ્રભુપર અખંડ પ્રીત. ૫૬૧
 સદગુણિનું શુભ થાય ના, તે ન થવું દીક્ષગીર;
 ભવ ભય ભંજન પ્રભુ દિસે, સહુની ચિતમાં પીડ. ૫૬૨
 નીલકણ્ઠીયાતા જગતમાં, રાંડે દુષ્ટિ દેખાય;
 ધણી ધુરંધર ધરણિધર, છે સૌમાન્ય સાય. ૫૬૩
 વિશ્વપતી તજ વિપયને, પામરજન ભજનાર;
 વિશ્વપતીથી વિવિધ મુખ, વિપયે દુષ્ટ પડનાર. ૫૬૪
 અંધ કાણુ આ જગતમાં, આંખ છતાં અથડાય;
 નેત્રબંધ સુવિચારનાં, ગાડો ગોથાં ખાય. ૫૬૫
 મનમુખા મોટા છતાં, પ્રભુપર નહિ વિશ્વાસ;
 ધુમાડાના બાયઝા, ભરે ન પુરણ આશ. ૫૬૬
 આસ્તિકની ઉંડી નજર, પડોએ ત્રિભુવન માંય;
 પ્રભુ વ્યાપક જગ નાસ્તિકોને, નજરે ન જણાય. ૫૬૭
 સુજન સંકડાશે કદિ, રહે જગતમાં રોજ;
 પણ પ્રભુના ધામે સદા, વડી મારશે મોજ. ૫૬૮
 અશરણુ શરણુ અપનિપતી, પાળે સદી સદાય.

ઉમથ કરતાં મેળવે, એ પ્રભુ નિર્મળ ન્યાય. ૫૬૯
 ઉદમ વિણ અવનિપતી, ફળ નવ દિયે લગાર;
 મળે શ્રીફળ મેહેનત વિના, ખોપરું નવ મળનાર ૫૭૦
 અમ્મદીણ અવનિમાં, અથડાવ્યા અથડાય;
 ખાલી પીપ ગમડાવતાં, જ્યાં ત્યાં દેડી જાય. ૫૭૧
 સજ્જનથી સતસંગ વિણ, પળ પણ રહ્યું ન જાય;
 વારિ વિખુટાં માછલાં, પડિ નવ જિવવા આય. ૫૭૨
 કેશ લહે જો કોઈમાં, ગોતે ગુણી વકીલ;
 ત્યમ પ્રભુ કોરટમાં જતાં, વકીલ ગુરુ ગુણશીલ. ૫૭૩
 અધીક મળે પણ આ જગે, અસંતોષી અથગાય;
 ન મળે પણ આનંદમાં, સંતોષિત રહેવાય. ૫૭૪
 પ્રેમ વિહિન મયા પ્રયગ, સૂણે ન પ્રભુ વખણુ;
 હરીજન જમદુત સમ ગણે, આખર રહે અખણુ. ૫૭૫
 સરિતા સકળ સુમુદ્રમાં, જઈ પામે આરામ;
 ત્યમ સહુ ધર્માનું દિસે, ઇશ હરવાનું કામ. ૫૭૬
 મોટાપણા સુખ કારણે, કરતા દીસે કમ;
 મદત જગત પ્રભુએ દિધું, તેં શું ખરચ્યું દામ? ૫૭૭
 બોધ અસર એ ઝટ કરે, જેનું પવિત્ર ચરિત્ર;
 તાર તૂટયા વિણ હોય તો, વાગે વાળું વિચિત્ર. ૫૭૮
 સહુ જો પ્રભુનું ધારતો, તુંથી પ્રભુ ના દૂર;
 તારું ધારે તો તરત, દુખરૂપ પ્રભુ પ્રતિકૂળ. ૫૭૯
 માયા ઇશ ઉભય ગિયે, જામ્યો આ જગ ખેત્ર;
 એક મહે તજિને અવર, છે દુખમાં દુખેત્ર. ૫૮૦
 માર્ગ મોક્ષનો વિકટ છે, કાંટા વિપય અપાર;
 જાની ગુરુ જોડા દિયે, તો સુખ અપરંપાર. ૫૮૧
 માયીક સુખદુખ રૂપ છતાં, જો સેવે ગાણી સૂખ;
 સુખ સ્વર્ગથી વેગળો, થઈ પડશે દુખ રૂપ. ૫૮૨
 નિજ ઇચ્છા વિષયે વળે, ત્યાંથી લાવી ધરમાંય;
 પ્રભુગમ વાળે તો વધુ, સુખ સંતોષ સદાય. ૫૮૩
 નાશવંત સંસારમાં, નાશવંત કરી શેઃ;

શેવે પણુ પ્રભુ ના બન્ને, વહન કરે એ વેઠ. ૫૮૪
 પાપ માર જીવાડના, જે જીવે તુજ પાપ;
 હણાય નહિ તુજને હણે, પાપ તણેજ પ્રતાપ. ૫૮૫
 સખંધ વધુ સદ્ગુણનો, તો દુરગુણ રહે દૂર;
 સૂર્ય સમા જાતાં તિમિર, નાસે દૂર જરૂર ૫૮૬
 મરે અકસ્માતે મનુષ્ય, પણુ નહિ નર્કે જાય;
 પાપ કરે જાણ્યા છતાં, ત્યારે નર્કે જવાય. ૫૮૭
 તું તારી ઇચ્છાતણે, નથી આવીત પગવાર;
 પ્રભુ ઇચ્છાએ પરવરે, પણુ તારી તું ધાર. ૫૮૮
 પ્રભુ કાપાથી પૃથ્વીમાં, મોટા મનુષ્ય મનાય;
 પણુ તેની પાસે પ્રભુ, અંતરમાં ન જણાય. ૫૮૯
 જગતજનો શોધ્યા કરે, પરમ મોક્ષનો પંથ;
 પણુ દીનતાને શાંતિથી, મળે, હોય સતસંગ. ૫૯૦
 ઝનવિણુ ગુરૂથી કદી, મુંઠ ન સમજવાય;
 ઉંઘતાથી ઉંઘેલને, જગાડિ જરૂર ન શકાય. ૫૯૧
 લોકજાળ ચિતમાં ધરે, પ્રભુ ડર નહીં લગાર;
 છાનાં કરે કુકર્મ પણુ, જગ શુભ દાખવનાર. ૫૯૨
 હુમેલા દરેદરે દિસે, જગજન જો જંગળ;
 ગારૂડી વિણુ કયમ ઉતરે, કરડેયો વિષ વ્યાલ. ૫૯૩
 મોહનીદ્રમાં આ જગત, સુતું તાણી સોડ;
 કયમ જગે કષ્ટ યુક્તિએ, સાંજ સવાર બપોર. ૫૯૪
 નીંદકનાં નીચ વચન પર, નવ કરવી તકરાર;
 આગળ વધતાં અટકવું, એ ન ગણો જન સાર. ૫૯૫
 શ્વાન બસે કરીવર સમું, કરીવરથી ન ભસાય;
 નિંદા નારિતક નર કરે, શાણા કહે ન કાંપ. ૫૯૬
 શાસ્ત્ર શિષ્યો અનુમવ વિના, તે નવ આવે કામ;
 જોયું કદિ ન કહેવાયના, નકશામાં જોઈ ગામ. ૫૯૭
 સત્તા સમજણુ વીણુની, કદી ન આવે કામ;
 અધે હાથ મશલ ધરિ, દે અન્યને ઉજ્જશ. ૫૯૮
 જ્યાં ધર્મમાં સત્યતા, ત્યાં ન પડે દુષ્ટ બેશ;

દીપકના ઉગ્ગશમાં, કે.ણ ખાય પગ ઠેશ.	૫૮૯
આલય ઉગ્ગયુ' સરસ, ધરી બત્તી નિત્ય ખેશ;	
પણ અંધો અગ્નિનથી, ખલકે ખાશે ઠેશ.	૬૦૦
ધધર પાપી આંખથી, નહિ જણાય કોવાર;	
પણ પ્રભુની આંખોથી દુર, પાપી નહિ જનાર.	૬૦૧
ખીખની બૂલો બણી, જે કરતા દરિઆશ;	
પણ પોતાની બૂલ કદિ, નથી જણતા આપ.	૬૦૨
શાને તું કરતો ફોંકર, મોટા બનિને આજ;	
દાંત દિધા દુનિઆં વિષે, આપે એજ અનાજ.	૬૦૩
હપકો દે સુતને પિતા, શુભ ધચ્છા ધરિ ઉર;	
ત્યમ દુષ્પમાં પણ પ્રભુ તણી, મતલબ કાંઈ જરૂર.	૬૦૪
દુષ્કર્મો કરિને મુરખ, કાં સુખચિતમાં ચ્હાય;	
હરામ વક્ષો વાવતાં, ફળ મુશિબત નિઃધાર.	૬૦૫
બાકસો નહિ' તન જિવનનો. તોપણ મમત અપાર;	
મુઠી મીઠકતમાં દિસે, ગદલત ગાડું ધરા.	૬૦૬
મોટા મનુષ્ય ન થઇ શકે, બસે હોય અધિરાજ;	
પાળે પોપે જગત આ, મોટા ગરીબ નવાજ.	૬૦૭
શુભ કામે હીંમત કદી, હારો નહિ લગાર;	
આખો વાળ્યે આખરે, અમૃત ફળ દેનાર.	૬૦૮
પ્રભુ અંતર નહિ ભેદ જરિ, સહુજન એક સમાન;	
કૃત્ય તણાં ફળ ભોગવે, સુખ કે દુઃખ નિદાન.	૬૦૯
દુશ્મન દુનિઆં શું કરે, જો રાજ છે રામ;	
રામ રહે સુખ ક્યાં મળે, દુનિઆં રહે તમામ.	૬૧૦
અંતર અશુભ વિચાર ધરિ, ઉપર વેશ વિચિત્ર;	
પ્રભુ મંદીર તેં પાપિયા, આપે કયું અપવિત્ર.	૬૧૧
મનુષ્ય મુસાફરમાં કયો, ભેદ ગણો ગુણવંત;	
પ્રભુની સૃષ્ટિ સરાહ ^૧ છે, ખોળો ધારી ખત.	૬૧૨
પાપી સુખ ભોગે જગે, સમજી નવ મુંઝાય;	
કસાઇ કર્મ તણે તું અજ, કાતા થકી કપાય.	૬૧૩
પ્રભુની ધચ્છા આપણે, જાણ્યાનું નથિ કામ;	

કરશે સર્વ વિચારિને, તનુંજ સમાન તમામ.	૬૧૪
પાપીને છવાડતા, પ્રભુ એટલા કાળ;	
કર્ષી પાપ પરતાઇને. કરશે કાંઇક ઇલાજ.	૬૧૫
દુનિઆનો ડાહ્યો હશે, ઘેલો પ્રભુને ઘેર;	
ગાંડો પ્રભુનો ગોઠિયો, એ જ્ઞેને અંધેર.	૬૧૬
પદાવાળો પોસ્ટનો, વાંચી કાગળ નામ;	
ત્યમ જીવને જમ મોતનો, પહેાચાડે પેગામ.	૬૧૭
જન્મી નાહો મોતથી, જાણે નાસું દર;	
તુજ સાથે જન્મેલો, કાયમ તૂજ હજૂર.	૬૧૮
ઝુગો મનુષ્ય થકી રહે, જોલે પ્રભુને ધામ;	
દુનિઆમાં ડબ ડબ કરે, તે ત્યાં ચૂપ તમામ.	૬૧૯
કરોડ કે લાખો ધરી, શરી મળે ન શરીર;	
એ ફોગટ શું ગુમાવવું, ભજ્યા વિના રહુવીર.	૬૨૦
પાળ્યો તેનો પા'ડ બહુ, વિસર્ગો તું સજ્જનાર;	
અપકારી તુથી અધિક, અવર નથી કોઠાર.	૬૨૦
વાહ વિષે ઉત્સાહથી, ધાર્યો ચાહ અથાહ;	
આહ અસ્થો મુરખ હસ્થો, વાહ વાહ એ વાહ.	૬૨૨
ધર કામો સરો કરે, નિજ નિતિમાં સતિ ધ્યાન;	
જમજમળ મહિ રહે, ન તજે પ્રભૂ નિશાન.	૬૨૩
દુરજનને શિખ આપતાં, સુધરે નહિ કોટાર;	
તજો કાંકરા ધૂત વિષે, પોચા નથિ પડનાર.	૬૨૪
દુષ્ટ જનો દુનિઆ વિષે, અઠડ અતિરેનાર;	
મગ પક્ષાળતાં ગાંગડુ, પક્ષજે નહિ લગાર.	૬૨૫
જગત ભગત જરિના કરે, પ્રભુ તણી દરકાર;	
પ્રભુ ભગતને જગતની, અગત ન, તેથી ધિકાર.	૬૨૬
દુખાડે દુખ દાંદમાં, આ જગતણી સગાહ;	
તરણી રૂપ તારે તરત, સત સંગત જગમાંહી.	૬૨૭
લક્ષ્મી લાખો મેળવી, સાર્થક કેમ કથાય;	
બનતી મદદ ગરીબને, પ્રભુને નામે અપાય.	૬૨૮

આ અવનીમાં આવિયા, આપણ સહુ મિજાન;
 મે દીન રહી ચાલ્યા જવું, અસલ જહાં રહેહાણ. ૬૨૯
 ઉપરનાં કામો લખી, જન વખાણ કરનાર;
 શી મતલબથી છે કર્યા, પ્રભુ તે તપાસનાર. ૬૩૦
 તરકરથી ડરનાર નર, દીપ રાખે ઘર રાત;
 પાપ થકી ડરનાર નર, પ્રભુ સ્મરણ કરનાર. ૬૩૧
 મહા પ્રભુના રાજ્યમાં, જરા નથી અધેર;
 ચંદ્ર સૂર્ય પેદા કર્યા, તિમિર કેમ તે ઘેર ? ૬૩૨
 નારીને જનશે કીંયાં, પ્રભુ રાજ્યથી દૂર;
 પોલીસ પાપ હાજર કરે, હાકમ તણી હમૂર. ૬૩૩
 ગુર ગુણહીણ કયમ દહ શકે, શિયને રૂડો મુખોષ ?
 અભણેલો શું શિખવે, કર ચિતમાં તું શોષ. ૬૩૪
 મોટા કુળથી શું થયું, જે સદગુણ નહિ લેશ;
 પ્રભુ ધામમાં કુળ વડું, કામન કરશે ખેશ. ૬૩૫
 આપ્યું આપતું આવરને, જોન આપ તો પાપ;
 આપ ન આપ્યુંનાતને, આપ આપ કંઈ આપ. ૬૩૬
 સમરાંગણ સહિ ત્રિપે, વિચરે આણી જ્ઞાલ,
 બખતર સદ વર્તન તણું, પરોપકારી ઢાલ. ૬૩૭
 વેશા સમીવિલક્ષણી, માયા જગે જણાય;
 યુવાની ઉતરે કે તરત, અવર સંગચિત ચા'ય. ૬૩૮
 માયાતું ઘર મોતમાં, રહે માયામાં મોત;
 મોત બણી ધસડે સદા, માયા કાયા સોત. ૨ ૬૩૯
 કપાજનોપર સત્ય ચિત, નવ ત્યાગો પગવાર;
 નાઠેલી સંપત તને, મગશે બીજવાર. ૬૪૦
 જે તારામાં શક્તિ છે, કરવાને શુભ કામ;
 કરિ દે આજ ઝડપ કરી, લેન કાલતું નામ. ૬૪૧
 માની જન જ્ઞાને કરી, ચિત શાંતી ગ્રહનાર;
 પણ મુખેને લાજવિણ, અવર નથી મળનાર. ૬૪૨
 દુર્જન અવર અષ્ટિ ચઢી, મુખ પામે ચિત માંભ;
 ધ્રુવડ રવીથી રાજિ ના, ચિતમાં રાત ચહાય. ૬૪૩

દાનો થા દુનિઆ વિગે, રહે દુષ્ઠથી દૂર;	
દુષ્ઠ તને દોરી જશે જિવતાં નર્ક જરૂર.	૬૪૪
અવર અંગનામાં અમૃત, કવિ કે' વારંવાર;	
હશે, પરિણામે અમે, દીકું ઝેર અપાર.	૬૪૫
બૂરો, ગર્વી, લાલચૂ, કૃતધ્ન, કૂર, ગમર;	
જ્યા, તરંગી, સંપહિણુ, તજ ઝટ દુઃખ થનાર	૬૪૬
દુષ્ઠ કામથી જગતમાં, ફળ નહિ શુભ મળનાર;	
અંગારામાં પગ ધરે, તેા દાઝી જનાર.	૬૪૭
કુસંગ સંગ થકી જગે, શૂભ ન થાય લગાર;	
બગલ વિષે અંગાર લે, કપડાં દાઝી જનાર.	૬૪૮
લાલચથી જગના જીવો, ખરું દુઃખ ખમનર;	
દાણાંની લાલચ ધરી, પક્ષી જળ જનાર.	૬૪૯
ડાહપણુ દુનિયાથી અવલ, સ્થાપિત હતું સદાય;	
અવનિમાંહીં ઇશનું, જો ડાહપણુ દેખાય.	૬૫૦
દુરાચાર સંચારથી, બહુ ન જગમાં થાય;	
પણુ નેકીના સંગ્રહે, મોતથકી મૂકાય.	૬૫૧
સમર્થ પણુ આજસ કરી, ઠોકર હાથે ખાય;	
નિર્બળ નર ઉદોગથી, સુખિયો સૃષ્ટિ માંભ.	૬૫૨
હોઠ છુપાવે પણુ હૃદય, અંતર કહિ દેનાર;	
સાકરમય આપ્ત કરો, પણુ કટુતા દેનાર.	૬૫૩
મુગું તે મોટું સદા, દીસે ડાહપણુદાર;	
ખોલું ખોલે સર્વદા, જન થપાટ ધરનાર.	૬૫૪
અમૃત સજ્જન જીભમાં, આનંદિત બહુ થાય;	
મુખ બુદ્ધી ઓછી થકી, કષ્ટ જીવથી જાય.	૬૫૫
ભોક્ષાજનો બય બહુ, અહંકારી ધરનાર;	
નમ્રજનો આ જગતમાં, માને રાજિથનાર.	૬૫૬
કપટીનો સંકટ સમે, જરૂર થાયછે નાશ;	
પ્રભાણીકને નેકિથી, તૂટી જતા ત્રાસ.	૬૫૭
પ્રભુ કોપ સમયે જરા, દ્રવ્ય ન આવે કામ;	

નેકી હશે ને નમ્રતા, તો ભય ટળે તમામ.	૬૫૮
આમાદીના શહેરમાં, પ્રમાણીક વસનાર;	
કિલ્લો મજબુત ખીકના, ભય દુષ્ટને અપાર.	૬૫૯
નિયજનો નિય વચનથી, ચહે વ્યવરનો નાશ;	
પ્રમાણીક વદી શુભ વચન, રાખે દૂર વિનાશ.	૬૬૦
શુભવાત ખીજ તણી, દાનો નહિ કરનાર;	
એબદાંકવી અવરતી, એ સર્જન અધિકાર.	૬૬૧
લોભી જન જ્યમ સાચવે, દ્રવ્ય સદા શિર સાટ;	
ત્યમ સતી પ્રાણાંત તક, જાય ન આડી વાટ.	૬૬૨
દુષ્ટ કરીને દુષ્ટતા, બચી ન જગમાં જાય;	
આખર અદિત થશે અતી, દાના કહે સદાય.	૬૬૩
મદ્દાને સોનું ધરે, શરિરે નહિ સુદાય;	
રાખે લોટે રોજ તે, બોજ કેમ વેઠાય.	૬૬૪
શુભ શોધે શુભ સાંપડે, અશુભે અશુભ સદાય;	
બલી ખુરી જ્યમ ભાવના, તે સમ જગે જણાય.	૬૬૫
શુભ ઠપકાનો મુખ્ય નર, ધરશે કદિ ધિકાર;	
જીવે ક્યાંથી જગતમાં, પ્રીતે વિષ પીનાર.	૬૬૬
નીચ નીચતાથી રહે, કુમતી કીચની વીચ;	
કુમતીમાં પડે કષ્ટ લે, રહે નીચનો નીચ.	૬૬૭
વિચાર આ વ્યદવારના, જનને દુખ દેનાર;	
હોંશે હીમત વાન નર, હિમત ધરી રહેનાર.	૬૬૮
કપટીના અંતર વિષે, કાયમ દોસે કલેશ;	
સદાયરી અંતર મહી, હોય આનંદ હમેશ.	૬૬૯
મુખ સાચવતાં શરિગુન, જરૂર રક્ષણુ થાય;	
પહોણું મ્હોં કરતાં જગે પ્રાપ્ત વિનાશ થનાર.	૬૭૦
એદીની ધમ્મણ વડી, તૃપ્ત ન થાય લગાર;	
હવોગી અવની વિષે, જુએ સદા વસનાર.	૬૭૧
શુભ રસ્તે ચાલ્યા જતાં, રક્ષણુ થાય સદાય;	
સંકટાશમાં પેસતાં, શરીર છોત્ત જાય.	૬૭૨

મનુષ્ય જીવનું પાપતે, દ્રવ્ય વિષે દેખાય;
 એક દ્રવ્ય શુભયથ વરે, બીજે દુઃખ દેખાય. ૬૭૩
 વાદ વિવાદ થશે જહાં, જ્ઞાન નહિ, અભિમાન;
 શાંતચિત દિનરાત રહે, જ્યાં છે સાચું જ્ઞાન. ૬૭૪
 પાપ કરી પેદા કર્યું, તે ધન નહિટકનાર;
 સંચય શુભ કરમે કર્યો, તે વધતું ટકનાર. ૬૭૫
 આશનારિ અંતર તણી, જો ફળવાળી થાય;
 વંજા રહેતો જિવનનું, ઝાડ જરૂર કરમાય. ૬૭૬
 વચન તુચ્છવદિ સુખનર, બહારી લિયે વિનાશ;
 દક્ષ પુરૂષ દાનાધર્થી, જીવન કરે પ્રકાશ. ૬૭૭
 શુભ શિખ નવ સંચય કરે, તે દુખિયો થાનાર,
 વિદુર વચન દુરજો કર્યો, દુખિ દૌરવ સંસાર ૬૭૮
 ફળતી ઇચ્છા અહરનીશ, લાગે મિષ્ટ મહાન;
 દુરાચારથી દુર થવા, નું નવ રહેતું ભાન. ૬૭૯
 સુરખ સાથે ચાલતાં, જિવનું જોખમ થાય;
 દુશમુખ સંગ મારિય ગયો, મૃગ થઇ, શરે^૧ હણાય. ૬૮૦
 શુભ સંગતમાં ચાલતાં, મળતું ભાન મહાન;
 રામસંગ હતુમાનને, પૂજે સકળ જહાન. ૬૮૧
 પાપસંગ નુકશાન નર, ગણુજો છે લાગેત્ર;
 જન્મ પંખીને પકડવા, પુડે બાજ પડેત્ર. ૬૮૨
 પીતા છતાં જો પુત્રને, શુભ શિખ દેવા માટ;
 શીક્ષા ન કરે તો કરે, સુત સુખ તણો વિનાશ. ૬૮૩
 સંતોષી નર સૃષ્ટિમાં, થોડા થકી ધરાય;
 અસંતોષીનું ઉદર કદિ, ભવમાં નહિ ભરાય. ૬૮૪
 જો ગારી ગુણવંતતો, ભાગ્યું ધર અંધાય;
 નાલાયકનારી થકી, વૈભવિ ધર વિંખાય. ૬૮૫
 એક માર્ગમાં મનુષ્યને, લાગે છે બહુ હીક;
 પણ તે રસ્તે હરદમે, કાળ વ્યાલની બીક. ૬૮૬
 બહુ હસે તે બહુ રડે, એ કહેવત છે બેશ;

હસી રહેતાં બાકી રહે, કયમ નવ આપે કલેશ?	૬૮૭
ગણેા જન ડરીને રહે, નિત દુરગુણથી દૂર;	
માર ખાય પણ મુરખનર, હોંશે જાય હજૂર.	૬૮૮
મુરખજન નિત માનતા, સાચી ખોટી વાન;	
ગણેા દીલ નવ માનશે, કર્યા વિના સાક્ષાત.	૬૮૯
દક્ષ જનોના શીરપર, વિધા મુગટ ધરાય;	
મુખ મહીપતિને શિરે, બેવકુદ્ધિ બંધાય.	૬૯૦
સજ્જન પાસે દુરજનો, નમતા નિત્ય જણાય;	
સદાચારિતા દ્વારમાં, પાપીજન પસ્તાય.	૬૯૧
ઉઘોગે લક્ષ્મી વધે, એનો અસલી ન્યાય;	
વાતો કરે બગાધની, તો દીનતા વધિ જાય.	૬૯૨
પ્રજા વધારામાં જીવે, પ્રજા પ્રતીતે સૂખ;	
પ્રજા નહિતો પતિ નહિ, કમી પ્રજાએ દુઃખ.	૬૯૩
કમી કરે ઝટ ક્રોધને, જે છે નમ્રજવાબ;	
તેલ તાતું શીતળ બને, ચંદન પડે જરાક.	૬૯૪
કટુ વચને ક્રોધી બને, વધ વિરોધ ધરાય;	
અગ્ની ધરી કુકવા થકી, વધુ સળગતો જાય.	૬૯૫
તાત શીખતજતાંતનુજ, પડે દુખે નહિવાર;	
મશાલ વિણુ તિમિરે જતાં, ખાડે પડે ધરાડ.	૬૯૬
જેવી અંતર વૃત્તિ છે, તેવું કૃણ નિરધાર;	
નેકિયાન શુભ કૃણ લિયે, દુષ્ટ દંડ અહનાર.	૬૯૭
જાગીના હોઠો સદા, કરતા પર ઉપકાર;	
બે શબ્દો સુણતાં જનો, છે ડાંપણુ અહનાર.	૬૯૮
જેનો જે અધિકાર છે, તે શોધતા જરૂર;	
બુદ્ધે શોધે બુધ જનો, શઠ શઠતાઇ ઉર.	૬૯૯
નેકીનું ધર છે સદા, સમૃધી થકી ભરેલ;	
પાપીનું ખાલી સદા, પાપ હૃદય ઉપજેલ.	૭૦૦
સીધે રસ્તે સંત જન, ચાલે સુખિ સદાય;	
ચોર ચડી અવજે પથે, દેશ પતિથિ દંડાય.	૭૦૧

આળસુના રસ્તા વિષે, છે કાંટા વેરેલ;
 દક્ષ જનોને સહુ દિશે, છે જ્વવાનું સ્હેલ. ૭૨
 માનીના રસ્તા સદા, ઉંચા રહે ઉછળેલ;
 જ્યમ યત્રેથી અહરનિશ, ઉંચે અંધુ^૧ રેલ. ૭૩
 હલકો બનિ ઉંચે ચડે, જ્ઞાની ગુણ અહેલ;
 પાપી ભારે પાપના, નીચે રહે પડેલ. ૭૪
 માન માન કરનારને, નધી માનતું બાન;
 દીનતા ધર દિલમાં પ્રથમ, પછી માન મન માન. ૭૫
 અન્યાયે ધન મેળવી, કોટી પતિ કહેવાય;
 ગરીબ નેક તેથી રૂડો, જગમાં જરૂર જણાય. ૭૬
 રૂપ કંટાળા રૂપ ગણુ, દુષ્કર્મને સદાય;
 રાજ ઉધું એથી વળે, શુભ કામચિ સ્થપાય. ૭૭
 સાકરહેઠારે બેસતા, રાજ સભાની માંય;
 ફળ ખુશામત નિપજે, ભલે રાજ્ય રોળાય. ૭૮
 રાજ તણી કૃપા સદા, નિભાવવી મુશ્કેલ;
 વાદળ ભાદરવા તણા, એક રંગ ન રહેલ. ૭૯
 રામ અને જમદૂતના, કોપ વિષે નહિ ફેર;
 ભક્ત અને હાલો પુરુષ, શાંત કરે તતખેવ. ૮૦
 ભરસો ભુપ કૃપા તણો, દક્ષ ન દિલમાં ધાર;
 વાદળની છાયા પડે, ટકે ન ઝાઝી વાર. ૮૧
 કેશ શ્વેત શિશ પર થયા, મહિમા મુગટ પ્રમાણુ;
 શ્વેત કામ કરિ શ્વેતને, સારિ રિતે શોભાવ. ૮૨
 પરાક્રમી પૃથ્વી વિષે, મહાન નગર જિતનાર;
 પણ તેથી જળરો ગણું, ક્રોધ ઉપર રહે સ્વાર. ૮૩
 ગરીબની મશ્કરી કરી, તે પાપી જગમાંય;
 પ્રભુનાં કામ વખોડતો, નીંદે નાથ સદાય. ૮૪
 મુર્ખ મારથી માનતા, દાના કપકે લાજ,
 લાજ નહિ જેને જગે, નાતું સરખું રાજ !!! ૮૫
 મળો સીંહ છેડાયસો, મળો સર્પ વિપવાન;

પણ મૂરખ મૂરખાઈમાં, સામે મળે, નમાન.	૭૧૬
ભલાઈનો બદલો મળે, ભુંગાઈથી ભરેલ;	
કોપ તે પરે ઇશનો, જાણ સદા ઉતરેલ.	૭૧૭
લગાઈનું કાળુ પ્રથમ, હોય નાની તકરાર;	
ભર્યું પેવારે નળવાટથી, જરૂર ખહાર જનાર.	૭૧૮
ધાયલ મન સુકાવતું, હમેશ જનનાં હાડ;	
આનંદીત હૃદય ગણે, ઉત્તમ ઔપધ ઝાડ.	૭૧૯
નિદોષિત દોષિત ઠરે, દોષિત રહે નિરદોષ;	
એ નહિ ઉત્તમ, કાયદો, છતાં ગણું હું સદોષ.	૭૨૦
જ્ઞાન ખરિદવા નિકળે, બળ્લરમાં ધનવાન;	
બુદ્ધિ વિણ કહો જ્ઞાનનું, કરશે કોણ નિદાન.	૭૨૧
મન નીચે કામે જતાં, અહીંત પ્રાપ્ત થનાર;	
ત્યમ જિભ વિપરિત પથ જતાં, હાનીમાં પડનાર.	૭૨૨
જોતારામાં કંઈ નથી, તો ચુપ રહે પળવાર;	
ચુપકીદી તુજમાં બધું, ડાંપણ દાખવનાર.	૭૨૩
દુષ્ટ પણું આવે પછી, તુછતા રહે ન દૂર;	
અપકિર્તી સાચે વશી, નીંદા નિત્ય હજૂર.	૭૨૪
દુષ્ટ તણી વગ રાખવી, એ ન સાફધનસાફ;	
જેમ જનો દુખ કારણે, બચાવે લેવો સાપ.	૭૨૫
મુખ તણા હોઠો દિસે, જો કજિયાનું ધામ;	
મુખ માગે છે ખાસડાં, પણ ભૂતતા તમામ.	૭૨૬
મુખ મુખ જગ જાણવું, કરશે આપ વિનાશ;	
જ્યમ શીશુ પૃથ્વિક તણાં, કરતાં માતૃ નાશ.	૭૨૭
ઉત્પત્તી ગર્વ તણી સદા, કરે આપનો નાશ;	
ભીંડો ભાદરવા તણો, ફાલી થાય વિનાશ.	૭૨૮
ગણાનું દીકરું ચહે, થાવા વિધાવાન;	
વિદ્યા શોધે વિશ્વમાં, જ્ઞાની જનના કાન.	૭૨૯
વાત સાંભળ્યાથી પ્રથમ, જો પ્રતિકર થાય;	
લજ્યાવાળી રીતે એ, શકતા સદા મનાય.	૭૩૦

નેક ચાતવી મૂખના, ફળથી તૃપ્ત થનાર;	
નિહિ વાણીથી મહિ વિધે, સંપત્તિ મેળવનાર.	૭૩૧
મરવું જિવવું જીભમાં, નહીં જીભથી દૂર;	
એક જીભ ઉગારશે, મારે એક જરૂર.	૭૩૨
ધનવાળાના મિત્ર સહુ, જગમાં થાવા જાય;	
જર જાતાં પહેલાં તુરત, સ્વાર્થી અળગા થાય.	૭૩૩
ગુઓ દીનતાની ખુબી, થતાં દૂર સહુ થાય;	
પાછળ દોડે પશુ હવે, જોતાં દુર ખસે જાય.	૭૩૪
એ ઢિક નહિ અધિકારિ પર, હાકમ હોય ગુલામ;	
શોભે નહીં પગ પાધડી, જોડા પાધડિ દામ.	૭૩૫
મુખ તૃપ્તિની નજર શુભ, ફળદાયક નવ ધાર;	
ધાસ પરે ઝાકળ કદી, બહુ વખત ન ટકનાર.	૭૩૬
આગ્રાપાળક બાપનો, આત્મા રક્ષણહાર;	
ઉત્ત્રધન કરી ચાલતાં, પળમાં માર્યો જાય.	૭૩૭
મનુષ્ય જાતની આખર, રહેવું ટોટે દૂર;	
પશુ મુરખ ટોટા કરી, જગ દાખવતા શૂર.	૭૩૮
સજ્જન શીખથી સૂઝે, મુખ ન ધાર લગાર;	
તેજ ચમકે તાંતણે, ખરને ડીકાં માર.	૭૩૯
આંખ બંધ કરિ ઉઘમાં, નથી દીનતા દૂર;	
એદી જન ઉઘી રહે, બને ઉઘમી શૂર.	૭૪૦
માતી માણક ને હિરા, અજબ તરેહના રંગ;	
શુભ વાણી સમ રત્નમાં, નથિ દેખાતા રંગ.	૭૪૧
ચોરીની ચીજો મિઠી, લાગે વાપરતાંજ;	
પશુ શિક્ષા વખતે કદુ, દેખે સર્વ સમાજ.	૭૪૨
અધર ^૧ ઉઘાડા જે કરે, તેનો તજજો સંગ;	
છાનિ વાત સહુની જગે, જાહેર કરે પ્રસંગ.	૭૪૩
તિમિર હોય ત્યાં ઉલક રહે, રવિ તેજો સંતાય;	
મુખ રાજ્યમાં દુષ્ટ રહે, શુભ તૃપ્તી દુર થાય.	૭૪૪
કપા સત્ય જો રાયમાં, રક્ષણ કરે સદાય;	

દયાથડી ભરપૂર નિત્ય, રાજ્યાસન દેખાય.	૭૪૫
યુવાન શોભા નૃમતા, વિદ્યાને શુભ ગૂણ;	
જુદ વેશ શિર શોભતાં, પવીત્ર પળી ^૧ અનુપ.	૭૪૬
હૃદય ગર્વ ભર્યું અહરનિશ, આંખે અતિ અભિમાન;	
દીવારૂપ થઇ દુષ્ટનું, પાપ ચડે અસમાન.	૭૪૭
ઉચોગી પુરૂષો કદી, તંગીમાં નહિ જાય;	
અવિચારી ઉતાવળો, હાથે દુષ્ટિ દેખાય.	૭૪૮
જૂઠું કામ કરી જગતમાં, ધન સંપાદન થાય;	
ધુવાડાના બાચકા, ભરતાં ફળ નવ કાંચ.	૭૪૯
ગુન્દાથડી ભરપૂર નર, રસ્તો વીકટ જણાય;	
શુદ્ધ ચિત્તવાળો પુરૂષ, સડકે ચાલ્યો જાય.	૭૫૦
કંકાસી સ્ત્રી સાથમાં, મહેલ વશે નવ સૂણ;	
તેથી જંગલ ઝુંપડી, કેરું સૂણ અનુપ.	૭૫૧
ગરીબ ખુમને સાંભળી, કરે બધ બે કાન;	
તેનું દીનતા સમયમાં, કોન કરે સનમાન.	૭૫૨
સત્ય પુરૂષને ન્યાયથી, અતિ થાતો આનંદ;	
આનંદ બદલે ન્યાયથી, દુષ્ટ કરે આકંદ.	૭૫૩
મૂખ અને જીભની ધરો, નિત સારી સંભાળ;	
નહિંતર તમને નાંખશે, મુશીબત જમ જંજળ.	૭૫૪
માની બને અભિમાનિ નર, અવર કરિ તિરસ્કાર;	
મદ ઉન્મત્ત થયા પછી, આખર નાશ થનાર.	૭૫૫
આળસુ નર ખોરાક વિણ, જરૂર મરી જનાર;	
ઉદર ઉતાવળ બહુ કરે, કર કાંમ ન કરનાર.	૭૫૬
રણાંગણે ^૨ પળતાં પ્રથમ, અશ્વ કરે તૈયાર;	
શુર, તદપી છે જીતવું, કેવળ પ્રભુ અધિકાર.	૭૫૭
ધન અગણિત પણ નામ નહિ, તો શું આવે કામ;	
દામ દુઃખ રૂપ થઇ રહે, નિશ્ચીત સુખરૂપ નામ.	૭૫૮
માણુકહિરા મોતિયો, દાટયાં અગણિત દામ;	
દામ નામ વિણુ દામ નહિ, નામ દામ નહિ કામ.	૭૫૯

કુસમય જાણી પ્રજનન, ઠંડો થઇ દેરાય;	
અબુધ કિતાવળ કરિ મરે, દાઝે દિલે સદાય.	૭૬૦
શિશુ હૃદય સાથે રહી, છે મુરખાઇ ગુંથાઇ;	
સોટિ હણિ શુભજ્ઞાનની, તો શકતાઇ પરાઇ.	૭૬૧
સંત વચન સ્વારથ રહિત, સુબુ કેવળ ધરિ કાન;	
અધિકાર અંતર ખસે, પ્રગટે હીપ સુજ્ઞાન.	૭૬૨
દુઃખ ન દેતું દીનને, દીન દીન નિત દીન;	
જુલમ મહા સાગર મહી, દીન બન્યાં મનમીન.	૭૬૩
કોધી સાથે કોઇદી, કરમાં નર મિત્રાઇ;	
અખી સંગે રાખતાં, સહેલી પડે તવાઇ.	૭૬૪
ઠાઠા, મુરખ સંગમાં, બોલ ન એકે બોલ;	
રંગ એક નવ જાણશે, કાયલ કાગલ તોલ,	૭૬૫
શિક્ષાની ઓટી થકી, બાળક નચિ મરનાર;	
ઉતરે અવળા પથ થકી, સોટી, નહિ ઉપકાર.	૭૬૬
માખાપો તુંથી જગે, થયાં ન કિર્તી વાન;	
તો તુજ જન્મ શું કામનો ? ચિત વિચાર નાદાન.	૭૬૭
બુદ્ધી થકી ખરીદ જે, સત્ય અને સુજ્ઞાન;	
વૃથા વિશ્વ પણ જ્ઞાન સત, જ્ઞાને પામે માન.	૭૬૮
વેશ્યાની પ્રીતી વૃથા, ઉંડું દુઃખ આગાર;	
ઉપર સુખ આલેપ જોઇ, પામર જન પડનાર.	૭૬૯
દુષ્ટ કામમાં દુષ્ટ થઇ, જગિના ચિત્ત વળગાડ;	
દુષ્ટ સંગમાં દુરચુજો, વગગે જ્યમ વળગાડ.	૭૭૦
સજ્જનની સામા કરે, દુષ્ટ સદા દુષ્ટાઇ;	
રવિ સામે રજ નાંખતાં, આંખ ભરાશે ભાઇ.	૭૭૧
સજ્જન નર નેતર સમાં, વળિ વળિ સિધા ધાય;	
દુરજન કાષ્ટ સમા ગણો, વળાયના, મરણય.	૭૭૨
શરમન ધરે નહિ કોઇની, જહાં સાફ ઇનસાફ;	
ન્યાય હોય ઇનસાફમાં, કૃપા વિષે છેમાફ.	૭૭૩
દુષ્ટ જનોને શુભ કહી, ચડાવયા એ પાપ;	
જગત દુષ્કર થઇ નડે, કરતા પાપ અમાપ.	૭૭૪

શુભ ફળ થાવા બાગનાં, કરકંટકને દૂર;
 રાજસભાથી દુષ્ટ દૂર, કરતો સુખ જરૂર. ૭૬૭
 નમ્ર રહે નૃપતી કને, જો તું સાચો શર:
 મુખ રાજ્યના મૂખથી, મોત રમુજ નહિ દૂર. ૭૬૮
 હાકેમ હા કેમ સાંભળે? હા કે'શે હાકેમ?
 હાકે શે હાકેમ એ, હાકે જો હાકેમ ૭૬૯
 મોટું થવું જો હોય તો, જઈને નીચે બેશ;
 ઉંચો થઈ નીચું જવું, એ ગણાય નહિ બેશ. ૭૭૦
 અમૃત ઉત્તમ અવનિમાં, હદ બહાર ન ખવાય;
 જરૂરી વધતું વિષ બની, મૃત્યુ બણી લઈ જાય. ૭૭૧
 પાડોશી ઘર કામ વિણ, મુરખ કાં જો રોજ;
 સહવાસે સૃષ્ટીપતી, નો, પણ રહે ન બોજ. ૭૭૨
 સંકટ સમયે સ્નેહિનો, ભરૂંસો નહિ રખાય;
 બિડ બાગે બવની તદ્દા, સંકટ નહિ શોસાય. ૭૭૩
 ઠંડા પાણીથી જતો, તપેલ તન પરિતાપ;
 ત્યમ પત્રો વાંચી જતો, વહાલાં તણો વિલાપ. ૭૭૪
 મન કળજે નહિ તેથિ કદી, સુખ જરૂર ના સંચાય;
 કીધા વિણ નગરિ બને, તો રક્ષણ ક્યમ થાય? ૭૭૫
 મોટાઈને તું શોધ માં, શોધ મળે ન કાંઈ;
 મોટાઈ શોધે તુજને, તો તુજ ખરિ મોટાઈ. ૭૭૬
 વિષય માંહ દુખ અનુભવે, પડે વિષયની માંહી;
 ધ્યાન કરીને ઉલટી, ખાતા ત્યમ જગમાંહી. ૭૭૭
 સમય વિણ વરસાદ જ્યમ, શોભે નહી જરાય;
 ત્યમ મોટાઈ મુરખને, શોભા નથિ દેનાર. ૭૭૮
 મુરખને ન જવાબ દે, એ નથી તૂજ સમાન;
 એ જેવો તું થાય તો, દેવો ઘટે જવાબ. ૭૭૯
 મુખ સાથ જે નર કરે, ગુપ્ત અહતણી વાત;
 પગો સલામત રાખવા, શીરની કરવી ધાત. ૭૮૦
 હજાર ડાહ્યા જનથિ પણ, ગણુશે ડા'પણુદાર;
 મુરખની એ રીત છે, શોચ ન તેમાં ધાર. ૭૮૧

ચડાવનારાં ન હોય તો, થાય ન કદિ કંકાસ;	
બળવાનું ન હોય તો, આગ શું કરે વિનાશ.	૯૯૨
એક પડે અંગાર તો, કાઢ બહુ બળિ બનય;	
એક ચાડિયાથી જુવો, ઘર ઘર કલેશ સદાય.	૯૯૩
દેશી જનના મુખમાં, ને ચિત જુદું ફરેલ;	
મણિ અહિના શિરપર તદા, અંતર ઝેર વસેલ.	૯૯૪
મોંઢું બોલે મોઢે ચઢી, ઘર નહિ ચિત ઇતબાર;	
હીન થતાં વાંજન મૃગ, ત્યાં થઈ થાય શિકાર.	૯૯૫
વચન શરે ધાયત્ર કરે, દુષ્ટ જીભ જગમાંય;	
ત્યમ મ્હોડું ખુશામતી, પામમાલી કરનાર.	૯૯૬
કુલ જોઇને કુલમાં, ફંદી ઘર ન કુલાશ;	
કુલ થયાં તો ફળ ખયાં, ફૂલે ફળનો નાશ.	૯૯૭
સંકટ સમયે મિત્રનો, કદી કરવો નહિ ત્યાગ;	
બાઈ સમો રનેહે લિયે, તારા દુખમાં બાગ.	૯૯૮
અતરની સુગંધથી, જન આનંદિત થાય;	
શુભ સલાહ સનમિત્રની, ખુશબોદાર સદાય.	૯૯૯
વૃક્ષ ઉછેરે બહાવથી, તોછે ફળ મળનાર;	
જડજો બદલો આપશે, ચેતન દે નિરધાર.	૧૦૦
આરસિથી દેખાય છે, સામું નીજ સ્વરૂપ;	
અંતર આરસિમાં પડે, સામાજનતું રૂપ.	૧૦૧
સોનું રૂપું પરખવા, બઢીમાં મૂકાય;	
જનસ્વભાવ જોવા કરે, મુખે વખાણ સદાય.	૧૦૨
ખાંડણીમાંહિખાંડતાં, છોડાં તજતા ફરે	
પણ મૂરખને મારતી, શઠતા કરે ન દૂર	૧૦૩
પાછળ પડતાં નાસતા, શઠજન અને શિયાળ;	
સિંહને સત્ય પુરૂષ ઉભય, ઉભા રહે, ન ખસનાર;	૧૦૪
લોભિ નજરનો દોડતો, નિત્ય દ્રવ્યની પાસ;	
દરિદ્રતા પાછળ પડી, તેનો કરે ન ક્યાસ.	૧૦૫
ખૂશામત કરનારથા, શુભ ઠપકો દેનાર;	
પેહેલાથી ડાટજ વળે, ખીજે શુભ કરનાર.	૧૦૬

કનિયા જોજનમાં વધે, તો દુષ્ટોને લાભ;	
એ પાસે ફરતા ફરે, લઇ ઉંડળમાં આમ.	૮૦૭
મન ભરૂંસે ભવમાં ભમે, તે નકી મરનાર;	
ડા'પણને આગળ કરે, તે સુખ સંપ્રલનાર.	૮૦૮
દુષ્ટ ઉદય જે દેશમાં, ત્યાં જનથી ન વસાય;	
મરકી વધતાં જેમ જન, નાસી જાય સદાય.	૮૦૯
કપકો બહુ મળવા છતાં, અકલ રહે ઉરમાંય;	
નગ્ન પુઠે આવળ ઉગે, છાંયા ગણે સદાય.	૮૧૦
બલા વધે સુખ જગતને, દુષ્ટ વધે દુષ્ટદ્રંદ;	
રવિ ઉગતાં ખીસે કમળ, ચંદ્ર ઉગે આકંદ.	૮૧૧
સુત સંપતિ જોઈજાતને, અતી થાય આનંદ;	
શશિ ઉગે આકાશમાં, નિધિ ખેલે સ્વચ્છંદ.	૮૧૨
સુખ જનો બોલી બતાવે, પોતાનો ક્રોધ;	
શાણો શાંત રહે સદા, વધે ન તેથી વિરોધ.	૮૧૩
હરામ લાકમ પાસ જે, હાજિ હાજિ કરનાર;	
બલાજનોને દુઃખ રૂપ, એવા જન થાનાર.	૮૧૪
જૂઠી ચાડી સાંભળે, લાકમ ધરિજે કાન;	
સાન નથી જરિ જ્ઞાનની, એ નાદાન, નિદાન.	૮૧૫
દુષ્ટોને વધતાં બલા, જનો સહે પરિતાપ;	
પાયમાલ થાશે પતિત, નિયતાને પરતાપ.	૮૧૬
ખોલે વગર વિચારથી, તેથી ક્રમ ન થાય;	
તે કરતાં મુરખ બલો, સુખ જે રહે સદાય.	૮૧૭
નીચોજન ઝટ થઇ જશે, જો મનનો મગરર;	
નમૃવાન નર આ જગે, પામે માન જરર.	૮૧૮
દુષ્ટજનો ઉરતા રહે, નેકી પથથી દૂર;	
બયમ તરણીથી અહરનિશ, મિમિર દૂરને દૂર.	૮૧૯
ક્રમ્ય અને દારિદ્રતા, છે બંને દુષ્ટરૂપ;	
એક ઇશ ભુલે કરે, બીજે પાપ અનૂપ.	૮૨૦
દૂર થવા પ્રારિદ્રથી, જૂઠું હૃદય કર દૂર;	
દૂર થતાં દુષ્ટાઇથી, જઈશ તું ધણી હનૂર.	૮૨૧

- બ્રૂખ્યો વૃત્તી સુખનો, તે કહો સાર્થી ધરાય ?
 રેતીવાળી બ્રૂમિકા, જળે ન તૃપ્ત થનાર. ૮૨૨
 કોધીને શાંતી નથી થાય જગતનો નાશ;
 અખનીમાં સહુએ બળે, પણ નવ તજે પ્રકાશ. ૮૨૩
 કુકર્મીને કુલટા સ્થિતે, સરખાં ગણો સદાય;
 કરે કુકર્મ પણ મુખ થકી, કહેતાં નિત્ય નકાર. ૮૨૪
 ગળું નહિ પણ મોજમાં, લગાડતા ધક ધ્યાન;
 એ આખર દારિદ્રતા, માં, હુએ નાદાન; ૮૨૫
 દ્રવ્યવાન શું હિસાબમાં, જો નવ નેકી હોય;
 ગદા મુઠ્ઠા પણ શંકને, મરદ કહે નહિ કોય. ૮૨૬
 તુજ ડા'પણનો વારસો, જો જગને મળનાર;
 પણ તારી મુરખાઈતુ, ફળતું ભોગવનાર ૮૨૭
 નિજ સ્વરૂપ શુધ્ધ હોય પણ, કુસંગ કરતા ભંગ;
 પવન બને વીટાળિયો, પામી ધૂળ પ્રસંગ. ૮૨૮
 કામ કુટું કરનાર નર, ફળ ખગળ લેનાર;
 વાવે જો અન્યાય તો, વિપતિ છે લણનાર. ૮૨૯
 હૃદય શુદ્ધ તેને જગે, છે ના કશી જરૂર;
 શુદ્ધ હૃદય લઈને જશે, પ્રભુની જરૂર હજૂર. ૮૩૦
 આળસુ ધર બાહર જતાં, ધૂજે હાડોહાડ;
 જાડે બહાર તો શું કરે, પડે વિપતિનો પ્હાડ. ૮૩૧
 જમિન જોર જર માટ કાં, મરતા કરી લડાઈ;
 તમે જશે મિજબાનરૂપ, એનો અહીંને આહી. ૮૩૨
 વિષય વ્યાલ વિષથી પ્રબળ, કરડે ચડે અપાર;
 ગારડી ગુર ગોવીંદ વિણ કોથિ ન ઉતરનાર. ૮૩૩
 ગણ્યા બોલો મુરખ મુખ, શોભે નહિ લગાર;
 હરામિ હાકમ હાથથી, પ્રજા સુખી ન થનાર. ૮૩૪
 દોષ ઢાંકનારા સદા, કરતા પ્રીતી શોધ;
 બકબક્રિયા આ જગતમાં, વધારતા વીરોધ. ૮૩૫
 માયાની ઘંટી મહી, જો જગજનો દગાય;
 ખીસડા રૂપ પ્રભુ આશરે, રહેતાં બય ન જરાય. ૮૩૬

ચુપ રહેવું કયાં સારું ?

દાહરા.

- ન્યાં મૂરખ ઝાઝા જણા, સમભિખારિને બૂપ;
ત્યાં ગુણિયત્ર તુજને ઘટે, સહુથી રહેવું ચૂપ. ૮૩૭
- દગો કરી દિલ્લદારને નાંખે કૂડાકૂપ;
ત્યાં બોલે તુજ મોત છે, સારું રહેવું ચુપ. ૮૩૮
- ગુણુદિણુ ન્યાં ઝાઝા મળ્યા, ચિત માન્યા સુખરૂપ;
ગણુના નહિ ગુણુવાનની, ત્યાં શુભ રહેવું ચૂપ. ૮૩૯
- મૂઢમતીના મ્હાનજન, આપે અક્કલ કૂપ;
જરિ હંણા મન નવ ગણે, ત્યાં શુભ રહેવું ચૂપ. ૮૪૦
- દાનાઘ લહે દિવાળિયો, શાહને ન મળે સખ;
અંધો આગેવાન ત્યાં, શુભ રહેવું ગણુ ચૂપ. ૮૪૧
- પાંચ વિષે પચ્ચીશ મત, આપે ગણે અનૂપ;
અત્રંકૃત અભિમાનમાં, ત્યાં શુ રહેવું ચૂપ. ૮૪૨
- વેશ્યાને વઠેલ ન્યાં, કરતાં લુંટા લુંટ;
શિખ શાણાની વ્યર્થ છે, ત્યાં શુભ રહેવું ચુપ. ૮૪૩
- જડ મતિજન ઝાઝા મળ્યા, સમાન શિતને ધૂપ;
અજ્ઞ મહિષી એક ન્યાં, ત્યાં શુભ રહેવું ચુપ. ૮૪૪
- આપ અલંકૃત અવગુણે, પણુ કરિ તૂતા તૂત;
અવર ગણે અવગુણુ ભર્યા, ત્યાં શુભ રહેવું ચુપ. ૮૪૫
- મળ્યા લખાડી લુંટવા, દિન જનને દુખરૂપ;
બોલે બમણી હાણુ છે, ત્યાં શુભ રહેવું ચુપ. ૮૪૬
- પથરોને પારસ માણી, બેતું ન જીવે સ્વરૂપ;
એક આપ અંતરગણે, ત્યાં શુભ રહેવું ચુપ. ૮૪૭
- સુમતીથી છેટે વસે, કુમતી ચાહે કુરૂપ;
તે મૂરખ મંડળ વિષે, સારું રહેવું ચુપ. ૮૪૮
- ખરહરી શુભ પરિણામને, ગૃહણુ કરે દુખરૂપ;
માયું ઝીંકે ન માનતા, ત્યાં શુભ રહેવું ચુપ. ૮૪૯
- અદેખાઘ અંતર અધિક, નિજ બનિ નીંદક રૂપ;
દરામિ બનિ હાહા કરે, ત્યાં શુભ રહેવું ચુપ. ૮૫૦

મતિ નહિ પણ મસ્તાન બની, જગમાં રહે જડ૩૫;
 ડહો દુનિઆમાં ગણે, ત્યાં શુભ રહેવું સુખ. ૮૫૧
 શ્રીમંત પણ શ્રીમત્તથી, ગણેન શું સુખ૩૫ ?
 કુપયે દુખ મહી સુખ ગણે, ત્યાં શુભ રહેવું સુખ. ૮૫૨
 મત્ત મદીરા પાનથી, વદતો વેળ અશુભ;
 લલ્લુ શિખ તેને કશી, શુભ રહેવું ત્યાં સુખ. ૮૫૩

સાચે રામ રાચે.

હાહરા.

દીધાં દાન હજાર તેં, કરવા સ્વર્ગ મુકામ;
 પણ તેમાં તેં શું કર્યું ? સાચે રાચે રામ. ૮૫૪
 માળા ધારી કર વિષે, જપતો આડે જામ;
 હેતરવા સૃષ્ટિ પતી, સાચે રાચે રામ. ૮૫૫
 સુકૃત કર્યું ન કોઇ દિન, કર્યું નીચ બહુ કામ;
 તો ક્યમ સદગતી સાંપડે, સાચે રાચે રામ. ૮૫૬
 બલાબળોને ભૂમિમાં, ખૂરા ગણ્યા તમામ;
 તેં માન્યો તુજને બહો, સાચે રાચે રામ. ૮૫૭
 અનિતીથી અવની વિષે, મેળ્યાં ધનને ધામ;
 તેથી તારું શું વળ્યું ? સાચે રાચે રામ. ૮૫૮
 આડી કરિ ચોરે ચડી, સદ્ગુણી નરની તમામ;
 અવર થકી ઉત્તમ થવા, સાચે રાચે રામ. ૮૫૯
 હેતરિને મેળ્યાં બહુ, તેં દુનિઆમાં દામ;
 આખર કામ ન આવશે, સાચે રાચે રામ. ૮૬૦
 ધાર્યો વેશ વિરાગિનો, અંતર કપટ તમામ;
 બજન કર્યું ભૂત્રાવવા, તો ક્યમ રાચે રામ. ૮૬૧
 અતિથિ આવ્યો આંગણે, સંતાઈ પેદા ધામ;
 દમડી દમ સાટે કરી, તો ક્યમ રીઝે રામ. ૮૬૨

ચંદન પ્રત્યે.

હાહરા.

ભૂંગ, બાહુ, બોરીંગ બડ, બરાયલા તુજ સાથ;

નહિતો ચંદન સકળ જન, વસત આવિ તુજ પાસ. ૮૬૩
 તુજ ઇચ્છા છે સુખદ પણુ, સોખતિ અતિ અકળામ;
 અવર સ્પર્ષવા જાય તો, ડંખી ફાડી ખાય. ૮૬૪
 તોય જનો લાલચ કરે, ચંદન તૂજ સુવાસ;
 ચંદન ગણિ પાડોશ તર, હોંશે કરે વિનાશ. ૮૬૫
 જો ચંદન નહિ હોત તુજ, કને ભાલુ ભોરીંગ;
 તો સુગંધ તુજ સૃષ્ટિથી, જઈ પહોંચત નજ અંત. ૮૬૬
 તું શીતળ જનતે તદા, પડખે દાહ સ્વરૂપ;
 પ્રથમ દંખમા દાહ તે, શુદ્ધ ન તૂજ સ્વરૂપ. ૮૬૭
 જો તુ ઉગે ગામમાં, તો ચિત ગાળું સુખરૂપ;
 પણુ તુજ સોખતિથી ઉજડ, થાતું ગામ અનૂપ. ૮૬૮
 શીતળતા શા કામની, વશી અગ્નીની પાસ;
 શીતળતા અગ્ની બની, અદકી આપે આંચ. ૮૬૯

ખુવારીથી ખશ.

દોહરા.

જ્યાં તુજ ધ્યાન પડે નહીં, ત્યાં ન રહે પગવાર;
 રોકાણે રમખાણુ છે, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૭૦
 સ્વાર્થ કારણે સહુજનો, જ્યાં પાડે પડકાર,
 ઉપકારીને આપદા, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૭૧
 હરામિ જ્યાં હરનીશ વસે, ન્યાય ન જ્યાં તલભાર;
 ત્યાં ગુણિયલનું શું ગળું, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૭૨
 સત્તા જ્યાં શામા તણી, વિવેકનો ન વિચાર;
 ત્યાં તારી નથિ આખર, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૭૩
 પાછળે પીડા થતાં, કાં પાડે પડકાર;
 પીડા હરતાં પજવશે, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૭૪
 યોગ્ય નહી જ્યાં અધિપતિ, ગુણુ પારખે ગમાર;
 પાછ પ્રત્ન સમાન જ્યાં, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૭૫
 કરેલનો ઉપકાર ના, ન કરે તો શીર માર;
 જર ન જડે, ખૂલી જડે, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૭૬

જ્યાં હરામિ રે' હાજિયા, હોંશે કરે હકાર;
 ત્યાં સાચા શું ચાલશે? ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૭૭
 હેતુ થઇ હોંશે હણે, ગણે ન પ્યાર લગાર;
 હરામિ હેતુ સંગથી, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૭૮
 સત્ય તણું ચાલે ન જરિ, ધક્કા ખાય ધરાગ;
 જૂઠ્ઠાનો જાલમ જૂલમ, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૭૯
 દયા દલન દિલની કરી, અદવા અંગીકાર;
 શુદ્ધ ન નિર્બળ ત્યાં નભે, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૮૦
 પર ભુવને શત્રુ સમુદ, જ્યાં ન તારે કો ધાર;
 કામ છતાં શુર ત્યાંથિ તું, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૮૧
 આખાદી જ્યાં આપની, અવર ન અંગીકાર;
 ફૂટે આપ કસાઇ થઇ, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૮૨
 મ્હોં ઉપર મીઠું વહે, અંતર ઝેર અપાર;
 બોળા જ્યાં ભૂલી મરે, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૮૩
 દિન દીઠું રહેવા ન દે, રાતે લઇ લેનાર;
 એ ચોરોના સમૂહથી, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૮૪
 ગરજ લગણું ગુણુ જે ગણે, મટતાં મદા ધિક્કાર;
 અવગુણુ નિત્ય આગળ ધરે, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૮૫
 શુભ દેખાડે ઉપરથી, અંતર પાપ અપાર;
 ધર્મી, ઢોંગી થઇ ખપે, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૮૬
 આપ ઉદર અનિતિ ભરી, અવરે બુવે અપાર;
 અવનીમાં ઓથે ઠગે, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૮૭
 પાછ જ્યાં રાછ રહે, સદગુણુનો શણુગાર;
 જ્યાં ડુબ્યો રહે દુઃખમાં, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૮૮
 સૂડી જેવા સ્નેહિનો, માન ન મનમાં કાર;
 સોપારી જ્યમ છેદશે, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૮૯
 કુવચન જ્યાં કાંટા ભર્યા, દુષ્ટ તણે દરબાર;
 સદ્ગુણી નર શોભે ન ત્યાં, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૯૦
 આપે આપતિમાં અલગ, ખસે ન થાય ખુવાર;
 હણે હેતુ થઇ અહરનિશ, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૯૧

શુભ કહેવા જતાં કરે, અશભ અંગીકાર;
 દેખાડે તુજ દોષ ત્યાં, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૬૨
 બકે મુખે બકવાદ બહુ, કશું ન જો કરનાર;
 પળાશ સમ એ પુરૂષથી, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૬૩
 આપ અધમ ઓલાદ પણ, માને માન અપાર;
 ખળની ખળે ખબર પડે, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૬૪
 ભલુતા જ્યાં ભક્તી તણી, સંદ્યુણનો શણગાર;
 ધારણ કરે ન પડ પર, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૬૫
 અમાર જેવા આડિયા, વસતા વારંવાર;
 તેતું માને મહતજન, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૬૬
 અવર શુભ ન ખમિ શકે, આપ શુભ ઇચ્છનાર;
 નાહક નડે નીતી વિરધ, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૬૭
 હેતુ હેતુ હેંશે કહે, અંતર વિષ આગાર;
 ભાગ મળે ચૂકે નહીં, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૬૮
 અહિતઃહિતની ખબરના, છતાં ગણે હુશિઆર;
 શત્રુ મિત્ર સમાન જ્યાં, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૬૯
 ભક્તીની લાલચ વધુ, કુર્મનો નવ પાર;
 બહુ પાપે પણ મેળવે, ખશ નર થઇશ ખુવાર. ૮૭૦

પાણ પૂર પિછાન.

દોહરા.

અવર અનિષ્ટ સદા કરે, શુભની ધરે ન સાંન;
 માન લિયે મન માનતું, પાણ પૂર પિછાન. ૯૦૧
 ઓકાવે સહુ અવરને, દે ન દીનને દાન;
 દાતા જેવો થઇ ભમે, પાણ પૂર પિછાન. ૯૦૨
 વિત હરતો વારસ તણું, જગમાં થઇ જમાન;
 દમડી ના પાછી દિયે, પાણ પૂર પિછાન. ૯૦૩
 હરામી કામે અહરનિશ, ધીક તું રાખે ધ્યાન;
 શુભ કામો નવ સંગ્રહે, પાણ પૂર પિછાન. ૯૦૪
 સાર કરનારા તણું, ખુર કરે નિદાન;

માને માન હમેશ મન, પાછ પૂર પિછાન.	૬૦૭
સ્વાર્થ વિશ્વ પરમાર્થનું, જરી ન આપે ધ્યાન;	
પાપ સ્વાર્થ કારણ કરે, પાછ પૂર પિછાન.	૬૦૯
મદદ કરે તેને હણે, ગણે ન પાપ નિશાન;	
બહાદુર માને આપને, પાછ પૂર પિછાન.	૬૦૭
નીતી પથ દુર કરિ દિયે, અનીતિ ને અભિમાન;	
આખો દી રહે અંગમાં, પાછ પૂર પિછાન.	૬૦૮
જીજ્ઞાસા જગ જિતવા, ગંડુ ધારે જ્ઞાન;	
જ્ઞાન સાન ન કરે રૂડું, પાછ પૂર પિછાન.	૬૦૯
નિતિવાજાને બહુ નડે, આપે અનીતિવાન;	
ભાગ્ય દે તજવા નિતિ, પાછ પૂર પિછાન.	૬૧૦
દક્ષ બને દાનો બને, કરમાં ફરે કપાણુ; ^૧	
ધાણુ કા'ડતો ગરિબનો, પાછ પૂર પિછાન.	૬૧૧
કુડ કપટ દૂરતા કરી, શ્રમ વિશ્વ બન્યો શ્રિમાન;	
કુત્રધ પછિ ફરતો ફરે, પાછ પૂર પિછાન.	૬૧૨
કલમતા બદલે કરે, કૃતધનતાનું ઘાન;	
પણ ચિત્તનાં શરમાયના, પાછ પૂર પિછાન.	૬૧૩
ફાટયો થઈ જગમાં ફરે, કરિ મોહ મરિ પાન;	
બક બક કરેના બેવકુફ, પાછ પૂર પિછાન.	૬૧૪
પાછને પ્રીતે દિયે, શુભ રીતે સનમન;	
જાનવાનથી દૂર રહે, પાછ પૂર પિછાન.	૬૧૫
પરોપકાર તણું જગે, જેને મળે ન ભાન;	
પાપ કરી ડંતો નથી, પાછ પૂર પિછાન.	૬૧૬
મરી પડે મોટાઈમાં, કરિને ફૂડાં કામ;	
જગ જૂતા ખાતો ફરે, પાછ પૂર પિછાન.	૬૧૭
નિતિ જગત નવ નિરખતો, આનતિને અસમાન;	
બહુન બની રહે બેવકુફ, પાછ પૂર પિછાન.	૬૧૮
ભગત બને ઠગવા જગત, બીંતર નહિં ભગવાન;	
પાપ પેટમાં પ્રભુ મુખે, પાછ પૂર પિછાન.	૬૧૯

હ્યાન ધારે દીનની, આપે અનીતિવાન;	
નાસે નીતીથી નકટ, પાછ પૂર પિછાન.	૬૨૦
૫૨ નિંદા પ્રીતે સુણે, કરી ખુશા બે કાન;	
સુણ્યા પછી પોતે કરે, પાછ પૂર પિછાન.	૬૨૧
લખ્યાડ ને લાંચોડિયો, છતાં માગતો માન;	
માન ન દે માઠું કરે, પાછ પૂર પિછાન.	૬૨૨
આપ થકી અદકો ન કો, અંતર એ અભિમાન;	
માન ભોમપર ચડિ રહે, પાછ પૂર મિછાન.	૬૨૩
સ્વાર્થ સરે કો રીતથી, અતિ ખમતો અપમાન;	
માન ગણે અપમાન ને, પાછ પૂર પિછાન.	૬૨૪
કાર તણી દરકાર નહિ, ધરે દ્રવ્યમાં ધ્યાન;	
દમડા દે.પ કરી મહે, પાછ પૂર પિછાન.	૬૨૫
બડો થવાને નાતમાં, ધાંધલ કરી દે ધ્યાન;	
અધમ હોય ઓલાદ એ, પાછ પૂર પિછાન.	૬૨૬

મ.ગે ન મળે માન.

દોહરા.

આપ વિષે અક્ષ નહિ, તોપણ તનમાં તાન;	
દોડાદોડી બહુ કરે, માગે મળે ન માન.	૬૨૭
ઓટો દેખાવે છતાં, કામો નીચાં તમામ;	
તોપણ ઇચ્છા અંતરે, માગે મળે ન માન.	૬૨૮
દુનિયાને દેખાડવા, ગે.ખી રાખ્યું યાન;	
પણ ઉંધાં આચરણથી, માગે મળે ન માન.	૬૨૯
ટીલાં ટપકાં બહુ કરી, ભુલાવવા ભગવાન;	
પણ પ્રભુના દરબારમાં, માગે મળે ન માન.	૬૩૦
પર દુખ જોઇ રાજ થતો, કરતો નહિ નિધન;	
વધતું દુખ ઉમેરતો, માગે મળે ન માન.	૬૩૧
દોડી જાતો દોટ દમ, હોય જહાં વિદ્વાન;	
અક્ષર એક ન આવડે, માગે મળે ન માન.	૬૩૨
લાખોપતિ કદિ તું થયો, અંતર ધર્યું અભિમાન;	

જ્ઞાન વિના નાદાનને, માગે મળે ન માન.	૯૩૩
અકલ્પમાં ઉંધું કરે, ગણે સુકૃત સમાન;	
જ્ઞાન વિના બઠકી મરે, માગે મળે ન માન.	૯૩૪
અધિક થવાને અવરતું, કરતો અતિ અપમાન;	
એ પ્રમથા તુજ વ્યર્થ છે, માગે મળે ન માન.	૯૩૫
આધીન રહે નિત અંગના, માને મળે ન માન;	
જાણે લોકો રાંડવો, માગે મળે ન માન.	૯૩૬
માત પીતાને મહિ વિપે, અતિ કરિયાં અપમાન;	
તુજ રાંડે, જોયા કર્યું, માગે મળે ન માન.	૯૩૭
દીકરા કે દોલત બની, ઉર આવ્યું અભિમાન;	
તે જોયે અવગ્ની વિપે, માગે મળે ન માન.	૯૩૮
દેશહિત દોલત કદી, કરી નહિ કુરબાન;	
મુઠિ વાળી છે સુરખ તેં, માગે મળે ન માન.	૯૩૯
શાણુને છેડા કર્યા, જૂઠા કર્યા જમાન;	
આખર તું ઉઘડી જશે, માગે મળે ન માન.	૯૪૦

એ વિદ્યા છે વિત્ત.

દોહરા.

નીતિ નમ્રતા નામના, શુભ કામે રહે ચિત્ત;	
અયોગ્ય ન કરે અવરતું, એ વિદ્યા છે વીત્ત.	૯૪૧
શુભ ચાલે ચાલે સદા, વદતો વચન વીનીત;	
અહે કાચ સંતોષતો, એ વિદ્યા છે વીત્ત.	૯૪૨
જ્ઞાન ધરે વિદ્વાનપર, હોંશે કરતો હીત;	
પ્રીત કરે પર શુભ થવા, એ વિદ્યા છે વીત્ત.	૯૪૩
હડ નવ કરે હરામમાં, પાછળી નહિ પ્રીત;	
હૃદય શુદ્ધ શુભ વાંછના, એ વિદ્યા છે વીત્ત.	૯૪૪
દોલત દોડી આપતો, જહાં દેશનું હીત;	
મીત વિચારે સર્વદા, એ વિદ્યા છે વીત્ત.	૯૪૫
અવર ઉંધું વળતાં જુવે, સવળું કરે ખચીત;	
ખર્ચો નુકશાન ખુશી ચક્રી, એ વિદ્યા છે વીત્ત.	૯૪૬

દેશ સુધરવાની ઉરે, ઇચ્છા ધરે ઉચ્ચીત;
 ખર ઉપકારે પ્રીત તો, એ વિદ્યા છે વીત. ૯૪૭
 દિનજન કારણુ દુખ અમે, ચિત્ત જરિ નવ બચ્ચીત;
 રાંક સુખે સજી રહે, એ વિદ્યા છે વીત. ૯૪૮
 અયોગ્ય ઉર અભિમાનના, પડિત સાથે પ્રીત;
 દક્ષિણનોથી દૂર નહિ, એ વિદ્યા છે વીત. ૯૪૯
 આઘો રહે અજ્ઞાનથી, ગણી આપનું હીત;
 જ્ઞાન જોણી બહાલી ઉરે, એ વિદ્યા છે વીત. ૯૫૦
 પાછ નરની પ્રીત તે, આપ ગણે અનુચીત;
 સજ્જન સોખત સર્વદા, એ વિદ્યા છે વીત. ૯૫૧
 યોગ ગણે તે નિત કરે, નહી વીપ્રીતની પ્રીત;
 નિલ નવાં સુખ અનુભવે, એ વિદ્યા છે વીત. ૯૫૨
 ખલક મહી ખંધા અને, ખળથી ખસે ખચીત;
 સત્ય સ્નેહ શાંતી ધરે, એ વિદ્યા છે વીત. ૯૫૩

ઉઠી આઘો બેશ.

ઢાહરા.

હરામી જ્યાં હાજી કરે, દિલમાં રાખી દેપ;
 જીવું કર્યા નો ભાવ જ્યાં, ઉઠી આઘો બેશ. ૯૫૪
 કુરતા ધરે કસાઈ સમ, દયા ન દિલમાં લેશ;
 કુર કાફર જ્યાં નિત વસે, ઉઠી આઘો બેશ. ૯૫૫
 સાઈ કરે ન કોઇનું, હત ભાગિયો હમેશ;
 દુર કરે દિલથી દયા, ઉઠી આઘો બેશ. ૯૫૬
 શુભ કામો ન કરે જરી, સુખે લગાડે મેશ;
 હમેશ એવા દુષ્ટથી, ઉઠી આઘો બેશ. ૯૫૭
 પાપ કરે પ્રીતે ઘડી, લાભ હોય નહિ લેશ;
 પચ્ચો રહે નિત પાપમાં, ઉઠી આઘો બેશ. ૯૫૮
 નિત વિરૂધ કામો કરી, માને મનમાં બેશ;
 અવર ગણે ગુણુહિણુ સદા, ઉઠી આઘો બેશ. ૯૫૯

કારણ વિણ કુટુંબમાં, કરે હમેશાં કલેશ;	
લેશ લાજ નહિ ઉરમાં ઉઠી આધો બેશ.	૮૬૦
બીતર તો પાપે ભર્યું, જાઓ ઉપરથી બેશ;	
દુધ ઉપર અંતર, ગરલ, ^૧ ઉઠી આધો બેશ.	૮૬૧
શિષ્ય શાણની ના સુણે, અનીતિનો આદેશ;	
લાગ્યો જેના હૃદયમાં, ઉઠી આધો બેશ.	૮૬૨
શુભ કરનારાનું ચહે, અનિષ્ટ આપ હમેશ;	
પાપ ન જાણે જગતમાં, ઉઠી આધો બેશ.	૮૬૩
સંત હૃદયને દુખ કરે, દુષ્ટ ધારિને દેશ;	
આપ અસત આનંદમાં, ઉઠી આધો બેશ.	૮૬૪
સદુચુણ શોભા નવ ધરે, કાયરતા ને કલેશ;	
વહાણાં કરતો વિશ્વમાં, ઉઠી આધો બેશ.	૮૬૫
કામ કરે કે' કામની, આપ સમજ નહિ લેશ;	
એવા ભડવા બાધથી, ઉઠી આધો બેશ.	૮૬૬
કારભારિ જ્યાં ફૂડિયા, નફૂટ હોય નરેશ;	
તે રાજ્યે વસવું નહીં, ઉઠી આધો બેશ.	૮૬૭
ભાખો હોયે ધર વિષે, વેરાગીનો વેશ;	
ધરિ રહેતો ધરણી વિષે, ઉઠી આધો બેશ.	૮૬૮
અધિકાર વહાલો ઉરે, અયોગ્ય ગણે ઉજ્જેશ; ^૨	
એવા ધુડના ધરથપી, ઉઠી આધો બેશ.	૮૬૯
પરતું નિજતું ન પારખે, દાનાઇ દીન ન લેશ;	
ગોળ બોળ સરખા જડાં, ઉઠી આધો બેશ.	૮૭૦
ફાટયો ફરતો જગતમાં, ધરિ વડેલો વેશ;	
ભાજ જગત કુળની તજ, ઉઠી આધો બેશ.	૮૭૧

એ નર ગણુ નાદાન.

હાહરા.

વિવેક નવ વહાલો જરી, ઉરમાં અતિ અભિમાન;
માન સાનના ચિત વિષે, એ નર ગણુ નાદાન. ૮૭૨.

ચાંતાથી છેટા રહે, દે મુરખને માન;	
દાન આપતો દુષ્ટને, એ નર ગણુ નાદાન.	૬૭૩
કુડાં કર્મ કરી સૃષ્ટિમાં, મેળવવાને માન;	
મથે, એ મહા ગજખ છે, એ નર ગણુ નાદાન.	૬૭૪
બાંધ સાથ લાડિ ભુમિમાં, દે અરિને સનમાન;	
બાંડું જાવ જેને નહિ, એ નર ગણુ નાદાન.	૬૭૫
અમૃતને અગણું કરે, કરે હજાહજ પાન;	
મરણુ માગિ જિવવા ચહે, એ નર ગણુ નાદાન.	૬૭૬
કામ કરે કુડાં રુદા, પાછાનું પરિણામ;	
વિચારે નહિ વિશ્વમાં, એ નર ગણુ નાદાન.	૬૭૭
નવિ નારી લાવી કરે, નિજ સુતને હેરાન;	
કદિ કદયાણુ કરે નહિ, એ નર ગણુ નાદાન.	૬૭૮
શુંડાઇ ભણ્યો નિશાળમાં, બલાઇનું નવ જાન;	
ભૂલી જતો બલાઇને, એ નર ગણુ નાદાન.	૬૭૯
જેનો જગમાં હોય જો, આપ ઉપર અહેશાન;	
બુદ્ધ એનું તાક્યા કરે, એ નર ગણુ નાદાન.	૬૮૦
જિવતો રાખે જો જગે, કરી સંકટમાં કામ;	
એને ઉલાટો દુખ દે, એ નર ગણુ નાદાન.	૬૮૧
સારા સમયે ના કરે, શુભ જનનું સનમાન;	
પડતીમાં પોકે રૂવે, એ નર ગણુ નાદાન.	૬૮૨
અકલ જરી ન આપતો, કરતો વડાં વખાણુ;	
ફાગટ પૂલીને ફરે, એ નર ગણુ નાદાન.	૬૮૩
ભાઇ કહી પૂજાવતાં, આપ ચડે અશમાન;	
પડે છતાં પડિત ગણે, એ નર ગણુ નાદાન.	૬૮૪
નમ્ર જનોને નમવવા, તનમાં ધરતો તાન;	
સાન નહિં સજ્જન તણી, એ નર ગણુ નાદાન.	૬૮૫
બુદ્ધી દુર અંતર ચકી, કરે ઉઘાડા કાન;	
જો બોલે તે સાંભળે, એ નર ગણુ નાદાન.	૬૮૬
સંપ અહેન સગા વિષે, કુસંપ વિષનું પાન;	
પ્રીતે કરતો પ્રય બનિ, એ નર ગણુ નાદાન.	૬૮૭

પુરુષ બને વદિ પરપને, માને મનમાં માન;
 પુરુષાદ્ધમ આપે બને, એ નર ગણુ નાદાન. ૯૮૯
 પારખ નહી પુરુષ તણી, હેતુ અહેતુ સમાન;
 એર વિષ પરખે નહિ, એ નર ગણુ નાદાન. ૯૯૦
 કરી સુખની આકરી, માને મનમાં માન;
 દમડા વતિ લે ડામ તો, એ નર ગણુ નાદાન; ૯૯૦
 કામ કરાવે અવરને, દે ન સમે જરિ દામ;
 હરામ એ હક માનતો, એ નર ગણુ નાદાન. ૯૯૧

સુખ આપે સંતોષ.

દાહરા.

મોહ મહીં માર્યો જતો, હૃદય ધરીને રોષ;
 દોષ તુજ દેખાડિને, સુખ આપે સંતોષ. ૯૯૨
 અધિકાર કઠિ ઇંદ્રનો, કોટી ધનનો કોપ;
 દહન દીલ દિન દિન કરે, સુખ આપે સંતોષ. ૯૯૩
 તારં તું ઠાંકે ફરે, અને અન્યના દોષ;
 દેખાડે સુખ ના જરા, સુખ આપે સંતોષ. ૯૯૪
 સોથી ધાય સહસ્ત્રને, સહસ્ત્રે લાખ કરોડ;
 અબજે બહુ ઉચાટ છે, સુખ આપે સંતોષ. ૯૯૫
 તારતમ્ય તુજ વૃત્તિતણું, ગ્રહે અવરનો દોષ;
 દોષ તુજ દ્રષ્ટિ ન પડે, સુખ આપે સંતોષ. ૯૯૬
 અવર ઉંચો જતો ગણી, રોજ ધરે ચિત રોષ;
 તેમાં તારં શું વળે, સુખ આપે સંતોષ. ૯૯૭
 ધગય નહિ ધનથી જરા, ઉરમાં નહિ આંકોશ;
 ઉચાટ આખો ભવ કરે, સુખ આપે સંતોષ. ૯૯૮
 મોહ મહીરા ઉતરે, મટે અવરનો રોષ;
 રાજ રોજ હૃદય રહે, જે રાખે સંતોષ. ૯૯૯
 અદેખાઇ અળગી કરે, તૃષ્ણા તજે સદોષ;
 સ્વર્ગ સમુ સુખ નીરખે, જે ચિતમાં સંતોષ. ૧૦૦૦
 અવગુણ ગણવા આપના, અવર ન જેવા દોષ;
 મળ પડે મહિમાં વધુ, જે ચિતમાં સંતોષ. ૧૦૦૧

એવા સંસારને શું કરે ?

શાર્દૂળ વિકિરિત ૭૬.

જોતાં સર્વ જણાય ભોગ સુખના તેમાં કુખું ને તર,
 ના ન્યાળી થકું દ્રષ્ટિ બારે બગિરે આનંદ એમાં લક;
 આટી જ્યાં ઉકલી કરી નજર ત્યાં કાંધે ન જૂરી મર,
 સત્યા સત્ય થકી વિલક્ષણ દિસે સંસાર હું શું કરે ? ૧

જ્યાં સુજન્ય તણી રૂડી પ્રિતિ દિડી દીડી દયા હીનતા,
 દોઠો આહ લગાર ઉર સહુનો દીલે દિડી ફરતા;
 મારાં તે સરવે ખસ્યાં દુર ખરે કોની સમો શું સ્મર,
 એવો અંત અભાવ રૂપ ઉદધી સંસાર હું શું કરે ? ૨

સંભળિ સહુ એ હમેશ સહુનું ખીળનું કાં સાચવે,
 રાજી રોજ રમે સહુ સ્વસુખમાં પાજી વધારો થવે;
 ખીળે બંધ સહે તથાપિ ન લહે ચિત્તે, કહું કાં કરે,
 એવો દૈત રૂપે હમેશ રમતો સંસાર હું શું કરે ? ૩

મારો મૂખ પરે કહે જિવ જતાં મારો કરે તે પરો,
 ઉભો દૂર રહે નિહાળિ નજરે કાલાં કરે ખરખરો;
 ચિંતા સ્ત્રી તજ શેષ ભાવે થવું છે થારો ન કોથી પર,
 એવો સ્વાર્થ વિષે વશો સ્થિત થઈ સંસાર હું શું કરે ? ૪

આહ નિલ બહું તથાપિ ચિત્તમાં ના લેશ લાવે દયા,
 ધારે ઉર અનિષ્ટ, કેમ વધતું, એનાં કરે, કાર્ય અ ;
 થોડેથી ન ધરાય હાય વધતી લાગી ગળે શું મર ?
 એવો સોભ સ્વરૂપ પુણું દુખિયો સંસાર હું શું કરે ? ૫

પોતાનું કરતા હમેશ શુભ જે પુરુષાર્થ પાકો કરે,
 ખીળનું ખનનું અનિષ્ટ ચિત્તમાં વીચાર એ કાં કરે ?
 માયાના મહિમા મહી ગણિ જવા ધારે બધું હું કરે,
 એવો છે લપટેલ આપ મતમાં સંસાર હું શું કરે ? ૬

મારું કામ કરો જરૂર કરવું છે આપને, એમકે,
 છે ના અન્ય ઉપાય ન્યાય શુભ એ, તું શ્રેષ્ઠતે એ ધરે;
 આપીને ઉપલી વડાઇ તુમને પ્રેરી, કહે હું કરે.

એવો આપ વડાઈ માંહે વસતો સંસાર હું શું કરું ? ૭
 સંસારે હું દુખી ન દો જગતમાં, મારું રૂડું આદરે,
 સૌ છે નિર્દય આપ નિત્ય દિક્ષના, દીસો દયાળુ ખરે;
 આપે પ્રાણ જતાં ધરેજ કરવું, શું ઉપકારો સ્મરું,
 થાતાં દુષ્ટ ખસે દુરે પતિત આ સંસારને હું શું કરું ? ૮
 લાવો જ્યાં મુખ રોજ રોજ નિઠજે લાવે મજે માન જ્યાં,
 ના લાવ્યો, અપમાન નીચ નજરે ધિક્કાર ધારેલ ત્યાં;
 લાવે દુઃખ ન લાવતાં અસહ્યતા ક્યાં દ્રષ્ટિ નાંખી કરું,
 એવો જે મહનાર રોજ જીવતો સંસાર હું શું કરું ? ૯
 સૌ સૌની ગરજે મજે તદપિ તે દેખાડતાં ના જરા,
 તારાથી સુખિયાં અમે સ્વજન સૌ, પાખંડમાં ખેલતાં;
 તું જતાં ન હિસાબ હાય ! ચિત્તમાં ધારે વગોણું કરું;
 એવો ઉપરથી ન પ્રીત ચિત્તમાં સંસાર હું શું કરું ? ૧૦
 આહે સૌ મુખ રોજ રોજ ચિત્તમાં ના દુઃખ દ્રષ્ટે પડે,
 તેમાં લાગિ રહ્યો પ્રયાસ સહુનો હુમે રડે ને મરે;
 માને માન મુખે તથાપિ ઉરમાં ના માન દીકું કર્યું,
 એવો માનહિણો સદૈવ દુખિયો સંસાર હું શું કરું. ૧૧
 આનંદે ઉભરાય નિત્ય રમવું, સ્હાતાજ આ દંથી,
 છટે રે' શુભગાઉ, કષ્ટ થાકતો તોયે મજે એ નકી;
 માન્યો જ્યાં નિજ ગર્વમાં મુખતણો કાંટો મુખે દુઃખવું,
 એવો છે આનંદથી દુર જતો, સંસાર હું શું કરું. ૧૨
 આવે એક અનેક ચિત્ત વળગે હાડે મહે વળિ તજે,
 કો દીને રમતાં દિસે વળિ ખિજે કો દીન બાવે બજે;
 શાંતીહીન સદૈવ એજ સ્મરતાં, ધરતાં ન ચિત્ત સત્યશું,
 એવો લોભ તણો ન થોભ લગિરે સંસાર હું શું કરું ? ૧૩
 જ્યાં છે વ્યાલ વસ્યા બધા વિષયના રહેછે સદા રાફડે,
 નખે હાથ ચિડાય નીજ ચિત્તમાં, દોડી ધડીમાં ડસે;
 લજે ભેરે હમેશ કલેશ ચિત્તમાં એ વ્યાલ સાથે વસું,
 એવો વીધ સમાન વ્યાલ રૂપ આ સંસાર હું શું કરું ? ૧૪
 ભેજા થાય ધડીકમાં વળિ હરે વીખાઈ વીવાદમાં,

આનદે દરતા દિસે ઉપરથી વૃતિ ન આનદમાં;
 લાગી હાથ હમેશ કલેશ ચિત્તામાં ના એક ત્યાં શું સ્મરં;
 મેગારૂપ હમેશ કલેશ દિસતો સંસાર હું શું કરં? ૧૫
 આવ્યું એક ધરાય ના ચિત્ત થકી તત્કાળ બીજી ચહે;
 એ હોડે વર્ણી લે બીજી કંઈ દષ્ટ ત્યાં વિત્ત ત્રીજે હરે;
 એકે હાથ ન આવતું મન સદા, આતૂર ઉણું રણું,
 એવો પુણ્યપણે કદી ન દિસતો સંસાર હું શું કરં? ૧૬
 સર્વે નાશ સ્વરૂપ છે તદ્દપિ તે લાંબા રહે સંમમાં;
 તો હું તૃપ્તિ મહું કહે સુખ થકી હમેશ આનદમાં;
 જ્વાતાનું સ્વરૂપ છે જગત આ તેમાં સ્થિતી માનશું,
 એવો એક સ્વરૂપ નકો ન થતો સંસાર હું શું કરં? ૧૭
 દેખાતાંજ ધડીકમાં લય થતાં પાછાં વળી નીપળ્યાં,
 દોડાદોડી કરી રહ્યાં જગતમાં ઉંઘાં ચડી આચડ્યાં;
 થોડાં સ્થિત રહ્યાં વળી પડિ ગયાં જાણે ન સુખ ક્યાં મધું,
 એવો નાશ થતો ક્ષણેક્ષણ દિઠો સંસાર હું શું કરં? ૧૮
 ઉનાળા મહિં દીસતાં રવિતણા તાપે રડાં ઝાંઝવાં,
 મોઢા એ ઉદ્ધી સમાં જળા બચી છે તોય અંધાર ત્યાં;
 ખાસું હોય સલીલ તેમ દિસતું પ્રદાંડ આવ્યું બર્બુ,
 એવો છે મૃગવારિશો દિશિ રહ્યો સંસાર હું શું કરં? ૧૯
 સૂતાં સેજ નિશા સમે બહુ સ્ફુરે સ્વપ્નાં જૂદી જાતનાં,
 છે સાચાં ન તથાપિ નિત્ય દીસતાં એવે સમે સત્ય આ;
 જાગે લેસ જાણાયના નજરથી ત્હોયે વ્યથાયે મરં;
 એવો ખાલિ ભરેલ નિત્ય દુખથી સંસાર હું શું કરં? ૨૦
 આ મારું ધન ધામ છે અવનિમાં આ નિત્ય રાજ્યાત્તને,
 આ દીસે નહિ નાશવંત કદિએ લક્ષ્મી ઉભી પારણે;
 આ નીરોમિ શરીર કાદિન પડે એવું વિચારે ધણું,
 તોયે નાશ થતો દિસે ક્ષણમહી, સંસાર હું શું કરં? ૨૧
 મોડું બેઠ કુટુંબ રોજ હરખે લાલે ન કોની દયા,
 સત્તા ફર થઈ સદેવ જાણુવે ને દીન સો દેખતક;
 આપે છે ન અનાથ સાથ સરવે કોતું જો કામશું,

એવા હરિ ગમેલ આકલુરશું સંસાર હું શું કરે ? ૨૩
 આપ્યું મુર સદૈવ હરિ સિત્તુ નૃપ્ત સરીતા વિષે,
 પોતે સ્થીર હિંમો ગણે મત નિષે બીજા તણાતા. દિસે;
 પોતાને કંડેલ વ્યાધ વિષનો પ્રીતે અડ્યું ઝેર શું,
 એવો મોહ મદાંધરૂપ દિસતો સંસાર હું શું કરે ? ૨૩
 જેતું ઇષ્ટ ચહું સદા જિતમૂહીં જવને પ્રયાસો કરે,
 રહેવું સૌ સુખ કાજ એન્ય જનના તા લોક લાગે ડર;
 સર્વે વ્યર્થ જતું દિહું જગતમાં છે માત્ર દુખ તો ઉજી,
 એવો સુખ મહીં સદૈવ દુખિયો સંસાર હું શું કરે ? ૨૪
 ચિત્તે ના સ્થિરતા રહે ધડિકમાં આમાંથી આમાં જતું;
 માને સુખ સદૈવ દુઃખ મહિ એ શાંતી નથી પામતું;
 આપો દીન ઉચાદ વાટ ન જડે શાંતી અને સુખ શું,
 એવો દુઃખ સ્વરૂપ નિત્ય દિસતો સંસાર હું શું કરે ? ૨૫
 આશા એક હરે સદા રમિ રહે પૂરી ન થાતી જ્યા,
 ત્યાં બીજી નિકળી કરે વિકળતા શાંતી ન પામે જરા;
 આશા તંતુ તણે વિશાળ દિમતો ઝાલી ઉચે હું ચહું,
 એવો આશ સ્વરૂપ સુખ નહિ જ્યાં સંસાર હું શું કરે ? ૨૬
 દોડી દેડિ હમેશ બેશ ગણિને લક્ષ્મી વધુ મેળવું,
 માણું મોજ સદૈવ જીવિ જગમાં આનંદમાં ઉછળું;
 આવી જે મળિ લક્ષ્મિ આયુષ્ય હુકું શું ભોગવું શું તણું,
 એવો જે પરહાથમાં સુખ રહું, સંસાર હું શું કરે ? ૨૭
 મેટો જ્ઞાતિ મહીં થવા અવનવા નિત્યે વરા આદરે,
 બીજાથી અનવા સદૈવ શુભ હું ધારી પ્રયાસો કરે;
 તોયે માન મળે નહિ જગતમાં હો માન મટે મરે,
 ધાતો દુર જતો રહે સ્થિર નહીં સંસાર હું શું કરે ? ૨૮
 આ વેળા જગમાં મળ્યું મદતતું મારું ન તેમાં કંઈ,
 તોયે માન્યું સદૈવ મારું મનમાં આશા હરે એ રહી;
 સેસ્તુ સર્વે વિમૂતલ્લી મમતમાં મારી ગણિને મરે,
 એવો વસ્તુ વિષે સદૈવ દુખિયો સંસાર હું શું કરે ? ૨૯
 પ્રીતી ધારિ સદૈવ વસ્તુ ઉપરે સારી ગણી સંઘરું,

હું એ ભોગવવા ધરું ચિત્તવૃત્તિ કે પુત્ર માટે ધરું;
 પુત્રો સ્થીર નહીં હું એ સ્થિર નહિ ના વસ્તુ, શું વાપરું,
 એવો અસ્થિરતા વિષે ઠરિ રહ્યો સંસાર હું શું કરું? ૬૦
 મારા પુત્ર કલત્ર બાહું સરવે માતા પિતા મહારા,
 તે માટે કરિને અપાર શ્રમને મર્યે દુખો મેં હર્યો;
 હું જો દુઃખવિષે મરું જગતમાં શું મુખ એને કહું,
 મારાં માનિ દુખી થતું જગ બધું સંસાર હું કરું? ૬૧
 આપે પૃથ્વીપતી છતાં દિન બની કંગાળ બાતે બનું;
 હા! હું આ જગમાં હણાઇ દુખિયો એવું મુખે ઉચરું;
 મારાથી અદકું ન કો જગતને સંતાપ નિત્યે સ્મરું,
 એવો નિત્ય સમર્થ દીન દિલનો સંસાર હું શું કરું? ૬૨
 વસ્તુમાં સુખદુઃખના, મનમહીં હમેશ તાણું રહે;
 ખીજતું તદ્દપી ગણી નિજ તણું સંતાપ ને સંઘટે;
 ભાગે તાપ શરીરમાં હરનિશે સંતાપનો હું બળું;
 વસ્તુ અન્ય તગી બળું હું ચિતમાં, સંસાર એ શું કરું? ૬૩
 રે'વાનું નહિ સ્થીર કોઇ અહિયાં અસ્થીર આડંબર;
 માને લાખ બવો વિષે સ્થીર હતું કાનાથ ચિત્તે ધરે!
 સ્વપ્નામાંહિ વિલોકતા અવનવા ભોગો રહ્યો ભોગવું,
 છે એ સત્ય સદૈવ માનું મનમાં ના વાંસના હું તળું;
 જગે છે ન જરાય નોતું કદિએ હોશીન એ ના સ્મરું;
 એવો સ્વપ્ન સ્વરૂપ રોજ દુખિયો સંસાર હું શું કરું? ૬૪
 લાખો એક ક્રમાયને અવરને કોડિ ન કામે મળે;
 શાજ એક સદૈવ રે' હૃદયમાં ખીજે બળીને મરે;
 સૂખી એક દુખી ગણે અવરને નેત્રો થકી ન્યાણું હું; ૬૫
 એવો આપ સુખે દુખે વસિ રહ્યો સંસાર હું શું કરું? ૬૬
 સર્વે ભૂત દિસે મને નજરમા બહી ત્રણે તાપની,
 ભાગે છે સહુનાં ચુલા હૃદયમાં વાતોજ સંતાપની;
 નાખે ઇંધન રોજ રોજ નવલાં ક્યાં શાંતી વાળી રહું;
 એવો આ ત્રણ તાપમાં ધમિ રહ્યો સંસાર હું શું કરું? ૬૭
 રાજ કોઇ બન્યા દિસે જગતમાં, કો શેઠ કો રાંક છે,

ઠાને ના મળતું અનાજ જગમાં કેના વડો વાંક છે;
 કમોનાં ફળ ભોગવે જગત આ એમાં શું કુંડું રધું;
 એવો કર્મ રૂપે રહ્યો વિજયતો સંસાર હું શું કરું ? ૩૮
 થોડે કોદિ ધરાય ના ચિત વિષે વીશેષ આહવા રહે,
 આહુ જો પડે જાય તો હરનિશે દાઝ્યા કરે અતરે;
 નાહું ના ખરચું છતાં કરિ રહે આહુ મને છે મળ્યું,
 એવો ફોકડ છે છતાં વધુ મહે સંસાર હું શું કરું ? ૩૯
 સ્થિતી એક વિષે ગમે ન વસવું બીજું મહે હર આ,
 કંઠાળી વળિ જાય ત્યાં ધડીકમાં ત્રીજા તણા ભોમમાં;
 આપે દુઃખિ કરે દુખી અવરને ત્યાં શાંતિ શું ભોમવું,
 એવો નિત્ય અશાંતરૂપ દિસતો સંસાર હું શું કરું ? ૪૦
 સત્તા હોય નહીં જરી શરિરમાં તેથે સદા દોડતો,
 લેવા સખ સદૈવ આપ ચિતમાં બીજાથી મોટા થતો;
 છે જાતે નિરમાલ્ય લોય મનમાં માતું વડું માન હું,
 એવો માન અને મરે મમતમાં સંસાર હું શું કરું ? ૪૧
 મારું માત પિતા વડાં જગમડીં હુંએ વડો સર્વથી,
 મારું ઉત્તમ ફળ છે અવનિમાં સર્વે નિયાં હું થકી;
 કાર્યો શબ થમાં વધુ મુજ કુળે છે કાણુ મારી સમું,
 એવો ગર્વ વિષે મુંઝ્યો નિન રહે સંસાર હું શું કરું ? ૪૨
 એવું નામ ધરું રહે જગ મહીં રાત દી નાનના,
 કો દી ના દુર થાય આ જગતથી યાદી કરે સર્વદા;
 શોચે નિત્ય ચિતે ગમાર બનતો શું કામ હું આદરું,
 એવો મોટપમાં મચેલ દીસતો સંસાર હું શું કરું ? ૪૩
 રાજુ દુખી દિઠા દિઠા અમિરને દુઃખી દિઠા શેડિયા,
 બાબોલ રગનાર જોઇ દુખમાં જાણ્યા જમે વેડિયા;
 આભ્યા છે કરવા મજુરિ ભવની તોયે મણે શેઠ હું,
 રાચી રોજ રહેજ મરું બરિયો સંસાર હું શું કરું ? ૪૪
 મારું એક કરે બિજો કટ કહે એ છે નહારું ખરે,
 એવું યોગ્ય નથી તને જગતમાં એવું મુખે આપિ કે;
 થોડે સર્વ કરે ચિતે શુભ જણે કો દીન કહેતો કડું,

એવો આપ વખાણમાં વળગતો, સંસાર હું શું કરું ? ૪૫
 આજે એક ગયું, જશે જગતથી કાલે બીજું આપડું,
 આવે એક વળી બીજું ત્વરિત થૈ પૂરી દયે માખડું;
 ખાણી જેમ પ્રવાહમાં હરનિશે રહેતું સરીતા તણું,
 એવો નિત્ય પ્રવાહ રૂપ દિસતો સંસાર હું શું કરું ? ૪૬
 ખોડું તોય ખરું મણે ચિતમહો મ્હા કષ્ટ વેઠે સદા,
 મેળે ના બહુ મે'નતે જગતમાં આનંદ ના, આપદા;
 દોડી રોજ મરે મૃષા મૃગ જળે ના તેજ ધરી તણું,
 એવી અંધ સ્વરૂપ આંખ બનતી સંસાર હું શું કરું ? ૪૭
 માતા કોઈ હણે પિતા ભગનિને બ્રાતા સગાં સાંગમાં,
 કોયે નાથ હણ્યા હણ્યા સ્વ સુતને એ રીત અંધા થયા;
 સ્વાયે લાગિ રહે ચહે અવરને હોંશે હણે હું નશું,
 એ દીસે છ હણાયલો અવરથી સંસાર હું શું કરું ? ૪૮
 સયે સુખ બજે તજે પ્રભુતણું એશાન આ જગતમાં,
 મૂખે બોલિ બતાવતા મુઠ્ઠાનો ચાગા કરી ભક્તના;
 ભક્તી ના લવલેષ ચિત્ત દિસતી, છે કાર્ય કુડાં કરું,
 બાર્યુ બીંતર પાપ શુભ ઉપરે સંસાર હું શું કરું ? ૪૯
 સાંઈ જાણ્યું સદૈવ ચિત્ત વશિયું છે નીચતાથી ભયું,
 બીજા એ શુભ છે કહ્યું ઉપરથી તો ચિત્ત રાજ થયું;
 દેખાડે દુનિઆંતણી નજરમાં સાંઈ, કરે છે કુડું,
 સાંઈ ઉપર છે, ભરેલ નિચતા સંસાર હું શું કરું ? ૫૦
 દીનાંતે ફરિને સહુ વનતણું પક્ષી વસે કોટરે,
 વીસામો લાઇને વળી ફરિ જતાં પ્રિતેથકી જંગમે;
 આવે જામ વળી જરી સ્થિર રહે એની દશામાં કશું,
 રે'તું ના સ્થિર એક રૂપ બનિને સંસાર હું શું કરું ? ૫૧
 સ્નેહેથી સરિતા જતી નિધિ બણી આનંદ લેવા ચિત્તે,
 હવે પાછો ચડી જતી નમ્રમહો જે બાંધરૂપે પ્રીતે;
 થાતી, પાછી પડી વળી જગાંપે જતી નિધીમાં લહુ,
 એ રીતે જગમાં થતું સગત તો સંસાર હું શું કરું ? ૫૨
 સ્વાયે માન દિયે વળી મટી જતાં છે માન તો વેગળું,

જ્યેષ્ઠ ગુણુ સદૈવ હૈવ બનિને શાં કૃત્ય તે ॥ કહું;
 સત્યે દ્વરે અસત્યમાં પ્રથમથી આવી વસે દીસતું,
 એવું આ જગદાર્ય માત્ર દિસતું સંસાર હું શું કરું? ૫૩
 તું મારો સ્થિતિગાર સારું રથ તું તું ફળતું ભૂષણ,
 શોભે તુર્થિ સદૈવ આ જગ બધું તુંમાં નથી દ્રવણ;
 બીજા સર્વ હશે રૂઝ તદપિ છે તુથી નિયાં હું ગણું,
 એવું બેઠલ છરી હણે ગરદને મંસાર હું શું કરું? ૫૪
 બક્તીભાવથી કરે સહુ જીવે સૌ સત્ય આવી વસ્યું,
 દીક્ષાને ટપડાં કરે કરવડે, આજ્ઞાન દીસે ભયું;
 જ્ઞાની માંહિ ગણાય હાય ન દિસે આજ્ઞાન આધું અસ્યું,
 જ્ઞેનાશ ગણુતા પવિત્ર પ્રિતથી, સંસાર હું શું કરું? ૫૫
 હુંમાં કાંઈક ભયું દિસે ચિત્તવિષે ધારી રહ્યા ગર્વમાં,
 ટેપી પેરિ સદૈવ શોર ઉપરે મોટાછત્તી સર્વમાં:
 આપે માન ન આપતાં અસુખ છે, માગે મુખે યોગ્ય હું,
 છે નાલાયક તોય લાયક ગણે, સંસાર હું શું કરું? ૫૬
 સુધા ન્હોત સુધા સમું, મુખ વદે ભૂજાવવા અન્યને,
 નીદાનો ભુલિ જાય જોઈ ઉપહું રાખ્યુ હોં વિષ તે;
 સુધા પ્રાથન કજ મુખે પગતા મ્હોડુ કરી મોકળું,
 આવે ઝેર મરે સુધાસન ગણી સંસાર હું શું કરું? ૫૭
 મારી શક્તિ અપાર પાર જરિ ના હાં કોઈ પામી શકે,
 જૂલિ, ઇશ, હુંમાં સહુ વશિ રહું એ મુખે મ્હોંયે બકે;
 સયં આપ વિષે લહે અવરમાં છે કાંઈ ના સંગ્રહું,
 એવો સર્વ જીવે ભરેલ નિજમાં સંસાર હું શું કરું? ૫૮
 આપે હોય અસત્ય તોય કદિયે માને ન કોની કને,
 ખોતે સત્ય પ્રવાહરૂપ દિસેના બિજા બધા નીચ છે;
 ગણ્યા આપ ગણે ભણે ગુરુ વિના, આ સત્ય છુપાવવું,
 સોનું ઉપરથી મહીં પિતળ છે સંસાર હું શું કરું? ૫૯
 કાષ્ઠેલો ઉપકાર કોઈ સમયે ના યાદ આપે કરે,
 બીજાને, નિજનો કરેલ લધુ તે પ્રીતેથી અગ્રે ધરે;
 આપે નિર્દયતા ભયો હસનિશે તોયે ન ચિતે વસ્યું,

પાપી આપ સ્વરૂપ દુષ્ટ ઉત્તમાં સંસાર હું શું કરું ? ૬૦
 વીધાસીતહુણી ધાતમાં નવ ગુન્હા, એવું ગણે અતરે,
 હાંસી દે જગમાં ફસાવે જનને પાપી અને ભીતરે;
 ભારે લેશ દયાન જીવ હણતાં, તેણે દયામાં વસું,
 એવું નિત્ય બતાવેના અધમ આ સંસાર હું શું કરું ? ૬૧
 દોડે દોડે દુઃખ હમેશ સુખને શાંતી વિના ભેટવા,
 બાળે ભીતર રોજ તોય જાણુવે ચિત્તે જરી દુઃખના;
 હાણી છે સળગેલ નિત્ય લપડે તેણે દિવાળી સમું;
 દેખાડે સહુને સદૈવ અવગું સંસાર હું શું કરું ? ૬૨
 પુકે પહાડ ઉરાડતો જગતમાં ને વાણિથી વિશ્વ આ !
 દ્રષ્ટીથી દરવાર દૂર ખસતા શરો નમીને સદા;
 તેનો છે નહિસાળ આ જગમહી, તોણે બની મુર્ખશું,
 ધારે છે નિત્ય શક્તિવાન ચિત્તમાં, સંસાર હું શું કરું ? ૬૩
 સૌ જાતા નિરખે સદા જગતથી તેણે જવાનો નથી,
 ધારી એમ સદૈવ ગર્વ ધરેના પુલાઈ ચોપાસથી;
 નિત્યે કામ કરે કુકું નિડરતા ધારે મને કોઈ શું,
 ઉપાડી ન શકે કદી અવનિથી, સંસાર હું શું કરું ? ૬૪
 રે'તા કાન, રજા નથી, નહિ રહે, એ બાન બૂલી ગયો;
 પીયો છે મદિરા, બન્યો અવનવોએ જેલને મોહનો,
 જેવું તેવું બકે નવે ઉર કશું, આ મોહ માદક તણું;
 કાધું છે પુરું પાન બાન ભુક્તો, સંસાર હું શું કરું ? ૬૫
 નાચે જેમ નંચાવતા જગતમાં ગારડિઓ વાંદરા;
 નાખી બંધ ગળા વિષે હરનિશે સૃષ્ટિમહીં વિચર્યા,
 દોરી હાય ગળે રહી લટકતી છેડો બિજા હાથ શું;
 તોણે નિત્ય સ્તંત્ર મુર્ખ ગણુતો સંસાર હું શું કરું ? ૬૬
 કેદી સર્વ બન્યા દિસે જગતમાં આ કર્મના ભોગના;
 ખેડી ઠોકિ ધર્યા દિસે ધર વિષે આ વિશ્વ બ્રહ્માંડના,
 ઇચ્છા અન્ય તણી ભણી નજર છે ના કાર્ય કુકું રૂકું;
 કોદીના કરવા તણો લક જરી સંસાર હું શું કરું ? ૬૭
 સત્તા છે નં લગાર તોય ચિત્તમાં આ'કાર ઉપો વસ્યો,

સર્વે હું કરનાર છું ભવમહિંએ ખ્યાલ ખાલી ક્યો;
 તુંથી શું કરિ જો શકાય અહિંયાં હાથે ન કો પાંદડું,
 તોયે ગર્વ ભયો શુભાનિ બનતો સંસાર હું શું કર. ૬૮
 પ્રાપ્ત્યું જેર બનેલ પ્રગચિતમાં ઠલો ખીજા હું થકી;
 છે ના આ જગમાં, મતી ઉંઘી શ્વ ઉંઘે ઉંધું જો નકી,
 આવી હોર દિસે હળાહળ તણી તોયે સુધા શું ગણ્યું;
 એવો વીપ સમાન, અમૃત ગણ્યું, સંસાર હું શું કર ? ૬૯
 દેવુંના દિલમાં ગણ્યું પ્રિય કદી લેવું સદા સર્વથી,
 દેવું દુખ તમામને જગતમાં એ માનિયું ગર્વથી;
 રાજ લેછ થતો, તથાપિ રડતો આશ્રું દિહું આવતું.
 ધારે એક મળે બિજું ગતિ સમું, સંસાર હું કર ? ૭૦
 હું મોટો કુળ છે વડું વગિ વધુ વિવા તણો શોખિયો,
 નાણાનો નહિ પાર સાર જગમાં હુથી બિજો ના મણ્યો;
 સર્વે દ્રષ્ટિ વિષે અસાર દિસતાં કોને વડું હુંથી કો,
 સર્વેથી હું વડો નથી અવરકો, સંસાર હું શું કર ? ૭૧
 ખીજાથી વ્યહવાર રોજ નિભતો તોયે ગણ્યો આપથી,
 સત્તા માનિ અપાર ચિત્ત ન ડર્યો કોદી કુડા કામથી;
 દ્રષ્ટે દીહું અસાર તોય ચિત્તમાં છે સાર રૂપે રહ્યું,
 પ્રેરે છે શુભ આપમાં અધમ આ, સંસાર હું શું કર. ૭૨

માસીક મજાહના અધિપતિએ ખાસ પુછાવેલા પ્રશ્નો.

“સતી શરણ નહીં થાય.”

દોહરા.

આમ ઉંડળ આવી શકે, પાતાળે પહોંચાય;
 રતી રક્ષી અટકે છતાં, સતી શરણ નહિ થાય.
 ન હોય તે નિપજ શકે, નિપજ્યું ઉજડ જણાય;
 હીમ બને પાવક તદ્દા, સતી શરણ નહિ થાય.
 સુધા કરચિ કદિ વિષ જરે, વ્યંડળ વીર ગણાય;
 આન સીંહરૂપ થાય પણ, સતી શરણ નહિ થાય.

ત્રીલોકના રાજ્યે કદી, દરિદ્રથી દૂભાય;
યમ ઁહી દંડ હણે તદા, સતી શરણુ નહિ થાય.
પાવસમાં પાવક પડે, રવિમાં તિમિર જણાય;
મીઠો મે'રામણુ બને, સતી શરણુ નહિ થાય.
ગજ દંતૂશળને ઁહે, સિંહ મૂછ ખેંચાય;
વજ્ર સહન નવનિત કરે, સતી શરણુ નહિ થાય.

“આદમીનું તોણ એક ખોણમાં પીછાનીએ.”

કવિત્ત.

રૂપીઆને પાણી સાથે પ્રીતથી પછાડી પડી,
સાચો ખોટો ચિત્તે પડે પારખી પ્રમાણીયે;
એક રંગ સંગ રહે અંગમાં ઉમંગ ધારી,
કાચક કે કાગ રાગ સાંભળી વખાણીયે.
ગૂણી કે ગમાર દિલદાર છે કે દેવોજન,
પ્રમદ કે અપ્રમદ પરખાય પટ વાણીયે;
દાદી દિલગ્ન વાણી શાણી માની લલકુની આ,
આદમીનું તોણ એક ખોણમાં પીછાનીયે.

“કનક ન થાય કથીર.”

દાહરા.

શુદ્ધ શુદ્ધતા જે હૃદય, ભરી, ખમીર અમીર;
દુરિજન કયમ દબરી શકે, કનક ન થાય કથીર.
કાગ રાગ અતુગાગ કરી, તજે સુર્પ મર કીર;
ફિકર ન કીર ઉરે જરી, કનક ન થાય કથીર.
સદ્ગુણીની નિંદા કદી, દુરજન કહે ધરિ ધીન;
આખર સજ્જન શ્રેષ્ઠ રહે, કનક ન થાય કથીર.
ધ્રુવડ છીપા ને વાગળાં, ચિખરી ચક્ષુ વિહીન;
“રવિ નથી,” કે'તો શું ગયું? કનક ન થાય કથીર.
સર્તો નારી નાગી ભમે, પે'રે શુણિકા ચીર;
ચિતમાં ક્ષોભ જરા ન સતિ, કનક ન થાય કથીર.

દુષ્ટ સુખી દ્રાષ્ટે પડે, સમજનને બહુ પીડ;
દુષ્ટબણું સમજન નવે, કનક ન થાય કથીર.

“દાદી દુષ્ટ ગણી છે દારા.”

અંદાવળા.

દાદી દુષ્ટ ગણી છે દારા, આવ અંતથી ધાર;
રાવણ કૌરવ કીયાક્રિયકના, કૃગ તણા સંહાર;
કૃગ તણા સંહાર થયો છે, કરણ રાજ તજિને રખડ્યો છે,
સહ્ય: બહુ શિર દુખના બારા, દાદી દુષ્ટ ગણી છે દારા.

“કુદરત કરશે કામ.”

દાહરા.

આંખામાં આંખો ધરે, શ્રીફળમાં જળ જામ;
અંડ જીવ સમ અગમ બહુ, કુદરત કરશે કામ.
જળ થળ થળ જળ પલકમાં, ગુરને લઘુ તમામ;
નાનાતું મોડું કરી, કુદરત કરશે કામ.
અક્ષલ જ્યાં અટકી પડે, શુરની રહે ન હામ;
તે સ્થાને સરવે સુલભ, કુદરત કરશે કામ.
શક્તી વખત વિચારને, પાછળતું પરિણામ;
મહાન મદદ તેમાં દધ, કુદરત કરશે કામ.
યાવાતું નક્કી થશે, વેલું મોડું તમામ;
માત્ર નિમિત્તરૂપે તુંતો, કુદરત કરશે કામ.
હું કરું એ ગર્વિષ્ટ કહે, તું નાદાન તમામ;
માત્ર ઉદર પોષણ તણું, કુદરત કરશે કામ.

“દુનિયામાં દિલજન, જીલ જૂઠાની જૂઠી”

કુંડળીઓ.

જુઠાની જુઠી જિભે, લાખો મોલ લવાય;
સુત તણા દરબારમાં, સાચો સન્માનાય,
સાચો સન્માનાય, રવી ઉલુકની પેડે;

ઉલુક કહે રવિ છે ન, દીનકર સરવે દેવે.
સાક્ષી ધ્રુવડના ચોર, છિપાં, ચિખરી, કે' રહી,
દુનિઆમાં દિવજન, જીમ જૂઠાની જૂઠી.

“પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.”

દોહરા.

દ્રષ્ટી પડે દુખ ઉપજે, એથી સરે ન અર્થ;
સીંહ અજનો સૃષ્ટિમાં, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
અદેખાઇ આત્મ તણી, ઉરમાં ચહે અનર્થ;
તેને પ્રેરે પ્રજા ગમ, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
મીની મુશકને મારવા, છે સર્વદા સમર્થ;
સમજાવટથી ક્યમ શિખે, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
નાદારી નર જે ગ્રહે, આપ હોય અસમર્થ;
તેને રણભુમિ રંગનો, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
શિખ શાણા થાકે દહ, એથી સરે ન અર્થ;
ધર્મી અધર્મીનો ગણો, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
જેણે આર્યુ અંગ આ, દેશ હીતને અર્થ;
એ નરને જીવન તણો, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
લાયકને લાંચોડિયો, સજ્જન અને સમર્થ;
દાર ને વળી દેવતા, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
કુગામિને કુત્રટા ત્રિયા, ઉરમાં ચહે અનર્થ;
તે સંગે મતિ શાણીનો, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
રણુ તથી રહેશે નહીં, સેવ્યે સરે ન અર્થ;
જિવ જડ પદાર્થનો જગે, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
એક ઉરે અતિ ચાહના, અવર ચાહ અસમર્થ;
એવા ઉરનો અવનિમાં, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.
દહન થાય દટ્ટિ પડે, સંગે સરે ન અર્થ;
ઉભય તણો અવની વિષે, પ્રેમ પરસ્પર વ્યર્થ.

“કોડ ઉપાય કરે નર પાવન પાપ તજે મરતાં કદી પાપી.”

સવૈયા.

કેમ તજે તનથી છુરિ દેવ શકે અકમેવ કદી શું ઉથાપી,
થાપિ શકે ન કદી સ્થિરતા ચિત અસ્થીરતા ઉરમાં રહિ વ્યાપી;
પાપ પયોધિવિષે પડિયો ચડિયો લહરે શું શકે નર માપી,
કોડ ઉપાય કરે નર પાવન પાપ તજે મરતાં કદી પાપી.
પાપ પ્રતાપ પુરો પરખ્યો હરખ્યો તજવા ચિતમાં શુષ્ક વ્યાપી,
વ્યાપિ રહી સ્થિરતા સ્પુળ બીતર અસ્થિરતા ઉરમાંથિ ઉથાપી;
થાપિ હણી શિર પાપ તજે પછિ પુણ્ય રૂપે પ્રતિતી ઉર થાતી,
કોડ ઉપાય કરે નર પાવન, પાપ તજે? મરતાં નહિ પાપી.

“જૂઠો જરનો જોર.”

દાહરા.

શ્રીમત્તે શ્રીમંત યદ્ય, કાં ઘર જુલમી દોર;
લાખો જો ભૂમાં બાળ્યા, જૂઠો જરનો જોર.
પત્રકારો ખલોતનો, વા વાદળનું જોર;
ટકે જેટલી વાર ત્યમ, જૂઠો જરનો જોર.
શર ગણીને આપને, અવર ન ગણુ કમજોર;
નિશો ચડ્યો તુજને નકી, જૂઠો જરનો જોર.
માદક માયાનો ચહી, શાહ, ગણુ કાં ચોર?
તોર નહીં કોનો નિબ્યો, જૂઠો જરનો જોર.
જુલમ ન કરે જલમ બની, જવું અધાઈ ધોર;
ત્યાં તારો ક્યાં ચાલશે? જૂઠો જરનો જોર.
પગમાં પગલું પડ્યું મુકી, પ્રાણુ રહે નહિ પહોર;
તુજને રાખે કાણુ ત્યાં? જૂઠો જરનો જોર.

કાવ્ય-સંવાદ.^૧

મહુવાવાળા કવિ લલ્લુભાઈ કાળીદાસ ઓઝા
જેડે મી. તારાપોરવાળાને આલેસા

પ્રશ્નોત્તર.

(“લલ્લુ સતશાષ” તથા “કાવ્ય પ્રમાણ”ના કર્તા કવિ લલ્લુભાઈ કાળી-
દાસ ઓઝાનું નામ કવિતાના શોકીનોમાં અજાણું નથી. ‘ઐષધો શરીરમાં જેટલી
અસર કરે છે, તે કરતાં વાણીની અસર ઘણી જાણી થાય છે. બોલની અસર
વિજળી કરતાં વિશેષ છે.” આ શબ્દો જે ઘણીએ પડે વાપર્યા હોય, તેઘણી તેની
મહત્વતા નહિ સમજે એ અસંભવિત છે. કવિ લલ્લુભાઈની કવિતામાં કુદ-
રતિ મિઠાસ, કુદરતિ-જેસ્સા અને કુદરતિ જડ=ઝમક છે. ગુર્જર કવિઓની
જે હારમાળા અમે રજૂ કરવા માંડી છે, તે હારમાળામાં કવિ લલ્લુ એક અઝોકિક
રત્ન ગણાશે. કુદરતી-કવિત્વ-શક્તિના જેસ્સા આગળ કાવ્યના કાયદાની
દર્કાર ન રાખનારા એક કવિ તરીકે અમારા મિત્ર કવિ ગણુપતરામ રાજ-
રામ ભટ્ટ પછી આ કવિ બીજા છે. એક કુદરતિ કવિ પોતાના કુદરતિ વિ-
ચારોને કદી અટકાવતો નથી, જે પગથે ચાલનારાઓમાં આજ સુધી અમે
ઉપલા બે ગ્રહસ્થોને જોયા છે. અમે પોતે પણ કવિશ્વરો ગણુપતરામ તથા
લલ્લુભાઈના વિચારોની પક્ષના છીએ, પરંતુ એક વિચારથી જૂઠા છીએ કે
કુદરતિ જેસ્સાઓને ન અટકાવતાં કાવ્ય પ્રસાદી કાયદા કરનાર કવિની ખરી
બલિદારી છે. આજે કવિ લલ્લુભાઈ જેડે આલેસો “કાવ્ય-સંવાદ” રજૂ
કરતાં શોકીન વાંચકોને નમ્ર અરજ છે કે દરેક પ્રશ્નવાળો ઢોહરો અને તેનો
કવિએ આપેલો જવાબ અનેકવાર ચીપી ચીપીને વાંચતાં કાવ્યામૃતની ખરી
મેહઝત ક્યાં છે તેનો આપ મેજે આભાસ થશે.)

દાદી પ્રતિ ઉક્તિ.

(ઇંદ્ર વિજય.)

સગણ ચિત્ત વિષે ન રહે જરિ વાંચિ મટે મતિ હોય વિવાદી,

૧ માસીક મળતું જાનેવારી ૧૮૯૮

વદિ આને પ્રતિવાદિ થવું નહિ એ ઉરમાં ધરવી જન યાદી;
 ફૂલિ ફરેન લુલી બવમાં જરિ ચામિ સુનીતિ તણીજ પ્રસાદી,
 દાદિ ખમે દુરમૂલ્ય સહ દુર વાંચિ વિવેકિ, બને ન પ્રમાદી. ૧
 નમ્ર રૂડાં વચનો દિયતાં સુખિ થાય વધૂ સુશુનાં મતિ સદી,
 સંગત સંત તણી કરવા હરવા તનયા કુમતી તણિ બાદી;
 સાદિ શિખામણ્ય શુભ કરે નિત કેદિ ભુવાય નહિ, રદિ યાદી.
 આર્પણ્ય એથિ ઉમંગ થકી કરૂં લલ્લુ પ્રિતેથિ તને પ્રિય દાદી. ૨

પ્રશ્ન ૧ લો—દોહરો.

વિવેક વહાલો કાણુને ?-સગ્ગજનનો શો ધર્મ ?
 કાણુ વચન ભોપે નહીં ?-કિયું દુષ્ટ દુષ્કર્મ ?

ઉત્તર ૧ લો—દોહરો.

વિવેક વહાલો વિદ્જન, સગ્ગજન સહુ સુખ કર્મ;
 નમ્ર વચન ભોપે નહીં, પાપ દુષ્ટ દુષ્કર્મ.

પ્રશ્ન ૨ જો—દોહરો.

ધીર વીરનો ધર્મ શો ?-પરગણુ કયો પ્રયાસ?
 કાણુ ન મૂકે રોધને ?-કષ્ટ નારીનો નાશ ?

ઉત્તર ૨ જો—દોહરો.

દિન રક્ષણુ ધીર વિર ધરમ, પરગણુ શબ પ્રયાસ;
 પાપ ન મૂકે રોધને, કુલટા કંતા નાશ.

પ્રશ્ન ૩ જો—દોહરો.

ઉત્તમ કવિનું કામ શુ ?-પ્રખળ કાણુનો પ્યાર ?
 કાણુ શરણુ સર્વેશને ?-ઉરમાં કાણુ ઉદાર ?

ઉત્તર ૩ જો—દોહરો.

શુભ રસ્તે સૃષ્ટી પળે, એ દેવો ઉપદેશ;
 ઉત્તમ કવિનું કામ એ, જેમાં દોષ ન લેશ.
 ચાકર, સુત, સ્ત્રી બ્રાત ને, બગની સુતા સુમિત્ર;
 એ સહુ પ્યાર પ્રખળ છતાં, માતુ પ્યાર વિચિત્ર.
 સદિ શરણુ સર્વેશને, દૂર ન જેથિ લગાર;
 ઉદાર ઉપર સકળ જન પણ કવિ ઉર ઉદાર.

ઉત્તર ૪ થો—દોહરો.

ભય કોને ભગવાનનો ?—કોણ મૂરખનો રાય ?
ડરે કોણ નહિ દેવથી ?—કોનાં જર જશ જાય ?

ઉત્તર ૪ થો—દોહરો.

પાપીને પ્રભુ ભય ધણો, પાપ કરી પસ્તાય;
પણ સજ્જનને સહુથિ ભય, પાપ પયે ન પળાય.
પગ્ધિત સ્વહિત ન સાચવે, શ્રમ ન કર્મ સધાય;
ગાળે આયુષ્ય અનિતિમાં, તે મૂરખનો રાય.
ડરે ન દેવથિ નેક નર, સ્મરણ કુકર્મ ન ચીત;
જાશે જગ જખ મારતાં, વ્યભિચારી જશ વીત.

પ્રશ્ન ૫ મો—દોહરો.

ઠહિયે કાયર કોણુને ?—ક્યા પુરપને શર ?
ભવમાં ભુડો કોણુ છે ?—કધ નારીને નર ?

ઉત્તર ૫ મો—દોહરા.

શુભ કામ ન સાધી શકે, દિન પારે નવ ધાય;
શક્તિ છતાં શુભ નવ કરે, તે કાયર કહેવાય.
ગા, ગોરીને, ગરબની, વારે વેલો ધાય;
દેહ તણી દરકાર નાહ, તે શુર નર મનાય.
સર્પ, સીંહ, વ્રશ્ચિક વધુ, ભવમાં ભુડાં બણાય;
ભુડો સહુથી ચાડિયો, વચને જન વધ થાય.
તેજસ્વી તારા ધણ, વળિ ચંદા ને સૂર;
એથો પણે શોભે અધિક, સુતિ શામા સુખ નર.

પ્રશ્ન ૬ ઠો—દોહરો.

નાથ નિરંતર ક્યાં વસે ? ભવે ન કોને ભીડ ?
લેશ લાજ નહ કોણુને ? સુખિયું ક્યું શરીર ?

ઉત્તર ૬ ઠો—દોહરો.

નાથ નિત્ય સઘળે વસે, સંતોષિને ન ભીડ;
લાજ ન જરૂં કુલટા ઉરે, સાણુ સુખી શરીર.

પ્રશ્ન ૭ મો—દોહરો.

સર્વોત્તમ સુખ શા વિષે ?—ધરે કોણુનું જ્ઞાન ?
મન મજબૂત નવ ક્યાં રહે ?—કધ નારી નાદાન ?

ઉત્તર ૭ મો—દોહરો.

સર્વોત્તમ સુખ સંપન્નમાં, ઘટે આળસુનું જ્ઞાન;
મરણે મન મળ્યૂત નવ, કુલટા સ્ત્રી નાદાન.

પ્રશ્ન ૮ મો—દોહરો.

નાશવંત કવિ ! કોણ છે ?-કોના મનમાં કહેર ?
કંઈ રસના રાજ કરે ?-વળિ કંઈ પીરસે ઝેર ?

ઉત્તર ૮ મો—દોહરો.

નામ રૂપનો નાશ છે, કુકર્મીને મન કહેર;
શુભ રસના રાજ કરે, અશુભ આપે ઝેર.

પ્રશ્ન ૯ મો—દોહરો.

સંજનન કહિયે કોણને ?-દુર્જનનો શો દોષ ?
કંઈ વનિતા વશ બહાલથી ?-કંઈ રમણીને રોષ ?

ઉત્તર ૯ મો—દોહરો.

સહુ સુખ ઇચ્છે તે સંજન, દુરજન અશુભ દોષ;
બહાલ વચનથી વશ સતી, કુલટા કાળજ રોષ.

પ્રશ્ન ૧૦ મો—દોહરો.

શાથી સહુ સુખ સાંપડે ?-શાથી દળદર દૂર ?
ભોયન વિષ ક્યાં ઉપજે ?-શું સાધે નર શૂર ?

ઉત્તર ૧૦ મો—દોહરો.

સકળ સુખ સંતોષમાં, પરિશ્રમ દળદર દૂર;
અરિ જોઈ ભોયન વિષ ઝરે, સાધે પર સુખ શૂર.

પ્રશ્ન ૧૧ મો—દોહરો.

પંડિત પરવશ થાય કે ?-કોણ મુરખનો મિત્ર ?
કોણ દ્રવ્યનો દાસ છે ?-કોનાં વચન વિચિત્ર ?

ઉત્તર ૧૧ મો—દોહરો.

પંડિત પરવશ જ્ઞાનથી, પાછ મુરખ મિત્ર;
ભોળો દ્રવ્યનો દાસ છે, શિશુનાં વચન વિચિત્ર.

પ્રશ્ન ૧૨ મો—દોહરો.

દુનિયાં ક્યાં દોડે કહો ?-ભાષે કોણ ભવિષ્ય ?
કવિ લલ્યુ સમજાવશે ?-થવું કોણના શિષ્ય ?

ઉત્તર ૧૨ મો—ઠાહરો.

હુનિઆં દોડે સ્વાર્થમાં, ભાષે કામ ભવિષ્ય;

દાદી હુનિઆમાં થવું-ધટે સરસ્વતી શિષ્ય.

નાથનાં નેણાં.

ગરબી.

“દુખો દુખો સખીરે ડાલરિયો કાળદરીને કાંઠે ઉભારે.” એ રાગ

સખી જોને મારા સમ જાંખી, નેણાં નંદલાલનાં જીરે;

જેણે ભરમાત્રી ભુરખી નાંખી.

નેણાં. ૨૬.

ચપળ ચક્રાર ચારે દિશાએ ન્યાળતાં;

આંજીલાંને અણીયાળાં.

નેણાં. ૧

આતુર કરે બિરહાતુર ચતુરને;

હેતુ જોવાને હોશીલાં.

નેણાં. ૨

પ્રદુલિત પદ્મ સમાણાં પેખાય છે;

જાઝા જાદુથી ભરેલાં.

નેણાં. ૩

જાઝી ચતુરાધએ ચિત્ત દરી લેતાં;

જોને ઠાવકાં થઈને ઠરેલાં.

નેણાં. ૪

ત્રાંસી નજર કરી નેહુથી ન્યાળતાં;

આપે ભરેલ અમીવાળાં.

નેણાં. ૫

જોને જોવાથી જગ જોવું ગમે નહિ;

પ્રેમ તણો પાશ નાખનારાં.

નેણાં. ૬

જોને જોયા વિના બહાવરી બનીશું;

મારું ચિત્તું ખચીત ચોરનારાં.

નેણાં. ૭

હેતુની બીડ ભાંગવાને હોશીલાં;

જોવાં કુટીલ કલેજી કોરનારાં,

નેણાં. ૮

સુધા સમાન ભરી શાંતી કટાક્ષમાં;

મારું દ્રષ્ટીમાં દીલ ખેંચનારા.

નેણાં. ૯

સ્વર્ગ અપવર્ગની સહુ તણા ચિતની;

લલુ લાલચ ટાળનારાં

નેણાં. ૧૦

વચનમૃત.

ચારી જાઉં વગીના નંદનારે, તારી મીટમાં મોહનવેલ;

વંદાવની વાટમાં કરતો, ગોવળીયાશું ગેગ.	વારી. ૨૬.
જળ જમુનાનાં હું ગછરે, મારે માથે જળની હેઠ;	
ત્રાંસી આંખે નીરખી, મારું કાળજી હોરે.	વારી.
પ્રાણજીવનની પ્રીતડીરે, ખેતી જીવડલા શું જડેલ;	
ખુરા ખીલોરી કાચનારે, નથી સાંભળ્યા ખુરા પડેલ.	વારી.
પ્રીતમ ધાગા પ્રીતનારે, ગળે નંદ કુંવર નંખેલ;	
તાણતાં તૂટી જાય છે, દિઠો મેંખરાખરીનો ખેલ.	વારી.
ધગતી'તી તણ તાપથોરે, વ્યવસાય થકી વીટેલ;	
સાંત સુધા સમ થઈ રહીરે, જોઈ નાથ નેણનો ખેલ.	વારી.
આવજ્યો મારે આંગણેરે, કાંઈ છોગત્તાં મેત્રી છેલ;	
લલસુ નેણાં લાલસુ મારાં, નાથ સાથે લાગેલ.	વારી.

સુતેતા પતિને.

“ઉઠિ પ્રભાતમાં સમરીયે શ્રી ગણેશ દેવા.”

ઉઠની નાથ ઉઠની નાથ શું રહ્યો રિસઈ,	
ન ધટે તુજ હૃદય નાથ આતી હી ગાઈ.	ઉઠની. ૨૬.
મુજ અનાથ સાથ નાથ ન રહ્યો રીસ સાંધી;	
અખળતું શું જોર રહે દુઃખમાં રિઆઈ.	ઉઠની. ૧.
વશિ શું નાથ હૃદય માંહિ મારિ કુટીલાઈ;	
કે ગયા શું નાથ અન્ય નારિમાં દસાઈ.	ઉઠની. ૨.
પ્રથમ પ્રીત કરિ ઉચીત ચિત્ત ચોટયું જ્યાંઈ;	
થઈ હવે વિપ્રીત હીત ચિત્તમાં ન કાંઈ.	ઉઠની. ૩.
મુખમળની વાણી જાણવા અતિ અધિ ાઈ;	
પણ વહો ન વેણુ પ્રાણ તેથી રહું મુંઝાઈ.	ઉઠની. ૪.
અમી કરંતી આંખ ચિત્તમાં અતિ સહકાઈ;	
શુદ્ધ પ્રેમ ચમકતો શું ચક્ષુમાં છુપાઈ.	ઉઠની. ૫.
કનન સમ સઘળું દેખું આનન નેણ આંધી;	
ઉજડમાં અથડાઈ તદપિ સુજ ન પડે કાંઈ.	ઉઠની. ૬.
મન કમ વચને કદાપી નાથ ચુકી નાંધી;	
તદપિ વશ્યો વાંક વપૂમાંહિ એ નવાઈ.	ઉઠની. ૭.

- હુ છું નિરાધારના, આધાર અખિલ માંહિ;
આપ છો અવશ્ય, એમાં સંશય ન કાંઈ. ઉઠની. ૮
- કપા કટાક્ષ કંથનું ન, એજ કષ્ટ આંહી,
વિરહ અગ્ની નાથ વપુમાં રહે છવાઈ. ઉઠની. ૯
- કુસુમ સમ રહે સુખોધ, ના વિરોધ કાંઈ;
આપતા ઉમંગથી રસખસ હૃદય ભરાઈ. ઉઠની. ૧૦
- લટપટી સુચાલ વાંત ઉપજે હૃદય માંહિ;
નયન નમૃતાથિ નિરખી રહે જળે ભરાઈ. ઉઠની. ૧૧
- નવ સગાંનો પ્યાર કરે આપનિ સરસાઈ;
માત્ર મુખ ઉપરથી બહાલ એથી રહું રિખાઈ. ઉઠની. ૧૨
- સાસુ શ્વસુર દિયર જેઠ, માત તાત ભાઈ;
સૃષ્ટિમાં એ સહુની સાથ સ્વાર્થની સગાઈ. ઉઠની. ૧૩
- નિરખી શું પ્રિય નયન નાથ મારી બે વદાઈ?
માફ કરો હું અખણ સમજ નહિ કાંઈ. ઉઠની. ૧૪
- તુજ વિયોગનો પ્રયોગ દીલમાં દુખદાઈ;
છે અયોગ્ય તદપિ ભોગ્ય ધારી રહ્યા સાહી. ઉઠની. ૧૫
- ભોળું હૃદય ભામનિનું રે' દુખે રિખાઈ;
પ્રાણનાથ લલ્લુ રહો ગોદમાં લપટાઈ. ઉઠની. ૧૬

નાથને વિનતી.

- પતિથી વિખૂટી પ્યારા પ્રેમદા રહેલ;
કામની તે કંથજી છે કલકે કુમેલ,
શાણા શાયખાજીરાજ આવડો શો વાંક અખળાનો વશ્યો રાજ. ૨૭ ૧
- સ્નેહ કરી સ્વામિ છોડવી ન ધટે આજ,
અંતરમાં આપદા તે કેતાં આવેલાજ. શાણા. ૨
- આપથી અંતર રાખી કર્યું શું કુકાજ,
જીએ વશ્યું હોય ઝેરતો કાપી નાખો આજ. શાણા. ૩
- ભામનીની ભુલ હૈયેધરોના બરથાર,
માફ કરી માનુનીને કરો અંગીકાર. શાણા. ૪
- વિષમ છે દુખ વિયોગનું વિશ્વમાં,

ઓલાયના આપણ નેઠાળી થાય કાય.	શાણા. ૫
અંગનાએ અંતરમાં રાખીને આધાર,	
હેતે પ્યારા હાથ આપ્યો, ચેરીમાં એકવાર.	શાણા. ૬
જાણતજો આમ તો અરપત નહિં અંગ,	
હા જો જાણતતો કરત નહિં સંગ.	શાણા. ૭
નારી અવનિમાં નિરાધાર ગણાય,	
નાથજો સંભાળ તેની રાખે ના જરાય.	શાણા. ૮
સંભળાવો વાંક મારો સ્વામીજી આવાર,	
ફરી વાર કદી શુનો ના કરું ભરથાર.	શાણા. ૯
સ્વામીની આજ્ઞામાં રહેવું નારીએ હમેશ,	
ટટો કરી કોય દાહાડો કરવો ન કલેશ.	શાણા. ૧૦
શાસ્ત્રમાં શામાના એવા ધરમ કહેલ,	
કુમારજી જાણવીજો ધર્મથી ફરેલ.	શાણા. ૧૧
તજવીન ઘટે સ્વામી ગોરિને ગુણવાન,	
લલ્લુ પ્યારા શીખ આપો ધાર તે હું ધ્યાન.	શાણા. ૧૨

રિસાયલા પતિને.

શામ શાને નથિ આવતા મારી શેરી,	
તલપતાં આ નયન જોવા હેરી હેરી. શામ. ૧૬	
ગુણવંતા શું ગુમાન ધર્યું છે, કે મારી જોવી ધણેરી:	
આવી મળી અલખેલા આપને, એણે મતી શું ભંભેરી.	શામ.
આતુર છે આનન જોવા આ નેત, આતુર ચિંતા ધણેરી;	
વિકસે કમળ આપ રવિ મુખ નિગળી, રવિને શું રિસ કોષણે ઘેરી. શામ.	
દર્શન વિષુ મથી પરમનં હૃદયે, એવી સજડ આપ કેરી;	
ચોંટી છે પ્રીતી શામ આ છાતીમાં, એ દુઃખે ફરું ઘેરી ઘેરી. શામ.	
દેહર દેખવા આ દુખી આંખને, સ્નેહ ભરતયે ભંભેરી;	
અવલંબન કર્યું ઓઠનું આપે, એથી રે આંખ તરેરી.	શામ.
મિષ સમ વિશ્વ સકળ મુને લાગે, આગે બળું ફેરી ફેરી;	
લલ્લુ પ્યારા શું ધ્યાન ન આપો, આ તપ ગંડુ નગરી અધેરી. શામ.	
ગરબી.	
શાને માટે રીસાણા, સલ્લુ શાને માટે રિસાણા;	

કૂડા શું બોલ કહેવાણા. સહુણા.
સ્વામીજી છો શિરછત્ર અમારા, પાણુ થકી પ્યારા જાણ્યા. સ.
દરશન વિના હું દિવાની બસુંધું, રોશી રામા શું ભરાણા. સ.
ભરમ ભર્યો કોઇએ ભરથાર બીતર, સંદેહ આવ્યો શું સાણા. સ.
લોચનમાં જરી જ્હાલ ન દેખું, લેખું બીતર ભૂલવાણા. સ.
આજ્ઞાથી ઉંધું આચરણુ નવ આચરું, તોય રહ ભાગી શું રાણા. સ.
લલ્લુ પ્યારા સુખ લાખ ટકાતું, માણો, છો સાણા કથાણા. સ.

વિદેશી પતિને.

લાવણી.

દીલદાર દયા શું ન ધરી દીલ દારાની,
સંકટની ખખર ન પડી કદી મારાની; ટેક.
જે દિવસથી નાથજી ગયા તજી દારાને,
કરું યાદ દુખી દીલ બની રોજ પ્યારાને.
નાવ્યો સંદેશો સામ એક મુજ પાસે,
કુશળતા જાણિ ન કંથ તેથી દિલ ત્રાસે;
ક્યું નગર દિપાવ્યું નાથ વસી ત્યાં વાસો,
કટકો લખિ કાગળ સામ દીધો ન દિલાસો,
હૃદયે સાલે છે રોજ પ્રીતી પ્યારાની. દી.
આતુરતા ઉરમાં અધિક મુખ જોવાને,
મળિ વાત હૃદયની કરી દુખ જોવાને;
એ શુભ દીનની હું હોંશ દીલમાં ધારું,
દીન એક વિષે દશવાર સામ સંભારું.
એ વિણુ શું જોર અધીક અમારું ચાલે,
રડિ રહીએ નાથ વિયોગ વપુમાં સાલે;
ખીડ જાણી પધારો પિયુ હૃદય મારાની. દી.
કુમુદનું કાગળનું સદા ચંદ્રમા કોરે,
આતકનું ચિતરડું તેમ વૃષાજળ ચોરે;
જે દુખિયાં મિત્ર વિયોગ થકી રે' રોજે,
પણુ પિડા ખરિ કદિ મિત્ર હૃદય નવ જોજે.

ત્યમ પોયણુ પ્રીયતું નામ જપે નિત્ય સુખે,
 તન્નિ પોયણુને પ્રિય વસે વિદેશે સુખે;
 એ કલમ કંથ નવ હોય ન્યાયિ ધારાની. દી.
 છે ન્યાયી નરતું નૂર શર શુભ કામે,
 વિદ્યા વિનયે ભરપૂર જણાયા નામે;
 નીતીના નિયમે નાથ, ચિત્ત બોભાણું,
 વરી તેચિ ધરીને બહાલ, હાલ આ ટાણું.
 નથી ધટતું નાથજી વધુ વિદેશે રહેલું,
 કરી કૃપા સુદર્શન નાથ નારિને દેવું;
 પિડ કરો દુર વશિ પાસ પ્રીય દારાની. દી.
 છો ચોખ્ખા દિલના શામ તોય અદેશો,
 રહે છે સુજ મનમાં અધિક માદિ એ દેશો;
 શું અન્ય નારિએ નાથ ભમાવ્યા તમને,
 ગુણુ વસ્ત્રા તેહના તજ્યાં અગુણિ ગણી અમને.
 ન ધટે તરછોડવિ નાથ હાથ ઝાડી દારા,
 હક હુંટાતો જોઇ અંગ જે અગારા;
 પારખવિ પડે પ્રિય પીડ પડ મારાની. દી.

પરદેશ ગયેલા પત્ની પ્રત્યે.

હું પ્યારા તુજ ભાવની જૂખી, કાગળ ન લખ્યો કટકો,
 પ્રથમ પ્રીત લગાડિને પ્યારા, પ્રીતમ શાને પટકો. હું પ્યારા ટેક.
 વિયોગતું દુખ દિલમાં લાગે, વેણુ વીંછીનો અટકો;
 વેદના વંઝા કેમ પીછાને, પ્રસુનાને ઉર ખટકો. હું પ્યારા.
 હાય લગાડી હેતની હૈયે, શામ શાને હવે છટકો;
 હેટું પાડે કેમ છૂટાશે, અડ બાંધિકાં અટકો. હું પ્યારા.
 આમ આમળથી નોતું જાણ્યું, જે મનમાં હોશે મટકો,
 નહિતર નાથ જવા ન દેવાને, ખંતથી રાખત ખટકો, હું પ્યારા.
 જામ જૂલ્યા તમે સુંદરીને કે, આપ ભૂલ્યા પછી ભટકો;
 ભટકોમાં તમે લાલચે લલ્લુ પળ વિદેશે ન ટો. હું પ્યારા.

માનવતિને.

ગદ્યી,

બાગો તમે અલખેલી, અખોશા બાગો તમે અલખેલી.
 કેમજા કાળજ્યું કંકરુ અયુ કયમ;
 પ્રીત ચિત્તથી વિચારી મેલી. અખોશા.
 નેવ નયનમાં નૃત્ય નિત્ય દરતો,
 ચાતી પતીપર ઘેલી. અખોશા.
 પ્રેમદાનાં ધર્મ પ્રેમ નાખ્યાનો,
 હેતે દિવો શું લઈએલી. અખોશા.
 અંતમાં અગુણ કેમ હત્યો;
 કે શીખ દીધી સાહેલી. અખોશા.
 વારે વારે ભ્રમણી કહુછું;
 માનતી નથી મન મેલી. અખોશા.
 ચડાવી ચતુરા કોમળે છળીને,
 ધીંગાણા રરતે ધડેલી. અખોશા.
 લાલુ કહે નથી રોપમાં કંઈ સુખ,
 વાત કહું છું આ છેલી. અખોશા.

વનનો ભમરો.

સગધરા વૃત.

દીકો છે કોઈ કાળે ચતુર ભ્રમરને રાખમાં લોટતાં તો,
 આરે સાથે મળી છે સરિતતટ વિષે બોલિ સાહેલિ ત્યાં તો;
 છેના પુષ્પો સુવાસી વિટપ નહિ જ્યાં મોગરોને ગુલાબો,
 ચપો જાઈ ન બેઠે કુરબક બકુલો એ છતાં મોહશાનો; ૧
 બોલી બાળા પ્રિતેથી અહિહતિ પુરવે કેતકી ગધ વાળાં;
 દા'લાગ્યો તો અચીતો વન બળિ ગધછે માનિ ભૂંગે રૂપાળી,
 વા'લે વીંટાયલો છે જખર દિલ થયું દુઃખ વીયોગ કેરં;
 આજોટે ગોતવાને ગુણિયલ પ્રિયનું સ્થળ જે આખ બેળું, ૨
 દાહે જ્યારે જળાવી પ્રિય વધુ ઝડપી ભૂંગ બાગી ગયો કયાં ?

ભોટી રાખે હવે શું મધુકર કરશે પ્યારની રીત એના;
 જ્યારે પ્યારી જળી છે દહન દિલ કરી ભૂંગ ત્યાં પાસ નોતો,
 અગ્ની લાગી અગ્નણી ઘડિક દુર ગયો ભૂલ એ શોચનોતો; ૩
 આવી પાછો હવે એ પ્રિય વધુતનનાં હાડ શોધે છ સ્નેહે,
 રૂડી થાવા ગતીને ભગિરથ તટમાં લે જવા સ્નેહિ શોચે;
 બાળા બેલી કડી છે મધુકર સમિપે રાખ શા માટ ચેજો,
 વર્ષા રૂ વેષિતો તુરત તુજ પ્રિયા કેતકી પાછી કોજો. ૪
 જોતી તારે ઘટે છે મધુકર ચિતમાં વાટાડ તે સમાતી,
 બેસો આવી પ્રિતથી કરિ તણિ દિસે કાળતી વાડનાની;
 થાતો આપે ઉદાસી મધુકર વદતો બાઘએ શું બકો છો,
 પ્રીતીનો રીત ન્યારી સકળ ચિત વિષે મસ્કરી કાં કરો છો. ૫
 મારી પ્યારી હતીએ ચિતમહિં પ્રિતથી કેતકી નિત્ય ચા'તો,
 છેડી કામે ગયોતો દહન સમયમાં ના કડી બારે જતો;
 ખેસું નાહું કરીરે મરિશ કદિ જગે રાખમાં ભોટિભોટી,
 આછે મારું નકાસું વધુપ્રિય વિણહા ! રાહ ચીંધો ન ખોટી. ૬

કુમુદનું વાદળી પ્રત્યે વચન.

શાને ઢાંક્યો શામ, સખિ મુજ શાને ઢાંક્યો શામ;
 હું પ્યારાના પ્યારની પ્યારી, હૃદય માંહિ સુકામ. સખિ મુજ. ૨૩
 અવનિતળમાં આવિ વસિને, ગોઠવ્યું મારું ગામ;
 વાલમ મારા વધુમાં વસિયા, હેરવા હૈયે હામ. સખિ મુજ.
 અધર આકાશે ઉચાળા, તનમાં તોર તમામ;
 અધુરિયાં મારે ઉછાળા, છલકી જશે આમ. સખી મુજ.
 શોકલડી તો સહુને હોશે, કો ન કરે આવું કામ;
 શામ સંતાડી છનો દીધો, દિલડે મારે ડામ. સખી.
 આંગત રાખે શોક્ય ધરમાં, દે નહિ છુટવા શામ;
 લલ્લુ કુમુદને લ્હાય તનમાં, ધગતી બેઠી ધામ. સખી.

કુમરી.

“માડિ મોઢકું કારી નાગન ડસીરે” એ રાગ.

પ્યારી કાં તરસાવે નેનાં મારી, પ્યારી. ૨૬

દેહારથી આ માઈ દિલ છે પ્રકુલિત;
 નયન જીવેછે નેહે ન્યાળી. પ્યારી.
 વિચુત સમ વીધ વદની વદન તુજ;
 કલેજમાં હણી દે કટારી. પ્યારી.
 વાયદાના દિવસો તો વીતતા ચાલ્યા વા'લી,
 અધીરજ અંતરે વધારી. પ્યારી.
 આ મુજ જીવીત છે તુજ ખાતર;
 ખલક તું વિના બને પ્યારી. પ્યારી.
 વન્દીમાં વીંટાયેલો વાલમ વા'લીઆ;
 લલના લલ્લુને લે ઉગારી. પ્યારી.

કુમુદ પ્રત્યે ચંદ્રનું કથન.

દગ રસભર મોરે દહલ છાંધ રહી. એ રાહ.

બહાલી બહાલમાં વિંટાયો બિજો ક્યાં જઈ દરે
 તુજ દદમાં ફસેલો, હું કપીર થઈ દરે. બહાલી ૧
 છું હું દેહરે દિવાનો, છાનો આથકુ રહું;
 તુજ પદ રજ લઈ પ્રિયે, શીર હું ધરું. બહાલી. ૨
 તુજ મસ્તીનો માર્ગ, પિધો મસ્ત હું રહું;
 પ્રિયે એની શું લેહજત, મુજ મૂળથી કહું. બહાલી. ૩
 તણુ તાપમાં તપેલો તુજ નામથી દરે;
 પ્રિયે કલેજી કાપિને હું આહુતી ક્યાં ધરું? બહાલી. ૪
 ઉડી શાંતી, રહિ બ્રાંતી, પ્રિયે ક્યાં હું વિચરું;
 થયો દરે દિવાનો, દયા ક્યાં જઈ કરું. બહાલી. ૫
 છે તું અશરણુ શરણુ, શરણુ અવર કાં રહું;
 મારા દિલતું આ દર્દ, બીજે ક્યાં જઈ કહું? બહાલી. ૬
 હિરા માણિક કે હેમતી, ન પરવાલ કરું;
 દમેદમ હરદમ, પ્રિયે પ્રિયે ઉચરું. બહાલી. ૭
 તુજ નેનનો ધગયો તવાયો તને રહું;
 બહાલી પૈદ હું છુ રોગી. કર ક્યાં જઈ પકડું. બહાલી. ૮
 કદી સુર્ય શશી સામી, નેહે દ્રષ્ટી ના દરે;
 શીકું લાગે મુજ નેને, તેજ તેતું શું કરું? બહાલી. ૯

તુજ વિયોગે મરેલો, અમૃતે શું ઉગરું;
પ્રિયાનેનના અમૃત વિણુ ઝુરી હું મરું.
તુજ દ્રષ્ટીથી હું જીવું, દ્રષ્ટી કાળના મરું,
દ્રષ્ટી વિણુ કદી સહુ દિવે જીવું ના મરું.
તુજ મૂખ સૂખ માત્રી, શીર પદ હું ધરું,
લટકાળી હું છું હહેરી, લટે લટકો મરું.

બહાલી. ૧૦

બહાલી. ૧૧

બહાલી. ૧૨

પદ ૨ બહુ.

અલબેલી પ્રિયે શેં, ના મૂખ સુખન કરે,
શેના સુખન કરે, લોક લાગે કાંડરે.

અલબેલી. ૨૬

આછે અંગને અમલ પિડ કો કદી શકે ?

તુજ દેહરની આશ પ્યારી છે મૃત્યુતકે.

અલબેલી. ૧

પ્રિય આરતી ઉતારી મુખ આગતી કરે,

તોયે શાને દરકર, ચિત પારતી ધરે.

અલબેલી. ૨

મુખ સ્વેત જોઈ પ્રિયે તુજ હૃદ સાંભરે;

મને શામ જોઈ શામા શાને દીવનું ડરે.

અલબેલી. ૩

છે આ બંને બાંનલ વપૂ ખોળનું ફરે;

નથી યોગ્ય કંઈ કપાય બહાલી ક્યાંથી વીચરે.

અલબેલી. ૪

રહે આશામાં ઉમંગી સંગી ભેટે કોપજે;

આશા વીરળ થતામાં ચિત ચરર બજે.

અલબેલી. ૫

હું છું રાંક નથી વાંક ટાંક આનશું કરે;

દીવે શને તું દવાળી હજી ફરના ધરે.

અલબેલી. ૬

વશી બહાલી તું ભવ્યતા બ લી જૂરને;

તુજ આશક ઉતારી વ્યોમ માંડિ વિચરે.

અલબેલી. ૭

તન કેમળ તો મનમાં અકોમળ કરે,

ચંદ્ર તુજ પ્રેમ પાયોપિતી દરેરમાં તરે.

અલબેલી ૮

૨. બહુ.

આનંદનો ઉરમાં ઉમંગકો, તોય તનમાં ફંદરા;

દિલ્લસ આદ્રમનો વિલાપી, દ્રષ્ટી દેહમાં.

૧

પેખી કળી ખિલતી કુમુદતી, કાળજે દગિ ખિલ શું;

લેથી ભયું જૂમાં અલકલટ, પામવા શુભ પ્યારમાં.

૨

દ્રષ્ટે ન દેખું તોય આ મન આંખ આગળ શું ખડી;	
ચડી તોય હાય નહિ દયા, દિસદારના દેદારમાં.	૪
પર્વતપરે જઈને પડું, પ્યારે કદાપી પ્યારીજ્ને;	
તુજ પાય કિરણો પરસદા, અંદા પસારી પ્યારમાં.	૪
આખું જગત હું આથડ્યો, પણ ના જડ્યો પત્તો જરા;	
દીવો કરે દેદારના દીકા મરં દરબારમાં.	૫
આ ચિત્તચેહ મહિં બળે, આહુતી ઉર એમાં ધરં;	
દિસદારના દરબારમાં, આજોડું જઈ અંગારમાં.	૬
શાણા સદા ગોતે સમોવડ ના હણે નાનું નમ્યું;	
નાનો થયો નીચો નમ્યો, તોયે હણ્યો સસાન્માં;	૭
દીનના ધરે તો શરહણે, આશો નિયમ સંસારમાં.	
એવો નિયમ તે આત્મ્યો, પળા શું રાખે પ્યારમાં.	૮
કાનો કસેવળું તુજ કડણ, કાંમત કામળ માહરં;	
છેન. સમોવડ તેથી શું, આ બેવફાઈ બખ્તરમાં.	૯
પકડું પ્રપમ મેં પ્યારી પાસે દોસ્ત દ્રવિ થઈ રહે;	
હું દૂર જોને રાજિ રહે, વાંચી ન શકી વીહારમાં.	૧૦
વધી રિસોડી પ્રજાગત, પળી-પળી પડપડ કરી;	
પરવાદ ન કરિ તોય હણિયો, પ્યારિ તેં પળવારમાં,	૧૧
હો પ્યાર પ્યાર કરે બસકજન, હાલ બાર ન પ્યારમાં	
છે જો નયન મહિ તો વધ, વૂટે નિ તલનારમાં.	૧૨
પછળ ભજ્યો બહુ આથડ્યો, શિરગમ આ દુખનો ઉઘ્યો;	
હુરિગી હાલ વાંચી વધ, આવી ખરી પળવારમાં	૧૩
કંમળમાં બિડાયે દો ભમરો.	

ગણત.

મૃત્યુ મુખે પડેલ મિત્રને કિયારિ લે,	
ઉમેલ આત્મને દિનારે પહારી તારિ લે.	મૃત્યુ ૨૫.
સખ્યો છુતો ન દીસે કાલ છે પતી;	
મીઠી વીરસે હું કદેમા કિયારિ લે.	મૃત્યુ.
સખં સખ છે છોડિ દોડિ દાર આવીયો;	
દિનાંતમાં અધાર અધકાર ધારિ લે.	મૃત્યુ.

કદી શામ આ શરીર ઉજળું હૃદય ખરે;	
તથાપિ ભૂલી દુઃખ દેશું હૃદય ન્યાળિ લે.	મૃ.યુ.
ચંપા ચખેલી જામ જુમ જોવિ પ્યારિને;	
તજ તું પાસ આશ મૃત્યુ ? હા ! ઉગારિ લે.	મૃ.યુ.
જખેહ કરું કદાપિ જડ હું કાષ્ટવત્ હશે;	
તથાપિ અંગ સ્પર્શ ઇષ્ટ છે ઉગારિ લે.	મૃ.યુ.
ખખરમાં બહુ ભમ્યો ગુલઝાર જોઈ નાં;	
દરબારમાં શિ દીનતા દિસે છે પ્યારિ કે'.	મૃ.યુ.
તું જોઈ શામ અંગ રાત્રિ રૂપ માનિને;	
ગળિ જાય કાં ગુમાનિ દયા દૂર ધારિલે.	મૃ.યુ.
પ્રજળી મરું હું ચંદન તર હોય તું વિના;	
તું શું દયા હોણી હવે રાજ વિદારિને.	મૃ.યુ.
વિશેષ સૂખ મૃત્યુ સુતાં પ્યારિ ગોદમાં;	
આધિન એથી જીવ આ, શાંતિ મમાવિ છે.	મૃ.યુ.
કોમળ ઉપરથી જીવ કઠણ કેમ પ્યાર આ;	
જ્ઞાલાતણી વ્યથા હવે વાલી વિચારિ લે.	મૃ.યુ.
આપ છું અશરાર માફ કર તું સહુ ગુન્હા;	
દિલદારને દેદારની આશા સ્વીકારિ લે.	મૃ.યુ.
જરીક ના વસાય દૂર પ્યારિ તું વિના;	
હતો હું દૂર તે ગુન્હો ? શું પ્યારિ ધારે લે.	મૃ.યુ.
દહન મતું સદૈવ દીલ તાપમાં તપી;	
પ્રીયા પીયુશ દ્રણી નાંખી સહુ શમાવિ દે.	મૃ.યુ.
ભમ્યો ઉચંગ ભેર ઝેર જગત ભાસતું;	
પીયુશ ધુટડા પિત્તાનિ આશ મારિ છે.	મૃ.યુ.
આવેલ શર્ણુ ચરી ન હણે ન્યાય નીતીએ;	
મિજબાનને અપમાનનિમિત્તિ તું વિસારિ દે.	મૃ.યુ.
ભીતરમાં ભરેલ કષ્ટ શુભ ઉપર થકી;	
ચમ્પ મોહવશ મરું છું હું પ્રિયા ઉગારિ લે.	મૃ.યુ.
આ ઘીતકૃતિ શાંત પ્યારિ શાંત ચીતના;	
સુરિની શાંતિ પ્યારિ શું ચિતમાં સમજાઈ દે.	મૃ.યુ.

પ્રીતમની શોધ.

શામ તજિને ચાલિ ગયા ક્યાં, અંગના વિણ આધાર;
પાછો પ્રતિ સંદેશો ન કહાવ્યો, દોટ દીધી દરબાર.

પ્રિયતમ જમ હુંડું કયે દરબાર.

૧

આ તન વિરહાગ્નીયી વિંટાયું, રોમે રોમે જાળ;

ધુતો જગાને લેશ જગાના, હારે જળે છે હાડ.

પ્રિયતમ.

આઘી માઠી અંતજ આગ્યો, આપ ઠૂપા ક્યાં આમ;

નામ વસે છે આ ઘટ ભીંતર, દાઝયા ઉપર ડામ.

પ્રિયતમ.

અવશ્ય અંતર શો આવડો છે, નેહ નજર થઇ દૂર;

અનુરાગથી અપરાધ વધ્યો શો, ઉડાડું ચાલ્યું ઉર.

પ્રિય.

હારે હારે દોટજ દીધી, કીધી ઇચ્છા મુખ ધ્યાન;

પણ નહિ પગતાં આનન દર્શન, મિથ્યા ગુમાવ્યું માન.

પ્રિય.

કોયલ પ્યારી બેન વને જમ, કરે પિયુ નામ પોજાર;

આરતિ અગીજાર કરે ના, પ્રતીધ્વની ન લગાર.

પ્રિય.

કોને બહાજા એક દીવસની, મ્હોળત શું મેઝાય;

યાદી આવે અંગ ગળે છે, વિરહ વ્યથા ન વેઠાય.

પ્રિય.

અગણિત જીવો ઉદ્ભવ થાતા, પળતા રહિ પળવાર;

કોને વિરહ શોક ન થાતો, દિવગીરી નહિ દેજાર.

પ્રીય.

કોણ દિવસની આ ઘટમાંડી, મૂર્તિ ધારી માન;

બેઠી છે પણ આપે છેટે, જીવું ધરી એ ધ્યાન.

પ્રીય.

પાણી પ્રીતીનું પણ્યું મળેના, લાગી વીરહ ઉર લાય;

અનિલ અવધિનો અધિક થયો છે, ભડ ભડ ભીંતર થાય.

પ્રીય.

આશા રાખી એક ઉરે મેં, આગ્યો તારે હાર;

હાથ દિધા હૈયુ ગભરાણું, બંધ બે જોષ કમાડ.

પ્રીય.

આ જીંદગીને કરમાં ઝાલી, બહાલી વૃત્તી થઇ અંધ;

પ્રેમાગ્ની વીણ પેખું ન બીજું, આંખ છતી પણ અંધ.

પ્રીય.

માર ઘટે તો અસી ઉઠાવી, કાં દે કલેજે કટાર;

કાંતીરથી તન વીંધી દે બહાલે, પણ નવ રીખી માર.

પ્રીય.

ક્યાં આ દિલે ક્યાં છે એ દીસ, લેશ ન સાથ સંબંધ;

દેવ મતીએ પ્રીતી બધાણી, તોય તેમાં શું ધન. પ્રીય.
 પ્રીતીતણે આ ઝગડો જગ્યો, જ્યાં મન રૂપ મેઢાન;
 કાટ કાપાનો કેમ ખડું હુ, મેઢાન કીડું મમણ. પ્રીય.
 પ્રીતીની મીની જાણે નાખી ગુણિયત્વ એ શું યુગ; માન પ્રીતીની પુર્વે ઘટે છે, કે સખી મળી શું અન્નણ. પ્રીય.
 આમણે આવી અપાકર વિમું, મ યુગ મન ન કાપર, હાથ પ્રીતીએ મારુ મતની, આનન નાદ ઉતાર. પ્રીય.
 મોં જોવની જે નવ છઠ્ઠા, તો તન હલ મેઢાન; બેદે મર્યો કે નવ જાણે, ખુચે બળ કલાન. પ્રીય.
 પ્રાણ હણે પગ એકે તપાખી, જૂઠું એ ગુણન; રીતી મરે ત્વડામાં થઈ, શું પડે જગને જનન. પ્રીય.
 આ તનમાં તાકાદ નથી મધ, નાદિતર ખીડુ તમ પસ; હડી આવન અવની ઉત્તમી, નયન મરાડન પ્યાસ. પ્રીય.
 મોટા શું મ્હોં ફેરવું એ, સમેવડે છે સમાપ; દાસને દુખદા રહેવું ખુશીમાં, કરશે કુડો કે કયાસ. પ્રીય.
 માંઠ પડી છે ગુણિયત્વ હૃદયે, જે પોડે. એક વાર; ફરી મરી પડ્યા ન દર્શ હું, સુણો ને શામ પોદાર. પ્રીય.
 કાયામાં કરવત મુકાયું, મુખ જરી નવ બેલાય; અથા વેણીને રહેવું વેરામાં, મનની સહુ મનમાં. પ્રીય.
 આ તપ વર્ષાશીત સહનતા, ઉલ્લંઘી થાક્યા પગ પહાડ; તોય ન બેટો બવ્ય મુરનિનો, ગાળું હિમાળે હાડ. પ્રીય.

પ્રેમનો ગુલામ.

ગજલ.

પદ પંકજે પડ્યો પ્રિયા ગુલામ પ્રેમનો;
 રૂચ્યો ન પ્રેમ પંથ જગત નીતી નેમનો. પદ. ૧
 મોગ્યને અયોગ્ય જ્યાં ન બાસ હૃદયને;
 ગુહ્યતાન જ્ઞાન ધન સમાન સાક્ષિ ભોગનો. પદ. ૨
 નહિ દેહની દરકાર કાર જગત કયમ ધર;
 હ્રાધીને અડું ન નિત્ય સંગી સત્યનો. પદ. ૩
 ધમ્મ વિરામ હામ હામ ક્યાં બિજે જશે;

છમ્મજા વિરોધિ વિધિમાં રસુશું ? જન્મનો.	૫૬. ૪
અકિર્તિ કિર્તિ રૂપ કળા પ્યારી સંગમાં;	
ક્ષય વૃદ્ધિએ અનાદિ પ્રેમ પંથ સાંપડ્યો.	૫૬. ૫
દિલદાહને ઉત્સાહને ઉર વાહ શું કરું ?	
ન્યાં દાહને ઉત્સાહ છે પ્રવાહ નેત્રનો.	૫૬. ૬
ધન્યું ન ઉર વિશ્વુ બ્રહ્મ સ્વર્ગે લોકને;	
પડવું વળી સ્પૃક્ષા વિંટાવું અંશ દુઃખનો.	૫૬. ૭
હ્યાં ઝેર અમલ નેત્રમાં અગળ વસે અમી;	
નમી ગમી ખમી ખરી પડ્યો અનંગનો.	૫૬. ૮
પુરાણ પાડેતો કુરાન કાજિ ન્યાયિ ન્યાય;	
બંધે બધાં વસે હું બાજિ તારિમાં પડ્યો.	૫૬. ૯
કદિ અંત છે, અનંત પ્યાર કેમ છુટશે;	
દિનનો નથી દૂકાળ કાળ છે દિદારનો.	૫૬. ૧૦
સુધા થકી તું શુદ્ધ શુદ્ધ તુંસમના સુધા;	
સુધાધિ શાતિકાળના મળે અનંતનો.	૫૬. ૧૧
આવર્ણુ છે ઉપાધિ શુદ્ધ ભાસના થનો;	
ત્રિકાળની હણી ઉપાધિ શુદ્ધ ભાસજો.	૫૬. ૧૨
અનંત વિશ્વ કાળ પણુ અનંતમાં ભમ્યો;	
નમ્યો ન ક્યાંઈ તો અનંત કાળ ક્યાં અડ્યો.	૫૬. ૧૩
નિંદા સ્તૂતી સમાન ન્યાં અપમાન માન ના;	
દિદારમાં દિલ્લદાર દિવાનો થઈ ભમ્યો.	૫૬. ૧૪
તજ્યાતું દ્રક્ષ કષ્ટ મ્હાન સૂખ મીઝનમાં;	
થયું કષ્ટ નષ્ટ મિઝન સૂખ તું રૂપે થયો.	૫૬. ૧૫
રૂએ ન હવે ભાસ હું સૂખ ક્યાસ ક્યાં કરું;	
લહેરી ટળ્યો વિનાશ જો પ્રકાશમાં પડ્યો.	૫૬. ૧૬

કમળનો ભમરો.

ઉપજાતો, વંશસ્થ,નો રાહ.

મૃગાક્ષિ તારાં ધ્વજ નેત્ર એએ,

પાયો મને પ્રેમ રૂપી મહીર;

તે ફેદમાં નિત્ય નિમગ્ન થઇને,
 હમેશ પ્યારી તુજ પ્રેમ યાચતો. ૧
 પીયૂષ પીધે તન શાંતિના થતી,
 શરી આહીં અગ્ની વધૂ વધારતો;
 પ્રિયા ઉછાળે કદિ દ્રષ્ટી વારિધી,
 ગુમાનિ તારાં કિરણો યુગાવશે. ૨
 આકર્ષણે દ્રષ્ટી તણા પ્રિયા તેં,
 ચોરી લિધું છે ચિત ચોટમાંથી;
 મઠી ઉધાકું હું સુતો કટાણે,
 પ્રભાતમાં પ્યારિ ન પાછું આવ્યું. ૩
 અમરેશ તેતો અમથા કથાય છે,
 રાજ્યાસને કો' જરિ ખોટ શું છે?
 તિલોત્તમા ઉર્વશિને રાચી વશી,
 પ્રિયા સદા નેત્ર કટાક્ષ તું વિષે. ૪
 ગુમાવ્યું આયુષ્ય જગે બધે ફરી,
 ન પ્રેમ પોથી લગિરે શિષ્યો હું તો;
 કપા કટાક્ષે ઉજવળ કરી મને,
 શું પ્રેમનો પાઠ પઢાવિ દીધો. ૫
 હતું વધુ સૂખ મળ્યો ન હું પ્રિયા,
 વીયોગમાં દુઃખ જરા ન વ્યાપતું;
 મળ્યા પછી આ મનને ઠગી પ્રિયા,
 પ્યારં ગણીને પ્રિય પાસ રાખ્યું તેં. ૬
 મહો શું પીડે જડતા શરીરે ?
 આંખે દિસે ઉજવળ મેલ ચિત્તે;
 તું નેત્ર જેવું ધ્વજ ચિત્ત તારં,
 હમેશ પીડે ગ્રહથી વિશેષ. ૭
 ભગ્ના થયા આ જગ જેમિરાજ,
 કામ્યા ન, પામ્યા કદિ નેત્ર તારાં;
 અમી ભયો, આશકને વિદારે,
 તપેશ્વરીએ જગમાં કર્યું શું ? ૮
 બકે બલે પ્યારિ તું ફેદમાં પડ્યો,

- સુહર્ષ ઝુલે મુજ જીવ છે ચડયોઃ
દ્રષ્ટી તણો દોર સુનેત્ર ખેચિને,
હમેશ પ્યારી મુજને ઝુલાવશે. ૯
- સહુ રમે સ્વાર્થ તણા જીગરથી,
પડાવું કંઈ એ ચિત્તમાં વિચારશે;
નિઃસ્વાર્થ તારી ધ્વજદ્રોઈમાં પડયો,
તજ્યું બધું એ અહીં શું યુમાવશે? ૧૦
- શું મારી પાસે રહું કે પ્રિયા હવે,
નસાડી લીધું ચિત્તહું કટાક્ષથી;
અબેઘ બેઘાં ચિત્તમાં કટાક્ષ તે,
રહેલ આકાશ વિચરે સુમાંગે. ૧૧
- ચોરી કરે ચોર નિશા સમે તો,
હમેશ રાખે બચ ગજ્ય દડે;
બેબાન કીધો પ્રિયના કટાક્ષે,
ચોટા વિષે ચેતનને મતી લાઇ. ૧૨
- સરે કદી જૂખ વિષે જગે તો,
મીઠાઇ લાઇ કોણ મુખે મુકે આ;
પ્રાણા મુકેલું પ્રિય બોલ તારા,
ગમે શું બીજું જગમાં મને કહે. ૧૩
- હમેશ જે એકનું એક કામ,
કંટાળિ જતા કરતાં પ્રિયા તે;
ધીઃકાર હું તે જનનેા ધરીને,
સ્મરું હમેશાં પ્રિય તારું નામતો. ૧૪
- પ્રિયા હમેશાં મુજ ચિત્ત આરશી,
પણું પ્રતીબીબ ખરેખરું ત્યાં;
એકાંત ન્યાણું નિત્ય દૃષ્ટિ મીચિને,
કરું શું? બીજાં વચમાં પડે તો. ૧૫
- બીજાં જીએ જો કદિ તારિ સામું,
તે જોઇને આંખ બજે અદેખી;
વારું હું તોયે મન બેદ રાખતી,

- જોતાં બિજાને ચાટકાવવાને. ૧૬
- બીજાં રહે તરૂં પી દિદાર માટે,
ત્યારે હમેશાં પ્રિય નેન દાળતી;
કરાયિને કામ મળૂં પાસે.
- કૃપા કરાક્ષે બદલો ન વાજે. ૧૭
- શું કોમલાંગી તુજ દ્રષ્ટી કોમળ,
લછ બધી કોમળતા ધડી તને;
ઉદારતાથી ધણું આપુ અંગ,
શું વાણિમાં તાણુ કરી પ્રભુએ. ૧૮
- શ્રીમંત ઘેરે કરવા ઉગ્મશ,
પડે ખીડમાં સહુ દીપમાળે;
દગ્ગર મારે મન દીપમાળ,
પ્રિયા તણા નેત્ર કરાક્ષમાં છે. ૧૯
- નાનો હતો તે વખતેયિ ધૂળે,
નહાયો હતો આ જગમાં રમીને;
મંદાં થયાં ગાત્ર બધાં ગળીને,
મિલાવ તુજ નેત્ર નિરે નહવાડી. ૨૦
- પિયુષ બાપી તુજ બોલ જેના,
કર્ણો જરી સ્પર્ષ થયેલ, તેનું;
જીવીત સુખ રૂપ જગે થયું છે,
કેરો ગણાશે ન વૃથા અહીંઆં. ૨૧
- સ્તનાદ્રિ રાએ ચડિ મેં વિકાસ્યું,
રિધીધ રૂપે જગતું સ્વરૂપ આ;
કરી ન ત્યાંથી ઉતરી શક્યો હું,
આબ્યો હતો તે પ્રિય વાટ ભૂલ્યો. ૨૨
- કુંતાન્નિ મંદોદરિને સિતાનો,
અશ્લકા અને દ્રૌપદિ સ.થ તાગ;
પતીવ્રતા પૂર્વ થઇ બધી ખરી,
તેથી હું તુંને ચડતી પિછાનું. ૨૩
- કલક કલિન જીવન જે સતી તણું.

કર્યે મનેને વચને પતી ખીજે;
 ન સ્વપ્નમાં સંશય જે હ્રદે ધર્યો,
 સર્વે તું પાસે પતિવ્રત તુચ્છ છે. ૨૪
 મળ્યાં સુનેત્રો પ્રિતિમાં પડ્યાંને,
 આનંદ નિત્યે વધતો જણાતો;
 થયો પરાધીન પછી પ્રિયા હું,
 તાંબુળ દૈને ચિત લીધું તાણી. ૨૫
 દ્રષ્ટી તણાં આ જગમાં દયાળ જે,
 દેખી દુખીને દિલ દુઃખ ધારતાં;
 દયાળિ દ્રગતો દુખિ દીક્ષમાં હું,
 ખચ્યાં પ્રિયા તો નહિ ખોટ આવે. ૨૬
 કથા સુણે કોણુ વૃથા ગણું હું,
 જ્યાં નામ તારું ઉચરાયના તે;
 અભાવતું કેમ ગળે ઉતારું,
 શો લાભ તેમાં મુજને પ્રિયા કે' ૨૭
 ન્યાળે પથે જે ઘડિના વિરામે,
 દિદાર મોંઘા પળમાં થતાના;
 તદ્દપી રહે ચાતક જેમ નેત્ર આ,
 ના દ્રષ્ટિ દારે જળ ખુંદ પામે. ૨૮
 પ્રિયા પડ્યો હું તુજ પ્રેમ વારિધી,
 ચડ્યો દિવ્યોળે રમવા ચડ્યો ત્યાં;
 શુભાન મેલી મુજ નામ રૂપનું,
 સમાગમે તું સમ હું થયો પ્રિયા. ૨૯
 બધાં કહે આ જગ પ્રીત જૂઠિ તે,
 મને હું માનું જન મુખ એ હશે;
 ખરી પ્રીતિ તું સ્વરૂપે ખડી પ્રિયા,
 ઇચ્છે શું જેવા પછિ સ્વર્ગ સુખ કે. ૩૦
 શાણી તુંતો છો મમ સ્નેહ આદ્રી,
 વર્ષાવ નેત્રે જળધાર પ્રેમની,
 જળલ વિરહે તન શાંતિ પામે,

- એલી કરંદિ પય પ્રીતની જો. ૩૧
- કદી પધારો સમયાનુકુળ તો,
ગરબનું પાવન ધામ તો થશે;
ઉતારું લઇ આરતિ હું શશીરવી,
જો આરતી મારિ સ્વકારશે તો. ૩૨
- કહેછ બંડાર કુબેરના મહી,
રિહી અને સિદ્ધિ વધુ ભરેલ છે;
તથાપિ બંડારની ભવ્યતા પડી,
વધી ન તારા પ્રિય શબ્દથી પ્રિય. ૩૩
- બધાં સુખો આ જગના લઇને,
તુઝા વિષે એક સમે મુકયાં મેં;
બિજી ગમે નેત્રનું સુખ મૂકયું,
નીચું નમ્યું આ જગનાં સુખોથો. ૩૪
- રહું ઉદાસી લઈ તારું નામ,
મુંઝાઈ તો નેત્રથિ નિર્મલો હું;
પિડા પડે તો ચિત પ્યાર જાણી;
ઉદાસિ દાસી સમ વર્તતી ત્યાં. ૩૫
- મદાંધ થાતા મદિરા પિને ધણા,
શુદ્ધી ગુમાવી કુળનાશ કિધું છે;
સ્વરૂપનો વારણિ મેં પિયો પ્રિયા,
રહેલ બાકીનું ગુમાવવાને. ૩૬
- ગાંડો ગણે કે જગ મુર્ખ ધારે,
ગુમાનિ કે ચિત્ત ગણે સ્વચ્છંદી;
તોયે મને શું? તું વિચાર પ્યારી,
નેત્રે થતો નિર્મળ હું પ્રિયાના. ૩૭
- માતા પિતા બ્રાત થયા નમેરાં,
ધક્કો દઇને ધર બહાર કાઢ્યો;
વિરહતા વિશ્વ જને કરી ત્યાં,
દીડું નહીં અંતર અંતરે પ્રિયા. ૩૮
- વીચિત્ર જોતો જગની પ્રિતિ હું,

પાણી વિષે લેખ લખ્યા દિસે તે;
 ભુંસાય, તારી પ્રિત લેખતો છે,
 લખેલ શીલાપર, ના ભુસાશે. ૩૪
 દેખુ છું હું યાયક આ જગે બધા,
 છે કાઢને કાંઈ હું પાસ યાયતા;
 માગ્યું ન દેતાં બનતા દુકાર તે,
 માગ્યું ન, તોયે મનની મદ્દ બની. ૪૦
 અંબુ વિષે મચ્છ રવી સુકિલે,
 તૃપ્તી ધરે અંબુજ અનરે તો;
 નિર્ખી જિવે સારસ જોડિ જોષ,
 મુખેંદુ દેખી જિવ તું ચક્રાર આ. ૪૧
 મદ્દ મુખે શી મદ્દતા છવાઈ છે,
 રમ્યાનું મુખ પંક પરાગ ધમ્મું;
 બમું ગરીબી સ્થિતિ ગાન પ્યારિનું,
 હું છું શિલીમૂખ પ્રિયા સરોજનો. ૪૨

પ્રિયને અ મંત્રણ.

રાગ દેશી.

સોહી રામ સમરોરે મારા આતમના આધાર. એ રાહ.
 વાલમ આતોરે આજ રમવા માઝમરત;
 લખએ લા'વારે પછી પરવરજ્યો પરમાત.. ૨૬
 મન મેડીમાં પલંગ ખીછાવું, તનનો તખતો ટાંગું,
 વિવેક રાખું દારપાળમાં, રજની સારી જાયું;
 વાલમ વશમીરે, પછિ કહું વિયોગની વાત. વાલમ. ૧
 શાંતી નહીં ત્રણ તાપે તપી છું, ભીતર નહી કાંઈ ભાન,
 માન વૃથા માન્યું મન મારે, ઘો અમીરસનું દાન;
 શાંતી પામુંરે, હિણુ ભાગી દ્રષ્ટી પાત. વાલમ. ૨
 આનનમાં આદશ અતીશય છે, ધણું ધરે ધમસાણુ,
 જલિ તણો વ્યવસાય વધારે, આવું શું ધણીને ધામ;
 સાસરીયામારે, વસવું એ વશમી વાત. વાલમ. ૩

કુમતી નણ્ણદી કાળજ્યું કાપે. મારે મેણું નીશદીન,
 સાસરીયાંની શણી સાચી, પુરી હું નહોતી પ્રવીણ;
 નહોતી જાણીરે, પરથમ આ વીતક વાત. વાલમ. ૪

ધરમાંથી બાર જવાન દે કો, ક્યાં જોડે શામ શરીર,
 નીશદીન દુખ દે થઇ નમેરાં, વાકો નણ્ણદલ વીર;
 સહુ સંતાપેરે, જો હું વિચરું વાલમ વાટ. વાલમ. ૫

દર્શનમાં આવાં દુખ આવે, ક્યાં મતિ થાશે સ્થીર;
 વિયોગમાં વશમા દીન કાહું, નયને વરસે નીર;
 તનહું તણખેરે, મુખ જોવા અંતર આશ. વાલમ. ૪

શશી પુનમનો સોળ કળાનો, અમૃતવરસે નેણ,
 તે ટાણે ચિત રમ્ય અગાશી, શાંતી ચાહે શેણ;
 ખેશોં સજ્જેડેરે, બાણું પ્રિય અંતર બ્રાંત. વાલમ. ૫

અત્તર ઉમદા આંલય છાંટું, બાવે કરું ભોજન;
 આનંદ આજ અભયપદ મારે, ધન આજુનો દીન;
 જિવતર લેખેરે, સલુણીનું સુણી આ વાત. વાલમ. ૮

આવો અધીપતિ એક વખતજો, રમવા આ રંગમહેલ;
 મન મેળાવો એવો કરું જો, છુટવું મુમ્કેલ છેલ;
 શાંતી સલુણીનેરે, દેજો પછી દિનને રાત. વાલમ. ૯

ધણા દીવસની ઘટ ગમરામણ, આજ થવાની વિનાશ,
 દુઃખરૂપ આ સહુ નહિ દેખ શો, આપ સ્વરૂપે સમાસ;
 અમિરસમાં હુરે, હુબી રહું દિનને રાત. વાલમ. ૧૦

બણ્ણકારા બડકાવે ભીંતર, આ અંતર અવીનાશ;
 દાર ઉઘાડું ત્યાં ન મળે કાંઈ, નિશ્ચય થાઉં નિરાશ;
 વિષયાનદેરે, ઘડી ઘડી આનંદ આઘાત. વાલમ. ૧૧

અનેદરૂપે રહો અહોનિશ, હું થાઉં આપ સ્વરૂપ;
 આનંદનો અદકો દિન મારે, રાંક સમા સહુ જૂપ;
 ચિત્તમાં બાસેરે, લલ્લુ આ અવળી વાત. વાલમ. ૧૨

પ્રિયને સંદેશો.

ધોળ.

જહાલી ચાલ વિદેશો તું વાદળી, જા તું શામને ધામ આવાર;

- સરીતા જ્યાં સાર, રમે રંગ છોડીને. ૧
- તારા સ્વરૂપે પતીતી દે શામને, તેના સત્ત્વ શરીરે પ્રકાશ;
બેનોને અવાસ, જળે બાધ દોડીને. ૨
- મે'તો સાહેલી સુંઢાડી સરીતાને, નાથ સાથે થવા નવો નેહ;
ત્યાં તે ભૂલી દેહ, સંદેશો ન કહાવીયો. ૩
- લાગી આટલી ભક્તનાને વાર ત્યાં, હુ'તો આપે અકળાઇ અધીર;
સૂધા શો સમીર, બહાલી બેની લાગીયો. ૪
- બસે આવી લઈ તારાં ભામણ્યાં, માની જાત તું છો સગી બેન;
મને થાય એન, મનાવ્ય જો નાથને. ૫
- રસીઓજી રીસાયા છે શે દુખે, શાને સંતાયા શામ શરીર;
મને લાગે તીર, જપુ' જોડી હાથને. ૬
- શાણી સાહેલી ગદ્ય દરબારમાં, ભોળવીને કરી નિજ રૂપ;
પદ્મટીયું સ્વરૂપ, અવર કેમ ઝોળાબે. ૭
- મોહકું જે મનાવાને માનવી, સ્વામી રાણે સહુ બની જાય;
કહે ક્યાંથી હાય ? સંદેશો મને ધરે. ૮
- ઘાકી બેની હું સ્થિર મનહું નથી, અંગોઅંગ લાગી મને આગ;
જડે નહીં જાગ, બીજે ચીત ના ચડે. ૯
- શાણી જા ત્યારે સ્વામીની આગળે, બુદ્ધી સ્થિર કરી બેસજો બાળ;
ધીરહની જે જવાગ વ્યથા તે વિચારજો. ૧૦
- જમને સંદેશો કહે જે તું શામને, “કલા અવગુણે આપ ઉદાસ”
સાહેલી ને વાસ,” કહે તે સ્વીકારજો. ૧૧
- શાણાજો સદગુણીને શરમ ઘટે, નહે નરમથી નાશી ન જાઓ;
ચતુરાને ચાહો, અધિકાર આપનો. ૧૨
- બાંધ્યું શીર છોડે ન સટ્ટી પાતી, મતિમાં ઉતરું જો મહાન;
કદાપી અજ્ઞાણ, પીડા પાપ પોટલો. ૧૩
- મતીમાન મોટપને અંગે વસે, નીચા જનના નાકાયક ગૂણ;
નીચું ગણી નર, ગરવા નર ગળી જવા. ૧૪
- થાયે વામીટ સૂખ સ્વરૂપમાં, પુણ્યનો નહીં એ પરતાપ;
સગુણરૂપ આપ, નિર્ગુણમાં ગળી જવા. ૧૫
- શાણી લાવી હરણકરી શામને, કડાડી ક્ષાર નીધીથી નિઃશંક;

બેઠી રામા રંક, સોપણુ થતી ચંતની.

ઉઠ અધીપતી બેન આનંદઆ, દિવ્ય ચક્ષુએ દીઠા દેદાર;

નરમ દીલ પ્યાર, લલ્લુ ધડી આનંદની.

૧૬

૧૭

પ્રિયાનું અવલંબન.

શિખરિણી વૃત.

રહો આધારે હું અવર અવલંબન કયમ કરું,
 દિવાનો દેદારે અધિક સુખ આશા ચિત સ્મરું;
 ગણી પૌતાનો જે પરમસુખ આપ્યું જગવિષે,
 વિસરું કે' સાથી પ્રબળ વૃત્તિ તારી ગમ વળે.
 બિન્દુ સુઝે સાને તરણી તુજ નેત્રો વિણુ દ્રગે,
 સદા સાંતીવાળાં પિયુષ ઝરતું રે' જોઈ સુજને;
 જિવાદોરી મારી જિવન લટકયું પ્રિય કરવડે,
 જિવાડે કે મારે કુલ હક દિધો પ્રીય ચિતને.
 હવે શંકા શાની પ્રિયતમ સમો પ્યારિ નિરખ્યો,
 રહુ રંગે રાચી સખગ પ્રિત સાચી મુજ મને;
 છુટે કો' શી રીતે પ્રબળ ગુચવાડે ચિત ચડ્યું,
 શકે જે ના જોઈ અવર રૂપ વક્તીમય થયું.
 મિજ બોલે બોલો પ્રબળ પણ ચીતે શિદ્ધ ધરું,
 ધરું પ્યારી ધ્યાને અવર પરવાહ સહ તુજ રહું;
 કરે શું કંગાલો મરજી સમ છોને બકબકે,
 ઉચારે ખુશં કે સરસ કહોં સ્તૂતી મર કરે.
 કદાપી દેખાડે ઉર મહિ રહો અગ્નિ બલુકો,
 ખુંવાડાથી કાળું ઉપર કરિ દે છો જગતને;
 પરંતુ કો વેળા ઉદધિ ઉછળે જે રમ્ય ઉરમાં,
 બધું ભુલે નાંખે વિદૂળકતિ દુષ્ટાનિ પળમાં.
 મને આશા એવી સુખમય બિન્દુ કાણુ તું થકી,
 દુઃખો છે દેનારું કવણુ જગમાં સુઝતું ન નકી;
 અરે આધી વ્યાધી તણિ કદિ ઉપાધી ચિત ચડે,
 તું જોતામાં શામા પરમ દદિ તોયે કશું કરે ?
 સદા દારે તારે સિતળ કણુ અમૃત છવધરે;

મરે કાને મારે અવર જનને જીવૈત દિયે,
 સુંઝાણો આઘ્યાનું સુખમય પ્રિયે સ્થાન તું ખરું;
 સદા મારું સાચી સુરજન બિખ કાં ચિત લહું,
 બધાં છોડે બંધ તનય તનયા જે પ્યારિ કદિને;
 તજે માતા પીતા તદપિ ચિત શેઠકાચરત ન રહે.
 અદેખાઇ આંજી જગત જન નેત્રે વિકળતા,
 વિલોકાશે ત્યારે ચિત રમિ રહે જે પ્રિય પ્રભા,
 ચડ્યા દિસે સર્વે નિસરણિ મહી સ્વાર્થ કરમાં,
 ચડે ઉંચે ઉંચે અવર પટકમનું કાર્ય ઉરમાં.

હું છું તું ઉચ્છંગે ફિકર જરિ છે ના દુષ્ટ જતની;
 સદા આનંદે રહું નિરખું ગતિ તેના કાર્ય નિયતી;
 તજે સર્વે વાંલાં તદપિ દુર નાંખે સ્વાર્થ જરિ ના,
 અરિ જાતે તોયે ઉપચિ રહે જેમ અરિ ના.

અરે જુદાં આ શાં અંતર પટ રાખે જગત કાં,
 હશે શી ઇચ્છા તે ખમર જરિ ના વાંલ વચ કાં;
 વદે બહાસો બહાસો સુખ ઉપર મીઠું ફૂર ઉરમાં,
 રહ્યું છે સંતાપ પકડિ શિર છેદે જલ બધાં.

દયા ના દીડી મેં હરદમ દયાળુ સુખ વદે,
 મિઠું મોંચે બોલી વિષમય હમેશાં ઉર ખરે;
 રહે જે વિશ્વાસે પક્ષક મહિ નાંખે હણી બધાં,
 બતાવીને પ્રીતી અરિ સમ કરે કાર્ય જગમાં.
 રસેલાં દીડાં મેં કનકમય છે પીતળ બર્થ,
 ન દેખાતું દ્રષ્ટે પરમ દુખ કળે છતું થતું;
 અને તોયે કેતાં કનક નકિ છે ના અન્ય ઉરમાં,
 નરેતું જાનું તે પ્રગટ થઇ જાનું જાણ કરમાં.
 તથાપી તારામાં જરિ ન કુડ આવી વશ્યું દિસે,
 બધું સાઈ સાઈ સુખ ઉપર ને અંતર ખરે;
 અમેદાનંદે જે હૃદય શુભ તારું છત્તકતું,

અને ત્યાં નહારાને હૃદય સુખ વહાસે વિવસતું;
 અમી દીસે આંખે સકળ પર અદ્વૈત ચિત્તમાં,
 અરીને હેતુનું સતત શુભ થાવા ખલકમાં;
 અમીવાળી આંખે હરદય જુને સર્વ સમું તું,
 બધા પામે શાંતી પરમ સુખ એવું ચિત્ત ધન્યજનું.
 અને તારા દ્વારે સતત મિડ રે'તી હેતુ જનની,
 સુખો લેતા માટે વિલસે રહિ જ્યાં વૃત્તિ સહુની;
 સુધા છોડી શાને વિષ જગત લે આપ કરમાં,
 સુધામાં છે શાંતી મરણુ નગરે છે વિષ ગહી.
 અને હુને તારો અનુપમ થયો દાસ સખી જો,
 પછી શેની પીડા અવમ જનની આ ચિત્ત ધરે;
 સહુ ખારા નીની મરિં ચિત્ત ચહે મિટ્ટ જગને,
 તજી દે ખારાને હૃદય તદ્દપીના ચિત્ત લહે;
 મિઠી મીઠું તુંમાં અનુપમ સુધાથી સુખ ખરે,
 શું કામે છાંડે એ પ્રિતથિ નહિ પ્રાણી અમર રે';
 રહે જાતે જીવી અમર સમ પ્રાણી અમર એ,
 અને તે માટે તો તુજ પર ધરે પ્રીતિ અમરે.
 મને તારો જાણી પરમ પ્રિત આણી શાંત ચિત્તમાં,
 ઘટે દેવું પ્યારી અમિરસ ભર્યું સ્થાન જગમાં;
 ફરી તો સ્થાને ફિકર તજિ તારા સ્મરણમાં,
 કરું પૂરી પ્રીતે જિવન લગિ એ આશ હરમાં.
 પ્રેમીના ઉદગાર.

શાર્દૂલવિક્રિંડિત છંદ.

છે ઘોડો શણગારિયો સદનથી શામે વિદેશે જતા,
 આવી ઝલિ લગામ ભાડિ ઉચરી રોકાવ શાંતી થતા;
 ઉતાપી ન થયું ઘટે ચિતવિષે શાંતી ધરે સાલ્યમા,
 ભોંકો આ ચિત્તમાં વિયોગિ બરછી બાગાથિ જીવાય ના. ૧
 વાધે સૂખ વિશેષ નિત્યક્રમથી આસ્તેથિ ઉચે ચડે,
 વીયોગી દુખ દીક્ષમાં નવ ગણે વાલીડિ વાંલા વધે;
 બા પાડી ઘટમાં સદૈવ દુખ દે રીબાહ રે'વું જગે,
 તેથી સૂખ અપાર ચીત ગણુધું જો પ્રાણુ રાધે પથે. ૨

શામા શામ નિલોકવા વધુ પ્રિતિ ધારી ધખી ધ્યાનમાં,
 સાહેલી ઘરમાં કદાપિ મળશે પૂછું જઈ પ્યારમાં;
 છે ઝાઝા જન આગણે પુછતું શું વીચાર એવો થયો,
 હૈયના મુજ હાર કે' પ્રિય સખી ભૂરી શું છે જા-લો. ૬
 કંઈ લાગી રહી લલીત લવના સાનંદથી શામની,
 છે બીડી ભુજ બાથ નાચ પુણી રોમાંચ તન્ની બી;
 કીધું ચુબન સ્નેહિએ અધનુ એકાંત એવી મળી,
 દાખી કંઈ ભુજે મુખે પ્રિય વદી શામા સમૂળી ગળી. ૪
 દીસે છે રવતા કદાપિ પગમાં થાનો પરા તે પળે
 રાજ થાય ધણીમાં ઘડેકમાં, શેકાગિન છાની દિસે;
 છે ના પારખ પ્યારતી હૃદયને ત્યાં પાખું શું પડે,
 એ છે સ્વાર્થ તણાજ સ્નેહ જગમાં ગાંડા ફને મામરે'. ૫
 દીસે બ્યાં નિજ દ્રષ્ટિએ દુર થકી ઉત્સાહને ચાહ બ્યાં,
 મીટ મીટ મળે કદી હય તણી આનંદનો પાર ના;
 મુખે મુખિ દુખે સદા દિલ દહે વાસો વસે અંતરે,
 એતે પ્યાર, બિચુ' વૃથા જિવન છે જોડાં કળેડાં કરે. ૬
 જો આ જીવ તણા પિયુ જિવન હું, મીથ્યા બીચુ' માનું છું,
 હું છું પ્રાણુ સમાન પ્રીય તમને આનંદમાં એથિ છું;
 ફેરીમાં કદિ શામ હું નિરખવા આ વાર આતૂરતા,
 ધારી ઉભિ ન ધ્યાન માન મનશું દ્રષ્ટી કરી ના જરા. ૭
 પ્યારા સાથ પડેલ વાદ વહતાં સામા મળે શેરિયે,
 મારું હાકલ હાથ નાથ નથિ અર્પે નેનો કહે હેરિયે;
 હૈયું અંધ બને ફને મન નહીં વારું શું કો' વાલિડા,
 છે આ અગ સિથીલને ચપળ છે નેનો કરે નાચ શા. ૮
 માંડી પ્રેમ તણી દુકાન વકરે વાલે વધારે કયો,
 છું માલેક દુકાનમાં સરસ લૈ છે માલ મે' સંધર્યો;
 વેચ્યું વાલમ હાથમાં હૃદય આ કાણુ નથી કેડિનો,
 આ આકાર અમુદયવા નહિ તકા છેકાર એ કંથનો. ૯
 થાકી પત્ર લખી પ્રતીકિતરના છે પ્યાર પાછો હકયો,
 કે બૂધ્યા બટકો નહીજ કટકો કોવાર પ્યારા લખ્યો;

વા'લીડા ન વિયોગ યોગ્ય ધટમાં દાડી દહે દેહ આ,
 સા આ ખાખ શરીર છે તમ વિના, બાકી રહ્યો જીવ આ. ૧૦
 શ્રીકા અંગ તણો શું રંગ સખિ આ હૈડું નહી શેહિસે,
 સૂકું શું મુખ પંક રંક સમ આ ગાત્રો શું હીલાં પડે;
 રોતી સાસ ઉસાસ ઉર બરતી શું દુઃખ દેહે સખી,
 રીસાયા રસિયોજિ શોક ધર જઈ, તેને દુખે દુખણી. ૧૧
 દીવાની દરદે બની દિલ વિષે, સત્તા ધરી સ્થુળની,
 જોનો રોગ અયોગ્ય આવી આડિયો, હું ભોગ તેની બી;
 રોગે રોજ રિખાઉં રીસ હદયે, આ અંગમાં રક્તના,
 શ્રીકા કીકે તરે ન નાથ નજરે, જોતી સુખો જોગમાં. ૧૨
 પેલી પ્રીત ભગાડિ લાડિ ઉરમાં, આધીન ના અંગ આ,
 ખાડી છે પરહાય નાથ મુજને, છેટી ધરી શામકાં;
 વીયોગે દુખ છે વધુ વધુ વિષે, કોની કને જઈ કથું.
 જૂરીને મરવું રહ્યું જગતમાં, આ ભાગ્યમાં એ લખ્યું. ૧૩
 જાણ્યું ના પ્રથમે પિયૂ પિડ થશે, મુઝ્યા મતી હીણિ હું;
 આવી પાશ વિષે પડી, પિડ હણી એવું ઉરે ધાર્યુંતું.
 બેટી તોડિ નખાય નાથ કદિયે, કેદી બને કોષતો;
 આજે પાશ ગળા વિષે પ્રિતમ તે, તોડ્યો નથી તૂટતો. ૧૪
 બ્યાધી આ વધુમાં વધી વિરહની, વા'લા રિયોગે વધુ;
 રે'તી રોજ રિખાઈ કાંઈ ન મજે, રોગે હું સમા રડું.
 જાણે કોણ અગ્નિ પીડ દિલની, દર્દી વિના દુઃખશું;
 ક્યાં જોને કથું કંથ આ વધુઅથા, કોઈ નથી માનતું. ૧૫
 હસ્તી છે વશ અંકુશે મૃગસદા આધીન છે માનને,
 દોષે મીન સદૈવ આધિન થતાં ગોળી ગજોને મરે;
 દેખી દ્રષ્ટ પતંગ રંગ દિપનો, દોડી મરે ના ડરે,
 પ્રીતી જાદુ કરી કરી વશ મને, આ જીવ આધીન છે. ૧૬
 આશી છે તનની ત્વરા ચપળશાં નેત્રો ચતુરાં તણાં,
 શો આ કંપ જરી ન જંપ ચિતમાં સંકોચતાં અંગશાં;
 મૂખે શો સિતકાર પ્યાર વધતો જમૂકે જરી જાલતાં,
 આ શું કામ તણી પ્રિયા રતિ રહી મુઝ્યા રપે માનમાં. ૧૭

છે આંધિલવળ અંગ રંગ મુખશે ગુલાબ જામી રહ્યા,
 શી લાલી અધરે અધિક મધુરતા આનંદનો ઉભરો;
 વાલોને નજરે જરી નિરખતાં ખત્તા શું પ્રેમાશ્રુ આ,
 ભેટે ભેદ જરી ન બીંતર દિસે મુગ્ધા મને માનશાં. ૧૮
 છેના લેશ સ્વરૂપને અવયવો અપે નથી ઓપતા,
 લાગે ના લલનાં લલીત પણુ છે ભૂષીત શ્રંગારમાં;
 નેત્રોમાં નહિ માલ હાલ શુભના રામા ઉરે રંગના,
 મારા નેત્ર થકી તું જો મુરખતો દેખીશ દેવાંગના. ૧૯
 શું દીસે મુખની રૂડી મધુરતા આનંદમાં મગ્નરે,
 ગોરીશી ગુણવાન ને ચપળ છે ઉત્સાહ શો છે ઉરે;
 આપે માન ગુમાનના મન વિષે આધીન શી અંગના,
 આ એકી પતરાળિ છે અવરની મિથ્યા ધરે મોહકાં. ૨૦
 મા બાપો તણિ તેં ઉતારિ રમણી પ્રીતી પિયુને દિધી,
 પીવાને તથ્યાર તું પિયુશના ખાલા હું પ્યારા થકી;
 સુહૃદનો તજિયો શું સ્નેહ ચિતના શામા તણા સાથમાં,
 તેડાં તાત તણાં તમામ તજિયાં આજે ભુંડી આમકાં. ૨૧
 સાદી ધારિ શરીરમાં જડિ લિધા બુટા શું બિલોરમાં,
 લાગે લીલિ કિનારિ નારિ બનિ શી નિલાંબરે ચંદ્રમાં;
 ત્રીવ્રાંગી તન આતુરી શરિરમાં શી આતુરી ચિતમાં,
 પ્યારાને મળવા મહાન મનની દોડી દીડી રૂપમાં. ૨૨
 ક્યાં મારો શણુગાર સાર રૂપ ક્યાં ક્યાં ભૂમી માતા પિતા,
 ક્યાં મેલાં સુહૃદો વિસારિ ચિતથી આ અંગનો રંગ ક્યાં;
 હું મુગ્ધા મતિ હીણિને હણિ તમે પ્યારા કિધી આકળી,
 પાછી ના નિકળી શકી હું રૂપથી આવી મળીએ મળી. ૨૩
 આવ્યા નાથ ન સામું જોયું લગિરે દિધો ન મેં આદરે,
 નેહથી નમિના જરી પ્રિત ધર્મી નાપાન દીધું કરે;
 આવ્યા એમ ગયા ન આસન દિધું, લીધું ન ધ્યાને જરી,
 રીસાઇ વળિયાજ મ્હાન મુખથી, તારી સખી શીખથી. ૨૪
 અશા એક ન ચિત્તમાં પ્રિય સખી પાછા ફરે કંથએ,
 પરતાવું રહ્યું રોજ આ નસિયમાં શાને કયો તંતએ;

શાંતીના ચિતમાં પળ્યા પ્રિતમજી ઝુરી મરં રાતદી,
 આવે એમ કરે ત્વરાથિ પ્રિયને એવી ન એકે સખી. ૨૫
 બેઠી બારિ વિલોકતી પથ મહિ આતુરતા ધારીને,
 જ્ઞેતીંતી ચપળા સખી નજરથી વહાલા પથે વાલિએ;
 મીઝે આંખ લગીરના ચિત મહીં ઝાંખી જીવે નાથને,
 અંબ્યા આવિ ગયા હશે જરૂર એ નહિતો હવે આવશે. ૨૬
 આંખે લાલિ દિસે ઉદાસિ મુખડું દેખાતું ઉજાગરે,
 સ્થીતી પાય તણી બરાબર નથી જ્યાં ત્યાં પડી આથડે;
 અંગે આગસ છે બરેલ દિસતું છેના ધડો શબ્દનો;
 પ્રાતઃકાળ વિષે ઉભા મુજ ધરેને નામ મૂખે સ્મરે. ૨૭

સોરઠા.

હું તુંમાં તક્ષીન. તું હુંમાં દીસે નહીં,
 મતિ શું થઇ મલીન, ગણી પ્રીતની રીત એ. ૧
 દે દ્રગને દેદાર, અસ્મ કરે શશિ કીરણ સમ;
 અધકાર સહુકાર, સુતિમાં મન રામ રહું. ૨
 પ્યારા તારો પાશ, પળે પ્રાણ પણના પળે,
 બળે છે બારે માશ, અંતર આ અંગાર સમ. ૩
 પ્રથમ ન પ્રીછયું આમ, જામ પિયો ત્યારે જરી;
 હું કેદે મસ્તાન, તાન બીજું તનમાં કશું. ૪
 બાળા બાળે વેશ, બાળા ભવ બાળ્યા કરે;
 દેશી તજે ન દેશ, અંતર પટ અંગણુ હરી. ૫
 પણુ છેં કરી પિછાન, તીરે તાર બધો હણ્યો;
 ક્યાં ગયું બાણુ કમાન? શર લાગ્યું જે સોંસરં. ૬
 અંતર આવે યાદ, વાંલાની વાલપ વધુ;
 કરં ક્યાં જઈ ફરિયાદ, રોવું રહું જઈ રાફડે. ૭
 સંભારં શું સ્નેહ, દેહ તણી દરકાર નહિ;
 શાણા દેવો છેહ, ઘટે નહીં ધર ધર ધણી. ૮
 આપે છે ઉદાર, તો કંજુસ ગુન્હા દુશા;
 ધ્યાને નહીં ધરા, ધરવા ધુરંધર ધણી. ૯
 શાને પીડો શામ, દિનતા દધ દરશન વિના;
 ઘટે નહીં ગુણધામ, મોં બાંધીને માનવું. ૧૦

સોરઠો.

સ્નેહ વિના સહુ શુન્ય, સારે સંસારે દિસે;
સ્નેહી નહિ અનુકૂળ, શુન્ય વિષે ચોપાટશી. ૧

કોહીરા.

નજીક નજર પિડ નહિ જરી, દૂર થતાં ઉર દાહ;
લગ્ની આ અગ્ની સમી, નજીક દૂર દૂર પાસ. ૨
પાણી પાવક માંખ, નાંખેથી શીતળ બને;
આ અગ્ની ન ઓલાય, અંબુથી ઉલરી વધે. ૩

સોરઠો.

પંખે જશે પ્રાણુ, પ્રજળે પવને કોલસા;
દસી જાત અગ્નિ, પ્રાણુ હરણુ પંખો ન કર. ૪
થેલી બનું મભરાટ, જન વદતાં કંઈ ઝોડ છે;
આંતર અધીક ઉચાટ, ચાક ઉપર ચિત છે ચલ્યું. ૫
જો સ્વામી સુખ થાય, તો તન આ ટુકડા કઈ;
ધરં આગ, ઓલાય, લાલ્ય લાગે તન વિરહની. ૬
હારે હૈયે હર્ષ, જો ખારા પદવી ઉચી;

૩ પતિ વિદેશ જવાથી મુઝામાં પડેલી નાયકાને દાસી પાણી છાંટે છે. દાસી પ્રત્યે કહે છે કે પાવક એટલે અગ્નીમાં પાણી નાંખવાથી બુઝાય છે. પણ આતો વિરહની લાલ્ય છે. તેથી પાણી નાંખતાં વધતી વધે છે. માટે પાણી ન છાંટ.

૪ દાસી પંખો કરે છે તેને નાયકા કહે છે કે પંખો ન કર, કારણ કે પંખે પ્રાણુ જાય છે. કોની પેઠે કે જેમ સળગેલા કોલસામાં પવન નાંખવાથી પ્રજળાને આખ થઇ જાય છે તેમ વિરહાગ્નીથી સળગેલી હું તે પંખો નાંખતાંજ બળાને આખ થઇ જઇશ. પણ તે તને ખબર ન હોય કેમકે તું દાસી છો તે પ્રેમની પિછાન તને ક્યાંથી હોય? કોણ કહેશે કે દાસી શું માણસ નથી કે પ્રેમ ન જાણે? તેના જવાબમાં એટલુંજ કે પ્રેમમાં વિભાગ હોઇ શકે નહિ પ્રેમ એકજ વસ્તુ અવલંબન કરી શકે છે. અને દાસી તો એક પતિના મરણથી બીજો પતિ કરી શકે છે તે પ્રેમ કેમ જાણી શકે?

જીતે સહિં જગ જય, પ્યાર એટલો પ્યારિનો. ૭
 શીતળ વાણ સમીર, પીડ ટળે તનની બધી;
 વિરહી તનમાં તીર, વાગી વીંધાઈ જતું. ૮
 રંગ ન છાંટ અનંગ, રંગ રંગે વ્યાપી રહેા;
 નંગ ન, આજ અનંગ, પ્યારા પાસે પ્રાણ છે. ૯
 જાશે આખર જીવ, યાચે આગળ અંગના;
 આતો છે નિર્જિવ, જીવન પાસે જઈ ઝડપ કર. ૧૦
 અવગુણ અધિપતિ લાખ, બહાનાં વિસરી જવા;
 મન ન કરે જો માફ, અંતર અંતરમાં દિસે. ૧૧
 વિરહ બથાની બહાર, બહેલી કરજો વાલિડા;

૧ વિદેશી પતિ પ્રત્યે કહેણ છે કે નાથ જો આપને સુખ થતું હોય તો આ દેહના ટુકડા કરે અને અગ્નીમાં આહુતી આપું કે જેથી મને વિરહની જે આગ લાગી તે ખુદાઈ જાય. અને આપને પણ મારા પ્રત્યેનો અભાવ છે તે શાંતી થાય.

૯ અહીં કામદેવ પ્રત્યે નાયકાનું કથન છે. વસંતરતુ છે તેમાં અનંગ એટલે કામદેવને કહે છે કે અનંગ તારો રંગ મને ન છાંટ. કારણકે મારા પ્રાણનાથની પ્રીતિનો રંગ મારી રંગે રંગ વ્યાપી રહેલો છે. આ અંગ છે તે નાથ વિનાનું અનંગ છે. નંગ નહીં. મતશ્ચમ કે નિર્જિવ છે. મારો પ્રાણ તો મારા પતિ પાસે છે. ધ્વની એ કે મારા પ્રાણનાથને જઈને સ તાવ કે જલદી આ તરફ આવે.

૧૦ અંગના એટલે જેને અંગ નથી એવા કામદેવ પાસે યાચના કરે છે કે તારા બાણથી આ જીવ તો આખર જવાનો છે. ઉપર કહ્યું તેમ પ્યારાની પાસે પ્રાણ છે તેથી આ નિર્જિવ છે. માટે મારો જીવન મારા પ્રાણનો આધાર જે વિદેશમાં છે ત્યાં જઈને તું તેને તારા બાણ માર. ઝડપ કર ઉતાવળ કર ને ત્યાં જા કે તે વેહેલા આવી શકે.

૧૧ વિદેશી પતિ પ્રત્યે કહેણ મોકલે છે કે હે નાથ બહાનાં લાખો અવગુણ આપને ભુલી જવા ઘટે છે કારણ કે આપ અધિપતિ છો, તેમ છતાં જો મારા અવગુણને આપનું મન માફ નહિ કરે તો તમારા અંતરમાં જશર અંતર એટલે જુદાઈ સ્પષ્ટ છે.

દુઃખ સાથે દરવાર, વિણ દેહારે દહન તો. ૧૨
 તનમાંથી તૈયાર, જવાને ઝડપી રહ્યા;
 માગ્યું કરી મનવાર, અંતર આનન ઓરતો. ૧૩
 દુસ્મનને દરવાર, તરવારે ટુકડા થવું;
 વિરહે વારંવાર, જળવું એ જીવિત યુર. ૧૪
 જો અંતર અનુરાગ, બહાલાં પર વધતો દિસે;
 અનંગ તારી આગ, અંગુ સમ આપે ખને. ૧૫
 કાંતો દિલમાં ડાગ, કાં અવરે ઉચું કર્યું;
 કાં મતિ ગદ્ય મહા ભાગ, બહાલાંને વિખુટાં કર્યાં. ૧૬
 કાંતો કર્મ કઠોર, કાં આચરણ દિહું ઉંધું;
 કાં આ તનનો તોર, નરમ દિલે દાખલ થયો. ૧૭

૧૩ વિદેશી પતિને કહેણ મોકલે છે કે આ મારા શરીરમાંથી જીવ છે તે જવાને તૈયાર થઈ રહ્યા છે. તૈયારી ઉપર તૈયારી કરે છે. પરંતુ મેંજ તે જીવ પાસે મનવાર કરીને માગી લીધું છે કે હમણાં રુપુર કર. કારણ એજ કે તમારું આનન એટલે મુખ જોવાનો ઓરતો હોંશ છે માટે.

૧૪ વિદેશી પ્રત્યેજ કથન છે. દુસ્મનના દરવાજામાં તલવારથી ટુકડા થઈ જવું એ સારું છે. કે એકજ વખતે ફેસલો થઈ જાય. પણ વિરહ વ્યથાથી વારંવાર રીઆવું ને મોત ન આવે એ જીવતર આ જગતમાં મને તો બહુ યુર લાગે છે.

૧૬ વિદેશી પતિ પ્રત્યે કથન છે. કાંતો આપના દિલમાં મારે વાસ્તે કાંઈ સંશય છે. અને તેથીજ તમે જુદાઈ પસંદ કરો છો. અને જો તેમ ન હોય તો કોઈ અવરે એટલે ખીજ કોઈ સ્ત્રીએ મારા પ્રત્યે આપનું દિલ ઉંચું કર્યું છે. અને જો તેમ ન હોય એટલે મારા માટે તમારા દિલમાં ડાગ ન હોય, ને કોઈએ ઉંચું પણ ન કર્યું હોય તો હું મહા ભાગ ! તમારી અક્લ મારી ગઈ છે કે પ્રાણથી પણ વિશેષ બહાલી ને વિના કારણે દુર કીધી છે.

૧૭ વિદેશી પ્રત્યે કથન છે. નાયકા કહે છે કે કાંતો મારાં કર્મ કઠોર ભાગે છે. અને જો કર્મ કઠોર ન હોય તો મારું કોઈ આચરણ આપે ખન રાખ દીધું છે પરંતુ જો એમાંથી એકે વાત ન હોય તો તમે તો નરમ દીક્ષના છો. અને હું નાનપણમાં તોરી પ્રકૃતિની હતી. (મતલબ કે નવોઢા હતી) તેથી આલીંધન પ્રસંગે મારા તનનો તોર તમારા નરમ દિલમાં દાખલ થઈ ગયો જણાય છે.

પુષ્પે પ્રિતિ પરાગ, રાગ મધુકર મન ધણો;	
અંધે કદિ ચેરાગ, જાગે નહિ જ્યોતિ કરે.	૧૮
વચને વહાલા વહાલ, પણ ભીંતર બણકાર નહિ;	
શામાં ઉરમાં સાલ, ભારે પડ્યું બરથાર કાં?	૧૯
ભાવે ધરજો ભાવ, સાવ તથાપી તે ચિત્તે;	
આવિર્ભાવ અભાવ, ભાવતણું બક્ષણ કરે.	૨૦
આતન લખ તલવર, વહાલા વહાલે વિદારિયે;	
દરશન કરે દેદાર, ફાગટ ફેરો આળસે.	૨૧
મરજો માં મતિમાન, માનહીણ માનુનિ મરો;	
જગમાં જીવિતદાન, એમાં હાથ શું ઓડવો.	૨૨
કૂડો કીધો ક્યાસ, નીંદકનાં નિચ કુણિ વચન;	
અંતર હવે ઉજાશ, મળું ક્યાં જમ મતિમાનને.	૨૩

૨૧ વિદેશી પતિ પ્રાપ્તિ કહેછે કે આજે મારું શરીર છે, તે હાથ તલવાર લઇને કાપી નાંખે. વહાલથી બહુજ પ્રીતિથી ધા કરો. કોઇ અણુ-ગમતી સ્ત્રીજનો નાશ બહુજ આનંદથી કરાય છે તેમ. પણ આપ તલવારથી જ્યારે મને મારો તે વખત તમારાં દર્શન થશે. (મતલબ કે સામેથી તલવાર મારનારનાં તલવારના ધા ખમનારને દર્શન થાય છે) તેથી શું થશે કે તમારા દર્શન વિના મરી જઈં તો ફરી ફરી તમારામાં પ્રીતિ છે, માટે ચોરાશીલાખ ચોનીમાં ફરવું પડે. તે જો તમે તલવારથી કાપી નાંખો તો તમારાં દર્શન પણ સાથે થાય કે ફાગટનો જન્મ મરણનો ફેરો છે તે આળસી જાય !

૨૨ વિદેશીને હે મતિમાન આપ દિર્ઘાયુષી થાઓ પરંતુ મારા જેવી માન વિનાની (તમારા જેવા પતિના માન વગરની) સ્ત્રી બને મરો. તેવો કાંઈ શોચ નથી. કારણ કે આ જગતમાં માનહીણ સ્થિતિમાં જીવવું જીવનની ઇચ્છા કરવી એ કાંઈ ઉત્તમ નથી તુચ્છ જેવા જીવિત માટે હાથ શું ઓડવો. મતલબ કે માન વિનાનું જે તુચ્છ જીવન એમાં શું લાખો હાથ કરવો.

૨૩ વળી કહેછે કે હું નાની હતી તે વખતે કોઇ નીંદક માણસે તમારી મારી પાસે નીંદા કરી હતી અને તેથી મારી અણુસમજથી મેં જરા માની લીધું પરંતુ હવે તો તે નીંદક મને નીચ લાગ્યો છે અને મારા અંતરમાં તમારા સહયુજનો ઉજાશ થયો છે. તો હે મતિમાન હું તમોને ક્યારે મળીશ ?

સ્વામી છેટે હોય, તોય નયન નિરખાય છે;
 પ્રેમી નેત્રે જોય, છાતીમાં સ્વામી ઉભા. ૨૪
 ભણું પ્રીતની રીત, પણ પાંખો નહિ પિંડમાં;
 નહિતો મળત ખચીત, ઉડિ આવી ત્યાં આપને. ૨૫
 તમમાં મન તક્ષીન, દીનપણથી દુખ ખમે;
 રે' ક્યમ જળ વિષુ મોન, પણ આશા અંકુર ઉરે. ૨૬
 સાચું મુજ સૌભાગ્ય, આપ પ્રાણપતિ અવનિમાં;
 ધરી વીરહની આગ, દરશન નીરે ઓલવે. ૨૭
 જોને જો શું પ્યાર, તે છુટું ન પડી શકે;
 હેઠ ફરે સો ઠાર, પણ મૂરતી મનમાં રમે. ૨૮
 જો ભણત જગ માંય, પ્રીતીમાં પીડે વિરહ;
 સમજવત સમુદાય, કે નવ કરશે પ્રીતડી. ૨૯

રાજ્ય દર્શન.

હોહરા.

પ્રજા પતી, પાળક પ્રજા, નરેશ, તો નર ઘસ;
 ભૂપાળે, તો ભૂ, પતી, નહિતો નશુણે કહીશ. ૧
 સમ તોલન, ડોલન ન, દ્રઢ, બોલ સત્ય કરનાર;
 ન્યાય નરપતી થઈ કરે, સ્ત્રીય પથે પળનાર. ૨
 સાયક સમ પાયક બને, પિડે પ્રજા દિન રાત;
 નાયક ના લાયક જુરે, કે' ક્યાં વીતક વાત ? ૩
 શક્ષણ કાજ ગુલામ છે, ભક્ષણ થાય ન ભૂખ,
 તાત રાજ્ય સુત દાસ દુખ, એ અન્યાય અનૂપ. ૪
 પેટ પ્રજાપતિનું પ્રજા, જો પ્રેમે પોષાય;
 તો અવયવ અધિપતિ ખિલિ, દિવ્ય રૂપ દેખાય. ૫
 અનીતિ અધિપતિ આપવી, પ્રસરે પ્રજા પિડાય;
 અધમ અનુકરણ ઉચ્ચનું, દેખત ન્યાય મનાય. ૬

૨૯ વિરહી સ્ત્રી વળી કહે છે કે જો હું પ્રથમથી ભણતી હોત કે પ્રીતીમાં વિરહની પીડા ભોગવવી પડે છે તો જરૂર આ જગતમાં જો માણસનો સમુદાય છે એને પ્રથમથીજ સમજવત કે કેવળ પ્રીતી કરશે નહિ.

ન્યાય નીતિ તજતાં તું નૃપ, પતિત થઇશ પળમાંય;
 ઉપર છે અનુરાગ પણ, બીંતર ભરમ બળાય ૭
 શિયાળ તામે સીંહ નહીં, છતાં જીવે કો કાળ;
 પ્રભા પાછિ હઠશે તરત, બસે ઉંચી કર યાળ. ૮
 જો અધિપતિ છો એક દીન, તો ન દીન કચરાય;
 ફરતાથી કચરાય તો, અધીપતી પદ ઓલાય; ૯
 બાપ ન, બેળે બાળને, કુપ, જરિ કરે બગાડ;
 બાપ આપ અવની પતી, લાત હણે પણ લાડ. ૧૦
 અધ નૃપતિ છે આંખ વિણ, અવર નેત્ર નિરખાય;
 પૂછે શું દેખ્યું? પછી, પ્રજા રોજ પીડાય. ૧૧
 પ્રજા રૂપ છે ગાયનું, નૃપ પેષી દેનાર;
 તો મેળવશે દૂધ ધૂત, નહિતો પાટુ પ્રહાર. ૧૨
 પરાક્રમી જો તુજ પ્રજા, તો નૃપ તું આખાદ;
 બને બીકણી બાયલી, રાજ્ય તૂજ બરબાદ. ૧૩
 વૈભવી તું પણ વરિતથી, નહિતો કોણ હિસાબ;
 ગિરિ ટોચે બાવળ સમો, કર દિલમાં દરિયાદ. ૧૪
 દે અધિપતી ઉમંગથી, પ્રજા પીડમાં પ્રાણ;
 તો તુજ ખાતર સહુ મરે, અવની નથી અજ્ઞણ. ૧૫
 તું જોતાં જો તાલરા, તનુજો ને તલવાર;
 હણે અવર, મુખ નવ ઉચર, તો ન તું નૃપતિ ગમાર. ૧૬
 નાયક રામે નાયકા, પાયક પાતર સાથ;
 બને કપાતર જોઇ તુજ, પ્રજા હણે નિજ હાથ. ૧૭
 અનીતિવાન તું અધિપતી, લાયક નથી લગાર;
 બગડે આપે એક તું, તુજ દેખિને હગાર ૧૮
 નીચ કામ નૃપતિ ગ્રહે, લહે કિર્તિ નિજ ચીત;
 ઉપરથી સહુ ઓછિયા, અંદર ચહે અહીત. ૧૯
 જાંચ લઇ લાતો હણે, ગણે ન તરી બીક;
 ધણી નપુંસક તું ખરે, જોમ કરે ત્વમ હીક. ૨૦
 જો સારો ચાલીય નહિ, અહિં નથિ કો પુછનાર;
 સૃષ્ટિપતિ છોડે નહીં, દાદાનો દરબાર. ૨૧

નજરાણો દધ નૃપતિ તું, છુટયા ચિત્તમાં ચાય;
પાછ પડાવી અહિં લિયે, ચોકી છોકી જાય. ૨૨

સંસાર દર્શન.

દોહરા.

- અવર ધાવ અટકાવવા, ધર ધીરજની દાલ;
પાછા વાળ નહિ પતિત, ન એ સુર અગ્નિકાર. ૧
- અંગારા સમ અંગ આ, અપે દાગિ ઓઢાય;
તાપનાર તન નવ તપે, મહિમા મહત મનાય. ૨
- નિજ વાંકેન નજરે પડે, અવર ન ઝાગળ થાય;
તોય ન તજવું તન તણું, મહત માન અન્યાય. ૩
- નજર બહાર છે ઓછિયા, નજર પડે ધીઃકાર;
સમજ સકળ સંસાર આ, ત્રિવેક રાખિ વિચાર. ૪
- શમતા સમ નમતા અવર, નમતા શમતા સાથ;
દમતાના દુશ્મન જરી, નમતા ધારી નાથ. ૫
- શુભાન ધરતાં માન ગયું, માન માન નહિ મન;
શોચ શુંધર નાંદાન થઇ, શબ તજિ અશુભ જતન. ૬
- સ્વારથના રથપર ચડી, હાકે થઇ હુશિયાર;
પરમારથ પ્રિછાયના, નહિ ભારતમાં ભાર. ૭
- નિંદક છે નહિ જગતમાં, તુંજ નિંદક જગધાર;
તું કહિ તુંજ મુખ અવરની, અવરે તુંજ નિરધાર. ૮
- શાણને શો ઓરતો, મૂરખ પશ્ચાતાપ;
શાણો સહુ જાણે પ્રથમ, મૂરખ મન નહિ માપ. ૯
- બાપ થયો કે પાપ તું. દહેઃ તજ દરબાર;
મહત થયો ત્યમ માન ગયું, બન્યા બિગ્ન તથ્યાર. ૧૦
- રજ નથિ ગરજ જગત ચિતે, કાં ગરજુ ગુણુ દિણ;
ગરજ સમો ગત થઇ ગરજ, દીન બન્યો નિશ દિન. ૧૧
- મન મસ્તાનો આખણો, આંકયો કરિ ત્રિશળ;
ખાય માર પણ ખમત બહુ, વીચરે પથ દુખ મૂળ. ૧૨
- ખાય ખાંસડાં મુખપર, તોય જાય દરબાર;
દરબારે ધિકાર પણ, મન મોટપ નવ પાર. ૧૩
- શબ જગત દેખાડમાં, અશબ ભરિયું અંગ;

અવની છે તુજ આરશી, રસભર જ્વેશ રંગ.	૧૪
ફરજ અદા કરિ તે વિષે, માન હોય મન માંય;	
તો ખોટું તુંજ કામ છે, બનિ જ એ પરવાહ.	૧૫
સિદ્ધવત છેતો ડરશું ચિત, જગનિદક મનધાર;	
આસ મૂખધર જગતનો, તજ સધળી ત-રાહ	૧૬
ધર્મ ધર્મ હેંગી કરે, ઉરન ધર્મ અધિકાર;	
અધર્મી ધર્મીને કહે, ધરા મહીં ધી:કાર.	૧૭
તામે તારે શબ્દ છે, મુખ કિલ્લામાં હોય;	
તું તેને તામે થયો, ખુદાર ગયા પછિ જ્વેય.	૧૮
સ્વારથના રથ પર ચડ્યાં, જગ જન જ્વે ચોપાસ;	
પ્રીતે કાં પરમાર્થને, તનમાં જરી ન તપાસ.	૧૯
જરવ જો કર્મો કરે, જબ્બુન, છતાં જશવાન;	
આંખ જુવે વૈભવ વધુ, નર નારી નાદાન.	૨૦
કરતાં શુભ કરમો સદા, શુભ ન મળે સનમાન;	
પાપ કરે લક્ષ્મી પતી, પામે માન મહાન.	૨૧
ઉત્પત્તિ જગ નિંદા ચકી, પ્રાશન કરતાં પ્રાણ;	
ટકે, અધર્મ અવનિ વિષે આખર સકળ અજ્ઞણ.	૨૨
માર માર તુજ શત્રુને, માર માર ઉપકાર;	
માથે બિજો માથું ન ધરે, ગજબ માર ઉપકાર.	૨૩
સો સામો સૃષ્ટિ વિષે, કર્યા ન લેખા માંય;	
એક બન્યો અપકાર તો, ઠંકાશે સહુ ધાર.	૨૪
જશ નીંદક જગ જાણુજે, જથ વધતો જન જ્વેધ;	
આગળ જ્વે અટકાવવા, તત્પર સરવે હોય.	૨૫
તું તારાથી જ્વે હકયો, તો સહુ તુંથી દર;	
વીણુ કિનાગની નદી, વ્યર્થ જાય જ્યમ પૂર.	૨૬
નીંદા કરિને અવરની, નિજ નીંદા ન કરાવ;	
અવર થેલિ ઉખેળવા, વચન કોશ ન બરાવ.	૨૭
છે કોયત કે કાગડો, પંખે નવ પરખાય;	
વચને વરતારો પડે, શ્વમ અશ્વમ સદાય.	૨૮
ધા સદગુણી દેખાડના, અંચળ સદગુણ અંગ;	

પડશે ઝાંખું પદ તુરત, પડખે દુરગુણ રંગ. ૨૯
માન વિના મન જોઇને, પળ ન રહે પગવાર;
ઉમંગથી એ આંગણે, રેતો જગ ધીઃકાર. ૩૦
સોરઠો.

જો જગને અનુકૂળ, તો પાછ પરખાય તું;
સહુને સુખતું મૂળ, બને કેમ બહુ મ્હેનતે ? ૩૧
ઉંચી કરે અયાળ, સિંહ ગજશિર હેન થવા;
શાંતી ન ખો શીયાળ, કરિ કુંભ સ્થળ ચીરવા. ૩૨
અંતરમાંન ઉજાશ, બીંતર અંધારે ભર્યું;
દિઠો બહાર પ્રકાશ, ભર્યો ભિતર એ ભરમ થયો. ૩૩
લાવે ત્યારે લાખ, લાક્ષ લાડિ લાલન કરે;
ઉંચી કરે ન આંખ, જો જર હિણતું જગતમાં. ૩૪
ગરથે નર ગુણવાન, મરણ સમો ગરથે જતાં;
ગુણતું જ્યાં નહિ જ્ઞાન, ગરથ ગુણરૂપ ગણિ રહ્યાં. ૩૫
વિશ્વ વિષે વેપાર, જડમતિ જરવાળા કરે;
જગજર કરે જુહાર, કેમ કર્યું કુડું કહે. ૩૬
પાછ પૂર પિછાન, ગળાં કરે પછિ ગરથ લે;
મુખ પડ્યું જો મિદાંન, ભલો બહુ ભરડા બણે. ૩૭
ઉચરે એક ખરાબ, ત્યાં બીજો હાજી કહે;
અનુભવ દેશું જવાબ, ગાંડોગાંડરિયો બને. ૩૮
જો મૂરખતો માલ, મતી માનતો મહત્ત પિડ;
પુણ્ય ઉપર ધરિ પ્યાર, બાંધિ પાપની પોટલી. ૩૯
દોહરા.

અરધુ ડાહ્યું આ જગત, શું મુજ લેખા માંય;
આખો ડાહો એકલો, મળી દોઢ દેખાય. ૪૦
ડૂબેલો દેખે અવર, ગળકાં આપે ખાય;
તોય બીજો ડૂબે કહી, મદદે મોટો જાય. ૪૧
ગયો એક બખતેથિ તું, ફરિ ન હાય અડનાર;
જાણે છે તેથી જગત, પીડ પુરણ કરનાર. ૪૨
નીંદકનો ઉપકાર ગણ, ઉર ન જરી અપકાર;

સાવચેત રાખે હંને, તુજ સુધરે સંસાર.	૪૩
હેતુ છે, પણ સ્વાર્થનાં, હોશ ન ચીત લગાર;	
જિવતાં જોએ ટળિ ગયો, તો પરખિશ પળવાર.	૪૪
જો ડાહ્યો આપે થયો, તો શિર છે જગમાર;	
અજાણ્ય કે'શે કોટલું, તજજો ડા'પણ્ય ભાર.	૪૫
એક જગતનો તું બન્યો, પડ્યું કાંધ કયાં બાય;	
ધોંસરું તજતાં કાગડા, કાંધ ઠોલિને ખાય.	૪૬
નવરા વરા કર્યા કરે, નવરાવવા વિચાર;	
નાગો થઇ નવરા કર્યા, તો નવરાનો માર.	૪૭
પિતા મહાનપદ કાં ન હું, એ મતની તકરાર;	
પીતા મહાન નહિ તું લધુ, ધર સમજણ ચિત ધાર.	૪૮
બલ ભલ પણ ન તજે કદી, વદી દુસલ મુખ વેળુ;	
તક ધરે જ્યમ પય વિષે, દધિ બનિ મુળ રૂપ રહેન.	૪૯

સોરઠો.

અવગુણ આણુ અજાણુ, જો ખોજે તું અવરની,	
હાથે કરિને હાણુ, કાણુ બદલ કંકોત્રી.	૫૦
કાં ચિતમાં ગભરાય, જો આંખો રણુતો પછી;	
મરિ મેદાન કરાય, એ વિણુ અન્ય ઉપાયશો ?	૫૧
હાંસલ કાજ હરામ, દાનત કીધી દોદગી;	
કોણુ પાડશે કામ ? કપટી કળ્યા પછી કુતર.	૫૨
જાવું જાણુ જરૂર, કાં આકૂર હૃદય કરો;	
હાકમ પાસ હજૂર, નર વિના નાનપ દિસે.	૫૩

દોહરા.

થવા ગરિબપર બાતકી, જગજન ઉર ઉત્સાહ;	
કૂરબને પછિ કાળ સમ, વહે સખળને વાહ.	૫૪
શાણો તદપી સૃષ્ટિજન, ઉનમતાઇનાં યાર;	
શાંધુતાઇ જાજે નહિ, દુષ્ટ તણે દરબાર.	૫૫
નિજ દુરગુણ નજરે તણ, કરે ન કુદિ સ્વિકાર;	
આપ ઠાંકવા અવ નગના, કરશે અંગીકાર.	૫૬
શઠ સાથે શઠ થઇ વસે, પામે માન મહાન;	

ઉલટું શુભ આચરણથી, દુખ ઉપજે પરિણામ.	૫૭
સગવડ ધર શોભા ન ધર, શોભા ધર સુખ જાય;	
શોભા મોભામાં ભરે, સગવડ ના સચવાય.	૫૮
હાજીમાં રાજી રહે, પાજી આ સંસાર;	
નાજીનારાજી ગ્રહે, હાજી બેડો પાર.	૫૯

ધર્મ દરશન.

સોરઠો.

વેરાગીને વેશ, તોય રાગ તનમાં ધણો;	
દૂર કયો નહિ દેશ, સારો સંસારી તુંથી.	૧

દેહુરા.

દીલાં ટપકાં તન ધરી, ધર્યા ધરામાં ધંધ;	
દિવ્ય ચક્ષુ મમદેહ આ, વદિને દોરે અંધ.	૨
જે ધારણ કરતાં સુઝભ, નિત સુખ લહે અત્યંત;	
ધર્મ ધરાતળ ધારણે, બાકી પાપી પંથ.	૩
તનયા તનય દુખી થયાં, ધરી ન પીડા ધ્યાન;	
માન કાજ દહ દામ દુખિ, સધર્મ શાને માન ?	૪
તન ધોયું મન કાળું છે, તો શું વડું શુભાન;	
ઉજ્જળ જગતે દાખવે, ધારે ચિત નાદાન.	૫
સ્વાર્થ ચક્ષુ પડદો ધર્યો, કયમ સાચું દેખાય;	
અંધ ઝોળખાવે અવર, તું પડદાનો ધાય.	૬
ત્રાસી ભવ અર્થુવ થકી, કાં દુષ્કર્મ અપાર;	
વિના જ્ઞાન વૈરાગથી, તજ્યું કેમ ચિત ધાર ?	૭
ધિકતો ધન તૃણા થકી, અસૂખ ઉર અપાર;	
માને સુખ મોદા પરે, જાણે લાજ જનાર.	૮

મોક્ષ દરશન.

દોહરા.

ન્યુનાધિક કોછે નહીં, સરખું સકળ પ્રમાણ;	
દાગીના જૂદા થતાં, કનક ન મટે અજાણ.	૧
નાણાં ખરચ્યાં ના જરી, તો કયમ તારું હોય;	

- ગળે પડુ જાણી જગત, ગરલ સમો ગણિ જોય. ૨
- ખીજક તું શિશુ તું ખરો, તું યુવાન જન્ થાય;
તપાસ તન તારું ન તે, સમયે સકળ સુહાય. ૩
- તું પળતાં પરદેશમાં, સથવારો સહુ હોય;
કો છુટું પડ્યું તું રડ્યો, મને વિચારી જોય. ૪
- તું જ્યારે તારો મટે, તો સહુ તુજ મટિ જાય;
ધાંધલ શેની ધાર ચિત, સમયે સહુ સમજાય. ૫
- તું જનતાં ક્યમ જગતમાં, પડશે મહાન દુકાળ;
કાજિ હિસાબ કચેરિના, કાજી ચિત સંભાળ. ૬
- સહુએ સહુનું સાચવે, તું તારું ન સંભાળ;
બાળ ગણી પોંચો દિધો, ગ્રહો હાથ થઈ કાળ. ૭
- પીડ કરતાં આળસ્યા, એ ઉર છે દુખ મૂળ;
હવે રક્ત પીશું કીયાં, સાચું એ ચિત શૂળ. ૮
- દુનિઆ ફરવાજા વિષે, ઉંટ આગળે જાય;
કરિ હાથે ઉંટ મરે, દાર અવર ખેલાય. ૯
- જન્યુ તે જાશે સકળ, જાશે પછિ જાણનાર;
જોશે રોશે કાણુ એ, કર વપુમાંહિ વિચાર. ૧૦
- ઉદય માત્ર આનંદ ચિત, અસ્ત થતાં આકંઠ;
આખો ભવ ઉછળ્યા કરે, ફર્યો જગતને ફંદ. ૧૧
- તું સહુ કાં તારાં ગણે, તારું છે નહિ કોય;
અહિત નીરખી આપતું, પછવાડે સહુ રોય. ૧૨
- દુખરૂપ આ દુનિઆં નથી, તું દુનિઆં દુખરૂપ;
બાંધી પોટકી દુઃખની, પછિ ગણુ ચિતમાં ભૂપ. ૧૩
- આરંભે વહાલો અધિક, આખર આપ અસાર;
સાકર વહેંચી એક દિન, એકદીન ધર ખાર. ૧૪
- બાણી કાઠી રથું નથી, અમીર અને ઉમરાવ;
સહુ સમાયા આ જગે, જાતો રહ્યો જમાવ. ૧૫
- જન્મ થયો આનંદ જ્યાં, ફર કાળ દુખરૂપ;
સાંચે એંટયો તાહરે, બલે ભુમીનો ભૂપ. ૧૬
- હોય બિખારી ભૂપ કે, પક્ષપાત ન લગાર;

- લાત સકળ મુખપર ધરે, નહીં કાળદરકાર. ૧૭
- લઘુ લાખ આબેયો નથી, કેા ન સંબંધે સાથ;
- રમત રમે ચુકે અહીં, આપે બને અનાથ. ૧૮
- જતન રતન રોળી કરે, દહન કરે નિજ દેહ;
- જુટી ગય જતન છતાં, ચિત હજી કાં સંદેહ? ૧૯
- સુત સુખરૂપ કાંગણુ તું ચિત, જન્મ થકી દુખરૂપ;
- અસાર તો આગ્ની અધિક, સાર મરણુ મહાદુઃખ. ૨૦
- જો સંબંધી હિતકર ન તું, તો પછિ જો દેખાવ;
- તિરસ્કાર દ્રષ્ટી તુંપર, નાંખે ધરી અભાવ. ૨૧
- સત્તા શુભ કરવાનિ જો, તો સહુનો તું ધાર;
- ગમે લેમ કર નીચ પણુ, આપે માન અપાર. ૨૨
- હું તારું ન શુભ કરિ શકે, એ તુજને અનુમાન;
- તોપણુ મોટપ ધારિ મન, માન્યું સુખ નાદાન. ૨૩
- તું કોનો નહિ તારું કા, ચિતમાં સકળ વિચાર;
- ચાર દિવસ સુસાદરી, તેમાં સહુ મળનાર. ૨૪
- જશ લેવા જગ ધાય તો, અપયશ બહોરત થાય;
- પુણ્ય પામવા પ્રીતતો, ગાંઠે પાપ ગુંથાય. ૨૫
- કરે ગુણુ તો અવગુણુ બને, આપ રૂપ અવગુણુ;
- ગુણુ આરોપણુ થાય તો, આપ બને અવગુણુ. ૨૬
- બાંધેલો બકવા કરે, છુટું કેમ થવાય;
- બંધાયો હાથે કરી, ગાંઠ છોડ સુખ થાય. ૨૭
- તેં બહોરત હાથે કરી, કાં પછિ મન પસ્તાય;
- બહોરત વેચાશે નહીં, અંતે આગળ થાય. ૨૮
- ગતનો શેષ ગમાર શું, હવું શું તુજ તલભાર;
- વિણુ મુડી મંડાણુ આ, ખોટ તને ન લગાર. ૨૯
- માનીને ચિત હોય ના, જગત ભાસ આભાસ;
- ત્રાસ ન વાસ છતાં કરે, અલગ ઉભો રહિ કયાસ. ૩૦
- તારાં બની તુજને હણે, ગણે ન દોષ લગાર;
- તું લગિરે તીખો બને, ધરાંર દે ધીઃકાર. ૩૧
- આધિનતા ઉપર ધરે, સ્વાધિનતા ચિત માંય;

અવળો જતિ અવળું કરે, તો ન તુંથી બોલાય.	૩૨
વિષય વારિધીમાં ચડ્યો, પડ્યો પ્રેમને પૂર;	
પાંપય પીને અમર થા, કાં પડિને ચકચૂર.	૩૩
દૂર દેખતાં દોટ દે, દૂર દોટ રહે દૂર;	
કાં થાકી મૂરખ મરે, મૃગ તૃષ્ણાને પૂર.	૩૪
જતો હોય જ્યમ ગામમાં, ત્યમ અ.પે ઉપદેશ;	
ફરિ દેવી સફર હજી, ઉડમાં એ આદેશ.	૩૫
લડે પડે રખડે ચડે, ઉખડે નડે અપાર;	
કયાં છે તારી હાજરી, તો કાં કર જંગળ.	૩૬
જથ ન મળ્યો જૂતી મળી, તો કાં શોએ ચિત્ત;	
બોક્તા નથી રેનાર ત્યાં, બોગ્ય રહે કયમ નિત્ય?	૩૭
માન ભોમપર જઈ ચડ્યો, જ્યાં અભિલાષ અંગાર;	
જળે કહે ના મુખ થકી, ત્યમ નહિ ઉતરનાર.	૩૮

ઇશ્વર દર્શન.

કોહણ.

નીચતણે પામે નમ્યો, વંઠી વારંવાર;	
અચ્યુત પદ નવ ઝોળખ્યું, માર ભલે કે તાર.	૧
પાપ ગણીને અવરને, બોલાવ્યો બહુ વાર;	
બૂદ્યો તને ભટકી ભમ્યો, માર ભલે કે તાર.	૨
આણુ જગા ઉણી નહીં, એ ચિતમાં ન વિચાર;	
માન્યો એક જગા પરે, માર ભલે કે તાર.	૩
દ્રષ્ટી વિણ દરપણ નહીં, ચાલે આ સંસાર;	
પાપ કર્મથી નવ પ્રિછયું, માર ભલે કે તાર.	૪
નજર ન ગણ નાગર તણી, તાણિ ખેચતા તાર;	
છતાં ગુણો સાકાર મેં, માર ભલે કે તાર;	૫
હું જેવો હતભાગી મેં, ધાર્યો તને ધરા;	
વિશ્વંભર વિખુટો પડ્યો, માર ભલે કે તાર.	૬
કણ કીડીને હસ્તિ મુખ, હોંશે દોંયો હજાર;	
પ્રિછયું ન તે નૈવેદ્ય ધર્યું, માર ભલે કે તાર.	૭

- અન્નરામર અવિનાશી જે, ધરે ન અહીં અવતાર.
છતાં માન્યું મૂરખ બન્યો, માર બલે કે તાર. ૯
- વશ નહિ વિશ્વપતી જરા, માયાનો નહિ માર;
મુર્તિ માનિ અંબર ધર્યા, માર બલે કે તાર. ૧૦
- રચનામાં રમતાં ફરે, બધી વિશ્વનાં બાળ;
હિંડોળે હલચ્યો ધરી, માર બલે કે તાર. ૧૦
- કુદરતની રચના થકી, ક્યો ન ચિત કરાર;
ગુરુ મુખ રસનામાં રસ્યો, માર બલે કે તાર. ૧૧
- તુજથી ન કો વધનો ધરે, અચનીપતિ અધિકાર;
ધરાર ધર્યો અવર મેં, માર બલે કે તાર. ૧૨
- અણુસમજી ગુરનાં કર્યાં, વચનો અંગીકાર;
ઝોળખ રહિ નહિ આપની, માર બલે કે તાર. ૧૩
- મત્ત થયો માયા તણા, કેફે, અવર ન કાર;
લાગ્યો નહિં લગાર હર, માર બલે કે તાર. ૧૪
- અંધ બન્યો અર્જુન પડ્યો, છુટ્યો સહુ સુવિચાર;
નયનહીન નાવિક મળ્યા, માર બલે કે તાર. ૧૫
- છળ કરીને બહુ છેતર્યો, ચિત્ત નવ કર્યો વિચાર;
મુખ માન્યું સમૃધિ વિષે, માર બલે કે તાર. ૧૬
- ગુરૂપ ગુરને નવ દિઠા, અવગુણના આગાર;
છતાં સાર સમજી રહ્યો, માર બલે કે તાર. ૧૭
- અધમોદ્ધારણુ ધારિને, ધારણુ ધરી ધરાર;
આશા રાખી એક હુર, માર બલે કે તાર. ૧૮
- તારણુ તરણુ તમામનો, તો હુ'માં શો ભાર;
અવલંબન અધિકાર શો, માર બલે કે તાર. ૧૯
- ગરિબ નિવાજ નિવાજતો, દીન નાથ દાતાર;
બળ્યા પછિ જીવ્યો જગે, માર બલે કે તાર. ૨૦
- પાપ હઠે પ્રભુ નયનથી, નહિ તપાસ અધિકાર;
ગમે તેમ તો શું હવે, માર બલે કે તાર. ૨૧
- ગામે ગામે ગોતવા નિકળ્યો વારંવાર;
ચંચરાચર સૂઝ્યો નહીં, માર બલે કે તાર. ૨૨

- પાપ પેખતાં પાર નહિ, અધિક આપ ઉપકાર;
હાર ચડ્યો ધિક્કાર નહિ, માર ભલે કે તાર. ૨૩
- સરિતા જતાં સમુદ્રમાં, મટે નામ આકાર;
નાથ નીધી નહૂંટ હું નહિ, માર ભલે કે તાર. ૨૪
- દ્રષ્ટીમાં અમૃત દિસે, મૃત નહિ જો દેહાર;
ધિકર છોડિ શબ્દવત્ ભ્રમ્યો, માર ભલે કે તાર. ૨૫
- સરણુ અવર નહિ અવનિમાં, આપ ઐક આધાર;
મધ ચુરચુ મધમાંખિ થઇ, માર ભલે કે તાર. ૨૬
- સેવા દાન દિધે નહીં, સેવ્ય શીર ઉપકાર;
બળન કરે, ભવતારશો, માર ભલે કે તાર. ૨૭
- સંપતિ પતિ સરદાર છે, જગત ન્યાય નિરધાર;
હક છે સંપતિ હીનનો, માર ભલે કે તાર. ૨૮
- નારી નાગી હોય તો, ધણિને લાજ ધરાર;
કરાર એવો પરણતાં, માર ભલે કે તાર. ૨૯
- નાથ છતાં વિધવા થવા, નવ ઇચ્છે કો નાર;
અનાથ નાથ ઇલાપતી, માર ભલે કે તાર. ૩૦
- “પુણ્ય કરે પામે” છતાં, છે એ કર કરાર;
ન કરે તો પાપી શું છે? માર ભલે કે તાર. ૩૧
- કરી ખુશામત ખલકમાં, બરિ બાટાઈમુખ માર;
સ્વતંત્ર તો અપરાધ શો? માર ભલે કે તાર. ૩૨
- આશ્રિત ઇચ્છે વા નહી, બહુ કર્યાનો માર;
શિર છે સૃષ્ટિપતી સદા, માર ભલે કે તાર. ૩૩
- કિડી તણા ગુન્હા કશા, હાથી પાસ હજાર;
સેખું સેવું લાયક નથી, માર ભલે કે તાર. ૩૪
- તને ભાળવા ભાવથી, બટકયો ગુરને હાર;
માયા કલ્પળ આંજીયું, માર ભલે કે તાર. ૩૫
- ગાંડા તણા ગુન્હા ગણે, નાથ ન આવે પાર;
નાગર ન્યાયાધીશ છે, માર ભલે કે તાર. ૩૬
- પડ્યા ઉપર પાટુ તણો, પ્રણ ન મારે માર;
બલ્ય શક્તિ ભક્ષે ભલે, માર ભલે કે તાર. ૩૭

સ્વર્ગ તથો મહિમા સરસ, છો માને સંસાર;	
માર ન સ્વર્ગ નજર સરસ, માર બલે કે તાર.	૩૮
ચડે ઉચો પડ્યા તણી, ઉરમાં ફિકર અપાર;	
વૃથા વ્યથા વેંદાઈ હાં, માર બલે કે તાર.	૩૯
બળન બુધ્યા બળ કારણે, અંગ ન ગુજ છત્યાર;	
બાળ્ય શક્તિ બરસો બસો માર બલે કે તાર.	૪૦
પાણીમાં પટ જો પડે, હણે મેલ દષ્ટ માર;	
ગંદવાડ ઉર નવ ઝલે, માર બલે કે તાર.	૪૧
કુરુણાનિધિ સંશય કરો, કઈ કેમ કરતાર;	
શિક્ષાનો મારગ શું છે? માર બલે કે તાર.	૪૨
સાઈ નહાઈ સંઝલે, દરિયો કાં દરખાર;	
દયાનીધી કયમ ચિત્ત ડરે. માર બલે કે તાર.	૪૩
દહન કરે દુઃકર્મ જો, દયાનીધી ધરખાર;	
દયાનીધી શાની દયા, માર બલે કે તાર.	૪૪
તપ્ત પાસ તપ્તેશના, શિર ધર્યું વારંવાર;	
કાપો કે કલમપ્ હણો, માર બલે કે તાર.	૪૫
રજ્જુ તારા નામને, ગજ્જુ કયું ગમાર;	
ધર્મગુરના ઢોંગથી, માર બલે કે તાર.	૪૬
રીંછ બનાવી રોકને, ધર્મ ગુરુએ ધરાર;	
મુખ સાકડિ દિધિ નવ છુટે, માર બલે કે તાર.	૪૭
તરાય કે ન મરાય જરિ, માર નયનનો માર;	
દરખારે દરવાર રહું, માર બલે કે તાર.	૪૮
પેગામે પેગામનો, ફૂડો કયો કરાર;	
અદેખાઇ ઉભી કરી, માર બલે કે તાર.	૪૯
પાપ પુંજની પોટકી, દર્શાવા દરખાર,	
સહ આવ્યો દ્રષ્ટિ પડી, માર બલે કે તાર.	૫૦
કલમવની કાળપ જવા, તિથે વારંવાર,	
હુબકી મારી દોડીને, માર બલે કે તાર.	૫૧
અનિતિ અંતરમાં ભરી, ઉપર થવા ઉદ્ધાર;	
દેખાડી દાનાઇ મેં, માર બલે કે તાર.	૫૨

મહા પ્રભુસમગણિ મનુષ્યને, જે અધના આગાર;	
પવિત્ર માન્યા પતિત થઈ, માર બલે કે તાર.	૫૩
જપ્તુન કર્મ જગમાં દીઠાં, ગુરૂનાં જેમ ગમાર;	
સૌય પર્વાત્ર પ્રમાણુનો, માર બલે કે તાર.	૫૪
ગુરૂ સ્વાચર્યની ઘટ્ટિયે, ડોશી સમ દરવાર;	
દળણાં દળ્યાં મદત ગયાં, માલ બલે કે તાર.	૫૫
મોટપ માની મેંજમાં, નાનપ હતી નિરધાર;	
પણુ ચશમે સુઝયુંન તે, માર બલે કે તાર.	૫૬
મહાન નજર નકરી જરી, ટુંકી કરી તકરાર	
સુઝ શુભ અવર અશભ છે, માર બલે કે તાર.	૫૭
સુઝ્યો નહિ રહેશે ચિત્તો, જે જાતો ભવપાર;	
ગુરૂ અભિમાને ધુ'અવ્યો, માર બલે કે તાર.	૫૮
મતિ માને નહિ મહિ વિષે, એ પણુ અંગિકાર;	
કર્ણુ કે'ણુ કપટિ તણું, માર બલે કે તાર.	૫૯
આશ્રમની માલમ તને, બલમ જનકે જર;	
માલમ નહિ માલમ મને, માર બલે કે તાર.	૬૦
અવર અનિષ્ટ અનંત સુખ, નિજ દુખ પણુ સુખ ધાર	
ધારી ઠોઠ ઠસાવીયું, માર બલે કે તાર.	૬૧
ધની સંચરે સ્વર્ગમાં, રહું જે નર્કાગાર.	
શુન્દો તમારો ગુણુનિધિ, માર બલે કે તાર.	૬૨
રસનાથો રટતો રહે, પાપી વાર હજાર;	
રસનાહિન થાંથી રટું, માર બલે કે તાર.	૬૩
પાછ રાછ મેળવ્યે, બલાધના ભંડાર;	
ઉપાડું કયાં અધિપતી, માર બલે કે તાર.	૬૪
તર પાપે તીરયે ગયો, ડબકી દહ દરવાર;	
પેખી ધ્રુજ્યો પંડ આ, માર બલે કે તાર.	૬૫
તને જુલાવા બાવથી, સદગુણુ સુખ ઉચ્ચાર;	
જીંતર બડ પાપે બર્ણુ, માર બલે કે તાર.	૬૬

દેશી.

પામરજનથી ન પામી શકાય, સરા એ સરવેશની. ૬૬.

બવ વારિધી તોફાનમાંરે, નૌકા પડ્યું તણાય;	
નાવિક નારાયણ બનીરે, સહુને શુભ પથમાં લઇ જાય.	સત્તા.
વિષય બ્યાલ ડસતાં ચડ્યુરે, વિષ કરતા આપંદ;	
જ્ઞાન મહોરો લઇ આવશેરે, મારા ગાફી સ્વરૂપે ગોવીંદ.	સત્તા.
માયા જાળ જગે પડીરે, વિધ વિધ ધરિયા કંદ;	
દંડ મટે ફાંસી કટેરે, બલીહારી છે બાળકુકુંદ.	સત્તા.
સુધન્વાને ઉગારીયોરે, તેજ થમી તતકાળ;	
કંડકરૂપ થઇને ઈર્ષ્યારે, મારા ગોવીંદ ગુણના અગાર.	સત્તા.
દીટોડીએ બાળક ધર્યારે, સ્થાન ગણી મુખ કંદ;	
લશ્કરે જાતાં જાળવ્યારે, ગજ ઘંટા સ્વરૂપે ગોવીંદ.	સત્તા.
ગજ ધેરાણો આહથીરે, દ્રવ્યો કાળને કંદ;	
અરજ સુણીને આગ્રિયારે, મારા ગરૂડે ચડીને ગોવીંદ.	સત્તા.
પ્રલહાદને પિટે પિતારે, શીરપર દુખનાં વૃંદ;	
થંબ ફાડી થાપે હણ્યોરે, મારા ગુણિયલ ગરવા ગોવીંદ.	સત્તા.
પાંચાળીને પીડા પડીરે, ઉઘડ્યાં અરિથી અંગ;	
લજ્યા રાખવા દાસનીરે, ચીર રૂપ થઇ બ્યાવ્યા ગોવીંદ.	સત્તા.
હરણી પડીછે પાશમાંરે, ચીંચાણા પર બાજ;	
મૃગ માર્યા મોર બ્યાધને, બ્યાસ રૂપે ડસ્યા મહારાજ.	સત્તા.
રાડ કરે રશિયા વધુરે, નહિ જાપાનને જાંપ;	
બપાટ મારી રીંછનેરે, ગુણરૂપ થઇ ગરવા ગોવીંદ.	સત્તા.
અવગુણ બક્ત તણા પ્રભુરે, ચિત નવ લાવ્યા કાંઇ;	
આપે એ ઓધારિયારે, પીપો રોહીદાસ સજ્જન કસાઇ.	સત્તા.

ગ્રીષ્માંતે વરસાદ.

શિખરિણી વૃત.

વિખાણી છે વેણી તન કૃપ થયું છે વિરહથી,
 ભુરા રંગો બાસે સકળતન ફિકું દુઃખ થકી;
 ક્ષતો મોટાં બાસે વિસરી તનનું સુખ બધું પ્રિયા,
 હવેએ યાએ શું પરમ પુનિતા પ્રિય પતિદયા.
 સુકાંસાં આગાત્રો વિકલગતિ આશી પ્રિયતને,

નપૂછી પ્યારાએ વધતિ દુખ સરીતા ઉર વિષે;
 પિડા પામે પાખી પ્રિય વિણુ જીવે ઉંચ વૃતિયે;
 હવે આઘ્યાની છે અવધ કરિ યાદી દીન લહે. ૨
 ઉડે અંગે આગ્યે વિકળ ગતિ જે વેણિનિ થઈ;
 રહી જેવી તેવી સુધરિ નહિ વિરહે પ્રિય તણે,
 સુધારે સ્વામી તો વિકળલટ વેણીબધ બને;
 નથી ત્યાં નીશાશા વિમુખ પ્રિયથી કયમ સમિધરે. ૩
 જ્યે પ્યારા પ્યારા તૃપિત નયનો મટકું ન કરે,
 રહે આરે પાસે પરમ પ્રિયપતી દર્શન અહે;
 ન દેખે બીજું કંઈ, વિરહિણુ દયા પાત્ર બનીશું,
 બિજું શું દ્રષ્ટે લે દરદ દિશનું કો નવ લહે. ૪
 સુકાં ખુલ્લાં અંગો વિપુલ વસનો સહુ જીર્ણ બનતાં;
 મહાંથી દેખાતાં કપ, નિરખિ નેત્રો દુઃખિ થયાં,
 સુભાગી સ્વામી છે વિરહિણી પ્રિયા પાત્ર મળિતો;
 વિયોગે દેખાતી કપતનું ખિલે દ્રષ્ટિ પ્રિયતો. ૫
 પુછે સાહેબી કો કયમ કપતનું બાધ દિસતું,
 મુખે આ શી ગ્લાની છવછ રહિ શેના વિલસતું;
 ઉભી શાને માટે હૃદય જડતા આ તુજ દિસે,
 પિયુજ આઘ્યાની અવધ વધતી કાંમન વસે. ૬
 નથી ચૂક્યા ટાંણું મુજતન સુદાણું વિરહથી,
 ઉભી પ્યારા માટે નજર કરવા અહીં ત્વરિત થઈ;
 કદી દેખું દ્રષ્ટે દુખ થકી મિંચું નેત્ર કયમ હું;
 વિચ્ચેથી બહાણીની નજર ન પડે એ ચિત ડંર. ૭
 દિનો વિત્યા જ્યારે અવધિ અંતકદિન નિરખિને,
 પિડા પામે પ્યારી અગન જળતી મહિ ધૂત ધરે;
 થતાં રાતાં અબ્રો, ગગન પટ આચ્છાદિત થયું,
 ખિલી સંજ શાણી સખિશું ચિત વીહવળ બનિ રહ્યું. ૮
 બળે બોલી બાળા સહચરિ પ્રમાણી પ્રિયતણી,
 પહાવાની પ્રીતી પ્રિયપતિ કને આતુર બની;
 સખી જે સ્વામીની નણુદિ મુજ મારી નજર કર,

થઇ છે આ કેવે કપ સકળ કાયા પ્રિય વગર. ૫
 જઈને કેતીના વિકળગતિ મારી પ્રિય કને;
 રખે એ રીઆશે પ્રિયતણિ વ્યથા હર્ણ સુણિને,
 કહું ત્યારે શાણી પરમ પ્રિય બેની વચન બે;
 જઈને કે' જે ત્યાં સુહૃદ ચિતથીને શાંત વૃતિએ. ૧૦
 કદી બે કે' કામ્યે જવું જરૂર શાણી અવરને;
 તથાપી મારી આ લગિર નવ હિતાવળ કંઠે,
 પ્રસારીને શાંતી અમલ સુખ રાખી સુલ્લઘ્ની;
 મિઠાં વેણે મારી ! અરહિ ધરજે પદપ્રિત થકી. ૧૧
 જઈને બેશેનો નયનમિચિ પ્રીતમ નિજ હૃદે;
 હશે બેસાડીને નિરખિ પ્રિયવદના પ્રિયતમે,
 બને છે શું પાસે નજર જરિ તે પર નવ કરે;
 હશે એ એકાંતે વગર ચિત બાને ચિયરજે. ૧૨
 તથાપી બેસાડે પ્રિયતમ તણી દ્રષ્ટિ દૂરના,
 ખિલાડે ના બાળા કિરપિત ઉછાળા પ્રિતમના;
 તને તેવે ટાણે લગિર પ્રિય પાસે સમીજવું,
 ઘટે સર્' છે એ ઘટિત નહિ પ્યાને ચુકવવું. ૧૩
 પ્રતીધાસે કે'તા વિમળ વૃતિ અંતર પ્રિય તમે;
 "હવે ક્યારે બેળાં થઈ શું રમશું ક્યાં રંગ ઝમકે"
 ન બેસાવે બાળી લગિર સિતકારી સુખ કરે;
 જશે ત્યારે જાગી નિરખિ સખી સામાં નયન બે. ૧૪
 પુછી બેશે પ્રેમે પ્રગળવૃતિ બાળી પ્રિય સખી;
 શું લાતી કઈ પ્યારી ખગર પ્રિયતમ કે' ઉલટથી;
 તું તેટાણે કે' જે પ્રિય સખિ સુખી વાંચી તમને,
 રહેછે રાજ્ય એ પ્રવળ અતિ વિધિની ચિત ગણે. ૧૫ ૧૫
 પુછના છે શાણીએ કુશળ, નિરહેથી દહન થઈ;
 તથાપી ઇચ્છે છે અમલસુખ દર્શન ચિત થકી,
 વિદેશીને વાંદો વિકટપથ પ્રીતી ચિત દિસે;
 પિડા ના પામે એ મુજસમ દુઃખ પ્યારી વડજે. ૧૬
 જરા જો રીઆશે તુજ વચન કહેત્રાની કનિધી

હુંથી ના જીવાશે વિકળ ગતિ જોઇ પ્રિય તણી;
 હૃતો દાણું મારું વિરલ દુખ આશા વમળમાં,
 શું કામે પ્યારને બમણું દુખ આપું વરણિયા. ૧૭
 થયું ત્યારે જાણા મરજિ સમ તારી પ્રિયકને,
 કહેજે મારું કંઈ પ્રિતમ ચિત ગ્લાની દુર કરે;
 છુતો જાતે ડાહી તદપિ ગરબું શું ચિતસહે,
 નહી બૂભે બાઇ વચન મુજ કંવાં પ્રિતમને. ૧૮
 ગઇ ગોરી ઉભી પિનય થકી બોમે વિશ્વસતી,
 ઉઠે કુર્મી ઉરે વિધ વિધ પિયની પ્રિયવિણી;
 ઉપાએ અંધારી કળા સમ સાડી ઉરધરી,
 પુટા દેખાતાકો ચમક ચમકે જે ઉપરથી. ૧૯
 વડોબોમે નીંટી સકળતનું પુત્રકે પ્રમળ ઘણ,
 જિણા સૂરે શાણી નિખિડ તિમિરેથી ઘટ બની;
 પછે ત્યાં દેખાયો, શશિ ઉદય પશ્ચિમ દિશિમાં,
 દિનીયા કરેએ સરક સમિતો અગ્ર ઉરમાં. ૨૦
 દિકો દ્રષ્ટે શાણી તુરત શમિ જાતો શશિ ઉરે,
 મને બંધાણી ત્યાં પ્રમળ વૃતિ જાવા પ્રિયકને;
 અને આગશે ત્યાં ઉદધિ મહિં હોડી સમ દિરો,
 જતાં તેમાં હુંને ખચિત લગ જાશે પ્રિયકને. ૨૧
 વડું જે વારીધી શરણ અહિ હોડી શશિજા,
 હું હું જામે ધારે પ્રિતમ મળશે ત્યાં પલકમાં;
 નહી બોલે કયાં અગર મુજથી એ હૃદયમાં,
 ઉરે એ આશા છે પ્રિતમ જળ પામું પલકમાં. ૨૨
 મને જે વ્હાલો તો પ્રથમ કપકો દૈ દુઃખ મહુ;
 ન લાગ્યા ચિતે કંઈ વિપતિ મુજની એ બધું કહું,
 સુકાણું શ્રોણીને કરસતિ પડી અંગ ઉપરે;
 દુખે દાઝી દેહે, વિકળગતિ નિત્યે વધુ લહે. ૨૩
 દમે વેરી દાંડી કંપનું જતાં કાંઈ કરવા,
 વધારે વીતડે પરમપ્રિય તારા વિરલમાં;
 હું કુર્મી ઉરે લહરિ વહિ ઝીણું ઝરણથી,

હજાળા મારે એ ઉરમહિં રહિ મરત બનિ શી. ૨૪
 બધે વ્યાખ્યો દીસે જળહળ થતો અગ્નૌ બહુકો,
 અને તેમાં સર્વે જગતજન તાપે બળિ જતાં;
 ત્રિ તાપે દાઝેલાં ઉપરચિ રતી તાપ નિરખી,
 બળી જતાં દીઠાં મગજ ફરી જતો જગતથી.. ૨૫
 દિસે છે રેતીના સકળ કશુ અગ્નૌ સમ બન્યા;
 અને દાઝે સર્વે કલુમહિ પડી દુઃખ ખમતાં,
 વળં વૃક્ષો માંદાં તરત છુપિ જતાં પંખિગણુને;
 પડે ડાળેથી તો જમિનપર લાગે અગ્નૌ બહુકો. ૨૬
 બિચારાં નાનાંશાં મૃગમૃગિ ફરે શાંત બનવા;
 ફુંદે પાણી પ્રીતે અથડિ મરતાંતાં મૃગજાળે,
 મૃષા દીહું સાચું હૃદય મહિ શાંતી સુખ થવા;
 સદા દોડે સામે મૃગજાળ મૃષા ના નિરખતાં. ૨૭
 અને રેડતો જ્યાં ગરમ રસ ચારે દિશ મહીં;
 બળી જતાં દીઠાં સકળ જિવ જંતુ રખડિ ત્યાં,
 દિઠી જવાળા રેલી જળહળ થતી ચાર દિશમાં;
 અને તેમાં આવ્યા સકળજન કાળાં થઇ જતાં. ૨૮
 દયા શી એને દે' હૃદય ફરે જેણે અહિ લીધું,
 જાડી માર્યાનું જરૂર પણુ પ્રીતે કરિ ઉરે;
 વળં વૃક્ષો માંદી કપિગણુ દીઠાં છે પ્રજાજતાં,
 અને શીશુએને પ્રબળ દવમાંથી તજિ જતાં. ૨૯
 પડ્યાં દીઠાં પંખી વિટપ પરથી તાપ અડતાં,
 ન પાછાં દેખાયાં ટળવળિ થયાં મૃત્યુ વશ ત્યાં;
 દિહા જ્યાં અગ્નીના નિધિમમ વડાલોઢ વગતા,
 અને તે માંદાંતો સકળ જિવ જંતુ બળી જતાં. ૩૦
 તજ્યાંતીરપાયે નિજ શિશુ ત્રિતી હીન બનિને,
 અને છોડી દીધાં તરવર રૂંડાં અગ્નિ સમજે;
 વહે ઉતો ઉતો બનિલ અડકે અંગ ઉપરે,
 જાળાની દેતોએ જન શરિરને વ્યાક્રસમ એ. ૩૧
 અને વૃક્ષો સૂક્યાં પ્રબળ દવથી તો જળિ જાળી;

રહીના ખાખે ત્યાં ઉડિ ગઇ બધી અગ્ની પવને,
 દઝાડે દાડી જ્યાં નિશિચર સમો ઝીખ અરિતો;
 રહે ત્યાં શી રીતે સંજિવન જરા અમૃત પિથે. ૩૨
 કપી વંદો દોડે શિશુનજ ગ્રહી છાતી પરતે;
 રણે ચારે દિશે જળિ જળિ જતા પાય સહુનાં;
 ખળે, તેને ટાળે પકડિ કરથી એ નિજ શિશુ,
 નિચે નાંખી બેસે જિવન વધતું છે સહુ થપી. ૩૩
 દયા જ્યાં વેચાણી જનક જનનીના ઉર તણી,
 પ્રભાએ પેખાણી કુર ચિત તણા ઝીખ તણી એ;
 ન કોનું કો થાતું નિજ સુખ થતા સર્વ મથતાં,
 બચાવે પેતાને અવર જનના દાઝ ધરતાં. ૩૪
 સહુ દોડે દોડે પ્રમળ દવથી તો શાંત બનવા,
 કર્યા એવા દીસે જગત જનના હાલ અહિંઆ;
 વહે વારીધી શો ગરમ અનિલે ફૂર બનિને,
 સદા નાંખે શેષી જરિ નહિ વિવેકી ચિત વિશે. ૩૫
 વિતાડે વિશ્વે આ ઉર ધરિ અબીમાન અદકું,
 ન હુથી કો ખીજે નજર દિસતો ફૂર જગમાં;
 દયા હોયે શાની કરગરિ દસાઇ નજીકમાં,
 પશુઓ પીડે જ્યાં, અધિક પિડવા આશ ઉરમાં. ૩૬
 ગણે પાપી મોટો અગણિત કરી પાપ ચિતમાં,
 દયા શાને રાખે કમતિપાણું ધારે સ્વબળમાં;
 રહે પાપી રાજ સકળ જન પીડા વધુ સહે,
 અને પોતાનું જો વધતું બળ દેખે જગત તો. ૩૭
 દયા શાની એને નિરદય બન્યું પાપિ દિલકું;
 ન દીસે ત્યાં કોદી જરિક મૃદુતા ભાન ચિતને;
 રાસત્તા ફેલાવે જગત મરવાનું મન નહીં,
 વિચારે પહેલા એ સ્વબળ બતલાવા જગતને. ૩૮
 અદેખા ઝીખે તો અગણિત કર્યા ધાવ ઉરમાં,
 વ્યથા વેઠાડીને નબળિ બનવાને પકકમાં;
 તથાપી ચોટયું આ ત્વરિત ચિત તુંમાં ધ્યમ ખસે,
 બધા વૈરી થાયે તદ્દપિ તનથી શું પ્રિત હૃદ. ૩૯

નથી બાકી હાવાં, પ્રિતમ મુજ શીરે પિડ તણી,
 વિચારે બહાસા તો નબળિ ગણિ આંખો અતિ રંડી;
 જિવાશે ના જાઝું વખત વધતો જો વિરહનો,
 થશે તો શેકાશે, કુમળું ઉર બેટા ન પ્રિયનો. ૪૦
 અતીશે અંગારા, વિરહ વપુમાંહીં તપી રહ્યા,
 હું દાઝુંહું દા'ડી, વધતિ ચિત બહાસા નિત વ્યથા;
 તથાર્પ ક્યાં બોલું, ઉરનું દુખ માંડું અવરને,
 કરે શું બીજાં કો મદત લવું શાને અરિ હસે. ૪૧
 શકે સાંખી કા'શે પ્રબળ દુખ કાયા કુસુમ આ,
 બળે છે બે તાપે ક્યમ ન કરમાશે પ્રિયતમા;
 જૂઠાહતો ઝાઝો અનળ બિતરે છે ભવ્ય બળતો,
 દઝાડે દા'ડીએ પ્રબળ વૃત્તિથી ગ્રીષ્મ અરિ તો. ૪૨
 કહોને શી રીતે કુસુમ કુમળું આ ખમી શકે,
 સુકાયે ચિરાયે પ્રબળ દવમાં ક્યાં વિકસશે;
 નમેરા શત્રુ છે દુષ્પદ્ય દિલે રાજિ વધતા,
 રહે છે એ રોજે પ્રિતમ વિશુ પાછ પળવતા. ૪૩
 બાળા વદી એટલું મુર્છનામાં,
 અને પડી પૃથ્વી મહીં બીચારી;
 ન બાન પોતાનું રહ્યું લગીરે,
 ન ચિત દીકું જરી સ્વસ્થ ના ત્યાં. ૪૪
 પડી બીચારી વિરહે વીંટાઇ,
 જાલાઇ કયાંથી, કુરતા કસાઇ;
 આવે ન કો દી ચિતમાં વિચારો,
 રૂડું કર્યા ના કદિ દુષ્ટને તો. ૪૫
 બિચારી બાળા પતિના વિયોગે,
 સહે બધું દુઃખ મિત્રાપ મ્રુટે;
 હરામીયો ત્યાં પિડતા હમેશાં,
 ખમી શકે કેમ સૌજન્યને તો. ૪૬
 તથાપિ બેલી પ્રભુ છે બધાંનો,
 જિવાડતો અર્થુવમાં પડેલાં;

ઉગારી લેતો અગતી મૂખેથી, અને પીયુ' હોય કદાપિ વિષ તો.	૧૭
ગિયારી બાળા લવિને પીયુનું, પિયુશ નેત્રું અભિધાન મૂખે; શાંતી તણે પડિએ ભૂમીમાં, અને થઇ મૂર્છિત ત્યાંજ બાળા.	૪૮
બલ્લાં દીલો જ્યાં મળતાં ભઝાંને, હમેશ થાતાં દુખી નેહ દુઃખ એ; અને નીશા ત્યાં પગલે ધસી છે, ધગી રહેલું જગ ઢાંકવાને.	૪૯
પિડા હર્યાનું ચિતમાં ગિયારી, છે શાંત સાડી સહુને વિંટાળી; બળી જતાં શાંત થવાજ દિલો, હર્યા બહુએ સખિયે ઉપાયો.	૫૦
અનીલ ઠંડો ધરિને કરે એ, મૂર્છિત બાળા પર વીંઝતીતી; તપાપી બાળા બળતી રહેલી, જવાળા સમે શ્વાસ ઉશ્વાસ લેતી.	૫૧
દુખીજ નેહ સહુએ ગિયારી, અનીલ પણ એ ધડી વાર થંબ્યો; ન જાણનાં પત્ર જરાય હાલે, હયા ધરી વીરહિણી પ્રિયાની.	૫૨
થયું બધું શાંત પ્રીયા ન બોલી, સહુ કરે ત્યાં દકળાટ ઉભા; હયાળુ ચિત્તે નિરખે સહુએ, અને બરી આંખ તમામ છુટ્ટ.	૫૩
ધરી નીશાએ સહુને ઉચ્છગે, રમાડતી વ્યોમ અને ધરાને; દુખી દીઠ દીલથી આજ બાળા, ધુરી ગઇ ધીરજ એમની ત્યાં.	૫૪

રડી પડી જોઇ સ્થિતી વિયોગી,
 કેને ન થાશે કદિ આવું દુઃખ;
 સહુ ચિત્તે માત્ર વિચાર એક,
 બિચારીનું દુઃખ જળ્યો ટળીને. ૫૫
 મુર્છિત જોઇ મનનાં દયાળુ,
 સુખી થવા અંતર યાચતાંતાં;
 રૂંધે રૂંધે અશ્રુ વહે બધાંને,
 દુખી ગણી આ સુકુમાર બાળા. ૫૬
 ગરીબના શ્વાસ ઉશ્વાસ માંહી,
 રજા અમતકાર અકાશ બેઠે;
 ગળી જતા પથર શ્વાસ માંહી,
 તો શું કહેવું દીક્ષનાં દયાળુ. ૫૭
 પડી બિચારી ભુલિ બાન ભૂમાં;
 ને ગાઢ તિમિરે ઢંકાયલીએ,
 ભયી રજાં વાદળ બોમ માંહિ;
 દુઃખી તણું સંકટ નિર્ભવાને. ૫૮
 તીંગીર કાળું વળિ અંધ ઉંચે,
 નમી રજાં, કાળું વધૂ થયેલું;
 બાળા પડી બન ભુલી વપૂનું,
 ને ગાઢ નિદ્રાવશ તુર્ત થાતી. ૫૯
 રકુરે નવાં ક્ષયન પતી મળ્યાંનાં,
 આતંદ ઝાઝો નોરખી થનોતો;
 પછે પતી પાસ સખી ગયેલી,
 સંઘ્યા કહી વીતક વાત પહેલી. ૬૦
 દારા દુખી છે વધતા વિયોગે,
 છે વણુવી વાત બધી દિઠેલી;
 સુણી સખીથી પ્રિયના દુખ્યાની,
 વાણી દયા દીક્ષ વધૂ વશી છે. ૬૧
 દયાળુનું દીક્ષ હમેશ પોચું,
 હશે સદા માખણથી વધારે;

સ્વનાપથી માખણુ તેા ગજે છે, ને અન્ય તાપે હૃદયું દ્રવે છે.	૬૨
દુખી સુણી જ્યાં વિરહેથી બળા, અરી વ્યથા જ્યાં વધતી ગુનરે; દયાળુ પ્રેમી દિલ ઉછળ્યું ત્યાં, જાણે નિધી એ મરનાદ મેલી.	૬૩
ધુધુ થતું ઉઘ્ર સ્વરૂપ જાણે, નીધી તણું શું જગ બેળિ દેશે; ચર્યો વધુ ક્રોધ સુણી સખીનાં, ખરાં સખીનો પ્રિય વિપત્તિનાં.	૬૪
આવી સખી યાદ પડી વિખુટી, જે બિહનાં દર્દ હશે સહેતી; નહીં જીવે એ અબળા બિચારી, અરે અરેરે ભુલથી વિસારી.	૬૫
ધટે ન આવું ધરના ધણીને, વિસારી મૂકી રમણી સખીને; હશે નિરાધાર હું વીણુ એ તો, અને વળી દુઃખનું દુખ સહેતી.	૬૬
હું જીવતાં જો અબળા પિડાઈ, બિડકાર જીવ્યુ મુજ જગતમાં છે; દાતાર એ, યાચક પાણું કે દી, ફરે નહીં, કંઈ મળ્યા વિના તો.	૬૭
અને ખરે મગણુદાર એ તો, લિધા વિનાના ફરતો ધરે એ; સત્તા છતાં જો દુખ ના નિવારે, ત્રિંકાર તેને જગ આ કરે છે.	૬૮
જીવું છતાં જો દુખિ થાય નારી, સત્તા ન મારી, કંઈ કામગી છે ? અરી પરે ના અજમાવી સત્તા, સત્તા ન એ તો ખરિ શંકતા છે.	૬૯

પ્રચંડ માર્યો પડકાર ત્યાં તો,
 કુલીશ વિદ્યુતનું હાથ લીધું;
 ફેંક્યું પ્રિયાનું દુખ ટાળવાને,
 અરી વિદારી મુખ નિર્ભવાને. ૭૦
 છે બોમ ચીરાયું દીકું સહુએ,
 અને દીઠી સહુ સ્થળ આગ લાગી;
 ચીરી દિધું તીમિર ગાદ તોય;
 ને પેટ ફાડી દિધું અંધકારનું. ૭૧
 પ્રિયા દીઠી જ્યાં વિરહે પડેલી,
 ગુમાવીને બાન શરીરનું એ;
 છે માત્ર તે શ્વાસ ઉશ્વાસ લેતી,
 એ શ્વાસમાં અગ્ની વસેલી પૂરું. ૭૨
 ક્ષણાંડ તણે સળગાવવાને,
 એ અગ્ની ભેદી જઈ આત્મામાં જો;
 અને થયો વિદ્યુતનો ઝબ્બાકો,
 જનો તણી આંખ ઉઘાડવાને. ૭૩
 જાણે શું આ પર્વત શૃંગ ચીરે,
 કુલીશથી વાસવ ક્રોધધારી,
 કે શું ત્રિપુરાસુરને હણ્યામાં,
 મહાન શક્તી શીવજી ઉપાડી. ૭૪
 કે'શું પ્રિયાના દુખના નિસાસા,
 જવાળામુખી શા પ્રગટયા શું બોમો;
 અને જણાવે પ્રિયને પીડાએ,
 અસહ્ય આ વિપત્તિ ફેડવાને. ૭૫
 દારૂણ શું દેવ અનેજ દાનવે,
 માંડ્યું દિસે યુદ્ધ અકાશમાંહી,
 ફેગાધિ તનના શુભ યજ્ઞ માંહી,
 સુ બાહુ શું રામ શરે હણાતો. ૭૬
 અનીલ ઠંડો લહરે ચડીને,
 ધશાન દીશા મહિથીજ વાલો;

- જાણે પડી મુર્છિત યાગિકાને,
જગાડવા વૈદ સમાન થાતો. ૭૭
- વળી પડેલા જખમેા જળે ત્યાં,
સમીર ઠંડાઇથી સુખ આપે;
કત્રીમ ત્યાં શ્વાસ ઉશ્વાસ દેતો,
પડેલો બેભાન જગાડવાને. ૭૮
- ગુલાબ ગુલબાસ સુવાસ લેાડી,
ભેરી પથે કુંદ તણી કળીને;
આનંદ દેવા વિરહી સખીને,
દયાળુ થૈને સહુમાં ક્યોએ. ૭૯
- અને પ્રિયાતું દુખ જોઇને પીયુ,
એ વ્યોમમાંથી પડવાતું ધારતો;
સ્નેહી તણા દુખ સમે દયાળુ,
આકાશ ચીરી પ તું સુકે છે. ૮૦
- તૈયારિ સ્વારી નિકળ્યાન કીધી,
કંઠા નિશાને જણુચું બધાને;
ને આમવાની કરતો સમીર,
થડો થઇને જગમાં ધુમે છે. ૮૧
- ઝીણી ઝિણાં ત્યાં પગલાં ભરીને,
ખરે વિયોગી સખિ ભેટવાને;
અને દુખી કેવિ હશે પ્રિયારી,
અશ્રુ વધૂ આંખથી મૂકતોતો. ૮૨
- ચુમી રૂગં અશ્રુ સખી તણાં રૂવાં,
મૂઠાં છતાં એ ચમકી ઉઠયાં છે;
મયુર ક્રોકીલ અને પપૈયા,
હતા બહુ દાદુર દાર પ જો. ૮૩
- આનંદનો ઉમળકો ધરીને,
ધ્વની કરે સતિ જગાડવાને;
પીયૂ પીયૂના કરતો ઉચારો,
ચેતાવતો વિરહીણી પ્રિયાને. ૮૪

કલાપિને કોકિલ ગાન ગાઇ,
 દરેક ટેકે જણુરે ખુશાલી;
 ઉઠા સખી નાથ પધારવાને,
 વિલંબ છે ના સંનિહો શ્રંગારો. ૮૫
 સુણે ન મુઠાં મહિ નીંદ લાગી,
 અને થયો રપર્ષ અનીલમીડો;
 થયું વળી સ્વપ્ન પિયૂ સમાગમે,
 એ સૂખમાંથી કયમ ઝડ બાગે. ૮૬
 પ્રભાત થાતું ગઇ રત વીતી,
 અને બધાં પાંખ ઉચારતાંતાં;
 ગુણે પિયુના સુણ્ય નિંદમાંથી,
 અને ખુશાલી મહીં ઝાંકી જાગી. ૮૭
 આનંદ આનંદ રહ્યોજ રેલી,
 રૂબે રૂબેથી સરિતા સમો ત્યાં;
 પ્રવાહ આનંદ તણો જગે શું,
 નીધી સમો થઇ ઉમરાઇ જાતો. ૮૮
 મીડો પ્વનીકર્ણ પડ્યો સુતેલી,
 “પિયુજિ આન્ધા” ઝાંકી ઉઠી ત્યાં;
 દિઠેસ દ્રષ્ટે પિયુને ઉભેલા,
 ધડીકના સાચું ગણ્યું મને તે. ૮૯
 જાણે થયું સ્વપ્ન તથાપિ જાગૃતે,
 રહેલ સંસ્કાર સ્ફુર્યો હશે એ;
 તથાપિ ચોળી નિજ આંખ હાથે,
 છું જાગતી જાન થવા વધારે. ૯૦
 થઇ ખરી ખાતરી જાગૃતિમાં,
 રૂબું હતું સ્વપ્ન, તથાપિ સત્યમાં;
 મળી મિટે મીટ પિયુજિ સાથે,
 આનંદ ઉમરાઇ વહ્યો શરીરે. ૯૧
 બધે સરીતા સરમાં ભરાઇ,
 પ્રવાહ આનંદ તણો અધીક;

રેશ્યો સરીતા સર છોડિ છેક, મળ્યો મહા પ્રેમ પયોનિધિમાં.	૯૨
બેટી પડ્યાં બેય વિયોગ અતે, ને એક સૌની દ્રષ્ટે જણાયાં;	
પુછ્યા સમાચાર ખુશાલિના સખી; અને કહી વીપતિ ગ્રીષ્મ ફેરી.	૯૩
હણ્યો હવે ના ધર ખીક બાળા, હું જે ઉભોછું ધરી શસ્ત્ર સામે;	
જે સામું દેખાય રૂઠું ધનુષ્ય એ; હણ્યો અરીજો થકિ ગ્રીષ્મ મ્હેંતો.	૯૪
ભીરૂ પ્રિયા ના કર ચિત્ત તું હવે, જરીય ના સંકટ દાસવા દઉં;	
આનદનો આજ ખરો સમે છે, પ્રભૂનિ ઇચ્છા શુભ ભેટવામાં.	૯૫
વિયોગનો યોગ ઘડીક થાય, કહી ન પ્રેમી જિવથી જિવાય;	
હશે કૃપા એ કરુણાનિધીની, મુત્તા સમાં જિવન પ્રેમિ પામે.	૯૬
એ પ્રેમ કો' કે પ્રભુની કૃપાએ, જ્યાંથી બધું વિશ્વ પ્રકાશ પામે;	
અને જિવે જોયિ સુખી સદૈવ, એ પ્રેમ પીયૂષનું પાન કેવું !	૯૭

